مۇھەممەد خۇزەرى

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمھالى

نور اليقين في سيرة سيد المرسلين

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

محمد الخضري

نُورُ اليَقِينْ
في سيرة سيد المرسلين

اورومجى ١٤٠٣

مۇھەممەد خۇزەرى

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمىھالى

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

AltunOq

ئەرەپچىدىن تەرجىمە قىلغۇچى:
مۇھەممەت سالىھ
مەسئۇل مۇھەررىرى:
مامۇت سايىت

بسم الله الرحمن الرحيم

نحمدك يامن اوضحت لناسبل الهداية. وازحت عن بصائرنا غشاوة الغواية. ونصلي ونسلم على من أرسلته شاهداً ومبشراً ونذيراً وداعياً الى الله باذنه وسراجاً منيراً وعلى الأصحاب الذين هجروا الاوطان. يبتغون من الله الفضل والرضوان. والانصار الذين آووا ونصروا. وبذلوا لاعزاز الدين ماجمعوا وما ادخروا (اما بعد) فيقول محمد الخضرى ابن المرحوم الشيخ عفيفي الباجورى كنت أجد من نفسي منذ النشأة الاولى ارتياحاً لقراءة تواريخ السالفين وقصص الغابرين وأجدها لعقل الانسان أحسن مهذب وانصح معلم. وكنت أرى في تاريخ نبينا عليه الصلاة والسلام وما لقيه من أذى قومه حينما دعاهم الى الحق وعظيم صبره حتى هجر أوطانه وبلاده أعظم مربّ لافكار المسلمين فانه يدلهم على مايجب اتباعه وما يلزم اجتنابه ليسودوا كما ساد سابقوهم وخصوصاً مايتعلق بالحكام من اجتذاب النفوس النافرة والتأليف بين القلوب المختلفة وما يتعلق بقواد الجيوش من

النسب الشريف

السيد الأكرم الذى شرف الناس بوجوده هو (محمدبن عبد الله) من زوجه آمنة بنت وهب الزهرية (١) القرشية (ابن عبدالمطلب) من زوجه فاطمة بنت عمرو المخزومية (٢) القرشية وكان عبد المطلب شيخاً معظماً فى قريش يصدرون عن رأيه فى مشكلاتهم ويقدمونه فى مهمّاتهم (ابن هاشم) من زوجه سلمى بنت عمرو النجارية (٣) الخزرجية (ابن عبدمناف) من زوجه عاتكة بنت مرة السلمية (٤) (ابن قصى) من زوجه حُبى بنت حليل الخزاعية (٥) وكان الى قصى فى الجاهلية حجابة البيت وسقاية الحاج واطعامه المسمى بالرفادة والندوة وهى الشورى لايتم امر الا فى بيته واللواء لاتعقد راية لحرب الابيده ولما اشرف على الموت جعلها فى يد أحد أولاده عبدالدار ولكن بنوعبد مناف اجمعوا رأيهم على ان لايتركوا بنى عمهم عبدالدار يستأثرون بهذه المفاخر وكاد يفضى الامر الى القتال لولا ان تدارك الامر عقلاء الفريقين فأعطوا بنى عبدمناف السقاية والرفادة فدامتا فيهم الى أن انتهتا للعباس بن عبدالمطلب ثم لبنيه من بعده أما الحجابة فبقيت بيد بنى عبدالدار وأقرها لهم الشرع فهى فيهم الى الآن وهم بنوشيبة بن عثمان ابن ابى طلحة بن عبد العزى بن عثمان بن عبدالدار وأما اللواء فدام فيهم

١) من بنى زهرة بن كلاب من قريش

٢) من بنى مخزوم بن يقظة بن مرة من قريش

٣) من بنى النجار من الخزرج والخزرج احدى القبيلتين اللتين كانتا يقيمان بالمدينة وهما الاوس والخزرج وهما اخوان وسمى رسول الله صلى الله عليه وسلم كلا انصارا

٤) من بنى سليم بن منصور احدى قبائل قيس عيلان بن مضر بن نزار

٥) من بنى خزاعة بن عمرو احدى قبائل قمعة بن الياس بن مضر وهم الذين كانوا يتولون البيت قبل قريش

كىتابخانلارغا:

ئىسلام دىنى 7-ئەسىرنىڭ باشلىرىدا ئەرەب يېرىم ئارىلىدا مەيدانغا كېلىپ، قىسقا مۇددەت ئىچىدە ئەرەب زېمىنىدا ئومۇملاشتى، ئاندىن سىرتقا كېڭىيىشكە باشلاپ، 1400 يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت مابەينىدە دۇنيانىڭ نۇرغۇن جايلىرىغا تارقالدى ۋە دۇنيادىكى ئۈچ چوڭ دىنىنىڭ بىرىگە ئايلاندى؛ بۇ دىن سىياسەت، ئىقتىسات، مەدەنىيەت ۋە ئىدىئولوگىيە جەھەتلەردە دۇنيادا مەلۇم تەسىر كۆرسىتىپ كەلمەكتە. ئېلىمىزدە خۇيزۇ، ئۇيغۇر، قازاق، ئۆزبېك، تاتار، قىرغىز، تاجىك، سالا، دۇڭشياڭ، باۋئەن قاتارلىق 10 مىللەت ئىسلام دىنىغا ئېتىقات قىلىدۇ.

ئىسلام دىنىنى تەتقىق قىلىش بىز ئۈچۈنمۇ مۇھىم بىر خىزمەت. ئىسلام دىنىنى تەتقىق قىلىش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن، دىنىنىڭ ئاساسچىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پائالىيىتى ۋە شۇ دەۋرنىڭ ئىجتىمائىي ئىدىئولوگىيە ئەھۋالى بىلەن تونۇشۇش تولىمۇ مۇھىم. شۇڭا ئىسلام دىنى تەتقىقاتىنى تېخىمۇ چوڭقۇر قانات يايدۇرۇش ۋە كۈچەيتىش، پارتىيىنىڭ دىنىي سىياسىتىنى تېخىمۇ ياخشى ئىزچىللاشتۇرۇش مەقسىتىدە، 1979 — 1985-يىللىق مەملىكەتلىك دىنىي تەتقىقات پىلانىغا ۋە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى دىنىي تەتقىقات ئىنستىتۇتىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئاساسەن، مىسىرلىق مۇھەممەد خۇزەرىنىڭ بۇ ئەسىرى تەرجىمە قىلىندى.

بۇ كىتاپ ئىسلام دىنى ساھەسىدە ئىشەنچلىك دەپ قارالغان مول ماتېرىياللار ئاساسىدا بىر قەدەر سىستېمىلىق، ئىخچام يېزىلغان بولۇپ، ئۇنىڭدا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبىلىسى، جەمەتى، ئائىلىۋى كېلىپ چىقىشى، بالىلىق ۋە ياشلىق دەۋرىدىكى ئاساسىي كەچۈرمىشلىرى، ئەدەپ-ئەخلاقى، دىنغا دەۋەت قىلىش يولىدىكى پائالىيەتلىرى، ئومۇمى دىنىي تەلىماتلىرى، ئىجتىمائىي تەشەببۇسلىرى، چەتئەللەر ۋە غەيرى دىندىكىلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋەتلىرى، ئىسلام قوشۇنىنى يېتەكلەپ ئېلىپ بارغان جىھاتلىرى، ئەرەپ يېرىم ئارىلىنى بىرلىككە كەلتۈرۈپ، دىن بىلەن ھاكىمىيەت بىرلەشتۈرۈلگەن ئىسلام دۆلىتىنىڭ ئاساسىنى بەرپا قىلىش جەريانى بايان قىلىندۇ؛ 7-ئەسىردىكى ئەرەپ يېرىم ئارىلىنىڭ ئىجتىمائىي تارىخىي قىياپىتى جانلىق سۈرەتلەپ بېرىلىدۇ؛ ئەينى ۋاقىتلاردا يۈز بەرگەن بىر قاتار مۇھىم تارىخىي ۋەقەلەر سۆزلىنىدۇ.

كىتاپخانلارنىڭ چۈشىنىشىگە ئوڭاي بولسۇن ئۈچۈن، بەزى ئاتالغۇلارغا ۋە ئايرىم ئىبارىلەرگە، شۇنىڭدەك تېكىستتىكى قۇرئان ئايەتلىرىنىڭ قايسى سۈرە ۋە قانچىنچى ئايەت ئىكەنلىكىگە "ت" بەلگىسى بىلەن ئىزاھات بېرىلدى.

بۇ ئەسەرنى ھىجرىيىنىڭ 1327-يىلى (مىلادىنىڭ 1908-يىلى) قازان مىللەت مەتبەسى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان ئەرەپچە نۇسخىسىدىن تەرجىمە قىلدىم. سەۋىيەم يۇقۇرى بولمىغانلىقتىن، تەرجىمىدە بەزى خاتالىق ۋە يېتەرسىزلىكلەرنىڭ بولۇشى مۇمكىن، كىتاپخانلارنىڭ تۈزىتىش بېرىشىنى سورايمەن.

مۇئەللىپى ھەققىدە

ئەسەرنىڭ مۇئەللىپى مۇھەممەد خۇزەرى ئىبنى شەيخ ئەفەندىنىڭ يۇرتى مىسىرنىڭ باجۇر شەھرى بولۇپ، ئۇزى قاھىرىدە تۇغۇلغان، 1927 ـ يىلى ۋاپات بولغان. ئۇ بالىلىق چاغلىرىدا قاھىرىدىكى مەكتەپلەردە ئوقۇغان، ئاندىن مىسىردىكى مەشھۇر ئىسلام ئۇنىۋېرسىتېتى بولغان جامىئۇلئەزھەرگە ئوقۇشقا كىرگەن ۋە ئۇ يەردىن ئىمتىھان ئارقىلىق تاللانغان، ئەلا ئوقۇغۇچىلار قاتارىدا قاھىرە دارۇلئۇلۇمغا كىرىپ ئوقۇغان، ئوقۇشنى ئەلا دەرىجىدە تۈگەتكەندىن كېيىن، سۇدانغا بېرىپ مەھكىمە شەرئىيىدە ئىشلىگەن.

مىسىردا مەھكىمە شەرئىيە ئىنىستىتۇتى تەسىس قىلىنغاندىن كېيىن، ئۇ بۇ يەردە دەرس ئوتۇشكە تەكلىپ قىلىنغان ۋە بۇ ئىنىستىتۇتنىڭ مۇدىرلىقىغا تەيىنلەنگەن، قوشۇمچە سابىق مىسىر ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئىسلام تارىخىدىن لېكسىيىلەر ئوقۇغان. مۇئەللىپ 19 ـ ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرى ۋە 20 ـ ئەسىرنىڭ باشلىرىدىكى مىسىرنىڭ ئىلمىي ئويغىنىش ھەركىتى ۋە مائارىپ ئىسلاھات ھەركىتىنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن ۋەكىللىرىدىن بىرى ئىدى. ئۇنىڭ مەتبۇئاتتا ئېلان قىلىنغان دىن، ئەخلاق، ئىجتىمائىيەت ۋە ئەدەبىياتقا ئائىت ماقالىلىرىنىڭ بىر قىسمى «ئەرەپ ئەدەبىياتىدىن تاللانمىلار»غا كىرگۈزۈلدى. ئۇ ئىسلام دىنى ئىلىملىرى، بولۇپمۇ ئىسلام تارىخى ئۈستىدە چوڭقۇر تەتقىقات ئېلىپ باردى، ئۇنىڭ يازغان مۇھىم ئەسەرلىرىدىن «مۇھازىرات فى تارىخىلئۇ مەمىل ئىسلامىيە» («ئىسلام دۆلەتلىرى توغرىسىدا لېكسىيىلەر»)، «ئىيتمامۇل ۋافا فىسىرەتىل خۇلەفا» («خەلىپە-

لەرنىڭ تەرجىمىھالى»)، «تارىخۇتتەشرىئىل ئىسلامى» («ئىسلام شەرىئىتىنىڭ شەكىللىنىش تارىخى»)، «ئۇسۇلۇلفىقھى» («فىقھى ئىلمىنىڭ ئۇسۇل ـ قائىدىلىرى») قاتارلىق كىتاپلىرى ئىسلام دۇنياسىدا كەڭ تارقالغان ئىدى.

مۇئەللىپنىڭ «مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمىھالى» دەپ ئاتالغان قولىمىزدىكى بۇ ئەسىرىمۇ ئەينى زاماندا دەرس پۇروگىرامىلىرىغا كىرگۈزۈلگەن، ئىسلام دىنى ئالى بىلىم يۇرتلىرىدا دەرسلىك قىلىنغان. بۇ ئەسەر ھازىرغا قەدەر ئىسلام تارىخى ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمىھالى ئۈستىدە قەلەم تەۋرەتكۈچىلەرنىڭ مۇھىم مەنبەلىرىدىن بولۇپ كەلمەكتە.

مۇھەممەت سالىھ
1982 ـ يىل 9 ـ ئاي

مۇندەرىجە

ئېسىل نەسەپ 5
ئابدۇللانىڭ ئامىنىگە ئۆيلىنىشى ۋە ئامىنىنىڭ ھامىلدار بولۇشى 9
ئېمىتىش 11
رەسۇلۇللانىڭ كوكرىگى يېرىلىش ۋەقەسى 12
رەسۇلۇللانىڭ ئامىنە ۋاپات بولغاندىن كېيىن ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ
قولىغا قېلىشى، ئابدۇلمۇتتەلىب ۋاپات بولغاندىن كېيىن
ئەبۇتالىبنىڭ قولىغا قېلىشى 12
رەسۇلۇللانىڭ شامغا قىلغان تۇنجى سەپىرى 13
فۇججار ئۇرۇشى.. 14
خەيرىيەت ئۇيۇشمىسى 17
رەسۇلۇللانىڭ شامغا قىلغان ئىككىنچى قېتىملىق سەپىرى 18
رەسۇلۇللانىڭ خەدىچىگە ئۆيلىنىشى 19
بەيتۇللانىڭ ئىسلاھ قىلىنىشى 20
رەسۇلۇللانىڭ پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرىكى تىرىكچىلىكى........ 24
رەسۇلۇللانىڭ پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرىكى ئەخلاقى 26
رەسۇلۇللانىڭ پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى ئاللا تەرىپىدىن
كورگەن ھورمەتلىرى 28
تەۋراتتىكى بىشارەت 30
ئىنجىلدىكى بىشارەت 35

AltunOq

رەسۇلۇللا پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى كىشىلەرنىڭ بۇ توغرىدىكى پىكىرلىرى 36
ۋەھيىنىڭ باشلىنىشى 39
ۋەھيىنىڭ ئۈزۈلۈپ قېلىشى 43
ۋەھيىنىڭ ئەسلىگە كېلىشى 43
رەسۇلۇللانىڭ يوشۇرۇن دەۋەتكە ئوتتۇشى 44
رەسۇلۇللانىڭ ئاشكارا دەۋەتكە ئوتتۇشى 54
رەسۇلۇللانىڭ تارتقان ئەزىيەتلىرى 59
ھەمزىنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى 69
ھەبەشىستانغا قىلىنغان دەسلەپكى ھىجرەت 84
ئومەرنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى 85
ھەبەشىستاندىكى مۇھاجىرلارنىڭ قايتىپ كېلىشى 87
قارارنامىنىڭ يېزىلىشى 91
ھەبەشىستانغا قىلىنغان ئىككىنچى قېتىملىق ھىجرەت 92
قارارنامىنىڭ بىكار قىلىنىشى 93
نەجران ئەلچىلىرىنىڭ كېلىشى 94
خەدىچە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ ئالەمدىن ئوتتۇشى 96
رەسۇلۇللانىڭ سەۋدىگە ئۆيلىنىشى 97
رەسۇلۇللانىڭ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا ئۆيلىنىشى 98
رەسۇلۇللانىڭ تائىفقا ھىجرىتى 100
رەسۇلۇللانىڭ مۇتئىم ئىبنى ئەدىنىڭ ھىمايىسىگە كىرىشى 103
دۇس قەبىلىسىنىڭ ئەلچىسى 104
ئىسرا ۋە مىراج 104
رەسۇلۇللانىڭ قەبىلىلەردىن ھىمايىسىگە ئېلىشنى ئوتۇنۇشى 110

ئەنسارلارنىڭ مۇسۇلمان بولۇشقا باشلىشى 112
بىرىنچى ئەقەبە بەيئىتى 113
ئىككىنچى ئەقەبە بەيئىتى 116
مۇسۇلمانلارنىڭ مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشى 118
دارۇننەدۋىدىكى كېڭەش 120
رەسۇلۇللانىڭ مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشى 121
رەسۇلۇللانىڭ قۇباغا چۈشۈشى 125
پەيغەمبەرلەرنىڭ ھىجرىتى 126
رەسۇلۇللانىڭ مەككىدىكى ئىشلىرى 128
قۇبا مەسچىدى 129
رەسۇلۇللانىڭ مەدىنىگە كىرىشى 130
دەسلەپكى ئوقۇلغان جۈمە نامىزى 131
رەسۇلۇللانىڭ ئەبۇ ئەييۇبنىڭ ئۆيىگە چۈشۈشى 132
مۇھاجىرلارنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى 133
ئىسلام قېرىنداشلىقى 134
رەسۇلۇللانىڭ ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرىنىڭ ھىجرىتى 135
مەدىنىدىكى تەپ كېسىلى 136
ئاجىز مۇسۇلمانلارنىڭ مەدىنىگە قىلغان ھىجرىتىنىڭ توسقۇنلۇققا
ئۇچرىشى 136
ھىجرىيىنىڭ 1 ـ يىلى مەسچىت سېلىش 137
ئەزاننىڭ پەيدا بولۇشى 138
مەدىنە يەھۇدىلىرى 142
مۇناپىقلار 145
يەھۇدىلار بىلەن كېلىشىم تۈزۈش 146

مەككىلىكلەر بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا رۇخسەت قىلىنىشى 146
ئۇرۇشنىڭ باشلىنىشى 150
قوشۇن ئەۋەتىش 151
ۋاپات بولغانلار 152
ھىجرىيىنىڭ 2 ـ يىلى ۋەددان غازىتى.............................153
بەۋات غازىتى 154
ئۇشەيرە غازىتى 154
1 ـ قېتىملىق بەدرى غازىتى 155
قوشۇن ئەۋەتىش 155
قىبلىنىڭ ئۆزگەرتىلىشى 157
رامىزان روزىسىنىڭ پەرز بولۇشى.................................158
سەدىقە پىتىر 159
زاكاتنىڭ پەرز قىلىنىشى 159
چوڭ بەدرى غازىتى 160
ئەسىرلەر توغرىسىدا كېڭىشىش 176
ئەسىرلەرنى تولەم بىلەن قۇتقۇزۇۋېلىش 178
تولەم توغرىسىدا ئاللانىڭ كايىشى 184
قەينۇقا غازىتى 186
قەينۇقا يەھۇدىلىرىنىڭ كوچۇپ كېتىشى 188
سەۋىق غازىتى 189
ھېيت نامىزى 190
ئەلىنىڭ فاتىمىگە ئۆيلىنىشى 191
ھىجرىيىنىڭ 3 ـ يىلى 191
كەئىب ئىبنى ئەشرەفنىڭ ئۆلتۈرۈلۈشى 191

غەتەفان غازىتى 194

بوھران غازىتى 195

قوشۇن ئەۋەتىش 195

ئوھۇد غازىتى 196

ھەمرا ئولئەسەد غازىتى 210

مۇشۇ يىل يۈز بەرگەن ۋەقەلەر 211

ھىجرىيىنىڭ 4 ـ يىلى 214

قوشۇن ئەۋەتىش 215

قوشۇن ئەۋەتىش 216

بەنى نەزىر غازىتى 218

زاتۇررىقا غازىتى 221

كېيىنكى بەدرى غازىتى 222

يۈز بەرگەن ۋەقەلەر 224

ھىجرىيىنىڭ 5 ـ يىلى دۇمەتۇل جەندەل غازىتى 224

بەنى مۇستەلەق غازىتى 225

ئائىشە توغرىسىدىكى تۆھمەت 229

خەندەك غازىتى 236

ئۇرۇشتا ھىلە ئىشلىتىش 241

مۇشرىكلارنىڭ مەغلۇپ بولۇشى 244

بەنى قۇرەيزە غازىتى 245

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ جەھشىنىڭ قىزى زەينەبگە ئۆيلىنىشى 250

يۈزنى يېپىشنىڭ يولغا قويۇلۇشى 254

ھەجنىڭ پەرز قىلىنىشى 258

AltunOq

هىجرىيىنىڭ 6 ـ يىلى قوشۇن ئەۋەتىش........................258
بەنى لىھيان غازىتى..260
غابە غازىتى..261
قوشۇن ئەۋەتىش...263
قوشۇن ئەۋەتىش...263
قوشۇن ئەۋەتىش...264
قوشۇن ئەۋەتىش...265
قوشۇن ئەۋەتىش...265
قوشۇن ئەۋەتىش...266
قوشۇن ئەۋەتىش...267
قوشۇن ئەۋەتىش...268
ئەبۇ رافىئنىڭ ئۆلتۈرۈلۈشى.................................269
قوشۇن ئەۋەتىش...271
ئۇكەل ۋە ئۇرەينە ۋەقەسى...................................272
قوشۇن ئەۋەتىش...273
ھۇدەيبىيە غازىتى..274
رىزۋان بەيئىتى...279
ھۇدەيبىيە سۇلھىسى..280
پادىشالارغا مەكتۇپ يوللاش................................286
قەيسەرگە مەكتۇپ يوللاش...................................286
ئەبۇ سۇفياننىڭ ئېيتقانلىرى.................................287
بۇسرا ۋالىسىغا مەكتۇپ يوللاش............................291
ھارىس ئىبنى ئەبى شىمىرگە مەكتۇپ يوللاش..............291
مۇقەۋقىسقا مەكتۇپ يوللاش................................292

نەجاشىغا مەكتۇپ يوللاش 294
كىسراغا مەكتۇپ يوللاش 296
مۇنزىر ئىبنى ساۋىغا مەكتۇپ يوللاش 297
ئومانىنىڭ ئىككى ۋالىسىغا مەكتۇپ يوللاش 298
ھەۋزە ئىبنى ئەلىگە مەكتۇپ يوللاش 300
ھىجرىيىنىڭ 7 ـ يىلى   خەيبەر غازىتى.. 301
رەسۇلۇللانىڭ سەفىيىگە ئۆيلىنىشى 307
ۋاقىت بەلگىلەپ ئۆيلىنىشنىڭ چەكلىنىشى 307
ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلغانلارنىڭ قايتىپ كېلىشى 307
فەدەكنىڭ فەتھى قىلىنىشى 308
تەيما سۇلھىسى 308
ۋادى قورانىڭ فەتھى قىلىنىشى.. 309
خالىد ۋە ئۇنىڭ ئىككى ھەمرىيىنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى 310
قوشۇن ئەۋەتىش 310
قوشۇن ئەۋەتىش 311
قوشۇن ئەۋەتىش 312
ئومرەنىڭ قازاسى 313
رەسۇلۇللانىڭ مەيمۇنىگە ئۆيلىنىشى 315
ھىجرىيىنىڭ 8 ـ يىلى   قوشۇن ئەۋەتىش 315
قوشۇن ئەۋەتىش 316
قوشۇن ئەۋەتىش 317
مۇئتە غازىتى 318
قوشۇن ئەۋەتىش 321
قوشۇن ئەۋەتىش 323

مەككىنىڭ فەتھى قىلىنىشى 324
رەسۇلۇللانىڭ ئۈچ ئىلىشقا قادىر تۇرۇقلۇق كەچۈرۈم قىلىشى 333
كەئىب ئىبنى زۇھەيرنىڭ كېلىشى 339
ئاياللارنىڭ بەيئەت قىلىشى 340
ئۇززا بۇتىنىڭ چېقىۋېتىلىشى 341
سۇۋا بۇتىنىڭ چېقىۋېتىلىشى 342
مانات بۇتىنىڭ چېقىۋېتىلىشى 342
هۇنەين غازىتى 342
قوشۇن ئەۋەتىش 347
تائىف غازىتى 348
غەنىمەتلەرنىڭ تەقسىم قىلىنىشى 350
هاۋازىن قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى 354
جىئىررانە ئۆمرەسى 356
قوشۇن ئەۋەتىش 357
سۇدا قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى 358
قوشۇن ئەۋەتىش 358
تەمىم قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى 359
قوشۇن ئەۋەتىش 361
قوشۇن ئەۋەتىش 362
هىجرىيىنىڭ 9 ـ يىلى قوشۇن ئەۋەتىش 362
ئەدى ئىبنى هاتەمنىڭ كېلىشى 364
تەبۇك غازىتى 365
ئەيلە هاكىمىنىڭ كېلىشى 370
رەسۇلۇللانىڭ ئەزروھ ۋە جەربا ئاھالىسىگە ئەهدىنامە يېزىپ

بېرىشى 371
زىرار مەسچىدى 372
تەبۇك غازىتىغا چىقمىغان ئۈچ كىشى ھەققىدە ھىكايە 372
سەقىف قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى 374
تائىف ئاھالىسىگە يېزىلغان مەكتۇپ 376
لات بۇتىنىڭ چېقىۋېتىلىشى 377
ئەبۇبەكرىنىڭ ھەج قىلىشى 378
ئىبنى ئۇبەيىنىڭ ۋاپاتى 379
ئۇممۇ كۇلسۇمنىڭ ۋاپاتى 379
ھىجرىيىنىڭ 10 ـ يىلى قوشۇن ئەۋەتىش.......................... 380
قوشۇن ئەۋەتىش 380
يەمەنگە ۋالىلارنى تەيىنلەش 381
ۋىدالىشىش ھەجى 382
ۋىدالىشىش نۇتقى 383
ئەلچىلەر 388
نەجران ئەلچىلىرى 389
زىمام ئىبنى سەئلەبىنىڭ كېلىشى 390
ئەبدۇلقەيس ئايمىغىنىڭ ئەلچىلىرى 391
بەنى ھەنىفە ئايمىغىنىڭ ئەلچىلىرى 393
تەي قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى 394
كەندە قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى 394
ئەزدشەنۇئە قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى 395
ھىميەر پادىشالىرى ئەلچىلىرىنىڭ كېلىشى 396
ھىميەر پادىشالىرىغا يېزىلغان مەكتۇپ 396

AltunOq

هەمدانىنىڭ ئەلچىلىرى 398
تۇجىبىنىڭ ئەلچىلىرى 398
سەئلەبە ئەرەپلىرىنىڭ ئەلچىلىرى 400
بەنى سەئد ئىبنى هۇزەيىم ئەرەپلىرىنىڭ ئەلچىلىرى 400
فۇزارە قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى 402
بەنى ئەسەد قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى 403
بەنى ئۇزرە ئەلچىلىرى 404
بەنى مۇھارىب ئەلچىلىرى 404
غەسسان ئەلچىلىرى 404
پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ ئوغلى ئىبراھىمنىڭ ۋاپات بولۇشى
....405
ھىجرىيىنىڭ 11 ـ يىلى قوشۇن ئەۋەتىش 405
پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ كېسەل بولۇشى 407
ئەبۇبەكرىنىڭ نامازدا ئىمام بولۇشى 408
پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ ۋاپات بولۇشى 410
پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ سۈپەتلىرى ۋە گۈزەل ئەخلاقلىرى...413
پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ موجىزىلىرى 444

بسم الله الرحمن الرحيم

(ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىۋان ئاللانىڭ
ئىسمى بىلەن باشلايمەن)

بىزگە توغرا يولنى ئېنىق كورسىتىپ بەرگەن، كوزىمىزدىن قايمۇقۇش پەردىسىنى كوتىرىۋەتكەن ئاللا، سېنى مەدھىيىلەيمىز. گۇۋاچى، بېشارەتچى، ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ، بۇيرۇغۇڭ بويىچە دىنىڭغا دەۋەت قىلغۇچى ۋە نۇرلۇق چىراق قىلىپ ئەۋەتكەن پەيغەمبىرىڭگە دۇئا ۋە سالام يوللايمىز. سېنىڭ رەھمىتىڭنى ئىزلەپ، رازىلىقىڭنى تىلەپ ۋەتىنىدىن ئايرىلغان ساھابىلەر①گە ۋە ئۇلارغا باشپانا، ياردەمچى بولغان، ئىسلام دىنىنى كۆچەيتىش يولىدا ھېچنىمىسىنى ئايىمىغان ئەنسار②لارغا دۇئا ۋە سالام يوللايمىز.

مەن كىچىكىمدىنلا ئۆتكەنلەرنىڭ تارىخىنى، قەدىمقىلارنىڭ ھېكايىلىرىنى ئوقۇپ، خوشاللىقتىن يايراپ كېتەتتىم؛ ئۇلارنى ئىز-

① ساھابە — مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھايات ۋاقتىدا مۇسۇلمان بولۇپ، سوھبىتىدە بولغان ۋە مۇسۇلمانلىق بىلەن دۇنيادىن ئۆتكەن كىشى. — ت

② ئەنسار — مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەككىدىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ (كوچۇپ) بارغاندا، مۇسۇلمان بولۇپ، يار-يولەكتە بولغان مەدىنىلىك مۇسۇلمانلار ئەنسارلار دېيىلىدۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشىنىڭ ئالدى-كەينىدە تاكى ھىجرىيىنىڭ 8-يىلى مەككە فەتھى (ئىشغال) قىلىنغانغا قەدەر مەككىدىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ بارغان مۇسۇلمانلار مۇھاجىرلار دېيىلىدۇ. — ت

سانلار ئەقلىنىڭ ئەڭ ياخشى تەربىيىچىسى، ئەڭ سادىق ئۇستازى دەپ قارايتتىم. پەيغەمبىرىمىزنىڭ تارىخىدا ئۇ زاتنىڭ خەلقنى دىنغا دەۋەت قىلىش يولىدا تارتقان ئەزىيەتلىرىنى، كورسەتكەن زور چىدامىلىقلىرىنى، ھەتتا ۋەتىنى، يۇرتىدىن ئايرىلىپ ھىجرەت قىلىشىنى مۇسۇلمانلار ئۇچۇن ئەڭ زور روھىي تەربىيە دەپ قارىدىم، چۈنكى پەيغەمبىرىمىزنىڭ تارىخىدا مۇسۇلمانلارنى بۇرۇنقى مۇسۇل-مانلارغا ئوخشاش ئۇستۇنلۇككە ئىگە قىلىش ئۇچۇن قىلىشقا ۋە ساقلىنىشقا تېگىشلىك ئىشلار كورسىتىپ بېرىلىدۇ؛ بولۇپمۇ ھوكۇم-رانلارغا كىشىلەرنى جەلپ قىلىش، قارىمۇ-قارشى كىشىلەرنى ئوزئارا دوستلاشتۇرۇشقا مۇناسىۋەتلىك ئىشلار؛ ئەسكەر باشلىقلىرىغا كىشىلەرنى ئۇيۇشتۇرۇپ، تەييارلىقلارنى پۇختا ئىشلەپ، دۈشمەن ئۇستىدىن غەلىبە قىلىشقا مۇناسىۋەتلىك ئىشلار؛ ئاۋامغا ئىتتىپاقلىقنى كۈچەيتىپ دۈشمەنگە بىرلىكتە قارشى تۇرۇشقا مۇناسىۋەتلىك ئىشلار كورسىتىپ بېرىلىدۇ.

مەن پەيغەمبىرىمىزنىڭ تارىخىنى ئوقۇپ ناھايىتى خوشاللىناتتىم، مۇسۇلمانلارنىڭ ئۇنى تاشلاپ قويغانلىقىغا تولىمۇ ئەپسۇسلىناتتىم. پەيغەمبىرىمىزنىڭ تارىخى بىلەن شۇغۇللانغۇچىلارنى ئاز ئۇچراتتىم. لېكىن بۇ ماۋزۇدا يېزىلغان كىتاپلار تولىمۇ ئۇزۇن بولۇپ كەتكەنلە-گى ئۇچۇن، بۇنى ئوقۇيالىغان مۇسۇلمانلارنىڭ ئوزرىسىنى قوبۇل تۇتاتتىم.

مەن مەنسۇرە (مىسىر) شەھىرىگە كېلىپ، مەنسۇرە شەھەرلىك ئارىلاشما سود قازىسى مەھمۇد بەگ سالىم بىلەن سورۇنلاردا بىللە بولۇپ قالدىم. ئۇ شۇنداق بىر دىنىي ئالىم ئىدىكى، مەن-مەن دىگەن كىشىلەرمۇ، ئەللامۇلارمۇ ئۇنىڭغا يېتىشەلمەيتتى، ئاندا-ساندا بىرەر

دىنىي مەسىلە ئوتتۇرىغا قويۇلۇپ قالسا، ئۇ ناھايىتى ئېنىق ۋە توغرا جاۋاپ بېرەتتى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تارىخى توغرىسىدا ھەقىقى بىلىمگە ئىگە ئىدى، ئۇشۇقچە سوزلەردىن ۋە چىگىشلىكلەردىن خالى، مۇسۇلمانلار ئاممىسى پايدىلىنىدىغان بىر تەرجىمىھال ئىشلىنىشىنى ئۇمىت قىلىدىغانلىغىنى ئۇنىڭ ئاغزىدىن كوپ قېتىم ئاڭلىغان ئىدىم. ئەجەبا، بۇ ھورمەتلىك تەقسىر مېنىڭ ئويلىغىنىمدەك ئويلاپتۇ، دەيتتىم. بىراق، ئۇنىڭ كۈتكىنىنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا، ئۇمىدىنى ئورۇنلاشقا بولغان ئىرادەمنى ئاجىز ھىساپلايتتىم، چۈنكى پەيغەمبىرىمىزنىڭ تارىخى ئۈستىدە توختىلىش چوڭ ئىش، بۇ جەھەتتىكى قىيىنچىلىقلار تېخىمۇ چوڭ ئىدى. لېكىن مەنسۇرەدىكى چوڭ ئەرباپلارنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ، بۇ ئىشتىن باش تارتىشقا بولمىدى. ئۇلار بۇنداق پايدىسى كوپ ۋە ئومۇمى بولغان بىر كىتاپنىڭ ئىشلىنىپ چىقىشىنى تولىمۇ ئارزۇ قىلىشاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئاللاغا سىيىنىپ، ئاللانىڭ رازىلىغىدىكى ئىشقا كىرىشتىم. كېچە-كۈندۈز تىرىشىش ئارقىسىدا مەقسەتكە يەتتىم. خۇداغا شۈكرى، بۇ كىتاپ چۈشىنىش ئوڭاي، ئاساسى ساغلام، كوپچىلىك پايدىلىنىدىغان، كەسپ ئەھلى مۇراجەت قىلىدىغان بىر كىتاپ بولۇپ چىقتى.

كىتاپنى يېزىشتا ئاساسلانغان مەنبەلىرىم ئۇلۇغ قۇرئان ۋە ئىمام بۇخارى①، ئىمام مۇسلىملار② رىۋايەت قىلغان سەھىھى (توغرا)

① ئىمام بۇخارى — تولۇق ئىسمى مۇھەممەد ئەبۇ ئابدۇللا، ئاتىسىنىڭ ئىسمى ئىسمائىل. بۇ كىشى بۇخارادا تۇغۇلۇپ ئوسكەنلىگى ئۈچۈن بۇخارى دەپ ئاتالغان. ئىمام بۇخارى تۈرك خەلقىدىن چىققان تەڭدىشى يوق مۇھەددىس (ھەدىسشۇناس) ئىدى. ئۇ ئىسلام دىنى كىتاپلىرى ئىچىدە قۇرئاندىن قالسىلا بىرىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان ئەڭ موتىۋەر كىتاپ «سەھىھۇلبۇخارى»

Altunoq

ھەدىسلەر بولدى. ئىمام بۇخارى، ئىمام مۇسلىم رىۋايەتلىرىدىن پەقەت چۈشەندۈرۈشكە كېرەك بولغان سوزلەرنىلا نەقىل كەلتۈردۈم. قازى ئىياز③نىڭ «شىفا»، قەستەلانىنىڭ④ «ھەلەپتە يېزىلغان تەرجىمىھال»، ئىمام غەززالىنىڭ⑤ «ئىھيا ئۇ ئۇلۇمىددىن» («دىن ئىلىملىرىنى گۈللەندۈرۈش توغرىسىدا») ناملىق كىتاپلىرىدىن پايدىلاندىم.

ئاللادىن ئۆزىنىڭ زور مەرھەمىتى بىلەن ئۇلىما، ئەمىرلىرىمىزنى

نىڭ مۇئەللىپى بولۇش سۈپىتى بىلەن ئىسلام دۇنياسىدا داڭ چىقارغان. ئۇ ھىجرىيىنىڭ 256-يىلى (مىلادىنىڭ 870-يىلى) 62 يېشىدا ۋاپات بولغان. قەۋرىسى سەمەرقەند شەھىرىدىن تەخمىنەن 16 چاقىرىم كېلىدىغان خەرتەڭ دىگەن جايدا. — ت

② ئىمام مۇسلىم — ئىسمى ئۇبۇل ھەسەن، ئاتىسىنىڭ ئىسمى ھەججاج. ئىمام مۇسلىم ئاتاقلىق مۇھەددىس. ئۇ، ھىجرىيىنىڭ 206-يىلى (مىلادىنىڭ 831-يىلى) نىشاپۇر شەھىرىدە دۇنياغا كېلىپ، ھىجرىيىنىڭ 261-يىلى (مىلادىنىڭ 875-يىلى) 55 يېشىدا ۋاپات بولغان. — ت

③ قازى ئىياز — شىمالىي ئافرىقىلىق، مۇھەددىس. لەقىبى ئۇبۇلفەزلى، ئاتىسىنىڭ ئىسمى مۇسا. ئۇ ھىجرىيىنىڭ 544-يىلى (مىلادىنىڭ 1149-يىلى) 68 يېشىدا ئالەمدىن ئۆتكەن. — ت

④ قەستەلانى — ئىسمى ئەھمەد شاھابىددىن بولۇپ، مىسىرنىڭ قەستەلانى دىگەن يېرىدە تۇغۇلغاچقا، قەستەلانى دەپ ئاتالغان. قەستەلانى داڭلىق ئىسلام ئالىملىرىدىن بىرى. ھىجرىيىنىڭ 923-يىلى (مىلادىنىڭ 1517-يىلى) 72 يېشىدا ئالەمدىن ئۆتكەن.

⑤ ئىمام غەززالى — ھوججەتۇل ئىسلام ئەبۇ ھامىد ئىبنى مۇھەممەد غەززالى داڭدار ئىسلام ئالىملىرىدىن ۋە ئىسلام پەيلاسوپلىرىدىن بولۇپ، سالجۇقلار دەۋرىدە ياشىغان. ئۇ سۇلتان مەلىك شاھ ۋە ئۇنىڭ ۋەزىرى نىزامۇلمۇلۇكنىڭ ئالدىدا يۈز تاپقان. ئۇ ھىجرىيىنىڭ 505-يىلى (مىلادىنىڭ 1111-يىلى) توس شەھىرىدە ئالەمدىن ئۆتكەن. — ت

خوجىمىز ۋە شەپقەتچىمىز پەيغەمبىرىمىزگە ئەگىشىشكە ۋە دىنىنى گۈللەندۈرۈشكە مۇۋەپپەق قىلىپ، ئۆزىنىڭ ياردىمىگە ئېرىشتۈرۈشىنى سورايمەن.

ئەمدى- ئاللانىڭ قۇدرىتىدىن مەدەت تىلەپ، مەقسەتكە كېلەيلى.

ئېسىل نەسەپ

دۇنياغا كېلىش بىلەن ئىنسانلارنى شەرەپكە ئىگە قىلغان ھۆرمەتلىك پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەدنىڭ ئاتىسى ئابدۇللا، ئانىسى ئامىنە ئىدى. ئامىنە قۇرەيش قەبىلىسى زوھرە جەمەتىگە مەنسۇپ ۋەھبنىڭ قىزى ئىدى؛ ئابدۇللانىڭ ئاتىسى ئابدۇلمۇتتەلىب، ئانىسى ئامىنە بولۇپ، ئۇ قۇرەيش قەبىلىسى مەخزۇم جەمەتىگە مەنسۇپ ئەمرىنىڭ قىزى ئىدى؛ ئابدۇلمۇتتەلىب قۇرەيش قەبىلىسى ئىچىدە ھۆرمەتلىك بوۋاي بولۇپ، قۇرەيشلەر قىيىن ئەھۋاللارغا يولۇققان چاغدا ئۇنىڭ پىكرى بويىچە ئىش قىلاتتى، چوڭ ئىشلاردا ئۇنىڭغا بويسۇناتتى. ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ ئاتىسى ھاشىم، ئانىسى سەلما بولۇپ، ئۇ خەزرەج قەبىلىسى نەججار جەمەتىگە مەنسۇپ ئەمرىنىڭ قىزى ئىدى؛ ھاشىمنىڭ ئاتىسى ئابدۇماناف، ئانىسى ئاتىكە بولۇپ، ئۇ سەلىم جەمەتىگە مەنسۇپ مۇررەنىڭ قىزى ئىدى؛ ئابدۇمانافنىڭ ئاتىسى قۇسەي، ئانىسى ھوببا بولۇپ، ئۇ خۇزائە جەمەتىگە مەنسۇپ ھەلىلنىڭ قىزى ئىدى. جاھىلىيەت① ۋاقتىدا بەيتۇللانى باشقۇرۇش خىزمىتىنى قىلىش، زىيارەتكە كەلگەنلەرنى سۇ ۋە تاماق بىلەن تەمىنلەش،

---

① جاھىلىيەت — ئىسلام دىنى مەيدانغا كېلىشتىن بۇرۇنقى دەۋر. — ت

قۇرەيش قەبىلىسى بويىچە مەسلىھەت يىغىنلىرىنى ئېچىش ھوقۇقى قۇسەيىنىڭ قولىدا ئىدى. مەسلىھەت يىغىنلىرى قۇسەيىنىڭ ئۆيىدە ئېچىلاتتى، جەڭدە تۇغ قاداش ئىشىمۇ ئۇنىڭ قولىدا ئىدى. قۇسەي ئۆلۈش ئالدىدا، يۇقۇرقى ئىشلارنى ئوغۇللىرىدىن ئابدۇددارغا ئۆتكۈزۈپ بەردى. لېكىن ئابدۇمانافنىڭ ئەۋلادى تاغىسى ئابدۇددار ئەۋلادىنىڭ يۇقۇرقى ۋەزىپىلەرنى ئوتەشتەك پەخرى ئورۇنغا ئىگە بولۇۋېلىشىغا قوشۇلماسلىق قارارىغا كېلىشتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى دە ـ تالاش ئۇرۇشقا بېرىپ تاقىلىدىغان چاغدا، ئىككى تەرەپنىڭ ئەقىل ـ پاراسەتلىك ئادەملىرى ئىشنىڭ ئالدىنى ئېلىپ، ئابدۇماناف ئەۋلادىغا بەيتۇللاغا تاۋاپقا بارغانلارنى زەمزەم سۈيى ۋە تاماق بىلەن تەمىنلەش ۋەزىپىسىنى بەردى. ئابدۇلمۇتتەلىبىنىڭ ئوغلى ئابباسقىچە، مەزكۇر ۋەزىپە ئۇلارنىڭ قولىدا بولۇپ كەلدى. شۇنىڭدىن كېيىنمۇ يەنىلا ئابباس ئەۋلادىنىڭ باشقۇرۇشىدا بولدى. ئەمما بەيتۇللانى باشقۇرۇش ۋە خىزمىتىنى قىلىش ۋەزىپىسى ئابدۇددار ئەۋلادىنىڭ ئىلكىدە قالدى، ئىسلام دىنى مەيدانغا كەلگەندىن كېيىنمۇ ئۇلار باشقۇرۇۋەردى. بۇ ۋەزىپە ھازىرغا قەدەر ئۇلارنىڭ قولىدا بولۇپ كەلمەكتە. ئۇلار بولسا شەيبەنىڭ ئوغۇللىرى، شەيبە ئوسماننىڭ ئوغلى، ئوسمان ئەبۇتەلھەنىڭ ئوغلى، ئەبۇتەلھە ئابدۇلئۇززانىڭ ئوغلى، ئابدۇلئۇززا ئوسماننىڭ ئوغلى، ئوسمان ئابدۇددارنىڭ ئوغلى ئىدى. تۇغ قاداش ۋەزىپىسىنىمۇ ئابدۇددار ئەۋلادى داۋاملاشتۇرۇپ كەلدى. ئىسلام دىنى مەيدانغا كەلگەندىن كېيىن، بۇ ۋەزىپە ئۇلارنىڭ قولىدىن مۇسۇلمانلار خەلىپىسىنىڭ ئىلكىگە ئۆتكۈزۈپ بېرىلدى. مۇسۇلمانلار خەلىپىسى ئۇنىڭغا ئۆزى مۇۋاپىق دەپ قارىغان كىشىنى قويىدىغان بولدى. مەسلىھەت ۋە قارار چىقىرىش

يىغىنلىرىنى ئىچىشمۇ مۇسۇلمانلار خەلىپىسىنىڭ قولىغا تاپشۇرۇلدى.
قۇسەيىنىڭ ئاتىسى كىلاب، ئانىسى سەئىدنىڭ قىزى فاتىمە ئىدى،
فاتىمە يامانىيەلىك بولۇپ، ئەزدۇشەنۇئە قەبىلىسىدىن ئىدى. كىلاب-
نىڭ ئاتىسى مۇررە، مۇررەنىڭ ئانىسى هىند ئىدى. هىند بولسا
فىهر ئىبنى مالىك جەمەتىگە مەنسۇپ سەرىرنىڭ قىزى ئىدى.
مۇررەنىڭ ئاتىسى كەئىب، ئانىسى شەيبانىنىڭ قىزى مەهشىيە ئىدى.
شەيبانىمۇ فىهرى جەمەتىدىن ئىدى. كەئىبنىڭ ئاتىسى لۇئەي، ئانىسى
قۇزائە قەبىلىسىدىن بولغان كەئىبنىڭ قىزى مارىيە ئىدى. لۇئەينىڭ
ئاتىسى غالىب، ئانىسى يەخلۇدنىڭ قىزى ئاتىكە ئىدى. يەخلۇد
نەزىر ئىبنى كىنانە جەمەتىدىن ئىدى. غالىبنىڭ ئاتىسى فىهرى،
ئانىسى هارىسنىڭ قىزى لەيلا ئىدى. هارىس هۇزەيل قەبىلىسىدىن
ئىدى. رىۋايەتلەرنىڭ كوپ قىسمىدا، فىهرى دەل قۇرەيشنىڭ ئوزى،
فىهرىنىڭ ئەۋلادى قۇرەيشلەر دېيىلىدۇ. قۇرەيش قەبىلىسى ئون
ئىككى جەمەتتىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇلار: ئابدۇماناف جەمەتى،
ئابدۇددار ئىبنى قۇسەي جەمەتى، ئەسەد ئىبنى ئابدۇلئۇززا ئىبنى
قۇسەي جەمەتى، زوهرە ئىبنى كىلاب جەمەتى، مەخزۇم ئىبنى
يەقىزە ئىبنى مۇررە جەمەتى، تەمىم ئىبنى مۇررە جەمەتى، تىم ئىب-
نى مۇررە جەمەتى، ئەدى ئىبنى كەئىب جەمەتى، سەهىم ئىبنى
هەسىس ئىبنى كەئىب جەمەتى، جۇمە ئىبنى هەسىس ئىبنى ئەمىر
ئىبنى كەئىب جەمەتى، ئامىر ئىبنى لۇئەي جەمەتى، تىم ئىبنى غالىب
جەمەتى، هارىس ئىبنى فىهرى جەمەتى، موهارىب ئىبنى فىهرى جە-
مەتى ئىدى. ئۇلاردىن مەككىدە ئولتۇراقلاشقانلار ساي قۇرەيشلىرى،
مەككىنىڭ ئەتراپىدا ئولتۇراقلاشقانلار سىرت قۇرەيشلىرى دېيىلەت-
تى. فىهرىنىڭ ئاتىسى مالىك، ئانىسى ئامىرنىڭ قىزى جەندەلە

AltunOq

بولۇپ، ئامر جۇرھۇملۇق ئىدى؛ مالىكنىڭ ئاتىسى نەزىر، ئانىسى ئەدۋان ئىبنى قەيىس ئەيلاننىڭ قىزى ئاتىكە ئىدى؛ نەزىرنىڭ ئاتىسى كىنانە، ئانىسى تەمىم جەمەتىدىن مۇررەنىڭ قىزى بەررە ئىدى؛ كىنانەنىڭ ئاتىسى خۇزەيمە، ئانىسى سەئىد ئىبنى قەيىس ئەيلاننىڭ قىزى ئەۋانە ئىدى؛ خۇزەيمەنىڭ ئاتىسى مۇدرىكە، ئانىسى قۇزائەلىك ئەسلەمنىڭ قىزى سەلما ئىدى؛ مۇدرىكەنىڭ ئاتىسى ئىلياس، ئانىسى شان-شەۋكەتلىك داڭدار خەنزەب ئىدى؛ ئىلياسنىڭ ئاتىسى مۇزەر، ئانىسى جەندە ئىبنى مەئەددىنىڭ قىزى رەباب ئىدى؛ مۇزەرنىڭ ئاتىسى نىزار، ئانىسى ئەكىنىڭ قىزى سەۋدە ئىدى؛ نىزارنىڭ ئاتىسى مەئەد، ئانىسى جۇرھۇملۇق جەۋشەمنىڭ قىزى موئانە ئىدى؛ مەئەدنىڭ ئاتىسى ئەدنان ئىدى.

تارىخ ئالىملىرى ۋە مۇھەددىسلەر بىردەك توغرا دەپ قارىغان نەسەپ (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسەبى) ئەنە شۇ. ئەمما ئەدناننىڭ يۇقۇرىسىدىكى ئەجدادلىرىنى ساناش دۇرۇس ئەمەس. قىسقىسى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسەبى ئىبراھىمنىڭ ئوغلىغا يەنى كېيىن ئەرەپلەشىپ كەتكەن ئەرەپلەرنىڭ ئاتىسى ئىسمائىلغا يېتىپ بارىدىغانلىغى مەسىلىسىدە تارىخ ئالىملىرى ۋە مۇھەددىسلەرنىڭ پىكرى بىردەك. كوروۋپ تۇرۇپسىزكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسەبى ئېسىل نەسەپ، پاك ئاتىلار، پاك ئانىلاردۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۇقۇرقى ئاتىلىرىنىڭ پۇشتىدىن ئانىلىرىنىڭ قارنىغا يوتكىلىپ، ئاخىرى تۇغۇلۇش بىلەن ئاللا ئۇنى پەيغەمبەرلىككە تاللىغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسەبى ئەرەپلەر ئىچىدە ئەڭ ئېسىل ۋە ئەڭ يۇقۇرى مەرتىۋىلىك بولغان قۇرەيش قەبىلىسىدىن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زەنجىرسىمان ئاتا-بوۋىلىرىنىڭ

ھەممىسى ئېسىل زاتلار، ئەرباپلار بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئىچىدە بىرەر چاكىنا ئادەمنى ئۇچراتمايسىز، شۇنىڭدەك ئۇنىڭ ئانا تەرەپ ئەجدادلىرىمۇ نوپۇزلۇق، ئاتاقلىق قەبىلىلەردىن ئىدى. شۈبھىسىزكى، نەسەبى ئېسىل، تېگى پاك بولۇش پەيغەمبەرلىكنىڭ شەرتلىرىدىندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتا-ئانىلىرىنىڭ قوشۇلۇشى، ئەرەپلەرنىڭ قائىدىسى بويىچە، قانۇنىي يول بىلەن بولغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسەبى جاھىلىيەتنىڭ پاھىشىۋازلىقلىرى بىلەن بۇلغانمىغان. خۇداغا شۈكرى، ئاللا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۇنىڭدىن پاك قىلغان.

ئابدۇللانىڭ ئامىنىگە ئۆيلىنىشى ۋە ئامىنىنىڭ ھامىلدار بولۇشى

ئابدۇللا ئاتىسى ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ ئەڭ ئامراق بالىسى ئىدى. ئابدۇللا ئون سەككىز ياشقا كىرگەندە، ئاتىسى ئۇنىڭغا ۋەھبىنىڭ قىزى ئامىنىنى ئېلىپ بەردى. ۋەھب ئابدۇمانافنىڭ ئوغلى، ئابدۇماناف زوھرەنىڭ ئوغلى، زوھرە كىلابنىڭ ئوغلى ئىدى. بۇ چاغدا ئامىنە نەسەپ ۋە قەبىلە جەھەتتىن قۇرەيش ئاياللىرىنىڭ ئەڭ ئېسىلى ئىدى. ئۇ ئابدۇللانىڭ نىكاھىغا ئۆتۈپ، ئۇنىڭ بىلەن بىر تەكىگە باش قويغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھامىلدار بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئانىسىنىڭ قورسىقىدا ئىككى ئايلىق بولغاندا ئاتىسى ئابدۇللا ۋاپات بولۇپ، ئەدى ئىبنى نەججارنىڭ ئەۋلادى بولغان تاغىلىرىنىڭ قېشىدا مەدىنىدە دەپنە قىلىندى. ئابدۇللا شام (سۈرىيە)غا سودا ئۈچۈن بېرىپ قايتىپ كېلىۋېتىپ،

مەدىنىگە كەلگەندە قازا تاپقان ئىدى. ئامىنەنىڭ ئاي ـ كۈنى توشۇپ، بالىسى تۇغۇلدى. دۇنيانىڭ بۇلۇڭ ـ پۇشقاقلىرىغىچە مەرىپەت رو-هىنى تاراتقان، گۈزەل ئەخلاقلارنى مۇكەممەللەشتۈرگەن بۇ ئۇلۇغ بوۋاق بىلەن جاھان ئۇمىتۋارلاندى. مەرھۇم ئاسترونوم مەھمۇد پاشا① مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ رەبىئول ئەۋۋەل (ھىجرىيىنىڭ 3 ـ ئېيى)نىڭ 9 ـ كۈنى دۈشەنبە ئەتىگەندە تۇغۇلغانلىقىنى، بۇ ۋاقىتنىڭ مىلادىنىڭ 571 ـ يىلى 4 ـ ئاينىڭ 21 ـ كۈنىگە يەنى پىل ۋەقەسى②نىڭ بىرىنچى يىلىغا توغرا كېلىدىغانلىقىنى ئېنىقلاپ چىقتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەنى ھاشىم كوچىسىدا ئەبۇتالىبنىڭ قورۇسىدا تۇغۇلدى، ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋفنىڭ ئانىسى شەففا تۇغۇت ئانىسى بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئانىسى ئامىنە پەيغەمبىرىمىزنىڭ چوڭ دادىسىغا خوش خەۋەر يەتكۈزۈشكە كىشى ئەۋەتتى. چوڭ دادىسى خوشال ھالدا كېلىپ، ئۇنىڭغا مۇھەممەد

① مەھمۇد پاشا ــ مىسىرلىق ئاسترونوم، 1885 ـ يىلى ۋاپات بولغان. ــ ت

② پىل ۋەقەسى ــ مەككىدە يۈز بەرگەن مەشھۇر ۋەقە. ئەرەبلەر ۋە باشقا خەلقلەرنىڭ مۇھىم ۋەقەلەرنى تارىخ بېشى قىلىپ ھېساپلاش ئادەتلىرىگە ئوخشاش، ئەرەبلەرمۇ بۇ ۋەقەنى تارىخ بېشى قىلىۋالغان. قۇرئاندا پىل سۈرىسىدىمۇ بۇ ۋەقە تىلغا ئېلىنغان. بۇ ۋەقەنىڭ خۇلاسىسى شۇكى، مىسىردىن كېيىن يەمەنگە ھوكۇمرانلىق قىلغان ھەبەش پادىشاھلىرىدىن بىرى مەككىگە ھۇجۇم قىلىپ كېلىپ كەئبىنى بۇزماقچى بولىدۇ. ئۇ چوڭ بىر پىلنى ئېلىپ كەلگەن، ئەرەبلەر مۇنداق پىلنى كورمىگەن ئىدى. كېلىش ئالدىدا تۇرغان پەيغەمبىرىگە ھورمەت بىلدۈرۈش، ئۇلۇغ كەئبىنى ساقلاش يۈزىسىدىن ئاللا دۈشمەنلەرنىڭ سۇيىقەستىنى بەربات قىلدى. ئۇلارغا بىر تۈركۈم قۇشنى ئەۋەتىپ، شىغىل تاشلارنى ئاتقۇزۇپ، ئۇلارنى چاينىۋېتىلگەن ساماندەك قىلىۋەتتى، قۇرەيشلەرنى دۈشمەنگە قارشى تۇرۇش مۇشەققىتىدىن قۇتقۇزدى.

دەپ ئات قويدى. بۇ ئىسىم بۇرۇن ئەرەپلەر ئىچىدە قوللىنىلمىغان. ئاللا ئۇز ئىرادىسىنى ئىشقا ئاشۇرماقچى بولدى. پەيغەمبەرلەرگە نازىل قىلغان تەۋرات①، ئىنجىل②غا ئوخشاش كىتاپلاردا بۇ ئىسىم زىكرى قىلىنغان. ئاللا ئىرادىسىنى ئىشقا ئاشۇرۇش يۈزىسىدىن رەسۇلۇللانى شۇنداق ئاتاشنى چوڭ دادىسىنىڭ كوڭلىگە سالغان. ئاتىسى ئابدۇللانىڭ دىدىگى، ھەبەشلەردىن بولغان ئۇمموئەيمەن بەرەكە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تەربىيە ئانىسى بولدى. ئۇنى بىرىنچى قېتىم ئىمىتكەن ئايال تاغىسى ئەبۇلەھەبنىڭ دىدىگى سۇۋەيبە ئىدى.

ئېمىتىش

بالىنىڭ زىرەك بولۇشى ئۈچۈن سەھرادىن ئىنىگانا تېپىپ كېلىپ بالىلىرىنى ئەمگۈزۈش ئەرەپلەرنىڭ ئادىتى ئىدى، شەھەرلەردە تەربىيىلەنگەن بالا گالۋاڭ، بوشاڭ بولىدۇ، دىيىشەتتى. سەئىد ئىبنى بەكرى قەبىلىسىدىن بىر تۈركۈم ئايالار ئەمگۈزىدىغان بالا ئىزلەپ كېلىدۇ، ماختاشقا لايىق بوۋاق مۇھەممەد بەنى سەئىد قەبىلىسىدىن ئەبۇ زو ئەيىبنىڭ قىزى ھەلىمگە توغرا كېلىدۇ. ھەلىمىنىڭ ئېرىنىڭ ئىسمى ئەبۇكەبشە ئىدى. قۇرەيش خەلقى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەسخىرە قىلغان چاغدا، ئۇنى ئەبۇكەبشىگە مەنسۇپ قىلغان، ئەبۇكەبشىنىڭ ئوغلى ئاسماندىن سوزلەيدۇ، دىيىشكەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئەمگۈزگەن توت يىلدىن ئارتۇق ۋاقىت داۋامىدا، ھەلىمىنىڭ ئائىلىسىگە بەركەت ياققان.

---

① تەۋرات — يەھۇدىلارنىڭ مۇقەددەس كىتاۋى. — ت

② ئىنجىل — خىرىستىيانلارنىڭ مۇقەددەس كىتاۋى. — ت

AltunOq

رەسۇلۇللانىڭ كوكرىگى يېرىلىش ۋەقەسى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەلىمىنىڭ تەربىيىسىدىكى ۋاقتىدا مۇ-
ھىم ۋەقە يۈز بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كوكرىگى
يېرىلىپ، شەيتانىنىڭ ۋەسۋەسىسى چىقىرىپ تاشلاندى. بۇ ۋەقەدىن
قورقۇنچ ئىچىدە قالغان ھەلىمە ئۇنى ئانىسىغا قايتۇرۇپ بېرىدۇ،
ھەلىمە بۇ ۋەقەنىڭ جەريانىنى سوزلەپ مۇنداق دەيدۇ: ”ئۇ قېرىن-
داشلىرى (ھەلىمىنىڭ باللىرى) بىلەن ئويىمىزنىڭ ئارقىسىدا قوزى-
لار ئارىسىدا ئويناۋاتاتتى. ئۇنىڭ قېرىندىشى (ھەلىمىنىڭ بالىسى)
يۈگۈرۈپ كىرىپ، ماڭا ۋە دادىسىغا: ھىلىقى قۇرەيشلىك قېرىن-
دىشىمنى ئاق كىيىملىك ئىككى كىشى تۇتۇۋېلىپ ياتقۇزۇپ، قوسىقى-
نى يېرىپ قامچا بىلەن قوچۇۋاتىدۇ، دىدى. ئاتىسى بىلەن ئىككىمىز
چىقىپ قارىساق، ئۇنىڭ رەڭگى ئوڭۇپ كېتىپتۇ. ئىككىمىز ئۇنى
قۇچاقلاپ: نىمە بولدۇڭ ئوغلۇم؟ دەپ سورىساق، ئۇ: ئاق كىيىملىك
ئىككى كىشى كېلىپ، بىرسى ھەمرىيىغا مېنى كورسىتىپ: مۇشۇمۇ؟
دىۋىدى، ھەمرىيى: شۇ! دەپ جاۋاپ بەردى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار
ماڭا ئېتىلدى ۋە مېنى ياتقۇزۇپ قوسىقىمنى يېرىپ، بىر نەرسىنى
ئاختۇرۇپ ئېلىپ تاشلىۋەتتى، ئۇنىڭ نىملىگىنى ئۇقمايمەن، دىدى.“

رەسۇلۇللانىڭ ئامىنە ۋاپات بولغاندىن كېيىن ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ قولىغا قېلىشى، ئابدۇلمۇتتەلىب ۋاپات بولغاندىن كېيىن ئەبۇتالىبنىڭ قولىغا قېلىشى

ئانىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ھەلىمىدىن تاپشۇرۇۋېلىپ،

ئابدۇللانىڭ تاغىلىرىدىن بولغان ئەدى ئىبنى نەججار جەمەتىنى يوقلاش ئۈچۈن مەدىنىگە بىللە ئېلىپ باردى. ئامىنە مەدىنىدىن قايتىپ كېلىۋېتىپ يولدا ئەبۋا① دېگەن جايدا قازا قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۇممۇ ئەيمەن باقتى، چوڭ دادىسى ئابدۇلمۇتتەلىب ئۆز تەربىيىسىگە ئالدى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كەلگۈسىدە بۈيۈك ئادەم بولىدىغانلىقىنى ئۇنىڭدا كۆرۈلگەن ئالامەتلەردىن بايقىغانلىقى ئۈچۈن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بالىسىدىنمۇ ئارتۇق كۆيۈنەتتى، ئۇنى بەكمۇ ئەتىۋارلايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەككىز ياشقا كىرگەندە ئابدۇلمۇتتەلىب ۋاپات بولدى، شۇنىڭ بىلەن دادىسىنىڭ قېرىندىشى ئەبۇتالىبنىڭ قولىغا قالدى، ئەبۇتالىب ئۇنىڭغا كۆيۈمچان ۋە ھامى ئىدى. ئەبۇتالىبنىڭ قولى قىسقا ئىدى، ئاللا ئۇنىڭ ئاز مېلىنى بەرىكەتلىك قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاغىسى ئەبۇتالىبنىڭ تەربىيىسىدە بولغان مۇددەتتە قانائەتچانلىقتا، ئادەتتە ئۇششاق بالىلار شۇغۇللىنىدىغان مەنىسىز ئىشلاردىن يىراق بولۇشتا نەمۇنە ئىدى. تەربىيە ئانىسى ئۇممۇ ئەيمەننىڭ رىۋايەت قىلىشىچە، تاماق ۋاقتىدا بالىلار كېلىپ تالىشىپ كەتسىمۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللانىڭ بېرىدىغىنىغا قانائەتلىنىپ تۇراتتى.

رەسۇلۇللانىڭ شامغا قىلغان تۇنجى سەپىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام 12 ياشقا كىرگەندە، تاغىسى ۋە

---

① ئەبۋا — مەككە بىلەن مەدىنىنىڭ ئارىسىدىكى بىر كەنت بولۇپ، مەككىدىن، مەدىنىگە يېقىنراق.

تەربىيىچىسى تىجارەت بىلەن شامغا بارماقچى بولدى، پەيغەمبىرد-
ىمىزگە تاغىسىدىن ئايرىلىش ئېغىر تۇيۇلدى. تاغىسىنىڭ ئىچى
ئاغرىپ ئۇنى بىللە ئېلىپ باردى. بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ
تۇنجى سەپىرى بولدى. ئۇلار شامدا ئۇزاق تۇرمىدى، كارۋاندىكى-
لەر بۇسرا① ئەتراپىدا راھىپ(يەھۇدىيلارنىڭ دىنىي باشلىقى.—ت)بەھىرا
بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. بەھىرا ئۇلاردىن يەھۇدىيلارنىڭ مۇقەددەس
كىتاۋىدا بايان قىلىنغان، مۇشۇ زاماندا ئەرەپلەر ئىچىدىن مەيدانغا
كېلىدىغان پەيغەمبەر توغرىلىق سورىدى. كارۋاندىكىلەر ئۇنداق
كىشىنىڭ تېخى مەيدانغا كەلمىگەنلىكىنى ئېيتتى. يەھۇدى، ناسارا-
لاردىن ئىبارەت ئەھلى كىتاپ (تەۋرات، ئىنجىلغا ئېتىقات قىلىدىغان
خەلقلەر.—ت) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېلىشتىن بۇرۇن ئاشۇنداق
سوزلەرنى كوپ قىلىشاتتى. "ئۇلار بۇرۇن ئېتىراپ قىلغان پەيغەمبەر
مەيدانغا كەلگەندە، ئۇنى ئىنكار قىلىشتى، ئاللا كاپىرلارنى رەھمە-
تىدىن يىراق قىلىدۇ."(سۇرە بەقەرە، 89-ئايەتنىڭ بىر قىسمى)

فۇجار ئۇرۇشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام 20 ياشقا كىرگەندە فۇجار ئۇرۇشىغا
قاتناشتى. بۇ ئۇرۇش كىنانە ۋە قۇرەيش قەبىلىسى بىلەن قەيس
قەبىلىسى ئوتتۇرىسىدا بولدى. ئۇرۇشنىڭ سەۋەبى مۇنداق ئىدى:
ھىرە② دىكى ئەرەپ پادىشاسى نوئمان ئىبنى مۇنزەر ھەر يىلى

① بۇسرا — سۇرىيە بىلەن ئەرەبىستان ئارىسىدا چېگرىغا جايلاشقان
كەنت.

② فۇرات دەرياسىنىڭ غەربىدىكى بىر شەھەر.—ت

ئوكاز بازىرىغا مال ئەۋەتىپ ساتتۇراتتى. نوئمان مالنى خەلق ئىچىدە گېپى ئۆتىدىغان نوپۇزلۇق ئادەمنىڭ ھىمايىسىدە ئەۋەتەتتى. بىر كۈنى كىنانە قەبىلىسىدىن بەراز ئىبنى قەيس نوئماننىڭ ھوزۇرىدا بولۇپ قالدى. بەراز قانخور، ھەددىدىن ئارتۇق يامان بولغاچقا، قەۋمى ئۇنى ئورنىدىن ئېلىپ تاشلىغان ئىدى. نوئماننىڭ ھوزۇرىدا ئۇرۋە ئىبنى ئۇتبەتۇر رەھھالمۇ بار ئىدى. نوئمان: مېنىڭ تىجارەت مېلىمنى كىم قوغداپ ئوكازغا يەتكۈزۈپ قويىدۇ؟ دىدى. بەراز: مەن ئۇنى كىنانە قەبىلىسىدىن قوغداپ يەتكۈزۈپ قويىمەن، دىدى. نوئمان: مەن مېلىمنى پۈتۈن كىشىلەردىن كىم قوغدايدۇ دىمەكچىمەن، دىدى. ئۇرۋە نوئمانغا: يارايسەن، پەسكەش ئىت سېنىڭ مېلىڭنى قوغدىيالامدۇ؟ مانا مەن مېلىڭنى پۈتۈن ئەرەپ-تىن قوغدىيالايمەن، دىدى. بەراز: ئى ئۇرۋە، نوئماننىڭ مېلىنى كىنانە قەبىلىسىدىنمۇ قوغدىيالامسەن؟ دىدى. ئۇرۋە: پۈتۈن كىشىلەردىن قوغدىيالايمەن! دىدى. بەراز بۇنى كۆڭلىگە پۈكۈپ قويۇپ، پۇرسەت كۈتۈپ تۇردى. ئۇرۋە تىجارەت بىلەن سىرتقا چىققاندا، ئۇنى سۈيىقەست بىلەن ئۆلتۈردى. بەراز ئۆزىنىڭ كىنانە قەبىلىسىگە ئادەم ئەۋەتىپ، ئۇرۋەنىڭ قەيس قەبىلىسىنىڭ كىنانە قەبىلىسىگە ھۇجۇم قىلىدىغانلىقىدىن ئاگاھلاندۇردى. قەيس قەبىلىسى خەۋەرنى ئۇققاندىن كېيىن، ئىنتىقام ئېلىش ئۈچۈن قوزغىلىپ چىقىپ، نەخلە① دىگەن جايدا قۇرەيش ۋە كىنانە قەبىلى-لىرى بىلەن ئۇرۇشتى. ئۇرۇش تازا ئەۋجىگە چىققاندا، قۇرەيش قەبىلىسى بىلەن كىنانە قەبىلىسى مەغلۇپ بولۇپ، پانا ئىزلەپ

---

① نەخلە — مەككە بىلەن تائىفنىڭ ئارىسىدىكى جاي.

Altun0q

ھەرەمگە كىرىۋالدى. بۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇرەيش قەبىلىسى بىلەن بىللە ئىدى. قەيس قەبىلىسىدىكىلەر ئۆز دۈشمەنـ لىرىگە: بىز ئۇرۇۋەتنىڭ قېنىدىن كەچمەيمىز! كېلەر يىلى يەنە ئۇكازدا سىلەر بىلەن ئۇرۇشىمىز! دەپ قايتىپ كەتتى. ئۇلار يۇرتىغا بېرىپ، ئۆز قەۋمىنى ئۇرۇشقا سەپەرۋەر قىلدى. ياندۇرقى يىلى قەيس قەبىلىسى ئادەملىرىنى ۋە تەرەپدارلىرىنى يىغدى. سەقىب قەبىلىسى ۋە باشقىلار قەيس قەبىلىسى تەرەپ بولۇپ كېلىشتى. قۇرەيش قەبىلىسىمۇ كىنانە قەبىلىسىنى ۋە مەككىنىڭ جەنۇبىدىن ئادەملىرىنى يىغدى، بۇلار قۇرەيشنىڭ ئىتتىپاقچىلىرى ئىدى. ھاشىم جەمەتىنىڭ باشلىغى زۇبەير ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىب ئىدى. زۇبەيرنىڭ قېرىنداشلىرى ئەبۇتالىب، ھەمزە، ئابباس ۋە ئابدۇللانىڭ ئوغلى ھورمەتلىك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زۇبەير بىلەن بىللە ئىدى. ھەرب ئىبنى ئۇمەييە قۇرەيش قەبىلىسى بويىچە ياشانغان ۋە نوپۇزلۇق كىشى بولغانلىغى ئۈچۈن، ئۇ بەنى ئۇمەييە ئايمىغىنىڭ ۋە پۈتۈن قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ رەھبىرى ئىدى. قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ ھەربىر ئايمىغىنىڭ باشلىغى بار ئىدى. ئۇلار ئۇرۇشۇپ گىرەلىشىپ كەتتى، بۇ ئۇرۇش ئەرەپ ۋەقەلىكلىرى ئىچىدە ئەڭ دەھشەتلىك ئۇرۇش بولدى. ئەرەپلەرنىڭ نەزىرىدە مۇقەددەس بولغان مەككىنىڭ ھورمىتى دەپسەندە قىلىنغانلىقتىن، بۇ ئۇرۇش فۇجار ئۇرۇشى (گۇناھكارلار ئۇرۇشى) دەپ ئاتالدى. قەيس قەبىلىسىگە بەختسىزلىك يۈزلىنىپ، ئۇنىڭ تەرەپدارلىرى بولغان بەزى قەبىلىلەرمۇ مەغلۇپ بولۇشقا باشلىدى. لېكىن، ئاردـ دىن بىرسى چىقىپ، ئىككى تەرەپتىن ئۆلگەنلەرنى ساناپ چىقىپ، ئادىمى ئاز ئۆلگەن تەرەپ ئادىمى كوپ ئۆلگەن تەرەپكە تولەم

تولسۇن، دىگەن شەرت بىلەن ئىككى تەرەپنى سۇلھى قىلىشنى ئېيتتى. قەيس قەبىلىسىدىن ئۆلگەنلەرنىڭ سانى ئوشۇق چىققاچقا، قۇرەيش قەبىلىسى ئۇلارغا تولەم تولەيدىغان بولدى. بۇ ئىشقا ھەرب ئىبنى ئۇمەييە مەسئۇل بولدى ۋە تولەم تولىنىپ بولغىچە، ئوغلى ئەبۇ سۇفيانىنى قەيس قەبىلىسگە رەنە قويدى. ئەرەپلەرنىڭ كوپىنچە كىچىك ئىشلاردىن باشلىنىدىغان ئۇرۇشلىرىغا ئوخشاش، بۇ ئۇرۇشمۇ شۇنداق ئاياقلاشتى. ئەرەپلەرنىڭ ئارىسىدا ئىسلام نۇرى تارىلىش بىلەن ئاللا ئۇلارنىڭ دىللىرىنى دوستلاشتۇردى، يۇقۇرقىدەك ناھەق ئۇرۇشلارنى توگەتتى.

خەيرىيەت ئۇيۇشمىسى

قۇرەيشلەر فۇجار ئۇرۇشىدىن قايتىپ كېلىپ، خەيرىيەت ئۇيۇشمىسى قۇرۇشقا چاقىرىق چىقاردى. قۇرەيش باشلىقلىرىدىن ئابدۇللا ئىبنى جۇدئان ئىمىنىڭ قورۇسىدا خەيرىيەت ئۇيۇشمىسىنى تەشكىل قىلدى. بۇنىڭغا ئابدۇماناف ئەۋلادىدىن ھاشىم جەمەتى، مۇتتەلىب جەمەتى، ئەسەد ئىبنى ئابدۇلئۇززا جەمەتى، زوھرە ئىبنى كىلاب جەمەتى ۋە تىم ئىبنى مۇررە جەمەتى قاتناشتى. ئۇلار ئىتتىپاق تۇزۇپ، مەككىلىكلەردىن ياكى چەتتىن كەلگەن كىشىلەردىن بىرەرسى مەككىدە زۇلۇمغا ئۇچرىسا، ئۇنىڭغا ياردەم بېرىپ، ھەقنى جايىغا قارار تاپقۇزۇشقا ۋەدىلەشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ تاغىلىرى بىلەن بۇ ئۇيۇشمىغا قاتناشتى. ئۇ پەيغەمبەرلىك شەرىپىگە ئىگە بولغاندىن كېيىنمۇ: ئابدۇللا ئىبنى جۇدئاننىڭ قورۇسىدا قۇرۇلغان ئۇيۇشمىغا قاتناشقان ئىدىم، بۇ ئۇيۇشما ماڭا قىزىل

توگمله‌ر① دىنمۇ قىممەتلىك، هازىرقى چېغىمدا شۇنداق ئىشقا دەۋەت قىلغۇچى بولسا، چوقۇم قوبۇل قىلاتتىم، دىگەن. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام گۈزەل ئەخلاقلارنى تەشەببۇس قىلىشقا ئەۋەتىلگەن، بۇ ئۇيۇشمىنىڭ ئىشلىرىمۇ گۈزەل ئەخلاق جۈملىسىگە كىرىدۇ. ئىسلام دىنى مۇشۇنداق نۇرغۇن ئىشلارنى ئېتىراپ قىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: مەن گۈزەل ئەخلاقلارنى ئومۇملاشتۇرۇش ئۇچۇن ئەۋەتىلدىم، دىگەن سوزىمۇ مۇشۇ نۇقتىنى چۈشەندۇرىدۇ. مەزكۇر ئۇيۇشمىغا نۇرغۇن كىشلەر قاتنىشىپ ھەققانى ئادەملەردىن بولغان.

رەسۇلۇللانىڭ شامغا قىلغان ئىككىنچى قېتىملىق سەپىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يىگىرمە بەش ياشقا كىرگەندە، شامغا ئىككىنچى قېتىم سەپەر قىلدى. ئەسەد جەمەتىدىن خۇۋەيلىدنىڭ قىزى خەدىچە ئېسىل، باي سودىگەر خانىم ئىدى، كىشلەرنى ياللاپ تىجارەتكە سالاتتى، شىرىك تىجارەت قىلاتتى. ئۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھىچ كىشىنىڭ ۋۇجۇدىدىن تېپىلمايدىغان سەممى، راستچىل ئىكەنلىگىنى، ھەتتا خەلقى ئۇنى ئەمىن (ئىشەنچلىك) دەپ ئاتايدىغانلىغىنى ئاڭلاپ، ئۇنى ياللاپ تىجارەت ئۇچۇن شامغا ئەۋەتتى. ئۇنىڭغا باشقىلاردىن كورە مالىلارنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىنى بەردى. خىزمەتچىسى مەيسەرەنى ئۇنىڭغا قوشۇپ ئەۋەتتى. ئۇلار بىرىپ سودا قىلىپ زور پايدا ئالدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ سەپىرىدە تۇرلۇك بەركەتلەر كورۇلدى. بۇنىڭ بىلەن خەدىچەنىڭ

---

① قىزىل توگە ئەرەپلەردە ئەڭ قىممەتلىك نەرسە ھىساپلىنىدۇ. — ت

خىزمەتچىسى مەيسەرە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئامراق بولۇپ قالدى.

رەسۇلۇللانىڭ خەدىچىگە ئۆيلىنىشى

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن مەيسەرە مەككىگە قايتىپ كەلدى. خەدىچە ئۇلارنىڭ زور پايدا ئالغانلىقىنى كۆرۈپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن خۇرسەن بولدى، ئۇنىڭغا ياتلىق بولۇشنى بىلدۈرۈپ ئەلچى ئەۋەتتى. بۇ چاغدا خەدىچە قىرىق ياش ئۆپچۆرىسىدە ئىدى. ئۇ قۇرەيش قەبىلىسى ئىچىدە ئوتتۇرا نەسەپلىك، پۇل-مېلى كۆپ ئايال ئىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام تاغىسى بىلەن خەدىچىنىڭ تاغىسى ئەمرئىبنى ئەسەدنىڭ قېشىغا كىردى. تاغىسى ئەبۇتالىب ئارقىلىق خەدىچىنى خوتۇنلۇققا سورىدى. خەدىچىنىڭ تاغىسى ماقۇل كۆرۈپ، ئۇنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بەردى. ئەبۇتالىب شۇ كۈنى مۇنداق خۇتبە ئوقۇپ نىكاھ قىلدى: "ئاللاغا شۈكرىكى، ئاللا بىزنى ئىبراھىم، ئىسمائىللارنىڭ نەسلىدىن قىلدى؛ مەئەد ۋە مۇزەرنىڭ ئەۋلادى قىلدى؛ بىزنى بەيتۇللاغا قارايدىغان، ھەرەمنى باشقۇرىدىغان قىلدى؛ ھەرەمنى ھەج قىلىنىدىغان بەيتۇللا قىلدى ۋە قان توكۈش مەنئى قىلىنغان، ھۆرمىتىنى ساقلاشقا تېگىشلىك جاي قىلدى؛ بىزنى كىشىلەر ئۈستىدە ھۆكۈمران قىلدى. مېنىڭ قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇللا ئىسسىلىكتە، ئالىجاناپلىقتا ۋە پەزىلەتتە تەڭداشسىزدۇر. ئۇنىڭ مال-مۈلكى ئاز بولسىمۇ، مال دېگەن داۋامى يوق سايىگە ئوخشاش تۈگەيدىغان نەرسە ۋە قايتۇرۇلىدىغان ئارىيەت. ئاللاغا قەسەمكى، مۇھەممەد كەلگۈسىدە

بۇيۇك نامغا ئىگە بولىدۇ، چوڭ ئىشلارنى قىلىدۇ. ئۇ، سىلەرنىڭ قىزىڭلار خەدىچىنى ياقتۇرۇپ ئالماقچى بولدى. خەدىچىگە (مۇنچىلىك) مەھرى (ھەق) بەردى.»

شۇنىڭ بىلەن نىكاھ پۈتتى. خەدىچە ئىلگىرى ئەبۇھالە دىگەن كىشىنىڭ نىكاھىدا ئىدى. ئەبۇھالە ۋاپات بولغاندا، خەدىچە ئۇنىڭدىن ھاله① ئىسىملىك بىر ئوغۇل بىلەن قالغان ئىدى. ھاله پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوگەي بالىسى ئىدى.

بەيتۇللانىڭ ئىسلاھ قىلىنىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام 35 ياشقا كىرگەندە، چوڭ كەلكۈن كېلىپ، كەئبىنىڭ تاملىرىنى ئاجرىتىۋەتتى. بۇندىن بۇرۇن يۈز بەرگەن بىر يانغىندا كەئبىنىڭ تاملىرى بوشاپ قالغان ئىدى. قۇرەيش ئەرەپلىرى كەئبىنى بۇزۇپ قايتا ئىگىزلىتىپ ياپماقچى بولدى. بۇ چاغدا كەئبە ئادەم بويى ئىگىزلىكتە بولۇپ، تاشتىن قوپۇرۇلغان ئىدى. قۇرەيش ئەرەپلىرى بۇ ئىش ئۈچۈن يىغىلدى. لېكىن ئۇلار كەئبىنى ئۇلۇغلىغانلىقتىن ئۇنى بۇزۇشتىن قورقۇشتى. ۋەلىد ئىبنى مۇغىرە ئۇلاردىن: كەئبىنى بۇزۇشتىن مەقسەت تۈزەشمۇ ياكى ۋەيران قىلىشمۇ؟ دەپ سورىدى. ئۇلار: مەقسىدىمىز تۈزەش، دەپ جاۋاپ بەردى. ۋەلىد: ئاللا تۈزىگۈچىلەرنى ھالاك قىلمايدۇ، دىدى ۋە كەئبىنى بۇزۇشقا باشلىدى. ئۇلارمۇ

① ئەرەپلەردە بىر كىشىنى پالانىنىڭ دادىسى دەپ ئاتاش ئادىتى بار. ئەبۇھالە دىگىنى ھالەنىڭ دادىسى دىگەن بولىدۇ. — تەھرىر

ۋەلىدگە ئەگىشىپ بۇزۇپ، ئىسمائىلنىڭ قويغان ھۇلىغا يېتىپ بارغاندا، نۇرغۇن ھىكمەتلىك سوزلەر نەقىش قىلىپ ئويۇلغان تەخسىلەر چىقتى. مەشھۇر ئىمارەتلەرگە ھۇل قويغۇچىلارنىڭ بۇرۇنقىلارنىڭ ئىشىنى كېيىنكىلەرگە يادىكار قالدۇرۇش ئۇچۇن مۇشۇنداق قىلىش ئادىتى بار ئىدى. شۇنداق قىلىپ، ئۇلار ئىسلاھ قىلىشقا كىرىشتى. ئىسلاھ قىلىش خىراجىتى پاھىشە ۋە جازانىدىن كەلگەن ھارام ماللار ئارىلاشمىغان ھالال مالدىن تەييارلاندى. قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ چوڭلىرى كەئبىنىڭ ئىسلاھاتىغا ئىشلىتىدىغان تاشلارنى مۇرىلىرىدە توشۇيتتى. ئابباس بىلەن رەسۇلۇللامۇ تاش توشۇغۇچىلارنىڭ ئىچىدە بار ئىدى. باقۇم ئىسىملىك رۇملۇق بىر ياغاچچى قۇرۇلۇشنى باشقۇراتتى. باقۇم كەئبىنىڭ ھەر بۇلۇڭىغا چوڭلاردىن بىر توپ ئادەمنى تاش توشۇشقا تەيىنلىدى. كەئبىنى ئىسمائىلنىڭ سالغان ھۇلى بويىچە پۈتتۈرۈشكە ھالال مالدىن توپلان- غان خىراجەت يېتىشمىدى. شۇنىڭ بىلەن ھىجر①نى چىقىرىۋېتىپ، پاكار تام قوپۇرۇپ، كەئبە شۇ يەردىن ھىساپلىنىدىغانلىقىغا بەلگە قىلىندى، كەئبە بىناسىنىڭ ئىگىزلىگى ئون سەككىز گەز بولۇپ پۈتۈپ چىقتى. ئىلگىرىكىدىن توققۇز گەز ئىگىزلىتىلدى. ئىشىك ئىگىزلىتىلىپ پەلەمپەي بىلەن چىقىدىغان قىلىندى. ھەجەر ئەسۋەدنى ئورنىغا ئېلىپ قويماقچى بولغاندا، قۇرەيشنىڭ كاتتىلىرى كىمنىڭ قويۇشى توغرىسىدا تالاش-تارتىش قىلىشتى. ئارىدا رىقابەت تۇغۇلۇپ ئۇرۇش چىقىشقا تاس قالدى. تالاش-تارتىش توت كۈنگە

① شىمال تەرەپتىن ئالتە گەزچە جاي چىقىرىۋېتىلگەن، بۇ جاي ھىجر ۋە ھەتىم دەپ ئاتىلىدۇ. — ت

سوزۇلدى. بۇ چاغدا قۇرەيش بويىچە پېشقەدەم ھېساپلانغان خالىد ئىبنى ۋەلىدنىڭ تاغىسى ئەبۇ ئۇمەييە ئىبنى مۇغىرە مەخزۇمى قوپۇپ: ئى خالايىق، دە-تالاش قىلماڭلار، ھەممىڭلار ياقتۇرىدىغان بىر كىشىنى سايلاپ چىقىپ، شۇنىڭ ھوكمىگە رازى بولۇڭلار، دېدى. قۇرەيش خەلقى بىرىنچى بولۇپ كىرگەن كىشىنىڭ ھوكمىگە رازى بولىدىغانلىقلىرىنى بىلدۇرۇشتى. بىرىنچى بولۇپ كىرگەن كىشى راستچىل، ئىشەنچلىك مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىدى. ھەممەيلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سەممى، راستچىل ئىكەنلىكىنى بىلگەچكە، ئۇنىڭدىن مەمنۇن بولۇشۇپ: بۇ ئىشەنچلىك مۇھەممەدگە قوشۇلىمىز، دېيىشتى، چۇنكى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا يۈز بەرگەن جېدەل-ماجرا دەۋالىرىنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىشاتتى. ئۇ يۈز قارىماي، ئارىنى بۇزماي، توغرا بىر تەرەپ قىلىپ قوياتتى. يۇقۇرقى دە-تالاشنى بىر تەرەپ قىلىش مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇراجەت قىلىنغاندىن كېيىن، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام چاپىنىنى يەرگە يايدى، چاپاننىڭ ئۇستىگە ھەجەر ئەسۋەدنى ئالدى، ھەرقايسى قەبىلە باشلىقلىرىنى چاپاننىڭ بىر بۇرجىكىدىن تۇتۇپ كوتىرىپ، ھەجەر ئەسۋەدنى ئوز جايىغا ئېلىپ بېرىپ قويۇشقا بۇيرۇدى. ھەجەر ئەسۋەت مۇشۇ يوسۇندا ئېلىپ بېرىلىپ ئوز جايىغا قويۇلدى. ئەرەپلەرنىڭ ئىچىدە دەھشەتلىك ئۇرۇشلارنىڭ كېلىپ چىقىشىغا، كوپىنچە، مۇشۇنداق ئىشلار سەۋەپ بولاتتى. بۇ مەسىلە يۇقۇرقىدەك ئۇسۇل بىلەن ھەل قىلىندى. ئاللا مېھرىۋانلىق كورسىتىپ، ئەبۇ ئۇمەييەدەك ياخشىلىققا يېتەكلەيدىغان ئەقىللىق ئادەمنى، ھەممىسى رازى بولغىدەك ھوكۇم قىلىدىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدەك دانانى ئۇلارغا مۇيەسسەر قىلىپ

بەردى. قۇرەيشنىڭ بۇنداق ئۇزئارا رىقابەتلىشىشى ئەجەپلىنەر-لىك ئەمەس، چۈنكى بەيتۇللا ئەرەپلەرنىڭ قىبلىسى، ھەج قىلىدىغان كەئبىسى ئىدى، بەيتۇللا ئۇچۇن ئىشلەنگەن ھەربىر زور ئىش بىلەن ئىپتىخارغا، ھوقۇقىغا ئېرىشكىلى بولاتتى. ئۇلۇغ قۇرئاننىڭ ئىسپاتلى-شىچە، ئىبادەت ئۇچۇن تۇنجى سېلىنغان ئۆي ئەنە شۇ بەيتۇللا ئىدى. قۇرئاندا ئاللا مۇنداق دېگەن: "كىشىلەرگە (ئىبادەت ئۇچۇن) تۇنجى بىنا قىلىنغان ئۆي ھەقىقەتەن مەككىدىكى، ئالەملەرنى ھىدا-يەت قىلغۇچى مۇبارەك كەئبىدۇر. كەئبىدە ئوچۇق ئالامەتلەر باركى، ماقامى ئىبراھىم① شۇلارنىڭ بىرى. كەئبىگە كىرگەن ئادەم ئەمىن بولىدۇ." (سۈرە ئال ئىمران، 96-، 97-ئايەتلەرنىڭ بىر قىسمى) كەئبىگە ئىسمائىل ئەۋلادىدىن كېيىن جۇرھۇم قەبىلىسى ئىگىدارچى-لىق قىلغان ئىدى. ئۇلار مەككىگە داخىل بولغان كىشىلەرگە زۇلۇم قىلغان چاغدا، خۇزائە قەبىلىسى جۇرھۇملۇقلارغا قارشى توپلىنىپ، ئۇلارنى كەئبىدىن قوغلاپ چىقاردى. كەئبىگە خېلى بىر زامانغىچە خۇزائە قەبىلىسى ئىگىدارچىلىق قىلدى. ئاندىن كېيىن قۇسەي ئىبنى كىلابنىڭ زامانىدا كەئبىنى ئۇلاردىن قۇرەيشلەر تارتى-ۋالدى. شۇنىڭ بىلەن قۇرەيش خەلقى يۇرتىدا تېز ياشىدى. ئۇلاردىن ئەرەپ قەبىلىلىرى تەپ تارتاتتى. دۈشمەننىڭ تاجاۋۇزىغا ئۇچراپ پاناھ ئىزلىگۈچىلەر ئۇچۇن كەئبە تېز قورغان ئىدى. ئاللا قۇرئاندا ئۇلارغا بەرگەن نېمىتىنى ئەسلىتىپ مۇنداق دېگەن: "ئۇلارنىڭ ئەتراپىدىكى كىشىلەر بۇلاپ كېتىلىۋاتىدۇ، مەككىنى،

---

① ماقامى ئىبراھىم — ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ كەئبىنى سېلىۋاتقاندا دەسسەپ تۇرغان جايى. — ت

AltunOq

ھەرەمنى تېچ جاي قىلغانلىقىمىزنى ئۇلار كورمىدىمۇ؟“(سۈرە ئەنكەبۇت، 67 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى)

رەسۇلۇللانىڭ پەيغەمبەر بولۇشتىن بۇرۇنقى تىرىكچىلىگى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دادىسىدىن بىرەر نەرسە مىراس قالمىدى، ئۇ تۇغۇلغاندا يېتىم ۋە كەمبەغەل ئىدى؛ بەنى سەئىد قەبىلىسىدە ئېمىتىلدى؛ ئىشقا يارىغۇدەك بولغان چاغىدا، ئېمىلدەش قېرىنداشلىرى بىلەن بىرلىكتە دالىدا پادا باقتى. مەككىگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئازغىنا ئىش ھەققى ئېلىپ مەككە خەلقىنىڭ قويىنى باقىقان ئىدى. ئىمام بۇخارى «سەھىھۇلبۇخارى» كىتاۋىدا بۇنى يۇقۇرقىدەك زىكرى قىلغان. پەيغەمبەرلەرنىڭ دۇنىياغا ۋە دۇنيا مەشغۇلاتىغا قىزىقماسلىقى چوقۇم. چۈنكى ئۇلار باي بولىدىغان بولسا، دۇنيا بىلەن بولۇپ كېتىپ، مەڭگۈلۈك بەخت ـ سائادەتتىن مەھرۇم بولغان بولاتتى. شۇڭلاشقا ئاللا تەرىپىدىن ئۇتتۇرىغا قويۇلغان شەرىئەتلەرنىڭ ھەممىسى دۇنياغا بېرىلىپ كەتمەسلىككە، دۇنيادىن يىراق بولۇشقا دەۋەت قىلىدۇ، ئۇتكەنكى پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەھۋالى بۇنىڭغا چوڭ گۇۋا. ئىيسا پەيغەمبەر زادى دۇنياغا بېرىلمىگەن ئىدى. مۇسا پەيغەمبەر، ئىبراھىم پەيغەمبەرلەرمۇ شۇنىداق ئىدى، ئۇلارنىڭ كىچىك چاغلىرىدىكى تۇرمۇش ئەھۋالى قىيىن ئىدى، بۇ جەھەتتە ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئوخشاش ئىدى. مانا بۇ بولسا دۇنياغا ئوزىنى ئۇرماسلىقتا، دۇنياغا ھەددىدىن ئارتۇق بېرىلمەسلىكتە ئۇممەتلىرىگە نەمۇنە بولۇشلىرى ئۇچۇن ئاللانىڭ پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋۇجۇتلىرىدا نامايان قىلغان زور ھېكمىتى. جىمى

بالايى-ئاپەت دۇنياغا ئوزىنى ئۇرۇش، دۇنياغا ھەددىدىن ئارتۇق بېرىلىپ كېتىشتىن كېلىپ چىقىدۇ. پادا بېقىش ئىشىمۇ شۇنداق، پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسى پادا باققان. بۇ گەپ «سەھىھۇلبۇخارى»دا كەلتۇرۇلگەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ھەدىسىدە بايان قىلىنغان. بۇمۇ خۇدانىڭ زور ھېكمىتى. كىشى ھايۋانلارنىڭ يۇۋىشى بولغان قويىنى باقسا، دىلىغا مۇلايىملىق، مېھرىۋانلىق ئورنايدۇ. پەيغەمبەرلەر پەيغەمبەر بولۇپ كىشىلەرنى تەربىيىلىگەن چاغدا، كىشىلەرنىڭ مىجەزىدىكى چۇسلۇق، دىلىدىكى ناتوغرىلىق رۇسلىنىدۇ، ئەڭ موتىدىل ھالەتتە بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام چوڭ بولغاندا، سەئىب ئىبنى ئەبۇ سائىب بىلەن شېرىك تىجارەت قىلدى. خەدىچە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن ئىش ھەققى ئېلىپ، ئۇنىڭ تىجارىتى بىلەن شامغا باردى. خەدىچە پەيغەمبىرىمگە ياتلىق بولۇپ شەرەپكە ئىگە بولغاندىن كېيىن، ئۇ باي خەدىچىنىڭ ئىلكىدە ئىشلىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆز ئەمگىكى بىلەن ياشايتتى. ئۇلۇغ ئاللا ئۇنىڭغا قۇرئاندا مۇنۇ ئايەتلەردە ساناپ ئۆتكەن نېمەتلىرىنى بەردى: "(رەببىڭ) سېنى يېتىم دەپ، ساڭا پاناھ بەرمىدىمۇ؟ سېنى قايمۇققان دەپ، سېنى توغرا يولغا سالمىدىمۇ؟ سېنى پېقىر دەپ، باي قىلمىدىمۇ؟" (سۇرە زۇھا، 6-، 7-، 8-ئايەت) ئاللاتائالا قۇرئاندا مۇنداق دېگەن: "باشقا پەيغەمبەرلەرگە ۋەھيى قىلغاندەك، ئەمرىم بويىچە ساڭا جىبرىلنى ئەۋەتتۇق. ئەسلىدە قۇرئاننىڭ ۋە ئىماننىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئۇقمايتتىڭ. لېكىن قۇرئاننى نۇر قىلدىمكى، شۇ ئارقىلىق مەن خالىغان بەندىلىرىمنى ھىدايەت قىلىمەن." (سۇرە شۇرا، 54-ئايەتنىڭ بىر قىسمى)

رەسۇلۇللانىڭ پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرىكى ئەخلاقى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خەلق ئىچىدە مىجەزى ئەڭ ياخشى، ئەڭ راستچىل، ئەڭ سادىق ئىدى، كىشىنى بۇلغايدىغان ناچار قىلىق، يامان ئەخلاقلاردىن خالى ئىدى؛ ئادەمگەرچىلىكى ئەڭ ئۈستۈن، خەلق بىلەن مۇناسىۋىتى قويۇق، خوشنىدارچىلىقى ياخشى، بەك مۇلايىم، بەك راستچىل ئىدى. ئاللا ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا مۇلايىملىق، سەۋىرچانلىق، شۈكرى قىلىش، ئادىللىق، كەمتەرلىك، ئىپپەت، كەڭ قوللۇق، قەھرىمانلىق، نومۇسچانلىق قاتارلىق گۈزەل خىسلەتلەرنى، توغرا قىلىقلارنى جەم قىلغانلىقى ئۈچۈن، خەلق ئۇنى ئەمىن دەپ ئاتىشاتتى. ھەتتا ئابدۇددار جەمەتىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەڭ ئەشەددىي دۈشمىنى بولغان نەزرى ئىبنى ھارىس پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىكى خىسلەتلەرگە قايىل بولۇپ: مۇھەممەد سىلەر (قۇرەيشنى دىمەكچى) نىڭ ئاراڭلاردا ئۆسكەن بالىلىق چېغىدا ئۇنىڭدىن مەمنۇن ئىدىڭلار، ئىچىڭلاردا ئەڭ راستكوي، ئەڭ ئىشەنچلىك ئىدى. ئۇ چوڭ بولۇپ پەيغەمبەر بولغاندا، ئۇنى سېھىرگەر دىدىڭلار. ئاللا بىلەن قەسەمكى، مۇھەممەد سېھىرگەر ئەمەس، دىگەن. ئۇكاز①دا يىلدا بىر نۆۋەت ئۆتكۈزۈلىدىغان سودا-سېتىققا كېلىدىغان ئەرەپلەرگە ئىبىتىش مەقسىتىدە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام توغرىلىق ھەممىگە ماقۇل كېلىدىغان بىر سۆزگە كېلىشىۋېلىش ئۈچۈن ئىچىلغان

① ئۇكاز — مەدىنىگە يېقىن بىر بازارنىڭ ئىسمى بولۇپ، بۇ يەردە يىلدا بىر قېتىم چوڭ سودا-سېتىق ئۆتكۈزۈلەتتى. — ت

بىر مەسلىھەت يىغىنىدا نەزرى ئىبنى ھارىسنىڭ قىلغان سوزى ئەنە شۇ. رۇمنىڭ پادىشاسى ھىرەقلى (قەيسەر) ئەبۇ سۇفياندىن: مۇھەممەد پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلىشتىن ئىلگىرى، سىلەر ئۇنى يالغانچىلىق بىلەن قارىلىغانمىدىڭلار؟ دەپ سورىغاندا، ئەبۇ سۇفيان: ياق، دەپ جاۋاپ بەرگەن. ھىرەقلى: مۇھەممەد كىشىلەرگە يالغانچىلىق قىلمىغان ئىكەن، ئاللاغا يالغانچىلىق قىلىشى مۇمكىن ئەمەس، دىگەن. بۇ سوز «سەھىھۇلبۇخارى»نىڭ باش تەرىپىدە بايان قىلىنغان. ئاللا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كىچىكىدىلا جاھىلىيەت دەۋرىنىڭ ئىسلام شەرىئىتىگە زىت بولغان① بارلىق يامان ئىشلىرىدىن ساقلىغان، ئۇنىڭغا بۇتلارنى قاتتىق ئوچ كورسەتكەن، ھەتتاكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇتپەرەسلەرنىڭ بۇتلار ئۇچۇن ئوتكۈزىدىغان بايرام مۇراسىملىرىغا قاتناشمايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دىگەن: ”ئوسمۇزلۇك چېغىمدىنلا بۇتلارنى، ئەسكى شېئىرلارنى يامان كورەتتىم. جاھىلىيەت دەۋرىنىڭ ئىشلىرىنى پەقەتلا ئىككى قېتىم كوڭلۇمگە كەلتۇرگەن ئىدىم، لېكىن ئىككىلا قېتىمدا ئاللا مېنى ئويلىغىنىمنى ئىشقا ئاشۇرۇشتىن ساقلىدى. ئۇندىن كېيىن، تاكى ئاللا مېنى پەيغەمبەرلىككە مۇشەررەپ قىلغانغا قەدەر، يامانلىقنى ئويلىغىنىم يوق. بىر كۈنى كېچىسى مەن بىللە قوي باقىدىغان بالىغا قويۇمغا قاراپ قويۇشىنى تاپىلاپ قويۇپ، مەككىگە كىرىپ ياشلارغا ئوخشاش كېچىلىك پاراڭغا قاتناشماقچى بولۇپ ماڭدىم. مەككىگە كىرىپ 1 ـ قورونىڭ ئالدىغا كەلگىنىمدە، بىرسىنىڭ توي مەرىكىسىدە ئېيتىلىۋاتقان ناخشا، چېلىنىۋاتقان داپ، نەيلەرنىڭ

① قازى ئىيازنىڭ «شىفا» ناملىق كىتاۋىدىن ئېلىندى.

Altun0q

ئاۋازىنى ئاڭلاپ قېلىپ شۇ يەردە ئولتۇردۇم، ئاللا مېنىڭ قۇلىقىمغا ئاڭلاتماي، مېنى ئۇخلىتىپ قويۇپتۇ. ئەتىسى قۇياشنىڭ تەپتى ئۇستۇمگە چۈشكەندىلا ئويغاندىم، ھېچ ئىش قىلمىدىم. ئىككىنچى قېتىم يەنە شۇنىڭغا ئوخشاش ئەھۋال بولغان ئىدى.“

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نۇسۇپ① ئۇچۇن قۇربانلىق قىلىنغان ماللارنىڭ گوشىنى يېمەيتتى، ھاراق ئىچىش ئەرەپلەردە كەڭ تارالغان بولسىمۇ، پەيغەمبىرىم ئۇزىنى ھاراق ئىچىشتىن چەكلىگەن ئىدى. ئاللا پەيغەمبەرلىرىنى ۋەھيىنى قوبۇل قىلىشقا تولۇق لاياقەتلىك بولۇشى ئۇچۇن ئۇلارنى ئەنە شۇنداق سۈپەتلەر بىلەن زىننەتلىگەن. ئۇلار، پەيغەمبەر بولۇشنىڭ ئالدىدىمۇ، پەيغەمبەر بولغاندىن كېيىنمۇ، بارلىق گۇناھلاردىن پاك ئىدى. ئۇلار پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى كىچىك-چوڭ ئۇزلىرىگە تاپشۇرۇلىدىغان چوڭ ئىشقا لايىقلىنىش ئۇچۇن پاك بولىدۇ، پەيغەمبەر بولغاندىن كېيىن بولسا ئۆز ئۇممەتلىرىگە ئۈلگە بولۇش ئۇچۇن پاك بولىدۇ. پەيغەمبەرلەرگە ئاللادىن يۈكسەك رەھمەت ۋە سالام بولغاي.

رەسۇلۇللانىڭ پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى ئاللا تەرىپىدىن كورگەن ھورمەتلىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئەمگۈزۈۋاتقان ھەلىمىنىڭ ئائىلىسىگە ئاللا تەرىپىدىن كەلگەن بەركەتلەر ئاللانىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسا-

① قۇربانلىق قىلىنغان مالنىڭ قېنىنى ئېقىتىپ ئىبادەت قىلىنىدىغان تىكلەنگەن تاش. — ت

لامغا بەرگەن دەسلەپكى سوغىسى ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېلىشتىن بۇرۇن ھەلىمىنىڭ ئائىلىسى قەھەتچىلىكتە ئىدى. ئۇنىڭ كېلىشى بىلەن ھەلىمىنىڭ قويلىرى ئوتلاقتىن قايتقاندا يېلىنلىرىدىن سۈت تېمىپ تۇرىدىغان بولدى. ئاللا ئىمام بۇسەيرىگە رەھمەت قىلسۇنكى، ئۇنىڭ «ھەمزىيە» قەسىدىسىدە مۇنداق مىسرالار بار:

خۇدا قىلسا مۇيەسسەر بەختىيار ئىنسانىنى بىر ئەلگە،

ئۇنىڭ سايىسىدە شۇ ئەل سائادەتمەن بولۇر شۇئان.

ئاندىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ كوكرىكى يېرىلىپ شەيتانىنىڭ ھەسسىسى چىقىرىپ تاشلانغان ۋەقە يۈز بەردى. ئاللانىڭ قۇدرىتىدىن ئېيتقاندا، بۇنىڭ ئەجەپلىنەرلىكى يوق. كىمكى بۇنىڭدىن شۇبھىلىنىدىكەن، ئۇنىڭ نەزەر دائىرىسى تار بولۇپ، ئاللانىڭ كۈچ-قۇدرىتىدىن ھېچنەرسىنى چۈشەنمىگەن بولىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەرلەردە ئادەتتىن تاشقىرى ئىشلارنىڭ سادىر بولۇشى يېڭىدىن پەيدا بولغان ۋە ئاجايىپ تۇيۇلىدىغان ئىش ئەمەس. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شامغا سەپەر قىلغاندا، ئاللا ئۇنى ھورمەتلەپ بۇلۇتنى ئۇنىڭغا بوي سۇندۇرۇپ بەرگەن: تومۇز كۈنلىرىدە بۇلۇت ئۇنىڭغا سايە تاشلاپ تۇراتتى، كارۋاندىكى ھېچ بىر ئادەم بۇ سايىدىن بەھرىمەن بولالمايتتى. خەدىچىنىڭ بۇ سەپەردە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە بولغان خىزمەتكارى مەيسەرە شۇنداق رىۋايەت قىلغان. مۇشۇنىڭ بىلەن خەدىچە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ياقتۇرۇپ قېلىپ، ئۇنىڭغا نىكاھلىنىش تەكلىۋىنى قويغان، كېلىچەكتە ئۇنىڭ قولىدىن چوڭ ئىشلار كېلىدىغانلىقىغا ئىشەنگەن. شۇڭا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولغاندا، خەدىچە ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا كورۇلگەن گۈزەل ئەخلاقىي موجىزىلەردىن باشقا موجىزە تەلەپ قىلمايلا ھەممىدىن

بۇرۇن مۇسۇلمان بولغان. تاش ۋە دەرەخلەرنىڭ سالام بېرىشىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئاللا بەرگەن نېمەتلەردىن ئىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھاجەت ئۈچۈن سىرتقا چىققاندا، ئۆي-ئىمارەت يوق يىراق يەرلەرگە، قاپتاللارغا، ئويمانلىقلارغا كېتەتتى. ئۇچرىغان تاش، دەرەخلەرنىڭ ھەممىسىدىن: ئى رەسۇلۇللا، ساڭا رەھمەت ۋە ئامانلىق بولسۇن، دېگەن ئاۋازنى ئاڭلايتتى، توت ئەتراپىغا باقسا، ئادىمىزات كورۈنمەيتتى، بۇ ئەھۋالنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى سوزلەپ بەرگەن. مۇنداق ئىشلار ئاللاغا ئاسان، ئاللا بۇرۇنمۇ جانسىز نەرسىلەرنى پەيغەمبەرلەرگە بويسۇندۇرۇپ بەرگەن. مۇسانىڭ ھاسىسى ئەجدىھاغا ئايلىنىپ، پىرئەۋننىڭ سېھىرگەرلىرى كورسەتكەن سېھىرلىرىنى يۇتۇۋېتىپ، يەنە ئەسلىدىكى ھاسىلىق ھالىتىگە قايتقان. مۇسا شۇ ھاسا بىلەن تاشنى ئۇرغاندا، تاشتىن ئون ئىككى كوز سۇ ئېتىلىپ چىقىپ، بەنى ئىسرائىلنىڭ① ھەر ئايمىغى ئۈچۈن بىردىن بۇلاق ئايرىدە بولغان. شۇنىڭدەك ئاللا باشقا پەيغەمبەرلەرنىڭمۇ قەدىر-قىممىتىنى، ئۇلۇغلۇغىنى كىشىلەرگە تونۇتۇش ئۈچۈن ئۇلارغا خالىغان تۇرلۇك جانسىز نەرسىلەرنى بويسۇندۇرۇپ بەرگەن.

تەۋراتتىكى بىشارەت

ئاللا مۇسا پەيغەمبەرگە شۇ زاماندىكى خەلقنىڭ ئەھۋالىغا

---

① بەنى ئىسرائىل — ياقۇپ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمى ئىسرائىل، شۇڭا ئۇنىڭ ئەۋلاتلىرى بەنى ئىسرائىل دېيىلىدۇ. — ت

ئۇيغۇن كېلىدىغان قانۇن بايان قىلىنغان تەۋراتنى نازىل قىلغان. تەۋراتتا ئاللا ئەۋەتمەكچى بولغان نۇرغۇن پەيغەمبەرلەر بايان قىلىنغان. تەۋراتتا ئۇلۇغ پەيغەمبىرىمىزدىن بشارەت بېرىلىپ، مۇسا ئەلەيھىسسالامغا قارىتا مۇنداق دېيىلگەن: "بۇ پەيغەمبەرلەر ئارىسىدىن ساڭا ئوخشاش بىر پەيغەمبەر ئەۋەتىمەن، كالامىمنى ئۇنىڭ ئاغزىغا سالىمەن، ئۇ ئوز ئۇممىتىگە مەن بۇيرۇغان ھەممە نەرسىنى سوزلەپ بېرىدۇ. مېنىڭ نامىمدىن سوزلىگەن سوزلىرىگە قۇلاق سالمىغان ئادەمدىن ئىنتىقام ئالىمەن. ماڭا تەكەببۇرلۇق قىلىشقا جۇرئەت قىلىدىغان، مەن بۇيرۇمىغان نەرسىلەرنى مېنىڭ نامىمدىن ياكى باشقا ئىلاھلار نامىدىن سوزلەيدىغان پەيغەمبەرلەر ئولۇمگە مەھكۇم. راست پەيغەمبەر بىلەن يالغان پەيغەمبەرنىڭ پەرقىنى مۇنداق بەلگە بىلەن ئايرىۋالساڭ بولىدۇ: پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلغان ئادەمنىڭ مېنىڭ نامىمدىن ئېيتقانلىرى ئەمەلگە ئاشمىسا، ئۇنداق كىشى ئوزىنى ئۇلۇغلىماقچى بولغان يالغانچىدۇر، شۇڭا ئۇنىڭدىن قورقمايسەن."① يەھۇدىلار بۇ بشارەتنى مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئورۇنباسارى بولغۇسى يۇشە ئىبنى نون ھەققىدە ئېيتىلغان بشارەت دېيىشىدۇ. ۋاھالەنكى، ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاقتىدا يەھۇدىلار ئۇنىڭدىن بولەك بىر پەيغەمبەرنىڭ كېلىشىنى كۇتەتتى. شۇڭا ئۇلار يۇيۇنغان② يۇھەننا (يەھيا)غا ئادەم ئەۋەتكەن. بۇ

① تەۋراتنىڭ 5-پارىسىنىڭ 8-بابى. — ت

② يۇيۇلۇش — خىرىستىيان دىنىدا تۇغۇلغان بالا ۋە خىرىستىيان دىنىنى قوبۇل قىلغان كىشىلەر خۇدا، ئىيسا ۋە روھۇلقۇددۇس نامى بىلەن يۇيۇنۇشنى كورسىتىدۇ. — ت

Altun0q

ئادەملەر يەھيا①دىن: سەن ئىلياموۇ؟ دەپ سورىغاندا، يەھيا: ياق، دىگەن. سەن ئىيساموۇ؟ دەپ سورىغاندا، يەھيا: ياق، دىگەن. سەن پەيغەمبەرموۇ؟ دەپ سورىغاندا، يەھيا: ياق، دىگەن. ئۇلار يەھياغا: سەن ئىليا بولمىساڭ، ئىيسا بولمىساڭ، پەيغەمبەرموۇ بولمىساڭ، نىمىشقا يۇيۇندۇڭ؟ دىگەن. بۇ شۇنى كورسىتىدۇكى، تەۋراتتا ئىليا ھەققىدە، ئىيسا ھەققىدە ۋە ئىيسانىڭ زامانىغىچە تېخى مەيدانغا كەلمىگەن پەيغەمبەر ھەققىدە بىشارەت بېرىلگەن. تەۋراتتا پەيغەمبىرىمىز مۇساغا ئوخشايدۇ، دەپ تەسۋىرلەنگەن. تەۋراتنىڭ 5 ـ پارىسىنىڭ ئاخىرىدا: "بەنى ئىسرائىلدا مۇساغا ئوخشاش پەيغەمبەر كەلگىنى يوق" دەپ بايان قىلىنغان. بۇ بىشارەتتە يەنە: "ئاللاغا توھمەت قىلغان پەيغەمبەر ئولتۇرۇلىدۇ" دىيىلگەن. بۇ قۇرئاندىكى مۇنۇ سوزگە ئوخشايدۇ: "ئەگەر ئۇ بىزنىڭ نامىمىزنى سېتىپ يالغاننى ئويدۇرۇپ چىقارسا، ئەلۋەتتە ئۇنى قەھرىمىز بىلەن تۇتاتتۇق. ئاندىن ئۇنىڭ چوڭ قىزىل تومۇرىنى ئەلۋەتتە ئۈزۈپ تاشلايتتۇق." (سۈرە ھاققە، 44 ـ، 45 ـ، 46 ـ ئايەتلەر) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇشرىك ۋە يەھۇدىلاردىن ئىبارەت ئەشەددى دۈشمەنلىرىنىڭ ئارىسىدا 23 يىل تۇرۇپ، ئۇلارنى ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلدى، شۇنداق ئەھۋالدا، ئاللا ئۇنى بۇ دۈشمەنلەرنىڭ سۇيىقەستلىرىدىن ساقلىدى. ئاللا پەيغەمبىرىمىزنىڭ كوڭلىنى خاتىرجەم قىلىش ئۈچۈن، قۇرئاندا: "مەن سېنى كىشىلەرنىڭ زىيانكەشلىكىدىن ساقلايمەن" دىگەن (سۈرە مائىدە، 50 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى). ئاللا ھەممىگە قادىر

① يەھيا ــ بەنى ئىسرائىل قەۋمىنىڭ بىر پەيغەمبىرى بولۇپ، ئىيسا پەيغەمبەردىن بۇرۇن ئوتكەن. پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى ئوردانىيەدە يۇيۇلغان. ــ ت

تۇرۇقلۇق، ئۇنىڭغا تۇھمەت چاپلىغان ئادەمنىڭ جاجىسىنى بەرمەسمى-دى؟ ۋاھالەنكى، ئاللا قۇرئاندا مۇنداق دىگەن: "ياكى بولمىسا، ئۇلار: ئۇ ئاللانىڭ نامىدىن يالغاننى ئويدۇردى، دىيىشىدۇ. ئەگەر ئاللا خالىسا، قەلبىڭنى پېچەتلىۋېتەتتى. ئاللا باتىلنى يوق قىلىدۇ، سوزلىرى ئارقىلىق ھەقنى ئاشكارا قىلىدۇ. ئاللا كوڭۇللەردىكى نەرسىلەرنى بىلگۇچىدۇر." (سۇرە شۇرا، 24-ئايەت) شۇنىڭدەك بۇ بىشارەت پەيغەمبىرىمىزنىڭ كېلىچەكتە يۇز بېرىدىغان ئىشلار توغرى-لىق ئالدىن بەرگەن، بىزگە راستلىقنى تونۇتىدىغان خەۋەرلىرىدىن بىرنى ۋاقىپلاندۇرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نۇرغۇن نەرسىلەر توغرىلىق ئالدىن خەۋەر بەرگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قانداق خەۋەر بەرگەن بولسا، ئەمەلدە شۇنداق بولغان، بۇ خەۋەرلەرنىڭ ئىچىدە پەرەز، تەخمىنلەر بىلەن ئېيتىش مۇمكىن بولمايدىغان قەتئى خەۋەرلەرمۇ بار. مەسىلەن، رۇملۇقلار ئىرانلىقلار تەرىپىدىن قاتتىق مەغلۇبىيەتكە ئۇچراپ، ھەتتا مەملىكىتىنىڭ پايتەختى كونىستانتىنو-پول قولدىن كېتەي دەپ قالغاندا، رۇملۇقلارنىڭ كېلىچەكتە غەلىبە قىلىدىغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر ئەنە شۇلار جۇملىسىدىندۇر. بۇ خەۋەردە، رۇملۇقلار قولىدىن كەتكەن يەرلىرىنى بىرقانچە يىلدىن كېيىن قايتۇرۇۋالىدۇ، دىيىلگەن. بۇ خەۋەر پەقەت ئاللا تەرىپىدىنلا بېرىلگەن. شۇڭا بۇ خەۋەرنى بەزى قۇرەيش مۇشرىكلىرى غەلەت ساناپ، ئەبۇبەكرى سىددىق بىلەن مال تىكىشىپ باغلاشقان (كېيىنچە باغلىشىش قىمارنىڭ بىرخىل شەكلى سانىلىپ مەنئى قىلىنغان. — ت). ئاللا-نىڭ مەزكۇر خەۋىرى ئىشقا ئېشىپ رۇملۇقلار غەلىبە قىلغان، شۇنىڭ بىلەن ئەبۇبەكرى سىددىق ئۇتۇۋالغان. مۇنداق خەۋەرلەر كوپ، بۇ يەردە ئازراق توختالدۇق، خۇدا خالىسا، كىتاپنىڭ ئاخىرىدا

تەپسىلى توختىلىپ ئۆتىمىز.

قازى ئىيازنىڭ «شىفا» ناملىق كىتاۋىدا رىـۋايەت قىلىنىشىـچە، ئەتا ئىبنى يەسار ئابدۇللا ئىبنى ئەمر ئىبنى ئاستىن رەسۇلۇلـلانىڭ سۈپەتلىرى توغرىلىق سورىغاندا، ئابدۇللا مۇنداق دىگەن: ئاللا بىلەن قەسەمكى، پەيغەمبىرىمىزنىڭ قۇرئاندىكى بەزى سۈپەتلىرى تەۋراتتىمۇ بايان قىلىـنىپ مۇنـداق دىيىلگەن: ”ئى پەيغەمبەر، سىنى گۇۋاچى، بىشارەتچى، ئاگاھلاندۇرغۇچى ۋە ئۇممىلار (ئوقۇمىغانـلار)غا قورغان قىلىپ ئەۋەتتىم. سەن مىنىڭ بەنـدەم ۋە رەسۇلۇم (ئەلـچىم)، مەن سىنى مۇتەۋەككىل (ئاللاغا يۆلەنگۈچى) دەپ ئاتىدىم. سەن قوپال، توڭ ئەمەسـسەن؛ بازارلاردا سۈرەن سالمايـسەن؛ ساڭـا يامانـلىق قىلغانلارغا يامانلىق قىلماي كەڭ قوساقلىق قىلىسەن، كەچۈرىـسەن؛ ئازغان خەلق لائىلاھە ئىللـاللاھۇ (بىر ئاللادىن باشقا ھىـچ ئىـلاھ يوق) دەپ ئىـمان ئىيتىـش بىلەن ئۇلارنىڭ ھەقىقەتـنى كورمەس كوزلىرى، ئاڭلىماس قۇلاقلىرى، چۈشەنمەس دىللىرى ئىچىلغانـدىن كىيىن، ئاندىن ئاللا سىنى قەبزى روھ قىلىدۇ (جىنىڭنى ئالىدۇ).“

مەنسۇبدىن ئايرىلىپ قىلىشتىن قورقماي ئىسلام دىنىـنى قوبۇل قىلغان يەھۇدىلارنىڭ رەئىـسى ئابـدۇللا ئىبـنى سالام رەزىـيەللاھۇ ئەنـھۇ ئاغزىـدىن ۋە كەئـبۇلئەھـبار ئاغزىدىنـمۇ شۇنـداق سوزلەر رىۋايەت قىلىنـدۇ. يەنە بىر رىۋايەتـتە ئىيتىلىشـچە، «تەۋرات»تا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق سۈپەتلەنگەن: ”بازارلاردا ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ قىلمايدۇ، ئەسكى سوزلەرنى قىلمايدۇ. ئۇنى ياخشى ئىشلارغا مۇۋەپپەق قىلىمەن، گۈزەل ئەخلاقلىق قىلىمەن. مەن تەمكىنلىكـنى ئۇنىڭ لىباسى، ياخشىلىقنى ئۇنىڭ بەلگىسى، تەقۋادارلىقنى ئۇنىڭ ۋىجدانى، سوزىنى ھىكمەت قىلىمەن. راستلىق، ۋاپادارلىق تەبىئىگە

سىڭگەن بولىدۇ. كەڭ قوساقلىق، مېھرىۋانلىق خۇلقىغا ئايلانغان بولىدۇ. ھەممە ھالەتتە ھەققانى، شەرىستى ھەق، ئىمامى ھىدايەت، دىنى ئىسلام بولىدۇ. ئۇنىڭ ئىسمىنى ئەھمەد① ئاتايمەن، گۇمرالىقتىن ھىدايەتكە چىقىرىمەن. ئەھمەد ئارقىلىق قارىمۇ-قارشى دىللارنى، چېچىلاڭغۇ ھەۋەسلەرنى، تۈرلۈك مىللەتلەرنى بىرلەشتۈرىمەن. ئۇنىڭ ئۇممىتىنى ئىنسانلار ئارىسىدىكى ئەڭ ياخشى ئۇممەت قىلىمەن." راستچىل، ئىشەنچلىك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېيتىشىچە، ئاللاتائالا ئۇنى تەۋراتتا مۇنداق سۈپەتلىگەن: "مېنىڭ تاللىغان بەندەم ئەھمەد مەككىدە تۇغۇلىدۇ. مەدىنىگە ھىجرەت قىلىدۇ، ئۇنىڭ ئۇممىتى ھەرقانداق ئەھۋالدا مەن ئاللاغا شۈكۈر قىلغۇچىلاردىن بولىدۇ."

ئىنجىلدىكى بىشارەت

ئىيسا ئەلەيھىسسالام ئىنجىلدا ئۆز خەلقىگە فارقلىت دېگەن ئىسمنى بىشارەت بېرىدۇ. فارقلىتنىڭ مەنىسى مۇھەممەد ياكى ئەھمەدگە يېقىن. بۇنى ئاللانىڭ مۇنۇ سۆزى تەستىقلايدۇ: "ئۆز ۋاقتىدا، مەريەمنىڭ ئوغلى ئىيسا: ئى ئىسرائىل ئەۋلادى، مەن سىلەرگە ھەقىقەتەن ئاللا تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن، مەندىن بۇرۇن كەلگەن تەۋراتنى تەستىقلىغۇچى، مەندىن كېيىن كېلىدىغان ئەھمەد ئىسىملىك پەيغەمبەر بىلەن بىشارەت بەرگۈچى پەيغەمبەر مەن، دېدى." (سۈرە سەف، 6-ئايەتنىڭ بىر قىسمى) مەزكۇر فارقلىتنى ئىيسا ئەلەي-

① مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام تەۋرات ۋە ئىنجىللاردا ئەھمەد دېيىلگەن. — ت

ھەسسالام بىزنىڭ پەيغەمبىرىمىزگىلا ئۇيغۇن كېلىدىغان سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلەپ مۇنداق دېگەن: "فارقلىت بولسا ئىنسانلارنى قىلغان خاتالىقلىرى ئۈچۈن ئەيىپلەيدۇ، ئۇلارغا بارلىق ھەقىقەتنى ئۆگىتىدۇ، چۈنكى ئۇ ئۆزى خالىغانچە سۆزلىمەيدۇ، بەلكى ئاللادىن ئاڭلىغىنىنى سۆزلەيدۇ." قۇرئاندا يۇقۇرقى مەزمۇن بايان قىلىنىپ: "مۇھەممەد ئۆز خاھىشى بويىچە سۆزلىمەيدۇ، ئاللا تەرىپىدىن كەلگەن ۋەھىينىلا سۆزلەيدۇ" دېيىلگەن (سۈرە نەجم، 3 ـ، 4 ـ ئايەت). جاھالەت پەردىلىرى ئاستىدا قېلىپ، تېخى يېقىنقى چاغلاردا تېپىلغان ئىنجىلنىڭ بەرنابا① نۇسخىسىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمى ئوچۇق تىلغا ئېلىنغان.

رەسۇلۇللا پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى كىشىلەرنىڭ بۇ توغرىدىكى پىكىرلىرى

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولۇش ئالدىدا پوپ ۋە راھىبلارنىڭ ئېلىپ بارغان زور پائالىيەتلىرى ھەممىگە چۈشىنىشلىك. يەھۇدىلار مەيدانغا كېلىش ئالدىدا تۇرغان پەيغەمبەردىن مەدىنە ئەرەبلىرىگە قارشى ياردەم تىلەيتتى. ئاسىم ئىبنى ئەمر ئىبنى قەتادەگە ئۆز قەۋمىنىڭ بەزى كىشىلىرى مۇنداق دېگەن: "ئاللانىڭ رەھمىتى بىلەن يەھۇدى دانىشمەنلىرىدىن ئاڭلىغانلىرىمىز بىزنىڭ مۇسۇلمان بولۇشىمىزغا سەۋەپ بولدى. بىز ئاللاغا شېرىك كەلتۈرىدىغان بۇتپەرەس ئىدۇق، يەھۇدىلار ئەھلى كىتاپ بولۇپ، بىز

① ئەرەپچىگە تەرجىمە قىلىنىپ ھازىر مىسىردا بېسىلغان.

بىلمەيدىغان نەرسىلەرنى بىلەتتى. ئۇلار بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدا ھەمىشە كوڭۈلسىزلىكلەر بولۇپ تۇراتتى. ئۇلارنى خاپا قىلىپ قويساق، ئۇلار، ھازىرقى كۈنلەردە مەيدانغا كېلىدىغان پەيغەمبەرنىڭ ۋاقتى يېقىنلىشىپ قالدى، بىز پەيغەمبەر بىلەن بىر بولۇپ، سىلەرنى خۇددى ئاد ۋە ئىرەم خەلقى① ئۆلتۈرۈلگەندەك ئۆلتۈرىمىز، دېيىشەتتى. بۇ سۆزنى ئۇلاردىن كۆپ ئاڭلايتتۇق، ئاللا پەيغەمبىرى مۇھەممەدنى ئەۋەتكەندە، ئۇنىڭ ئىسلام دىنىغا قىلغان دەۋەتلىرىنى قوبۇل قىلدۇق. يەھۇدىلارنىڭ قىلغان سۆزلىرىنى چۈشىنىپ، ئۇلار-دىن بالدۇر مۇسۇلمان بولۇشقا ئالدىراپ چاپسان ئىمان ئېيتتۇق، يەھۇدىلار ئىمان ئېيتىشتىن باش تارتتى.“ يەھۇدىلارنىڭ، بىز پەيغەمبەر بىلەن بىر بولۇپ سىلەرنى ئاد ۋە ئىرەم خەلقى ئۆلتۈ-رۈلگەندەك ئۆلتۈرىمىز، دېيىشىنىڭ سەۋەبى شۇ ئىدىكى، يەھۇدى-لارنىڭ كىتاۋىدا، بۇ پەيغەمبەر بۇتپەرەسلەرنى كۈچ ئارقىلىق يوقىتىدۇ، دېيىلگەن. ئۇلارنىڭ دىللىرىغا ھەسەتخورلۇق، ئادالەت-سىزلىك ئورناشقاچقا، ئۇلار ئىمان ئېيتماي دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ ئازاۋىغا قېلىشلىرىنى ئويلىمىغان ئىدى. خىرىستىيان دىنىنى قوبۇل قىلغان ئەرەپ ئۇمەييە ئىبنى ئەبىسسەلت يۇرتىمىزدا مەيدانغا كېلىدىغان پەيغەمبەرنىڭ سۈپىتىنى كىتاپلاردا ئۇچرىتىمەن، دىگەن سۆزنى كۆپ قىلاتتى. ئىرانلىق سەلمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىر كاھىن بىلەن سوھبەتلەشكەنلىگىنى، كاھىننىڭ ئۇنىڭغا: ھەي سەلمان، ئاللا ئەھمەد ئىسىملىك بىر پەيغەمبەر ئەۋەتىدۇ، ئۇ

---

① سەمۇد قەۋمى ئىرەم خەلقى دەپمۇ ئاتىلىدۇ. — ت

تىھامە① تاغلىرىدىن چىقىدۇ، سوغىنى قوبۇل قىلىش، سەدىقىنى قوبۇل قىلماسلىق ئۇنىڭ ئالامەتلىرىدىن بولىدۇ، دىگەنلىگىنى ھىكايە قىلىدۇ. كاھىنىنىڭ يۇقۇرقى سوزلىرى سەلمانىنىڭ مۇسۇلمان بولۇشىغا سەۋەپ بولغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زىمىنىدىكى پادىشالارنى ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلىپ مەكتۇپلار يوللىغان، ئۇنىڭ خىرىستىيان ۋە يەھۇدى دىنلىرىدىن خەۋىرى بولمىغان كىسراغا ئەۋەتكەن مەكتۇبىلا ھاقارەتلەنگەن. ھەبەشىستان پادىشاسى نەجاشى، مىسىر پادىشاسى مۇقەۋقىس، رۇم پادىشاسى قەيسەر قاتارلىق خىرىستىيان پادىشالىرىنىڭ ھەممىسى پەيغەمبەرىمىنىڭ ئەۋەتكەن ئەلچىلىرىنى ھورمەت بىلەن قوبۇل قىلغان، ئۇلارنىڭ ئىچىدە نەجاشىغا ئوخشاش ئىمان ئېيتقانلىرىمۇ بار؛ قەيسەرگە ئوخشاش چىرايلىق جاۋاپ قايتۇرغان، پادىشالىققا بېرىلىپ كەتمىگەن، مۇسۇلمان بولۇشقا ئاز قالغانلىرىمۇ بار؛ مۇقەۋقىسكە ئوخشاش مادارا قىلغانلىرىمۇ بار. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ پادىشالار قورقۇپ كەتكۇدەك كۈچ-قۇۋۋىتى يوق ئىدى. ئۇلار پەقەت ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزىدىن كېيىن كېلىدىغان بىر پەيغەمبەردىن بىشارەت بەرگەنلىگى ۋە پەيغەمبىرىمىزنىڭ سۈپەتلىرى ئۇلارنىڭ كىتاپلىرىدا بايان قىلىنغان سۈپەتلەرگە ئۇيغۇن كەلگەنلىگىنى بىلگەنلىكلىرى ئۈچۈنلا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋەتكەن ئەلچىلىرىنى ياخشى جاۋاپلار بىلەن قايتۇرۇشقان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېلىش ھارپىسىدا غايىپتىن ئاڭلانغان ئاۋازلارنىڭ ۋە كاھىنلار سوزلىرىنىڭ ھەددى-ھىساۋى

① قىزىل دېڭىزنىڭ شەرقىغە، يەمەننىڭ شىمالىغا جايلاشقان جاي. مەككە، يەنبۇ، جىددە ئۇنىڭ مەشھۇر شەھەرلىرى. — ت

يوق. يۇقۇرقى بايانلاردىن تاشقىرى، بۇ توغرىدا يەنە كوپ توختىلىش ھاجەتسىز. دېمەك، ئاللانىڭ پەيغەمبىرىمىزگە مۆيەسسەر قىلىپ بەرگەن ئىشلىرى، پەيغەمبىرىمىزنىڭ بىزگە ئاڭلاتقان سوزلىرى ئۇنىڭ راستلىغىنى، دەۋىتىنىڭ توغرىلىغىنى ئىسپاتلايدىغان كۇچلۇك دەلىلدۇر، بۇلار كىيىنكى باپلاردا ئېنىق بايان قىلىنىدۇ. چوڭقۇر مۇلاھىزە قىلساڭ، ھىدايەت تاپىسەن، ئاللا سېنى توغرا يولغا باشلىسۇن.

ۋەھيىنىڭ باشلىنىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كامالەت يېشى بولغان قىرىق ياشقا يەتكەندە، ئاللا ئۇنى پۇتۇن ئىنسانلارنى جاھالەت قاراڭغۇلۇغىدىن مەرىپەت يورۇقلۇغىغا چىقىرىش مەقسىدىدە بىشارەتچى ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى. مەرھۇم ئاسترونوم مەھمۇد پاشانىڭ ئېنىقلىشىچە، بۇ ۋەقە مىلادىنىڭ 610-يىلى 2-ئاينىڭ بېشىدا بولغان ئىدى. ۋەھيى ئەڭ دەسلىۋىدە راست چۇشلەردىن باشلاندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كورگەن چۇشلىرى تاڭ نۇرىدەك روشەن ئىدى، چۇنكى ئاللانىڭ ئۆز مەخلۇقاتلىرىغا قوللانغان ئادىتى ئۇلارنى ھەممە ئىشتا پەيدىن-پەي كامالەت دەرىجىسىگە يەتكۇزۇش ئىدى. پەرىشتىدىن ۋەھيىنى تۇنجى قېتىم قوبۇل قىلىش ئىنسانغا تولىمۇ قىيىن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ دۇنيانىڭ قاراڭغۇلۇغىدىن يىراقلىشىپ، خەلقتىن قول ئۇزۇپ، ئاللاغا يۈزلىنىش ئۇچۇن يالغۇزلۇقنى ياقتۇرۇپ قالغان ئىدى. يالغۇزلۇقتا كىشىنىڭ كوڭلى ساپ بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام

AltunOq

ھىرا① غارىدا قانچىلىغان كېچىلەرنى ئۆزى يالغۇز ھالدا ئىستىقامەت بىلەن ئۆتكۈزەتتى. بۇ ئىستىقامەت بەزىدە ئون كۈن ۋە بەزىدە ئۇنىڭدىنمۇ كوپ داۋام قىلىپ بىرەر ئايغا سوزۇلاتتى. ئۇ بوۋىسى ئىبراھىم پەيغەمبەرنىڭ دىنى بويىچە ئىستىقامەت قىلاتتى. ئىستىقامەتكە چىققاندا ئوزۇق ئېلىۋالاتتى. ئىستىقامەتتىن بوشىغاندا خەدىچىنىڭ يېنىغا قايتىپ كېلىپ، ئىككىنچى قېتىم چىقىش ئۈچۈن تەييارلىناتتى. ئۇنىڭ ئىستىقامىتى ھىرا غارىدا ئۇنىڭغا پەيغەمبەرلىك ۋەھيى كەلگەنگە قەدەر مۇشۇنداق داۋام قىلدى. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ تاغ ئۇستىدە تۇرغاندا، ئۇنىڭ ئالدىدا بىر شەخس پەيدا بولۇپ: بىشارەت ساڭا مۇھەممەد! مەن بولسام جىبرىل، سەن بولساڭ ئاللانىڭ مۇشۇ ئۇممەتلەرگە ئەۋەتكەن ئەلچىسى، دىدى. ئاندىن كېيىن ئۇنىڭغا: ئوقۇ! دىدى. رەسۇلۇللا: ئوقۇشنى بىلمەيمەن، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇمىي بولۇپ، بۇرۇن ئوقۇشنى ئۈگەنمىگەن ئىدى. جىبرىل ئۇنى تۇتۇپ قاتتىق سىقتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام چارچىدى، جىبرىل ئۇنى قويۇۋېتىپ: ئوقۇ! دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئوقۇشنى بىلمەيمەن، دىدى. ئىككىنچى قېتىم يەنە قاتتىق سىقىپ قويۇۋېتىپ: ئوقۇ! دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئوقۇشنى ئۇقمايمەن، دىدى. ئۈچىنچى قېتىم يەنە قاتتىق سىقىپ قويۇۋېتىپ: ”ياراتقان رەببىڭنىڭ ئىسمى بىلەن ئوقۇغىن، ئىنساننى ئۇيۇل قاندىن ياراتتى، ئوقۇغىن، رەببىڭ ئەڭ ھورمەتلىكتۇر. ئۇ قەلەم بىلەن يېزىشنى ئۈگەتتى، ئىنسانغا بىلمىگەن نەرسىلەرنى ئۈگەتتى“ (سۈرە ئەلەق، 1-، 2-، 3-، 4-، 5-

---

① مەككىگە يېقىن تاغدىكى غار.

ئايەتلەر) دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پەرىشتە بىلەن تۈنجى قېتىم ئۇچرىشىش تۈپەيلىدىن پەيدا بولغان قورقۇنچ بىلەن قايتىپ كەلدى. ئۇزىدىكى قورقۇنچىدىن بولغان تىترەكنى بېسىش ئۈچۈن، خوتۇنى خەدىچىگە: مېنى يوگەپ قويۇڭلار، يوگەپ قويۇڭلار! دىدى. خەدىچە ئۇنى قورقۇنچىسى بېسىققىچە يوگەپ قويدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خەدىچىگە ئەھۋالنى بايان قىلىپ: ئۇزەمدىن قورقۇپ قالدىم، دىدى. چۈنكى پەرىشتە ئۇنى شۇنداق سىققان ئىدىكى، جېنى چىقىپ كەتكىلى تاس قالغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جىبرىل ۋە ئۇنىڭ شەكلى توغرىسىدا بىخەۋەر ئىدى. خەدىچە: ئۇنداق ئەمەس. ئاللا بىلەن قەسەمكى، ئاللا سېنى ھەرگىز رەسۋا قىلمايدۇ، چۈنكى سەن خىش-ئەقرىبالارغا سىلە-رەھىم قىلىسەن، ئاجىز-بىچارىلەرگە ياردەم قىلىسەن، يوقسىزلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالىسەن، مېھمانلارنى ياخشى كۈتىسەن، مەزلۇملارغا ياردەم قىلىسەن. ئاللا ساڭا شەيتاننى ۋە بولمىغۇر خىياللارنى ئاپىرىدە قىلمايدۇ. شۈبھىسىزكى، خەلقىڭنى ھىدايەت قىلىش ئۈچۈن ئاللا سېنى تاللاپتۇ، دىدى. خەدىچە ئۇزىنىڭ بۇ پىكرىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن، بۇرۇنقىلارنىڭ كىتابلىرىدىن خەۋەردار، ئوتكەنكى پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەھۋالىنى بىلىدىغان كىشىلەرنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۇنى ئىسپاتلىماقچى بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى خەدىچە ئۇز تاغىسىنىڭ ئوغلى ۋەرەقە ئىبنى نەۋفەلنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. ۋەرەقە جاھىلىيەت زامانىدا خىرىستىيان دىنىغا كىرگەن ئىدى، ئۇ ئىبرانى يېزىقىنى بىلەتتى، ئىنجىلدىن ئىبرانى يېزىقى بىلەن كوپ نەرسىلەرنى يازاتتى، ئوزى ياشانغان، كوزى ئەما بولۇپ قالغان بوۋاي ئىدى. خەدىچە ۋەرەقەگە:

ھەي تاغامنىڭ ئوغلى، قېرىندىشىڭنىڭ ئوغلىغا قۇلاق سال، دىدى. ۋەرەقە: ھەي قېرىنداشىمنىڭ ئوغلى، نىمە بولدۇڭ؟ دەپ رەسۇلۇلـ لادىن سورىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كورگەنلىرىنى دەپ بەردى. ۋەرەقە ئۇنىڭغا: ئاللا مۇسا پەيغەمبەرگە چۈشۈرگەن شەرىئەت مۇشۇ، دىدى. چۈنكى ئۇ جىبرىلنىڭ ئاللا تەرىپىدىن پەيغەمبەرلەرگە ئەۋەـ تىلىدىغان ئەلچى ئىكەنلىگىنى بىلەتتى. ۋەرەقە: كاشكى، مەن ياش يىگىت بولسامچۇ! سەن قەۋمىڭنىڭ ئاتا ـ بوۋىلىرىدىن تارتىپ ئىشىنىپ كېلىۋاتقان دىنىنى ئوزگەرتىشنى تەلەپ قىلغانلىغىڭ ئۈچۈن، سىنى ئۇلار ئوچ كورۈپ، دۈشمەنلىشىپ، تۇغۇلۇپ ئوسكەن يۇرتۇڭدىن ھەيدەپ چىقىرىدۇ، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ سوزنى ئاڭلاپ ئەجەپلەندى. چۈنكى ئۇ ئوزىنىڭ گۈزەل ئەخلاقلىق ۋە راست سوزلۈك بولغانلىغىدىن قەۋمىنىڭ ئۇنى ياخشى كورىدىغانلىغىنى ھەتتا ئۇنى مۇھەممەد ئەمىن دەپ ئاتايدىغانلىغىنى بىلەتتى. شۇڭا ئۇ: قەۋمىم مىنى يۇرتۇمدىن ھەيدەپ چىقىرامدۇ؟ دىدى. ۋەرەقە: پەيغەمبەر بولغان ئادەم دۈشمەنلىك بولىدۇ، دىدى. قۇرئان كېرىمدە بۇ مەزمۇن تىلغا ئېلىنىپ، ئاللاتائالا مۇنداق دىگەن: "كاپىرلار پەيغەمبەرلىرىگە: سىلەرنى يېرىمىزدىن چوقۇم ھەيدەپ چىقىرىمىز ياكى سىلەر دىنىمىزغا يېنىشىڭلار كېرەك، دىدى." (سۈرە ئىبراھىم، 13 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) ۋەرەقە ھورمەتلىك پەيغەمبەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىگىگە تولۇق ئىشەنگەنلىكتىن، ئۇنىڭغا: سەن دىنغا دەۋەت قىلغان چاغلىرىڭدا ھايات بولىدىغان بولسام، ساڭا يېقىندىن ياردەم قىلاتتىم، دىدى ۋە ئۇزۇن ئوتمەي ۋاپات بولدى.

ۋەھيىنىڭ ئۈزۈلۈپ قېلىشى

ۋەھيى بىر مەزگىل ئۈزۈلۈپ قالغان، قانچىلىك ۋاقىت ئۈزۈلۈپ قالغانلىقى توغرىسىدا تارىخچىلارنىڭ پىكىرلىرى ئوخشاش ئەمەس، لېكىن ۋەھيىنىڭ قىرىق كۈن ئۈزۈلۈپ قالغانلىقى ھەققىدىكى پىكىر ئىشەنچلىكرەك. ۋەھيىنى ئۈزۈپ قويۇشتىن مەقسەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ۋەھيىگە سېغىندۇرۇش ئىدى. بۇ ئەھۋال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قاتتىق تۇيۇلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللا چوڭ نېمىتىنى كورسەتكەندىن كېيىن مېنى تاشلىۋەتتىمىكىن دەپ قورقۇپ، ھەمىشە، بىرەر تاغنىڭ چوققىسىنى كورسە، ئۇنىڭدىن ئوزىنى تاشلىۋەتكۈسى كېلەتتى. ئاللانىڭ ئۇنىڭغا چوڭ نېمىتىنى كورسەتكەنلىكى بولسا ئاللانىڭ ئوزى بىلەن بەندىلىرى ئارىسىدا ئۇنى ۋاستە بولۇشقا تاللىغانلىقى ئىدى. ئۇنىڭغا پەرىشتە كورۇنۇپ: سەن ئاللانىڭ ھەق پەيغەمبىرى، دەيتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ كوڭلى تىنجىپ، ئوزىنى تاغ چوققىسىدىن تاشلاش نىيىتىدىن ياناتتى. ئاخىرى ئاللا ئىسلام دىنىنىڭ نۇرىنى دۇنياغا ئاشكارىلاشنى خالاپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بولىدىغان ۋەھيىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

ۋەھيىنىڭ ئەسلىگە كېلىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېتىپ بارغاندا، ئاسماندىن ئۇنىڭغا بىر تۇرلۇك ئاۋاز ئاڭلاندى، قارىسا، ھىرا غارىغا كەلگەن پەرىشتە ئاسمان بىلەن زېمىننىڭ ئارىسىدا ئولتۇرۇپتۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسا-

AltunOq

لام پەرىشتىنىڭ بىرىنچى نوۋەت كەلگەنىدە قىلغانلىرىنى ئەسلەپ قورقۇپ كېتىپ ئۆيىگە قايتىپ كېلىپ: مېنى يوگەپ قويۇڭلار! يوگەپ قويۇڭلار! دىدى. ئاللا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مۇنۇ ئايەتلەرنى نازىل قىلدى: ”ئى يوگىنىۋالغۇچى زات، تۇر، ئاگاھلاندۇر“يەنى ئەگەر كىشىلەر ناتوغرا يولدىن، ئاتا ـ بوۋىلىرى چوقۇنۇپ كەلگەن بۇتلارغا چوقۇنۇشتىن قايتمىسا، ئۇلارنى ئاللانىڭ ئازاۋىدىن قورقۇت. ”رەببىڭنى ئۇلۇغلا“ يەنى يالغۇز ئاللانىلا ئۇلۇغلا، ئىبادەتتە ئاللاغا باشقىنى شېرىك قىلما. ”كىيىمىڭنى پاك تۇت“ يەنى ئاللانىڭ ھوزۇرىدا تۇرۇشقا تەييارلىنىش ئۈچۈن كىيىمىڭنى پاك تۇت، چۈنكى مومىن ئادەمنىڭ پاسكىنا، ناپاك يۈرۈشى لايىق ئەمەس. ”ئازاپقا قالدۇرىدىغان ئىشلاردىن يىراق بول“ يەنى ئاللاغا ئىتائەت قىل، بۇيرۇقلىرىنى ئورۇنلا. ”كوپ ئېلىش نىيىتىدە بەرمە“ يەنى بىر كىشىگە بىرەر سوغا بەرسەڭ، ئۇنىڭدىن بەرگەن نەرسەڭدىن كوپرەك نەرسە ئېلىشنى تاما قىلما، بۇنداق قىلىش مەرت ئادەملەرنىڭ ئىشى ئەمەس. ”رەببىڭ ئۈچۈن چىداملىق بول“ يەنى قەۋمىڭنى ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلغان چېغىڭدا ئۇلاردىن يەتكەن ئەزىيەتلەرگە سەۋرى قىل.

رەسۇلۇللانىڭ يوشۇرۇن دەۋەتكە ئوتۇشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دىنغا دەۋەت قىلىش ئىشىنى باشلىدى. پايدا ـ زىيان يەتكۈزۈش قولىدىن كەلمەيدىغان بۇتلارغا چوقۇنۇشتىن باشقا دىنى بولمىغان خەلقلەرنى ئاللاغا ئىبادەت قىلىشقا چاقىردى. ئۇلارنىڭ بۇتقا چوقۇنۇشتا ئاتا ـ بوۋىلىرىمىز چوقۇنغان نەرسىلەرگە

چوقۇنىمىز دىگەندىن باشقا دەلىللىرى يوق ئىدى. ئۇلاردا چوڭچىلىق، مەغرۇرلۇقتا ئوخشاش نەرسىلەر بولۇپ، گۈزەل ئەخلاق يوق ئىدى. ئۇلارنىڭ مۇشۇنداق مەنمەنلىكى تولا چاغلاردا ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بۇلاڭ-تالاڭ، ئۇرۇش-تالاش، قان توكۇلۇشلەرنى كەلتۈرۇپ چىقىراتتى. رەسۇلۇللا ئۇلارغا ئىسلام دىنىنى ئېلىپ كەلدى. ساغلام ئەقىل ئىگىلىرى چاپسان ئىشىنىپ، بۇتلارغا چوقۇنۇشنى تاشلىدى. مەرتىۋىلىك، ھوقۇقلۇق كىشىلەر مەرتىۋىسىدىن، ھوقۇقىدىن ئايرىلىپ قالماسلىقنى كوزلەپ، ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلىشتىن باش تارتتى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى. ئىسلام دىنىنى بىرىنچى بولۇپ قوبۇل قىلغانلار خۇۋەيلىدىنىڭ قىزى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايىلى خەدىچە ۋە تاغىسىنىڭ ئوغلى ئەلى بولدى. ئەلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەربىيىسىدە بولدى، يىمەك-ئىچمىكى، يىتىپ-قوپۇشى رەسۇلۇللانىڭكىدە ئىدى. چۈنكى قۇرەيش قەبىلىسىدە قەھەتچىلىك بولغان، ئەبۇتالىب كەمبەغەل ۋە بالىلىق ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاغىسى ئاببباس ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىبكە: قېرىندىشىڭ ئەبۇتالىبنىڭ جان سانى كوپ. كورۇپ تۇرۇپسەنكى، ئۇ قەھەتچىلىكتە قالدى. يۈر، ئۇنىڭ يۈكىنى يېنىكلىتەيلى، بالىلىرىدىن بىرىنى سەن ئال، بىرىنى مەن ئالاي، دەپ مېڭىشتى. ئەبۇتالىبنىڭ يېنىغا بېرىپ، تەلەپنى ئوتتۇرىغا قويۇشتى. ئاببباس جەئفەر ئىبنى ئەبۇتالىبنى ئالدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەلىنى ئالدى. تاكى ئۇ، پەيغەمبەر بولغانغا قەدەر ئەلىنى ئوز بالىلىرىغا ئوخشاش بېقىپ تەربىيىلىدى. بۇ چاغدا ئەلى بالاغەت يېشىغا يېقىنلاشقان ئىدى. ھەممە ئىشلىرىدا ئۇ رەسۇلۇللاغا ئەگىشەتتى. جاھىلىيەت دەۋرىدىكى بۇتقا چوقۇنۇش، ھاۋايى-ھەۋەسكە بېرىلىشتەك يامان قىلىقلار بىلەن بۇلغانمىغان ئىدى.

زەيد ئىبنى ھارىسە ئىبنى شورەھبىلمۇ مۇسۇلمان بولدى. ئۇ پەيـ
غەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئازاتكەردىسى (ئازات قىلىۋەتكەن قۇلى)
بولۇپ، مۇھەممەدنىڭ ئوغلى زەيىد دەپ ئاتىلاتتى. چۈنكى پەيغەمـ
بەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى سېتىۋېلىپ ئازات قىلغاندىن كېيىن، بالىچىلاپ
بېقىۋالغان ئىدى. ئەرەبلەرنىڭ ئادىتىدە، بېقىۋالغان بالىمۇ ئوز
بالىسى ھىساپلىنىپ مىراس ئالاتتى ۋە ئۇنىڭدىن مىراس ئېلىناتتى.
ئازاتكەردىسى زەيىدگە ئېلىپ بەرگەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ
تەربىيە ئانىسى ئۇممۇ ئەيمەنمۇ مۇسۇلمان بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيـ
ھىسسالامنىڭ ئائىلىسىنىڭ سىرتىدىكىلەردىن دەسلەپ مۇسۇلمان
بولغان ئادەم قۇرەيش قەبىلىسى بەنى تىم جەمەتىدىن ئەبۇبەكرى
ئىبنى ئەبۇ قۇھافە (ئىبنى ئامىر ئىبنى كەئب ئىبنى سەئىد ئىبنى
تىم ئىبنى مۇررە) ئىدى. ئەبۇبەكرى رەسۇلۇللانىڭ پەيغەمبەر
بولۇشتىن بۇرۇنقى دوستى ئىدى. ئۇ رەسۇلۇللانىڭ گۈزەل ئەخلاقلىق
ئىكەنلىكىنى بىلەتتى ۋە رەسۇلۇللا بىلەن ھەمسوھبەت بولغاندىن
تارتىپ، رەسۇلۇللانىڭ يالغان سوزلىگىنىنى ئاڭلىمىغان ئىدى. مۇھەمـ
مەد ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ ئاللانىڭ پەيغەمبىرى بولغانلىقىنى
ئۇنىڭغا خەۋەر قىلغاندا، ئۇ: سەن ماڭا ئاتا-ئانامدەك قىممەتلىك،
سەن راست ئېيتىسەن، ئەشھەدۇئەنلا ئىلاھە ئىللاللاھۇ ۋەئەشھەدۇ
ئەننەكە رەسۇلۇللا (گۇۋالىق بېرىمەنكى، بىر ئاللادىن باشقا ھىچ
ئىلاھ يوق، سەن ئاللانىڭ بەرھەق ئەلچىسى) دىدى. ئەبۇبەكرى
بولسا قۇرەيش قەبىلىسى ئىچىدە نوپۇزلۇق، ھورمەتلىك، باي،
ئەخلاقلىق، ئالىجاناپ، سېخى، خەلق سويىدىغان، خۇش سوھبەت
كىشى ئىدى. شۇڭلاشقا ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋەزىرى
ئورنىدا بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەممە ئىشتا ئۇنىڭ بىلەن

مەسلىھەتلىشەتتى. ئەبۇبەكرى توغرىسىدا ئۇ: مەن ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلغان كىشىلەر ىىڭ ئىچىدە پەقەت ئەبۇبەكرىلا ھېچ ئىككىلەنمەي دەرھال قوبۇل قىلدى، دىگەن. دىنىغا دەۋەت قىلىشتەك چىڭ ئىشتىن ئەرەپلەرنىڭ تاسادىپىلىق ھىس قىلىپ بوي سۇنۇشى قىيىن بولۇشىدىن ئەنسىرەپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلىشنى مەخپى ئېلىپ باردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى ئىشىنىدىغان كىشىلەرنى دىنىغا دەۋەت قىلاتتى، ئەبۇبەكرىمۇ قۇرەيش قەبىلىسىدىكى ئۆزى ئىشىنىدىغانلارنى ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلدى. ئەبۇبەكرىنىڭ ۋاستىسى بىلەن مۇسۇلمان بولغان كىشىلەر: قۇرەيش قەبىلىسى ئۇمەييە جەمەتىدىن ئوسمان ئىبنى ئەففان (ئىبنى ئەبۇلئاس ئىبنى ئۇمەييە ئىبنى ئەبدۇشەمس ئىبنى ئابدۇ-مانافى) ئىدى. ئوسماننىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقىنى ئۇنىڭ تاغىسى ھەكەم بىلىپ قېلىپ، ئوسماننى باغلاپ: سەن ئاتا-بوۋاڭنىڭ دىنىنى تاشلاپ، يېڭى دىنىنى قوبۇل قىلدىڭمۇ؟ ئەزىبىرايى خۇدا، دىنىڭدىن قايتمىغىچە، سېنى يېشۋەتمەيمەن، دىدى. ئوسمان: ئاللا بىلەن قەسەمكى، ئىسلام دىنىدىن ھەرگىز قايتمايمەن، دىدى. ھەكەم ئوسماننىڭ دىندا چىڭلىقىنى كورۇپ، ئۇنى قويۇۋەتتى. بۇ چاغدا ئوسمان يېشى يىگىرمىدىن ئاشمىغان يىگىت ئىدى. يەنە بىرى قۇرەيش-لەردىن زۇبەير ئىبنى ئاۋۋام (ئىبنى خۇۋەيلىد ئىبنى ئەسەد ئىبنى ئابدۇلئۇززا ئىبنى قۇسەي) ئىدى. ئۇنىڭ ئانىسى ئابدۇلمۇت-تەلىبنىڭ قىزى سەفىيە ئىدى. زۇبەيرنىڭ تاغىسى ئۇنى ئىسلام دىنىدىن قايتۇرماقچى بولۇپ باغلاپ، ئۇنىڭ ئاغزى-بۇرنىغا ئىس-تۈتەن قويۇپ بەردى، ئاللا ئۇنىڭ ئىسلام دىنىدا چىڭ تۇرۇشىغا مەدەت بەردى. زۇبەير بۇ چاغدا ئەمدىلا بالاغەتكە يەتكەن يىگىت

Altun0q

ئىدى. يەنە بىرى قۇرەيىش قەبىلىسى زوھرە جەمەتىدىن ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋف (ئىبىنى ئابدۇلھارىس ئىبىنى زوھىرە ئىبىنى كىلاب) ئىدى. ئىسلامدىن بۇرۇن ئۇنىڭ ئىسمى ئەبدۇئەمىر ئىدى، پەيغەمـ بەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا ئابدۇراھمان دەپ ئات قويدى. يەنە بىرى قۇرەيىش قەبىلىسى زوھرە جەمەتىدىن سەئىد ئىبىنى ئەبۇۋاققاس مالىك (ئىبىنى ئوھەيب ئىبىنى ئابىدۇماناف ئىبىنى زوھىرە ئىبىنى كىلاب) ئىدى. سەئىدنىڭ ئانىسى، ئەبۇسوفىيان ئىبنى ئۇمەييەنىڭ قىزى ھەمنە ئوغلىنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىغىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا: سەن دىنىڭنى ئۆزگەرتىپسەن. ئەزىبرايى خۇدا، سەن مۇھەممەدنى ئىنكار قىلمىغىچە، ئويگە كىرمەيمەن، ئاغزىمغا گىيا سالمايمەن، دىدى. ئۈچ كۈنگىچە، دىگىنىدەك قىلدى. سەئىد رەسۇلۇللاغا كىلىپ ئانىسىنىڭ ئىشىدىن شىكايەت قىلدى. بۇ توغىرىدا ئاللا مۇنۇ ئايەتىنى نازىل قىلدى: "ئىنسانىنى ئاتا-ئانىسىغا ياخشى مۇئامىلە قىلىشقا بۇيرۇدۇم. ئەگەر ئاتا-ئاناڭ سىنى ساڭا نامەلۇم نەرسىنى ماڭا شىرىك كەلتۈ- رۈشكە زورلىسا، ئىتائەت قىلمىغىن. سىلەر مىنىڭ دەرگاھىمغا قايتىپ بارىسلەر، سىلەرگە قىلمىشىڭلارنى خەۋەر قىلىمەن." (سۈرە ئەنكەبۇت، 8-ئايەت) بۇ ئايەتتە ئاللا ئىنسانغا، ئاتا-ئاناڭ مەيلى مۇسۇلمان بولسۇن، مەيلى كاپىر بولسۇن، ئۇلارغا ياخشى مۇئامىلە قىلىشىڭ كىرەك. ئەمما ئۇلار سىنى ئاللاغا شىرىك كەلتۈرۈشكە ئۈندىسە، باش تارتقىن، دەپ تەلىم بىرىدۇ. چۈنكى بۇ چاغدا ئاتا-ئانىنىڭ ھەققى قانچە چوڭ بولسىمۇ، بالىنىڭ گەدىنىدىن ساقىت بولىدۇ. ئاللاغا ئاسىلىق قىلىش بەدىلىگە مەخلۇققا ئىتائەت قىلىشقا بولمايدۇ. ئاندىن ئاللا مۇنداق دەيدۇ: "مىنىڭ دەرگاھىمغا قايتىپ بارىسلەر. ئىمان ئىيتقىنىڭلارنى مۇكاپاتلايمەن، شىرىك كەلتۈرگىنىڭلارنى جازا-

لايمەن.“ بۇ ئايەتنىڭ ئاخىرىدا، بىرىنچىسى، جازا بېرىش ئاللانىڭ ئىلكىدە ئىكەنلىكىدىن، بالا ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئاللاغا شېرىك كەلتۈرۈش بىلەن سالغان جاپاسىنى كوڭلىگە ئالماسلىق كېرەكلىكىدىن، ئىككىنـ چىسى، ئاخىرەتتە جازاغا تارتىلماسلىق ئۇچۇن دىندا چىڭ تۇرۇشقا رىغبەتلەندۇرۇلۇشتىن ئىبارەت ئىككى پايدىلىق مەزمۇن قىستۇرۇلغان.

قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ تىم جەمەتىدىن تەلهە ئىبنى ئۇبەيدۇللا (ئىبنى ئوسمان ئىبنى ئەمىر ئىبنى كەئب ئىبنى سەئد ئىبنى تىم ئىبنى مۇررە)مۇ دەسلەپتە مۇسۇلمان بولغانلاردىن ئىدى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمىنى ۋە سۈپىتىنى بۇرۇن راھىپلار- دىن ئاڭلىغان ئىدى. ئەبۇبەكرى ئۇلارنى دىنغا دەۋەت قىلغاندا، ئۇلار رەسۇلۇللانىڭ پايدىلىق سوزلىرىنى ئاڭلاپ، ئىسلام دىنىنىڭ پۇختا ۋە ئەرەپ جەمىيىتىدىكى نۇقسانلاردىن خالى دىن ئىكەنلىكىنى تونۇپ، ئىسلام دىنىنى چاپسان قوبۇل قىلدى. ئازات قىلىنغان رۇملۇق قۇل سۇهەيب ۋە ئەممار ئىبنى ياسىرلارمۇ بۇرۇن مۇسۇلمان بولغانلاردىن ئىدى. ئەممار: بەش قۇل، ئىككى ئايال ۋە ئەبۇبەكـ رىنىڭ مۇسۇلمان بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگەشكەنلىكىنى كوردۇم، دىگەن. ئەممارنىڭ ئاتىسى ياسىر ۋە ئانىسى سۇمەييەمۇ بۇرۇن مۇسۇلمان بولغان. ئابدۇللا ئىبنى مەسئۇدمۇ بۇرۇن مۇسۇلـ مان بولغانلاردىن ئىدى. ئۇ قۇرەيش قەبىلىسىدىكى مۇشرىكلاردىن بىرىنىڭ قويىنى باقاتتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شانلىق موجىـ زىلىرى ۋە تەشەببۇس قىلغان گۇزەل ئەخلاقلىرىنى كورۇپ، بۇتقا چوقۇنۇشنى تاشلاپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىپ مۇسۇلمان بولدى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ هوزۇرىغا دائىم دىگۇدەك بەهوزۇر كىرىپ تۇراتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىدا

ماڭاتتى، رەسۇلۇللا يۇيۇنسا دالدا بولۇپ بېرەتتى، ئۇخلىسا ئويغى-
تاتتى، تۇرسا ئايىغىنى كىيدۈرۈپ قوياتتى، ئولتۇرسا ئايىغىنى ئىككى
بىلىگىگە ئالاتتى. غەففار قەبىلىسىدىن ئەبۇزەرمۇ دەسلەپ مۇسۇل-
مان بولغانلاردىن ئىدى. ئەبۇزەر ئەئرابى[1] بولۇپ، ناتىق ۋە
شېرىن سۆزلۈك ئىدى. ئۇ رەسۇلۇللانىڭ خەۋىرىنى ئاڭلاپ قېرىن-
دىشىغا: ئۇلىغىڭنى مىنگىن! مەككىگە بېرىپ، ئۆزىنى ئاسماندىن
ۋەھيى كېلىدىغان پەيغەمبەر دەپ ھىساپلايدىغان ئادەم بىلەن كۆرۈ-
شۈپ، ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ، بۇ ھەقتە ماڭا مەلۇمات ئېلىپ كەل،
دىدى. قېرىندىشى مەككىگە كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ
سۆزىنى ئاڭلاپ قايتىپ بېرىپ، ئەبۇزەرگە: پەيغەمبەر گۈزەل ئەخ-
لاقلارغا بۇيرۇيدىكەن، شۇنداق سۆزلەرنى قىلىدىكەنكى، شېئىرغا
ئوخشىمايدۇ، دىدى. ئەبۇزەر: مېنى قانائەتلەندۈرەلمىدىڭ، دىدى-
دە، ئوزۇق ۋە بىر تۇلۇم سۇ ئېلىپ ئاتلىنىپ مەككىگە يېتىپ كەلدى.
مەسچىتكە بېرىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئىزلىدى. ئۇ پەيغەمبەر
ئەلەيھىسسالامنى تونۇمايتتى، باشقىلاردىن سوراشتىن تارتىندى،
چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن سۆزلەشكەنلەرنى قۇرەيش
مۇشرىكلىرىنىڭ يامان كۆرىدىغانلىقىنى بىلەتتى. كەچ كىرگەندە،
ئەلى ئۇنى كۆرۈپ مۇساپىر ئىكەنلىكىنى بىلىپ، ئۆيىگە باشلاپ
بېرىپ مېھمان قىلدى. بىر-بىرىدىن بىرەر نەرسە توغرىسىدا سوراش-
مىدى (ئەرەپلەرنىڭ مېھمان كۈتۈش قائىدىسى بويىچە، ئۈچ كۈنگىچە مېھمان-
دىن ئۇنىڭ كېلىش سەۋەبىنى سورىمايدۇ. — ت). ئەبۇزەر ئەتىسى ئەتى-
گەندە تۇلۇمنى ۋە ئوزۇقنى ئېلىپ مەسچىتكە كەلدى، كەچكىچە

---

① ئەئرابى — قىردا ياشىغۇچى بەدەۋى ئەرەپ. — ت

تۇردى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى كورمىدى. كەچ كىرگەندە، ئەبۇزەر بۇرۇنقى چۇشكەن جايىغا قايتىپ كەلدى. ئەلى ئەبۇزەرنىڭ يېنىغا كېلىپ: سېنى تۇنۇگۇن مېھمان قىلغان ئويۇمگە ئېلىپ باراي دەپ، ئۇنى ئوزى بىلەن بىللە ئېلىپ كەتتى. بىر بىرى بىلەن گەپ-لەشمىدى. 3-كۇنىمۇ يۇقۇرقىدەك ئوتتى. ئەلى ئەبۇزەرگە: كېلىش سەۋىۋىڭنى ئېيتىپ بەرگىن، دىدى. ئەبۇزەر: ماڭا يول كورستىشكە ۋەدە بەرسەڭ ئېيتىمەن، دىدى. ئەلى ۋەدە بەرگەندىن كېيىن، نىمىشقا كەلگەنلىگىنى ئېيتىپ بەردى. ئەلى: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بولسا راستىن ئاللانىڭ پەيغەمبىرى، ئەتە ئەتىگەندە ماڭا ئەگىشىپ ماڭ، ئەگەر ساڭا خەۋپ يېتىدىغان بىرەر ئىشنى كورسەم، ھاجەت قىلغان بولۇپ تۇرۇۋالىمەن. ماڭسام، مەن كىرگەن يەرگىچە ئەگە-شىپ مېڭىۋەر، دىدى. ئەبۇزەر ئەتىسى ئەتىگەندە ئەلىنىڭ ئارقىسى-دىن مېڭىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھوزۇرىغا كىردى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ، شۇ يەردىلا مۇسۇلمان بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: قايتىپ بېرىپ ساڭا بۇيرۇ-غۇم يەتكىچە قەۋمىڭگە ئەھۋالىنى يەتكۇزۇۋەر، دىدى. ئەبۇزەر: ئاللا بىلەن قەسەمكى، مۇسۇلمانچىلىقنى قەۋمىم ئارىسىدا ئاشكارا جاكالايمەن، دىدى. ئەبۇزەر چىقىپ مەسچىتكە كېلىپ: "ئەشھەدۇ-ئەنلا ئىلاھە ئىللاللاھۇ ۋەئەشھەدۇئەننە مۇھەممەدەن رەسۇلۇللا" دەپ يۇقۇرى ئاۋاز بىلەن توۋلىدى. مۇشرىكلار كېلىپ ئەبۇزەرنى ئۇرۇپ يىقىتىپ قويدى. ئەبباس كېلىپ ئۇنىڭ ئۇستىگە تاشلىنىپ: لەنەتكەردىلەر، ئەبۇزەرنىڭ غىفار قەبىلىسىدىن ئىكەنلىگىنى بىلمەمە-سىلەر؟ سىلەرنىڭ شامغا بارىدىغان سودا يولۇڭلار غىفار قەبىلىسى-دىن ئوتىدۇ دەپ، ئەبۇزەرنى ئۇلاردىن قۇتقۇزۇۋالدى. ئەبۇزەر

ئەتىسى يەنە شۇنىداق قىلدى، مۇشرىكلار ئۇنى يەنە ئۇرۇشتى، ھۇجۇم قىلىشتى، ئەبباس يەنە ئۇنىڭ ئۇستىگە تاشلىنىپ ئۇنى قۇتقۇزۇۋالدى («سەھىھۇلبۇخارى» كىتاۋىدا شۇنداق رىۋايەت قىلىنغان). ئەبۇزەر ئەڭ راست سوز ۋە ئەڭ تاماسىز ئادەم ئىدى. قۇرەيش قەبىلىسىدىن سەئىد ئىبنى زەيد ئەدەۋى ۋە ئۇنىڭ ئايىلى (خەتتابنىڭ قىزى، ئومەرنىڭ ھەمشىرىسى) فاتىمە ۋە ئەبباس ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ خوتۇنى (ھارىس ھىلالىيەنىڭ قىزى) ئۇمموۇلفەزلى لۇبابە ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسىنىڭ ئوغلى ئۇبەيدە ئىبنى ھارىس ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىب، ئىبنى ھاشىم ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھامىسىنىڭ ئوغلى، قۇرەيش قەبىلىسى مەخزۇم جەمەتىدىن ئەبۇسەلەمە، قۇرەيش قەبىلىسىدىن ئوسمان ئىبنى مەزئون جۇمەھى ۋە ئۇنىڭ ئىككى قېرىندىشى قۇدامە، ئابدۇللا، قۇرەيش قەبىلىسىدىن ئەرقەم ئىبنى ئەبۇ ئەرقەم مەخزۇمىمۇ دەسلەپ مۇسۇلمان بولغانلاردىن ئىدى. قۇرەيش قەبىلىسى ئۇمەۋى ئەۋلادىدىن خالىد ئىبنى سەئىد (ئىبنى ئاس ئىبنى ئۇمەييە ئىبنى ئابدۇشەمس)مۇ ئەڭ دەسلەپ مۇسۇلمان بولغانلاردىن ئىدى. ئۇنىڭ ئاتىسى قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ كاتتىۋېشى ئىدى. ئۇ سەللە يوگىسە، ئۇنىڭغا ھورمەت يۈزىسىدىن، قۇرەيش قەبىلىسىدىن ھىچكىم سەللە يوگىمەيتتى. خالىد چۈشىدە بىر ھاڭغا چۈشۈپ كېتىدۇ، رەسۇلۇللا ئۇنى قۇتقۇزۇۋالىدۇ. شۇنىڭ بىلەن خالىد پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىپ: مۇھەممەد، سەن نىمىگە دەۋەت قىلىسەن؟ دەپ سورايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سېنى ھىچقانداق شېرىگى يوق، يالغۇز بىر ئاللاغا ئىبادەت قىلىشقا، ئاڭلىمايدىغان، كورمەيدىغان، پايدا-زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان بۇتقا چوقۇنۇشنى تاشلاشقا

دەۋەت قىلىمەن؛ ئاتا ـ ئاناڭغا ياخشىلىق قىلىشقا، كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ بالاڭنى ئۆلتۈرمەسلىككە، مەيلى ئاشكارا، مەيلى يوشۇرۇن بولسۇن، يامان ئىشلارنى قىلماسلىققا دەۋەت قىلىمەن؛ ئاللا چەكلىگەن ناھەق ئادەم ئۆلتۈرمەسلىككە، يېتىملارنىڭ مېلىنى ناھەق يېمەسلىككە، جىڭ ـ تارازىلارنى توغرا قىلىشقا دەۋەت قىلىمەن؛ ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىڭنىڭ زىيىنىغا ھوكۇم قىلىشقا توغرا كەلسىمۇ، ئادىل بولۇشقا، ۋەدىگە ۋاپا قىلىشقا دەۋەت قىلىمەن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن خالىد مۇسۇلمان بولدى. بۇ چاغدا خالىدنىڭ ئاتىسى خاپا بولۇپ، ئۇنىڭغا ئازار ـ كۈلپەتلەر قىلدى، ھەتتا تاماق بەرمىدى. خالىد پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇنىڭ بىلەن بىللە ياشىدى. ئاتىسىدىن يوشۇرۇنۇپ مەككە ئەتراپىدا يۈردى. ئارقىدىنلا خالىدنىڭ قېرىندىشى ئەمر ئىبنى سەئىد مۇسۇلمان بولدى. شۇنداق قىلىپ يۇقۇرىدىكى بۈيۈك زاتلار ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدا ئۇلارنى زورلاپ مۇسۇلمان قىلدىغان قورال، كۈچ يوق ئىدى ياكى ئۇلارنى ئاتا ـ ئانا، مال ـ مۈلۈكلىرىنى تاشلىۋېتىشكە قىزىقتۇرغۇدەك نەرسىمۇ يوق ئىدى، بەلكى ئۇلارنىڭ تولىسى ئەبۇبەكرى، ئومەر، ئوسمان، خالىد ئىبنى سەئىد ۋە باشقىلارغا ئوخشاش باي كىشىلەر بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارىغاندا پۇل ـ مېلى كوپ ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگەشكەن قۇللار بولسا مۇسۇلمان بولۇپ، ئازار ـ كۈلپەت، ئاچلىق ۋە جاپا ـ مۇشەققەتنى ئىختىيار قىلدى. ئەگەر ئۇلار خوجىلىرىغا ئەگەشكەن بولسا، بۇ دۇنيادا خاتىرجەم ۋە باياشاتراق ياشىغان بولار ئىدى. ئۇلار پەقەتلا ئاللانىڭ ھىدايەت قىلىشى، ئىسلام نۇرىنىڭ دىللىرىنى يورۇتۇشى ئارقىسىدا، ئوزلىرىنىڭ ناتوغرا

يولدا ئىكەنلىگىنى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىنىڭ توغرىلىـ
غىنى چۈشىنىپ مۇسۇلمان بولدى.

رەسۇلۇللانىڭ ئاشكارا دەۋەتكە ئۆتۈشى

يۇقۇرقى مۇددەت ئىچىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇرەيشىنىڭ ئومۇمى يىغىنلىرىدا ئاشكارا دەۋەت ئېلىپ بارمىدى. مۇسۇلمانلار قۇرەيش مۇشرىكلىرىنىڭ قارشىلىغىدىن قورقۇپ، ئاشكارا ئىبادەت قىلىشقا پېتىنالمىدى. ئىبادەت قىلماقچى بولغانلار مەككىنىڭ تاغ ئارىلىرىغا بېرىپ يوشۇرۇن ناماز ئوتەيتتى. مۇسۇلمانلارنىڭ سانى 30 دىن ئاشقاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلار بىلەن بىر يەرگە يىغىلىپ، ئۇلارنى يېتەكلىشى ۋە ئۇلارغا دىنىي ئىشلارنى ئۆگىتىشى زورۇر بولۇپ قالدى. بۇنىڭ ئۈچۈن ئەرقەم ئىبنى ئەبۇ ئەرقەمنىڭ قوروسىنى تاللىدى. ئەرقەم ئىسلام دىنىنى دەسلەپ قوبۇل قىلغۇچىلاردىن بىرى ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ”ساڭا بۇيرۇلغاننى ئاشكارا ئوتتۇرىغا قوي، مۇشرىكلار بىلەن تەڭ بولما“ (سۇرە ھىجر، 94-ئايەت) دىگەن ئايەت نازىل بولغىچە مەخپى دەۋەت ئېلىپ بارغان ئىدى.

بۇ ئايەت نازىل بولغاندىن كېيىن، ئاللانىڭ بۇيرۇغى بويىچە، ئاللانىڭ ۋەدىسىگە ئىشىنىپ ۋە ياردىمىگە تايىنىپ يوشۇرۇن دەۋەتتىن ئاشكارا دەۋەتكە ئۆتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سافا تېغىغا چىقىپ: ھەي فىھىر جەمەتى، ھەي ئىدى جەمەتى! دەپ پۈتۈن قۇرەيش ئايماقلىرىنى چاقىردى. كېلەلمىگەنلەر ئەھۋالىنى ئۇقۇپ كېلىش ئۈچۈن ۋەكىل ئەۋەتتى. قۇرەيش خەلقى يىغىلدى. ئۇلارنىڭ

ئېچىدە ئەبۇلەھەب ئىبنى ئابدۇلمۇتـەللىبمۇ بار ئىـدى. پەيغەمـبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: قاراڭلار، ئەگەر مەن سىـلەرگە، تاغ ئارقىـسىدا ئاتلىق قوشۇن بار، مەككىگە ھۇجۇم قىلماقچى، دىسەم، چۈمـپۈتەمسـلەر؟ دـدى. ئۇلار: ھەئە، چۈمپۈتـىمىز. چۈنـكى سېنىڭ يالغان سوزلىگىنىڭنى ئاڭلىغىنىمىز يوق، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مەن سىلەرنى ئاللانىڭ قاتتىق ئازاۋىدىن ئاگاھلاندۇرىدىغان پەيغەمـبەرمەن، دـدى. ئەبۇلەھەب: ئۇلـگۇر، بىزنى مۇشۇ ئىـش ئۇچۇن يىغدىڭمۇ!؟ دىدى. ئاللا ئەبۇلەھەب توغرىسىدا: "ئەبۇلەھەبـنىڭ ئىككى قولى قۇرۇپ كەتسۇن! ئۇ چوقۇم قۇرۇپ كېتىدۇ! مال ـ مۇلكى ۋە ئېرىشكەن نەرسىلىرى ئۇنىڭغا ئەسقاتمىدى. ئۇ لاۋۇلداپ تۇرغان دەۋزەخـقە كىرىـدۇ. ئۇنىڭ ئوتتۇن توشۇغۇچى خـوتۇنـىمۇ لاۋۇلداپ تۇرغان دەۋزەخقە كىرىدۇ، خوتۇنـىنىڭ بويىنـىدا پىششىق ئاغامچا بولىدۇ" دـگەن تەببەت سۈرىـسىنى نازىل قىلـدى. ئوتتۇن توشۇش دىگەن سوزدە ئەبۇلەھەبنىڭ ئايىلىنىڭ سۇخەنچىلىگى كوزدە تۇتۇلىدۇ. چۈنكى ئۇ، ئاياللار يىغىلغان جايلاردا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەققىدە يالغان ـ ياۋىداقلارنى توقۇيـتـتى. ئانـدىن ئاللا سۈرە شۇئەرادىكى بۇ ئايەتنى نازىل قىلـدى: "خىـش ـ ئەقرىـبالىرىڭـنى ئاگاھلاندۇر." بۇ ئايەتتە كورسىتىلگەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خىش ـ ئەقرىبالىرى ئابدۇماناف ئەۋلادىدىن ھاشىم جەمەتى، نەۋفەل جەمەتى، ئەبدۇ شەمس جەمەتى ئىدى. "ساڭا ئەگەشكەن مومىنلەرنى قانات ئاستىڭـغا ئالـغىن. خىش ـ ئەقـرىبالـىرىڭ دەۋىتىڭـدىن باش تارتـسا، مەن سـلەرنىڭ قىلمىشىڭـلاردىن چىـكارىـگا، دـگىن."
(سۈرە شۇئەرا، 214 ـ ، 215 ـ ، 216 ـ ئايەتـلەر) پەيغەمبەر ئەلەيـھىسـسالام خىش ـ ئەقرىبالىرىـنى يىغىـپ ئۇلارغا: ئەلـچى دىـگەن ئوز

AltunOq

ئادەملىرىگە يالغان سوزلىمەيدۇ. ئاللا بىلەن قەسەمكى، مەن مۇبادا باشقىلارغا يالغان سوزلىگەن تەقدىردىمۇ، سىلەرگە يالغان سوزلىمەيمەن، باشقىلارنى ئالدىغان تەقدىردىمۇ، سىلەرنى ئالدىمايمەن. يەككە-يىگانە بىر ئاللا بىلەن قەسەمكى، مەن پۈتۈن ئىنسانلارغا، بولۇپمۇ سىلەرگە ئاللانىڭ ئەۋەتكەن ئەلچىسى، ئاللا بىلەن قەسەمكى، ئۇخلىغاندەك ئولىسىلەر، ئويغانغاندەك تىرىلىسىلەر، قىلمىشىڭلاردىن ھىساپ بېرىسىلەر، ياخشىلىغىڭلار ئۈچۈن مۇكاپاتلىنىسىلەر، يامانلىغىڭلار ئۈچۈن جازالىنىسىلەر. قارارگاھىڭلار ئەبىدى جەننەت بولىدۇ ياكى ئەبىدى دەۋزەخ بولىدۇ، دىدى. يىغىلغانلاردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەشەددى دۈشمىنى بولغان ئەبۇلەھەبدىن باشقىسى يۇمشاق گەپ قىلدى. ئەبۇلەھەب بولسا: مۇھەممەدگە پۈتۈن ئەرەپ خەلقى قارشى قوزغىلىشتىن ئىلگىرى، ئۇنى توسۇشۇڭلار كىرەك. مۇھەممەدنى ئەرەپلەرگە تاپشۇرساڭلار، كەمسىتىلگەن بولىسىلەر، تاپشۇرمىساڭلار، ئەرەپ خەلقى سىلەرگە ئۇرۇش ئاچىدۇ، دىدى. ئەبۇتالىب قوپۇپ: ئاللا بىلەن قەسەمكى، ھاياتلا بولساق، مۇھەممەدنى ھىمايە قىلىمىز، دىدى. شۇنىڭ بىلەن كىشىلەر تارقاپ كەتتى.

رەسۇلۇللا دىنغا ئاشكارا دەۋەت قىلىشقا باشلىغاندىن كىيىن، قۇرەيش خەلقى ھەربىر يىغىلىشقان ۋاقىتلىرىدا ئۇنى مەسخىرە قىلىشاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئوتكەندە، ئۇلار: بۇ ئەبۇكەبشىنىڭ ئوغلى ئاسماندىن سوزلەيدۇ، دىگەندىن باشقا گەپنى قىلىشمايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ بۇتلىرىنى ئەيىپلىدى، ئۇزلىرىنى نادان دەپ قاردى ھەمدە ئۇلارغا: ئاللا بىلەن قەسەمكى، ھەي خەلق، سىلەر بوۋاڭلار ئىبراھىمنىڭ دىنىغا خىلاپلىق قىلىۋاتىسىلەر! دىدى. مانا شۇ چاغدىلا،

ئۇلار ئاتا ـ بوۋىلىرى چوقۇنۇپ كەلگەن بۇتلىرى ئۈچۈن قىزغىنىپ، ئۇلارنىڭ كاللىسىدا جاھىلىيەتنىڭ قىزىققانلىقى قوزغالدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى دۈشمەنلىرىدىن قوغداشنى ئۈستىگە ئالغان تاغىسى ئەبۇتالىب (ھاشىم جەمەتىنىڭ باشلىقى)نىڭ يېنىغا بېرىپ، ئۇنىڭدىن مۇھەممەدنى قوغدىماسلىقىنى ياكى ئۇنىڭ دىنغا دەۋەت قىلىشىنى توسۇشنى تەلەپ قىلدى. ئەبۇتالىب ئۇلارنى چىرايلىق گەپ بىلەن قايتۇردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەۋەت قىلىشىنى بىمالال داۋاملاشتۇرۇۋەردى، دەۋىتى كۈچىيىۋەردى. قۇرەيش خەلقى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كوڭلىدە ئوچمەنلىك ساقلايتتى، بىر بىرىنى ئۇنىڭ بىلەن دۈشمەنلىشىشكە كۇشكۇرتۇ- شەتتى. ئۇلار ئەبۇتالىبنىڭ قېشىغا بېرىپ: سەن بىزنىڭ ئىچىمىزدە ئابرويلۇق، نوپۇزلۇق ئادەم، بىز سەندىن قېرىندىشىڭنىڭ ئوغلىنى توسۇشنى تەلەپ قىلدۇق، سەن ئۇنى توسمىدىڭ. بىز ئۇنىڭ ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزنى تىللىشىغا، بىزنى نادان دەپ قارىشىغا، ئىلاھلىرىمىزنى ئەيىبلىشىگە چىداپ تۇرالمايمىز، دېيىشتى. مۇشرىكلار ئىسلام دىنىنى ئېتىراپ قىلماسلىقتا چىڭ تۇرۇپ رەددىيە بەرسە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى ئىشلىتىش ئۈچۈن يارىتىلغان ئەقلىنى ئىشلەتـ مىگەنلىكلىرى ئۈچۈن ئەيىپلەيتتى. ئۇلۇغ ئاللا قۇرئاندا: "ھەر قاچان ئۇلارغا، ئاللا نازىل قىلغان كىتاپقا ئەگىشىڭلار دېيىلسە، ئۇلار، ئۇنداق ئەمەس، ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزنىڭ دىنىغا ئەگىشىمىز، دېيىشىدۇ. ئۇلار ئاتا ـ بوۋىلىرى ھېچنەرسىنى چۈشەنمىگەن ۋە ئاداشقان تۇرسىمۇ ئۇلارنىڭ دىنىغا ئەگىشەمدۇ؟" (سۇرە بەقەرە، 170 ـ ئايەت) ئاللا يەنە مۇنداق دېگەن: "مۇشرىكلارغا قۇرئان ۋە پەيغەمبەر تەرەپكە كېلىڭلار دېيىلسە، ئۇلار: بىزگە ئاتا ـ بوۋىلىرى-

مزنىڭ دىنى يېتەرلىك، دېيىشىدۇ. ئاتا ـ بوۋىلىرى ھېچنەرسىنى بىلمەيدىغان ۋە ئاداشقان تۇرسىمۇ ئۇلارنىڭ دىنى يېتەرلىكمۇ؟" (سۈرە مائىدە، 104 ـ ئايەت) يەنە مۇنداق دېگەن: "ئۇلارغا ئاللا نازىل قىلغان كىتابقا ئەگىشىڭلار دېيىلسە، ئۇلار ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزنىڭ دىنىغا ئەگىشىمىز، دېيىشىدۇ. ئاتا ـ بوۋىلىرىنى شەيتان دوۋزەخقە چاقىرغان تۇرسىمۇ ئۇلارغا ئەگىشەمدۇ؟" (سۈرە لوقمان، 21 ـ ئايەت) ئاللا يەنە مۇشرىكلارنىڭ رەددىيە دەلىللىنى بابان قىلىپ مۇنداق دېگەن: "ئۇنداق ئەمەس، بىز ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزنىڭ بىرخىل دىنغا (بۇتپەرەسلىككە) ئېتىقات قىلغانلىقىنى بىلىمىز، بىز ئۇلارنىڭ ئىزىدىن ماڭىمىز، دېيىشىدۇ." (سۈرە زوخرۇف، 22 ـ ئايەت) ئاللا قۇرئاندا مۇتەئەسسىپلىكتە ۋە تەرسالىقتا مۇشرىكلارنىڭ مەزكۇر سوزىنىڭ بۇرۇنقى مۇشرىكلارنىڭ سوزىگە ئوخشايدىغانلىقىنى كورسىتىپ مۇنداق دېگەن: "ئۇ، ئاتا ـ بوۋاڭلار ئېتىقات قىلىپ كەلگەن دىنغا قارىغاندا ئەڭ توغرا بىر دىننى كەلتۇرسەم، نىمە دەيسىلەر؟ دېسە، ئۇلار، سىلەر ئېلىپ كەلگەن دىنغا ئىشەنمەيمىز، دېيىشىدۇ." (سۈرە زوخرۇف، 24 ـ ئايەت) ئۇلارنىڭ ئاتا ـ بوۋىلىرىغا تەقلىت قىلىشتا چىڭ تۇرۇۋالغانلىقى ئاتا ـ بوۋىلىرىنىڭ ئەقىلسىزلىق ۋە گۇمراھلىقتا ئەيىپلىنىشىگە سەۋەپ بولىدى. بۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئوغىسى قايىناپ، ئەبۇتالىبقا: مۇھەممەدنىڭ يېڭى دىنغا دەۋەت قىلىشىنى توسىشىڭ كېرەك، ئۇنداق قىلمايدىكەنسەن، مۇھەممەد بىلەن سەن بىر تەرەپ، بىز بىر تەرەپ بولۇپ، تاكى ئىككى تەرەپنىڭ بىرى ھالاك بولغىچە ئۇرۇشىمىز، دەپ قايتىپ كېتىشتى. ئەبۇتالىبقا خەلقتىن ئايرىلىش ئېغىر كەلدى. قېرىندىشىنىڭ ئوغلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى تاشلىۋېتىشكىمۇ كوڭلى ئۇنىمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ، پەيغەمبەر

ئەلەيھىسسالامغا: ھەي قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى، ماڭا خەلق كېلىپ مۇنۇ سوزلەرنى قىلدى. ئوزەڭنى قۇتقۇزغىن، مېنى قولۇمدىن كەلمەيدىغان ئىشقا زورلىما! دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاغىسىنىڭ ياردەم بەرمەيدىغانلىغىنى ئويلاپ: ھەي تاغا، ئاللا بىلەن قەسەمكى، بۇ ئىشنى تاشلىشىم ئۇچۇن ئوڭ قولۇمغا قۇياشنى، سول قولۇمغا ئاينى تۇتقۇزۇشسىمۇ، تاكى ئاللا ئۇ ئىشنى ئۇستۇنلۇككە ئېرىشتۇرمىگىچە، ياكى شۇ يولدا ئوزۇم ھالاك بولمىغىچە، بۇ ئىشنى تاشلىيالمايمەن، دىدى ـ دە، يىغلاپ ئارقىسىغا بۇرۇلدى. ئەبۇتالىب: ھەي قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى، قارا! دىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قارىدى. ئەبۇتالىب ئۇنىڭغا: بارغىن، خالىغىنىڭنى دەۋەرگىن. ئاللا بىلەن قەسەمكى، سېنى ئۇلارغا تاپشۇرمايمەن، دىدى.

رەسۇلۇللانىڭ تارتقان ئەزىيەتلىرى

رەسۇلۇللا دىنغا دەۋەت قىلىش يولىدا مۇشرىكلار تەرىپىدىن نۇرغۇن جاپا ـ مۇشەققەت ۋە ئازار ـ كۇلپەتلەرگە ئۇچرىدى، بولۇپمۇ بەيتۇللاغا نامازغا بارغاندا شۇنداق بولاتتى. رەسۇلۇللاغا ئەڭ كوپ ئاھانەت قىلىدىغان بىر گورۇھ بولۇپ، ئۇلار رەسۇلۇللاغا كوپ ئەزىيەت يەتكۇزگەنلىكلىرى ئۇچۇن، ئۇلار مەسخىرە قىلغۇچىلار دەپ ئاتىلاتتى. ئۇلارنىڭ بىرىنچىسى ۋە ئەڭ يامىنى قۇرەيش قەبىلىسى مەخزۇم جەمەتىدىن ئەبۇ جەھىل ئەمرۇ ئىبنى ھىشام ئىبنى مۇغىرە ئىدى. ئۇ بىر كۇنى قۇرەيش خەلقىغە: ھەي جامائەت، كورۇپ تۇرۇپسىلەركى، مۇھەممەد بولسا دىنىڭلارنى ئەيىپلىمەكتە، ئىلاھلىرىڭلارنى تىللىماقتا، سىلەرنى ئەقىلسىزلار دىمەكتە، ئاتا ـ بوۋاڭلارنى

سوكمەكتە. مەن ئاللاغا ۋەدە قىلمەنكى، ئەتە چوڭ بىر تاشنى ئېلىپ مۇھەممەدنى كۈتۈپ ئولتۇرىمەن، ئۇ نامازدا سەجدىگە باش قويغان چاغدا، تاش بىلەن ئۇنىڭ بېشىنى يەنچىپ تاشلايمەن. بۇ چاغدا مېنى ئابدۇماناف جەمەتىگە تاپشۇرساڭلارمۇ مەيلى، قوغدىساڭلارمۇ مەيلى. ئابدۇماناف جەمەتى مېنى خالىغىنىنى قىلسۇن، دېدى.

ئەتىسى ئەبۇجەھىل شۇ سوزى بويىچە تاشنى ئېلىپ رەسۇلۇللانى كۈتۈپ ئولتۇردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئادىتى بويىچە نامازغا كەلدى، قۇرەيشلەر يىغىلىپ ئەبۇجەھىلنىڭ نىمە قىلارىنى كۈتۈپ تۇرۇشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىگە باش قويغاندا، ئەبۇجەھىل تاشنى كوتىرىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يۈزلەندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يېقىنلىشىپ بارغاندا ئوزى چوچۇپ، رەڭگى ئوڭۇپ، ئارقىسىغا داجىدى ۋە تاشنى تاشلىۋەتتى. قۇرەيش خەلقىدىن بىرقانچىسى ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ: ھەي ئەباھەكەم (ئەبۇجەھىل)، ساڭا نىمە بولدى؟ دېدى. ئەبۇجەھىل: سىلەرگە دىگەنلىرىمنى قىلماقچى بولۇپ مۇھەممەدگە يېقىنلاشقىنىمدا، بىر بۇغرا توگە پەيدا بولۇپ ماڭا ھۇجۇم قىلدى. ئەزبىرايى خۇدا، بۇ سۈرەتلىك توگىنى ھىچ كورمىگەن ئىدىم، دېدى. بۇ ئەھۋال رەسۇلۇللاغا ئاڭلانغاندا، ئۇ: توگە سۈرىتىدە كورۇنگەن جىبرىل ئىدى، ئەبۇجەھىل ماڭا يېقىنلاشقان بولسا، ئۇنى چوقۇم ھالاك قىلاتتى، دېدى. ئەبۇجەھىل تولا چاغلاردا رەسۇلۇللانى بەيتۇللادا ناماز ئوقۇشتىن توسايتتى. بىر قېتىم ئەبۇجەھىل پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ناماز ئوقۇۋاتقانلىقىنى كورۇپ: سېنى بۇنىڭدىن توسقان ئەمەسمىدىم؟ دېدى. رەسۇلۇللا ئۇنىڭغا قاتتىق گەپ قىلدى ۋە ھەيۋە قىلدى. ئاللا ئەبۇجەھىلگە ھەيۋە قىلىپ مۇنۇ ئايەتلەرنى نازىل

قىلدى: "ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئەگەر ئۇ بۇنىڭدىن يانمىسا، چوقۇم ئۇنىڭ كوكۇلىسىدىن، يالغانچى ۋە گۇناكارنىڭ كوكۇلىسىدىن تۇتۇپ جەھەننەمگە سورەيمىز، ئۇ ئوزىنىڭ سورۇنداشلىرىنى چاقىرسۇن! بىز زەبانىيە①لەرنى چاقىرىمىز. ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس. ئۇنىڭغا بوي سۇنما، ئاللاغا سەجدە قىل ۋە يېقىن بول." (سۈرە ئەلەق، 15 ـ، 16 ـ، 17 ـ، 18 ـ، 19 ـ ئايەتلەر) ئىمام بۇخارىنىڭ ئابدۇللا ئىبنى مەسئۇددىن رىۋايەت قىلىشىچە، ئەبۇجەھىل پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يەنە مۇنداق ئازار بەرگەن: ئابدۇللا ئىبنى مەسئۇد ئېيتىدۇكى، بىز رەسۇلۇللا بىلەن مەسچىتتە ئىدۇق، رەسۇلۇللا ناماز ئوقۇۋاتاتتى، ئەبۇجەھىل، كىم پالان ئادەمنىڭ توگىسىنىڭ يىنىنى ئېلىپ كېلىپ، مۇھەممەد سەجدە قىلىۋاتقاندا يىنىنى ئۇنىڭ ئۇستىگە تاشلايدۇ؟ دىدى. ئەبۇشەمس يىنىنى ئېلىپ كېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىگە باش قويغاندا ئۇنىڭ ئۇستىگە تاشلىدى. مەسچىتتىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ھىچبىرى يىنىنى پەيغەمبەرنىڭ ئۇستىدىن ئېلىۋېتىشكە جۇرئەت قىلالمىدى. چۈنكى مۇسۇلمانلار دۇشمەنلىرىگە قارشى تۇرۇشتىن ئاجىز ئىدى. قىزى فاتىمە كېلىپ يىنىنى ئۇستىدىن ئېلىپ تاشلىغىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىدىن باش كوتەرمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئورنىدىن تۇرغاندا، بۇ قەبىھ ئىشنى قىلغانلارغا: خۇدايىم قۇرەيشتىن بىر تۇركۇم كىشىلەرنى تۇتقىن، دەپ دۇئايى بەد قىلىپ، بىر گۇرۇھ كىشىلەرنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئالدى. كېيىن ئىبنى مەسئۇد: ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ بەدر غازىتىدا ئولتۇرۇلگەنلىگىنى كوردۇم، دىگەن. پەيغەمبەر

① زەبانىيە ــ گۇناكارلارنى دەۋزەخقە ئىتتىرىدىغان پەرىشتىلەر. ــ ت

ئەلەيھىسسالام بىلەن ئەبۇجەھىلنىڭ ئارىسىدا يەنە مۇنىداق بىر ۋەقە
يۈز بەرگەن: ئەبۇجەھىل ئەراشى دىگەن بىر كىشىنىڭ توگىلىرىنى
سىتىۋېلىپ پۇلىنى كېچىكتۈرگەندە، ئەراشى توپلىشىپ تۇرغان
قۇرەيىش خەلقىدىن بۇ توغرىلىق ياردەم سورايدۇ. ئۇلار رەسۇلۇللانى
مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن: ئۇنىڭغا ئەرز قىلساڭ، پۇلۇڭنى ئېلىپ
بېرىدۇ، دەپ رەسۇلۇللانى كورسىتىپ قويىدۇ. چۈنكى ئۇلار ئەبۇ-
جەھىل دىگەن بەدبەختنىڭ رەسۇلۇللاغا قىلغان ئىشلىرىنى بىلەتتى.
ئەراشى رەسۇلۇللانىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئەبۇجەھىلدىن پۇلنى ئېلىشقا
ياردەم قىلىشىنى ئوتۇنىدۇ. رەسۇلۇللا ئەراشى بىلەن بىللە بېرىپ
ئەبۇجەھىلنىڭ دەرۋازىسىنى قاقىدۇ. ئەبۇجەھىل: كىم بۇ؟ دەيدۇ.
رەسۇلۇللا: مەن، مۇھەممەد! دەپ جاۋاپ بېرىدۇ. ئەبۇجەھىل
رەڭگى ئوچكەن هالدا چىقىدۇ. رەسۇلۇللا ئۇنىڭغا: بۇ ئادەمنىڭ
ھەققىنى بەر، دەيدۇ. ئەبۇجەھىل غىڭ قىلماي، پۇلنى دەررۇ
بېرىدۇ. ئەراشىنىڭ ئېلىشى شۇ يەردىلا پۈتىدۇ. قۇرەيشلەر ئەبۇجە-
ھىلگە: قارا سېنى، نىمە قىلغىنىڭ بۇ؟ دىگەندە، ئەبۇجەھىل:
سىلەرگە ۋاي. ئەزبىرايى خۇدا، مەن مۇھەممەدنىڭ ئىشىك قاققان-
لىغىنى ئاڭلاپ قاتتىق قورقۇپ كەتتىم. قارىسام بېشىمدا بىر بۇغرا
توگە تۇرۇپتۇ، بۇ سۈرەتلىك توگىنى هىچ كورمىگەن ئىدىم، دەيدۇ.
رەسۇلۇللانىڭ تاغىسى ئەبۇلەھەب ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىبمۇ ئۇنى
مەسخىرە قىلغۇچىلاردىن ئىدى، ئەبۇلەھەب رەسۇلۇللاغا يىراق
كىشىلەردىنمۇ بەتتەر ئەزىيەت يەتكۈزەتتى. ئۇ رەسۇلۇللانىڭ خوش-
نىسى ئىدى، رەسۇلۇللانىڭ ئىشىگىنىڭ ئالدىغا نىجاسەتلەرنى تاشلاپ
قوياتتى. رەسۇلۇللا: هەي ئابدۇماناف جەمەتى، بۇ قانداق خوشنىدار-
چىلىق!؟ دەپ، نىجاسەتنى ئېلىپ تاشلايتتى. ئەبۇلەھەبنىڭ خوتۇنى

ھەرب ئىبنى ئۇمەييەنىڭ قىزى ئۇممۇ جەمىلمۇ ئېرىنىڭ قەبىھ ئىشلىرىغا ئورتاقلىشاتتى. رەسۇلۇللانى كوپ تىللايتتى، رەسۇلۇللا توغرىسىدا كوپ غەيۋەت قىلاتتى. ئېرى بىلەن ئىككىسى ھەققىدە تەببەت سۈرىسى نازىل بولغاندىن كېيىن، ئۇلار تېخىمۇ ئەشەددىيلىشىپ كەتكەن ئىدى. ئۇقبە ئىبنى ئەبۇمۇئەيتمۇ رەسۇلۇللانى مەسخىرە قىلغۇچىلاردىن بولۇپ، رەسۇلۇللانىڭ ئىككىنچى خوشنىسى ئىدى. رەسۇلۇللاغا ئەبۇلەھەبكە ئوخشاش مۇئامىلە قىلاتتى. بىر قېتىم ئۇ قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ چوڭلىرىنى مېھمانغا چاقىردى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە رەسۇلۇللامۇ بار ئىدى. رەسۇلۇللا ئۇنىڭغا: ئاللا بىلەن قەسەمكى، سەن ئىمان ئېيتمىغىچە، تامىقىڭنى يىمەيمەن! دېدى. ئۇبەي كەلىمە شاھادەت ئېيتىپ قويدى. بۇ خەۋەر قۇرەيش قەبىلىسىدىن ئۇبەي ئىبنى خەلەفكە يەتتى. ئۇبەي بولسا ئۇقبەنىڭ دوستى ئىدى. ئۇ ئۇقبەدىن: سەن توغرىلىق بىر گەپ ئاڭلىدىم، بۇ نىمە گەپ؟ دەپ سورىدى. ئۇقبە: ئانچىكى گەپ. ئويۇمگە بىر ئېسىل ئادەم كېلىپ تاماق يىگىلى ئۇنىماي، ئىمان ئېيتساڭ يەيمەن، دەپ تۇرىۋالدى. ئويۇمدىن ئۇنىڭ تاماق يىمەي چىقىپ كېتىشىدىن خىجىل بولۇپ ئىمان ئېيتقان بولدۇم، دېدى. ئۇبەي ئۇنىڭغا: سەن مۇھەممەدنىڭ گەجگىسىگە دەسسەپ، يۈزىگە تۈكۈرۈپ، كوزىنى تاملىمىغىچە، يۈزۈڭگە قاراش ماڭا ھارام بولسۇن! دېدى. ئۇقبە رەسۇلۇللاغا شۇنداق قىلدى. ئاللا ئۇقبە توغرىسىدا مۇنۇ ئايەتلەرنى نازىل قىلدى: "ئۇ كۈنى زالىم كىشى (ئۇقبە) ئىككى قولىنى چىشلەپ: كاشكى پەيغەمبەر بىلەن بىر يول تۇتقان بولسامچۇ، ۋايەي، كاشكى پالانچىنى دوست تۇتمىغان بولسامچۇ. ماڭا قۇرئان كەلگەندىن كېيىن، ئۇ (شەيتان)

AltunOq

مىنى ئازدۇردى، دەيدۇ. شەيتان ئىنساننى (ئازدۇرۇپ بولۇپ) تاشلىۋېتىدۇ.“ (سۈرە فۇرقان، 27-، 28-، 29-ئايەتلەر)

«سەھىھۇلبۇخارى»دا رىۋايەت قىلىنغان مۇنۇ ۋەقە بەدبەخت ئۇقبەنىڭ رەسۇلۇللاغا قىلغان ئەڭ يامان مۇئامىلىسى بولدى: بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەئبىنىڭ ئىچىدە ناماز ئوقۇۋاتاتتى. ئۇقبە كېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بوينىغا چاپىنىنى تاشلاپ چىڭ يوگىۋالدى. بۇ چاغدا ئەبۇبەكرى كېلىپ رەسۇلۇللانى ئاجرىتىۋالدى ۋە: ”رەببىم ئاللا دېگەن ۋە رەببىڭلار تەرىپىدىن سىلەرگە موجىزىلەرنى ئېلىپ كەلگەن كىشىنى ئۆلتۈرەمسىلەر؟“ (سۈرە مومىن، 28-ئايەتنىڭ بىر قىسمى) دېدى. مەسخىرە قىلغۇچىلاردىن يەنە بىرسى قۇرەيش قەبىلىسىدىن ئەمرى ئىبنى ئاسنىڭ ئاتىسى ئاس ئىبنى ۋائىل بولۇپ، ئۇ رەسۇلۇللاغا ناھايىتى ئۆچ ئىدى. ئۇ: مۇھەممەد، ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىسىلەر، دەپ (ساھابىلىرىنى) ئالدىدى. ئەز- بىرايى خۇدا، بىز پەقەت زامانىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۆلىمىز، دېدى. ئاللا ئاسنىڭ بۇ دەۋاسىغا رەددىيە بېرىپ، جاسىيە سۈرىسىدىكى بۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: ”ئۇلار: ھايات دېگەن پەقەت بۇ دۇنيا- دىكى ھاياتىمىزدۇر، ئۆلىمىز ۋە ياشايمىز، پەقەت زاماننىڭ ئۆتۈشى بىلەن يوق بولىمىز، دەيدۇ. ئۇلار بۇ خۇسۇستا ھېچقانداق مەلۇماتقا ئىگە ئەمەس، قىياس بىلەنلا شۇنداق دەيدۇ.“ (سۈرە جاسىيە، 24-ئايەت)

بۇرۇن مۇسۇلمان بولغان خەبباب ئىبنى ئەرەت دېگەن ساھابىنىڭ ئاس دېگەن كىشىدە ئېلىشى بولۇپ، ئۇنى تەلەپ قىلىدۇ، ئاس ئۇنىڭغا: سەن دىنىغا كىرگەن، مۇھەممەد جەننەت ئەھلىگە جەننەتتە ئالتۇن-كۈمۈش، كىيىم-كېچەك، خىزمەتچىلەرنىڭ ھەممىسى بار

دەيدۇ، راستمۇ؟ دەپ سورايدۇ. خەبباب: ھەئە، شۇنداق، دەپ جاۋاپ بېرىدۇ. ئاس: مېنى شۇ كۈنگىچە كۈتكىن، شۇ چاغدا مەن مال-مۈلۈك ۋە ئەۋلادقا ئىگە بولۇپ، قەرزىڭنى قايتۇرىمەن، دەيدۇ. ئاللا ئاس توغرىلىق بۇ ئايەتلەرنى نازىل قىلدى: "بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغان ۋە ماڭا مال-مۈلۈك، بالا بېرىلىدۇ، دىگەن ئادەمنى كوردۇڭمۇ!؟ ئۇ غەيب①نى بىلگەنمۇ ياكى ئاللانىڭ ئەھدىگە ئېرىشكەنمۇ؟ ئۇنداق بولغان ئەمەس، ئۇنىڭ دىگەنلىرىنى يېزىپ قويىمىز، ئۇنىڭغا بېرىلىدىغان ئازاپنى كۈچەيتىمىز. ئۇنىڭ مال-مۈلۈك، ئەۋلادلىرى بىزگە قالىدۇ، ئالدىمىزغا ئۇ تەنھا كېلىدۇ."
(سۈرە مەريەم، 77-، 78-، 79-، 80-ئايەتلەر)

قۇرەيش زوھرە جەمەتىدىن رەسۇلۇللانىڭ تۇققىنى ئەسۋەد ئىبنى ئەبدۇيەغۇسمۇ مەسخىرە قىلغۇچىلار گۇرۇھىدىن ئىدى. ئۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلەر بىلەن كېلىۋاتقىنىنى كورسە مەسخىرە قىلىپ: پادىشالار كېلىۋاتىدۇ، دەيتتى. چۈنكى ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى قىيىن، كىيىم-كېچىكى كونا ئىدى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەسخىرە قىلىپ: بۈگۈن ئاسماندىن سوزلىمەمسەن؟ دەيتتى. مەسخىرە قىلغۇچىلاردىن يەنە بىرى خەدىچىنىڭ تاغىسىنىڭ ئوغلى ئەسۋەد ئىبنى مۇتتەلىب ئەسەدى ۋە ئۇنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى ئىدى. مۇسۇلمانلار ئۇلارنىڭ ئالدىدىن ئوتكەندە، ئۇلار كوز قىسىشىپ زاڭلىق قىلىشاتتى. بۇ ئايەتلەر شۇلار توغرىلىق نازىل بولغان: "مۇشرىكلار ئىمان ئېيتقان كىشىلەرنى ھەمىشە مەسخىرە قىلىپ

---

① غەيب — سەزگۇ ئەزا ۋە ئەقىل بىلەن بىلگىلى بولمايدىغان ئاخىرەتكە دائىر ئىشلار. — ت

كۆلۈشىدۇ. (ئىمان ئېيتقان كىشىلەر) ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئۆتكەندە، ئۇلار كۆز قىسىشىدۇ، ئۆيلىرىگە قايتقاندا كۇرەڭلەپ قايتىشىدۇ، مۇسۇلمانلارنى كۆرگەندە، ئۇلارنى شەكسىز ئاداشقانلار دېيىشىدۇ.“
(سۈرە تەتفىف، 29-، 30-، 31-، 32-ئايەتلەر)
ئەبۇجەھىلنىڭ تاغىسى ۋەلىد ئىبنى مۇغىرەمۇ مەسخىرە قىلغۇچىلاردىن ئىدى. ئۇ قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ چوڭلىرىدىن بولۇپ، باياشات ياشايتتى، باي ئىدى. بىر قېتىم رەسۇلۇللادىن قۇرئاننى ئاڭلاپ، ئۆز قەۋمى بەنى مەخزۇم جەمەتىگە: ئەزىبىرايى خۇدا، مۇھەممەددىن بايا شۇنداق بىر سۆزنى ئاڭلىدىمكى، ئۇ ئىنسى-جىننىڭ سۆزىگە ئوخشىمايدۇ. ئۇ سۆز شۇ قەدەر شىرىن ۋە گۈزەل، باشتىن-ئاخىر غىمچە چىرايلىق بولۇپ، ھەرقانداق سۆزنى بېسىپ چۈشىدۇ، ئۇنىڭ ئالدىغا سۆز ئۆتمەيدۇ، دېدى. قۇرەيش مۇشرىكلىرى: ئەزىبىرايى خۇدا، ۋەلىد دىنىنى ئۆزگەرتىپتۇ، ئەمدى پۈتۈن قۇرەيش خەلقى دىنىنى ئۆزگەرتىدىغان بولدى، دېيىشتى. ئەبۇجەھىل قوپۇپ: سىلەر ئۈچۈن مەن ۋەلىدگە تېتىيمەن، دېدى-دە، ۋەلىدنىڭ قېشىغا بېرىپ غەمكىن قىياپەتتە ئولتۇرۇپ، ۋەلىدنى كۈشكۈرتىدىغان سۆزلەرنى قىلدى. ۋەلىد ئۇلارنىڭ يېنىغا كېلىپ: سىلەر مۇھەممەدنى ساراڭ دەيسىلەر، ئۇنىڭ قالايمىقان سۆزلىگىنىنى كۆردۈڭلارمۇ؟ ئۇنى پالچى دەيسىلەر، ئۇنىڭ پال سالغىنىنى كۆردۈڭلارمۇ؟ ئۇنى شائىر دەيسىلەر، ئۇنىڭ شېئىر بىلەن شۇغۇللانغانلىقىنى كۆردۈڭلارمۇ؟ ئۇنى يالغانچى دەيسىلەر، ئۇنىڭ بىرەر يالغانچىلىقى ئالدىڭلاردىن ئۆتتىمۇ؟ دەپ سورىدى. ئۇلار: ياق، دەپ جاۋاپ بېرىشتى. ۋەلىددىن: ئۇنداق بولسا، ئۇ نېمە؟ دەپ سوراشتى. ۋەلىد بىر ئاز ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن: ئۇھەممەد بولسا

سېھىرگەر. قارىمامسىلەر، ئۇنىڭ كىشىلەرنى ئاياللىرىدىن، بالىلىرى-
دىن، قۇللىرىدىن ئايرىۋېتىپ بارغىنىنى، دېدى. سورۇندا
خۇشاللىق سادالىرى ياڭراپ كەتتى. ئاللا ۋەلىد توغرىسىدا
بۇ ئايەتلەرنى نازىل قىلدى: "مەن تەنھا ياراتقان كىشىنى① ماڭا
قويۇۋەت. ئۇنىڭغا نۇرغۇن مال بەردىم ۋە تەييار تۇرىدىغان ئوغۇل-
لارنى بەردىم. ئۇنىڭ ئابرويىنى ئۇستۇردۇم. ئۇ يەنە كوپ بېرىشىم-
نى تاما قىلىدۇ. ياق، ياق. چۈنكى ئۇ بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە قارشى
چىقتى. ئۇنىڭغا قاتتىق ئازاۋىمنى تېتىتىمەن. چۈنكى ئۇ ئويلاندى
ۋە پىلانلىدى. لەنەت بولسۇنكى، قانداق پىلانلىدى؟ يەنە لەنەت
بولسۇنكى، قانداق پىلانلىدى؟ ئاندىن قارىدى، قوشۇمىسىنى تۈرۈپ
چىرايىنى پۈرۈشتۈردى. تەكەببۇرلۇق بىلەن ئارقىسىغا بۇرۇلدى.
بۇ، ئۆگىنىلگەن سېھىر ۋە ئىنسانىنىڭ سوزى، دېدى. ئۇنى مەن
دەۋزەخقە سالىمەن." (سۈرە مۇددەسسىر، 11-ئايەتتىن 26-ئايەتكىچە)
ۋەلىد توغرىسىدا يەنە بۇ ئايەت نازىل بولدى: "قەسەمخور، پەس،
تۆھمەتخور، سۇخەنچى، بېخىل، ھەددىدىن ئاشقۇچى، گۇناكار،
قوپال، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئاتىسى نامەلۇم ئادەمگە ئىتائەت قىلما.
ئۇنىڭ مال-مۈلكى ۋە ئوغۇللىرى بولغانلىقى ئۈچۈن، بىزنىڭ ئايەت-
لىرىمىز ئۇنىڭغا ئوقۇپ بېرىلسە، بۇرۇنقىلارنىڭ ھېكايىلىرى دەيدۇ.
ئۇنىڭ بۇرنىنى داغلايمىز." (سۈرە قەلەم، 10-ئايەتتىن 16-ئايەتكىچە)
بۇرنىنى داغلاش دىگەن سوز خارلاشنى كورسىتىدۇ. چۈنكى يۈز
ئەڭ قەدىرلىك ئەزا بولۇپ، يۈزگە جايلاشقان بۇرۇن ئەڭ
قىممەتلىك. بۇيۇكلۇكنى بىلدۇرىدىغان غورۇر مەنىسىدىكى ئەنەفە

① ۋەلىد ئىبنى مۇغىرەنى دىمەكچى. — ت

Altunoq

دېگەن سوز ئەنە شۇ بۇرۇن مەنىسىدىكى ئەنئ سوزىدىن كېلىپ چىققان، شەرەپلىك ئەزانى داغلاش خارلاشنى كورستىدۇ.

ئابدۇددار ئىبنى قۇسەي جەمەتىدىن نەزىر ئىبنى ھارىسمۇ مەسخىرە قىلغۇچىلاردىن ئىدى. رەسۇلۇللا كىشىلەر بىلەن ئولتۇرۇپ ۋەز ـ نەسىھەت قىلغان ۋە ئوتكەنكى ئۇممەتلەرنىڭ باشلىرىغا كەلگەن كۈنلەرنى ئەسلەتكەن چاغلاردا، نەزىر قوپۇپ: ھەي خالايىق، كېلىڭلار، مەن سىلەرگە مۇھەممەددىن ياخشىراق سوزلەپ بېرىمەن دەپ، ئىران پادىشالىرى توغرىلىق سوزلەپ كېتەتتى. ئۇ ئىران پادىشالىرىنىڭ ۋەقەلىكلىرىنى بىلەتتى. ئۇ مۇھەممەدنىڭ سوزلىرى بۇرۇنقىلارنىڭ ئەپسانىلىرى دەيتتى. نەزىر توغرىسىدا بۇ ئايەتلەر نازىل بولدى: "كىشىلەر ئارىسىدا ئاللانىڭ يولىدىن ئازدۇرۇش ۋە ئۇنى كۈلكە قىلىۋېلىش ئۇچۇن، بىلمەي تۇرۇپ قۇرۇق گەپ ساتىدىغانلارمۇ بار. مۇنداق ئادەملەر خارلىنىش ئازاۋىغا دۇچار بولىدۇ. ئۇنىڭغا ئايەتلىرىمىز ئوقۇپ بېرىلسە، گويا ئۇنى ئاڭلىمىغاندەك، ئىككى قۇلىغى ئېغىرلىشىپ قالغاندەك، تەكەببۇرلۇق بىلەن يۈز ئورۇيدۇ. ئۇنىڭغا قاتتىق ئازاپ بىلەن بىشارەت بەرگىن."
(سۇرە لوقمان، 6 ـ، 7 ـ ئايەت)

توۋەندىكى ئايەتلەردە ئېيتىلغىنىدەك، يۇقۇرىدا تىلغا ئېلىنغان مەسخىرە قىلغۇچىلاردىن ئاللا ئوچ ئالدى: "مەسخىرە قىلغۇچىلارغا قارشى ساڭا بىز چوقۇم كۇپايىمىز، ئۇلار ئاللادىن باشقا يەنە بىر ئىلاھقا چوقۇنىدۇ، ئۇلار ئۇزۇنغا قالماي بىلىدۇ." (سۇرە ھىجر، 95 ـ، 96 ـ ئايەتلەر) ئاللانىڭ ۋەدىسى چوقۇم ئىشقا ئاشىدىغانلىغى ئۇچۇن، بۇرۇن نازىل بولغان سۇرىدە ئۇنى ئوتتۇرىغا قويىغان، چۈنكى بۇ ئايەت مەككىدە نازىل بولغان. بۇ گۇرۇھنىڭ ھالاك بولۇشى رەسۇ-

لۇللا مەدىنىگە كوچكەندىن كېيىن بولغان. ئۇلاردىن ئەبۇجەھىل، نەزىر ئىبنى ھارىس، ئۇقبە ئىبنى مۇئەيت قاتارلىقلار ئولتۇرۇلدى. ئەبۇلەھەب، ئاس ئىبنى ۋاھىل، ۋەلىد ئىبنى مۇغىرە قاتارلىقلارنى ئاللا ئېغىر كېسەللەرگە دۇچار قىلىپ ھالاك قىلدى.

ھەمزىنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى

مۇشرىكلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قىلغان بەزى ھاقارەت-لىرى تاغىسى ھەمزە ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ مۇسۇلمان بولۇشىغا سەۋەپ بولدى. ھەمزىنىڭ قېرىندىشىنىڭ ئوغلى بولغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئەبۇجەھىل ھاقارەت قىلغان ئىدى. ھەمزىنىڭ بىر كېنىزىگى ھەمزىنى بۇ ئىشقا سۇكۇت قىلىپ تۇرغانلىقى ئۈچۈن ئەيىپلىدى. ھەمزىنىڭ قېنى قىزىپ بېرىپ بەدبەخت ئەبۇجەھىلنى غەزەپ بىلەن تىللىدى ۋە: سەن مۇھەممەدنى ھاقارەتلەمسەن!؟ مەن بولسام مۇھەممەدنىڭ دىنىدا، دېدى. ئاللا ھەمزىنىڭ كوزىنى ھەقىقەت نۇرى بىلەن يورۇتتى. شۇنىڭ بىلەن ھەمزە ئەڭ سادىق مۇسۇلمانلاردىن بولۇپ قالدى. ئۇ، مۇسۇلمانلارنى قوغداشتا غەيرەت-لىك، ئىسلام دىنىنىڭ دۇشمەنلىرىگە قارشى باتۇر بولغانلىقتىن ئەسەدۇللا (ئاللانىڭ يولۋىسى) دەپ ئاتالدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىمۇ ئۇنىڭغا ئەگەشكەنلىك-لىرى ئۈچۈن ھاقارەتلەرگە ئۇچرىدى. دۇشمەندىن ھىمايە قىلىدىغان ۋە قوغدايدىغان ئۇرۇق-تۇققىنى يوقلار تېخىمۇ شۇنداق بولدى. ئاللا رازى بولسىلا، مۇنداق ئازار-كۆلپەتلەر ئۇلار ئۈچۈن شىرىن تۇيۇلاتتى. ئۇلار ئىسلام دىنىدىن يانمىدى. ئاللا ئۇلارنى دىنىدا

مۇستەھكەم قىلدى، ئىسلام دىنىنى ئۇلار ئارقىلىق كامالەتكە يەتكۈز-دى. ئۇلار بۇرۇن زېمىندا ئاجىز بولغان بولسا، كېيىن زېمىننىڭ پادىشالىرىغا ئايلاندى. بۇنى ئاللا قۇرئاندا بۇ ئايەتتە بايان قىلغان: "زېمىندا بوزەك قىلىنغانلارغا مەرھەمەت قىلماقچىمىز، ئۇلارنى يېتەكچىلەر ۋە ۋارىسلار قىلماقچىمىز." (سۈرە قەسەس، 5-ئايەت) ئاللا ئىرادىسىنى ئىشقا ئاشۇردى. ئىسلام دىنى يولىدا كۆلپەت چەككەن-لەرنىڭ بىرى بىلال ئىبنى رەباھ ئىدى. بىلال بولسا قۇرەيشلىك ئۇمەييە ئىبنى خەلەفنىڭ جۇمەھىنىڭ قۇلى ئىدى. ئۇمەييە بىلالنىڭ بويىنىنى ئاغامچا بىلەن باغلاپ، ئۇششاق بالىلارغا ئۇنى ئويىنىسۇن دەپ تاپشۇراتتى. بىلال: ئاللا بىر، ئاللا بىر، دەيتتى. بىلال شۇنداق قىيىن ئەھۋالدا ئۆز ھالى بىلەن بولۇپ قالماي، ئاللانى بىر دەپ تۇردى. ئۇمەييە تومۇزدا چۈش ۋاقتىدا بىلالنى ئىسسىق قۇملۇققا ئېلىپ چىقاتتى. قۇم شۇنداق ئىسسىق ئىدىكى، بىرەر پار-چە گوشنى قويسا پىشاتتى. بىلالنىڭ مەيدىسىگە چوڭ تاشنى ئالدۇ-رۇپ قويۇپ: مۇھەممەدنى ئىنكار قىلىپ، لات، ئۇززا دېگەن بۇتلارغا چوقۇنمىساڭ، مۇشۇنداق قىيناپ ئۆلتۈرىمەن، دەيتتى. بىلال: ئاللا بىر، ئاللا بىر، دەپ جاۋاپ قايتۇراتتى. بىلال شۇنداق ئازاپ چېكىۋاتقاندا، بىر كۈنى ئەبۇبەكرى ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ: ھەي ئۇمەييە، بۇ بىچارە توغرىسىدا ئاللادىن قورقمام-سەن؟ ئۇنى قاچانغىچە قىينايسەن؟ دېدى. ئۇمەييە ئەبۇبەكرىگە: ئۇنى سەن بۇزدۇڭ، ئەمدى ئۇنى قۇتقۇزۇپ باقمامسەن؟ دېدى. ئەبۇبەكرى بىلالنى سېتىۋېلىپ ئازات قىلدى. ئاللا ئەبۇبەكرى ۋە ئۇمەييە ھەققىدە بۇ ئايەتلەرنى نازىل قىلدى: "سىلەرنى لاۋۇلداپ تۇرغان دوزەختىن ئاگاھلاندۇردۇم. ئۇنىڭغا بەدبەخت ئادەملا

كىرىدۇ. ئۇمەيــيە ھەقنى ئىنكار قىلــدى ۋە ھەقــتىن يۈز ئۆرۈدى. ئەڭ مۇتتەقى (ئەبۇبەكرى) ئادەم ئۇنىڭــدىن يىراق قىلىــنىــدۇ. ئۇ پاكلىنىش ئۈچۈن مال ـ مۈلكىنى بېرىدۇ. ئۇنىڭ قىلــغان ياخشىلىغى بىراۋنىڭ ياخشىلىغىــنى يانــدۇرۇش ئۈچۈن ئەمەس. پەقەت ئۇلۇغ پەرۋەردىگارىنىڭ رازىلىغى ئۈچۈندۇر. ئەلۋەتــتە، ئۇ، ئۇزىمۇ مەمــنۇن بولــدۇ.“ (سۈرە ۋەللەيلى، 14 ـ ئايەتتىن 21 ـ ئايەتكىچە) ئەبۇبەكرى مېلىنى سەرپ قىلىپ بىلالنى سېتىۋېلىپ ئازات قىلغانلىغىنىڭ ئاللاـ نىڭ رازىلىغى ئۈچۈن بولغانلىغىنى ئاللا ئەسلىتىپ ئۆتتى. ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۈچۈن بۇ شەرەپ يېتەرلىك ئىدى. ئەبۇبەكرى يەنە بىلالدىن باشقا، مۇسۇلمان بولۇپ خوجايىنلىرىــنىڭ جازالىشىغا ئۇچـ رىغان قۇللاردىن بىر گۇرۇھ ئادەمنى ئازات قىلدى. بىلالنىڭ ئانىسى ھەمامە ۋە ئامىر ئىبنى فۇھەيرە شۇلار جۈمــلىـــــدىن ئىدى. ئامىر قاتتىق قىيناشقا ئۇچرىغاچقا، ئۇزىنىڭ نىمە دەۋاتقانلىغىنىمۇ بىلمەيـ تتى. سەبۋان ئىبنى ئۇمەييە ئىبنى خەلەفنىڭ قۇلى ئەبۇفۇكەيھەنىمۇ ئازات قىلدى. مۇسۇلمان بولغانلىــغى ئۈچۈن قىيناشــقا ئۇچــرىــغان زىننىرە ئىسىملىك ئايالنىمۇ ئەبۇبەكرى ئازات قىلــدى. ئۇ قىيىن ـ قىستاققا ئېلىــنىــپ كوزى كور بولۇپ قالــدى، بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئىمانى تېخىمۇ كۈچەيدى. ئەبۇجەھــل: بۇلاردىن ۋە ئەگەشكۈچىـ لىرىدىن ئەجەپلەنمەمسىلەر؟ مۇھەممەد دەۋەت قىلىۋاتقان دىن ھەق بولىدىــغان بولــسا، بۇلاردىن بۇرۇن بىز قوبۇل قىلــغان بولاتتۇق. بىزدىن بۇرۇن ھەق يولنى زىننىــزە تاپارمۇ؟ دەيتــتى. ئالــلا مۇنۇ ئايەتنى نازىل قىلــدى: ”كاپىــرلار مومىنلــەرگە، ئەگەر ئىــسلامدا بىرەر خەيرىيەت بولسا ئىدى، ئۇلار ئۇنىڭغا بىزدىن بۇرۇن ئىشەنـ مىگەن بولاتتى، دىدى. ئۇلار بۇنىڭ بىلەن ھىــدايەت تاپمىغانلىقـ

Altun0q

لىرى ئۈچۈن، بۇ قەدىمقى ئويدۇرمىدۇر، دەيدۇ.“ (سۈرە ئەھقاف، 11- ئايەت) بەنى زوھرەنىڭ كېنىزىكى ئۇممۇ ئۇ نەيسىنمۇ ئەبۇبەكرى سېتىۋېلىپ ئازات قىلدى. ئۇنى ئەسۋەد ئىبنى ئەبدىيەغۇس قىيناپتى. ئەممار ئىبنى ياسىر ۋە ئۇنىڭ قېرىنداشى، ئاتا-ئانىسى مۇسۇلمان بولغانلىقلىرى ئۈچۈن قىيىن-قىستاققا ئېلىنغان ئىدى. ئۇلارنى ئوت بىلەن قىيناشاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ: ياسىرنىڭ ئائىلىسى، سەۋرى قىلىڭلار، سىلەرگە جەننەت ۋەدە قىلىنغان. ئى ئاللا، ياسىرنىڭ ئائىلىسىگە مەغپىرەت قىل، دېگەن ئىدى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دېگىنىدەك سەۋرى قىلدى. ئەممارنىڭ ئاتىسى بىلەن ئانىسى (ئاللا ئۇلارغا رەھمەت قىلسۇن) قىيىن-قىستاق ئاستىدا ئۆلدى. ئەممارنىڭ ئۆزى بولسا قاتتىق قىيناشقا ئۇچرىغانلىقتىن ئاغزىدا ئىماندىن قايتقانلىقىنى بىلدۈردى. ئەبۇجەھىل ئەممارنى قىيناپ تومۇز كۈنىدە تومۇر كىيىملەرنى كىيگۈزۈپ قوياتتى، مۇسۇلمانلار، ئەممار ئىماندىن يېنىپ كەتتى، دېيىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەممارنىڭ پۈتكۈل ۋۇجۇدى ئىمان بىلەن تولغان، دېدى. ئاللاتائالا ئەممارنىڭ مۇرتەدلەر قاتارىغا كىرمەيدىغانلىقىنى بايان قىلىپ، بۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: ”ئىمان ئېيتقاندىن كېيىن ئاللانى ئىنكار قىلغانلار (قەلبى ئىمان بىلەن بەرقارار تۇرۇپ، مەجبۇرلاش ئاستىدا ئىنكار قىلغانلىقىنى بىلدۈرگەنلەر بۇنىڭ سىرتىدا) ۋە كۇفرى بىلەن كۆڭلى ئازادە بولغانلار ئاللانىڭ غەزىپىگە دۇچار بولىدۇ ۋە زور ئازاپقا قالىدۇ.“ (سۈرە نەھل، 106- ئايەت) خەبباب ئىبنى ئەرەتمۇ مۇسۇلمان بولغانلىقى ئۈچۈن قىيىن-قىستاققا ئېلىنغان. ئۇ جاھىلىيەت زامانىدا ئولجىغا چۈشكەن بولۇپ، ئۇنى ئۇممۇ ئەنمار سېتىۋالغان ئىدى. خەبباب

تومۇرچى ئىدى. رەسۇلۇللا پەيغەمبەر بولۇشتىن بۇرۇن خەبباب بىلەن يېقىن ئىدى، پەيغەمبەر بولغاندىن كېيىن خەبباب مۇسۇلمان بولدى. خەببابنىڭ ئايال خوجىسى ئۇنى ئوت بىلەن قىيناپتتى، خەببابنى ئىماندىن ياندۇرۇش ئۈچۈن، قىزىتىلغان تومۇرنى ئۇنىڭ دۈمبىسىگە ياقاتتى. بۇنىڭ بىلەن خەببابنىڭ ئىمانى تېخىمۇ كۈچەيەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى كەئبىنىڭ سايىسىدە چاپىنىنى بېشىغا قويۇپ ياتاتتى. خەبباب ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ: ھەي رەسۇلۇللا، بىزگە دۇئا قىلمامسەن؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىزارغان ھالدا: ئىلگىرى ئۈممەتلەردىن مۇسۇلمان بولغانلارنى كاپىرلار تومۇر تاغاقلار بىلەن قىيىنغان، تومۇر تاغاق ئۇلارنىڭ گوش ۋە پەيلىرىدىن ئوتۇپ سوڭەككە يېتىپ بارغان، ھەرە بىلەن ئۇلارنىڭ بېشىنى ھەرىدەپ يېرىۋەتكەن، مۇنداق قىيناشلار ئۇلارنى دىنىدىن قايتۇرالمىغان. ئۇلۇغ ئاللا ئىسلام دىنىنى چوقۇم ئۈستۈنلۈككە ئىگە قىلىدۇ. ھەتتا ئۇلاقلىق يولۇچى سەنئا (يەمەندىكى بىر شەھەر) دىن ھەزرى مەۋتكىچە يول ماڭسا، ئاللادىن قورقۇشتىن باشقا ھېچنىمىدىن قورقۇنچ ھىس قىلمايدىغان، بورە قويىغا قېتىلىپ قالسىمۇ قورقمايدىغان بولىدۇ، دېدى.

بۇ سوزلەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇنداق قىيىن شارائىت ئاستىدا ئېيتقانكى، كېلىچەكتە كۈچ-قۇۋۋەت ۋە بەخت-سائادەتكە ئېرىشىشنى ئەڭ ئەقىللىق ۋە ئەڭ دانا ئادەممۇ تەسەۋۋۇر قىلالمايتتى، بۇنى پەقەت ئاللاتائالا ۋەھيى ئارقىلىق رەسۇلۇللاغا بىلدۇرگەن. ئاندىن كېيىن ئاللا مۇسۇلمانلارنىڭ ئىرادىسىنى چىڭىتىش ئۈچۈن مۇنۇ ئايەتلەرنى نازىل قىلدى: "ئىنسانلار ئىمان ئېيتتۇق دېسەكلا، سىنالماي قويۇپ بېرىلىمىز، دەپ ئويلامدۇ؟ ئۇلاردىن ئىلگىرى

كىشىلەرنى سىنىغان ئىدۇق. ئاللا راست سۆزلىگۈچىلەرنى ئەلۋەتتە بىلىدۇ، يالغان سۆزلىگۈچىلەرنىمۇ ئەلۋەتتە بىلىدۇ.“ (سۈرە ئەنكەبۇت، 2 ـ، 3 ـ ئايەتلەر) مۇسۇلمان بولغانلىقلىرى ئۈچۈن ئازار ـ كۈلپەتلەرگە ئۇچرىغانلارنىڭ ئىچىدە ئەبۇبەكرى سىددىقمۇ بار ئىدى. ئۇ ئوزىگە مۇشرىكلارنىڭ ئەزىيىتى كۈچەيگەن چاغدا مەككىدىن ھەبەشىستان تەرەپكە ھىجرەت قىلىش قارارىغا كەلدى. ئۇ ئاتلىنىپ بەركولغىماد ① دىگەن جايغا كەلگەندە، ئىبنى دەغنە دىگەن ئادەمگە ئۇچراپ قالدى. ئىبنى دەغنە قارا نامىلىق چوڭ قەبىلىنىڭ باشلىغى ئىدى. ئۇ ئەبۇبەكرىدىن قەيەرگە بارىدىغانلىغىنى سورىدى. ئەبۇبەكرى قەۋمىنىڭ ھەيدەپ چىقارغانلىغىنى، زىمىندا ساياھەت قىلىدىغانلىغىنى، ئاللاغا ئىبادەت قىلماقچى ئىكەنلىگىنى ئېيتتى. ئىبنى دەغنە: سەندەك ئادەمنىڭ ھەيدەپ چىقىرىلىشى توغرا ئەمەس. سەن بولساڭ يوقسۇللارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالىسەن، خىش ـ ئەقرىبالارغا سىلە ـ رەھىم قىلىسەن، ئاجىزلارنى يۆلەيسەن، مېھمانلارنى ياخشى كۈتىسەن، مەزلۇملارغا ياردەم قىلىسەن. قايتقىن، مەن ساڭا باشپانا بولىمەن. رەببىڭگە ئوز يۇرتۇڭدا ئىبادەت قىلغىن، دىدى. ئەبۇبەكرى ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە قايتىپ كەلدى. ئىبنى دەغنە قۇرەيشنىڭ كاتتىلىرى بىلەن كورۇشۇپ، ئۇلارغا: ئەبۇبەكرىدەك ئادەمنىڭ ھەيدەپ چىقىرىلىشى توغرا ئەمەس، يوقسۇللارنى يوقلايدىغان، خىش ـ ئەقرىبالارغا سىلە ـ رەھىم قىلىدىغان، ئاجىزلارنى

---

① مەككىنىڭ ئارقا تەرىپىدە مەككىدىن 5 كۈنلۈك كىلىدىغان، دېڭىزغا يېقىن بىر جاي، ھەجەرنىڭ ئەڭ يىراقتىكى بىر جايى دىگەن سوزمۇ بار.

يولەيدىغان، مېھمانلارنى ياخشى كۈتىدىغان، مەزلۇملارغا ياردەم بېرىدىغان ئادەمنى يۇرتىدىن چىقىرىۋېتەمسىلەر؟ دېدى. قۇرەيش خەلقى ئىبنى دەغنەنىڭ باشپانالىغىنى قوبۇل قىلدى، ئۇلار ئىبنى دەغنەگە: ئەبۇبەكرىگە ئېيتقىنكى، خۇدايىغا ھويلىسىدا ئىبادەت قىلسۇن، نامازنى ۋە قۇرئاننى ھويلىسىدا خالىغىنىچە ئوقۇسۇن. بىزگە ئازار بەرمىسۇن. دىنىي پائالىيەتلىرىنى ئاشكارا ئېلىپ بارمىسۇن. خوتۇن، بالا-چاقىلىرىمىزنى دىنىدىن ئازدۇرۇشىدىن قورقىمىز، دېيىشتى. ئىبنى دەغنە ئۇلارنىڭ سوزلىرىنى ئەبۇبەكرىگە يەتكۈزدى. شۇنىڭ بىلەن ئەبۇبەكرى ئۆز ھويلىسىدا ئىبادەت قىلدى، نامازنى، قۇرئاننى ھويلىسىدا ئوقۇدى. ئەبۇبەكرى كېيىنچە ھويلىسىنىڭ سەينىسىغا بىر مەسچىت سالدۇردى. مەسچىتتە نامازنى، قۇرئاننى ئاشكارا ئوقۇشقا باشلىدى. مۇشرىكلارنىڭ خوتۇن، بالا-چاقىلىرى كېلىپ ئەبۇبەكرىنىڭ دىنىي پائالىيەتلىرىگە ئەجەپلىنىپ قارايتتى. ئەبۇبەكرى دىلى ئۇزۇك ئادەم بولۇپ، قۇرئان ئوقۇغاندا ئۇزىنى توختىتۋالالماي يىغلايتتى، بۇنىڭدىن قۇرەيشنىڭ چوڭلىرى چوچۇدى. ئىبنى دەغنەنى چاقىرتىپ كېلىپ: بىز سېنىڭ باشپانالىغىڭنى قوبۇل قىلىپ، ئەبۇبەكرىگە ھويلىسىدىلا ئىبادەت قىلىشقا رۇخسەت قىلغان ئىدۇق، ھازىر ئۇ بۇنىڭدىن ھالقىپ ھويلىسىنىڭ سەيناسىغا مەسچىت سېلىپ، نامازنى، قۇرئاننى ئاشكارا ئوقۇماقتا. بىز ئۇنىڭ خوتۇن، بالا-چاقىلىرىمىزنى ئازدۇرۇشىدىن قورقىمىز. ھويلىسىدا يوشۇرۇن ئىبادەت قىلىشقا ئۇنىسا، مەيلى قىلىۋەرسۇن، ئۇنداق قىلماي، ئىبادەتنى ئاشكارا قىلىمەن دەيدىغان بولسا، ئۇنىڭدىن باشپانالىغىڭنى قايتۇرۇۋال. سېنىڭ زىممەڭگە ئالغان ۋەدەڭنى بۇزۇشنى خوپ كورمىدۇق. ئەبۇبەكرىنىڭ ئاشكارا ئىبادەت قىلىشىنى لايىق تاپمايمىز،

AltunOq

دېيىشتى. شۇنىڭ بىلەن ئىبنى دەغنە ئەبۇبەكرىنىڭ قېشىغا كېلىپ: ۋەدىسىز ساڭا مەلۇملۇق، ياكى شۇ بويىچە ئىش قىلىشىڭ كېرەك، ياكى مېنىڭ ساڭا بەرگەن باشپانالىقىمنى قايتۇرۇپ بېرىشىڭ كېرەك. مەن ھىمايەمگە ئالغان كىشى توغرىلىق ئەرەپلەرنىڭ مېنى لەۋزىدە تۇرماپتۇ، دېيىشىنى ياقتۇرمايمەن، دېدى. ئەبۇبەكرى ئۇنىڭغا: مەن سېنىڭ باشپانالىقىڭنى قايتۇرۇپ بېرىمەن، ئاللانىڭ باشپانالىقىغا رازىمەن، دېدى («سەھىھۇلبۇخارى»دا شۇنداق رىۋايەت قىلىنغان). بۇ ئىش ئەبۇبەكرىگە چوڭ ئەزىيەت يېتىشكە سەۋەپ بولدى. قىسقىسى، ئەزىيەت تارتمىغان بىرمۇ مۇسۇلمان قالمىدى، لېكىن بۇ ئەزىيەتلەر ئۇلارنىڭ مۇستەھكەم مەيدانى ۋە كۈچلۈك ئىمانى ئالدىدا كارغا كەلمىدى، چۈنكى ئۇلار بۇ دۇنيادا بىرەر نەرسىگە ئېرىشىش غەرىزىدە مۇسۇلمان بولغان ئەمەس. شۇنداق غەرەزدە بولغان بولسا، ئۇلارنى ئىماندىن ياندۇرۇش ئاسان بولاتتى، لېكىن ئاللا ئۇلارنى ئىماننىڭ ھەقىقىتىنى چۈشىنىشكە مۇۋەپپەق قىلدى، ئىماننىڭ ئالدىدا ھەرقانداق جاپا ـ مۇشەققەت كوزلىرىگە كورۈنمىدى.

قۇرەيش كاپىرلىرى مۇسۇلمانلارغا قىلغان زىيانكەشلىكلىرىنىڭ پايدا بەرمىگەنلىكىنى، زىيانكەشلىك قىلغانسېرى ئۇلارنىڭ ئىمانىنىڭ تېخىمۇ كۈچىيىدىغانلىقىنى كورۇپ، يېڭى ئىچىپ مەسلىھەتلەشتى. ئەبدۇشەمس ئىبنى ئابدۇماناف جەمەتىدىن ئۇتبە ئىبنى رەبىئە ئەبشەمى قەۋمى ئىچىدە گېپى ئوتىدىغان باشلىق ئىدى. ئۇ: ھەي قۇرەيش جامائەسى، مەن مۇھەممەدنىڭ قېشىغا بېرىپ سوزلىشىپ باقاي، ئۇنىڭغا بىر قانچە ئىشنى تەكلىپ قىلسام، بىرەرسىنى قوبۇل قىلار. شۇنىڭ بىلەن بىزنى ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلىشتىن توختاپ قالار، دېدى. قۇرەيشلەر ئۇنىڭ پىكرىگە قوشۇلدى. ئۇتبە

رەسۇلۇللانىڭ ھوزۇرىغا باردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەسچىتتە ناماز ئوقۇۋاتاتتى. ئۇتبە ئۇنىڭغا: ھەي قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى، ئوزەڭگىمۇ مەلۇمكى، سەن بىزنىڭ ئارىمىزدا زاتىڭمۇ، نەسلىڭمۇ ئېسىل ئادەمسەن، سەن ھازىر چوڭ بىر ئىشنى مەيدانغا قويۇۋاتىسەن، بۇنىڭ بىلەن خەلقىڭنىڭ بىرلىكىنى بولۇۋەتتىڭ، ئۇلارنى ئەقىلسىزلىققا چىقاردىڭ، ئۇلارنىڭ مەبۇدلىرىنى، دىنىنى ئەيىپلىدىڭ، ئوتكەن ئاتا-بوۋىلىرىنى كاپىرلىققا چىقاردىڭ. ماڭا قۇلاق سال، ساڭا بىرقانچە ئىشلارنى تەكلىپ قىلماقچىمەن، ئويلاپ بېقىپ بىرەرسىنى قوبۇل قىلارسەن، دېدى. رەسۇلۇللا ئۇتبەگە: قېنى ئېيتقىن، ئاڭلاپ باقاي، دېدى. ئۇتبە: ھەي قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى، سېنىڭ يېڭى دىنغا دەۋەت قىلىشتىن مەقسىدىڭ باي بولۇشتا بولسا، مال يىغىش قىلىپ بېرىپ، سېنى ھەممىمىزدىن باي قىلىۋەتىسەك، ئەگەر شان-شەرەپ ئىزلەيدىغان بولساڭ، سېنى باشلىق سايلاپ ھەرقانداق ئىشنى سېنىڭ مەسلىھىتىڭ بويىچە قىلساق. پادىشا بولماقچى بولساڭ، سېنى ئوزىمىزگە پادىشا قىلساق. ئەگەر سېنىڭ ھەركەتلىرىڭ جىن چاپلىشىپ قالغانلىقتىن بولۇپ، چارىسىز قالغان بولساڭ، ساقايغىنىڭغا قەدەر داۋالىتىپ، چىقىمىنى بىز بەرسەك، كىشى داۋالىنىمىغىچە ئالۋاستىدىن قۇتۇلالمايدىغان ئەھۋاللارمۇ بولىدۇ، دېدى. رەسۇلۇللا ئۇتبەگە: سوزلەپ بولدۇڭمۇ؟ دېدى. ئۇتبە سوزۇم تۇگىدى دېگەندىن كېيىن، رەسۇلۇللا ئۇنىڭغا: ئەمدى ماڭا قۇلاق سېلىپ تىڭشىغىن! دەپ، قۇرئاندىكى فۇسسىلەت سۇرىسىنىڭ باش تەرىپىنى ئوقۇدى: "بىسمىللا ھىررەھمانىررەھىم. ھامىم. بۇ ناھايىتى مېھرىۋان ۋە كويۇمچان ئاللا نازىل قىلغان ۋەھيىدۇر، ئايەتلىرى ئوچۇق بايان قىلىنغان كىتاپتۇر، بىلىدىغان قەۋم ئۇچۇن نازىل

بولغان ئەرەپچە قۇرئانـدۇر، بىشارەتچى ۋە ئاگاھلانـدۇرغۇچىدۇر. لېكىن ئۇلارنىڭ كۆپچىلىكى يۈز ئۆرۈدى، ئۇنىڭغا قۇلاق سالمايدۇ. ئۇلار: دىلـلىرىمىز قايـمۇقـقان، سەن دەۋەت قىلـغان نەرسىلەرنى چۈشىنەلمەيمىز، قۇلاقـلىرىمىز ئېغىر. سەن بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدا پەردە بار. سەن ئۆز ئىشىڭنى قىل، بىزمۇ ئەلۋەتتە ئۆز ئىشىمىزنى قىلايلى، دەيدۇ. سەن ئۇلارغا: مەن سىلەرگە ئوخشاش ئىنسانمەن، ماڭا ئىلاھىڭلار بىر ئىلاھتۇر، دەپ ۋەھيى قىلىنىدۇ، ئۇنىڭغا يۈزلە-نىڭلار ۋە ئۇنىڭدىن مەغپىرەت تىلەڭلار، دېگىن. مۇشرىكلارغا ۋاي! ئۇلار زاكات بەرمەيـدۇ، ئاخىرەتـنى ئىنكار قىلىدۇ. ئىمان ئېيتقان ۋە ياخـشى ئەمەلـلەرنى قىلـغانـلارغا ئەلۋەتـتە ئۈزلۈكـسىز ساۋاپ بېرىلىدۇ. سەن ئۇلارغا: سىلەر زېمىننى ئىككى مەزگىلدە ياراتـقان ئاللانى ئىنكار قـىلامسىلەر ۋە ئۇنىڭـغا شېرىك كەلـتۈرەمسىلەر؟ ئۇ ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر، دېگىن. ئۇ زېمىندا تاغلارنى ياراتتى، ئۇلارنى بەركەتـلىك قىلدى ۋە جانـلىق مەۋجۇداتلارنىڭ رىزقىنى ئالدىن بەلگىلىدى. ئۇ ئىشلارنى باراۋەر تۆت مەزگىلدە تاماملىدى. سورىغۇچىلار ئۈچۈن بۇ جاۋاپتۇر. ئانـدىن ئاسمانـنى بىنا قىلـىشقا يۈزلەندى، ئۇ چاغـدا ئاسمان تېخى تۇمان ھالـىتىدە ئىدى. ئاللا ئاسمان بىلەن زېمىنغا: ئىختىيارىي ياكى ئىختىيارسىز يوسۇندا كېلىڭلار، دېدى. ئىككىلىسى ئىختىيارىي كەلدۇق،، دېدى. ئاللا يەتتە ئاسماننى ئىككى مەزگىلدە ياراتتى. ھەر ئاسماننىڭ ئىشىنى ئۆزىگە بىلدۈردى. ئەڭ تۆۋەنكى ئاسماننى يۇلتۇزلار بىلەن زىننەتلىدى ۋە ئاسرىدى. بۇ ئاشۇ ھەممىنى بىلگۈچى غالىپ ئاللانىڭ تەدبىرىدۇر. ئەگەر ئۇلار (مۇشـرىكـلار) يۈز ئۆرۈسە، سەن ئۇلارغا: سىلەرنى ئاد ۋە سەمۇد قەۋمـلىرىنىڭ بېشىغا كەلگەن ئازاپقا ئوخشاش ئازاپتىن ئاگاھلاندۇرىمەن،

دىگەن. ئۇز ۋاقىتدا ئۇلارغا ئاللدى-كەيندىن پەيغەمبەرلەر كېلىپ، بىر ئالللادىن باشقىغا ئىبادەت قىلماڭلار دىسە، ئۇلار: ئەگەر پەرۋەر-دىگارىمىز خالىسا، ئەلۋەتتە پەرىشتىلەرنى چۈشۈرگەن بولاتتى، بىز سىلەرنىڭ پەيغەمبەرلىگىڭلارنى چوقۇم ئىنكار قىلىمىز، دىدى. (سۈرە فۇسسىلەت، 1-ئايەتتىن 15-ئايەتكىچە) ئۇتبە رەسۇلۇللا-نىڭ ئاغزىنى تۇتۇۋېلىپ: ئۇرۇق-تۇققانچىلىقنىڭ ھەققى-ھورمىتى ئۈچۈن تىلاۋەتىڭنى توختاتساڭ، دىدى. ئۇتبە قايتىپ بارغاندا، قۇرەيش خەلقى ئۇنىڭدىن ئىشنىڭ نەتىجىسىنى سورىدى. ئۇتبە: ئەزبىرايى خۇدا، مۇھەممەددىن شۇنداق سوزلەرنى ئاڭلىدىمكى، ئۇنداق سوزلەرنى ھىچقاچان ئاڭلىغان ئەمەسمەن. ئەزبىرايى خۇدا، ئۇ سوزلەر شېئىرغىمۇ ئوخشىمايدۇ، كاھىنلىقىمۇ ئوخشىمايدۇ، سېھىرگىمۇ ئوخشىمايدۇ. ئى قۇرەيش جامائەسى، سوزۈمنى ئاڭلاپ مۇھەممەدگە چېقىلماي، ئۇنى ئوز مەيلىگە قويۇپ بېرىڭلار. ئەزبىرايى خۇدا، مۇھەممەدنىڭ مەن تىڭشىغان سوزلىرى چوقۇم داڭ چىقىرىدۇ. مۇھەممەدنى باشقا قەبىلىلەر ئۇجۇقتۇرۇۋەتسە، ئۇنىڭدىن ئاسان قۇتۇلغان بولىسىلەر، ئەگەر ئۇ غالىپ چىقسا، ئۇنىڭ غەلىبىسى سىلەرنىڭ غەلىبەڭلار بولىدۇ، دىدى. قۇرەيش مۇشرىكلىرى ئۇتبەگە: مۇھەممەد سېنىڭ كوزۇڭنى باغلاپتۇ، دىيىشتى. ئۇتبە: مېنىڭ رايىم يۇقۇرقىدەك، دىدى. ئاندىن كېيىن مۇشرىكلار: رەسۇلۇللاغا ئىككى تەرەپ بىر بىرىنىڭ قىلغان ئىبادىتىگە ئورتاقلى-شىش تەكلىۋىنى قويىدى. ئاللا بۇ ھەقتە قۇرئاندىكى «قۇليا ئەييۇ-ھەل كافىرۇن» سۈرىسىنى نازىل قىلدى: "سەن: ھەي كاپىرلار، سىلەر چوقۇنۇۋاتقان بۇتلارغا مەن چوقۇنمايمەن. سىلەرمۇ مەن ئىبادەت قىلىۋاتقان ئاللاغا ئىبادەت قىلمايسىلەر. مېنىڭ سىلەر

AltunOq

چوقۇنـغان بۇتـلارغا چوقۇنـغىنىم يوق، سىلەرنىڭـمۇ مەن ئىبادەت قىلغان ئاللاغا ئىبادەت قىلغىنىڭلار يوق. سىلەرنىڭ دىنىڭلار ئۆزەڭلار ئۈچۈندۇر، مېنىڭ دىنىمـمۇ ئۆزەم ئۈچۈنـدۇر، دېگىن.» پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سىلەر مېنى ئاللاغا شېرىك كەلتۈرۈش توغرىسىدىكى تەكلىۋىڭـلارنى قوبۇل قىلـدۇ، دەپ خىـيال قىلـماڭـلار، دېدى.

مۇشرىكلار بۇنىڭدىن ئۈمىدىنى ئۈزگەنـدىن كېـيىن، رەسۇلۇلـلادىن قۇرئاندىكى ئۇلارنىڭ ئاچچىغىنى كەلتۈرىدىغان، بۇتلارنى ئەيىپلەيـدىغان، مۇشرىكلارغا تەھدىت سالـىدىغان ئايەتـلەرنى يەڭگۈشلەشنى ياكى ئۇلارنى ئۆزگەرتىشنى تەلەپ قىلـدى. ئالـلا ئۇلارغا جاۋابەن مۇنۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: "قۇرئاننى ئۆزەمچە ئۆزگەرتەلمەيـمەن، پەقەت ماڭا ۋەھـيى قىلىنـغان نەرسـىگىلا ئەگـشىمەن، دېـگىن."

(سۈرە يۇنۇس، 15 ـ ئايەتنىڭ بىرقىسمى) پەيـغەمبەر ئەلەيـھىسسالامـنىڭ قۇرەيـش كاپىرلىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋەـتى جەريانىدا شۇنـداق بىر ۋەقە بولدىكى، بۇ، ئاجىزلارغا سەل قارىغانـلار ئۈچۈن نۇرلۇق چىراق بولـدى. بىر كۈنى پەيـغەمبەر ئەلەيـھىسـسالام قۇرەيـشنىڭ كاتـتىلىرى ۋە موتىۋەرلـىرىنى جەلپ قىلىـش ئۈچۈن، ئۇلار بىلەن ئولتۇرۇپ، ئۇلارغا قۇرئاننى ۋە دىنىنىڭ تەلىماتلىرىنى چۈشەندۈرۈـۋاتاتتى، بۇ چاغدا ئىلگىرى مۇسۇلمان بولغان ئەئما ئابدۇلـلا ئىبنى ئۇممۇ مەكـتۇم چىقىپ كەلـدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسـسالام قۇرەيش چوڭلىرىنىڭ يۈمشاق مۇئامىلىسىگە قاراپ، ئۇلارنىڭ مۇسۇلمان بولۇشىنى ئۈمىت قىلىپ، شۇلار بىلەن بولۇپ كەتـكەن ئىدى. ئۇمـمۇ مەكتۇم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامـغا: ئى رەسۇلۇلـلا، ساڭا ئالـلا بىلدۈرگەن نەرسىنى ماڭا ئۆگەتسەڭ، دېگەن سوزنى كوپ قېتىم تەكـرارلىدى. بۇ سوز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئېغىر كەلـگەن بولـسىمۇ، ئۇنىڭ

سوزىنى بولۇۋېتىشنى خوپ كورمىدى. ئۇممۇ مەكتۇم بىلەن سوزلىشەي دىسە، قۇرەيىش موتىۋەرلىرىنىڭ ئۇممۇ مەكتۇمدىن نەپرەتلىنىدىغان-لىقىدىن ئەنسىرەپ، ئۇنىڭغا قارىماي قويىدى. بۇ توغرىدا ئاللا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كايىپ ئەبەسە سۇرىسىنىڭ باش تەرىپى-نى نازىل قىلدى: "(ئۇ) تەرىنى تۇردى، يۈز ئورۇدى، چۈنكى ئۇنىڭ يېنىغا ئەئما (ئابدۇللا ئىبنى ئۇممۇ مەكتۇم) كەلگەن ئىدى. سەن قانداق بىلىسەن؟ ئۇ پاكلىنىشى مۇمكىن ياكى ۋەز-نەسىھەت ئاڭلاپ، ئۇنىڭدىن پايدىلىنىشى مۇمكىن. ئوزىنى نەسىھەتتىن بىھاجەت ھىساپلايدىغان ئادەمگە كەلسەك، سەن ئۇنىڭغا يۈزلىنىسەن، ئۇ پاكلانمىسا، ساڭا نىمىدى؟ سەندىن مەرىپەت تىلەپ يۈگۈرۈپ كەلگەن كىشىگە كەلسەك، ھالبۇكى، ئۇ ئاللادىن قورقىدۇ. سەن ئۇنىڭغا قارىماي قويىدۇڭ." (سۇرە ئەبەسە، 1-ئايەتتىن 10-ئايەتكىچە) مۇشۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرەر پەقىر ئادەمگە قاپىغىنى تۈرگىنى يوق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا ئابدۇللا ئىبنى ئۇممۇ مەكتۇم كەلسە: ھەققىدە ماڭا رەببىم كايىغان كىشىنى قارشى ئالىمەن، دەيتتى. مۇشرىكلار ئوزلىرىنىڭ ئوتتۇرىغا قويغان تەلەپلىرىنىڭ ئاقمىغانلىقىنى كورۇپ، باشقىچىرەك يول تۇتماقچى يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن موجىزە كورسىتىشنى تەلەپ قىلىش ئارقىلىق ئۇنى مات قىلماقچى بولۇشتى. ئۇلار يىغىلىپ: ھەي مۇھەممەد، راست پەيغەمبەر بولىدىغان بولساڭ، بىز تەلەپ قىلغان موجىزىنى يەنى ئاينى ئىككىگە بولۇپ كورسەت، دىدى. ئاللا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بۇ موجىزىنى بەردى، ئاي يېرىلىپ ئىككىگە بولۇندى. رەسۇلۇللا: ئەنە، قاراڭلار! دىدى. بۇ قىسسىنى ئەڭ دەسلەپ مۇسۇلمان بولغانلاردىن ئابدۇللا ئىبنى مەسئۇد رىۋايەت

قىلغان. ئۇنىڭدىن كېيىن كوپ كىشىلەر رىۋايەت قىلغان. شۇنىڭدەك ئابدۇللا ئىبنى ئابباس ۋە باشقا نۇرغۇن كىشىلەر رىۋايەت قىلغان، ھەتتا بۇ ھەدىس مۇتەۋاتىر (كوپ كىشىلەر رىۋايەت قىلغاچقا، ئۇنىڭ يالغان بولۇش ئېھتىمالى بولمىغان ھەدىس. ـ ت) دەرىجىسىگە يېقىن باردۇ. بۇ قىسسىنى ئاللا ئۇلۇغ قۇرئاندا بايان قىلغان: "قىيامەت يېقىنلاشتى، ئاي يېرىلدى." (سۇرە قەمەر، 2 ـ ، 7 ـ ئايەت) مۇشرىكلار بۇ چوڭ موجىزىنى كورۇپ بەزىلىرى: مۇھەممەد سىلەرنىڭ كوزۇڭلارنى باغلاپتۇ، دىدى. ئاللا ئۇلار ھەققىدە بۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: "ئۇلار بىرەر موجىزىنى كورگەندە يۈز ئورۇيدۇ، ئۇنى داۋاملاشقۇچى سېھىر دېيىشىدۇ." (سۇرە قەمەر، 3 ـ ئايەت) شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار تەرسالىق ۋە قارشىلىق قىلىش مەقسىدىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن يەنە موجىزە كورسىتىشنى تەلەپ قىلىشتى ۋە قۇرئاندا ئىسرا سۈرىسىدە بايان قىلىنغاندەك مۇنداق دېيىشتى: "تاكى سەن يەر ئاستىدىن بىر بۇلاقنى ئېتىلدۇرۇپ چىقارمىغىچە، بىز ساڭا ھەرگىز ئىشەنمەيمىز، ياكى سېنىڭ خورمىلىق، تاللىق ۋە ئوتتۇرىسىدىن ئوستەڭ ئېقىپ تۇرغان بىر بېغىڭ بولسۇن، ياكى سەن ئېيتقاندەك، ئۇستىمىزگە ئاسماننى پارچە ـ پارچە قىلىپ چۈشۈر، ياكى پەيغەمبەرلىكىڭگە گۇۋاچى قىلىپ ئاللانى ۋە پەرىشتىلەرنى ئالدىمىزغا كەلتۈر، ياكى سېنىڭ ئالتۇن ئويۈڭ بولسۇن، ياكى سەن ئاسمانغا چىق، بىز ئوقۇيالايدىغان بىر كىتاپ ئېلىپ چۈشمىگىچە، سېنىڭ ئاسمانغا چىققانلىقىڭغا ھەرگىز ئىشەنمەيمىز." ئاللاتائالا ئۇلارنىڭ مەزكۇر سوزلىرىگە جاۋابەن: "سەن: رەببىم پاكتۇر، مەن پەقەت پەيغەمبەر بولغان بىر ئىنسانمەن، دېگىن" دىدى. (سۇرە ئىسرا، 90 ـ ئايەتتىن 93 ـ ئايەتكىچە) ئۇلارنىڭ دىلىغا ئورناشقان مۇتەئەسسىپلىك ۋە قارشىلىق

تۇپەيلىدىن ئۇلارغا قانچە كۆپ موجىزىلەر كۆرسىتىلسىمۇ، ئىمان ئېيتمايدىغانلىقىنى ئاللا بىلەتتى. ئاللاتائالا بۇنى قۇرئاندا تىلغا ئالغان: "ئۇلارغا موجىزە كۆرسىتىلسىمۇ ئۇنىڭغا بۇلارنىڭ ئىشەنمەيدىغانلىقىنى بىلمەمسىلەر؟" (سۈرە ئەنئام، 109 ـ ئايەتنىڭ بىرقىسمى) "ئى ئاللا! بۇ قۇرئان راست سېنىڭ تەرىپىڭدىن نازىل بولغان بولسا، بىزنىڭ ئۈستىمىزگە ئاسماندىن تاش ياغدۇرغىن ياكى بىزگە قاتتىق ئازاپ كەلتۈرگىن" (سۈرە ئەنفال، 32 ـ ئايەتنىڭ بىرقىسمى) دىگەنلەردىن قانداق ياخشىلىق كۈتكىلى بولسۇن؟ ئۇلار، بۇ قۇرئان راست سېنىڭ تەرىپىڭدىن نازىل بولغان بولسا، بىزنى ھىدايەت قىل، دىمىدى. كاپىرلار پەيغەمبەرلەرنى مات قىلىش مەقسىدىدە ئۇلاردىن موجىزە تەلەپ قىلاتتى، پەيغەمبەرلەر كاپىرلارنىڭ ئىمان ئېيتىشتىن باش تارتقانلىقلىرىنى كۆرگەندە، ئۆز قەۋملىرىنىڭ ئاد ۋە سەمۇد قەۋملىرىدەك ھالاك بولماسلىقى ئۈچۈن، كاپىرلار تەلەپ قىلغان موجىزىلەرنىڭ مەيدانغا كېلىشىنى ئاللادىن سورىماسلىق پەيغەمبەرلەرنىڭ ئادىتى ئىدى. ئاللانىڭ مۇنۇ سۆزى شۇ مەنىنى ئۇقتۇرىدۇ: "موجىزىلەرنى مەيدانغا كەلتۈرمەسلىكىمىز پەقەت بۇرۇنقىلارنىڭ موجىزىلەرنى يالغانغا چىقارغانلىقى ئۈچۈندۇر." (سۈرە ئىسرا، 59 ـ ئايەتنىڭ بىرقىسمى) ئىيسا ئەلەيھىسسالام ھىردۇسنىڭ ئالدىغا ھازىر بولغاندا، ھىردۇس ئىيسادىن موجىزە تەلەپ قىلغان. ئىيسا ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ تەلىۋىنى قوبۇل قىلمىغاندا، ھىردۇس ئىيسا ئەلەيھىسسالامنى مەسخىرە قىلغان، ئىيسانى ئۇنىڭ دۈشمىنى پىلاتۇسقا قايتۇرۇپ بەرگەن. ھىردۇس بۇرۇن ئىيسا ئۈچۈن ھەسرەت چېكەتتى ۋە ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈشنى ئارزۇ قىلاتتى. بۇ ۋەقە ئىنجىلنىڭ لوقا نۇسخىسىنىڭ 23 ـ بابىدا بايان قىلىنغان.

AltunOq

مۇشرىكلار مۇسۇلمانلارغا پاكىت قويۇش ئارقىلىق قارشى تۇرۇشقا ئاجىز كېلىپ، كۈچ ئىشلىتىش ئۇسۇلىنى قوللاندى. ئىبراھىم پەيغەمبەرنىڭ قەۋمى ئۇنىڭغا قارشى تۇرۇشقا ئاجىز كەلگەندە شۇنداق ئۇسۇل قوللانغان ئىدى. قۇرئاندا ئىبراھىمنىڭ قەۋمى تىلىدىن مۇنداق دېيىلگەن: ”ئىبراھىمنى كويدۇرۇپ تاشلاپ مەبۇدلىرىڭلارغا ياردەم بېرىڭلار، دېيىشتى.“ (سۈرە ئەنبىيا، 69 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى)
مۇشرىكلار مۇسۇلمانلارنى رەسۇلۇللاغا ئەگىشىشتىن توسۇش مەقسىدىدە ئۇلارغا زىيانكەشلىك قىلىشنى كۈچەيتتى، قولىدىن كەلگەن بارلىق چارىلەرنى ئىشقا سالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىگە: زېمىنغا تارىلىپ كېتىڭلار، ئاللا ئۇزۇنغا قالماي سىلەرنى بىرلەشتۇرىدۇ، دىدى. ساھابىلەر بارىدىغان جاينى سورىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەبەشىستان زېمىنىنى كورسەتتى.

ھەبەشىستانغا قىلىنغان دەسلەپكى ھىجرەت

بۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كورسەتمىسى بويىچە، بىر تۇركۇم كىشىلەر دىنىنى مۇھاپىزەت قىلىش ئۇچۇن يۇرتىنى، مال ـ ۋارانلىرىنى تاشلاپ قېچىپ چىقىشقا ھازىرلاندى. بۇ مەككىدىن قىلىنغان بىرىنچى قېتىملىق ھىجرەت ئىدى. ھىجرەت قىلغانلار ئون ئەر، بەش ئايال بولۇپ، ئۇلار: ئوسمان ئىبنى ئەففان ۋە ئۇنىڭ ئايىلى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىزى رۇقەييە، ئەبۇسەلەمە ۋە ئۇنىڭ ئايىلى ئۇممۇسەلەمە، ئەبۇسەلەمەنىڭ ئانا بىر قېرىندىشى ئەبۇ سۇبرە ئىبنى ئەبۇ رەھىم ۋە ئۇنىڭ ئايىلى ئۇممۇ كۇلسۇم، ئامىر ئىبنى رەبىئە ۋە ئۇنىڭ ئايىلى لەيلا، ئەبۇ ھوزەيفە ئىبنى

ئوتبە ئىبنى رەبىئە ۋە ئۇنىڭ ئايىلى سەھلەبىنت (قىزى) سەھل، ئابدۇرەھمان ئىبنى ئەۋف، ئوسمان ئىبنى مەزئۇن، مۇسئەد ئىبنى ئومەير، سۇھەيل ئىبنى بەيزا، زۇبەير ئىبنى ئەۋۋاملار ئىدى. ئۇلارنىڭ كوپچىلىگى قۇرەيش قەبىلىسىدىن ئىدى. ئىبنى ھىشامنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە، ئوسمان ئىبنى مەزئۇن ئۇلارغا باشلىق قىلىپ تەيىنلەنگەن. ئاللانىڭ ئەلچىپاتى بىلەن ئۇلار ئاتلاندى، قىزىل دېڭىزغا يېتىپ كەلگەندە بىر كېمىنى ئىجارىگە ئېلىپ كوزلىگەن يېرىگە يېتىۋېلىشتى. مۇشرىكلارنىڭ ئازار-كۇلپەتلىرىدىن قۇتۇلۇپ ھەبەشىستاندا خاتىرجەم تۇرۇشتى، مەككىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئازغىنا كىشى قالدى.

ئومەرنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى

بۇ چاغدا قۇرەيش قەبىلىسىدىن ئىسىل، شىجائەتلىك ئومەر ئىبنى خەتتاب مۇسۇلمان بولدى. ئۇ بۇرۇن مۇسۇلمانلارغا ئادەتتىن تاشقىرى دۇشمەن ئىدى ۋە قاتتىق ئازار بېرەتتى. ئېرى بىلەن ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلغان لەيلا مۇنداق دەيدۇ: ئومەر ئىبنى خەتتاب بىزنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىغىمىزنى ئەڭ يامان كورەتتى، مەن ھەبەشىستانغا بېرىش ئۇچۇن توگەمگە مىنىپ تۇرۇشۇمغا، ئومەر نەگە بارىدىغانلىغىمنى سورىدى. مەن، مۇسۇلمان بولغانلىغىمىز ئۇچۇن بىزگە زىيانكەشلىك قىلىۋاتىسىلەر، بىز ئەزىيەت تارتمايدىغان بىر يەرگە بارماقچىمىز، دىدىم. ئومەر، سىلەرگە ئاق يول بولسۇن، دىدى. ئېرىم ئامىر كەلگەندە ئۇنىڭغا ئومەرنىڭ مۇلايىملىغىنى دەپ بەردىم. ئامىر: ئومەرنىڭ مۇسۇلمان بولۇشىنى ئۇمىت

قىلىۋاتامسەن؟ ئەزىبرايى خۇدا، ئۆمەرنىڭ ئىشىگى مۇسۇلمان بولمىغىچە، ئۆمەر مۇسۇلمان بولمايدۇ، دېدى. ئۆمەرنىڭ مۇسۇلمانلارغا قوپاللىقىنى ۋە قاتتىقلىقىنى بىلىدىغان ئامىر شۇنداق دېگەن ئىدى. لېكىن ئۆمەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسىنىڭ خاسىيىتىدىن مۇسۇلمان بولدى. ئۆمەر مۇسۇلمان بولۇشىنىڭ ئالدىدىلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئى ئاللا، ئۆمەر ئارقىلىق ئىسلامنى كۈچەيتكىن، دەپ دۇئا قىلغان ئىدى. ئۆمەر مۇسۇلمانلارنىڭ توپلىنىدىغان جايى بولغان ئەرقەم ئىبنى ئەبۇ ئەرقەمنىڭ ھويلىسىدا مۇسۇلمان بولدى. ئاللا ئۆمەرنىڭ مۇسۇلمان بولۇشىنى ئۇنىڭ دىلىغا سېلىش بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈمىدىنى ئىشقا ئاشۇردى. «سەھىھۇلبۇخارى» كىتاۋىدا رىۋايەت قىلىنىشىچە، ئابدۇللا ئىبنى مەسئۇد: ئۆمەر مۇسۇلمان بولغاندىن تارتىپ بىز كۈچلۈك بولۇپ كەلدۇق، دېگەن. ئۆمەرنىڭ تەلەپ قىلىشى بىلەن رەسۇلۇللا نامازنى مەسچىتتە ئاشكارا ئوقۇشقا باشلىغان. ئۆمەرنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقىنى كۆرۈپ، كاپىرلارنىڭ بېشىغا قاتتىق غەم چۈشكەن، ئۇلاردىن بىر توپ كىشى ئۆمەرنى ئۆلتۈرمەكچى بولۇپ، ئۆمەرنىڭ ھويلىسى ئەتراپىدا ئۇنى كۈتۈپ تۇرغاندا، ئۆمەرنىڭ قەۋمى بەنى ئەدىنىڭ ئىتتىپاقچىسى بەنى سەھمىلىك ئاس ئىبنى ۋائىل كېلىپ قالغان. ئۇ ئۇچىسىغا يوللۇق تون، چورىسىگە ئىپەك رەختتىن چىلتەك تىكىلگەن كوينەك كىيىۋالغان. ئۇ ئۆمەرنىڭ نىمە بولغانلىقىنى سورىغاندا، ئۆمەر: سېنىڭ قەۋمىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقىم ئۈچۈن مېنى ئۆلتۈرمەكچى بولۇشۇۋاتىدۇ، دەپ جاۋاپ بەرگەن. ئاس: بۇنىڭغا مەن يول قويمايمەن، سېنى ھىمايە قىلىمەن، دەپ، ئۆمەرنى خاتىرجەم قىلغان. ئاس سەلدەك ئېقىپ كېلىۋاتقان كىشىلەردىن ئۇلارنىڭ قەيەرگە

باربدىغانلىقىنى سورىغاندا، ئۇلار: دىنىنى ئۆزگەرتكەن ئۇمەرنىڭ قېشىغا بارىمىز، دېيىشكەن. ئاس: ئۇمەرنىڭ قېشىغا بېرىشىڭلارغا يول قويمايمەن، دىگەن. شۇنىڭ بىلەن كىشىلەر ئارقىسىغا قايتىپ كېتىشكەن.

ھەبەشىستاندىكى مۇھاجىرلارنىڭ قايتىپ كېلىشى

ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلغان مۇھاجىرلار ئۈچ ئاي تۇرغاندىن كېيىن مەككىگە قايتىپ كېلىشتى. بۇلار ئاز بولغاچقا ھەبەشىستاندا تۇرۇش زىيىدىكەرلىك بولىدى، كوپ بولغان بولسا، زىيىدىكمەيتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇلار قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ ئېسىل زاتلىرىدىن بولۇپ، ئائىلىلىرىنى ئۆزلىرى بىلەن بىللە ئېلىپ بېرىشقان ئىدى، ئۇلارغا ياقا يۇرتتا غۇربەتچىلىكتە ياشاش كوڭۇلسىز تۇيۇلاتتى.

بەزى تارىخچىلار ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلغانلارنىڭ قايتىپ كېلىشىگە مۇنداق بىر ھىكايىنى سەۋەپ قىلىپ كورسىتىشكە قىزىقىپ كەتكەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇشرىكلارغا: "سىلەر لاتنى، ئۇززانى ۋە ئۈچىنچىسى بولغان ماناتنى① ماڭا ئېيتىپ بېرىڭلار" (سۈرە نەجم، 20 ــ، 21 ــ ئايەتلەر) دىگەن ئايەتنى ئوقۇغان ۋە ئۇلارنىڭ بۇتلىرى توغرىسىدا ياخشى سوزلەرنى قىلىپ، ئۇ بۇتلار ئۇلۇغ پەرىشتىلەر بولۇپ، ئۇلارنىڭ شاپائىتى چوقۇم ئۈمىت قىلىنىدۇ، دىگەنمىش. شۇنىڭ بىلەن مۇشرىكلار بۇنى چوڭ بىلىپ ۋە خوشال-

---

① ئىسلام دىنى مەيدانغا كېلىشتىن ئىلگىرى ئەرەپ مۇشرىكلىرى چوقۇنىدىغان بۇتلارنىڭ ئىسىملىرى. ــ ت

AltunOq

لىنىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قوشۇلۇپ سەجدە قىلغانىمش. مۇنداق ھىكايىنى پەقەتلا ئۇچرىغان نەرسىلەرنى قارا-قويۇق نەقىل قىلىۋېرىدىغان كالتەپەم كىشىلەرلا رىۋايەت قىلىدۇ. مەزكۇر ھىكايىنىڭ يالغانلىقىغا ئەقلىي ۋە نەقلىي دەلىللەرنى كەلتۈرۈپ ئۆتىمىز. بۇ ھەدىس سەنەدى① ۋە مەتنى (ئەسلى تېكىست) جەھەتتىن ھەر ئىككىسىلا قالايمىقان. سەنەدى جەھەتتىن ئېيتىدىغان بولساق، قازى ئىياز «شىفا» ناملىق كىتاۋىدا بۇ ھەدىسنىڭ سەھىھ (توغرا) ھەدىس كىتاۋىغا كىرگۈزۈلمىگەنلىكىنى ۋە ھېچ بىر مۇھەددىسنىڭ ساغلام سەنەد ئاساسىدا ئۇنى رىۋايەت قىلمىغانلىقىنى ئېيتقان. ھەدىسنىڭ مەتنىگە كەلسەك، بۇتلارنى ئەيىپلەش جەريانىدا بۇتلارنى مەدھىيىلەيدىغان سۆزلەرگە قۇلاق سالىدىغانغا رەسۇلۇللانىڭ ساھابىلىرى ۋە مۇشرىكلار ئالىجىپ قالىغان ئەمەس، بۇنى ئۇلارغا چاپلاش ئەقلىغا سىغمايدۇ. بۇتلار ماختىلىپ تىلغا ئېلىنىغاندىن كېيىن، ”بۇ بۇتلار پەقەت سىلەر ۋە ئاتا-بوۋاڭلار ئاتىۋالىغان قۇرۇق ناملاردىنلا ئىبارەت، ئاللا بۇنى ئىسپاتلايدىغان ھېچ دەلىل-پاكىت چۈشۈرگىنى يوق“ (سۈرە نەجم، 23-ئايەتنىڭ بىر قىسمى) دېگەن ئايەت ئارقىلىق گەپ قالايمىقانلىشىپ كېتىدۇ. ئەگەر مۇنداق ۋەقەلەر سادىر بولغان بولسا، مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن جېدەللەشكەن ۋاقىتلىرىدا ئۇنىڭغا قارشى پاكىت سۈپىتىدە بۇنى ئوتتۇرىغا قويغان بولاتتى. قىلچىمۇ پاكىتى بولمىغان ئىشلاردا مۇشرىكلارنىڭ بىز بىلەن دىغان تەرسالىقى تۇرسا، بۇنچىلىك ئىشتا ئۇلار قانداقمۇ سۈكۈت

---

① سەنەد-ھەدىسنى رىۋايەت قىلغۇچى ۋاستىلەر، ھەدىسنىڭ رىۋايەتچىلىرى. — ت

قىلىپ تۇرسۇن؟ بۇ ۋەقە قىبلىنىڭ بەيتۇلمۇقەددەستىن كەئبىگە ئۆزگەرتىلىش ۋەقەسىدىن كىچىك ئەمەس ئىدى. ۋاھالەنكى، مۇشرىكلار قىبلىنىڭ ئۆزگەرتىلىش ۋەقەسىدە بىرمۇنچە گەپ ـ سۆزلەرنى قىلىشقان. مۇشۇ سەۋەپتىن ئاللا: "بەزى ئەخمەق ئادەملەر مۇسۇلمانلار قاراپ كېلىۋاتقان قىبلىسىدىن نىمىشقا يۈز ئۆرۈدى؟ دېيىشتى" (سۈرە بەقەرە، 142 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) دەپ، ئۇلارنى ئەخمەقلەر دىگەن. لېكىن مۇشرىكلارنىڭ ھىچ بىرىدىن ۋە ئەڭ تەرسالىق بىلەن قارشى تۇرغۇچىلىرىدىنمۇ، خۇدالىرىمىزنى ئەيىپلىگەندىن كېيىن يەنە نىمىشقا ماختايسەن؟ دىگەن سۆز ئاڭلىنىپ باقىقان ئەمەس. ھەتتا رەسۇلۇللاغا قارشى قولىغا قورال ئېلىپ، جانپىدالىق بىلەن ئۇرۇش قىلغان مۇشرىكلارنىڭ يۇقۇرىقىدەك سۆزلەرنى قىلىشى تۇرغان گەپ ئىدى.

مەزكۇر ھىكايىنى نەقىل كەلتۈرگەن ۋە ئۇنى ھەبەشىستاندىكى مۇھاجىرلارنىڭ قايتىپ كېلىش سەۋەۋى قىلىپ كۆرسەتكەن تارىخچىلار، ھەبەشىستانغا بارغانلارنىڭ ھىجرەت قىلغان ۋاقتى رەجەپ ئېيى، قايتىپ كەلگەن ۋاقتى شاۋال ئېيى، نەجم سۈرىسىنىڭ نازىل بولغان ۋاقتى رامىزان ئېيى ئىدى، دىيىشىدۇ. بۇنداق بولغاندا، نەجم سۈرىسىنىڭ نازىل بولغان ۋاقتى بىلەن مۇھاجىرلارنىڭ قايتىپ كەلگەن ۋاقتى ئارىسىدا بىرئاي ۋاقىت ئۆتكەن بولىدۇ. ئازراق مۇلاھىزە قىلغان كىشى بىلىۋالالايدۇكى، ئۇ زامانلاردا مەككىدىن ھەبەشىستانغا بېرىپ كېلىش ئۈچۈن بىر ئاي ۋاقىت يەتمەيتتى، چۈنكى ئۇ چاغلاردا دېڭىز قاتنىشىنى ئاسانلاشتۇرغان پاراخوتلار ۋە قۇرەيش خەلقىنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقىنى ھەبەشىستاندىكىلەرگە يەتكۈزىدىغان تېلېگىراممۇ يوق ئىدى. ئەھۋال شۇنداق ئىكەن،

مەزكۇر رىۋايەتنى خۇدا ئىسلام دىنىغا گىرىپتار قىلغان، نەپسى-خاھىشى بويىچە سۆزلەيدىغان شەخسلەر توقۇپ چىققان ئەپسانە دىسەك، ھىچقانداق مۇبالىغە بولمايدۇ.

خۇداغا شۈكرى، تۆھمەتچى كاززاپلار بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدا ھۆكۈم قىلغۇچى شانلىق كىتاپ—قۇرئاننى ئاللا بىزگە ئىنئام قىلدى. شۇ سۈرىنىڭ ئۆزىدىلا، ئۇ نەپسى، خاھىشى بويىچە سۆزلىمەيدۇ، دىگەن ئايەت بار. مەزكۇر سۆزنى پەيغەمبەرنىڭ ئاغزىغا شەيتان سالدى دىگەن گەپ ئەڭ قەبىھ رىۋايەتتۇر. مۇشرىكلارنىڭ كۆتكىنىدەك، ۋەھىيگە شەك كەلتۈرىدىغان سۆزلەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قانداقمۇ ئېيتسۇن؟ مۇشرىكلارنىڭ ھىلە-نەيرەڭلىرىنى ئاللا بەربات قىلدى. مەزكۇر سەجدە بارىسىدا «سەھىھۇلبۇخارى»دا ئابدۇللا ئىبنى مەسئۇدنىڭ مۇنۇ رىۋايىتى كەلتۈرۈلگەن: "پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نەجم سۈرىسىنى ئوقۇپ سەجدە قىلغان ئىدى، ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغانلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ سەجدە قىلدى، يالغۇز بىر ئادەملا سەجدە قىلماي بىر سىقىم شېغىل تاشنى ئېلىپ پىشانىسىگە قويۇپ، ماڭا مۇشۇ كۇپايە، دىگەن ئىدى، كېيىن ئۇنىڭ كاپىر بولۇپ ئۆلتۈرۈلگەنلىگىنى كوردۇم." بۇ ھەدىستىن ھەرگىزمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن سەجدە قىلغانلارنىڭ مۇشرىك ئىكەنلىكلىرى چىقمايدۇ. بەلكى ئابدۇللا ئىبنى مەسئۇدنىڭ، ئۇ ئادەمنىڭ كاپىر بولۇپ ئۆلتۈرۈلگەنلىگىنى كوردۇم، دىگەن سۆزىدىن ئۇ ئادەمنىڭ ئەسلىدە مۇسۇلمان بولۇپ، كېيىن مۇرتەد بولۇپ كەتكەنلىگىنى بىلگىلى بولىدۇ. مۇشرىكلارنىڭ ئازار-كۆلپەتلىرىگە بەرداشلىق بېرەلمەي، بەزى ئىمانى سۇسلار مۇرتەد بولۇپ كەتكەن، ئەلى ئىبنى ئۇمەييە ئىبنى خەلەف شۇلارنىڭ بىرى ئىدى.

ھەبەشىستاندىن قايتىپ كەلگەن مۇھاجىرلاردىن پەقەت مەككىدە باشپانا بولىدىغان ئادەملىرى بارلىرىلا مەككىگە كىرىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولالىدى: ئەبۇسەلەمە تاغىسى ئەبۇتالىبنىڭ باشپانالىغىدا كىردى؛ ئوسمان ئىبنى مەزئۇن بولسا ۋەلىد ئىبنى مۇغىرەنىڭ باشپانالىغىدا كىردى، لېكىن ۋەلىدنىڭ مۇسۇلمانلارغا قىلغان ئەسكىلىكلىرىنى كورگەندىن كېيىن، مۇسۇلمان قېرىنداشلىرى ئازاپ چېكىۋاتسا ئوزى خاتىرجەم تۇرۇشنى خوپ كورمەي، ۋەلىدنىڭ باشپانالىغىدىن چىقىپ كەتتى.

قارارنامىنىڭ يىرتىلىشى

قۇرەيش مۇشرىكلىرى ئىسلام دىنىنى چەكلەشكە ئامالسىز قېلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ جەمەتى بولغان ئابدۇماناف ئۇرۇغىغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قۇرەيشكە تاپشۇرۇپ بېرىپ، ئۇنىڭ بەدىلىگە قۇرەيشتىن ھەسسىلەپ تولەم ئېلىش تەكلىۋىنى قويىدى. ئابدۇماناف ئۇرۇغى بۇ تەكلىپنى رەت قىلدى. ئاندىن قۇرەيش مۇشرىكلىرى ئەبۇتالىبقا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قۇرەيشكە تاپشۇرۇپ بېرىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا قۇرەيش يىگىتلىرىدىن بىرىنى تاللاپ ئېلىپ بالا قىلىۋېلىش تەكلىۋىنى قويىدى. ئەبۇتالىب: ئەجەبا، سىلەر بالاڭلارنى ماڭا بېقىشقا بېرىدىكەنسىلەرۇ، مەن بالامنى سىلەرگە ئولتۇرۇشكە بېرەمدىمەن؟ دېدى. شۇنىڭ بىلەن قۇرەيش مۇشرىكلىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئوزلىرىنىڭ ئولتۇرۇشىگە تاپشۇرمىغىچە، ئابدۇماناف ئۇرۇغىدىن ھاشىم جەمەتى بىلەن مۇتتەلىب جەمەتىنى يەكلەش، قىسىش ۋە ئۇلار بىلەن سودا - سېتىق قىلماسلىق،

AltunOq

مەككىدىن ھەيدەپ چىقىرىش توغرىسىدا قارار قوبۇل قىلىپ، قارار-نامىنى يېزىپ كەئبىنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئېسىپ قويۇشتى. شۇنىڭ بىلەن ھاشىم جەمەتى بىلەن مۇتتەلىب جەمەتىدىن مەيلى مۇسۇلمان، مەيلى كاپىر بولسۇن، ئەبۇلەھەبدىن باشقا ھەممىسىنى شىئبگە① قامال قىلىپ قويۇشتى. ئەبۇلەھەب بولسا قۇرەيش تەرەپدارى ئىدى. ئابدۇمانناف ئۇرۇغىدىن ئەبدۇشەمس جەمەتى بىلەن نەۋفەل جەمەتى قامال قىلىنغانلارغا ياردەم قىلمىدى. شىئبدە قامال قىلىنغانلار ناھايىتى قىينىلىپ، ئاچلىقتىن دەل-دەرەخلەرنىڭ ياپراقلىرىنى يېيىشتى. قۇرەيشلەر سودىگەرلەرنىڭ ئۇلار بىلەن ئېلىم-سېتىم قىلىشىنى مەنئى قىلدى. ئەبۇلەھەب بۇ ئىشتا ئالدىنقى قاتاردىكى-لەردىن ئىدى.

ھەبەشىستانغا قىلىنغان ئىككىنچى قېتىملىق ھىجرەت

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ جەمەتى شىئبدە قامال قىلىنغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ مۇساپىرچىلىقتا ئوزئارا ياردەمدە بولۇشلىرى ئۈچۈن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنىڭ ھەممە-سىنى ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلىشقا بۇيرۇدى. مۇسۇلمانلارنىڭ كوپ قىسمى ھىجرەت قىلدى: ئۇلار سەكسەن ئۈچ ئەر، ئون سەككىز چە ئايال ئىدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا جەئبەر ئىبنى ئەبۇتالىب ۋە ئۇنىڭ ئايىلى ئومەيسنىڭ قىزى ئەسما، مىقداد ئىبنى ئەسۋەد، ئابدۇللا ئىبنى مەسئۇد، ئۇبەيدۇللا ئىبنى جەھىش ۋە ئۇنىڭ ئايىلى، ئەبۇسۇفياننىڭ

① شىئب — مەككىدە بەنى ھاشىم مەھەللىسىنىڭ ئىسمى.

قىزى ئۇممۇ ھەبىبەلەر بار ئىدى. يەمەنلىك مۇسۇلمانلاردىن ئەبۇمۇسا ئەشئەرى ۋە ئۇنىڭ يېقىنلىرىمۇ ئۇلارغا قوشۇلۇپ ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلدى. بۇنى كورگەن قۇرەيشلەر ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن ھەبەشىستاننىڭ پادىشاسى نەجاشىغا ئەمىر ئىبنى ئاس ۋە ئۇماره ئىبنى ۋەلىدنى سوغا-سالام بىلەن ئەۋەتىپ، نەجاشىدىن مۇسۇلمانلارنى قايتۇرۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى. قۇرەيشلەر نەجاشىنىڭ ئۇنىڭدىن باشپانالىق تەلەپ قىلىپ كەلگەن كىشىلەرگە پانا بولۇشتىن ۋاز كېچىشنى تەلەپ قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن، كەلگەن ۋەكىللەر نەجاشىنىڭ قاتتىق رەددىيىسىگە ۋە خورلىشىغا ئۇچراپ، مەقسىدىگە يېتەلمەي قايتىپ كېلىشتى. ھاشىم جەمەتى بولسا شىئىبدىكى قامالدا قاتتىق قىيىنچىلىق ۋە جاپا-مۇشەققەت ئىچىدە ئۈچ يىلغا يېقىن تۇردى. بۇ جەرياندا ئۇلارغا ئوزۇق-تۈلۈك پەقەت مەخپى رەۋىشتە يەتكۈزۈپ بېرىلدى.

قارارنامىنىڭ بىكار قىلىنىشى

قۇرەيش موتىۋەرلىرىدىن بەش نەپەر كىشى بۇ ناھەق قارارنى بىكار قىلىشنى تەلەپ قىلىپ ئوتتۇرىغا چىقتى. ئۇلار: ھىشام ئىبنى ئەمىر ئىبنى ئەلھارىس ئەلئامىرى (بۇ كىشى قامال قىلىنغانلارغا ناھايىتى ھىسداش ئىدى)، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھامىمىسى ئاتىكەنىڭ ئوغلى زوھەير ئىبنى ئەبۇ ئۇمەييە مەخزۇمى، مۇتئەم ئىبنى ئەدى نەۋفەلى، ئەبۇلبۇھتەرى ئىبنى ھىشام ئەلئەسەدى ۋە زەمئە ئىبنى ئەلئەسەدىلەردىن ئىبارەت ئىدى. ئۇلار كېچىسى يىغىلىپ قارارنامىنى بىكار قىلىش توغرىلىق كېلىشىۋالدى. ئەتىسى

ئەتىگەندە زوھەير تونىنى كىيىپ چىقىپ، بەيتۇللانى تاۋاپ قىلغاندىن كېيىن، كىشىلەرگە قاراپ: ئى مەككە خەلقى، بىزنىڭ يەيدىغىنىمىز، كىيىدىغىنىمىز بار، ھاشىم جەمەتى بىلەن مۇتتەلىب جەمەتى بولسا ھالاك بولۇش ئالدىدا تۇرۇپتۇ، ئۇلاردا ئېلىم-سېتىم ئەركىنلىكى يوق. ئەزبىرايى خۇدا، بۇ ناھەق، رەھىمسىز قارارنامە يىرتىپ تاشلانمىغىچە، مەن ئولتۇرمايمەن، دىدى. ئەبۇجەھىل بۇنىڭغا قارشى تۇرۇپ: كاپىشما! دىدى. زەمئە ئىبنى ئەسۋەد ئەبۇجەھىلگە قارشى: ئەزبىرايى خۇدا، ئوزەڭ كاپىشۋاتىسەن، باشتىلا بىز بۇ قارارنامىگە نارازى ئىدۇق! دىدى. ئەبۇلبۇھتەرى قوپۇپ: زەمئە توغرا ئېيتتى، دىدى. مۇتئەم ئىبنى ئەدى: ئىككىڭلارنىڭ سوزى راست، ئەبۇجەھىلنىڭ گېپى يالغان، دىدى. ھىشام ئىبنى ئەمىرمۇ ئۇلارنىڭ سوزىنى قۇۋۋەتلىدى. شۇنىڭ بىلەن مۇتئەم ئىبنى ئەدى بىرىپ قارارنامىنى يىرتىپ تاشلىدى. قارارنامىنى قۇرۇت يەپ تۈگەتكەن بولۇپ، ئۇنىڭدىكى ئاللانىڭ ئىسمىلا قالغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاغىسى ئەبۇتالىبقا قارارنامىنى قۇرۇت يەپ، ئاللانىڭ ئىسمىلا قالغانلىقىنى ئالدىن-ئالا خەۋەر قىلغان ئىدى. شۇنىڭ بىلەن شىئىبدا قامال قىلىنغانلار كۇلپەتتىن قۇتۇلۇپ، ماكانلىرىغا قايتىپ كېلىشتى.

نەجران ئەلچىلىرىنىڭ كېلىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قامالدىن چىققاندىن كېيىن، نەجران خىرىستىيانلىرىنىڭ ئەلچىلىرى كەلدى. ئۇلار نەجران خىرىستىيانلىرىنىڭ ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلغان مۇسۇلمانلاردىن پەيغەمبەر

ئەلەيھىسسالامنىڭ خەۋىرىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ ئىنجىلدا بايان قىلىنغان سۈپەتلىرىنى سىپلىشتۇرۇپ كورۇپ بېقىش ئۇچۈن ئەۋەتكەن، 20 چە كىشىدىن تەركىب تاپقان ئەلچىلەر ھەيئىتى ئىدى. ئۇلار كېلىپ قۇرئاننى ئاڭلاپ، ھەممىسى ئىمان ئېيتتى. ئۇلارغا ئەبۇجەھىل: سىلەردىنمۇ ئەخمەق كىشىلەرنى كورمىدىم. خەلقىڭلار سىلەرنى مۇھەممەدنىڭ ئەھۋالىنى ئۇقۇپ بېقىش ئۇچۈن ئەۋەتكەن تۇرسا، دىنىڭلارنى ئوزگەرتتىڭلار! دېدى. ئەلچىلەر: رەھمەت سىلەرگە، سىلەر بىلەن يامانلاشمايمىز. سىلەرنىڭ دىنىڭلار ئوزەڭلەرگە ھىساپ. بىزنىڭ تاللىۋالغان دىنىمىزمۇ ئوزىمىزگە ھىساپ! دېدى. ئاللا بۇ توغرىلىق بۇ ئايەتلەرنى نازىل قىلدى: "قۇرئاندىن ئىلگىرى بىز كىتاپ (ئىنجىل بىلەن تەۋرات) نازىل قىلغانلار (خىرىستىيان ۋە يەھۇدىلارنىڭ مومىنلىرى) قۇرئانغا ئىشىنىدۇ. ئۇلارغا قۇرئان تىلاۋەت قىلىنسا: بىز ئۇنىڭغا ئىشەندۇق، ئۇ پەرۋەردىگارىمىز تەرىپىدىن نازىل بولغان ھەقتۇر، بىز راستلا بۇنىدىن بۇرۇن مۇسۇلمان ئىدۇق، دەيدۇ. ئۇلارنىڭ قىلغان سەۋرى-تاقىتى ئۇچۈن ئۇلارغا قوش ساۋاپ بېرىلىدۇ. ئۇلار ياخشىلىق ئارقىلىق يامانلىقنى دەپئى قىلىدۇ. بىز ئۇلارغا رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەرنى ياخشىلىق يوللىرىغا سەرپ قىلىدۇ. بىھۇدە سوزلەرنى ئاڭلىغاندا، ئۇنىڭدىن يۈز ئورۇپ: بىزنىڭ ئەمەللىرىمىز ئوزىمىز ئۇچۈن، سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلارمۇ ئوزەڭلار ئۇچۈن، سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن، نادانلارنىڭ دوستلۇغىنى تىلىمەيمىز، دەيدۇ." (سۈرە قەسەس، 52-ئايەتتىن 55-ئايەتكىچە) مەككە مۇشرىكلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋىتىنى توسۇشتىن ئامالسىز قالغانلىقى، پاكىتتا پاكىت بىلەن تاقابىل تۇرۇش قوللىرىدىن كەلمىگەنلىگى ئۇچۈن،

AltunOq

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى بىردەم سېھىرگەر دەپ بېقىشتى، بىردەم بالغانچى دەپ بېقىشتى، بىردەم ساراڭ دېيىشسە، بىردەم پالچى دېيىشتى. تاقابىل تۇرۇش قولىدىن كەلمىگەن دۈشمەنلەرنىڭ ھالى شۇ بولدى. ئۇلار ھەددىدىن زىيادە تەرسالىقىدىن: ”ئى ئاللا، بۇ قۇرئان راست سەن تەرەپتىن نازىل بولغان بولسا، بىزنىڭ ئۈستىمىزگە ئاسماندىن تاش ياغدۇرغىن ياكى بىزگە قاتتىق ئازاپ كەلتۈرگىن“ (سۈرە ئەنفال، 32 ـ ئايەت)دېيىشتىن ئۇيالمىدى.

خەدىچە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ ئالەمدىن ئۆتۈشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قامالدىن چىقىپ ئۇزۇن ئۆتمەي، مەدىنىگە قىلغان ھىجرەتتىن ئۈچ يىل بۇرۇن خۇۋەيلىدنىڭ قىزى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى خەدىچە ئالەمدىن ئۆتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خەدىچەنى تولا ئەسلەيتتى ۋە ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتاتتى. چۈنكى خەدىچە رەسۇلۇللاغا ئەڭ ئەۋۋەل ئىمان ئېيتقان پاك زات ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىبراھىمدىن باشقا باللىرىنىڭ ھەممىسى خەدىچىدىن بولغان ئىدى. خەدىچىدىن بولغان چوڭ قىزى زەينەب ئىسلامدىن بۇرۇن ئەبۇلئاس ئىبنى رەبىئە بىلەن نىكاھلىنىپ، ئۇمامە ئىسىملىك قىز پەرزەنت كورگەن، فاتىمە ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ئۇمامەنى ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب نىكاھىغا ئالغان. ئوسمان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خەدىچىدىن بولغان قىزى رۇقەييەنى ھىجرەتتىن بۇرۇن نىكاھىغا ئېلىپ، ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلغاندا بىللە ئېلىپ بارغان. رۇقەييە ۋاپات بولغاندىن كېيىن، يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خەدىچىدىن بولغان قىزى

ئۇممۇ كۇلسۇمنى ئوسمان مەدىنىدە نىكاھىغا ئالغان. قىزلىرىنىڭ كىچىگى فاتىمە بولسا ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىبقا نىكاھلانغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خەدىچىدىن بولغان فاتىمىدىن باشقا بالىلىرى كىچىگىدىلا ۋاپات بولۇپ كەتكەن، رەسۇلۇللادىن كېيىن بالىلىرىدىن يالغۇز فاتىمە قالغان، فاتىمە بولسا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن ئۇزۇن ياشىمىغان.

خەدىچىنىڭ ۋاپاتىغا رەسۇلۇللا قاتتىق قايغۇردى. چۈنكى ئۇ رەسۇلۇللاغا كويۇنەتتى، ئوز جەمەتى بەنى زوھرە ئىچىدىكى ئابرويى ئارقىلىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كاپىرلاردىن قوغدايتتى. قاسىم، ئابدۇللالارمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خەدىچىدىن بولغان بالىلىرى ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇ قاسىمنىڭ نامى بىلەن لەقەبلەنگەن. ئابدۇللا بولسا تەييىب، تاھىر دەپ لەقەبلەنگەن ئىدى.

رەسۇلۇللانىڭ سەۋدىگە ئويلىنىشى

خەدىچە ۋاپات بولغان ئايدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇرەيش ئامىرىيەلىك زەمئەنىڭ قىزى سەۋدىگە ئويلەندى.

سەۋدە ئىبرى سەكران ئىبنى ئەمىر ۋاپات قىلىپ تۇل قالغان ئىدى. سەۋدە ئۇرۇق-تۇققانلىرىنىڭ نارازىلىقىغا قارىماي، ئىمان ئېيتىپ، ئىبرى سەكران ئىبنى ئەمىر بىلەن دىن مەسىلىسىدە قاتتىق بېسىمغا ئۇچرىغانلىقتىن، ئىككىنچى قېتىم ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلغان ئىدى. ئۇلار ھەبەشىستاندىن قايتىپ كېلىپ ئۇزۇن ئوتمەي سەكران ئىبنى ئەمىر ۋاپات بولۇپ كەتتى. رەسۇلۇللانىڭ سەۋدىنى نىكاھىغا ئېلىشى ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتقان بىر ئادەمنىڭ ئائىلىسىگە

قىلغان ياخشىلىغى ئىدى. چۈنكى سەۋدە يېقىنلىرىنىڭ قولىغا قالدۇرۇلغان بولسا، ئۇلار ئىسلامغا ئۆچ بولغانلىقتىن سەۋدەنى دىنىدىن قايتۇرۇۋېتەتتى، شۇنداقلا ئېسىل نەسەپلىك بولغانلىغى ئۈچۈن قەۋمى ئىچىدە ئۆزىدىن تۆۋەن كىشىلەرگە تۇرمۇشلۇق بولۇشقا ئۇنىمايتتى.

رەسۇلۇللانىڭ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا ئۆيلىنىشى

خەدىچە ۋاپات بولۇپ بىر ئايدىن كېيىن، رەسۇلۇللا دوستى ئەبۇبەكرىنىڭ قىزى ئائىشەنى نىكاھىغا ئېلىپ قويىدى. بۇ چاغدا ئائىشە يەتتىدىن ئاشمىغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئائىشەدىن باشقا قىز ئالغان ئەمەس، مەدىنىگە ھىجرەت قىلغاندىن كېيىن ئاندىن ئائىشە بىلەن بىر يەردە بولدى. ئەمما سەۋدە بىلەن مەككىدە بىر تەكىگە باش قويغان ئىدى.

خەدىچە ۋاپات بولۇپ بىرەر ئاي ئۆتكەندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسى ئەبۇتالىب قازا قىلدى. ئەبۇتالىب پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى دۈشمەنلىرىدىن ھىمايە قىلاتتى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىگىنى يالغانغا چىقارمىسىمۇ، لېكىن ئاخىرقى ئۆمرىگىچە ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولمىدى. ئەبۇتالىب توغرىسىدا مۇنۇ ئايەت نازىل بولدى: ”سەن ياخشى كۆرگەن ئادىمىڭنى ھىدايەت قىلالمايسەن، لېكىن ئاللا خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىدۇ ۋە ھىدايەت تاپقۇچىلارنى ئوبدان بىلىدۇ.“ (سۈرە قەسەس، 57 ـ ئايەت) ئەبۇتالىب رەسۇلۇللاغا قىلغان چوڭ خىزمىتى ئۈچۈن ئاللانىڭ ئۇنىڭ گۇناھىنى يېنىكلىتىشىنى ئۈمىت قىلىمىز.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسى ئەبۇتالىبنىڭ ۋە كوپچىلىك خەلق ـ ئەقرىبالىرىنىڭ مۇسۇلمان بولماسلىقىنىڭ ھىكمىتى شۇكى، ئەگەر ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دەرھال ئەگىشىپ كەتسە، مۇشرىكلار مۇھەممەدنىڭ قەۋمى پادىشالىق ۋە ئۈستۈنلۈك تەلەپ قىلىۋاتىدۇ، شۇڭا يېڭى دىننى مەيدانغا قويدى، دېيىشەتتى. لېكىن مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگەشكۈچىلەرنىڭ يات كىشىلەر ئىكەنلىكىنى، ھەتتا بەزىسى بەنى ئۇمەييەدىن ئۇسمان ئىبنى ئەففاندەك، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىگە دۈشمەن كىشىلەر ئىكەنلىكىنى كورۇپ، بۇ جەھەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارشى تۇرۇش ئۈچۈن ھېچقانداق پاكىت قويالمىدى. مۇشرىكلار پاكىت ئالدىدا پەقەت پۇت تىرەپ تۇرالمايدىغان، مۇھەممەد بولسا ئەر ـ خوتۇننى ئايرىۋېتىدىغان سېھىرگەر، غايىپنى بىلىمەن دەيدىغان كاھىن، دېگەندەك يالغان ـ ياۋىداق سوزلەرگە ئېسىلىۋالدى. رەسۇ-لۇللا ئائىلى ۋە تاغىسىدىن ئايرىلغان بۇ يىلنى قايغۇلۇق يىل دەپ ئاتىدى.

ئەبۇتالىب ۋاپات بولغاندىن كېيىن، مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەي-ھىسسالامغا قارشى بۇرۇن قىلىشقا پېتىنالمىغان ئىشلارنى قىلىشقا باشلىدى. رەسۇلۇللانىڭ ئىشى قىيىنلاشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېتىۋاتسا، بېشىغا توپا چاچاتتى؛ ناماز ئوتەۋاتسا، ئۈستىگە قوينىڭ يىنلىرىنى تاشلاپ قوياتتى. بىر قېتىم قۇرەيش كاپىرلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: سەن بارچە ئىلاھلارنى بىر ئىلاھ قىلماقچى بولامسەن؟ دەپ ئېسىلىۋالدى. مۇسۇلمانلار ئاجىز بولغاچقا، ھېچ ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئاجرىتىۋېلىشقا جۈرئەت قىلالمىدى. پەقەت ئەبۇبەكرىلا ئوتتۇرىغا چىقىپ: رەببىم ئاللا دېگەن كىشىنى

Altun0q

ئولتۇرمەكچىمۇسلەر!؟ دەپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئاجرىتىۋالدى.

رەسۇلۇللانىڭ تائىفقا① ھىجرىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇرەيشلەردىن كېلىۋاتقان خورلۇقلارنى كورۇپ، ياردەم تەلەپ قىلىش ۋە دىنغا دەۋەت قىلىش نىيىتىدە تائىفتىكى سەقىف قەبىلىسىگە چىقماقچى بولدى. سەقىف مەككىگە يېقىن ئىدى ھەمدە سەقىفتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇققانلىرى بار ئىدى. ھاشىم ئىبنى ئابدۇمانافنىڭ ئانىسى ئاتىكە سەلمىيە بولسا سەلىم ئىبنى مەنسۇر جەمەتىدىن ئىدى، ئۇلار بولسا سەقىفنىڭ ئىتتىپاقدىشى ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ ئازات گەردىسى زەيد ئىبنى ھارىسە بىلەن بىرلىكتە سەقىف قەبىلىسىگە بېرىپ، قەبىلە باشلىقلىرى بىلەن كورۇشتى. ئەمر ئىبنى ئۇمەيىر سەقىفنىڭ ئۇچ بالىسى ئەبدىيالىل، مەسئۇد، ھەبىبلەر سەقىف قەبىلىسىنىڭ باشلىقلىرى ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دىنغا دەۋەت قىلىش يولىدا ئۇلاردىن ياردەم تەلەپ قىلغان بولسىمۇ، قاتتىق رەددىيىگە ئۇچراشتىن باشقا نەتىجە چىقمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاخىر قۇرەيش مۇشرىكلىرى ئۇقۇپ قالسا، دۇشمەنلىرىدىن بىزگە قارشى ياردەم تەلەپ قىلىپسەن، دەپ تېخىمۇ ئازار- كۆلپەت قىلىشىدىن قورقۇپ، سەقىفلەردىن ئۆزىنىڭ بۇيەرگە كەلگەنلىكىنى قۇرەيشلەرگە ئېيتماسلىقنى ئوتۇنگەن بولسىمۇ، ئۇلار

---

① تائىف ــ مەككىنىڭ شەرقىي جەنۇبىدىكى بىر جاي.

بۇ ئۇتۇنۇشىنى قوبۇل قىلمىدى. بەلكى نادان ئادەملىرىنى ۋە بالىلىرىنى رەسۇلۇللانىڭ يولىنى توساشقا، تاش ئېتىشقا كۈشكۈرتۈپ، رەسۇلۇللانىڭ پۇتىنى يارىلاندۇردى. زەيد ئىبنى هارىس رەسۇلۇللانى قوغدايتتى. ئۇلار مېڭىپ بىر تۈپ تەكنىڭ تۈۋىگە كېلىپ سايىداپ ئولتۇردى. بۇ تەك رەبىئەنىڭ ئوغۇللىرى ئۇتبە بىلەن شەيبەنىڭ بېغىنىڭ يېنىدا ئىدى. ئۇلار رەسۇلۇللانىڭ دۈشمەنلىرىدىن ئىدى، هازىر مۇشۇ بېغىدا تۇرۇشاتتى. رەسۇلۇللا ئۇلارنىڭ يېرىدە تۇرۇشنى خالىمىدى. رەسۇلۇللا بۇ چاغدا: "ئى پەرۋەردىگارىم! مېنىڭ كۈچ-قۇۋۋىتىم ۋە خەلق نەزىرىدە هورمەت-ئېتىۋارىمنىڭ قالمىغانلىقىدىن ساڭا شىكايەت قىلىمەن. ئى ئەڭ هورمەتلىك زات، سەن ئاجىزلارغا ياردەم بېرىسەن، سەن مېنىڭ رەببىمسەن، مېنى كىمگە تاپشۇرىسەن؟ سېنىڭ ماڭا غەزىپىڭ بولمىسىلا، مۇنداق قىيىنچىلىقلارغا پىسەنت قىلمايمەن" دەپ دۇئا قىلدى. ئۇتبە بىلەن شەيبە پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامغا ئىچى ئاغرىپ، ئۇنىڭغا خىرىستىيان دىنىغا ئېتىقات قىلىدىغان ئەدداس ئىسىملىك قۇلىدىن بىر ساپ ئۈزۈم ئەۋەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام "بىسمىللاهىررەهمانىررەهىم" دەپ ئۈزۈمنى يېيىشكە باشلىدى. ئەدداس: بۇ يۇرتنىڭ خەلقى مۇنداق سوزلەرنى ئېيتمايتتى، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئۇنىڭغا: سەن قايسى يۇرتتىن، دىنىڭ نىمە؟ دىدى. ئەدداس: مەن خىرىستىيان دىنىدا، يۇرتۇم نىنەۋەي[1]، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: ياخشى ئادەم يۇنۇس ئىبنى مەت-

---

[1] نىنەۋەي — دەجلە دەرياسىنىڭ قىرغىقىغا جايلاشقان شەهەر، ئۇنىڭ ئالدىغا مەۋسىل شەهىرى جايلاشقان.

تانىڭ يۇرتىدىن ئىكەنسەن، دېدى. ئەدداس: يۇنۇسنى قانداق بىلىسەن؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا قۇرئاندىكى يۇنۇس قىسسىسىنى ئېيتىپ بەردى، ئەدداس بۇنى ئاڭلاپ مۇسۇلمان بولدى.

جىبرىل پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئاللاتائالا تەرىپىدىن ئەلچى بولۇپ كېلىپ: ئاللاتائالا خەلقىڭنىڭ ساڭا قىلغان يامانلىقلىرى ئۈچۈن سەن ئۇلارنى قانداق قىل دېسەڭ، مېنى شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇدى، دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئى ئاللا، خەلقىمنى ھىدايەت قىل، چۈنكى ئۇلار ئۇقمايدۇ، دېگەن. جىبرىل پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئاللا سېنى مېھرى-شەپقەتلىك، رەھىمدىل، دەپ راست ئېيتقان ئىكەن، دېگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نەخلە دېگەن جايغا كېلىپ چۈشكەندە، بىر گۇرۇھ جىنلار كېلىپ قۇرئاننى ئاڭلاپ، ئىمان ئېيتقان. ئۇلار قايتىپ بېرىپ ئۆز خەلقىغە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەھۋالىنى يەتكۈزگەن. سۈرە ئەھقافتىكى بۇ ئايەتلەر مۇشۇ جىنلار ھەققىدە نازىل بولغان: ”ئۆز ۋاقتىدا بىر تۈركۈم جىنلارنى قۇرئان تىڭشاشقا ساڭا ئەۋەتتۇق. ئۇلار بارغاندا، بىر بىرىگە: جىم تۇرۇڭلار، دېيىشتى. قۇرئان تىلاۋەت قىلىنىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇلار ئاگاھلاندۇرغۇچى بولۇپ، ئۆز قەۋمىگە قايتىشتى. ئۇلار: ئى قەۋمىمىز، بىز مۇسادىن كېيىن نازىل بولغان، بۇرۇنقى كىتاپلارغا ئۇيغۇن كېلىدىغان، ھەق دىنغا ۋە توغرا يولغا باشلايدىغان كىتاپنى تىڭشىدۇق. ئى قەۋمىمىز، ئاللاغا دەۋەت قىلغۇچىنىڭ دەۋىتىنى قوبۇل قىلىڭلار ۋە ئاللاغا ئىشىنىڭلار، ئاللا بەزى گۇناھىڭلارنى مەغپىرەت قىلىدۇ، سىلەرنى قاتتىق ئازاپتىن ساقلايدۇ. كىمكى ئاللاغا ئىشى-

نىشكە دەۋەت قىلغۇچىنىڭ دەۋىتىنى قوبۇل قىلمىسا، ئۇ زېمىندا ئازاپتىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. ئاللادىن باشقا ئۇنىڭغا ھېچ ياردەمچى بولمايدۇ. ئۇلار ئوپ-ئوچۇق گۇمراھلىقتىدۇر، دېدى.» (سۈرە ئەھقاف، 29-ئايەتتىن 32-ئايەتكىچە) جىنلارنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان جىن سۈرىسىدە جىنلارنىڭ قىسسىسى ئۇزۇن ئىبارىلەر بىلەن بايان قىلىندى. سۈرىنىڭ بېشى مۇنداق: «بىرقانچە نەپەر جىننىڭ مەندىن قۇرئان تىڭشىغانلىقى، ئۇلارنىڭ، بىز توغرا يولغا باشلايدىغان ئاجايىپ قۇرئاننى ئاڭلاپ ئىمان ئېيتتۇق، رەببىمىزگە ھېچكىمنى شېرىك كەلتۈرمەيمىز، دېيىشكەنلىكى ماڭا ۋەھيى قىلىندى، دېگىن.» (سۈرە جىن، 1-، 2-ئايەتلەر)

رەسۇلۇللانىڭ مۇتئىم ئىبنى ئەدىنىڭ ھىمايىسىگە كىرىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تائىفتىن قايتقاندا، قۇرەيش كاپىرلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارغا قارشى تائىف ئاھالىسىدىن ياردەم تەلەپ قىلىپ تائىفقا چىققانلىقىنى بىلىپ قالغانلىقتىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىگە كىرىشكە پېتىنالمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ، مۇتئىم ئىبنى ئەدى ئىبنى نەۋفەل ئىبنى ئابدۇمانافقا كىشى ئەۋەتىپ، مەككىگە ئۇنىڭ ھىمايىسى ئاستىدا كىرىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. مۇتئىم ماقۇل كۆرۈپ، باللىرى بىلەن قوراللىنىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن كەئبىگىچە بىللە باردى. بەزى مۇشرىكلار مۇتئىمدىن: سەن مۇھەممەدكە باشپانا بولدۇڭمۇ ياكى ئۇنىڭ دىنىغا كىردىڭمۇ؟ دەپ سورىدى. مۇتئىم: باشپانا بولدۇم،

Altun0q

دىدى. مۇشرىكلار: ئۇنداق بولسا، سېنىڭ باشپانالىغىڭغا ھورمەت قىلمىز، دىدى.

دۇس قەبىلىسىنىڭ ئەلچىسى

رەسۇلۇللا مەككىدىكى چاغدا ئۇنىڭغا دۇس قەبىلىسىدىن تۇفەيل ئىبنى ئەمر كەلدى. دۇس قەبىلىسى مەشھۇر ساھابە ئەبۇ ھۇرەيىرنىڭ قەبىلىسى ئىدى. تۇفەيل قەۋمىدىكى موتىۋەر، داڭلىق شائىر ئىدى. تۇفەيل قۇرئاننى ئاڭلاپ مۇسۇلمان بولدى. رەسۇلۇللا ئۇنىڭغا: قەۋمىڭگە بېرىپ، ئۇلارنى ئىسلامغا دەۋەت قىل، دىدى ۋە دۇس قەبىلىسى ھەققىدە: ئى ئاللا، دۇس قەۋمىنى ھىدايەت قىل، دەپ دۇئا قىلدى. تۇفەيل قايتىپ بېرىپ، قەۋمىنى ئىسلامغا دەۋەت قىلدى، ئۇلاردىن بىر مۇنچىلىرى ئىمان ئېيتتى. رەسۇلۇللا مەدىنىدىكى چاغدا، تۇفەيلنىڭ ئۆز قەۋمى بىلەن مەدىنىگە ئىككىنچى قېتىم كېلىشى كېيىنكى باپلاردا سوزلىنىدۇ.

ئىسرا ۋە مىراج

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشتىن ئىلگىرى، ئاللا ئۇنى ئىسرا ۋە مىراج بىلەن ھورمەتلىدى. ئىسرا—پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككىدە تۇرۇپ بىر كېچىدە مەسچىدى ھەرامدىن بەيتۇلمۇقەددەسكە بېرىپ كەلگەنلىكى ئىدى. مىراج بولسا رەسۇلۇللانىڭ شۇ كېچىدە ئاسمانغا چىقىپ، روھىي ئالەم بىلەن تونۇشۇپ

قايتقانلىغى ئىدى. ئەھلى سۈننەتلەر①، پەيغەمبىرىمىز مىراجغا جىسمى بىلەن چىققان، دەپ قارايدۇ. ھەزرەت ئائىشە (ئاللا ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن) رەسۇلۇللانىڭ ئاللانى كورگەنلىگىنى ئىنكار قىلىدۇ. ئۇ، كىمكى مۇھەممەد پەرۋەردىگارىنى كوردى دەيدىكەن، ئاللاغا چوڭ بوھتان قىلغان بولىدۇ، دىگەن.

ئىسرا ۋەقەسى قۇرئان كەرىمدە بايان قىلىنغان: "بەندىسىگە ئوز قۇدرىتىنىڭ ئالامەتلىرىنى كورسىتىش ئۇچۇن، ئۇنى كىچىدە مەسچىدى ھەرامدىن ئەتراپى بەركەتلىك بولغان مەسچىدى ئەقساغا ئېلىپ بارغان ئاللا پاكتۇر، ئاللا ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ، بىلىپ تۇرىدۇ." (سۈرە ئىسرا، 1-ئايەت) مىراج ۋەقەسى «سەھىھۇلبۇخارى» ۋە «سەھىھى مۇسلىم» كىتاپلىرىدا ئەڭ توغرا ھەدىسلەر بىلەن رىۋايەت قىلىنغان. قازى ئىيازمۇ ئۇنى «شىفا» ناملىق كىتاۋىدا نەقىل قىلغان. ئەنەس ئىبنى مالىكتىن شۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دىگەن: "ماڭا بىر دۇلدۇل كەلتۇرۇلدى. ئۇ ئېشەكتىن چوڭراق، خېچىردىن چاغراق، قەدىمىنى چوڭ ئالىدىغان بىر هايۋان ئىدى. ئۇنى مىنىپ بەيتۇل مۇقەددەسكە كەلدىم. دۇلدۇلنى پەيغەمبەرلەر ئۇلاقلىرىنى باغلايدىغان ھالقىغا باغلىدىم. ئاندىن مەسچىتكە كىرىپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇپ، مەسچىتتىن چىقتىم. جىبرىئىل ماڭا بىرقاچا مەي بىلەن بىر قاچا سۇت ئېلىپ

---

① ئەھلى سۈننەت — دىنىي ئېتىقات ۋە دىنىي ئەمەللەردە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە ۋە ساھابىلەرنىڭ يولىغا ئەگەشكۇچى ۋە ھەزرىتى ئەبۇبەكرى، ئومەر، ئوسمان، ئەلى قاتارلىق توت چارىيانى قانۇنلۇق خەلىپە دەپ ئېتىراپ قىلغانلار ئەھلى سۈننەت دىيىلىدۇ. ئەكسىچە، يالغۇز ھەزرىتى ئەلىنىلا قانۇنلۇق خەلىپە دەپ قارىغانلار شىئە دىيىلىدۇ. — ت

كەلدى، مەن سۈتنى تالللدىم، جىبرىل ماڭا، تەبىى نەرسىنى تالللدىڭ، دىدى. ئاندىن بىز ئاسمانغا ئورلىدۇق. جىبرىل ئاسماننىڭ ئىچىلىشىنى تەلەپ قىلدى. كىم سەن؟ دىگەن ئاۋاز كەلدى. جىبرىل: مەن، دىدى. سەن بىلەن كىم بار؟ دىدى. جىبرىل مۇھەممەد بار، دىدى. مۇھەممەدگە پەيغەمبەرلىك كەلدىمۇ؟ دىدى. جىبرىل: ھەئە، كەلدى، دىدى. شۇنىڭ بىلەن بىزگە ئاسمان ئىچىلدى. بۇ يەردە ئادەم ئەلەيھىسسالامنى كوردۇم، ئادەم ئەلەيھىسسالام مىنى قارشى ئالدى، ماڭا ياخشىلىق تىلىدى. ئاندىن ئىككىنچى ئاسمانغا ئورلىدۇق. جىبرىل ئىچىلىشىنى تەلەپ قىلدى. كىم سەن؟ دىگەن ئاۋاز كەلدى. جىبرىل: مەن جىبرىل، دىدى. سەن بىلەن كىم بار؟ دىدى. جىبرىل: مەن بىلەن مۇھەممەد بار، دىدى. ئۇنىڭغا پەيغەمبەرلىك كەلدىمۇ؟ دىدى. جىبرىل: ھەئە، كەلدى، دىدى. مۇشۇنداق سوئال-جاۋاپلاردىن كىيىن بىزگە ئاسمان ئىچىلدى. بۇ يەردە يەھيا بىلەن ئىيسانى كوردۇم، مىنى قارشى ئىلىشتى، ماڭا ياخشىلىق تىلەشتى. ئاندىن كىيىن ئۈچىنچى ئاسمانغا ئورلىدۇق، يۇقۇرقىدەك سوئال-جاۋاپلار بولدى. بۇ يەردە يۈسۈفنى كوردۇم، يۈسۈفكە پۈتۈن گۈزەللىكنىڭ يىرىمى بىرىلگەن ئىدى، مىنى قارشى ئالدى، ماڭا ياخشىلىق تىلىدى. ئاندىن تۆتىنچى ئاسمانغا ئورلىدۇق، يۇقۇرقىدەك سوئال-جاۋاپلار بولدى. بۇ يەردە ئىدرىسنى كوردۇم، ئۇ مىنى قارشى ئالدى، ماڭا ياخشىلىق تىلىدى. ئاللاتائالا قۇرئاندا ئىدرىس ھەققىدە: 'ئىدرىسنى يۇقۇرى دەرىجىگە كوتەردۇق' (سۈرە مەريەم، 58-ئايەتنىڭ بىر قىسمى) دىگەن ئىدى. ئاندىن بەشىنچى ئاسمانغا ئورلىدۇق، يۇقۇرقىدەك سوئال-جاۋاپلار بولدى. بۇ يەردە ھارۇننى كوردۇم، ئۇ مىنى قارشى ئالدى، ماڭا ياخشىلىق

تىلىدى. ئاندىن ئالتىنچى ئاسمانغا ئۇرلىدۇق، يۇقۇرقىدەك سوئال-جاۋاپلار بولدى. بۇ يەردە مۇسانى كوردۇم، ئۇ مېنى فارشى ئالدى، ماڭا ياخشىلىق تىلىدى. ئاندىن يەتتىنچى ئاسمانغا ئۇرلىدۇق، بۇ يەردە ئىبراھىمنىڭ بەيتۇلمەمۇرغا يولىنىپ تۇرغانلىغىنى كوردۇم. بەيتۇلمەمۇرغا ھەر كۇنى يەتمىش مىڭ پەرىشتە كىرىپ تۇراتتى، بىر كىرگەنلىرى قايتا كىرمەيتتى. ئاندىن كېيىن سىدرەتۇلمۇنتەھا دەرىخىغە باردۇق، بۇ دەرەخنىڭ ياپراقلىرى چوڭلۇغى پىلنىڭ قۇلاقلىرىدەك، مىۋىلىرىنىڭ چوڭلۇغى قاپاقلاردەك ئىدى. رەببىمنىڭ بۇيرۇغى چۈشكەندە بۇ دەرەختە ئوزگىرىش پەيدا بولاتتى. ئاللانىڭ مەخلۇق-لىرىدىن ھىچ بىر ئادەم بۇ دەرەخنىڭ گوزەللىگىنى تەسۋىرلىيەل-مەيدۇ. ئاللا ماڭا بىر قىسىم ئىشلارنى ۋەھيى قىلدى، ماڭا ۋە ئۇممىتىمگە بىر كېچە-كۇندۇزدە ئەللىك ۋاقىت نامازنى پەرز قىلدى. مەن قايتىپ مۇساغا كەلدىم. مۇسا: رەببىڭ سېنىڭ ئۇممىتىڭگە نىمىلەرنى پەرز قىلدى؟ دەپ سورىدى. مەن: ئەللىك ۋاقىت نامازنى پەرز قىلدى، دىدىم. مۇسا: قايتىپ بېرىپ رەببىڭدىن يېنىك-لىتىشنى سورا، ئۇممىتىڭ بۇنىڭغا تاقەت قىلالمايدۇ. مەن سەندىن بۇرۇن بەنى ئىسرائىلنى سىناپ كورگەن ئىدىم، دىدى. شۇنىڭ بىلەن مەن قايتىپ بېرىپ، رەببىمگە: ئى رەببىم، ئۇممىتىمدىن يېنىكلەتكىن، دىدىم. مەندىن بەش ۋاقىت نامازنى كېمەيتتى. مۇساغا قايتىپ بېرىپ، مەندىن بەش ۋاقىت نامازنى كېمەيتتى، دىدىم. مۇسا: ئۇممىتىڭ تاقەت قىلالمايدۇ، قايتىپ بېرىپ رەببىڭدىن يېنىك-لىتىشنى سورا، دىدى. شۇنىڭ بىلەن يېنىكلىتىشنى سوراپ، رەببىم بىلەن مۇسانىڭ ئارىسىدا كوپ قېتىم ماڭدىم. تاكى ئاللاتائالا: ئى مۇھەممەد، بىر كېچە-كۇندۇزدە بەش ۋاقىت نامازنى پەرز قىلدىم.

AltunOq

ھەربىر ۋاقىت ناماز ئۇن ۋاقىت نامازنىڭ ئورنىدا، بەش ۋاقىت ناماز ئەللىك ۋاقىت نامازنىڭ ئورنىدا بولىدۇ. كىمكى بىر ياخشىلىق قىلىشنى ئويلاپ، ئۇنى قىلمىسىمۇ بىر ياخشىلىقنىڭ ساۋابى يېزىلىدۇ. كىمكى بىر ياخشىلىق قىلىشنى ئويلاپ، ئۇنى قىلسا، ئۇنىڭغا ئۇن ياخشىلىقنىڭ ساۋابى يېزىلىدۇ؛ كىمكى بىر يامانلىقنى ئويلاپ، ئۇنى قىلمىسا، ئۇنىڭغا ھېچ گۇنا يېزىلمايدۇ. كىمكى بىر يامانلىقنى ئويلاپ، ئۇنى قىلسا، ئۇنىڭغا بىر گۇنا يېزىلىدۇ، دېدى. قايتىپ چۈشۈپ مۇسانىڭ يېنىغا كەلدىم، ئەھۋالىنى مەلۇم قىلدىم. مۇسا: رەببىڭگە قايتىپ بېرىپ يېنىكلىتىشنى سورا، دېدى. مەن: رەببىمگە قايتىۋېرىپ ئۇيۇلۇپ قالدىم، دېدىم.»

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇ كېچىسى مەككىگە قايتىپ كەلدى. ئەتىسى ئەتىگەندە قۇرەيشلەرنىڭ سورۇنىغا باردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئەبۇجەھىل ھىشام كەلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا مىراج ۋەقەسىنى سۆزلەپ بەردى. ئەبۇجەھىل: ھەي كەئىب ئىبنى لوئەي جەمەتى، بۇ يەرگە كېلىڭلار! دەپ ۋاقىرىدى. قۇرەيش كاپىرلىرى كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا مىراج ۋەقەسىنى سۆزلەپ بەردى. كاپىرلار بۇنى ئاڭلاپ ئەجەپلەندى ۋە ئىنكار قىلدى. بەزىلىرى چاۋاك چالدى، بەزىلىرى پېشانىسىنى تۇتۇپ قالدى، ئىمانى سۇس كىشىلەر ئىماندىن يېنىپ كەتتى. بەزىلەر بۇ خەۋەرنى ئەبۇبەكرىگە يەتكۈزدى. ئەبۇبەكرى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇنداق دېگەن بولسا، ھەق راست، دېدى. ئۇلار ئەبۇبەكرىگە، مۇھەممەدنىڭ مۇشۇ سۆزىگىمۇ ئىشىنەمسەن؟ دېدى. ئەبۇبەكرى: ئۇنىڭ بۇنىڭدىن غەيرىرەك گېپىگىمۇ ئەلۋەتتە ئىشىنىمەن، دېدى. شۇ كۈندىن باشلاپ ئەبۇبەكرى سىددىق سەممى،

راستچىل، ھەققانى دەپ ئاتالدى. ئاندىن كېيىن كاپىرلار رەسۇلۇل-لانى سىناپ كورمەكچى بولۇشتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بەيتۇلمۇ-قەددەسنى كورگەن كىشلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بەيتۇلمۇ-قەددەسنىڭ شەكلىنى سوردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇندىن ئىلگىرى بەيتۇلمۇقەددەسنى كورمىگەن ئىدى. ئاللانىڭ ئۇنىڭغا بىلدۇرۇشى بىلەن كاپىرلارغا بەيتۇلمۇقەددەسنىڭ ھەر بىر ئىشىگىنى، ھەر بىر جايىنى ئېنىق سوزلەپ بەردى. كاپىرلار: شەكلىنى توغرا دەپ بېرەلىدىڭ. ئەمدى بىزنىڭ ئۇ يەرگە كەتكەن كارۋىنىمىز توغرىلىق سوزلەپ بەر، دىدى. قۇرەيشلەرنىڭ شام تەرەپتىن كېلىۋاتقان كارۋىنى بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا كارۋاندىكى توگىلەرنىڭ سانى ۋە كارۋاننىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەر بەردى ۋە كارۋان پالانى كۈنى كۈن چىقىش بىلەن تەڭ تاغىل توگە ئالدىدا مېڭىپ چىقىپ كېلىدۇ، دىدى. كاپىرلار شۇ كۈنى ئالدىراشلىق بىلەن كارۋان كېلىدىغان يولغا چىقىپ قاراپ تۇرۇ-شىدۇ. شۇ ئەسنادا بىرى: ئەزىبرايى خۇدا، ئەنە كۈن چىقتى، دەيدۇ. يەنە بىرى: ئەزىبرايى خۇدا، مۇھەممەدنىڭ ئېيتقىنىدەك، ئالدىدا تاغىل توگە ماڭغان كارۋان چىقىپ كېلىۋاتىدۇ، دەيدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئىمان ئېيتماستىن كاپىرلىقى ۋە تەرسالىقى تېخىمۇ كۈچىيىدۇ. ھەتتا بۇ ئاشكارا كوز باغلىغانلىق، دېيىشىدۇ. مىراجغا چىققان كېچىسىنىڭ ئەتىگىنى جىبرىل كېلىپ رەسۇلۇللاغا بەش ۋاقىت نامازنى ئوقۇشنىڭ ئۇسۇللىرىنى ئۇگەتكەن ۋە نامازلار-نىڭ ئوقۇلىدىغان ۋاقىتلىرىنى بىلدۇرگەن.

بامدات نامىزى ئىككى رەكئەت بولۇپ، تاڭ يورۇغاندا ئوقۇلىدۇ. پېشىن نامىزى توت رەكئەت بولۇپ، كۈن قايرىلغاندا ئوقۇلىدۇ.

نامازدىـگەر توت رەكئەت بولۇپ، نەرسىنىڭ سايىسى ئىككى ھەسسە ئۇزىـرىـغانـدا ئوقۇلـىدۇ. نامازشام ئۈچ رەكـئەت، خۇپـتەن توت رەكئەت بولۇپ، قىزىل شەپەق غايىپ بولغاندا ئوقۇلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەش ۋاقىت ناماز پەرز بولۇشتىن ئىلگىرى، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ئوخشاش، ئەتىگەندە ئىكـكى رەكـئەت، ئاخشامـدا ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيتتى.

رەسۇلۇللانىـڭ قەبىلىلەردىـن ھىمايىسـگە ئېلىشنى ئۆتۈنۈشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنـغا دەۋەت قىلىـشى قۇرەيـش تەرىپىدىن توسقۇنلۇقلارغا ئۇچرىغانلىقتىن ۋە قۇرەيش مۇشرىكلىرىـنىڭ دىللىرىنى تەكەببۇرلۇق ۋە چوڭچىلىق قاپلىۋالغانلىقتىن، ئالـلا ئىسلام دىنىـنى قۇرەيشـتىن باشـقا ئەرەپ قەبىلىلـىرى ئارقىلـىق ئۈستۈنلۈككە ئىگە قىلىشنى ئىرادە قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەرەپ قەبىلىلىرىنىڭ مەۋسۇملىرىدە (ئەرەپـلەرنىڭ سودا-سېـتىـق ۋە پەخىرلىنىش مۇسابىقىلىرى ئوتكۈزۈش ئۈچۈن ئۇيۇشتۇرغان بازارلىرى. — ت) قەبىلىلەردىن ئىـسلام دىنىـنى تارقىتـىش يولـىدا ئۆزىـنى ھىـمايە قىلىشنى ئۆتۈنەتتى. بەزى قەبىلـىلەر چىرايلىقـچە رەت قىلاتـتى، بەزى قەبىلـىلەر قاتتىـق رەت قىلاتـتى. ئەڭ قەبىـھ رەت قىلغىـنى كەززاب مۇسەيـلەمە①نىڭ جامائەسى بەنى ھەنىـفە ئىـدى. ئامىر

① كەززاب مۇسەيلەمە — ئۇ يەمامەلىـك بولۇپ، دەسـلەپـتە پەيغەمـبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىپ مۇسۇلـمان بولغان، كېيىـن مۇرتەد بولۇپ، پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلغان. ئەبۇبەكرى سىددىقنىڭ خەلىپىلىـك دەۋرىـدە

جەمەتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتىشنى، لېكىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن ئۇزلىرىنىڭ يېتەكچى بولۇشىنى تەلەپ قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: بۇ ئىش ئاللانىڭ ئىلكىدە، كىمنىڭ يېتەكچى بولۇشىنى ئاللا ئۆزى ئىرادە قىلغان كىشىگە تاپشۇرىدۇ، دىدى.

مەككە بىلەن شام ئارىسىدىكى شەھەر يەسرىب(مەدىنە)نىڭ ئەرەپلىرى بەيتۇللانى تاۋاپ قىلغىلى كېلىپ تۇراتتى. يەسرىبدە ئىككى قەبىلە ئولتۇرۇشلۇق بولۇپ، بىرى ئەۋس ئۇرۇغى، ئىككىنچىسى خەزرەج ئۇرۇغى ئىدى. ئۇلار قېرىنداش قەبىلە بولسىمۇ، بىر بىرىگە دۇشمەنلىكتىن ھەمىشە سوقۇشۇپلا تۇراتتى، ئارىسىدا جىدەل ـ ماجرا ئۈكسۈمەيتتى. ئۇلارغا مەدىنىدە يەھۇدىلاردىن بەنى قەينۇقا، بەنى قۇرەيزە، بەنى نەزىر قەبىلىلىرى خوشنا ئىدى. كېيىن ئەرەپلەر يەھۇدىلار بىلەن ئۇرۇشۇپ ئۇستۇنلۇك قازاندى. يەھۇدىلار مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغان چاغلىرىدا، دۇشمەنلىرى بولغان ئەرەپلەرگە يات ئارىدا مەيدانغا كېلىدىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامىدىن سوز ئاچاتتى. ئەرەپلەر ئۆزلىرىنىڭ ئارىسىغا ئىختىلاپ ئۇرۇغى چېچىلىپ ئىتتىپاقلىق يوقالغاندا، يەھۇدىلار بىلەن ئىتتىپاق تۈزۈشكە باشلىدى. ئەۋس قەبىلىسى بەنى قۇرەيزەنى، خەزرەج قەبىلىسى بەنى نەزىر بىلەن قەينۇقانى ئۆزلىرىنىڭ ئىتتىپاقچىلىرى قىلىۋالدى. بۇئاس ئۇرۇشى ئەۋس قەبىلىسى بىلەن خەزرەج قەبىلىسى ئارىسىدا يۈز بەرگەن ئەڭ ئاخىرقى ئۇرۇش ئىدى. بۇ

خالىد ئىبنى ۋەلىد قوماندانلىغىدىكى مۇسۇلمانلار قوشۇنى تەرىپىدىن مەغلۇپ قىلىنىپ جەڭدە ئۆلتۈرۈلگەن. ــ ت

AltunOq

ئۇرۇشتا ئۇلارنىڭ باشلىقلىرىنىڭ تولىسى ئۆلتۈرۈلۈپ، خەزرەج قەبىلىسىدىن پەقەت ئابدۇللا ئىبنى ئۇبەي ئىبنى سەلۇل ۋە ئەۋس قەبىلىسىدىن راھىب ئەبۇئامىر قالغان ئىدى. شۇڭا ئائىشە: ئاللا بۇئاس ئۇرۇشىنى رەسۇلۇللا ئۈچۈن تۇغدۇرغان ئىدى، دېگەن. ئەۋس قەبىلە باشلىقلىرىنىڭ كۆڭۈللىرىگە خەزرەجگە قارشى قۇرەيش بىلەن ئىتتىپاق تۈزۈش پىكرى كەلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار قۇرەيش قەبىلىسىگە ئىياس ئىبنى مۇئاز بىلەن ئەبۇلھەيسەر ئەنەس ئىبنى رافىئەنى بىر بولۇم كىشىلەر بىلەن ئەۋەتتى. ئۇلار مەككىگە كەلگەندە، رەسۇلۇللا ئۇلارغا قاتتىقلىق بىلەن مۇنداق دېدى: سىلەر ئىلتىماس قىلىپ كەلگەن ئىشتىن پايدىلىقراق ئىشنى قوبۇل قىلىپ، يالغۇز بىر ئاللاغا ئىشەنسەڭلار، ئاللاغا شېرىك كەلتۈرمىسەڭلار بولامدۇ؟ مېنى ئاللا بارچە خەلققە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى، دېدى. ئاندىن ئۇلارغا قۇرئاننى ئوقۇپ بەردى. ئىياس ئىبنى مۇئاز ھەمراھلىرىغا: ئەزبىرايى خۇدا، بۇ بىز ئىلتىماس قىلىپ كەلگەن ئىشتىن ياخشى ئىكەن، دېدى. ئەبۇلھەيسەر ئۇنىڭغا شېغىل تاش ئېتىپ: بۇنى قويۇپ تۇر! بىز باشقا ئىش ئۈچۈن كەلدۇق، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئىياس جىم بولۇپ قالدى.

ئەنسارلارنىڭ مۇسۇلمان بولۇشقا باشلىشى

ئەرەپلەرنىڭ مەۋسۇمىدە رەسۇلۇللا ئەنسارلاردىن ئالتە كىشى بىلەن ئۇچراشتى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى خەزرەج قەبىلىسىدىن بولۇپ، نەججار جەمەتىدىن ئەسئەد ئىبنى زۇرارە، ئەۋف ئىبنى ھارىس، زۇرەيق جەمەتىدىن رافى ئىبنى مالىك، سەلەمە جەمەتىدىن قۇتبە

ئىبنى ئامىر، ھەرام جەمەتىدىن ئۇقبە ئىبنى ئامىر، ئۇبەي ئىبنى ئەدى جەمەتىدىن جابىر ئىبنى ئابدۇللا ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى مۇسۇلمان بولۇشقا ۋە ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلىشقا ياردەم بېرىشكە چاقىردى. ئۇلار ئۆز ئارا: يەھۇدىلار مەيدانغا كېلىدۇ، دىگەن پەيغەمبەر مۇشۇ. ئۇلار بىزدىن ئىلگىرى مۇسۇلمان بولۇۋالمىسۇن، ئۇنى ئېتىراپ قىلىپ ئىمان ئېيتايلى، دېيىشتى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: خەلقىمىز ئىچىدە ئۆزئارا گىنە-ئاداۋەت بار. ئاللا ئۇلارنى سەن ئارقىلىق ئىتتىپاقلاشتۇرىدىغان بولسا، ئۇلارنىڭ نەزىرىدە ئەڭ ھورمەتلىك ئادەم بولۇپ قالىسەن دېيىشتى ۋە كېلەركى مەۋسۇمدە[1] ئۇچرىشىشنى ۋەدە قىلىشتى، يەسرىب ئەرەپلىرىنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى ئەنە شۇنىڭدىن باشلىنىدۇ.

بىرىنچى ئەقەبە[2] بەيئىتى

كېيىنكى يىلى مەۋسۇمگە خەزرەج قەبىلىسىدىن ئون ئادەم، ئەۋس قەبىلىسىدىن ئىككى ئادەم كەلدى. خەزرەجدىن كەلگەنلەر: ئەسئەد ئىبنى زۇرارە، ھارىسنىڭ ئوغۇللىرى ئەۋف بىلەن مۇئاز، رافى ئىبنى مالىك، زەكۋان ئىبنى قەيس، ئۇبادە ئىبنى سامىت، يەزىد ئىبنى سەلەبە، ئاببas ئىبنى ئۇبادە، قۇتبە ئىبنى ئامىر، ئۇقبە ئىبنى ئامىرلار ئىدى. ئەۋس قەبىلىسىدىن كەلگەنلەر: ئەبۇلھەيسەم ئىبنى تەيھان،

---

① مەۋسۇم — بۇ يەردە كەئبىنى زىيارەت قىلىش ۋاقتىنى كۆرسىتىدۇ. — ت

② ئەقەبە — مەككىدىن ئۈچ چاقىرىم يىراقلىقتىكى بىر جىلغىنىڭ ئىسمى. — ت

ئۇۋەيس ئىبنى سائىدەلەر ئىدى. ئۇلار ئەقەبەدە رەسۇلۇللا بىلەن ئۇچرىشىپ مۇسۇلمان بولدى. ئۇلار رەسۇلۇللاغا مەككە فەتھى قىلىنغان كۈنى ئايالларنىڭ قىلغان بەيئىتىدەك بەيئەت قىلدى. بۇ، جىھاد پەرز قىلىنىشتىن بۇرۇنقى ئىش ئىدى. ئۇلارنىڭ بەيئىتى تۆۋەندىكىچە: ئاللاغا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەسلىك، ئوغرىلىق قىلماسلىق، زىنا قىلماسلىق، بالىلىرىنى ئۆلتۈرمەسلىك، تۆھمەت ۋە بوھتان قىلماسلىق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ياخشى ئىشقا بۇيرۇسا، ئۇ ئىشتىن باش تارتماسلىق. ئۇلار يۇقۇرقىدىكىلەرگە ئەمەل قىلسا، جەننەتكە كىرىدۇ، ئەمەل قىلمىسا، ئۇلارنىڭ ئىشى ئاللانىڭ ئىلكىدە، ئاللا خالىسا كەچۈرۈم قىلىدۇ، خالىسا ئازاپ قىلىدۇ، دېگەندىن ئىبارەت. مانا بۇ بىرىنچى ئەقەبە بەيئىتى دېيىلىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا قۇرئاننى ۋە دىنىي ئەھكاملارنى ئۆگىتىش ئۈچۈن مۇسئەب ئىبنى ئۇمەير ۋە خەدىچىنىڭ ھاممىسىنىڭ ئوغلى ئابدۇللا ئىبنى ئۇممۇ مەكتومىلارنى ئەۋەتتى. مۇسئەب رەسۇلۇللاغا بەيئەت قىلغان ئەبۇ ئومامە ئەسئەد ئىبنى زۇرارەنىڭ ئۆيىگە چۈشتى. خەزرەج ۋە ئەۋس قەبىلىلىرىدىن مۇسۇلمان بولمىغانلارنى ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلدى. بىر كۈنى مۇسئەب ئەسئەد بىلەن باغدا تۇراتتى. ئەۋس قەبىلىسىنىڭ باشلىقى سەئد ئىبنى مۇئاز ئۆز قېرىندىشى ئۇسەيد ئىبنى ھۇزەيرگە: بىزنىڭ ئاجىز كىشىلىرىمىزنى ئەخمەقلەر دەپ ئەيىپلەۋاتقان بۇ

---

① بەيئەت — قەسەميات قىلىپ ۋەدە بېرىش، سادىق بولغانلىقىنى بىلدۈرۈپ قول بېرىش، بىراۋنىڭ ھاكىمىيىتىنى ئېتىراپ قىلىش. — ت

ئىككى ئادەمنى توسىمامسەن؟ دېدى. ئۇسەيد نەيزىسىنى ئېلىپ ئۇ ئىككى كىشىنىڭ يېنىغا بېرىپ، مۇسئەبكە: مانا بۇ كېلىۋاتقان ئۆز قەۋمىنىڭ باشلىقى، ئۇنى مۇسۇلمان بولۇشقا دەۋەت قىل، دېدى. ئۇسەيد كېلىپ: نېمىشقا سىلەر بىزنىڭ ئاجىزلىرىمىزنى ئەخمەقلەر دەيسىلەر؟ ئەگەر سىلەرنىڭ شەخسىي ھاجىتىڭلار بولسا، شۇنىڭ بىلەن چەكلىنىڭلار! دېدى. مۇسئەب ئۇنىڭغا: ئەۋۋەل ئولتۇرۇپ تىڭشاپ باقامسەن! خالىساڭ، ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلارسەن، خالىمىساڭ، بىز سېنى نارازى قىلىدىغان ئىشنى قىلمايلى، دېدى ۋە ئۇنىڭغا قۇرئان ئوقۇپ بەردى. ئۇسەيد ئىسلام دىنىنى ياقتۇرۇپ، ئاللانىڭ ھىدايەت قىلىشى بىلەن مۇسۇلمان بولدى. ئۇسەيد قايتىپ بارغاندا، سەئد ئۇنىڭدىن ئەھۋالنى سورىدى. ئۇسەيد: ئەزبىرايى خۇدا، ئۇلار يامان ئەمەس ئادەملەر ئىكەن، دېدى. سەئد دەرغەزەپ بولۇپ مۇسئەبلەرنىڭ قېشىغا باردى. مۇسئەب سەئدگىمۇ ئۇسەيدگە قىلغان گەپلەرنى قىلدى. خۇدانىڭ ھىدايەت قىلىشى بىلەن سەئد مۇسۇلمان بولدى. سەئد ئەۋس قەبىلىسىنىڭ بىر ئۇرۇغى بولغان ئەبدۇ ئەشھەل جەمەتىنىڭ ئالدىغا بېرىپ: ئاراڭلاردا مېنى قانداق ھېساپلايسىلەر؟ دەپ سورىدى. ئۇلار: سېنى بىزنىڭ باشلىقىمىز ۋە باشلىقىمىزنىڭ ئوغلى دەپ ھېساپلايمىز، دېدى. سەئد: مەيلى ئەرلىرىڭلار بولسۇن، ئاياللىرىڭلار بولسۇن، سىلەر مۇسۇلمان بولمىغىچە، سىلەر بىلەن گەپلىشىش ماڭا ھارام! دېدى. ئۇنىڭغا ئاۋاز قوشۇپ، ئەبدۇئەشھەل جەمەتىدىكى ھەممە ئائىلە مۇسۇلمان بولدى. يەسرىبلىكلەر ئىچىدە ئىسلام دىنى تارقالدى. ئۇلارنىڭ ئۆزئارا قىلىشقان پاراڭلىرى ئىسلام دىنى توغرىسىدىلا بولاتتى.

ئىككىنچى ئەقەبە بەيئىتى

بىرىنچى ئەقەبە بەيئىتىنىڭ 2 ـ يىلى ھەج مەۋسۇمىدە، يەسرىبلىك ـ لەردىن نۇرغۇن كىشى ھەج قىلىشقا كەلدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا يەسرىب مۇشرىكلىرىمۇ جىق ئىدى. رەسۇلۇللا ئۇلارنىڭ ۋەكىلى بىلەن كورۇشۇپ، ئەقەبەدە كېچىدە ئۇچرىشىشنى ۋەدە قىلدى ھەمدە ئۇلارغا ۋەدە قىلىنغان كېچىدە ئۇخلاۋاتقانلارنى ئويغاتماسلىقنى، ھازىر بولمىغانلارنى كۈتمەسلىكنى تاپىلىدى، چۈنكى بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى قۇرەيشلەردىن يوشۇرۇن ئېلىپ بېرىلىۋاتاتتى. قۇرەيش ـ لەر تۇيۇپ قالىدىغان بولسا، باشتا تۈزۈلۈۋاتقان توختامنى بۇزۇشقا ئورۇناتتى.

ئەنسارلار ھەجنى تۈگىتىپ، ۋەدە قىلىنغان جايغا ئۆز ئىچىدىكى مۇشرىكلاردىن يوشۇرۇن ھالدا كېلىشتى. بۇ چاغ يېرىم كېچە ئىدى. ئۇلار بىردىن ـ ئىككىدىن ئاستا سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ يىغىلىپ يەتمىش ئۈچ كىشىگە يەتتى. ئۇلارنىڭ ئاتمىش ئىككىسى خەزرەج قەبىلىسىدىن، ئون بىرى ئەۋس قەبىلىسىدىن ئىدى. ئۇلار بىلەن ئىككى ئايالمۇ بار ئىدى. بىرى نەججار جەمەتىدىن كەئبىنىڭ قىزى نەسىبە، يەنە بىرى سەلەمە جەمەتىدىن ئەمرىنىڭ قىزى ئەسما ئىدى. رەسۇلۇللا ئۇلار بىلەن مۇشۇ يەردە ئۇچراشتى. پەقەت رەسۇلۇللانىڭ تاغىسى ئابباس ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىبلا ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئىدى، لېكىن ئۇ تېخى مۇسۇلمان بولمىغان ئىدى، ئابباس رەسۇلۇللا بىلەن يەسرىبلىكلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئەھدىنى چىڭىتىش ئۈچۈن كەلگەن ئىدى. يەسرىب ـ لىكلەر يىغىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئابباس سوزلەپ، پەيغەمبەرنى

قەۋمى ـ قېرىنداشـلىرىنىڭ ھىمايە قىلىدىغانلىقىـنى، دۈشمەنـلەرنىڭ ئۇنىڭغا چېقىلىشقا يول قويمايدىغانلىقىنى، قەۋمى ـ قېرىنداشلىرىنىڭ بۇ توغرىدا تارتقان زور جاپالىرىنى تونۇشتۇرۇپ ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇلارغا: سىلەر پەيغەمبەرگە قىلغان ۋەدەڭلەرگە ۋاپا قىلساڭلار، ئۇنى دۈشـمەنلىرىـدىن قوغدىساڭـلار، سـلەرنىڭ يۇرتۇڭـلارغا بارسۇن، ئۇنداق قىلالمساڭلار، نوپۇزلۇق قەۋمـى ـ قېـرىنداشلىـرى ئىچـىدە قالسۇن، دـدى. يەسرىبلىكـلەرنىڭ باشلىقـى بەرا ئىبىـنى مەئـرۇر ئۇلارغا ۋاكالىتەن سوزلەپ: ئەزبىرايى خۇدا، سوزىمىزدە تۇرىـمىز، ۋەدىمىزگە ۋاپا قىلىمىز. رەسۇلۇللا ئۇچۇن جېنىـمىز پىـدا، دـدى. ئاندىن كېيىـن ئۇلار پەيغەمـبەر ئەلەيھىسسالامـغا: ئۇزەڭ ئۇچۇن، رەببىڭ ئۇچۇن قويىدىغان شەرتلىرىڭ بولسا ئېيتقىـن، دېيىشـتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: رەببىم ئۇچۇن قويىدىغان شەرتىم شۇكى، شىرىك كەلتۇرمەي، يالغۇز بىر ئاللاغا ئىـبادەت قىلىسـلەر. ئۇزەم ئۇچۇن قويىـدىـغان شەرتىم شۇكـى، سـلەرنىڭ يېنىڭـلارغا بارغان چېغىمدا، مېنى ئاياللىرىڭلارنى، بالىلىرىڭلارنى قوغدىغاندەك قوغداي-سلەر، دىدى. ئەبۇلھەيسەم ئىبنى تەيھان قوپۇپ: ئى رەسۇلۇللا، بىز يەھۇدىـلار بىلەن بولغان توختـاملىرىـمىزنى بۇزۇپ، سەن تەرەپ بولۇۋاتىمىز. كېيىنـكى كۇنـلەردە غەلىـبە قىلىـساڭ، بىزنى تاشـلاپ مەككىگە قەۋمى ـ قېرىنداشلىرىڭنىڭ يېنىـغا كېلىۋالامـسەن؟ دـدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۇلۇمسىرەپ: ياق، مەن ھەر ۋاقىت سىلەر بىلەن بىللە بولىـمەن، دـدى. بۇ چاغـدا بەيـئەت باشلانـدى، بۇ ئىككىنچى ئەقەبە بەيئىتى دەپ ئاتىلىدۇ. كىشىلەر پەيغەمبەر ئەلەي-ھىسسالامنىڭ تەلىۋى بويىچە بىر بىرلەپ بەيئەت قىلىشقا باشلىدى. بىرىنچى بولۇپ بەيئەت قىلغان ئادەم ئەسئەد ئىبنى زۇرارە بولدى.

بەزىلەر بىرىنچى بولۇپ بەيئەت قىلغان ئادەمنى بەرا ئىبىنى مەرور دېيىشىدۇ. ئاندىن كېيىن ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ھەر قەبىلىدىن بىردىن ئون ئىككى كىشى باشلىق سايلاندى. بۇلاردىن توققۇز كىشى خەزرەج قەبىلىسىدىن، ئۈچ كىشى ئەۋس قەبىلىسىدىن ئىدى. ئۇلار: ئەبۇل-ھەيسەم ئىبىنى تەيھان، ئەسئەد ئىبىنى زۇرارە ۋە ئۇسەيد ئىبىنى ھوزەير، بەرا ئىبىنى مەئرۇر، رافى ئىبنى مالىك، سەئد ئىبىنى خەيسەمە، سەئد ئىبىنى رابى، سەئد ئىبىنى ئۇبادە، ئابدۇللا ئىبىنى رەۋاھ، ئابدۇللا ئىبنى ئەمر، ئۇبادە ئىبنى سامىت، مۇنزىر ئىبىنى ئەمىر ئىدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: ئىيسانىڭ ياردەمچىلىرى ئىيساغا كېپىل بولغاندەك، سىلەرمۇ قەۋمىڭ-لارغا كېپىل، مەنمۇ قەۋمىمگە كېپىل، دىدى. ئاللانىڭ نىمە ئىرادىسى باركى، بۇ بەيئەتنى مۇشرىكلار ئاڭلاپ قېلىپ، يەسرىبلىكلەرنىڭ چۈشكەن يېرىگە كېلىپ ئۇلارغا: سىلەر مۇھەم-مەدنى مەككىدىن ئېلىپ كەتمەكچى! ئۇنىڭغا بەيئەت قىلىپ بىز بىلەن ئۇرۇش قىلماقچى بولۇپسىلەر، دېيىشتى. يەسرىبلىكلەر بۇنىڭدىن تاندى، بەيئەتكە قاتناشمىغان بەزى يەسرىبلىك مۇشرىكلار كېچىسى ھىچقانداق ئىش يۈز بەرمىگەنلىگىگە قەسەم قىلىشتى. خەزرەج قەبىلىسىنىڭ باشلىغى ئابدۇللا ئىبنى ئۇبەي: مېنىڭ قەۋمىم مەندىن بىسوراق ھىچ ئىش قىلمايدۇ، دىدى.

مۇسۇلمانلارنىڭ مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشى

ئەنسارلار مەدىنىگە قايتىپ بارغاندىن كېيىن ئىسلام دىنى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىلگىرىكىدىن تېخىمۇ كەڭ تارقىلىشقا باشلىدى.

مۇشرىكلار مۇسۇلمانلارنىڭ مەدىنىلىكلەر بىلەن بىرلىشىپ مۇشرىكلار-
غا قارشى ئىتتىپاق تۈزگەنلىكىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، مۇشرىكلارنىڭ
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ساھابىلىرىگە قارىتا ئەزىيىتى كۈچەيدى.
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بارلىق مۇسۇلمانلارنى مەدىنىگە كوچۈشكە
بۇيرۇدى. مۇسۇلمانلار قۇرەيشلەرنىڭ توسقۇنلۇق قىلىشلىرىدىن
قورقۇپ، ئايرىم-ئايرىم ھالدا يوشۇرۇن كوچۈشتى. ئەبۇسەلەمە
مەخزۇمى بىلەن ئايىلى ئۇممۇ سەلەمە ھەممىدىن ئەۋۋەل كوچتى،
ئۇممۇ سەلەمەنى ئۇنىڭ مۇشرىك قەۋمى دەسلەپ توسۇۋالدى،
كېيىن قويۇپ بەردى، ئۇ ئېرىگە ئارقىسىدىن يېتىشىۋالدى. مۇھا-
جىرلار پۈتۈن ۋۇجۇدىغا مۇھەببىتى سىڭىپ كەتكەن ئاللاغا ئىبادەت
قىلىشقا ئىمكانىيەت تېپىش، دىنىنى قوغداش ئۈچۈن ئارقا-ئارقىدىن
ھىجرەت قىلىشقا باشلىدى. ئۇلار ئاللانىڭ ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسا-
لامنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن يۇرتلىرىدىن ئايرىلىشنى، ئاتا-ئانا، بالا-
چاقىلىرىدىن يىراقلىششنى پىسەنت قىلمىدى. مەككىدە پەقەت ئەبۇ-
بەكرى، ئەلى، سوھەيب، زەيد ئىبنى ھارىسە ۋە ھىجرەت قىلىشقا
شارائىتى يار بەرمىگەن ئاز سانلىق ئاجىز كىشىلەرلا قالدى. ئەبۇ-
بەكرىمۇ ھىجرەت قىلماقچى بولۇۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام
ئۇنىڭغا: ئالدىرىمىغىن، مەنمۇ ئاللانىڭ ھىجرەتكە ئىجازەت قىلى-
شىنى ئۈمىت قىلىۋاتىمەن، دېدى. ئەبۇبەكرى: شۇنى ئۈمىت
قىلىۋاتامسەن! سەن ماڭا ئاتامدىن چارىراق، دېدى. پەيغەمبەر
ئەلەيھىسسالام: ھەئە، ئۈمىت قىلىۋاتىمەن! دېدى. ئەبۇبەكرى
رەسۇلۇللا بىلەن ھەمرا بولۇشقا قېلىپ قالدى. ئىككى تۆگىسىنىمۇ
يولغا ھازىرلاپ قويدى.

دارۇننەدۋىدىكى كېڭەش

قۇرەيش مۇشرىكلىرى ئەنسارلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى جان تىكىپ قوغدايدىغانلىقىنى ئاڭلاپ قاتتىق چوچۇدى. قۇرەيشنىڭ باشلىقلىرى ۋە نوپۇزلۇق كىشىلىرى دارۇننەدۋىگە يىغىلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىشىنى قانداق بىرتەرەپ قىلىش توغرىسىدا كېڭەشتى. دارۇننەدۋە قۇسەي ئىبنى كىلابنىڭ ھويلىسى بولۇپ، قۇرەيش خەلقى ھەر قانداق ئىشنى شۇ يەردە كېڭىشەتتى. بەزىلەر: مۇھەممەدنى يېرىمىزدىن ھەيدەپ چىقىرىپ ئارام تاپىمىزدۇق، دېيىشتى. لېكىن، بۇنداق قىلساق، ئۇ شېرىن سۆزلىرى بىلەن ئۆزىگە ئادەم توپلايدۇ، دېيىلىپ، بۇ پىكىر رەت قىلىندى. بەزىلەر: ئۇنى باغلاپ بىر ئۆيگە سولاپ قويۇپ، تا ئۇ ئۆلگىچە چىقارمايلى، دېيىشتى. بۇنداق قىلساق، ئۇنى ھەممىدىن ياخشى كۆرىدىغان ئەگەشكۈچىلىرى ئاڭلاپ كېلىپ، ئۇنى قۇتۇلدۇرۇۋېلىشى ھەتتا بىزگە ئۇرۇش ئېچىشى مۇمكىن، دېيىلىپ، بۇ پىكىرمۇ رەت قىلىندى. ئەبۇجەھىل ئىبنى ھىشام قوپۇپ: مۇھەممەدنى ئۆلتۈرەيلى. ئۇنىڭ جەمەتىنىڭ قىساس ئېلىشىغا يول قويماسلىقنىڭ چارىسى شۇكى، ھەر قەبىلىدىن بىردىن كۈچلۈك يىگىت تەيىنلەيلى، ئۇلار مۇھەممەدنىڭ ئىشىگى ئالدىدا تۇرسۇن، مۇھەممەد چىققان ھامان ھەممىسى تەڭلا تىغ سالسۇن، شۇنىڭ بىلەن مۇھەممەدنىڭ قېنىغا ھەممە قەبىلە زامىن بولغان بولىدۇ، ئابدۇماناف ئەۋلادى① ھەممە قەبىلىگە ئۇرۇش

① ئابدۇماناف — مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ 4 - بوۋىسى. — ت

ئىچىشقا قادىر بولالمايدۇ، بەلكى تولەم ئېلىش بىلەن رازى بولىدۇ، دىدى. بۇ پىكىر ھەممەيلەنگە ماقۇل كەلدى. ئۇلار ئەنە شۇنداق سۇيىقەست پىلانلىدى. لېكىن ئاللانىڭ ئىرادىسى ھەممىدىن غالىپ كەلدى. "ئۇلار ھىلە-مىكىر قوللاندى، ئاللامۇ تەدبىر قوللاندى، تەدبىر قوللىنىشقا ئاللا ھەممىدىن ئۇستا." (سۈرە ئال ئىمران، 54-ئايەت)
ئاللا دۈشمەنلەرنىڭ يوشۇرۇن پىلانلىغان سۇيىقەستىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى خەۋەردار قىلدى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۈچ-قۇۋۋەت تاپىدىغان ۋە ئىسلام دىنى راۋاجلىنىدىغان مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشقا بۇيرۇدى. بۇنىڭدا زور ھىكمەت بار ئىدى. ئەگەر ئىسلام دىنى مەككىدە تارىلىدىغان بولسا، دۈشمەنلەر: قۇرەيش قەبىلىسى پۈتۈن ئەرەپ خەلقىغە ھوكۇمرانلىق قىلماقچى بولدى، ئۆز مەقسىدىگە يېتىش ئۈچۈن مۇھەممەدنى پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلىشقا كۈشكۈرتتى، دىيىشى ئېنىق ئىدى. لېكىن قۇرەيشلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بېشىغا قاتتىق كۈلپەتلەرنى سالغان ئەشەددى دۈشمەن بولدى. شۇڭا ئاللا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۇرتىدىن ئايرىلىپ، قۇرەيشتىن يىراق يەرگە كېتىشىنى ئىختىيار قىلدى.

رەسۇلۇللانىڭ مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەرھال دوستى ئەبۇبەكرىنىڭ قېشىغا بېرىپ، مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشقا ئاللانىڭ ئىجازەت قىلغانلىقىنى ئۇقتۇردى. ئەبۇبەكرى ئۇنىڭغا ھەمرا بولۇشنى ئوتۇندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بولىدۇ، دىدى. ئەبۇبەكرى سەپەر ئۈچۈن

ئوبدان تەييارلاپ قويۇلغان ئىككى توگىسىنى هازىرلىدى. بىر تۇلۇمـ غا ئوزۇق قاچىلاندى. ئەبۇبەكرىنىڭ قىزى ئەسما بەلۋېغى بىلەن تۇلۇمنىڭ ئاغزىنى چىگىدى. يول باشلاشقا دەيل ئىبنى بەكرى ئۇرۇغىدىن ئابدۇللا ئىبنى ئورەيقىتنى ياللىدى. ئۇ مۇشرىك بولۇپ، ئۇستا يول باشلىغۇچى ئىدى، ئابدۇللا ئىبنى ئورەيقىتكە ئىشىنىپ، ئىككى توگىنى تاپشۇردى. ئۈچ كۈندىن كېيىن سەۋر غارىدا ئۇچـ رىشىشنى ۋەدىلەشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇبەكرى بىلەن كېچىسى مەككىنىڭ سىرتىدا ئۇچرىششنى ۋەدىلىشىپ ئايرىلىشتى. بۇ كېچە قۇرەيشنىڭ سۇيىقەستلىك قارارى ئىجرا قىلىنىدىغان كېچە ئىدى. تەيىنلەنگەن كىشىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ هويلىسى ئالدىغا يىغىلىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام چىقىدىغان ۋاقتىدا، گۇمان تۇغدۇرماسلىق ئۈچۈن، ئوز ئورنىدا تاغىسىنىڭ ئوغلى ئەلىنى ياتقۇزۇپ قويدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بارلىغىنى بىلىپ تۇرۇش ئۈچۈن، ئىشىكتىكىلەر ئىشىكنىڭ يوچۇقلىرىدىن ماراپ تۇرۇشاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تونىنى ئەلىگە يېپىپ قويۇپ، ياسىن سۈرىسىدىكى مۇنۇ ئايەتنى ئوقۇپ سىرتقا چىقتى: "ئۇلارنىڭ ئالدىدا بىر توساق، كەينىدە بىر توساق پەيدا قىلىپ، ئۇلارنىڭ كوزلىرىنى پەردىلىدۇق، شۇڭا ئۇلار كورەلمىدى." (سۈرە ياسىن، 9-ئايەت) ئاللا ئۇلارنى ئۇخلىتىپ قويدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى هېچ كىشى كورمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋەدىـ لەشكەن جايغا بېرىپ، ئەبۇبەكرى بىلەن ئۇچراشتى. ئۇلار مېڭىپ سەۋر غارىغا بېرىپ يوشۇرۇندى. مۇشرىكلار بولسا سۇيىقەستىنىڭ بەربات بولغانلىغىنى بىلىپ ۋە ئۇلارنىڭ كېچىچە مۇهەممەد ئىبنى ئابدۇللانى ئەمەس، ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىبنى كۈزەتكەنلىكلىرىنى

ئۇقۇپ هاڭ ـ تاڭ قېلىشتى. پەيغەمـبەر ئەلەيھىسسالامـنى تەرەپ ـ تەرەپتىن ئىزلەشكە كىرىشتى. مۇھەمـمەد ئەلەيھىسسالامـنى تۇتۇپ كەلـگەن ۋە كۆرسىتىـپ قويـغان ئادەمـگە مۇكاپات بېرىشـنى ۋەدە قىلىشتى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يوشۇرۇنغان غارغا بېرىپ، ئاستىغا قارىسىلا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئەبۇبەكرىنى كۆرە ـ لىشىغان يەردە تۇرۇشتى. ئەبۇبەكرى بۇ ھالنى كۆرۈپ يىغـلاپ تاش ـ لىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: قايغۇرما، ئالـلا بىز بىلەن بىللە، دېدى. ئاللا مۇشرىكلارنىڭ كۆزلىرىنى كور قىلدى، بىرەرسى غارغا قاراپ باقمـىدى، ھەتـتا پەيغەمـبەر ئەلەيھىسسالامـنىڭ ئەڭ ئەشەددى دۈشمىنى بولغان ئۇمەييە ئىبنى خەلەف ئۇلارنىڭ بۇ غارغا يوشۇرۇنۇۋېلىشىنى خىيالىغا كەلتۈرمىدى. ئىزلەش توختىغىچە، پەي ـ غەمبەر ئەلەيھىسسالاملار غاردا ئۈچ كېچە تۇرۇشتى. ئەبۇبەكـرىنىڭ ئوغلى ئابدۇلـلا زىرەك، چىـۋەر يىـگىت ئىـدى. ئۇ كۈنـدۈزلىرى قۇرەيشلەر ئارىسىدا بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئەبۇبەك ـ رى ھەقـقىـدە ئاڭـلىـغان گەپ ـ سۆزلەرنى ئۇلارغا خەۋەر قىلىـپ تۇراتتى. ئابدۇللا قاش قارايغاندا يولغا چىقىپ غارغا كېلىپ كېچىچە غاردا قوناتتى، ئەتىسى تاڭ ئاتقىچە يەنە مەككـىگە قايتىپ كېلىـپ، غارغا بارغانلىقىنى مۇشرىكلارغا تۇيغۇزمايتتى. ئابدۇللا غاردىن قايتـ ـ قاندا، ئۇنىڭ ماڭغان ئىزىـنى يوقىتىۋېتىـش ئۈچۈن، ئامىر ئىبـنى فۇھەيرە ئۆزى بېقىۋاتقان پادىنى ئابدۇللانىڭ ئارقىسىدىن ھەيدەپ ماڭاتتى، ئىزلەش توختىغاندىن كېيىن يەنى ئۈچىنچى كۈنى ئەتىگەنـ ـ دە، يول باشلىغۇچى ئابدۇللا ئىبنى ئۇرەيقىت ئىككى تۆگىنى ئېلىپ كەلدى. قىـزىل دېڭـىز (شور دەريا)نىڭ بويـى بىلەن مېڭىشـتى. سۇراقە ئىبنى مالىك يولـدا ئۇلارنىڭ ئارقىسـىدىن قوغـلاپ كېلىپ

AltunOq

قالدى. سۇراقە مۇشرىكلارنىڭ رەسۇلۇللانى ئولتۇرگەن ياكى تۇتۇپ كەلگەنلەرگە ئىنئام بېرىدىغانلىقىنى ئاڭلىغان ئىدى. سۇراقە ئۆز قەۋمى بەنى مۇدلىجلەردىن بىر توپ كىشىلەر بىلەن ئولتۇرغان چېغىدا بىرئادەم كېلىپ: مەن دېڭىز بويىدا بىرقانچە قارىنى كوردۇم. ئۇلار مۇھەممەد ۋە ئۇنىڭ ھەمرالىرى بولۇشى مۇمكىن، دىدى. سۇراقە ئىنئامنى ئۆزىنىڭ يالغۇز ئالغۇسى كېلىپ، گەپنى باشقا يەرگە بۇراپ: پالان-پالانلار يۈتكەن ماللىرىنى ئىزلەپ چىقىپ كېتىپ باراتتى، سەن شۇلارنى كورگەن ئوخشايسەن، دىدى ۋە بىردەم ئولتۇرغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ يېنىدىن چىقىپ ئېتىنى مىنىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قوغلاپ ماڭدى ۋە يېقىنلاشقاندا ئېتى مۇدۇرۇپ كېتىپ يىقىلدى. يەنە ئېتىنى مىنىپ مېڭىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوقۇۋاتقان قىرائەتنى ئاڭلىيالىغۇدەك دەرىجىدە يېقىنلىشىپ قالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا قارىماي، خاتىرجەم مېڭىۋەردى. ئەبۇبەكرى بۇرۇلۇپ-بۇرۇلۇپ قاراپ قوياتتى. سۇراقەنىڭ ئېتىنىڭ ئاياقلىرى تىزىغىچە يەرگە پېتىپ قالدى، سۇراقە يىقىلدى، ئۇ يەنە قوپۇپ ئېتىنى دېۋىتتى، پېتىپ قالغان ئاتنىڭ ئاياقلىرى يەردىن چىقار-چىقماي، ئاياقلىرىدىن گويا ئىستەك بىر تۇرلۇك چاڭ كوتىرىلدى. سۇراقە ئىشنىڭ بەربات بولغانلىقىنى بىلىپ، كوڭلىگە قاتتىق قورقۇنچ چۈشتى-دە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاملاردىن مەدەت تىلەپ توۋلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ھەمرالىرى سۇراقە يېتىپ كەلگىچە توختاپ تۇردى (سۇراقە: مۇشۇ ۋەقەگە ئۇچرىغان چاغدا رەسۇلۇللانىڭ غەلىبە قىلىدىغانلىقىغا ئىشەنگەن ئىدىم، دەيدۇ). سۇراقە مۇشرىكلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى تۇتۇپ بەرگەن كىشىگە ئىنئام ۋەدە قىلغانلىقىنى يەتكۈزدى، ئاندىن

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بىلەن ئەبۇبەكرىگە ئوزۇق ۋە نەرسە-كېرەك تەگلىدى. ئۇلار: نەرسە-كېرەكنىڭ لازىم ئەمەس، بىزنى ئىزلەپ كېلىۋاتقانلارغا، كورمىدىم، دىسەڭ بولىدۇ، دىدى. سۇراقە پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامدىن ئامانلىق خېتى يېزىپ بېرىشىنى سورىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئەبۇبەكرىنى بۇيرۇپ يازدۇرۇپ بەردى. ئاللا پەيغەمبىرىگە زور ئىلتىپاتنى نامايان قىلدى، بۇ ئىش شۇنىڭ بىلەن ئاياقلاشتى. مەدىنىلىكلەر پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ كېلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ، ئۇنى قارشى ئېلىش ئۈچۈن هەركۈنى هەررە①گە ئالدىغا چىقىشاتتى، كۈن قىزىغىچە تۇرۇپ قايتىپ كېتىشەتتى. بىر كۈنى ئۇزاق كوتكەندىن كېيىن قايتىپ ئويلىرىگە بېرىپ تۇرۇشلىرىغا، مەدىنىنىڭ ئېدىرلىرىدىن بىر ئىش بىلەن كەلگەن بىر يەهۇدى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ۋە ئۇنىڭ هەمراهلىرىنىڭ يىراقتىن بىر كورۇنۇپ، بىر كورۇنمەي چىقىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كورۇپ: هوي ئەرەپ جامائىتى، سىلەر كۇتۇۋاتقان پەيغەمبىرىڭلار مانا كەلدى! دەپ توۋلىدى. ئەنسارلار دەرهال نەيزە-قىلىچلىرىنى ئېلىپ هەررەگە ئالدىغا چىقىپ، رەسۇلۇللانى قارشى ئېلىشتى.

رەسۇلۇللانىڭ قۇباغا چۈشۈشى

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام مەدىنىگە كېلىپ، بەنى ئەمر ئىبنى ئەۋف جەمەتىنىڭكىگە چۈشتى. مەرهۇم ئاسترونوم مەهمۇد پاشانىڭ

---

① هەررە — قاراتاشلىق ساي، مەدىنە مۇشۇنداق بىرقانچە سايلار بىلەن ئورالغان. — ت

ئېنىقلىشىچە، بۇ كۈن رەسۇل ئەۋۋەلنىڭ 8 ـ كۈنى يەنى مىلادىـنىڭ 622 ـ يىلى 9 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنى ئىدى. ئىسلام دىنى مەيدانغا كېلىپ 13 يىلـدىن كېيىن ئۇنىڭ غەلىبىـگە يۈزلەنگەنـلىك يېڭى تارىخى مۇشۇ كۈندىن باشلىنىدۇ. بۇ 13 يىل جەريانىدا رەسۇلۇللا قۇرەيش مۇشرىكلىرى تەرىپىدىن قىسىلدى ۋە ئۇنىڭ ئاللاغا ئاشكارا ئىبادەت قىلىشى چەكلەندى. بۇرۇن مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرىنى تالان ـ تاراج قىلغان ئىدى، ئەمدى ئاللا ئۇنىڭغا ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرىگە باشپانالىق بەردى.

پەيغەمبەرلەرنىڭ ھىجرىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇشۇ نۇۋەتتىكى ھىجرەت بىلەن ئىلگە-رى ئۆتكەن پەيغەمبەر قېرىنداشلىرىنىڭ سۈننىتىنى بىجا كەلتۈردى. چۈنكى بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسى دىـگۈدەك ئۆزلىرىـنىڭ ئۆسكەن يۇرتلىرىدىن ھىجرەت قىلغان؛ پەيغەمبەرلەرنىڭ بوۋىـسى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامـدىن تارتىـپ تاكى ئىيـسا ئەلەيھىسـسالامغا قەدەر پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسى شۇنداق قىلـغان. ئۇلار خۇدانىڭ دەرگاھىدا شۇنچە يۇقۇرى مەرتىۋىگە ئىگە بولسـمۇ، ئۆز قەۋمـى-قېرىنداشلىرى تەرىپىــدىن خارلانـغان. ئۇلار ئۇممەتـلىرىگە ئۈلـگە بولۇش ئۈچۈن، ئاللا رازى بولسىلا، جەۋرى ـ جاپالارغا چىدىغان ۋە سەۋرى ـ تاقەت قىلغان. مىسىر تارىخىغا قارايدىغان بولسىڭىز، ئىسرا ئىـل (ياقۇپ ئەلەيھىسـسالام) ۋە ئۇنىڭ بالىلىرىـنىڭ ئەھۋالـىدىن خەۋەردار بولىسىز. ئۇلار مىسىرلىقلارنىڭ يۇسۇفنى ئۇنىڭ دانالىقى-نى قەدىرلەش يۈزىسىدىن ياخشى قارشى ئالغانلىقىنى ۋە دىنى بىلەن

كارى بولمىغانلىقىنى ئاڭلاپ، مىسىرغا ھىجرەت قىلغان. يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن، مىسىرلىقلار يۇسۇفنىڭ ئۇلار ئۈچۈن قىلغان خىزمەتلىرىنى ئۇنتۇپ، بەنى ئىسرائىلنى ئەزگەن ۋە ئۇلارغا ئازار-كۆلپەتلەر قىلغان، مۇسا بىلەن ھارۇن ئاللاغا تېگىشلىك ئىبادەتلىرىنى قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولۇش ئۈچۈن بەنى ئىسرائىلنى يېتەكلەپ مىسىردىن چىقىپ كەتكەن. يەھۇدىلار ئىيسا ئەلەيھىسسالامنى يالغانغا چىقىرىپ ئۇجۇقتۇرۇۋەتمەكچى بولغاندا، ئىيسا ئەلەيھىسسالام قېچىپ چىققان. ئىيسا ئەلەيھىسسالام شاگىرتلىرىغا تەلىم بېرىپ: "ھەققانىيەت ئۈچۈن قوغلانغانلار بەختلىكتۇر. چۈنكى ئۇلار ئاللانىڭ دەرگاھىدا قىددىس①لار ماقامىغا يېتىدۇ. بىشارەت بېرىلىدۇكى، سىلەرگە ئاسماندا چوڭ ئەجىر بېرىلىدۇ. ئۇلار (بەنى ئىسرائىل) سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەن پەيغەمبەرلەرنى ھەم شۇنداق قوغلىغان" دېگەن. لوت، ئاد ۋە سەمود② دىيارلىرىغا ئوخشاش، ئاھالىسى كاپىر بولغانلىقى ئۈچۈن ئاللانىڭ غەزىۋىگە دۇچار بولغان يۇرتلارغا قارايدىغان بولسىڭىز، ئۇ يەرلەرگە ئاللانىڭ ئازاۋى چۈشۈشتىن بۇرۇن، ئۇ يەرلەردىكى پەيغەمبەرلەر ھىجرەت قىلىپ سىرتقا چىقىپ كەتكەن.

بۇلاردىن مەلۇمكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسلام دىنىنى تارقىتىشتا توسقۇنلۇقلارغا ئۇچراپ ھىجرەت قىلىشى ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس ئىدى. ئۇ "ئاللانىڭ بۇرۇندىن كېلىۋاتقان قانۇنىدۇر.

---

① قىددىس ــ خىرىستىيان دىنىدا ئەۋلىيالىق ماقامىغا يەتكەن ئادەم قىددىس دېيىلىدۇ. ــ ت

② ئاد، سەمۇد ــ قەدىمقى قەبىلىلەر نامى. ــ ت

Altun0q

ئاللانىڭ قانۇنىدىن ھېچ ئۆزگىرىش تاپالمايسەن.“

رەسۇلۇللانىڭ مەككىدىكى ئىشلىرى

بىز بۇ يەردە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككىدىكى چاغدا تەشەببۇس قىلغان دىنىنىڭ ئاساسلىرىنىڭ قىسقىچە مەزمۇنىنى بايان قىلىپ ئۆتىمىز. ئۇلار مۇنداق ئىككى ئىشتىن ئىبارەت:

1. ئاللانى بىر دەپ ئېتىقات قىلىش. مۇشرىكلارغا ئوخشاش، ئاللاغا بۇتلارنى ياكى خىرىستىيان دىنىدىكىلەر ۋە بەزى تائىپىلەر-دەك خۇدانىڭ ئوغلى، خوتۇنى، قىزى دېيىلگەنلەرنى شېرىك كەلتۈرمەسلىك. ئاللانىڭ بىرلىكىگە ئېتىقات قىلىش بولمىغاندا، كىشىلەر ئىنسانىنىڭ ھاياتىدا زورۇر بولغان ئەدەپ-ئەخلاقلارغا رىئايە قىلمايدۇ، كىشىلەر سېزىپ قالمىسىلا، نەپسىنىڭ خالىغان ئارزۇ-ھەۋەسلىرىگە بېرىلىپ كېتىدۇ.

2. ئادەم ئۆلگەندىن كېيىن ئاخىرەتتە قايتا تىرىلدىغانلىقىغا ئىشىنىش، يەنى ئاخىرەتتە كىشىنىڭ دۇنيادىكى قىلمىشلىرىغا يارىشا مۇكاپات ياكى جازا بېرىلىدىغانلىقىغا ئىشىنىش. مەككىدە نازىل بولغان ئايەتلەرنىڭ كۆپىدە مۇشۇ ئىككى ئىش مەزمۇن قىلىنغان ۋە دەلىللەپ كۆرسىتىلگەن، ئىككى ئىشقا ئىشەنمىگۈچىلەر ئەيىپلەنگەن. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئەقىلغا مۇۋاپىق دەلىللەر ۋە ۋاقىتنى ئىسراپ قىلىدىغان پايدىسىز پەلسەپىگە ھاجەت بولمىغان پاكىتلار ئاساسىدا بايان قىلىنغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قۇرئاننىڭ كۆپ قىسمى مەككىدە نازىل بولغان، پەقەت تۇۋەندىكى 22 سۈرە مەدىنىدە نازىل بولغان. ئۇلار: «سۈرە بەقەرە»، «سۈرە ئال ئىمران»، «سۈرە نىسا»،

«سۇرە مائىدە»، «سۇرە ئەنفال»، «سۇرە تەۋبە»، «سۇرە ھەج»، «سۇرە مۇئمىنۇن»، «سۇرە ئەھزاب»، «سۇرە قىتال»، «سۇرە فەتھ»، «سۇرە ھۇجۇرات»، «سۇرە ھەدىد»، «سۇرە مۇجادىلە»، «سۇرە ھەشر»، «سۇرە مۇمتەھىنە»، «سۇرە سەف»، «سۇرە جۇمۇئە»، «سۇرە مۇنافىقۇن»، «سۇرە تەغابۇن»، «سۇرە تەلاق»، «سۇرە تەھرىم»لەردىن ئىبارەت. قۇرئاننىڭ يۇقۇرقىلاردىن باشقا سۇرىلىرى مەككىدە نازىل بولغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇبادا ئەمرى جەمەتىنىڭ ئاقساقىلى كۇلسۇم ئىبنى ھەدمىنىڭ ئۆيىگە چۈشتى. سەئىد ئىبنى خەيسەمەنىڭ ئۆيىدە سورۇن تۈزۈپ، كىشىلەرگە ئالاھىدە سوزلەپ بېرەتتى، چۈنكى سەئىد بويتاق ئىدى. ئەبۇبەكرى بولسا سىنھىدىكى (مەدىنىدىكى بىر مەھەللە ــ ت) خارىجە ئىبنى زەيدنىڭ ئۆيىگە چۈشتى. خارىجە بولسا خەزرەج قەبىلىسى ھارىس جەمەتىدىن ئىدى.

قۇبا مەسچىدى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇبادا بىرقانچە كۈن تۇردى ۋە بۇيەردە بىر مەسچىت سالدۇردى، بۇ مەسچىتنى ئاللا بىرىنچى كۈندىن تارتىپلا، تەقۋادارلىق ئاساسىغا قۇرۇلغان مەسچىت، دەپ تەرىپلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېنىدىكى ئەنسار ۋە مۇھاجىرلار بىلەن بۇ مەسچىتتە ئارامخۇدا ناماز ئوقۇدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زاماندا مەسچىتلەر ناھايىتى ئاددى سېلىناتتى. كېيىنكى زامانلاردا مەسچىت سالغۇچىلار ئادەتلەنگەن نەرسىلەردىن ھېچقايسىسى يوق ئىدى. ئۇلارنىڭ پۈتۈن ئىسى-يادى دىللارنى ئىمان بىلەن بېزەش

ۋە شەيتاننىڭ ھەسسىسىنى دىللاردىن تازىلاپ چىقىرىۋېتىشتە ئىدى. مەسچىتلەرنىڭ تاملىرىنىڭ ئېگىزلىكى ئادەم بويىدىن ئاشمايتتى. مەسچىتنىڭ ئۈستى تەرىپىدە كۈننىڭ ئىسسىقلىقىدىن ساقلىنىدىغان سايىۋەن بولاتتى.

رەسۇلۇللانىڭ مەدىنىگە كىرىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىلىچ ئاستان ئەنسارلار بىلەن ئەتراپى ئورالغان ھالدا مەدىنىگە كەلدى. بۇ يەردە مەدىنە خەلقىنىڭ شاتلىقىنى سوزلەپ ئوتەيلى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېتىپ كەلگەن كۈنى مەدىنىلىكلەر ئۈچۈن بەختلىك كۈن بولدى. ئۇلار ھەممىسى رەسۇلۇللا كەلگىنىگە خوشال بولغاندەك خوشاللانمىغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا چىققان ئاياللار، بالىلار، كېنىزەكلەر مۇنۇ ناخشىنى ئېيتىشاتتى:

رەسۇلۇللا تولۇن ئايدەك چىچىپ نۇر،
چىقىپ كەلدى سەنىيا تۇلۇۋەدادىن①.
خۇداغا شۇكرى قىلماق بىزگە لازىم،
بىرەر ئادەم قول ئۈزمىسلا دۇئادىن.
مۇسۇلمانلارغا مەقبۇل ئۇشبۇ دىنىنى
رەسۇلۇللا ئېلىپ كەلدى خۇدادىن.

كىشلەر پىيادە ۋە ئۇلاقلىق ھالدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارقىسىدىن ماڭاتتى ۋە ئويلىرىگە چۈشۈرۈش ئۈچۈن پەيغەمبەر

① سەنىياتۇلۇۋەدا — مەدىنىگە يېقىن بىر جايدىكى ئېدىرنىڭ ئىسمى. — ت

ئەلەيھىسسالامنىڭ توگىسىنىڭ چۆلۋۆرىنى تالىشاتتى.

دەسلەپكى ئوقۇلغان جۇمە نامىزى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەنى سالىم ئىبنى ئەۋف مەھەللىسىگە يېتىپ بارغاندا، جۇمە نامىزىنىڭ ۋاقتى بولۇپ قالغان ئىدى، ئۇ توگىسىدىن چۈشۈپ جۇمە ئوقۇدى. بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇنجى قېتىم ئوقۇغان جۇمە نامىزى ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ قېتىمقى تۇنجى جۇمەدە ئوقۇغان خۇتبىسىدە ئاللاغا ھەمدۇ ـ سانا ئېيتقاندىن كېيىن مۇنداق دېدى: "ئى جامائەت! ئاخىرەت ئۈچۈن تەييارلىنىڭلار، ياخشى ئەمەللەرنى قىلىڭلار، ئىمانىڭلار ۋە ئېھسان قىلىڭلار. سىلەر بىر كۈن ئۆلۈپ، مال ـ دۇنيالىرىڭلاردىن ئايرىلىپ خۇدانىڭ دەرگاھىغا بارىسىلەر، ئاللا سىلەردىن: تەرجىمانسىز ۋە ۋاستىسىز پەيغەمبەر ئەۋەتمىدىممۇ؟ مال ـ مۈلۈك بەرمىدىممۇ؟ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىڭلار قېنى؟ ئېيتقان ئىمان ۋە قىلغان ئىنئاملىرىڭلار قېنى؟ دەپ سورايدۇ. بۇ چاغدا سىلەرگە قىلغان ياخشى ئەمەللىرىڭلاردىن باشقا يۆلەنچۈك يوقتۇر. ئەتراپىڭلارغا قاراپ دوزاختىن باشقا نەرسىنى كورمەيسىلەر. شۇنىڭ ئۈچۈن، قولۇڭلاردىن كېلىشىچە ياخشى ئەمەللەرنى قىلىپ، دوزاخ ئازاۋىدىن قۇتۇلۇشقا ھەركەت قىلىڭلار، يېرىم تال خورما چاغلىق نەرسە بولسىمۇ سەدىقە قىلىڭلار. بىر نەرسىسى يوق كىشىلەر يۇمشاق سوز بىلەن بولسىمۇ غېرىپ ـ مىسكىنلەرنىڭ كوڭلىنى ئالسۇن. ئاللا بىر ياخشىلىققا ئۇنىڭدىن نەچچە ھەسسە كوپ ياخشىلىق بېرىدۇ. سىلەرگە ئامانلىق ۋە ئاللانىڭ رەھمەتلىرى ھەم بەركەتلىرى بولسۇن."

Altun0q

رەسۇلۇللانىڭ ئەبۇ ئەييۇبنىڭ ئۆيىگە چۈشۈشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جۇمەدىن كېيىن يولنى داۋاملاشتۇردى؛ ئەنسارلارنىڭ ھەربىر مەھەللىسىدىن ئۆتكەندە، ئۇ يەرلەرنىڭ ئاھالىسى ئۇنىڭ تۆگىسىنىڭ چۇلۋۇرىنى تۇتۇۋېلىپ ئۆز ئۆيلىرىگە چۈشۈشنى ئۆتۈنۈشكە قىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا تۆگىنى ئۆز ئىختىيارىغا قويۇۋېتىشنى، تۆگە قەيەردە چۆكسە، شۇ ئۆيگە چۈشىدىغانلىقىنى ئېيتاتتى. تۆگە ئاخىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇققانلىرىدىن ئەدى ئىبنى نەججار جەمەتى مەھەللىسىگە يەتكەندە، ئەبۇ ئەييۇب خالىد① ئىبنى زەيد ئەنسارىنىڭ ئۆيى ئالدىدا توختاپ چۆكلاندى (رەسۇلۇللانىڭ ئۇلۇغ مەسچىدى شۇ يەرگە سېلىنغان). رەسۇلۇللا: "ئىنشائاللا، تۇرالغۇمىز مۇشۇ يەر بولىدۇ." "رەببىم، مېنى مۇبارەك يەرگە چۈشۈرگىن، سەن بولساڭ ئەڭ مۇبارەك يەرگە چۈشۈرگۈچىسەن" دېدى. ئەبۇ ئەييۇب پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەرسە-كېرەكلىرىنى ئۆيىگە ئېلىپ كىردى. ئەسئەد ئىبنى زۇرارە تۆگىنى چۇلۋۇرىدىن يېتىلەپ ئۆيىدە بېقىشقا ئېلىپ كەتتى. بەنى نەججار مەھەللىسىنىڭ قىزچاقلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا مۇنۇ ناخشىنى ئېيتىپ چىقىشتى:

بەنى نەججار مەھەللىسى قىزلىرى بىز،
مۇھەممەد بىزنىڭ ئەجەپ ياخشى خوشنىمىز.

---

① خالىد—مۇئاۋىيەنىڭ خەلىپىلىك دەۋرىدە ئىستامبۇل مۇھاسىرىسىدە ۋاپات بولۇپ، شۇ يەردە شەھەرنىڭ سىرتىغا دەپنە قىلىنغان. — ت

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلاردىن: مېنى ياخشى كورەمسىلەر؟ دەپ سورىۋىدى، ئۇلار: ھەئە! دەپ جاۋاپ بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئاللاغا مەلۇمكى، چوقۇم سىلەرنى قەلبىمدىن سويىمەن، دىدى. ئەبۇ ئەييۇبنىڭ جايى ئىككى قەۋەت بولۇپ، رەسۇلۇللانى ئۇستۇنكى قەۋەتكە ئېلىپ چىقماقچى بولسىمۇ، زىيارەتچىلەرگە قولايلىق بولۇشى ئۇچۇن، رەسۇلۇللا ئاستىنقى قەۋەتنى ئىختىيار قىلدى. لېكىن ئەبۇ ئەييۇب ئاياقلارنىڭ دەسسىشىدىن چىققان چاڭ-توزاڭ ياكى توكۇلگەن سۇلاردىن رەسۇلۇللانىڭ كوڭلىگە شىكەستە يەتمىسۇن دەپ ئۇنى ئاياش يۇزىسىدىن، ئۇنىڭ ئاستىنقى قەۋەتتە تۇرۇشىغا كوڭلى ئۇنىمىدى. بىر كۇنى كېچىدە ئەبۇ ئەييۇبنىڭ سۇ ئېلىقلىق كومزىگى تاسادىپى ھالدا خوتۇنىنىڭ قولىدا چېقىلىپ كەتتى. سۇنىڭ رەسۇلۇللانىڭ ئۇستىگە چۇشۇپ كېتىشىدىن قورقۇپ، ئەبۇ ئەييۇب بىلەن خوتۇنى ئىككىسى ئويىدىكى ئارانلا بىرلا يوتقىنى بىلەن سۇنى ئېرتىشتى. ئەبۇ ئەييۇب رەسۇلۇللاغا ئىلتىماس قىلىۋېرىپ، ئۇنى يۇقۇرى قەۋەتكە ئېلىپ چىقىپ ئولتۇرغۇزدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇ ئەييۇبنىڭ ئويىدىكى چاغدا، ئەنسارلارنىڭ چوڭلىرى سەئىد ئىبنى ئۇبادە، ئەسئەد ئىبنى زۇرارە، ئۇممۇ زەيىد ئىبنى سابىت قاتارلىقلارنىڭ ئويلىرىدىن ھەر كۇنى ئۇچ، توت تاۋاق ئاش كېلىپ تۇراتتى.

مۇھاجىرلارنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى

مۇھاجىرلارنىڭ تولىسى رەسۇلۇللا بىلەن مەدىنىگە كەلدى. ئەنسارلار ئۇلارنى ئويلىرىگە چۇشۇرۇشتە تالىشىپ قالدى. شۇنىڭ

بىلەن چەك تاشلىنىپ، قايسى ئەنسارغا قايسى مۇھاجىرنىڭ ئىچى يېزىلغان چەك چىققان بولسا، ئۇ، شۇ مۇھاجىرنى ئۆيىگە چۈشۈردى.

ئىسلام قېرىنداشلىقى

ئەنسارلار بىلەن مۇھاجىرلارنىڭ ئارىسىدىكى ئىنسانىنىڭ تەسىرى بىلەن مۇمكىن بولماي، پەقەت ئاللانىڭ پەزلى-مەرھەمىتى بىلەنلا پەيدا بولىدىغان مۇنداق مۇھەببەتنى مۇلاھىزە قىلغان ئادەم مۇسۇلمانلارنىڭ سان ۋە قورال-ياراق جەھەتتە ئاز تۇرۇقلۇق ئۆز دۈشمەنلىرى بولغان مۇشرىكلار ۋە ئەھلى كىتاپلار ئۈستىدىن قانداق غەلىبە قىلغانلىقلىرىنى چۈشىنىدۇ. ئەنسارلار ئۆز قېرىنداشلىرى بولغان مۇھاجىرلارنى ئۆزلىرىدىنمۇ چارىراق كورەتتى. قۇرئاندا ئاللا مۇنداق دىگەن: ”ئۇلار (مۇھاجىرلار)دىن ئىلگىرى مەدىنىدە يەرلىك بولغان ۋە ئىمانى كۈچلۈك بولغانلار يېنىغا ھىجرەت قىلىپ كەلگەنلەرنى دوست تۇتىدۇ، ئۇلارغا بېرىلگەن نەرسىلەر ئۈچۈن ئىچى تارلىق قىلمايدۇ.“ (سۈرە ھەشر، 9-ئايەتنىڭ بىر قىسمى) مانا بۇ قېرىنداشلىقنىڭ ئەڭ يۇقۇرى دەرىجىسى. ئەنسارلار مۇھاجىر قېرىنداشلىرى ئۈچۈن قىلغان غەمخورلۇقلىرىنى تېخى قىلىشقا تېگىشلىك بولغاندىن ئاز دەپ قارايتتى. رەسۇلۇللا ئۇلارنىڭ قېرىنداشلىقىنى چىڭىتىش ئۈچۈن ئەنسارلار بىلەن مۇھاجىرلارنى بىر بىرى بىلەن ئاخىرەتلىك دوست قىلىپ قويىدى. بۇ قېرىنداشلىقنىڭ ئىرقىي ۋە گۇرۇھۋازلىق ئاساسىدىكى قېرىنداشلىقتىن ناھايىتى يۇقۇرى تۇرىدىغانلىقىنى كىتاپخانلارغا قەلەم ئارقىلىق بايان قىلىش ھاجەتسىز، بۇنى پەقەت ئۇلارنىڭ دىنىي تۇيغۇسىغا ھاۋالە قىلىمىز، مۇن-

داق تۈيغۇ قەلەم بىلەن چۈشەندۈرۈشتىن ئۈتكۈررەك بولىدۇ. قىسـ
قىسى، گەرچە ئۇلارنىڭ ۋۇجۇتـلىرى باشقا ـ باشقا بولـسىمۇ، لېكىن
ئاللانىڭ دوستلاشتۇرۇشى ئارقىلىق، ئۇلارنىڭ دىللىرى بىر نەرسىگە
ئايلانغان. مۇشۇ مۇسۇلمانـلارنىڭ بىرلىشىش ئارقىـلىق ئۇستۇنلۇككە
ئىگە بولغىنىغا ئوخشاش، ئالـلاتائالا زامانىمىزنىڭ مۇسۇلمانلىرىنىمۇ
شۇلاردەك قېرىنداش بولۇشقا مۇۋەپـپەق قىلىپ، ئۇستۇنـلۇككە ئىگە
قىلغاي! بۇ قېرىنـداشلىق، باراۋەرلىك ئادالەت ئاساسـىغا قۇرۇلغان
ئىدى. دوستلاشتۇرۇلغان ئىككى ئادەمنىڭ بىرى ئولسە، ئىككىنچىسى
ئۇنىڭغا مىراسخور بولاتتى، قان قېرىنداشلىرى مىراسخور بولمايتتى.
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: ”ئاخىرەتـلىك ئۇچۇن ئىككىـدىن
جۇپ ـ جۇپ قېرىنداش بولۇڭلار“ دەيتتى. مۇشۇ قېرىنداشلىق بويىچە
ئوزئارا مىراسخور بولۇش مۇنۇ ئايەت نازىل بولغاندىن كېيىن ئەمەلـ
دىن قالدى: ”كىتابۇللادا قانداش تۇققانـلار (مىراس جەھەتتە) بىر
بىرىگە ئەڭ يېقىندۇر.“ (سۇرە ئەھزاب، 6 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى)

رەسۇلۇللانىڭ ئائىلە ـ تاۋابىئاتـلىرىنىڭ ھىجرىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدە ئورۇنلاشقاندىن كېيىن، مەكـ
كىدىكى بالا ـ چاقىلىرىنى ئېلىپ كېلىشكە زەيىد ئىبنى ھارىسە بىلەن
ئەبارافىنى ئەۋەتتى، ئابدۇللا ئىبنى ئورەيقىتنى ئۇلارغا يول باشلاشقا
قوشتى. ئۇلار رەسۇلۇلـلانىڭ قىزلىرى فاتىـمە، ئۇمـمۇ كۇلسۇم ۋە
ئايىلى سەۋدە بىنتى زەمـئەنى، زەيىد ئىبـنى ھارىـسەنىڭ خوتۇنى
ئۇممۇ ئەيمەن بىلەن ئوغلى ئوسامەنى ئېلىپ كېلىشـتى. رەسۇلۇللاـ
نىڭ قىزى زەينەب بولسا ئېرى ئەبۇلئاس ئىبنى رەبى ئەۋەتمىگەنـ

Altun0q

لىكتىن كېلەلمىدى. ئۇلار بىلەن بىللە يەنە ئەبۇبەكرىنىڭ ئوغلى ئابدۇللا ۋە ئەبۇبەكرىنىڭ خوتۇنى ئۇممۇ رومان، قىزلىرى ئائىشە ۋە ئەسمالار كەلدى. ئەسما زوبەير ئىبنى ئەۋۋامنىڭ ئايىلى بولۇپ، ئابدۇللاغا ھامىلدار ئىدى. ئابدۇللا مۇھاجىرلار ئىچىدە مەدىنىدە تۇنجى تۇغۇلغان بوۋاق بولدى.

مەدىنىدىكى تەپ كېسىلى

مەككىدىن كەلگەن مۇھاجىرلارغا دەسلەۋىدە مەدىنىنىڭ ھاۋاسى ياقمىدى. مۇھاجىرلاردىن نۇرغۇن ئادەم تەپ كېسىلى بىلەن ئاغ-رىدى. رەسۇلۇللا ئۇلارنى يوقلاپ تۇردى. ئۇلار رەسۇلۇللاغا تەپتىن شىكايەت قىلغاندا، ئۇ: ئى ئاللا، بىزگە خۇددى مەككىگە ئوخشاش، مەدىنىنىمۇ سۆيۈملۈك قىلىپ بەرگىن. مەدىنىنىڭ ئولچەم، جىڭلىرىنى بىزگە بەرىكەتلىك قىلىپ بەرگىن. مەدىنىنىڭ ۋاباسىنى جەھفە①گە يوتكىۋەتكىن، دەپ دۇئا قىلدى. ئاللا رەسۇلۇللانىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىلدى. مۇھاجىرلار مەدىنىدە خاتىرجەم ھايات كەچۈردى.

ئاجىز مۇسۇلمانلارنىڭ مەدىنىگە قىلغان ھىجرىتىنىڭ توسقۇنلۇققا ئۇچرىشى

مەككىنىڭ مۇشرىكلىرى بەزى مۇسۇلمانلارنى سولاپ قويۇپ ۋە

① جەھفە ــ مەككىدىن 82 مىل (1 مىل 1609 مېتىر) كېلىدىغان بىر يېزا، سۈرىيىلىكلەر ھەجگە شۇ يەردىن ئېھرام باغلايدۇ.

قىيناپ، ھىجرەت قىلىشتىن توستى. بۇلار ۋەلىد ئىبنى ۋەلىد، ئىياش ئىبنى رەبى، ھىشام ئىبنى ئاسىلار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامىزىدا ئۇلار ئۇچۇن دۇئا قىلاتتى. «دۇئايى قۇنۇت»نىڭ ئەسلى مۇشۇ دۇئا ئىدى. «دۇئايى قۇنۇت» تۇرلۇك ۋاقىتلاردا، تۇرلۇك نامازلاردا ئوقۇلغان. خۇپتەننىڭ ۋىترى نامىزىدا ۋە بامدات نامىزىدا روكۇدىن كېيىن ۋە بۇرۇن ئوقۇلغان، ھەربىر ساھابە ئۇزىنىڭ كورگىنىنى رىۋايەت قىلغان. «دۇئايى قۇنۇت»نىڭ قايسى نامازدا ئوقۇلىدىغانلىقى توغرىسىدا مەزھەپ ئىماملىرى ئوتتۇرىسىدىكى ئىختىلاپنىڭ سەۋەبى ئەنە شۇ.

ھىجرىيىنىڭ 1 - يىلى

مەسچىت سېلىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە كېلىپ بەنى نەججار مەھەللىسىنىڭ ئالدىدا توگىسى چوككەن يەرگە مەسچىت سېلىشقا كىرىشتى. بۇ يەر ئەسئەد ئىبنى زۇرارە تەربىيىسىدىكى ئىككى يېتىم بالىنىڭ خورما خامانلىقى ئىدى. رەسۇلۇللا ئۇلارنى چاقىرىپ، مەسچىت سېلىش ئۇچۇن ئۇلارنىڭ خامانلىقىنى سېتىپ بېرىشىنى ئېيتقاندا، ئۇلار، ئى رەسۇلۇللا، يەرنى ساڭا پۇل ئالماي ھەدىيە قىلىپ بېرىمىز دىسىمۇ، رەسۇلۇللا ئۇنىماي، پۇل بېرىپ سېتىۋالدى. بۇ يەردە مۇشرىكلارنىڭ قەۋرىلىرى، خورما دەرەخلىرى ۋە بەزى ئازگاللار بار ئىدى. قەۋرىلەردىكى جەسەتلەر كولاپ ئالدۇرۇلۇپ تۇزلىتىلدى، ئازگاللارمۇ تىندۇرۇلدى، خورما دەرەخلىرى كېسىپ تاشلاندى، مەسچىت سېلىش باشلاندى. مەسچىتنىڭ تاملىرى كېسەكتىن، ھولى

تاشتىن قوپـﯘرۇلـدى. ئۈستى خورما دەرىـخـىنىڭ شاخـلىرى بىلەن يېپىلدى، خورما ياغاچلىرىدىن تۈۋرۈك قىلىندى. مەسچىتنىڭ ئېگىز- لىكى ئادەم بويىـدىن سەل ئېگىزرەك ئىدى. مەسچىتـنىڭ قۇرۇلۇش ئەمگىكىگە مۇسۇلمانلار بىلەن بىرلىكتە پەيغەمـبەر ئەلەيھىسـسالاممۇ قاتناشتى. ئۇلار مەسچىتكە ئىشلەش جەريانىدا تۈرلۈك ناخشا-شېئىر- لارنى ئوقۇيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ ئۇلار بىلەن بىللە:

كۈزلەيمىز رەببىمىزدىن ئاخىرەتنىڭ ساۋابىن،

مۇھاجىر، ئەنسارلارغا رەھىم-شەپقەت ئەيلىگىن......

دەپ ناخـشائېيتاتتى. شىمال تەرەپكە كېلىـدىغان بەيتۇلمۇقەددەس بۇ مەسچىتنىڭ قىبلىسى قىلىپ بەلگىلەندى. مەسچىتكە ئۈچ تەرەپتىن ئىشـىك قويۇلدى. يامـغۇرنىڭ تەسـىرىگە ئۇچرىماسـلىقى ئۈچۈن، مەسچىتكە شېغىل ياتقۇزۇلدى. مەسچىت ئاددى-ساددا ئىدى، ھەتـتا بىساتمۇ سېلىنمىغان، ئىھاتە ئىچىگىمۇ ئېلىنـمىغان ئىدى. زەمئەنىڭ قىزى سەۋدە ۋە ئائىشە ئۈچۈن مەسچىتنىڭ يېنىغا يولەپ ئىككى ئېغىز ھوجرا سېلىندى. بۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامـىنىڭ شۇ ئىككى ئايىلىلا بار ئىدى. كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسـسالام ھەر قېتىم ئۆي- لەنگەندە، شۇنىڭغا قاراپ مەسچىتكە تۇتاشتۇرۇلۇپ ھوجرىلار سېلىناتتى.

ئەزاننىڭ پەيدا بولۇشى

مۇسۇلمانلارنىڭ بۈيۈك ئاللانىڭ ئۇلۇغلۇغىنى داۋاملىق ئەسلەپ، ئاللانىڭ بۇيرۇقلىرىنى ئورۇنلاپ، نەھى قىلىنغان ئىشلاردىن چەكلى- نىشلىرى ئۈچۈن ئاللا مۇسۇلمانلارغا نامازنى پەرز قىلدى. شۇڭا ئاللا قۇرئاندا: "ناماز گۇنادىن، يامان ئىشـلاردىن توسىدۇ" (سۈرە ئەنكە-

بۇت، 45 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) دېگەن. ئاللا مۇسۇلمانــلارنىڭ تۇرلۇك ئىشلاردا ئۇزئارا مەسلىھەتلىشىشىنى ۋە دوستلۇق ئالاقىلىرىنى، ئىتتىـ پاقلىقىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن جامائەت نامىزىــنى ئەڭ ئەۋزەل ناماز قىلدى. نامازنىڭ ۋاقتى كەلگەندە، غاپىللارنى ئويغىتىدىغان، بىخۇتـ لارنى ئەسلىتىدىغان، ھەممىنى يىغىــلىشقا ئۈندەيــدىغان بىر ئىشــنى يولغا قويۇش توغرىلىق پەيغەمبەر ئەلەيھىــسسالام ساھابىلىرى بىلەن مەسلىــھەتلەشــتى. بەزىــلەر: ناماز ۋاقتىدا كىشــلەر كورۇپ نامازغا كېلىشى ئۈچۈن بايراق چىقىرايلى، دېدى. بەزىلەر بۇنداق قىلىشـ نىڭ ئۇيقۇدىكىلەرنى ئويغىتالمايدىغانلىقىنى، غاپىلــلارغا ئۇقتۇرغىلى بولمايدىغانلــىقىنى ئېيتىپ، ئۇنىڭغا قوشۇلــمىدى. بەزىلەرنىڭ ئىگىز دوڭگە ئوت يېقىپ گۈلخان سالــساق دىگەن پىكرىــمۇ قوبۇل قىلىنـ مىدى. بەزىلەر يەھۇدىلارنىڭ ئىبادەت ۋاقــتىدا بۇرغا چالغانــلىرىغا ئوخشاش بۇرغا چېلىشنى ئوتتۇرىغا قويدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەھۇدىلارغا تەقلىت قىلىشنى يامان كورگەنلىكتىن، بۇنى رەت قىلدى. بەزىلەرنىڭ خىرىستىيانلارغا ئوخشاش داڭ ئۇرۇش پىكرىــمۇ رەسۇـ لۇللاغا ياقــمىدى. ئەڭ ئاخىردا، بەزىــلەرنىڭ ناماز ۋاقــتىدا ئەزان ئېيــتىش پىكــرى ماقۇل كورۇلــدى. مۇئەززىنلەردىــن بىرى بولغان ئابدۇللا ئىبنى زەيىد ئەنــسارىــنىڭ چۈشىدە بىر شەخس كورۇنۇپ: نامازغا توۋلاپ ئېيتىدىغان ئەزاننى ساڭا ئۇگىتىپ قويايمۇ؟ دېۋىدى، ئابدۇللا: ماقۇل، ئۇگىتىپ قوي، دېدى. ھىلــقى كىشى ئابدۇللاغا: "ئالــلاھۇ ئەكبەر (ئاللا ھەمــمىدىــن ئۇلۇغــدۇر)"نى ئىككــى قېتىم، "ئەشھەدۇئەنــلا ئىلاھە ئىللاللا (گۇۋالىق بېرىمەنــكى، بىر ئالــلادىن باشقا ھىچ ئىلاھ يوق)"نى ئىككى قېتىم، "ئەشھەدۇئەنــنە مۇھەممەـ دەن رەسۇلۇللا (گۇۋالىق بېرىمەنكى، مۇھەممەد ئالــلانىڭ ئەلچىسى)"

AltunOq

نى ئىككى قېتىم، ”ھەييە ئەلەسسەلاھ (نامازغا چاپسان كېلىڭلار)“نى ئىككى قېتىم، ”ھەييەئەلەلفەلاھ (نىجاتلىق يولىغا چاپسان كېلىڭلار)“نى ئىككى قېتىم، ئاندىن كېيىن ”ئاللاھۇ ئەكبەر“نى يەنە ئىككى قېتىم ئېيتقاندىن كېيىن، ”لائىلاھە ئىللاللا“نى بىر قېتىم دەيسەن، دىدى. ئابدۇللا ئويغىنىپ، كورگەن چۈشىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بايان قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: ھەقىقەتەن ھەق چۈش كورۇپسەن. بۇنى بىلالغا ئۇگەت، بىلالنىڭ ئاۋازى سېنىڭ ئاۋازىڭدىن جاراڭلىق، ئەزاننى بىلال ئېيتسۇن، دىدى. بىلال ئەزان ئېيتىۋاتقاندا، ئومەر كېلىپ: ئى رەسۇلۇللا، ئاللاغا قەسەمكى، مۇنداق چۈشنى مەنمۇ كورگەن ئىدىم، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەدىنىدىكى مەزىنلىرىنىڭ بىرى بىلال، يەنە بىرى ئابدۇللا ئىبنى ئۇممۇ مەكتۇم ئىدى. بىلال بامدات نامىزىنىڭ ئەزدىندە ”ھەييەئەلەلفەلاھ“ دىگەن سوزدىن كېيىن، ”ئەسسەلاتۇ خەيرۇن مىنەننەۋم“ (ناماز ئۇيقۇدىن ياخشى) دىگەن سوزنى تەكرار ئېيتاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى ئېتىراپ قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رامىزان ئېيىنىڭ تاڭ سەھەرلىرىدە ئەزاننى ئىككى قېتىم ئېيتىشقا بۇيرۇغان. بىرىنچى قېتىملىق ئەزان ئۇخلاپ قالغانلارنى سوھورلۇق (زولۇق)قا ئويغىتىش ئۇچۇن، ئىككىنچى قېتىملىق ئەزان ناماز بامدات ئۇچۇن ئېيتىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئەبۇبەكرى، ئومەرلەرنىڭ دەۋرىدە، جۇمە نامىزىدا ئىمام مۇنبەردە ئولتۇرغاندا بىرىنچى ئەزان ئېيتىلاتتى. ئوسماننىڭ دەۋرىگە كەلگەندە كىشىلەر كوپىيىپ، زەۋرادا ئىككىنچى قېتىم ئەزاننىڭ قوشۇلغانلىغىنى ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلىدۇ. ھىشام ئىبنى ئابدۇلمەلىك تەختكە چىققاندا، ئۇ، ئوسمان زەۋرادا قوشقان ئەزاننى مۇنارنىڭ

ئۇستىدە ئېيتىلىدىغان قىلدى، كېيىن ئۇنى خەتىپ مۇنبەرگە چىققاندا، مەسچىتنىڭ ئىچىدە ئېيتىلىدىغان قىلدى. بۇنىڭدىن مەسچىتتە خەتىپنىڭ ئالدىدا ئېيتىلىدىغان ئەزاننىڭ ھىشام ئىبنى ئابدۇلمەلىك پەيدا قىلغان بىدئەت ۋە ئەھمىيەتسىز ئىكەنلىگى بىلىنىدۇ، چۈنكى ئەزاندىن مەقسەت نامازغا چاقىرىش، مەسچىتتىكى كىشىلەرنى نامازغا چاقىرىشنىڭ ئەھمىيىتى يوق، مەسچىتنىڭ ئىچىدە ئېيتىلغان ئەزاننى مەسچىتنىڭ سىرتىدىكىلەر ئاڭلىمايدۇ. بۇنى شەيخ مۇھەممەد ئىبنى ھاج «مەدخەل» ناملىق كىتاۋىدا بايان قىلغان.

ھافىز «فەتھۇلبارى» دىگەن كىتاپىتا: كىشىلەر پەيدا قىلغان جۇمە نامىزىدىن ئىلگىرى دۇئا ـ دۇرۇد ئوقۇش ئىشلىرى بەزى جايلاردا بار، بەزى جايلاردا يوق؛ بۇ جەھەتتە سەلەف سالىھ①لارغا ئەگىشىشنى ئەۋزەل، دەيدۇ.

بۇنىڭدىن مەلۇمكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ جۇمە ئەزىنى توغرىسىدىكى سۈننىتى شۇكى، مۇئەززىن مۇنار ئۇستىدە ئەزان ئېيتقان چاغدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنبەردە ئولتۇراتتى، خۇتبىنى ئوقۇپ بولۇپ نامازنى باشلايتتى. يۇقۇرقىدىن باشقا ھەممىسى كېيىن پەيدا بولغان بىدئەتلەردۇر.

ئىقامەت ئېيتىش مەسچىت ئىچىدە نامازغا چاقىرىشتۇر. ئىقامەتنىڭ ئىبارىلىرى توغرىسىدىكى رىۋايەتلەر ھەر خىل بولغاچقا، مەزھەپ ئىماملىرى ئارىسىدا ئىختىلاپ بار. مۇھەممەد ئىبنى ئىدرىس

---

① سەلەف سالىھ — ئىسلام دىنىنىڭ دەسلەپكى دەۋرلىرىدىكى توغرا مەسلەكتىكى ئۆلىمالار. كېيىنكى ئۆلىمالار خەلەف دىيىلىدۇ. — ت

شافئىي① مەزھىپىدە "قەد قامەتىسالات" (ناماز ھازىر بولدى) سۆزى تەكرار ئېيتىلىدۇ، قالغانلىرى بىردىن ئېيتىلىدۇ. ئىمام مالىك ئىبنى ئەنەس مەزھىپىدە② ھەممىسى بىردىن ئېيتىلىدۇ. ئەبۇ ھەنىفە نۇئمان مەزھىپىدە③ ھەممىسى تەكرار ئېيتىلىدۇ.

مەدىنە يەھۇدىيلىرى

مۇسۇلمانلار مەككىدىكى چاغدا، ئاللا ئۇلارنى قۇرەيش مۇشرىكلىرىغا مۇپتىلا قىلغانىدەك، مەدىنىدىمۇ ئۇلارنى بەنى قەينۇقا، بەنى قۇرەيزە، بەنى نەزىر قەبىلىلىرىنىڭ يەھۇدىيلىرىغا مۇپتىلا قىلدى. يەھۇدىيلار ئىسلام دىنىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ، كورەلمەسلىك بىلەن دۈشمەنلىك ئىزھار قىلىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېلىشتىن ئىلگىرى، يەھۇدىيلار ئەرەپ مۇشرىكلىرى بىلەن ئۇرۇشقان چاغلىرىدا، كېلىش ئالدىدا تۇرغان پەيغەمبەر نامى بىلەن

---

① ئىمام مۇھەممەد ئىبنى ئىدرىس شافئىي ئىسلام دىنىدىكى مەزاھىب ئەربەئە دېيىلىدىغان مەشھۇر تۆت مەزھەپنىڭ ئۈچىنچىسى. شافئىي مەزھىبى مىسىر، ئىراق، سۈرىيە، ھىجاز، يەمەنلەرگە ۋە قىسمەن ھالدا ئافرىقا، ھىندىستان، خۇراسان قاتارلىق مەملىكەت ۋە جايلارغا تارقالغان. — ت

② ئىمام مالىك ئىبنى ئەنەس مەزھىبى مالىكى مەزھىبىمۇ دېيىلىدۇ. بۇ مەزھەپ ئالدى بىلەن مەدىنىدە، ئاندىن ھىجاز، بەسرە، مىسىر، ماراكەش ۋە سۇدان، نىشاپۇر، يەمەن قاتارلىق جايلاردا تارقالغان.

③ ئەبۇ ھەنىفە نۇئمان كۇفەلىك بولۇپ، ئىمام ئەزەم نامى بىلەن مەشھۇر. ئىمام ئەزەم تۆت مەزھەپ ئىچىدىكى ئەڭ بۇرۇنقى مەزھەپ بولغان ھەنەفى مەزھىبىنىڭ ئىمامى ۋە ئاساسچىسى. ئىمام ئەزەم ھىجرىيىنىڭ 80-يىلى

للادىن ياردەم تىلەيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام كەلگەندىن كېيىن، يەھۇدىيلارنىڭ باشلىقلىرى پەيغەمبەرلىك ئەرەپ مىللىتىدىن بولغان كىشىگە كەلگەنلىكىنى كورۇپ، ئۇنى ئېتىراپ قىلىشتىن باش تارتتى. ئۇلار ئاللانىڭ ئەلچىسى مۇھەممەدنىڭ ئۇتكەنكى پەيغەمبەرلەرگە نازىل بولغان كىتاپلارنى ئېتىراپ قىلغان ۋە بۇرمىلانغان يەرلىرىنى بايان قىلغان ھالدا كەلگىنىنى كورۇپ تۇرۇپ، گويا بىلمەيدىغاندەك، قۇرئاننى ئىنكار قىلدى. ئىسلام دىنىنى باشتا قىلغان ھوكۇملىرىنى كېيىن ئەمەلدىن قالدۇرىدۇ، دەپ ئەيىپلىدى؛ ئىنسانىنىڭ ئېھتىياجلىق نەرسىلىرىنى ئىنساندىن كورە ئاللانىڭ ياخشىراق بىلىدىغانلىقىنى چۈشەنمىدى.

ئىنسانىنىڭ تەبىتى تەرەققىياتقا مايىل. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ھىچقانداق توغرا دىنىي ئېتىقاتقا ئىگە بولمىغان ئۇممى ئەرەپلەر جامائەسى ئىچىدە بىرىنچى بولۇپ مەيدانغا كەلدى. ئەقىل ئۇلارنىڭ ئارىسىدا شەرىئەت ئەھكاملىرىنىڭ تەدرىجى شەكىللىنىشىنى تەقەززا

(مىلادىنىڭ 699 - يىلى) تۇغۇلۇپ، ھىجرىيىنىڭ 150 - يىلى (مىلادىنىڭ 767 - يىلى) باغداتتا ۋاپات بولغان. ھەنەفى مەزھىبى ئىسلام دۇنياسىدا باشقا مەزھەپلەرگە قارىغاندا ناھايىتى كەڭ تارقالغان. ئۇ ئىراق، مىسىر، تۇركىيە، پاكىستان، ھىندىستان ۋە ئوتتۇرا ئاسىياغا تارقالغان. جۇڭگو مۇسۇلمانلىرىنىڭ تاجىكلاردىن باشقىلىرى ھەنەفى مەزھىپىدە.

توت مەزھەپنىڭ ئاخىرقىسى ھەنبەلى مەزھىبى بولۇپ، بۇنىڭغا ئاساس سالغۇچى ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل ئىدى. ئۇ ھىجرىيىنىڭ 164 - يىلى (مىلادىنىڭ 780 - يىلى) باغداتتا تۇغۇلۇپ، 241 - يىلى (مىلادىنىڭ 855 - يىلى) باغداتتا ۋاپات بولغان. ھەنبەلى مەزھىبى ئىراق، سۈرىيە، مىسىر قاتارلىق جايلارغا تارقالغان — ت.

AltunOq

قىلاتتى. ئاللا ئۇلارنى هاراق ئىچىش، جازانىخور ... ر
لىق ئىشلاردىن بىر يولى چەكلەپ، ناماز ئوقۇش، ر...
قاتارلىق ئىشلارغا بىر يولى ئۈندىگەن بولسا، دىللىر...
هاۋايى-هەۋەسلەرگە چومگەن، ناچار خاهىش، يامان ئىش...
بېرىلگەن نۇرغۇنلىغان بەڭۋاش خەلقنىڭ بىردىمۇ ئىستائەت قىلماس ئىدى، ئەلۋەتتە. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا دىنني ئەهكاملاردىن پەيدىن-پەي تەلىم بېرىپ، ئۇلارنىڭ ئەقىللىرىنى كوندۇردى، ئۇلارنى تەربىيىلىدى. كىشلەر ئىچىدىكى تەسىرىنىڭ چوڭقۇر بولۇشى ئۈچۈن، ئاللا دىنني ئەهكاملارنىڭ مەيدانغا كېلىشىنى تەقەززا قىلىدىغان ۋەقەلەر يۈز بەرگەندىن كېيىن ئاندىن دىنني ئەهكاملارنى ئوتتۇرىغا قويىدى. لېكىن يەھۇدىلار ئاللانىڭ قۇدرىتىنى ئۆز خاھىشلىرىغا بويسۇندۇرماقچى بولۇشتى. ئۇلۇغ قۇرئاندا ئاللا يەھۇدىلارنىڭ ھەقىقەتتىن يىراق ئىكەنلىكىنى ئۆزلىرىمۇ بىلىدىغانلىغىنى بايان قىلىپ، ئۇلارنى مات قىلدى: "ئۇلارغا، ئاللا ئاخىرەت يۇرتىنى باشقىلارغا ئەمەس، پەقەت سىلەرگىلا خاس قىلغان بولسا، ئەگەر سىلەر راستىنلا مۇشۇنداق ئېتىقات قىلىدىغان بولساڭلار، ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلىپ بېقىڭلار، دېگىن." (سۈرە بەقەرە، 94-ئايەت) ئاندىن ئاللا يەھۇدىلارنىڭ مۇنداق قىلالمىغانلىغىنى بايان قىلدى: "ئۇلار قىلغان يامان ئەمەللىرى سەۋەپلىك ئۆلۈمنى ھەرگىز ئارزۇ قىلىشمايدۇ. ئاللا زالىملارنى ئوبدان بىلىدۇ." (سۈرە بەقەرە، 95-ئايەت) ئەگەر يەھۇدىلار ئۆزلىرىنى توغرا دەپ تونۇيدىغان بولسا، ئۇلاردىن تەلەپ قىلىنغان ئىشلار شۇنچە ئاسان بولغاندىن كېيىن ۋە راست پەيغەمبەرنى يالغانغا چىقىرىشقا شۇنچە ھېرىس بولغاندىن كېيىن، بۇ ئىشلارنى دەرھال ئورۇنلىغان بولاتتى. ئۇلاردىن بىرەر-

سىنىڭ ئىچىدە بولسىمۇ ئۇلۇغنى ئارزۇ قىلغانلىقى رىۋايەت قىلىنغى-نى يوق. بەنى قەينۇقا قەبىلىسىنىڭ باشلىقلىرىدىن بىرى بولغان ئابدۇللا ئىبنى سالام ئىسلام دىنىنىڭ ھەقىقىتىنى چۈشەنگەنلىكتىن، قۇرئاننى تىڭشاپ، نەپسىنىڭ كەينىگە كىرمەي مۇسۇلمان بولدى. يەھۇدىلار ئىلگىرى ئابدۇللا ئىبنى سالامنى ئۆزلىرىنىڭ يول باشچى-سى دەپ تونۇيتتى، مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن، ئۇنى ئەخمەق ئادەملەر قاتارىدا ھېسابلىدى. ئۇلارنىڭ تۇتقان يولى نېمە دىگەن يامان. ئىسلام دىنىغا ئۆچمەنلىك قىلىش ئۇلارنىڭ دىللىرىغا چىڭ ئورناپ كەتكەچكە، ئۇلار ئىسلام دىنىنى ئۆچۈقتۇرۇۋېتىشكە ئۇرۇن-دى. "گەرچە مۇشرىكلار ياقتۇرمىسىمۇ، ئاللا ئىسلام دىنىنى بارچە دىنلار ئۈستىدىن غالىپ قىلىدۇ."

مۇناپىقلار

مەدىنە ئەرەپلىرىدىن ھەقىقەت كوزلىرى كور بولغان بىر گۇرۇھ ئادەملەر يەھۇدىلارنىڭ ئىسلام دىنىغا قارشى تۇرۇشىغا يانتاياق بولدى. ئۇلار ھاياتىنى ساقلاش ئۈچۈن كاپىرلىقىنى يوشۇرۇن تۇ-تاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشتىن ئىلگىرى، مەدىنە خەلقىنىڭ باشلىقلىقىغا نامزات قىلىنغان ئابدۇللا ئىبنى ئۇبەي ئىبنى سەلۇل خەزرەجى بۇ گۇرۇھقا باشچىلىق قىلاتتى. شۈبھىسىزكى، مۇسۇلمانلارغا مۇناپىقلارنىڭ زىيىنى كاپىرلارنىڭ زىيىنىدىن چوڭراق ئىدى. چۈنكى مۇناپىقلار مۇسۇلمانلارنىڭ ئارى-سىدا بولغاچقا، ئۇلارنىڭ ئىچكى سىرلىرىنى بىلىۋېلىپ، يەھۇدىلار ۋە باشقا دۈشمەنلەرنىڭ ئارىسىدا تارقىتاتتى، بىرقانچە قېتىم شۇنداق

بولغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ سىرتىغا قاراپ مادارا قىلاتتى، ئۇلارنىڭ ئىچكى ئەھۋالىنى خۇداغا قويغان ئىدى. لېكىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھېچ ئىشتا ئۇلارغا ئىشەنمەيتتى، سىرتقا چىققان چاغلاردا، ئەنسارلاردىن بىرىنى ئۆز ئورنىدا مەدىنىنىڭ ئىشلىرىنى باشقۇرۇپ تۇرۇشقا قوياتتى، ھەمچاچان مۇناپىقلاردىن بىرىنى قويۇپ كەتمەيتتى. چۈنكى رەسۇلۇللا مۇناپىقلارنىڭ نىمە قىلىشىنى بىلەتتى. شۈبھىسىزكى، ئۇلاردىن بىرىنى ئۆز ئورنىغا قويۇپ كېتىدىغان بولسا، ئۇلار بۇ پەيتنى مۇسۇلمانلارغا زىيان-زەخمەت يەتكۈزۈش پۇرستى قىلىۋالاتتى. مانا بۇ ئىسلام باشلىقلىرىنىڭ مۇھىم ئىشلاردا مۇناپىقلارغا ياكى ئىككى يۈزلىمە كىشىلەرگە ئىشەنمەسلىكلىرى ئۈچۈن مۇھىم ساۋاقتۇر.

يەھۇدىلار بىلەن كېلىشىم تۈزۈش

يۇقۇرىدا بايان قىلىنغاندەك، مەدىنىدە مۇسۇلمانلارغا قارشى يەھۇدىلار بىلەن مۇناپىقلاردىن ئىبارەت ئىككى گۇرۇھ بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇناپىقلارنىڭ سىرتىغا قاراپ مۇئامىلە قىلدى؛ يەھۇدىلار بىلەن ئىككى تەرەپ بىر بىرىگە چېقىلماسلىق، زىيان-زەخمەت يەتكۈزمەسلىك، بىر بىرىنىڭ دۈشمىنىگە ياردەم بەرمەسلىك، قايسى تەرەپ ھۇجۇمغا ئۇچرىسا، شۇ تەرەپكە ياردەم بېرىش، يەھۇدىلار ئۆز دىنىدا قېلىش مەزمۇنىدا كېلىشىم تۈزدى.

مەككىلىكلەر بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا رۇخسەت قىلىنىشى

يۇقۇرقىلاردىن مەلۇم بولدىكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دىنغا

زورلاش يۇزىسىدىن ھېچكىم بىلەن ئۇرۇشقىنى يوق، پەقەت ئېغىز ئارقىلىق دەۋەت قىلىش بىلەنلا كۇپايىلەنگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قۇرەيش خەلقى تەرىپىدىن بولۇۋاتقان تۇرلۇك ئازار-كۇلپەتلەرگە چىداشقا مەدەت بېرىدىغان قۇرئان ئايەتلىرىنى ئاللاتائالا نازىل قىلىپ تۇراتتى: "ئىرادىلىك پەيغەمبەرلەرگە ئوخشاش سەۋرى-تاقەتلىك بولغىن، ئۇلارغا (قەۋمىڭگە) كېلىدىغان ئازاپقا ئالدىراپ كەتمىگىن." (سۇرە ئەھقاق، 35-ئايەتنىڭ بىر قىسمى) دىگەن ئايەت شۇ جۇملىدىندۇر. ئاللا پەيغەمبىرىنىڭ ئىرادىسىنى چېنىقتۇرۇش ئۇچۇن، ئۇنىڭغا پەيغەمبەر قېرىنداشلىرىنىڭ قىسسىلىرىنى بايان قىلىپ تۇراتتى. مەككىلىكلەرنىڭ زۇلمى ھەددىدىن ئېشىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈش سۇيىقەستىنى پىلانلىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يۇرتىنى تاشلاپ چىقىشقا مەجبۇر بولدى. مۇشرىكلار مۇسۇلمانلارنى يۇرتلىرىدىن ناھەق ھەيدەپ چىقىرىپ، مۇسۇلمانلارغا ئەۋەل چېقىلدى.

ھىجرەتتىن كېيىن، ئاللا مۇھاجىرلارغا قۇرەيش مۇشرىكلىرى بىلەن ئۇرۇشۇشقا قۇرئاندىكى مۇنۇ ئايەت① بىلەن رۇخسەت قىلدى: "مۇشرىكلارنىڭ زۇلمىغا ئۇچرىغانلىقى ئۇچۇن، مۇسۇلمانلارنىڭ ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلىشىغا رۇخسەت قىلىندى. ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلغانلىقى ئۇچۇنلا يۇرتلىرىدىن ناھەق ھەيدەپ چىقىرىلغان مۇسۇلمانلارغا ياردەم بېرىشكە ئاللا قادىردۇر." (سۇرە ھەج، 39-ئايەت ۋە 40-ئايەتنىڭ بىر قىسمى) ئاندىن كېيىن، ئاللا مۇنۇ سوزلىرى

---

① كوپ ئايەتلىرى مەككىدە نازىل بولغان سۇرىنىڭ ئىچىدىكى مەدىنىدە نازىل بولغان ئايەت.

AltunOq

بىلەن مۇسۇلمانلارنى ئۇرۇش قىلىشقا بۇيرۇدى: "سىلەرگە ئۇرۇش ئاچقان ئادەملەرگە قارشى ئاللا يولىدا جىھات قىلىڭلار، چەكتىن ئاشماڭلار، چېكىدىن ئاشقانلارنى ئاللا دوست تۇتمايدۇ. ئۇلارنى ئۇچراتقان يەردە ئۆلتۈرۈڭلار، سىلەرنى يۇرتلىرىڭلاردىن چىقىرىۋەتكەندەك، ئۇلارنىمۇ يۇرتىدىن چىقىرىۋېتىڭلار. زىيانكەشلىك قىلىش ئۇرۇشتىنمۇ يامان. تاكى ئۇلار ئۇزلىرى ئۇرۇش ئاچمىغىچە، مەسجىدى ھەرامنىڭ يېنىدا ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلماڭلار، ئەگەر مەسجىدى ھەرامنىڭ يېنىدا ئۇزلىرى ئۇرۇش ئاچسا، ئۇلارنى ئۆلتۈرۈۋېرىڭلار، كاپىرلارنىڭ جازاسى شۇ. ئەگەر ئۇلار ئۇرۇشنى توختاتسا، ئاللا ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىۋاندۇر. تاكى زىيانكەشلىك تۈگىگەن ۋە ئاللانىڭ دىنى يولغا قويۇلغانغا قەدەر، ئۇلار بىلەن ئۇرۇشۇڭلار، ئۇلار ئۇرۇشنى توختاتسا، زۇلۇم قىلغۇچىلاردىن باشقىلارغا دۈشمەنلىك قىلىشقا بولمايدۇ." (سۈرە بەقەرە، 190 ـ ئايەتتىن 194 ـ ئايەتكىچە) شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باشقا ئەرەپ قەبىلىلىرىگە ئەمەس، پەقەتلا قۇرەيشكە چېقىلغان، كېيىن باشقا قەبىلىلەرمۇ قۇرەيش قەبىلىسى بىلەن تىل بىرىكتۈرۈپ مۇسۇلمانلارغا قارشى تۇرغانلىقتىن، ئاللا مۇنۇ سۆزلىرى بىلەن پۈتكۈل مۇشرىكلارغا ئۇرۇش ئېچىشقا بۇيرۇدى: "مۇشرىكلارنىڭ ھەممىسى سىلەرگە قارشى ئۇرۇش ئاچقاندەك، سىلەرمۇ ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە قارشى ئۇرۇش ئېچىڭلار." (سۈرە تەۋبە، 36 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) شۇنىڭ بىلەن پۈتۈن مۇشرىكلارغا قارشى غازات قىلىش ئومۇملاشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: "كىشىلەر لائىلاھە ئىللەللا دېگەنگە قەدەر، ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا بۇيرۇلدۇم. ئۇلار شۇنداق دېسە، ئۇلارنىڭ جېنىغا، مېلىغا ناھەق چېقىلمايمەن.

قالغان ئىشلىرى ئۈستىدە ئۇنىڭ بىلەن ئاللا ئۆزى ھېساپلىشىدۇ“ دىگەن سوزىنىڭ مەزمۇنىمۇ ئەنە شۇ. يەھۇدىيلار كېلىشىمنى بۇزۇپ مۇشرىكلارغا ئۇرۇشتا ياردەم بەرگىنىدە، ئاندىن ئاللا قۇرئاندىكى مۇنۇ سوزلىرى بىلەن يەھۇدىيلارغا قارشى ئۇرۇش ئېچىشقا بۇيرۇدى: ”سەن مەلۇم قەۋمنىڭ كېلىشىمگە خىيانەت قىلىشىدىن قورقساڭ، كېلىشىمنى ئۇلارغا ئوچۇق تاشلاپ بەرگىن. ھەقىقەتەن ئاللا خائىنلارنى دوست تۇتمايدۇ.“ (سۇرە ئەنفال، 58 - ئايەت) مۇسۇلمانلار ئۇلاردىن ئەمىن بولۇشلىرى ئۈچۈن، يەھۇدىيلار بويسۇنغان ياكى باج تولىگەنگە قەدەر، ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلىش پەرز قىلىندى. رەسۇلۇللا دۈشمەنلەر بىلەن تۈۋەندىكى پىرىنسىپلار بويىچە ئۇرۇش قىلدى:

1) قۇرەيش مۇشرىكلىرى مۇسۇلمانلارغا ئالدى بىلەن چېقىلغانلىقى ئۈچۈن تاجاۋۇزچى ھېساپلىنىپ، تاكى مەككە ئىشغال قىلىنغان ياكى ئىككى تەرەپ ئارىسىدا ۋاقىتلىق تېچلىق توختىمى تۈزۈلگەنگە قەدەر، ئۇلار بىلەن ئۇرۇشۇش ۋە ئۇلارنىڭ سودا كارۋانلىرىنى مۇسادىرە قىلىش.

2) يەھۇدىيلار كېلىشىمگە خىلاپلىق قىلىپ مۇشرىكلارنىڭ تەرىپىنى ئالسا، يەھۇدىيلاردىن ئەمىن بولۇش ئۈچۈن، ئۇلارنى سۈرگۈن قىلىش ياكى ئولتۇرۇش.

3) بىرەر ئەرەپ قەبىلىسى مۇسۇلمانلارغا تاجاۋۇز قىلسا ياكى قۇرەيشلەرگە ياردەم قىلسا، ئۇلار بىلەن مۇسۇلمان بولغانغا قەدەر ئۇرۇش قىلىش.

4) خىرىستىيان ۋە يەھۇدىيلاردىن قايسى بىرى مۇسۇلمانلارغا ئالدى بىلەن چېقىلسا، ئۇلار بىلەن تاكى ئىسلامغا باش ئەككەن

ياكى ئەتائەتمەنلىك بىلەن باج تۆلىگەنگە قەدەر ئۇرۇش قىلىش.

5) مۇسۇلمان بولغانلارنىڭ جېنىغا، مېلىغا ناھەق چېقىلماسلىق؛ ئۇلارنىڭ ئۆتكەندىكى ئىشلىرىنى سۈرۈشتە قىلماسلىق.

ئاللا قۇرئان كەرىمدە نۇرغۇن ئايەتلەرنى نازىل قىلىپ، مۇسۇلمانلارنى دۈشمەنلەر بىلەن جەڭ قىلىشقا رىغبەتلەندۈردى، جەڭدىن قاچقانلارنى ئاگاھلاندۇردى. غازات قىلغانلارنى ئاللا رىغبەتلەندۈرۈپ، قۇرئاندا مۇنداق دېدى: ”بۇ دۇنيانى ئۇ دۇنياغا تېگىشىدىغانلار ئاللا يولىدا جىھات قىلسۇن! كىمكى ئاللا يولىدا جىھات قىلسا، مەيلى شېھىت بولسۇن، مەيلى غەلىبە قىلسۇن، بىز ئۇنىڭغا كاتتا ساۋاپ ئاتا قىلىمىز.“ (سۈرە نىسا، 74 ـ ئايەت) ئاللا قۇرئاندا غازاتتىن قاچقانلارنى ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دېدى: ”ئى مۆمىنلەر! سىلەر كاپىرلارنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچرىغاندا، دۈشمەندىن قاچماڭلار. كىمكى يۆتكىلىش ياكى باشقا مۇسۇلمانلار قوشۇنىغا ياردەم بېرىش مەقسىدىدە چېكىنگەندىن باشقا، ئارقىغا قاچىدىكەن، ئۇ ئاللانىڭ غەزىپىگە ئۇچرايدۇ، ئۇنىڭ جايى دوزاخ بولىدۇ. دوزاخ نېمە دېگەن يامان جاي!“ (سۈرە ئەنفال، 16 ـ، 17 ـ ئايەتلەر)

ئۇرۇشنىڭ باشلىنىشى

قۇرەيش خەلقىنىڭ شام بىلەن تىجارىتى بار ئىدى، شامغا بېرىپ سودا ـ سېتىق قىلاتتى. ئۇلاردا تىجارەت بىلەن ماڭغۇچى بىر جامائە بولۇپ، ئۇلار كارۋان دېيىلەتتى. قۇرەيش موتىۋەرلىرىدىن نۇرغۇن كىشىلەر مۇھاجىرەت قىلىش ئۈچۈن كارۋان بىلەن بىللە ماڭاتتى، ئۇلار شامغا مەدىنە ئارقىلىق باراتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككە

مۇشرىكلىرىنىڭ ئىقتىسادىي كۈچىنى ئاجىزلىتىش ئۈچۈن، كارۋاننىڭ يولىنى توساپ ماللىرىنى مۇسادىرە قىلىشنى ئويلىدى. مۇنداق قىلىشنىڭ مۇشرىكلارنى جەڭدە يېڭىشكە پايدىسى بولاتتى. ئارىدا ئۇرۇشنىڭ بولۇشى چوقۇم ئىدى، چۈنكى ئۆز دىنىدا پۈتۈن ئەرەپلەرنىڭ باشچىسى بولغان قۇرەيشلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارنىڭ دىنىغا قارشى چىققانلىقىغا سۈكۈت قىلىپ تۇرالمايتتى.

قوشۇن ئەۋەتىش

ھىجرىيىنىڭ 1 ـ يىلى رامىزان ئېيىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاغىسى ھەمزە ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىبىنىڭ باشچىلىقىدا مۇھاجىرلاردىن ئوتتۇز كىشىنى قۇرەيشلەرنىڭ شامدىن قايتىپ كېلىۋاتقان كارۋىنىنى توساشقا ئەۋەتتى، ئاق ئەلەمنى ھەمزىنىڭ دوستى ئەبۇ مەرسەدكە تۇتقۇزدى. كارۋاندا ئەبۇجەھىل باشچىلىقىدا مۇشرىكلاردىن ئۈچ يۈز كىشى بار ئىدى. ئىسلام قوشۇنى ئاتلىنىپ قىزىل دېڭىز بويىدىكى ئىس دىگەن جايغا يېتىپ بارغاندا كارۋان بىلەن ئۇچراشتى. ئىككى تەرەپ سەپ تۈزۈپ ئۇرۇشقا ھازىرلىنىپ تۇرغاندا، جۇھەيىنە قەبىلىسىنىڭ باشلىقى مەجدى ئىبنى ئەمرى ئارىغا چۈشۈپ ئىككى تەرەپنى ئۇرۇشتىن توستى، شۇنىڭ بىلەن ئۇرۇشماي قايتىپ كېتىشتى. مۇسۇلمانلارنىڭ سانى ئاز، مۇشرىكلارنىڭ سانى كوپ بولغانلىقتىن، مەجدىنىڭ مەزكۇر ئىشىغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رەھمەت ئېيتتى. شۇ يىلى شەۋۋال ئېيىدا ھەمزىنىڭ تاغىسىنىڭ ئوغلى ئۇبەيدە ئىبنى ھارىسنىڭ باشچىلىقىدا مۇھاجىرلاردىن 80 كىشى قۇرەيشلەرنىڭ كارۋىنىنى توساش ئۈچۈن ئەۋەتىلدى، ئاق

Altun Oq

ئەلەم مىستە ئىبنى ئوساسەگە تۇتقۇزۇلدى. قۇرەيشلەرنىڭ كار-ۋىنىدا ئىككى يۈز ئادەم بار ئىدى. مۇسۇلمانلار بەتنى رابىغ دىگەن جايغا يەتكەندە كارۋان بىلەن ئۇچراشتى. ئىككى ئوتتۇرىدا ئوق ئېتىشىش بولدى. مۇشرىكلار مۇسۇلمانلارنىڭ بوكتۇرمە قوشۇنى بولۇشتىن قورقۇپ قاچتى، مۇسۇلمانلار ئۇلارنى قوغلىمىدى. مۇش-رىكلاردىن مىقداد ئىبنى ئەسۋەد، ئۇتبە ئىبنى غەزۋان مۇسۇلمانلار تەرەپكە قېچىپ كەلدى. ئۇلار بۇرۇن مۇسۇلمان بولغان بولۇپ، مۇسۇلمانلار تەرەپكە ئوتۇۋېلىش ئۈچۈن چىققان ئىدى.

ۋاپات بولغانلار

شۇ يىلى رەسۇلۇللانىڭ ئېمىلدەش قېرىنداشى مۇھاجىر ئوسمان ئىبنى مەزئۇن قازا قىلدى. ئۇ بۇرۇنلا مۇسۇلمان بولغانلاردىن بولۇپ، ئىككىلا ھىجرەتكە قاتناشقان ئىدى. ئوسمان دەپنە قىلىن-غاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ قەۋرىسىگە سۇ چېچىشقا بۇيرۇدى، قەۋرە ئۈستىگە تاش قويغۇزدى ھەمدە شۇ تاش بىلەن قېرىندىشىمنىڭ قەۋرىسىنى تونۇۋالىمەن ۋە ئائىلەمدىن ۋاپات بولغانلارنى شۇ يەرگە دەپنە قىلىمەن، دىدى. قەۋرىلەرگە تاش قويۇشتىكى مەقسەت ئەنە شۇ ئىدى. كېيىنكى دەۋرلەردە قەۋرىلەر ئۈستىگە تۈرلۈك بىنالارنى سېلىش ۋە تۈرلۈك نەقشلەرنى ئويۇش ئىشلىرى پەيدا بولدى، قارىغان ئادەمگە ئۇلار خۇددى بۇتقا ئوخشاش كورۇندۇ. مىسىتىنىڭ ئۇرۇق-تۇققانلىرىنىڭ قەۋرە ئۈستىگە كېلىپ تۈرلۈك مۇراسىملارنى ئوتكۈزۈشى، كوپىنچە، مەككە مۇشرىكلىرىنىڭ بۇتخانىلاردا ئېلىپ بارىدىغان پائالىيەتلىرىگە

ئوخشاپ كېتىدۇ. ئاخىرەتكە ئائىت ئىشلاردا رەسۇلۇللا قىلمىغان ئىشلارنى قىلىش قۇرۇق ئاۋارىچىلىقتۇر.

يەنە شۇ يىلى ئەنسارلاردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەيئەت قىلغان ئون ئىككى باشلىقنىڭ بىرى، نەججار جەمەتىنىڭ باشلىغى ئەسئەد ئىبنى زۇرارە ۋاپات بولدى. ئەسئەد ئۆلگەندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نەججار جەمەتىگە باشلىق بولۇشقا ئۆزىنى ئىختىيار قىلدى، چۈنكى رەسۇلۇللانىڭ ئۇلار بىلەن خىشچىلىغى بار ئىدى. شۇيىلى يەنە مەركۇر باشلىقلارنىڭ بىرى بولغان بەرائىبنى مەئرۇر ۋاپات بولدى، ئىككىنچى ئەقەبە بەيئىتىدە ۋاكالەتەن سوز قىلغان ئەنە شۇ كىشى ئىدى. بۇ يىلى مەككە مۇشرىكلىرىدىن ۋەلىد ئىبنى مۇغىرە ئۆلدى، ۋەلىد سەكراتتىكى چېغىدا بىارام بولدى. ئەبۇ-جەھىل ئۇنىڭدىن: تاغا، نىمىشقا بىارام بولىسەن؟ دەپ سورىۋدى، ۋەلىد: ئۆلۈمدىن بىارام بولۇۋاتقىنىم يوق، مەككىدە ئەبۇ كەبشەنىڭ ئوغلىنىڭ (رەسۇلۇللانىڭ. — ت) دىنىنىڭ ئۈستۈنلۈك قازىنىشىدىن قورقۇۋاتىمەن، دېدى. ئەبۇ سۇفيان ئۇنىڭغا: قورقما، ئۇنىڭ ئۈستۈنلۈك قازانماسلىغىغا كېپىللىك قىلىمەن، دېدى. بۇ يىلى يەنە ئاس ئىبنى ۋائىل ئۆلدى. ئاللا مۇسۇلمانلارنى بۇ ئىككى بەدبەختتىن قۇتقۇزدى.

ھىجرىيىنىڭ 2 - يىلى

ۋەددان غازىتى

2 - يىلى كىرىپ ئون ئىككى كۈن ئۆتكەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدە ئورنىغا سەئىد ئىبنى ئۇبادەنى قويۇپ، قۇرەيشلەرنىڭ

كارۋىننى توساشقا ئاتلاندى. تاغىسى ھەمزە ئەلەمدارى ئىدى. ئۇلار ۋەددان① دىگەن يەرگە يېتىپ كەلدى. كارۋان ئوتتۇپ كەتكەنلىگى ئۈچۈن، بۇ يەردە ئۇرۇش بولمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ قېتىمقى سەپەردە زەمۇرە جەمەتى بىلەن ئۇلارغا چېقىلماسلىق، زورۇر تېپىلغاندا، بىر بىرىگە ياردەم بېرىش كېلىشىمى تۈزدى؛ مەدىنىدىن چىقىپ 15 كۈندىن كېيىن قايتىپ كەلدى.

بەۋات غازىتى

ئۇزۇن ئوتمەي، قۇرەيشلەرنىڭ بىر كارۋىنىنىڭ شامدىن قايتىپ كېلىۋاتقانلىغى، كارۋاندا ئۇمەييە ئىبنى خەلەف باشچىلىغىدا يۈز ئادەم، ئىككى مىڭ بەش يۈز توگە بارلىغى ئاڭلاندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى يۈز مۇھاجىر بىلەن مەدىنىدىن چىقتى. ئەلەم سەئد ئىبنى ئەبۇ ۋەققاسقا تۇتقۇزۇلدى. لېكىن ئۇلار بەۋات دىگەن جايغا كەلگەندە، كارۋاننىڭ ئوتتۇپ كەتكەنلىگىنى ئاڭلاپ، ئۇرۇشسىز قايتىپ كەلدى. چۈنكى مۇشرىكلار ئېھتىياتچان بولۇپ، ئوزلىرى توغرىدىق خەۋەرلەرنى مەدىنىلىكلەردىن يوشۇرۇن تۇتاتتى.

ئۇشەيرە غازىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەۋاتتىن قايتىپ ئۇزۇن ئوتمەي، قۇرەيشلەرنىڭ چوڭ كارۋىنى ئاتلاندى. بۇ كارۋاندا قۇرەيشلەرنىڭ ناھايىتى كوپ مېلى ۋە ئەبۇ سۇفيان باشچىلىغىدا يىگىرمە نەچچە ئادەم

① مەككە بىلەن مەدىنىنىڭ ئارىسىدىكى بىر جاي. — ت

بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جۇمادىيەل ئەۋۋەل ئېيىدا مۇھاجىرلاردىن بىر يۈز ئەللىك كىشى بىلەن كارۋاننى توساش ئۈچۈن چىقتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدە ئۆز ئورنىغا ئەبا سەلەمە ئىبنى ئەبدۇلئەسەدنى قويدى. ھەمزە ئەلەمدار بولدى. ئۇلار ئۇشەيرە دېگەن جايغا يېتىپ بارغاندا، كارۋاننىڭ ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى ئۇقتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ غازاتتا بەنى مۇدلىج قەبىلىسى ۋە ئۇلارنىڭ ئىتتىپاقچىلىرى بىلەن ئىتتىپاق تۈزدى، ئاندىن كارۋاننى قايتقان چېغىدا توسماقچى بولۇپ مەدىنىگە قايتتى.

1 - قېتىملىق بەدرى غازىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇشەيرىدىن قايتىپ ئۇزۇن ئۆتمەي، كورز ئىبنى جابىر فىھرى مەدىنە خەلقىنىڭ ئوتلاقتىكى چارۋا ماللىرىنى تالان - تاراج قىلىپ قېچىپ كەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدە ئورنىغا ئەنسارلاردىن زەيد ئىبنى ھارىسەنى قويۇپ، قويۇپ، كورز ئىبنى جابىرنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ چىقتى، ئەلەمنى ئەلى ئىبنى تالىب كوتەردى. ئۇلار سەفۋان دېگەن جايغىچە ئارقىسىدىن قوغلاپ كەلدى، لېكىن كورز كېتىپ قالغاچقا، تۇتالماي ئۇرۇشسىز قايتىپ كەلدى. بۇ — 1 - قېتىملىق بەدرى غازىتى دەپ ئاتىلىدۇ.

قوشۇن ئەۋەتىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇ يىلى رەجەپ ئېيىدا ئابدۇللا ئىبنى

AltunOq

جەھىش باشچىلىغىدا سەككىز كىشىلىك بىر قوشۇننى ئەۋەتتى. ئابدۇللاغا پېچەتلەنگەن بىر پارچە خەتنى تۇتقۇزۇپ، ئۇنى ئاتلىنىپ ئىككى كۈن ماڭغاندىن كېيىن خەتنى ئېچىپ مەزمۇنى بويىچە ئىش قىلىشقا بۇيرۇدى. ئابدۇللا ئاتلىنىپ ئىككى كۈن ماڭغاندىن كېيىن خەتنى ئېچىپ قارىدى. خەت مۇنداق ئىدى: "بۇ خېتىمنى ئوقۇپ، نەخلە دىگەن جايغا بېرىپ قۇرەيش ئەرەپلىرىنى كۈزىتىپ، ئۇلار توغرىلىق مەلۇمات ئېلىپ كەلگىن." پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆز دۈشمەنلىرى بولغان مۇناپىقلار ياكى يەھۇدىلارنىڭ ئوقۇپ قېلىپ قۇرەيشلەرگە خەۋەر قىلىپ قويۇشىدىن ئەنسىرەپ، بۇ مەقسەتنى مەدىنىدىكى چاغدا باشقىلارغا ئۇقتۇرمىدى. روشەنكى، قوشۇننىڭ سانى ئاز بولۇپ، دۈشمەنگە تاقابىل تۇرالمايتتى. يولدا سەئىد ئىبنى ۋەققاس بىلەن ئۇتبە ئىبنى غەزۋان مىنگىشىپ كېتىۋاتقان توگە يوقىلىپ كەتكەنلىكتىن قوشۇندىن ئايرىلىپ قېلىشتى. قالغانلار مېڭىپ نەخلە دىگەن يەرگە يېتىپ بارغاندا، قۇرەيشلەرنىڭ كارۋىنى ئۇچرىدى. كارۋاندا ئەمر ئىبنى ھەزرەمى، ئوسمان ئىبنى ئابدۇللا ئىبنى مۇغىرە. ئۇنىڭ قېرىندىشى نەۋفەل ۋە ھەكەم ئىبنى كەيسانلار بار ئىدى. مۇسۇلمانلار كارۋانغا ھۇجۇم قىلىپ، مالنى قولغا چۈشۈرۈش قارارىغا كەلدى ۋە رەجەپ ئېيىنىڭ ئاخىرقى كۈنى ئۇلارغا ھۇجۇم قىلىپ، ئەمر ئىبنى ھەزرەمنى ئۆلتۈردى. ئوسمان بىلەن ھەكەمنى ئەسىر ئالدى، نەۋفەل قېچىپ كەتتى. مۇسۇلمانلار كارۋاندىكى مالنى توگىلىرى بىلەن ئېلىپ قايتتى. مۇشرىكلار ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ كېلەلمىدى. مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆز دۈشمەنلىرى بولغان قۇرەيشلەردىن ئالغان تۇنجى غەنىمىتى شۇ بولدى. ئۇلار مەدىنىگە قايتىپ كەلگەندە، قۇرەيش مۇشرىكلىرى بىلەن يەھۇدىلار

قوشۇننى جەڭ قىلىش چەكلەنگەن ئايلاردا ئۇرۇش قىلدى دەپ ئەيىپلىدى، مۇسۇلمانلارمۇ ئۇلارغا كايىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئۇلارغا: سىلەرنى چەكلەنگەن ئايلاردا ئۇرۇش قىلىشقا بۇيرۇمىغان ئىدىم، دىدى. ئۇلار ئۇرۇش قىلغانلىقىغا پۇشايمان قىلدى. بۇ ھەقتە ئاللاتائالا بۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: "چەكلەنگەن ئايدا ئۇرۇش قىلىش توغرىسىدا سەندىن سورىشىدۇ. سەن ئۇلارغا، بۇ ئايدا ئۇرۇش قىلىش چوڭ گۇنا، ئاللانىڭ يولىدىن توساش، ئاللاغا كۇپۇرلۇق قىلىش، مەسجىدى ھەرامدا ئىبادەت قىلىشنى توساش، مەسجىت ھەرامدىن ئاھالىنى ھەيدەپ چىقىرىش ئاللانىڭ نەزىرىدە تېخىمۇ چوڭ گۇنادۇر. پىتنە-پاسات دىگەن ئادەم ئۆلتۈرۈشتىنمۇ قاتتىق گۇنادۇر، دىگىن." (سۈرە بەقەرە، 217-ئايەتنىڭ بىر قىسمى) شۇنىڭ بىلەن ئۇرۇش قىلغانلارنىڭ قايغۇسى كۆتىرىلدى. مۇشرىكلار ئىككى ئەسىرنى تولەم بىلەن قايتۇرۇۋېلىشنى تەلەپ قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: سەئىد بىلەن ئۇتبە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن شۇنداق قىلايلى، دىدى. ئۇلار قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، تولەم ئېلىپ ئىككى ئەسىرنى قويۇپ بەردى. ھەكەم ئىبنى كەيسان ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلىپ، مۇسۇلمانلارنىڭ يېنىدا قالدى. ئوسمان مۇسۇلمان بولماي مەككىگە قايتىپ كەتتى.

قىبلىنىڭ ئوزگەرتىلىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام مەدىنىدە تۇرغان ئون ئالتە ئاي جەريانىدا نامازنى بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ ئوقۇدى، كەئبىنى قىبلە قىلىشنى خالايتتى. بۇ ھەقتە ئاسمانغا قاراپ ئاللاغا دۇئا قىلاتتى. ئۇ

نامازدىكى چېغىدا، ئاللا ئۇنىڭغا قىبلىنىڭ كەئبە تەرەپكە ئۆزگەرگەن-لىكىنى ۋەھيى قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا تۇرۇپلا قىبلىنى ئۆزگەرتىپ كەئبە تەرەپكە يۈزلەندى. ئارقىسىدىكى ناماز ئوقۇۋاتقانلارمۇ ئەگىشىپ كەئبە تەرەپكە يۈزلەندى. ئىمانى سۇس بەزى مۇسۇلمانلار مۇشۇ ۋەقە سەۋەبىدىن دىنىدىن قايتىپ كەتتى. قىبلە ئۆزگەرگەنلىكتىن، يەھۇدىلار ھەدەپ ئىسلام دىنىنى ئەيىپ-لىدى. ۋاھالەنكى، مەشرىق، مەغرىبنىڭ ھەممىسى ئاللانىڭ مۈلكى بولۇپ، خالىغان ئادەمنى توغرا يولغا باشلايدىغانلىقىنى ئۇلار چۈشەنمىدى.

رامىزان روزىسىنىڭ پەرز بولۇشى

مۇشۇ يىلى شەئبان ئېيىدا، ئاللا ئىسلام دىنىدىكىلەرگە رامىزان ئېيىدا بىر ئاي روزا تۇتۇشنى پەرز قىلدى. بۇنىڭدىن ئىلگىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر ئايدا ئۈچ كۈن روزا تۇتاتتى. روزا ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسلىرىدىن ۋە ئىسلام دىنىنىڭ ئىجتىمائى تۈزۈمنى مۇكەممەللەشتۈرىدىغان پەرزلىرىدىن بىرى. ئىنساننىڭ خۇسۇسىيىتى شۇكى، ئىنسان ئۆز نەپسىنىلا ئويلايدۇ، شەخسى مەنپەئەتىنىلا كۆزلەيدۇ، ئاجىز-مىسكىنلەرنىڭ ئېھتىياجى بىلەن كارى بولمايدۇ. ئىنسان روزا ئارقىلىق ئاچلىقنىڭ ۋە ئۇسسۇزلۇقنىڭ تەمىنى تېتىپ، كۆڭلى يۇمشايدۇ، ئەخلاقى تۈزىلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئاجىز-بىچارىلەرنىڭ بېشىنى سىلاپ، ئۇلارغا سەدىقە-ئېھسان قىلىدىغان بولىدۇ.

سەدىقە پىتىر ①

ئاللا رامىزان روزىسىنىڭ ئارقىسىدىنلا سەدىقە پىتىرنى ۋاجىپ قىلدى، شۇڭا ئىنسان سەدىقە پىتىرنى سېخىلىق ۋە چىن كۆڭلى بىلەن بېرىدۇ.

زاكاتنىڭ پەرز قىلىنىشى

بۇ يىل ماللارغا زاكات بېرىش پەرز قىلىندى. زاكات بولسا بايلارنىڭ پۇل، مېلىنى خوراتماي، كەمبەغەل-مىسكىن قېرىنداشلىرىنى تەمىنلەيدىغان بىردىن-بىر تۈزۈم. زاكاتنىڭ ئۆلچىمى بولسا دىنار يىگىرمىگە يەتسە، دەرھەم② ئىككى يۈزگە يېتىپ يىل توشسا، قىرقتىن بىرىنى يەنى يۈز دىن ئىككى يېرىمنى بېرىش پەرز، يۇقۇرقىدىن كۆپ بولسا، شۇ ئۆلچەم بويىچە ھېساپلىنىدۇ. قوي قىرققا، كالا ئوتتۇزغا، توگە بەشكە يەتسە، شەرىئەتنىڭ بەلگىلىمىسى بويىچە، ئۇنىڭدىن مەلۇم مىقدارنى كەمبەغەللەرگە بېرىش پەرز. سودا ماللىرى، دېخانچىلىق مەھسۇلاتلىرىدىنمۇ مەلۇم مىقداردا زاكات بېرىلىدۇ. زاكاتنى ئىمام (ئىسلام خەلىپىسى) تاپشۇرۇپ ئېلىپ، تۆۋەندىكى ئايەتتە

① پىتىر — پۇل-مېلى ئائىلىسىنىڭ ئېھتىياجىدىن ئېشىپ مەلۇم مىقدارغا يەتكەن ئادەمنىڭ ئائىلىسىدىكى ھەر بىر جان ئۈچۈن كەمبەغەللەرگە بېرىشكە تېگىشلىك بەلگىلىك سەدىقە. — ت

② دىنار — شۇ دەۋردىكى ئالتۇن پۇل؛ دەرھەم — شۇ دەۋردىكى كۈمۈش پۇل. — ت

AltunOq

كورستىلگەن پېقىر ۋە باشقا مۇستەھىقلەرگە تەقسىم قىلىپ بېرىدۇ: "زاكاتنى پېقىر (ھېچنەرسىسى يوق ئادەم. — ت) لارغا، مىسكىن (ئاز - پاز نەرسىسى بولسىمۇ، ئۆزىنىڭ ۋە ئائىلىسىنىڭ ئېھتىياجىغا يەتمەيدىغان ئادەم. — ت) لەرگە، زاكات باشقۇرغۇچىلارغا، دىللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كوزدە تۇتۇلغانلارغا، قۇللارنى ئازات قىلىشقا، قەرز-دارلار (گۇنا ئەمەس ئىشلار ئۈستىدە مال سەرپ قىلىپ قەرزدار بولۇپ قېلىپ، تولىيەلمىگەنلەر. — ت)غا، ئاللا يولىغا (غېرىپ غازىلار، غېرىپ ھاجىلار، غېرىپ مۇساپىرلارغا)، ئىبنى سەبىل (مال - مۈلكىدىن ئالاقىسى ئۈزۈلۈپ پايدىلىنىش ئىمكانىيىتىدىن مەھرۇم بولغانلار. — ت) لارغا بېرىشنى ئاللا پەرز قىلدى، ئاللا ھەممىنى بىلىپ تۇرىدۇ، ھىكمەت بىلەن ئىش قىلىدۇ." (سۈرە تەۋبە، 60 - ئايەت) تەئەسسۇپتىن خالى ئەقىللىق كىشىلەر بىر قاراش بىلەنلا، زاكات تۈزۈمى بايلارنىڭ پۇل، مېلىنى خوراتماي، كەمبەغەللىك بالايى - ئاپىتىنى ئازايتىدۇ، دەپ ھوكۇم قىلىدۇ. كەمبەغەللىك بالايى - ئاپىتى نۇرغۇن مەملىكەتلەرنىڭ يوقسۇللىرىنى دولەت تۈزۈمىگە قارشى چىقىشقا، ئاۋاتلىقنى، ئامانلىقنى بۇزىدىغان مەسلەكلەرنى پەيدا قىلىشقا ئېلىپ كەلدى.

چوڭ بەدرى غازىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام قۇرەيشلەرنىڭ شامغا ئوتۇپ كەتكەن چوڭ كارۋىنىنى كۈزىتىپ تۇرغان ئىدى، بۇ كارۋاننىڭ قايتقانلىق خەۋىرىنى ئاڭلاپ، ساھابىلەرنى قوزغىتىپ: قۇرەيشلەرنىڭ كارۋىنىنىڭ ئالدىغا چىقىشقا ئاتلىنىڭلار! ئاللا كارۋاننى سىلەرگە مەرھەمەت قىلىشى مۇمكىن، دىدى. بەزىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام-

نىڭ چاقىرىغىغا دەررۇ ئاۋاز قوشۇپ ھازىرلانىدى. بەزىلەر، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇرۇشماقچى ئەمەس، دەپ ئويلاپ ھازىرلانمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام داغدۇغا قىلىپ كەتمەي: ئۆلگى تەييارلار ئاتلانسۇن، دىدى ۋە ئۆلگى تەييار ئەمەسلەرنى كۈتمىدى، ئورنىغا مەدىنىدە ئابدۇللا ئىبنى ئۇممۇ مەكتۇمىنى قويۇپ، رامىزان ئېيىنىڭ 3 ـ كۈنى ئۈچ يۈز ئون ئۈچ ئادەم بىلەن ئاتلاندى. بۇلارنىڭ ئىككى يۈز قىرق نەپىرى ئەنسارلاردىن، قالغانلىرى مۇھاجىرلاردىن ئىدى. بۇلاردا ئىككى ئات، يەتمىش توگە بولۇپ، نوۋەت بىلەن مىنگىشىپ باراتتى. موسئەب ئىبنى ئومەير ئەبىدەرى ئەلەمدار ئىدى. ئەبۇ سۇفيان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتلانغانلىقىدىن خەۋەر تېپىپ، بىر ئاتلىق كىشىنى ياللاپ، ئۇنى قۇرەيش خەلقىگە خەۋەر يەتكۈزۈشكە ئەۋەتتى. قۇرەيش خەلقى ئەھۋالنى ئۇققۇپ قېنى قىزىپ، سودا كارۋىنىنى قوغداش ئۈچۈن تېز ئاتلاندى، قۇرەيشنىڭ چوڭلىرىدىن ئەبۇلەھەب ئىبنى مۇتتەلىبدىن باشقىسى چىقتى. ئەبۇلەھەب ئورنىغا ئاس ئىبنى ھىشام ئىبنى مۇغىرەنى چىقاردى. ئىمام بۇخارىنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە، سەئد ئىبنى مۇئاز ھىجرەتتىن ئىلگىرى ئۇمەييە ئىبنى خەلەفكە: مۇسۇلمانلارنىڭ سېنى چوقۇم ئۆلتۈرىدىغانلىقىنى رەسۇلۇللادىن ئاڭلىغان ئىدىم، دېگەن. ئۇمەييە: مېنى مەككىدە ئۆلتۈرەمدىكەن؟ دەپ سورىغاندا، سەئد ئىبنى مۇئاز: بۇنى ئۇقمايمەن! دەپ جاۋاپ بەرگەن. شۇنىڭ بىلەن ئۇ قاتتىق چوچۇپ، مەككىدىن چىقماسلىققا قەسەم قىلغان بولسىمۇ، ئەبۇجەھىلنىڭ ئەيىپلىشى بىلەن، چىقىپلا قايتىپ كىرىمەن، دەپ چىققان. لېكىن ئاللانىڭ ئىرادىسى ھەممىدىن ئۈستۈن كەلدى، ئۇمەييەنىڭ

رازى بولۇش ـ بولماسلىقىدىن قەتئىي نەزەر، ئەجىلى ئۇنى ئۆلۈمـگە سورەپ كەلـدى. قۇرەيشلەرنىڭ بىرقانچە چوڭلـرى چىقماسلىقىنى ئويلىغان بولسـمۇ، باشقـلارنىڭ ئەيىپلـىشى ئارقىسـدا ھەممىسى چىقماقچى بولدى. شۇنىڭ بىلەن ئات، توگىلەرگە مىنىشىپ، دىدەكـلەرگە مۇسۇلمانلارنى ھەجـۋى قىلىدىغان ناخشـلارنى ئېيتـقۇزۇپ ئالدىدا ماڭدۇرۇپ چىقىشتى. "ئوز ۋاقتىدا شەيتان ئۇلارغا، ئەمەلـلىرىنى چىرايلىق كورستىپ، ھىچقانداق كىـشى سىـلەرنى يېڭەلـمەيدۇ، مەن سىلەرگە مەدەتكار، دىدى. ئىككى قوشۇن ئۇچراشقان چاغدا، شەيتان ئارقىسىغا چېكىندى ۋە مەن سىلەردىـن چېكارىـگا. سىلەر كورمەيـۋاتقانـنى مەن جەزمەن كوروۋپ تۇرۇۋاتـمەن. مەن راستىنـلا ئالـلادىـن قورقۇۋاتـمەن، ئالـلانىڭ ئازاۋى قاتتىقـتۇر، دىدى." (سۇرە ئەنفال، 48 ـ ئايەت) ئەسلـك ئادەمـلەرنىڭ ئىبـرەت ئېلىشلىرى ئۈچۈن، ئاللا شەيتانـنىڭ ئىشـنى مـسال كەلـتۈرۈپ، قۇرئاننىڭ ھەشىر سۇرىسىدە مۇنداق دىـدى: "مۇناپىقـلار شەيتانـغا ئوخشايدۇ. ئوز ۋاقتىدا شەيتان ئىنسانغا: كاپىر بول، دىدى. ئىنسان كاپىر بولغاندىن كېيىن، شەيتان ئۇنىڭـغا: مەن سەنـدىن ھەقىقەتەن چېكارىـگا. مەن ئالەمـلەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللادىـن جەزمەن قورقىمەن، دىدى." (سۇرە ھەشـر، 16 ـ ئايەت) مۇشرىكلاردىن ئاتلانـغانلارنىڭ سانى توققۇز يۈزئەللىك بولۇپ، ئۇلاردا ئىككى يۈز ئات، يەتتە يۈز توگە بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇشرىكلارنىڭ بۇ ھەركەتلىرىدىن خەۋەرسىز بولۇپ، پەقەت كارۋاننى توساش ئۈچۈنلا چىققان ئىدى؛ مەدىنىنىڭ سىرتىـغا چىققانـدا، قوشۇنـنى كوزدىـن كەچـۈرۈپ، ئۇرۇش قىـلالمايدىـغان ئاجىـز كىشـلەرنى مەدىنىـگە قايتۇردى، كارۋان توغرىلىق خەۋەر ئېلىپ كېلىـش ئۈچۈن ئىكـكى

كشىنى ئەۋەتتى. رەۋھا① دىگەن يەرگە يېتىپ بارغاندا، كارۋاننى قوغداش ئۈچۈن قۇرەيش خەلقىنىڭ ئاتلانغانلىغى مەلۇم بولدى. ئەۋەتكەن ئىككى ئادەم قۇرەيش خەلقىنىڭ ئەتە ياكى ئۆگۈن بەدرى دىگەن جايغا يېتىپ كېلىدىغانلىغىنى خەۋەر قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قوشۇننىڭ كاتتىلىرىنى يىغىپ مەسلىھەتلىشىپ: ئى خالايىق! ئاللا ماڭا كارۋان بىلەن ياكى قۇرەيش ئەسكەرلىرى بىلەن ئۇچرىشىشتىن ئىبارەت ئىككى ئىشنىڭ بىرىنى تاپشۇردى، دىدى. بەزىلەرنىڭ سوزلىرىدىن ئۇلارنىڭ غەنىمەتكە ئىگە بولۇش ئۈچۈن كارۋان بىلەن ئۇچرىشىشنى خالايدىغانلىقلىرى مەلۇم بولدى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: غازاتقا چىقىدىغانلىغىمىزنى بۇرۇن دىگەن بولساڭچۇ، تەييارلىنىپ چىقار ئىدۇق، دىيىشتى. ئۇلارنىڭ يۇقۇرقىدەك سوزىگە ئاللانىڭ قۇرئانىدىكى بۇ سوزى توغرا كەلدى: "ئۆز ۋاقتىدا ئاللا سىلەرنىڭ ئىككى گۇرۇھنىڭ بىرى بىلەن ئۇچرىشىشىڭلارغا رۇخسەت قىلغان ئىدى. سىلەر كۈچى يوقلار بىلەن ئۇچرىشىشنى ياقتۇردۇڭلار." (سۇرە ئەنفال، 7 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) مىقداد ئىبنى ئەسۋەد تۇرۇپ: ئى رەسۇلۇللا، ئاللا نىمىنى بۇيرۇغان بولسا، شۇنى قىلغىن. ئاللا بىلەن قەسەمكى، بىز ساڭا بەنى ئىسرائىل مۇسا ئەلەيھىسسالامغا: "سەن پەرۋەردىگارىڭ بىلەن بىللە بېرىپ ئۇرۇش قىلغىن، بىز بۇ يەردە ئولتۇرۇپ تۇرايلى" (سۇرە مائىدە، 24 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) دىگەندەك دىمەيمىز. بىز ئېيتىدىمىزكى، سەن بىلەن بىرلىكتە بېرىپ غازات قىلىمىز. ئەگەر بىزنى

---

① رەۋھا ـ مەدىنىنىڭ غەربىي جەنۇبىدا مەدىنىدىن 30 ـ 40 مىل كېلىدىغان بىر جاي.

AltunOq

بەركولغىمادىغا① غازاتقا ئېلىپ بارساڭمۇ بارىمىز، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا خەيرلىك دۇئا قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەنسارلارنىڭ پىكرىنى سورىدى. ئەقەبە بەيئىتىدە ئەنسارلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ھىمايە قىلىشنى ئۈستىگە ئالغان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرلىكتە جەڭ قىلىشى ئېنىق ئېيتىلمىغان ئىدى. ئەۋس قەبىلىسىنىڭ باشلىغى سەئد ئىبنى مۇئاز: ئى رەسۇلۇللا، بۇ سوزنى بىزگە قارىتىپ ئېيتقان بولساڭ كېرەك، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ھەئە، دېدى. سەئد ئىبنى مۇئاز: بىز ساڭا ئىمان كەلتۈردۇق، سېنىڭ پەيغەمبەرلىكىڭگە ئىشىنىپ تەستىق قىلدۇق. ئاللا بۇيرۇغان ئىشنى ئىجرا قىلغىن، ئاللا بىلەن قەسەمكى، بىزنى مۇشۇ قىزىل دېڭىزغا كىرىشكە بۇيرۇساڭ، چوقۇم باش تارتماي كىرىمىز. سەن ئەتىلا دۈشمەن بىلەن ئۇچراشساڭمۇ، بىز خوشاللىق بىلەن ساڭا قوشۇلۇپ بارىمىز، بىز ئۇرۇشقا چىداملىق ۋە سۇباتلىق كىشىلەرمىز. ئىنشائاللا، بىزلەردىن مەمنۇن بولىدىغان ئىشلارنى كورۇشۇڭ مۇمكىن. ئاللاغا تاپشۇرۇپ، يولۇڭنى داۋاملاشتۇرغىن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ چىرايى خوشاللىقتىن نۇرلىنىپ كەتتى. «سەھىھۇلبۇخارى»دا رىۋايەت قىلىنغانىدەك، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: خۇشخەۋەر، ئاللا بىلەن قەسەمكى، گويا مەن مۇشرىكلارنىڭ ئولۇكلىرىنى كورگەندەك بولۇۋاتىمەن، دېدى. بۇ سوزدىن مۇسۇلمانلار سوقۇشنىڭ چوقۇم بولىدىغانلىقىنى بىلدى. ئەمەلدىمۇ شۇنداق بولدى. ئەبۇسۇفيان مۇسۇلمانلارنىڭ چىققانلىقىنى ئاڭلاپ مېڭىۋاتقان يولىنى تاشلاپ،

---

① بەركولغىماد — يەمەندىكى بىر جاينىڭ ئىسمى. — ت

دېگىنىز بويى بىلەن مېڭىپ قۇتۇلغان ۋە قۇرەيشلەرگە خەت يېزىپ ئەھۋالنى مەلۇم قىلغان ھەم قۇرەيشلەرنىڭ قايتىپ كېتىشىنى ئېيتقان ئىدى. ئەبۇجەھىل: بەدرىگە بېرىپ ئۈچ كۈن تۇردى، توگىلەرنى سويۇپ يەپ، مەي-پەي ئىچىپ، پۈتۈن ئەرەپلەرگە ئۆزىمىزنى تونۇتۇپ، ئۇلارنى بىزدىن مەڭگۇ تەپتارتىدىغان قىلمىغىچە قايتمايمىز، دېدى. ئەخنەس ئىبنى شۇرەيق ئىتتىپاقدىشى بولغان زوھرە ئايمىقىغا: خۇدانىڭ مېلىڭلارنى قۇتۇلدۇرغىنىغا شۈكرى قىلىپ قايتىڭلار، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار قايتىپ كەتكەنلىكتىن، بەدرى سوقۇشىغا بەنى زوھرە، بەنى ئەدى ئايماقلىرىدىن ھېچ كىشى قاتناشمىدى. قوشۇن بەدرى ۋادىسىنىڭ مەدىنىدىن يىراق تەرىپىدىكى توپىلاڭ بىر يېرىگە چۈشتى. مۇسۇلمانلار قوشۇنى بەدرىگە يېقىنلىشىپ بارغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دۈشمەن ئەھۋالىنى كۆزىتىپ كېلىش ئۈچۈن ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب بىلەن زوبەير ئىبنى ئەۋۋامنى ئەۋەتتى. ئۇلار قۇرەيشنىڭ ئىككى نەپەر سۇ توشۇغۇچىسىغا ئۇچراپ قېلىپ، بۇ ئىككىسىنى تۇتۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ چاغدا ناماز ئوقۇۋاتاتتى، تۇتۇپ كەلگۈچىلەر ئۇلاردىن ئۇزلىرىنىڭ كىملىكىنى سورىغاندا، ئۇلار: بىز قۇرەيشنىڭ سۇ توشۇغۇچىلىرى، دەپ جاۋاپ بېرىشتى. بۇنىڭغا چۈمپۈتمەي، ئۇلارنى ئەبۇسۇفيانىنىڭ خىزمەتچىلىرى دەپ گۇمان قىلىپ ئۇردى. ئۇلار: ھەئە، بىز ئەبۇسۇفياننىڭ خىزمەتچىلىرى، دېگەندىن كېيىن قويۇۋەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ: ئۇلار راستىنى ئېيتقاندا ئۇردۇڭلار، يالغان ئېيتقاندا قويۇپ بەردىڭلار. ئۇلار دەسلەپ راستىنى ئېيتقان ئىدى. ئاللا بىلەن قەسەمكى، ئۇلار چوقۇم قۇرەيش-

-نىڭ ئادەملىرى، دېدى. ئاندىن ئۇلاردىن قۇرەيشلەرنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى سورىۋىدى، ئۇلار: مۇشۇ قۇملۇقنىڭ ئارقىسىغا چۈشتى، دەپ جاۋاپ بېرىشتى. ئۇلارنىڭ سانىنى سورىغاندا، ئۇلار ئۇقمايدىغانلىقلىرىنى ئېيتىشتى. رەسۇلۇللا: كۈنىگە قانچە توگە سويىدۇ؟ دەپ سورىدى. ئۇلار: بىر كۈنى توققۇزنى، بىر كۈنى ئوننى سويىدۇ، دەپ جاۋاپ بېرىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇنداق بولسا قۇرەيشلەرنىڭ سانى توققۇز يۈز بىلەن مىڭ ئارىلىقىدا ئىكەن، دېدى. ئاندىن ئۇلاردىن قوشۇندىكى قۇرەيش چوڭلىرىنىڭ سانىنى سورىدى. ئۇلار ئۇلارنىڭ كۆپلىگىنى ئېيتىپ بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇرەيش كاتتىلىرىنىڭ ئىسىملىرىنى ئاڭلاپ، ساھابىلىرىگە قاراپ: مەككە سىلەرگە جىگەر پارىلىرىنى تاشلاپتۇ، دېدى. مۇسۇلمانلار بۇ يەردىن قوزغىلىپ، ۋادىنىڭ مەدىنىگە يېقىن، سۇيى يىراق، شورلۇق بىر يېرىگە چۈشتى. مۇسۇلمانلار ئۇسسۇزلۇقتىن تەشنا بولۇپ كەتتى، بەزىلىرى جۇنۇپ، بەزىلىرى تاھارەتسىز ئىدى، شەيتان ئۇلارغا ۋەسۋەسە قىلغىلى تۇردى. ئاللانىڭ پەزلى مەرھەمىتى بولمىغان بولسا، ئۇلارنىڭ ئىرادىسى بوشاپ كېتەتتى. شەيتان ئۇلارغا: مۇشرىكلار سىلەرنىڭ ئۇسسۇزلۇقتىن ھالسىزلىنىپ، دەرمانسىزلىنىپ كېتىشىڭلارنى كۈتىدۇ. ئاندىن سىلەرگە خالىغىنىنى قىلىدۇ، دېدى. شۇ ئارىدا ئاللا ئۇلارغا شۇنداق مول يامغۇر ياغدۇرۇپ بەردىكى، جىلغىلار سۇغا توشۇپ كەتتى. سۇنى ئىچىشىپ قانغاندىن كېيىن كولچەكلەرگە توپلىۋېلىشتى، قاچىلارنى توشقۇزۇۋېلىشتى، غۇسلى قىلىشتى، تاھارەت ئېلىشتى، توپىلار بېسىلىپ، مېڭىش ئاسانلاشتى. مۇشرىكلار ئۈچۈن بۇ يامغۇر ئاپەت بولدى. يەر پاتقاق بولۇپ كېتىپ، ئۇلارنىڭ

كوچۇشگە مۇمكىن بولمىدى. ئاللانىڭ قۇرئاندىكى مۇنۇ سۆزى ئەنە شۇنى كۆرسىتىدۇ: "سىلەرنى پاكىز قىلىش، شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسىنى كەتكۈزۈش، قەلبىڭلارنى تىپچلاندۇرۇش ۋە قەدىمىڭلارنى مەزمۇت قىلىش ئۈچۈن ئاللا سىلەرگە بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ بەردى." (سۈرە ئەنفال، 11 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) ئاللا مۇسۇلمانلارنىڭ يېڭىلىپ قالماسلىقلىرى ئۈچۈن دۈشمەنلىرىنى ئۇلارغا جەڭ مەيدانىدا ئاز كۆرسەتكىنىدەك، رەسۇلۇللانىڭ چۈشىدىمۇ ئۇلارنى ئاز كۆرسەتتى. ئاللانىڭ ھۆكمى چوقۇم ئورۇنلىنىدۇ. ئاللا قۇرئاندا مۇنداق دېيدۇ: "ئۆز ۋاقتىدا ئاللا چۈشۈڭدە ئۇلارنى ساڭا ئاز كۆرسەتتى، ئەگەر ئاللا ئۇلارنى كۆپ كۆرسەتكەن بولسا، قورقۇپ قالاتتىڭلار ۋە بۇ ئىش توغرىسىدا جاڭجاللىشىپ قالاتتىڭلار، ۋە لېكىن ئاللا سىلەرنى ساقلىدى، ئاللا كۆڭۈللەردىكىنى ئوبدان بىلىدۇ. ئاللا بولىدىغان ئىشنى بولدۇرۇش ئۈچۈن، ئۇلارنى سىلەرگە ئاز كۆرسەتتى، سىلەرنىمۇ ئۇلارغا ئاز كۆرسەتتى. ھەممە ئىش ئاللانىڭ دەرگاھىغا قايتىدۇ." (سۈرە ئەنفال، 43 ـ ، 44 ـ ئايەتلەر) ئاندىن مۇسۇلمانلار قوشۇنى قوزغىلىپ بەدرىدىن يىراق بىر سۇ بويىغا چۈشتى. ئەنسارلاردىن ھوباب ئىبنى مۇنزىر ناھايىتى پاراسەتلىك ئادەم ئىدى. ئۇ: ئى رەسۇلۇللا، بۇ يەرگە ئاللانىڭ بۇيرۇغى بويىچە چۈشتۇڭمۇ ياكى ئۆز رايىڭ بويىچە چۈشتۇڭمۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆز رايى بويىچە چۈشكەنلىكىنى ئېيتقاندا، ئۇ: ئى رەسۇلۇللا، بۇ يەرگە چۈشۈش مۇۋاپىق ئەمەس، بىز قوزغىلىپ بەدرىنىڭ مۇشرىكلارغا يېقىن جايىدىكى سۇ بويىغا چۈشەيلى. ئۇ سۇنىڭ مول ئۇلۇغىنى مەن بىلىمەن. بىر كۆل كولاپ، ئۆزىمىز ئىشلىتىدىغان سۇنى تولدۇرۇۋالايلى، باشقا قۇدۇقلارنى تىندۇرۇۋېتەيلى، مۇشرىكلار سۇدىن

AltunOq

قىينالسۇن! دېدى. ھوبابنىڭ پىكرى ماقۇل كورۇلۇپ، شۇ بويىچە ئىش قىلىندى. ئەۋس قەبىلىسىنىڭ باشلىغى سەئىد ئىبنى مۇئاز: ئى رەسۇلۇللا، بىز كەپە سېلىپ سىنى ئولتۇرغۇزۇپ، ئۇلىغىڭنى تەييارلاپ قويۇپ، ئاندىن دۈشمەن بىلەن جەڭ قىلايلى. ئاللا بىزگە نۇسرەت ئاتا قىلىپ، دۈشمەن ئۈستىدىن غەلىبە قىلساق، بۇ بىزنىڭ كۈتكىنىمىز. ئۇنداق بولماي قالغاندا، سەن ئۇلىغىڭنى مىنىپ ئارقىمىزدىكى كىشىلەرنىڭ يېنىغا بېرىۋالىسەن. سېنى بىزدەكلا سۆيىدىغان ۋە ساڭا ئىتائەت قىلىدىغان نۇرغۇن كىشىلەر مەدىنىدە قېلىپ قالدى. ئۇلارنىڭ غازات قىلىش نىيىتى ۋە قىزغىنلىقى بار ئىدى. ئۇلار بۇ قېتىم دۈشمەن بىلەن غازات قىلىدىغانلىقىڭنى بىلگەن بولسا، ھەممىسى چىقاتتى، ئۇلار سېنى كارۋان ئۈچۈن چىقتى دەپ ئويلىغانلىقى ئۈچۈن قېلىپ قالدى. ئاللا سېنى ئۇلار ئارقىلىق قوغدايدۇ، ئۇلار ساڭا ساداقەتلىك كورسىتىدۇ، سەن بىلەن بىللە تۇرۇپ غازات قىلىدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ياخشى مەسلىھەتكە قوشۇلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا جەڭ مەيدانىنى كۆزىتىپ تۇرۇش ئۈچۈن دوڭنىڭ ئۈستىگە بىر كەپە سېلىندى، دوڭ ئۈستىگە لەشكەرلەر يىغىلغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ سېپىنى تۈزىدى، لەشكەرلەر راۋۇرۇس بولۇپ سەپ تارتىپ تۇرۇشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇرەيشلەرگە قاراپ: ئى ئاللا، بۇ قۇرەيش ئاھالىسى تەكەببۇرلۇق ۋە چوڭچىلىق بىلەن كېلىپ، ساڭا قارشىلىق كورسەتمەكتە ۋە پەيغەمبىرىڭنى يالغانچى قىلماقتا، ماڭا ۋەدە قىلغان ياردىمىڭنى ئاتا قىلساڭ، دەپ دۇئا قىلدى. بۇ چاغدا جەڭ قىلىش-قىلماسلىق توغرىسىدا مۇشرىكلارنىڭ باشلىقلىرى ئارىسىدا ئىختىلاپ يۈز بەردى. ئۇتبە ئىبنى رەبىئە مۇشرىكلارنى

جەڭ قىلىشتىن توستى ۋە ئابدۇللا ئىبنى جەھىش باشچىلىقىدىكى ئىسلام لەشكەرلىرى تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن ئەمرى ئىبنى ھەزرەم-نىڭ تولىمىنى ۋە مۇسادىرە قىلىنغان كارۋاندىكى ماللارنى ئۆز يېنىدىن تولەيدىغانلىقىنى بىلدۈردى. ئەبۇجەھىل بۇنى ئۇقۇپ، ئوتبەنى قورقۇنچاق دەپ ئەيىپلىدى ۋە: ئەزىبرايىى خۇدا، مۇھەممەد بىلەن ئۇرۇشۇپ، ئاللانىڭ بۇ ھەقتىكى تەقدىرىنى كورمىگىچە قايت-مايمىز! دىدى. سوقۇش باشلىنىش ئالدىدا، مۇشرىكلارنىڭ سېپىدىن ئەسۋەد ئىبنى ئابدۇلئەسەد چىقىپ: ئاللاغا ۋەدە بېرىمەنكى، چوقۇم ئۇلارنىڭ كولىدىن سۇ ئىچىمەن، يا ئۇنى بۇزۇپ تاشلايمەن. مۇشۇ ئىش ئۇچۇن ئولىمەن! دەپ قەسەم ئىچتى. ئۇنىڭغا قارشى ھەمزە ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىب مەيدانغا چىقىپ، ئەسۋەدنىڭ پۇتىنى قىلىچ بىلەن ئۇزۇپ تاشلىدى. ئەسۋەد ئوڭدىيىغا يىقىلدى ۋە قەسىمىنى ئورۇنلاش ئۇچۇن ئومىلەپ بېرىپ كولگە سەكرىدى. ھەمزە ئارقىسى-دىن بېرىپ ئۇنى ئولتۈردى. بۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئورنىدىن تۇرۇپ، كىشىلەرنى سۇباتلىق، چىدامىلىق بولۇشقا تەرغىپ قىلدى. ئۇنىڭ سوزلىرى ئارىسىدا مۇنۇ جۇملىمۇ بار ئىدى: ”جەڭدە چىدامىلىق بولساڭ، ئاللا سېنى غەم-قايغۇلاردىن خالاس قىلىدۇ.“

ئاندىن ئۇرۇش يەكمۇ-يەك چۇشۇش ئۇسۇلى بىلەن باشلاندى. مۇشرىكلارنىڭ سېپىدىن ئوتبە ئىبنى رەبىئە، قېرىندىشى شەيبە ۋە ئوغلى ۋەلىدلەر مەيدانغا چۇشتى. ئەنسارلاردىن ئۇچ كىشى چىققان بولسىمۇ، مۇشرىكلار: سىلەر بىلەن ئۇرۇشمايمىز، قۇرەيشلەردىن چىقسۇن دىگەنلىكتىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇبەيدە ئىبنى ھارىس ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىبنى بىرىنچىسىگە، ھەمزە ئىبنى ئابدۇل-مۇتتەلىبنى ئىككىنچىسىگە، ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىبنى ئۇچىنچىسىگە

قارشى چىقاردى. ھەمزە بىلەن ئەلى ئۆز رەقىپلىرىنى ئۆلتۈردى، ئەمما ئۇبەيدە بىلەن ئوتبە ئېلىشىپ ئىككىلىسى يارىلاندى. ئاڭغىچە ھەمزە بىلەن ئەلى ئوتبەگە ھۇجۇم قىلىپ، ئۇنى ئۆلتۈردى. ئۇبەيدە يارىلىنىپ پاقالچىغىنىڭ يىلىكلىرى ئېقىپ تۇرغان ھالدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كەپىسىگە ئېلىپ بېرىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىس-سالام ئۇبەيدەگە مۇبارەك پۇتىنى تەكىي قىلىپ بەردى ۋە ئۇنىڭغا شەھىتلىك دەرىجىسى بىلەن بىشارەت بەردى. ئۇبەيدە: ئاللا بىلەن قەسەمكى، ئەبۇتالىب ھايات بولىدىغان بولسا ئۇنىڭ:

مۇھەممەدنى قوغدايمىز، ئەتراپىدا جان بېرىپ،
ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەۋلاتتىن، خانۇماندىن ۋاز كېچىپ......

دېگەن شېئىرى بويىچە ئىش قىلىشتا ئۇنىڭدىن بىزنىڭ ھەقلىقراق ئىكەنلىكىمىزنى بىلگەن بولاتتى، دېدى. مۇبارەزە ئاياقلاشقاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپلەرنىڭ ئارىسىغا كىرىپ، مۇھا-جىرلار (ئىسلام جەڭچىلىرى)نى قولىدىكى كىچىك تاياق بىلەن تۇرغۇزۇشقا كىرىشتى. سەۋادنىڭ سەپتىن چىقىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ: تۈز تۇر، سەۋاد! دەپ قوسىغىغا تاياق بىلەن نوقۇپ قويغان ئىدى. سەۋاد: ئى رەسۇلۇللا، سەن ھەققانى تۇرۇپ مېنى ئۇردۇڭ، قىساس ئالىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: قىساسىڭنى ئال دەپ، سەۋادقا قوسىغىنى ئېچىپ بەردى. سەۋاد پەيغەمبەر ئەلەيھىس-سالامنى قۇچاقلاپ قوسىغىنى سۆيدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىغاندا: ئى رەسۇلۇللا، ئۆلۈم ئالدىمدا تۇرۇپتۇ، ھايا-تىمنىڭ ئاخىرقى سائەتلىرىدە مېنىڭ تېنىم سېنىڭ تېنىڭگە تەگسۇن دېدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەۋادقا خەيرلىك دۇئا قىلدى. ئاندىن موجاھىدلارغا: مەن بۇيرۇق قىلمىغىچە، ھۇجۇمغا

ئوتمەكلار. دۈشمەن سېلەرگە ھۇجۇم قىلسا، ئوق بىلەن مۇداپىئە قىلىڭلار. ئۇلار سىلەرگە قىلىچ بىلەن ھۇجۇم قىلمىغىچە، سىلەر قىلىچ بىلەن ھۇجۇم قىلماڭلار، دەپ تەۋسىيە قىلدى ۋە ئۇلارنى چىدامىلىق، سۇباتلىق بولۇشقا دەۋەت قىلدى. ئاندىن بۇرادىرى ئەبۇبەكرى بىلەن كەپىگە قايتىپ باردى، كەپىنىڭ ئىشىگىدە رەسۇلۇللانى قوغداپ سەئد ئىبنى مۇئاز قىلىچىنى ئېسىپ تۇراتتى. «سەھىھۇلبۇخارى»دا رىۋايەت قىلىنىشىچە، بۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دۇئا قىلدى: "ئى ئاللا، ئۆز كاپالىتىڭنى ۋە ۋەدەڭنى ئىشقا ئاشۇرۇشۇڭنى تىلەيمەن! ئى ئاللا، ئەگەر مومىنلەرنىڭ ھالاكىتىنى خالايدىغان بولساڭ، ساڭا زېمىندا ئىبادەت قىلغۇچىلار تۈگەپ كېتىدۇ." ئەبۇبەكرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ساڭا كۇپايىكى، ئاللا قىلغان ۋەدىسىنى ئىشقا ئاشۇ-رىدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مۇشرىكلار توپى مەغلۇپ بولۇپ ئارقىغا قاچىدۇ" (سۈرە قەمەر، 46 ـ ئايەت) دەپ كەپىدىن چىقىپ كەلدى. ئاندىن مۇجاھىدلارنى غازاتقا رىغبەتلەندۈرۈپ: ئاللا بىلەن قەسەمكى، بۈگۈن كىمكى سەۋرچانلىق ۋە رازىمەنلىك بىلەن مۇشرىكلارغا قارشى چېكىنمەي جەڭ قىلىدىكەن، ئاللا ئۇنىڭغا جەننەت ئاتا قىلىدۇ. كىمكى بىر مۇشرىكنى ئۆلتۈرسە، ئۆلتۈرۈل-گۈچىنىڭ كىيىم ـ كېچەك، قورالى شۇنىڭ بولىدۇ، دېدى. ئۇمەير ئىبنى ھەمام رەسۇلۇللانىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ: ئەجەپ ياخشى گەپ ئىكەن. ئۇنداق بولسا، مەن بىلەن جەننەتنىڭ ئارىسىدا مۇشرىكلار بىلەن جەڭ قىلىپ شەھىت بولۇشلا قاپتىغۇ، دېدى ـ دە، قولىدىكى يەۋاتقان خورمىسىنى تاشلىۋېتىپ، قىلىچىنى ئېلىپ جەڭگە كىرىپ كەتتى. مۇشرىكلار بىلەن ئېلىشىپ، ئاخىرى شەھىت بولىدى. جەڭ قىزىپ راسا ئەۋجىگە چىققان چاغدا، ئاللا مۇسۇلمانلارنىڭ كۆڭلىنى

AltunOq

تىندۇرۇش ئۇچۇن، بىشارەت يۈزىسىدىن ئۇلارغا پەرىشتىلەر ئارقى-
لىق ياردەم بەردى. جەڭ بىرەر سائەت داۋاملاشقاندىن كېيىن،
مۇشرىكلار مەغلۇپ بولۇپ ئارقىسىغا قېچىشقا باشلىدى. مۇسۇلمانلار
ئۇلارنى ئارقىسىدىن قوغلاپ ئۆلتۈردى ۋە ئەسىر ئالدى. مۇشرىك-
لاردىن جەمى يەتمىشچە كىشى ئۆلتۈرۈلدى. مۇشرىكلاردىن رەبىئە-
نىڭ ئىككى ئوغلى ئۇتبە بىلەن شەيبە ۋە ۋەلىد ئىبنى ئۇتبەلەر
ئۇرۇش باشلانغان چاغدىكى مۇبارەزەدە ئۆلتۈرۈلدى. ئەبۇلبۇختەرى
ئىبنى ھىشام، ئەبۇ ئۇبەيدەنىڭ ئاتىسى جەرراھلارمۇ ئۆلتۈرۈلدى.
ئەبۇ ئۇبەيدە چېكىنىپ ئاتىسى جەرراھتىن يىراق كەتكەن ئىدى،
لېكىن جەرراھ چېكىنمىگەنلىكتىن، ئوغلى ئۇنى ئۆلتۈردى. بىلال
ئىبنى رىباھ، ئەممار ئىبنى ياسىر ۋە ئەنسارلاردىن بىر توپ كىشى
ئۇمەييە ئىبنى خەلەف بىلەن ئۇنىڭ ئوغلى ئەلىنى ئۆلتۈردى؛
ئۇمەييە بولسا مەككىدىكى چاغدا بىلال بىلەن ئەممارنى كوپ قىينىغان
ئىدى. ھەنزەلە ئىبنى ئەبۇسۇفيان ۋە ئەبۇجەھىل ئىبنى ھىشاملارمۇ
ئۆلتۈرۈلدى. ئەبۇجەھىل ھىشامنىڭ مەككىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىس-
سالامغا سالغان جاپالىرىنى ئاڭلىغان ئەنسارلاردىن ئىككى ياش بالا
ئەبۇجەھىلنى يارىدار قىلدى، ئاندىن ئابدۇللا ئىبنى مەسئۇد
ئۆلتۈردى. ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب نەۋفەل ئىبنى خوۋەيلىدنى
ئۆلتۈردى. ئەبۇ ئوھەيمەنىڭ ئوغۇللىرى ئۇبەيدە بىلەن ئاس ئاس
ئىبنى ئۇمەييەنىڭ ئوغلى سەئىدنى ئۆلتۈردى. ئۇلاردىن باشقا،
مۇشرىكلاردىن يەنە نۇرغۇن كىشى ئۆلتۈرۈلدى، يەتمىش كىشى
ئەسىر ئېلىندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قايتىپ كېلىۋېتىپ، ئۆزىنى
مەككىدە ئەڭ قاتتىق مەسخىرە قىلغان ۋە ھازىر ئەسىر چۈشكەن
ئۇقبە ئىبنى ئەبۇ مۇئەيت بىلەن نەزىر ئىبنى ھارىسنى ئۆلتۈردى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلۇكلەرنى بەدرنىڭ گوداڭلىرىغا تاشلاپ كومۇشكە بۇيرۇدى. مەيلى مۇسۇلمان بولسۇن، مەيلى كاپىر بولسۇن، ئۆچرىغان ئۇلۇكلەرنىڭ جەسەتلىرىنى دەپنە قىلىش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ غازاتتىكى ئادەتلىرىدىن ئىدى. ئەڭ دەسلەپ مۇسۇلمان بولغانلاردىن ئەبۇ ھۇزەيفىنىڭ دادىسىنىڭ جەسىدى گوداڭغا تاشلانغاندا، ئوغلىنىڭ چىرايىدا ئۆزگىرىش بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى تۇيۇپ، ھۇزەيفىگە: ئاتاڭغا ئىچىڭ ئاغرىۋاتامدۇ نىمە؟ دەپ سورىدى. ئەبۇ ھۇزەيفە: ئاللاغا قەسەمكى، ئۇنداق ئەمەس، لېكىن مەن ئاتامنى ئەقىللىق، مۇلايىم، پەزىلەتلىك ئادەم دەپ قارايتتىم، شۇڭا ئاللادىن ئۇنى ئىسلام دىنىغا ھىدايەت قىلىشنى ئۈمىت قىلاتتىم. ئۇنىڭ ئىمانسىز كەتكەنلىكىگە قايغۇردۇم، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇ ھۇزەيفىگە خەيىرلىك دۇئا قىلدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلغىنى باغلاپ قويۇشقا بۇيرۇپ، مۇشرىكلارنىڭ جەسەتلىرى تاشلانغان گوداڭنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇلۇكلەرنى ئاتىلىرىنىڭ ئىسملىرى بىلەن قوشۇپ توۋلاپ: ھەي پالانى پالانىنىڭ ئوغلى، ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلمىغانلىقىڭلار ئۈچۈن پۇشايمان قىلىپ قايغۇرۇۋاتامسىلەر؟ بىز رەببىمىزنىڭ ۋەدىسىنىڭ راستلىقىنى بىلدۇق، سىلەرمۇ رەببىڭلارنىڭ ۋەدىسىنىڭ ھەقلىقىنى بىلدىڭلارمۇ؟ دىدى. ئومەر: رەسۇلۇللا، جانسىز جەسەتلەر سوزۇڭنى ئاڭلامدۇ؟ دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئاللاغا قەسەمكى، ئۇلار سىلەردىنمۇ ياخشىراق ئاڭلايدۇ، دىدى. («سەھىھۇلبۇخارى»دا رىۋايەت قىلىنىشچە، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇشرىكلار كومۇلگەن يەرگە كېلىپ، ئەمدى بۇلار مېنىڭ دەۋىتىمنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى چوقۇم بىلىدۇ،

دىگەنلىگىنى، يەنە، "سەن ئۇلۇكلەرگە ۋە قەۋرىدىكىلەرگە سوزۇڭنى ئاڭلىتالمايسەن" دىگەن ئايەتىنى ئوقۇغانلىغىنى ئېيتقان، ئاندىن ئۆزى، ئۇلتۇرۇلگەن مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋىتىنىڭ ھەق ئىكەنلىگىنى دەۋزەخقە كىرگەندە بىلىدۇ، دىگەن.) ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە خەلقىغە خوش خەۋەر يەتكۈزۈش ئۈچۈن، مەدىنىنىڭ كۈن چىقىش تەرىپىگە ئابدۇللا ئىبنى رەۋھانى، كۈن پېتىش تەرىپىگە ئۆز توگىسىگە مىندۈرۈپ زەيىد ئىبنى ھارىسەنى ئەۋەتتى. مەدىنىدىكى يەھۇدىيلار بىلەن مۇناپىقلار تۈرلۈك سوز-چوچەكلەرنى تارقىتىپ، مۇسۇلمانلارنى تەشۋىشكە سېلىپ تۇرغان ئىدى. بۇ ئۇلارنىڭ ئادىتى بولۇپ، مەقسىدى مۇسۇلمانلارنى خاتىرجەمسىزلەندۈرۈش ئىدى. ئەۋەتىلگەنلەر مۇسۇلمانلارنى خۇشال قىلىدىغان خوش خەۋەرنى يەتكۈزدى. بۇ ئىش مەدىنە خەلقىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىزى، ئوسماننىڭ ئايىلى رۇقەييەنى دەپنە قىلىپ قايتىپ كېلىۋاتقان ۋاقتىغا توغرا كەلدى. ئاندىن رەسۇلۇللا بەدرىدىن قايتماقچى بولۇپ ئاتلاندى. بۇ يەردە غەنىمەت ئېلىنغان مالنى تەقسىم قىلىش مەسىلىسى ئۇستىدە بىر قىسىم مۇسۇلمانلار ئارىسىدا ئىختىلاپ چىقتى. ياشلار: ئۇرۇشنى بىز قىلدۇق، ئۇلجا-غەنىمەت بىزگىلا خاس، دىيىشتى. قېرىلار: بىز سىلەرگە يولەنچۇك بولدۇق، غەنىمەتتە بىزنىڭمۇ ھەسسىمىز بار، دىيىشتى. بۇ ئىختىلاپ كۆچىنى ئاجىزلىتىپ، دىللاردا ئاداۋەت تۇغدۇرۇپ، ئىتتىپاقلىقنى بۇزاتتى. ئاللا مۇنداق ئىختىلاپنى تۈگىتىش ئۈچۈن ئەنفال سۈرىسىنىڭ باش تەرىپىنى نازىل قىلدى: "غەنىمەت توغرىلىق سەندىن سورىشىدۇ، سەن ئۇلارغا: غەنىمەتلەر ئاللاغا ۋە پەيغەمبەرگە خاس؛ ئاللاغا تەقۋا-

دارلىق قىلىڭلار، ئاراڭلارنى تۈزەڭلار، ئاللاغا ۋە پەيغەمبىرىڭگە ئىتائەت قىلىڭلار، دېگىن.» (سۈرە ئەنفال، 1 ـ ئايەت) قۇرئاننىڭ نۇرى ئۇلارنىڭ دىللىرىنى يورۇتتى، ئارىدىكى نىزا تۈگەپ، ئىتتىپاق بولۇشتى. غەنىمەتنى ئاللانىڭ ھوكمى بويىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەقسىم قىلىپ بېرىشىگە تاپشۇرۇشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام غەنىمەتنى پىيادىلەرگە، ئاتلىقلارغا پەرقلىق ئۇلۇش بىلەن تەقسىم قىلىپ بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى ئورۇنلاشتۇرغان بەزىبىر ئىشلار بىلەن بولۇپ جەڭگە چىقالمىغانلار ئۈچۈنمۇ ئوخشاش نەسۋە قالدۇردى. بۇ چىقالمىغانلار: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدە ئۆز ئورنىدا قالدۇرغان ئەبۇ لۇباب ئەنسارى، ئەمىر ئىبنى ئەۋف قەبىلىسى توغرىسىدا ئاڭلىغان بىر ئىش ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن ھارىس ئىبنى ھاتەب، رەۋھا دېگەن جايدا قوشۇنغا يېتىشەلمەي قېپقالغان ھارىس ئىبنى سەممە بىلەن خەۋۋات ئىبنى جۇبەير، دۈشمەن تەرەپنىڭ ئەھۋالىنى ئۇقۇپ كېلىشكە ئەۋەتىلىپ، ئۇرۇش تۈگىگەندىن كېيىن قوشۇنغا قايتىپ كېلىشكەن تەلھە ئىبنى ئۇبەيدۇللا بىلەن سەئىد ئىبنى زەيد، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىزى، رۇقەييەنىڭ كېسىلىگە قاراشقا قويۇپ چىققان ئوسمان ئىبنى ئەففان، قۇبا بىلەن ئالىيە ئاھالىلىرىنى باشقۇرۇشقا قالدۇرۇلغان ئاسىم بىلەن ئەدىلەردىن ئىبارەت ئىدى. بۇندىن باشقا بەدرى سوقۇشىدا شەھىت بولغان ئون تۆت كىشىگىمۇ ئوخشاش نەسۋە قالدۇرۇلدى. سوقۇشنىڭ دەسلىۋىدە يارىلانغان ئۇبەيدە ئىبنى ھارىس ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىبگىمۇ نەسۋە قالدۇرۇلدى. ئۇ مۇسۇلمانلار بەدرىدىن قايتقان چاغدا قازا قىلىپ، سەفرا دېگەن جايدا دەپنە قىلىندى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەدرىدىن قايتىپ مەدىنىگە يېقىنلاش-

قاندا، ئۇنى قىزچاقلار داپلارنى چېلىپ، مۇنۇ ناخشىنى ئېيتىپ قارشى ئالدى:

رەسۇلۇللا تولۇن ئايدەك چىچچىپ نۇر،
چىقىپ كەلدى سەنىيا تۇلۋەدادىن.
خۇداغا شۇكرى قىلماق بىزگە لازىم،
بىرەر ئادەم قول ئۇزمىسىلا دۇئادىن.
مۇسۇلمانلارغا مەقبۇل ئۇشبۇ دىننى
رەسۇلۇللا ئېلىپ كەلدى خۇدادىن.

ئەسرلەر توغرىسىدا كېڭىشىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئەسرلەر توغرىسىدا ساھابىلەر بىلەن مەسلىھەتلەشتى. ئۆمەر ئىبنى خەتتاب: ئى رەسۇلۇللا، بۇلار بولسا سېنىڭ پەيغەمبەرلىكىڭگە چۈمپۈتمىگەن، ساڭا قارشى ئۇرۇش قىلغان، سېنى يۇرتۇڭدىن ھەيدەپ چىقارغانلار. مېنىڭچە، پالانى تۇققىنىمنى ماڭا بەر، ئۇنى مەن ئۆلتۈرەي. ھەمزىگە قېرىندىشى ئابباسنى بەر، ئۇنى ئۆزى ئۆلتۈرسۇن. ئەلىگە قېرىندىشى ئۇقەيلنى بەر، ئۇنى ئۆزى ئۆلتۈرسۇن. شۇنىڭ بىلەن باشقىلار بىزلەردە مۇشرىكلارغا قارىتا مېھرى-شەپقەت يوقلىغىنى بىلسۇن. مېنىڭچە، ئەسرلەرنىڭ ھەممىسى ئۆلتۈرۈلۈشى كېرەك. بۇلار قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ باشلىقلىرى ۋە كاتتىلىرى، دېدى. سەئد ئىبنى مۇئاز بىلەن ئابدۇللا ئىبنى راۋاھە بۇ پىكرگە قوشۇلدى. ئەبۇبەكرى مۇنداق دېدى: ئى رەسۇلۇللا، بۇلار بولسا سېنىڭ ئۆز جەمەتىڭ ۋە قەۋمىڭ. ئاللا ساڭا نۇسرەت ئاتا قىلىپ

ئۇلاردىن غالىپ قىلدى. مېنىڭچە، ئۇلارنى ئولتۇرمەي، تولەم ئېلىپ قويۇپ بەرسەك، ئۇلاردىن ئېلىنغان مال كاپىرلارغا قارشى تۇرۇشىمىزدا بىزنىڭ كۈچ-قۇۋۋىتىمىزنى ئاشۇرىدۇ. ئاللا ئۇلارنى سەن ئارقىلىق ھىدايەت قىلسا، ئۇلار ساڭا يار-يولەك بولۇشى مۇمكىن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئاللا بەزى كىشىلەرنىڭ كوڭلىنى سۈتتىنمۇ يۇمشاق قىلىدۇ، بەزى كىشىلەرنىڭ كوڭلىنى تاشتىنمۇ قاتتىق قىلىدۇ. ئى ئەبۇبەكرى، سەن دىلى يۇمشاقلىقتا ئىبراھىمغا ئوخشايسەن، ئىبراھىم مۇنداق دېگەن ئىدى: "كىمكى ماڭا ئەگىشىدىكەن، ئۇ مېنىڭ يولۇمدىدۇر، كىمكى ماڭا ئاسىيلىق قىلىدىكەن، سەن ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىسەن، ناھايىتى كويۇمچانسەن." (سۈرە ئىبراھىم، 36-ئايەتنىڭ بىر قىسمى) ئى ئۆمەر، سەن خۇددى نوھقا ئوخشايسەن، نوھ كاپىرلارغا بەد دۇئا قىلىپ مۇنداق دېگەن ئىدى: "ئى رەببىم، يەر يۈزىدە كاپىرلارنىڭ بىرىنىمۇ تىرىك قويمىغىن" (سۈرە نوھ، 26-ئايەتنىڭ بىر قىسمى) دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇبەكرى بىلەن ئۆمەرنى ماختىغاندىن كېيىن، ئەبۇبەكرىنىڭ پىكرىگە قوشۇلدى، چۈنكى ئىككىلىسىنىڭ مەقسىدى ئوخشاش بولۇپ، ئىسلام دىنىنى كۈچلەندۈرۈش، مۇشرىكلارنى مەغلۇپ قىلىش ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىگە: سىلەر ھازىر كەمبەغەل، شۇڭا ئەسىرلەرنىڭ ھېچبىرىنى تولەم ئالماي تۇرۇپ قويۇۋەتمەڭلار، دېدى. قۇرەيش خەلقى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەسىرلەرنى بىر تەرەپ قىلىش توغرىسىدىكى قارارىدىن خەۋەر تاپتى. ئۇلار بەدرى سوقۇشىدا ئولگەن كىشىلىرى ئۈچۈن بىر ئاي يىغا-زارە قىلىشقاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ چوڭلىرى دۈشمەنگە (مۇسۇلمانلارنى دېمەكچى.—ت) كۈلكە بولمىسۇن دەپ، تاكى ئىنتىقام ئالمىغىچە، ئولگەنلەرگە يىغ-

لىماسلىق قارارىغا كېلىشتى ۋە مۇسۇلمانلار تولەمنى كوپ تەلەپ قىلمىسۇن دەپ، ئەسىرگە چۈشكەن ئادەملىرىنى تولەم بېرىپ قۇتقۇ- زۇۋېلىشقا ئالدىراپ كەتمەسلىكنى تەۋسىيە قىلىشتى.

ئەسىرلەرنى تولەم بىلەن قۇتقۇزۇۋېلىش

مۇتتەلىب ئىبنى ئەبۇ ۋەدائە سەھمى مۇشرىكلارنىڭ تەۋسىيەسىگە قارىماي، مەدىنىگە يوشۇرۇن كېلىپ توت مىڭ دەرھەم بېرىپ، دادىسىنى ئەسىرلىكتىن قۇتقۇزۇۋالدى. بۇ چاغدا قۇرەيش مۇشرىك- لىرى بىر ئەسىر ئۇچۇن مىڭ دەرھەمدىن توت مىڭ دەرخەمگىچە پۇل بېرىپ، ئەسىرلىرىنى قۇتقۇزۇۋېلىشقا باشلىدى. پۇلى يوق لېكىن ئوقۇشنى، يېزىشنى بىلىدىغانلار مەدىنىلىكلەرنىڭ باللىرىدىن ئون بالىنى ساۋاتلىق قىلىپ قويۇش بەدىلىگە ئازات قىلىندى. ئەسىرلەر- دىن تووەندىكى بىر تۇركۇم كىشلەر ئۈستىدە توختىلىپ ئوتىمىز:

ئەمىر ئىبنى ئەبۇ سۇفيان. ئەبۇ سۇفياندىن تولەم بېرىپ ئوغلى ئەمىرنى قۇتقۇزۇۋېلىش تەلەپ قىلىنغاندا، ئۇ باش تارتىپ: ئاللاغا قەسەم قىلىمەنكى، مۇھەممەدگە تولەم بېرىپ ئوغلۇمنى قۇتقۇزۇۋال- مايمەن. ئوغلۇمنى نىمە قىلىسا قىلسۇن، دىدى. ئەبۇ سۇفيان مەككىگە بەيتۇللانى تاۋاپ قىلىشقا بارغان سەئد ئىبنى نوئمان ئەنسارىنى كورۇپ قېلىپ، ئوز ئوغلى ئەمىرنىڭ بەدىلىگە ئۇنى تۇتۇۋېلىپ سولاپ قويىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنىڭدىن خەۋەر تېپىپ، ئەبۇ سوفياننىڭ ئوغلى ئەمىر بىلەن سەئدنى ئالماشتۇردى.

ئەبۇلئاس ئىبنى رەبى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىزى زەينەبنىڭ ئېرى ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇدا بولغان

چاغدا، ئەبۇلئاسنىڭ ياخشى گېپىنى قىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن قۇرەيشلەر ئارىسىدا دۈشمەنلىك كۈچەيگەندە، مەككىلىكلەر ئەبۇلئاستىن ئەبۇلەھەبنىڭ ئىككى ئوغلىغا ئوخشاش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىزى زەينەبنى تالاق قىلىۋېتىشنى تەلەپ قىلغاندا، ئەبۇلئاس ئۇنىماي: ئاللاغا قەسەم قىلىمەنكى، خوتۇنۇمنى قويۇۋەت-مەيمەن، قۇرەيش بويىچە ھېچ خوتۇننى ئۇنىڭغا تەڭ قىلمايمەن، دېگەن ئىدى. ئەبۇلئاس ئەسىرگە چۈشكەندە، زەينەب ئۇنى قۇتقۇ-زۇۋېلىش ئۈچۈن، توي كېچىسى ئانىسى خەدىچە ئۇنىڭ بويىنىغا ئېسىپ قويغان مۇنچاقنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەۋەتتى. پەيغەم-بەر ئەلەيھىسسالام بۇ مۇنچاقنى كورۇپ، زەينەبكە ناھايىتى ئىچ ئاغرىتىپ، ساھابىلىرىگە: ئەبۇلئاسنى قويۇپ بېرىپ، مۇنچاقنى زەينەبكە قايتۇرۇپ بەرسەڭلار قانداق بولار، دېۋىدى، ساھابىلەر قوشۇلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زەينەبنىڭ مەدىنىگە كوچۇپ كېلىشىگە ئەبۇلئاسنىڭ رۇخسەت قىلىشى شەرتى بىلەن ئۇنى قويۇپ بەردى. ئەبۇلئاس مەككىگە قايتىپ بېرىپ، زەينەبنىڭ دادىسى قېشىغا كېتىشىگە رۇخسەت قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئادەم ئەۋەتىپ زەينەبنى مەدىنىگە ئالدۇرۇۋالدى. ئەبۇلئاس مەككە فەتھى قىلىنىشىنىڭ ئالدىدىراق مۇسۇلمان بولغان ئىدى. بۇ چاغدا زەينەب ئەبۇلئاسقا بۇرۇنقى نىكا بويىچە قايتۇرۇپ بېرىلدى.

سۇھەيل ئىبنى ئەمر. ئۇ قۇرەيشلەرنىڭ پاساھەتلىك ناتىقلىرىدىن ئىدى، لېكىن مۇسۇلمانلارغا ئازار بېرەتتى. ئومەر ئىبنى خەتتاب: ئى رەسۇلۇللا، مېنى قويۇۋەت، سۇھەيلنىڭ ئىككى چىشىنى سۇغۇرۇپ ئالاي، ھېچقانداق جايدا زادى سېنىڭ زىيىنىڭغا سوز قىلمىسۇن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: كىشىنىڭ بەدىنىنى ناكا قىلمايمەن.

AltunOq

ناكا قىلسام، پەيغەمبەر بولۇشۇمغا قارىماي، ئاللا مېنى ناكا قىلىدۇ.
كەلگۈسىدە سۇھەيل ئىسلامنىڭ پايدىسىغا سوز قىلىشى مۇمكىن،
دېدى. مىكرەز ئىبنى ھەفس سۇھەيل ئىبنى ئەمرنى ئەسىرگە
ئالغان ئادەم بىلەن سۇھەيل ئۈچۈن بېرىلىدىغان تولەمنىڭ مىقدارىنى
كېلىشىكەندىن كېيىن، سۇھەيل قويۇپ بېرىلىدىغان لېكىن ئۇنىڭ
تولەم ھەققى كەلگىچە، ئۇنىڭ ئورنىغا مىكرەز تۇتۇپ تۇرۇلىدىغان
بولدى. ئاللا پەيغەمبىرىمىزنىڭ سۇھەيل توغرىلىق ئالدىن ـ ئالا
قىلغان سوزىنى ئىشقا ئاشۇردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات
بولغاندىن كېيىن، قىر خەلقىغە ئوخشاشلا، مەككە خەلقىمۇ ئىسلام
دىنىدىن يېنىۋالماقچى بولغاندا، سۇھەيل ئورنىدىن تۇرۇپ خۇداغا
ھەمدۇ ـ سانا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت ئوقۇغاندىن كېيىن
مۇنداق دېدى: ھەي خالايىق! كىمكى مۇھەممەدگە ئىبادەت قىلماقچى
بولسا، مۇھەممەد ئولدى، كىمكى ئاللاغا ئىبادەت قىلىدىكەن، ئاللا
ھايات، ئولمەيدۇ. ئاللانىڭ مۇنۇ سوزىنى بىلمەمسىلەر: "سەنمۇ چوقۇم
ئولىسەن، ئۇلارمۇ چوقوم ئولىدۇ." (سۈرە زۇمەر، 30 ـ ئايەت) ئاللا
يەنە مۇنداق دېگەن: "مۇھەممەد بولسا پەقەت بىر پەيغەمبەردۇر،
ئۇنىڭدىن بۇرۇن كوپ پەيغەمبەرلەر ئوتكەن. ئۇ ۋاپات بولسا ياكى
ئولتۇرۇلسە، ئارقاڭلارغا يېنىۋالامسىلەر؟" (سۈرە ئال ئىمران، 144 ـ
ئايەتنىڭ بىر قىسمى) ئەزبىرايى خۇدا، مەن ئېنىق بىلمەنكى، ئىسلام
دىنى قۇياش نۇرىغا ئوخشاش ھەممە يەرگە تارقىلىدۇ، ئەبۇ سۇفيانغا
ئالدانماڭلار، ئەبۇ سۇفيان ئىسلام دىنىنىڭ ھەقلىقىنى مەندەكلا ئېنىق
بىلىدۇ، لېكىن ئۇ ھەسەت قىلىپ شۇنداق قىلىدۇ. رەببىڭلارغا
تەۋەككۇل قىلىڭلار، ئاللانىڭ دىنى داۋاملىشىدۇ. ئاللانىڭ سوزى
ھەق. ئاللانىڭ تەرىپىنى ئالغان كىشىگە ئاللا مەدەت بېرىدۇ. ئاللا

دىننى كۈچەيتىدۇ. ئاللا سىلەرنى ئىتتىپاقلاشتۇرغاچقا، ھەممىڭلاردىن ئارتۇق بولغان ئەبۇبەكرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خەلىپىسى قىلىپ سايلىدىڭلار. بۇنىڭ بىلەن ئىسلام دىنى تېخىمۇ كۈچەيدى. كىمكى مۇرتەد بولىدىكەن، ئۇنىڭ كاللىسىنى ئالىمىز.

شۇنىڭ بىلەن كىشىلەر مۇرتەد بولۇش نىيەتلىرىدىن قايتىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۇھەيل ھەققىدە قىلغان سوزى ئۇنىڭ موجىزىلىرىدىن سانىلىدۇ.

ۋەلىد ئىبنى ۋەلىدنى خالىد بىلەن ھىشام تولەم بېرىپ قۇتقۇزۇۋالدى. ۋەلىد مەككىگە قايتىپ كېلىپ مۇسۇلمان بولدى، ئۇنىڭغا: تولەم بېرىشتىن ئىلگىرى مۇسۇلمان بولساڭ بولماسمىدى؟ دېيىلگەندە، ئۇ: كىشىلەر مېنى قورقۇپ مۇسۇلمان بولدى دېمىسۇن دەپ، شۇنداق قىلدىم، دېدى. ۋەلىدنىڭ مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشىغا قېرىنداشلىرى قويمىغانلىقتىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەيتۇللانى تاۋاپ قىلىشقا بارغاندا، ۋەلىد ئۇنىڭ يېنىغا قېچىپ كەلدى.

سائىب ئىبنى يەزىد. ئۇ مۇشرىكلارنىڭ بەدرى ئۇرۇشىدىكى ئەلەمدارى ئىدى. ئۇ تولەم بېرىپ ئەسىرلىكتىن قۇتۇلدى. ئۇ ئىمام شافىئى مۇھەممەد ئىبنى ئىدرىسنىڭ 5 ـ بوۋىسى.

ۋەھەب ئىبنى ئۇمەير جۇمەھى. ۋەھەبنىڭ دادىسى ئۇمەير بولسا قۇرەيشنىڭ شەياتىنلىرىدىن بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كوپ ئازار ـ كۈلپەت قىلاتتى. بىر كۈنى ئۇ سەفۋان ئىبنى ئۇمەييە بىلەن بەدرى غازىتىدا باشلىرىغا كەلگەن مۇسىبەتلەرنى ئەسلەشتى. ئۇمەير: ئاللاغا قەسەمكى، ھازىر بېرەلمەيۋاتقان قەرزىم ۋە مەندىن كېيىن ئاچ قالارمىكىن دەپ ئەنسىرەۋاتقان بالا ـ ۋاقىلىرىم بولمىغان بولسا، مەدىنىگە بېرىپ مۇھەممەدنى ئولتۇرۇۋېتىپ كېلەتتىم، مېنىڭ

ئوغلۇم ئۇلارنىڭ قولىدا ئەسىر تۇرۇپتۇ، دىدى. سەفۋان ئۇنىڭغا: ئۇنداق بولسا، قەرزىڭنى ۋە بالا-ۋاقىلىرىڭنى مەن ئۈستۈمگە ئالاي، دىدى. ئۇمەيىر قىلىچىنى بىلەپ زەھەر بىلەن سۇغۇرۇپ، ئاتلىنىپ مەدىنىگە كەلدى. ھەزرىتى ئۇمەر بىر تۈركۈم مۇسۇلمانلار بىلەن ئولتۇراتتى. ئۇ ئۇمەيىرنىڭ قىلىچ ئاسقان ھالدا كىرىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ: ئاللانىڭ دۈشمىنى بۇ ئىت يامان نىيەت بىلەن كەلدى، دىدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئاللانىڭ دۈشمىنى ئۇمەيىر قىلىچ ئېسىپ كەپتۇ، دەپ خەۋەر قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەزرىتى ئۇمەرگە ئۇنى ئېلىپ كىرىشنى ئېيتتى. ئۇمەر ئۇنىڭ قىلىچىنى غىلىپىدىن تۇتقان ھالدا ئېلىپ كىردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇمەرگە ئۇنى قويۇۋەت، دىدى ۋە ئۇمەيىرنى يېقىن كېلىشكە بۇيرۇدى. ئۇمەيىر يېقىن كېلىپ: ئەتىگىنىڭلار خەيرلىك بولسۇن، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بىزگە ئاللا سېنىڭ سالىمىڭدىن ياخشىراق بولغان ئەسسالامنى ئاتاشتۇرۇپ بەردى، دىدى ۋە ئۇمەيىرنىڭ نىمە ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى سورىدى. ئۇمەيىر: قولۇڭلاردىكى ئەسىر ئۈچۈن كەلدىم، ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلساڭلار، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇنداق بولسا، نىمىشقا قىلىچىڭنى ئېلىپ كەلدىڭ؟ دىدى. ئۇمەيىر: قىلىچىنى ئاللا ئۇرسۇن، قىلىچ بىزگە ئەسقاتمىدى، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: راستىڭنى ئېيت، زادى نىمىشقا كەلدىڭ؟ دىدى. ئۇمەيىر: ئەسىر توغرىلىق كەلدىم، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇنداق ئەمەس، سەن سەفۋان بىلەن تاشتا ئولتۇرۇپ مۇنداق-مۇنداق گەپلەرنى قىلدىڭ ئەمەسمۇ؟ دىدى. ئۇمەيىر: سېنىڭ ئاسماندىن سوزلىگىنىڭگە ۋە ساڭا چۈشكەن ۋەھيىگە چۈمپۈتمىگەن ئىدۇق، سەفۋان بىلەن سوزلەشكەن يەردە

بىز ئىككىمىزدىن غەيرى ئادەم يوق ئىدى، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيـ-ھىسسالام ساھابىلىرىگە: قىرىندىشىڭلار ئۆمەيرگە دىننى ئەھكام ۋە قۇرئاننى ئۆگىتىڭلار، ئەسىرنى قويۇپ بېرىڭلار، دىدى. ئۆمەير مەك-كىگە قايتىپ بېرىپ، مۇسۇلمان بولغانلىقىنى جاكالىدى.

ئەبۇ ئەزىز ئىبنى ئۆمەير. ئۇ مۇسئەد ئىبنى ئۆمەيرنىڭ قېرىندى-شى بولۇپ، ئەبۇ ئەزىزنى ئانىسى توت مىڭ دەرھەم بېرىپ قۇتقۇ-زۇۋالدى.

ئاببا‌س ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىب. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسى بولۇپ، بەدرى غازىتىغا نائىلاج چىققان ئىدى. ئاببا‌س ئەسىرگە چۈشكەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا ۋە قېرىندىشى ئۇقەيلگە تولەم بەرسە قويۇپ بېرىلىدىغانلىقى ئۇقتۇرۇلدى. ئاببا‌س: بىز ئۇرۇشقا مەجبۇرى چىققان تۇرساق، نىمىشقا تولەم بېرىدىكەنمىز؟ دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: كورۈنۈشتە دۈشمەنلەر سېپىدە بولدۇڭ ئەمەسمۇ؟ دەپ، ئاببا‌ستىن ۋە ئۇقەيلدىن تولەم ئالدى. ئاببا‌س پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: مېنى قۇرەيشلەرنىڭ ئىچىدە ئۆمۈرلۈك كەمبەغەل قىلىپ قويدۇڭ، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: نىمىشقا ئۇنداق بولسۇن؟ سەن بۇ يەرگە كېلىش چېغىڭدا ئۇممۇ فەزلىنىڭ يېنىدا نۇرغۇن ماللارنى قويۇپ، مەن ئۆلۈپ كەتسەم، بايلىغىم ساڭا قالىدىغان بولدى، دىمىدىڭمۇ؟ دىدى. ئاببا‌س: ئاللاغا قەسەمكى، بۇنى ھىچ ئادەم بىلمەيتتى، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەبباسقا قىلغان بۇ مۇئامىلىسى ئادالەتلىك ۋە باراۋەرلىكنىڭ ئەڭ يۇقۇرى دەرىجىسى ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاغىسىنىڭ مەجبۇرى چىققانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپمۇ ئۇنى كەچۈرمىدى. ۋاھالەنكى، تاغىسىدىن باشقا راست كەمبەغەل بولغان بىر توپ كىشىلەرنى

كەچۈرۈم قىلدى. ئادالەت دىگەن مۇشۇنداق بولىدۇ. بۇنىڭ ئەجەپ-لىنەرلىكى يوق، چۈنكى ئاللاتائالا قۇرئاندا: "ئى مومىنلەر، ئۇزەڭلارنىڭ، يا ئاتا-ئاناڭلارنىڭ، يا ئۇرۇق-تۇققانلىرىڭلارنىڭ زىيىنىغا گۇۋالىق بىرىشكە توغرا كەلگەن تەقدىردىمۇ، گۇۋالىقتا ئاللانى كوزدە تۇتۇپ، ئادىل بولۇڭلار." (سۇرە نىسا، 135-ئايەتنىڭ بىر قىسمى) دەپ تەلىم بەرگەن ئەخلاق ئاشۇنداق ئىدى.

شائىر ئەبۇ ئۇززە جۇمەھى. ئۇ مەككىدىكى چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قاتتىق ئازار بىرەتتى. ئەسىرگە چۈشكەندىن كىيىن: ئى مۇھەممەد، مىنىڭ پېقىر، بالا-ۋاقىلىق ھاجەتمەن كىشى ئىكەن-لىگىمنى بىلىسەن، ماڭا كەڭچىلىك قىلساڭ، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا ئىلتىپات قىلىپ كەڭچىلىك قىلدى.

تولەم توغرىسىدا ئاللانىڭ كايىشى

ئەسىرلەردىن تولەم ئىلىنىپ بولغاندىن كىيىن، ئاللا بۇ توغرىدا مۇنۇ ئايەتلەرنى نازىل قىلدى: "پەيغەمبەرنىڭ زىمىندا دۇشمەننى قىرماي ئەسىر (ئەسىرلەردىن تولەم) ئىلىش پەيغەمبەرگە دۇرۇس ئەمەس. سىلەر دۇنيا مېلىنى كوزلەيسىلەر، ئاللا سىلەرگە ئاخىرەتنىڭ ساۋابىنى كوزلەيدۇ. ئاللا غالىپتۇر، ھىكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى-دۇر. ئاللانىڭ ئىلگىرى چىقارغان ھوكمى بولمىسا ئىدى، تولەم ئالغانلىقىڭلار ئۇچۈن زور ئازاپقا دۇچار بولاتتىڭلار." (سۇرە ئەنفال، 67-، 68-ئايەتلەر) ئاللا ئاللانىڭ يولىدىن مەنئى قىلىدىغان، ئىسلام دىنىنىڭ تارقىلىشىغا توسقۇنلۇق قىلىدىغان ئەسىرلەرنى ئولتۇرمەي، تولەم ئىلىپ قويۇپ بىرىشنى مەنئى قىلدى؛ تولەمدىن ئىبارەت

پۇل-مالنى تاللىغانلىغى ئۈچۈن بەزى مۇسۇلمانلارنى ئەيىپلىدى. ئىجتىھات قىلغۇچىنىڭ مەقسىدى توغرا بولسىلا، ئىجتىھادى خاتا بولسىمۇ، ئاللانىڭ ئۇنى جازالىماسلىق توغرىسىدىكى ھۆكمى بولمىغان بولسا ئىدى، ئۇلار ئاللانىڭ ئازاۋىغا دۇچار بولاتتى، توغرا نىيەت بىلەن ئېلىنغان تۆلەمنى ئاللا مۇسۇلمانلارغا ھالال قىلدى. مانا بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ راست پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان ئەڭ كۈچلۈك دەلىللەرنىڭ بىرىدۇر. ئەگەر پەيغەمبەرلىك ئاللا تەرىپىدىن بولمىغان بولسا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆپچىلىك ساھابىلەرنىڭ پىكرى بويىچە ئىجرا قىلغان تۆلەم ئېلىش مەسىلىسى ئۈچۈن ئۆزىگە ئۆزى كايىمىغان بولاتتى. ئاللا نىيىتى ياخشى ئەسىرلەرگە ئۇلاردىن ئېلىنغان تۆلەم ئۈچۈن ساۋاپ بېرىشنى ۋە گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلىشنى ۋەدە قىلىپ، قۇرئاندا مۇنداق دىدى: ”ئى پەيغەمبەر، قولۇڭلاردىكى ئەسىرلەرگە، ئاللا دىلىڭلاردا بىرەر ياخشىلىقنىڭ بارلىقىنى بىلسە، سىلەرگە سىلەردىن ئېلىنغان تۆلەمدىن ياخشى نەرسىلەرنى بېرىدۇ، سىلەرگە مەغپىرەت قىلىدۇ، ئاللا ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچى ۋە مېھرى-شەپقەت قىلغۇچى زاتتۇر، دىگىن.“ (سۈرە ئەنفال، 70-ئايەت) ئاللا بەدرى غازىتى ئارقىلىق ئىسلام دىنىنى غالىپ قىلدى ۋە مۇسۇلمانلارنى كۈچلەندۈردى، مۇشرىكلىككە قاتتىق زەربە بەردى، ئۇۋىسىنى ۋەيران قىلدى. مۇسۇلمانلارنىڭ سانى ئاز، دۈشمەنلەرنىڭ سانى كۆپ بولۇپ تۇرۇغلۇق شۇنداق بولدى. دۈشمەنلەر قورال-ياراق، تەييارلىق جەھەتلەردىن شۇنچە كۈچلۈك ۋە سان جەھەتتىن شۇنچە كۆپ تۇرۇغلۇق يەنە مۇسۇلمانلارنىڭ غەلىبە قىلىشى ئاللانىڭ ئىسلام دىنى ۋە مۇسۇلمانلارغا كۆرسەتكەن ئىلتىپاتىنىڭ ئوچۇق ئالامىتى ئىدى. ئاللا بەدرى غەلىبىسى نېمىتىنى

مۇسۇلمانـلارغا بايان قىلىپ، قۇرئانـدا مۇنـداق دىدى: ”بەدرىـدە سىلەرگە ئاللا مەدەت بەردى. ھالـبۇكى، سـلەرنىڭ سانىڭـلار ئاز ئىـدى.“ (سۈرە ئال ئىمران، 123 ـ ئايەتنىڭ بىرقىسمى) بەدرى غازىـتى مۇسۇلـمانـلار ئېلىپ بارغان ئەڭ چوڭ غازات ئىدى. بۇنىڭ بىلەن ئىسلام دىنى ئۈستۈنـلۈككە ئىگە بولدى. ئىسـلام نۇرى ئەتراپـنى يورۇتتى. بەدرى غازىتىدا قۇرەيشلەرنىڭ چوڭلىرىدىن ئىسلام دىنىغا ئەڭ ئۆچ بولغان بىر تۈركۈم كىشىلەر ئۆلتۈرۈلدى، باشقا ئەرەبلەر-نىڭ دىلىغا قورقۇنچ چۈشـتى، مۇسۇلمانـلارنىڭ ھەيۋىسى ئاشـتى. ئۇلۇغ ئاللانىڭ بۇ ئىلتىـپاتىغا شۈكرى قىلىشىـمىز، بەدرى غازىتى غەلىبە قازانـغان كۈننى يەنى رامىزان ئېيىـنىڭ 17 ـ كۈنىـنى بايرام قىلىپ، بۇ كۈندە ئاللانىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋە مۇسۇلمان-لارغا بەرگەن نېمىتىنى ئەسلىشىمىز لازىم.

قەينۇقا غازىتى

بىر كىشىنىڭ ئىككى دۈشمىنى بولۇپ، ئۇ، بىر دۈشمىنى ئۈستىـ-دىن غەلىبە قىلسا، ئىكـكىنـچى دۈشمىنـىنىڭ بېـشىغا غەم چۈشۈپ، ئۇغىسى قايناپ، ئاقىۋىتىنىڭ نىمە بولۇشىغا قارىماي، دۈشمەنلىكىنى ئاشكارىلىشى تۇرغان گەپ. بەدرى غازىتى غەلىبىلىك ئاياقلاشقاندىن كېيىن، بەنى قەيـنۇقا يەھۇدىـلىرىنىڭ مۇسۇلـمانلار بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى ئەنە شۇنداق بولدى. ئۇلار مۇسۇلمانلار بىلەن قىلىشقان ۋەدىسىدىن يېنىۋېلىپ، دۈشمەنلىكىنى ئاشكارىلىدى ۋە ئەنسارلاردىن بىر ئايالنىڭ نومۇسـىنى دەپسەندە قىلـدى. بۇ ھال مۇسۇلمانـلارنى ئۇلاردىن ئېھتىيات قىلىشقا، مەدىنىدە مۇسۇلمانلار بىلەن دۈشمەنلەر

ئارىسىدا ئۇرۇش يۈز بەرگەن چاغلاردا يەھۇدىيلارغا ئىشىنىشكە
بولمايدۇ، دىگەن تونۇشقا ئېلىپ كەلدى. ئاللا قۇرئاندا بۇ ئايەتنى
نازىل قىلدى: ”سەن مەلۇم قەۋمنىڭ كېلىشىمگە خىيانەت قىلىشىدىن
قورقساڭ، كېلىشىمنى ئۇلارغا ئوچۇق تاشلاپ بەرگىن. ئاللا ھەقىقەـ
تەن خائىنلارنى دوست تۇتمايدۇ.“ (سۇرە ئەنفال، 59 ـ ئايەت) پەيغەمـ
بەر ئەلەيھىسسالام يەھۇدىيلارنىڭ باشلىقلىرىنى چاقىرىپ، ئۇلارغا
خىيانەتنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ ياخشى بولمايدىغانلىقىدىن ئاگاھلاندۇردى.
ئۇلار: ھەي مۇھەممەد، بەدرى غازىتىدىكى غەلىبەڭدىن كورەڭلەپ
كەتمە! قۇرەيش خەلقى بولسا ئۇرۇش قىلىشنى ئۇقمايدىغان خەلق.
بىز بىلەن سوقۇشساڭ، ئاندىن بىزنىڭ كىملىگىمىزنى بىلىسەن،
دىدى. بەنى قەينۇقا يەھۇدىلىرى باتۇر ئىدى. بۇ چاغدا ئاللا
قۇرئاندىكى بۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: ”كاپىرلارغا، سىلەر يېڭىلىـ
سىلەر ۋە جەھەننەمگە توپلىنىسىلەر. جەھەننەم نىمە دىگەن يامان
توشەك، دىگىن. ئۇرۇشۇۋاتقان گورۇھتا سىلەر ئۇچۇن ئىبرەت
باردۇر: بىرى ئاللا يولىدا ئۇرۇشۇۋاتقانلاردۇر، يەنە بىرى كاپىرلار
بولۇپ، بۇلارغا ئۇلار ئوزلىرىدىن ئىككى ھەسسە كوپ كورۇنىدۇ.
ئاللا خالىغان كىشىگە ياردەم بېرىپ ئۇنى قوللايدۇ. ئەقىل ئىگىسى
ئۇچۇن بۇنىڭدا ھەقىقەتەن ئىبرەت باردۇر.“ (سۇرە ئال ئىمران، 13 ـ
ئايەت) بۇ چاغدا خەزرەج قەبىلىسىنىڭ باشلىقلىرىدىن بىرى بولغان
ئۇبادە ئىبنى سامىت بەنى قەينۇقا يەھۇدىلىرىدىن ئىتتىپاقداشلىق
مۇناسىۋىتىنى ئۈزدى. ئابدۇللا ئىبنى ئۇبەي بولسا، دەۋرىنىڭ
ئوزگىرىشىدىن قورقمەن دەپ، خەزرەج بىلەن بولغان ئىتتىپاقداشـ
لىقتا چىڭ تۇردى. ئاللا مۇسۇلمانلارغا تەلىم بېرىپ، قۇرئاندا مۇنۇ
ئايەتلەرنى نازىل قىلدى: ”ئى مومىنلەر، يەھۇدى ۋە ناسارالارنى

AltunOq

دوست تۇتماڭلار، ئۇلار بىر بىرىنى دوست تۇتىدۇ. سىلەردىن كىمكى ئۇلارنى دوست تۇتۇدىكەن، ئۇمۇ شۇلاردىندۇر. زالىم قەۋمنى ئاللا چوقۇم ھىدايەت قىلمايدۇ. دىللىرىدا ئىللەت بارلارنىڭ، بىزگە بىر پالاكەتچىلىك كېلىشىدىن قورقىمىز دەپ، ئۇلار بىلەن دوست بولۇشقا ئالدىرىغانلىقىنى كورىسەن! ئاللا غەلىبە ئاتا قىلىدۇ ياكى بىر ئىشنى مەيدانغا كەلتۈرىدۇ. كوڭلىدە يوشۇرغانلىرى ئۇچۈن ئۇلار نادامەت چېكىدۇ." (سۇرە مائىدە، 51 ـ ۋە 52 ـ ئايەتلەر)
بەنى قەينۇقا يەھۇدىلىرى دۇشمەنلىكنى ئاشكارىلاپ، قورغانلىرىغا چېكىنىۋالغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇشۇ يىلى شەۋۋال ئېيىنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا ئۇلارغا قارشى ئاتلاندى، ئەلەمنى تاغىسى ھەمزە كوتەردى؛ مەدىنىدە ئورنىغا ئەبۇلۇبا ئەنسارىنى قويدى؛ بەنى قەينۇقا يەھۇدىلىرىنى ئون بەش كۈن مۇھاسىرە قىلدى.

قەينۇقا يەھۇدىلىرىنىڭ كوچۇپ كېتىشى

قەينۇقا يەھۇدىلىرى مۇسۇلمانلارغا تاقابىل تۇرالمايدىغانلىقىنى بىلىپ قورققاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بالا ـ چاقىلىرىنى ئېلىپ مەدىنىدىن كوچۇپ كېتىشكە يول بېرىشنى، مال ـ مۇلۇكلىرىنى مۇسۇلمانلارغا قالدۇرۇشنى سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيـ ـھىسسالام ئۇلارنىڭ تەلىۋىنى قوبۇل قىلىپ، ئۇلارنىڭ كوچۇشىگە ئۇبادە ئىبنى سامىتنى مەسئۇل قىلدى ۋە ئۇلارغا ئۇچ كۈنلۈك موھلەت بەردى. ئۇلار ئەزرىئات (سۇرىيىدىكى بىر جاي)قا كوچۇپ باردى. بىر يىل ئوتمەي، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ھالاك بولۇپ تۇگىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ مال ـ مۇلكىنى 5 ھەسسىگە

بولدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خىش-ئەقرىبالىرىغا تېگىشلىك بولغان ھەسسىنى ھاشىم جەمەتى بىلەن مۇتتەلىب جەمەتىگە بەردى. ئابدۇشەمس جەمەتى بىلەن نەۋفەل جەمەتىگە بەرمىدى. بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ھاشىم جەمەتى بىلەن مۇتتەلىب جەمەتى ئىسلام دىنىدىن ئىلگىرى ۋە كېيىن مۇشۇنداق بىر پۈتۈن ئىدى دەپ، قولىنىڭ بارماقلىرىنى بىر بىرىگە كىرىشتۈرۈپ كورسەتتى.

سەۋىق غازىتى

ئەبۇسۇفيان خاپا ئىدى، چۈنكى ئۇ ئوغلى ۋە يېقىنلىرى ئولتۇرۇلگەن بەدرى غازىتىدا يوق ئىدى. ئەبۇسۇفيان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇرۇشمىغىچە بېشىغا سۇ تەككۈزمەسلىككە قەسەم قىلدى ۋە قەسىمىنى ئورۇنلاش ئۈچۈن ئىككى يۈز كىشىلىك قوشۇن بىلەن مەدىنىگە ئاتلاندى. ئۇ مەدىنىگە يېقىنلاشقاندا، بەنى نەزىر يەھۇدىلىرىنى مۇسۇلمانلارغا قارشى قوزغاپ ئۇلاردىن پايدىلىنىش ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ باشلىقى ھۇيەيي ئىبنى ئەختەب بىلەن ئۇچراشماقچى بولدى، ھۇيەيي ئەبۇسۇفيان بىلەن ئۇچرىشىشنى خالىمىدى. ئاندىن ئەبۇسۇفيان سەلام ئىبنى مىشكەم بىلەن ئۇچرىشىپ ھىچ نەتىجە چىقىرالماي، ئۇنىڭ يېنىدىن قايتىپ چىقتى ۋە مەدىنىگە بىر قانچە ئادەمنى ئەۋەتىپ، بىر قىسىم خورما دەرەخلىرىنى كويدۇرۇۋەتتى، ئەنسارلاردىن بىر كىشىگە ئۇچرىشىپ قېلىپ ئۇنى ئولتۇردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەھۋالدىن خەۋەر تېپىپ، مەدىنىگە بەشىر ئىبنى مونزىرنى ئوز ئورنىغا قويۇپ، زۇلھەججە

ئېيىنىڭ 5 ـ كۈنى ساھابىلەردىن ئىككى يۈز كىشىنى ئەگەشتۈرۈپ ئەبۇسۇفيانىنى قوغلاپ چىقتى. ئەبۇسۇفيانلار قېچىپ كەتكەنلىكتىن، ئارقىسىدىن يېتەلمىدى. مۇشرىكلار يۈكلىرىنى يېنىكلىتىپ تېز قېچىش ئۈچۈن، تالقان قاچىلانغان تۇلۇملىرىنى تاشلاپ قاچتى، بۇلارنى مۇسۇلمانلار غەنىمەت ئالدى. شۇڭا بۇ غازات سەۋىق (تالقان) غازىتى دەپ ئاتالدى.

ھېيت نامىزى

بۇ يىلى ئاللا ئىسلام دۇنياسىغا ئۇلۇغ ھېيت نامىزىنى ئوقۇشنى بەلگىلىدى. بىر يۇرتنىڭ مۇسۇلمانلىرى ھېيت نامىزى ئارقىلىق قېرىنداشلىق، دوستلۇقنى كۈچەيتىدۇ. روزا ھېيت، قۇربان ھېيت كۈنلىرى بىر يەرگە جەم بولۇشۇپ، دىنىي ئالاقىنى مۇستەھكەملەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنى بىر يەرگە يىغىپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇپ، مۇسۇلمانلارنىڭ ئىتتىپاقىنى چىڭىتىش، دۈشمەننى يېڭىشكە ئاللادىن ياردەم بېرىشنى سوراپ ئىلتىجا قىلاتتى، ئاندىن خۇتبە ئوقۇپ، ئۇلارنى ئىتتىپاقلىققا رىغبەتلەندۈرەتتى، قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلىرىنى ئەسلىتىپ ئوتەتتى. ئاندىن مۇسۇلمانلار بىر بىرى بىلەن قول ئېلىشىپ كورۇشەتتى، ئاندىن چىقىپ كەمبەغەل ـ ئاجىزلارغا روزا ھېيتتا پىتىر ـ سەدىقىسىنى بېرەتتى، قۇربان ھېيتتا قۇربانلىق قىلاتتى، پۈتۈن مۇسۇلمانلار خوشاللىققا چۆمەتتى. ئاللاتائالادىن بىزنى ئىتتىپاقلاشتۇرۇشنى، بۈگۈنكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئىشلىرىغا بىزنىمۇ مۇۋەپپەق قىلىشنى سورايمىز.

ئەلىنىڭ فاتىمىگە ئۆيـلىنىشى

بۇ يىلى ئەلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىزى فاتىمىگە ئۆيـلەندى. ئەلى يىگىرمە بىر ياشتا، فاتىمە ئون بەش ياشتا ئىدى. رەسۇـلۇللانىڭ نەسلى فاتىمىنىڭ باللىرى ھەسەن، ھۈسەين ۋە زەينەبلەرـدىن تارالغان. مۇشۇ يىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدە ئەبۇبەكـرنىڭ قىزى توققۇز ياشلىق ئائىشە بىلەن بىر تەكىگە باش قويىدى.

ھىجرىيىنىڭ 3 ـ يىلى

ئاللانىڭ ھوكمى بويىچە، شەقى ئادەم ھامان بەختسىز بولىدۇ، ھىچنەرسىنى سەزمەي، سۈيىقەستنى قالقان، خىيانەتنى شوئار قىلىۋاـلىدۇ، ئولگىچە يامانلىقنى تاشلىمايدۇ. بەنى نەزىر قەبىلىسىنىڭ باشلىغى يەھۇدى كەئىب ئىبنى ئەشرەف مۇسۇلمانلارنى ناھايىتى ئوچ كورەتتى، ھەتتا قىلچە تەپ تارتماستىن، قۇرەيش مۇشرىكلىرىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا كۈشكۈرتەتتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى شېئىر يېزىپ ھەجۋە قىلاتتى. مۇسۇلمانـلار ئارىسىدا دۈشمەنلىك تۇغدۇرۇشقا تىرىشاتتى؛ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىشنى تۈزىگەنسېرى، بۇ بەدبەخت ئىشنى بۇزۇپ تۇراتتى.

كەئىب ئىبنى ئەشرەفنىڭ ئولتۈرۈلۈشى

كەئىب ئىبنى ئەشرەف مۇسۇلمانلارنىڭ بەدرى غازىتىدىكى غەلـ

Altun0q

بىسىنى، پۇت ـ قوللىرى باغلاقلىق تۇرغان ئەسىرلەرنى كورگەنـدىن كېيىن، قۇرەيش مۇشرىكلىرىنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئۆلگەنلەرگە يىغلىدى، مۇشرىكلارنى مۇسۇلمانلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا كۇشكۇرتتى.
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: كەئىب ئىبنى ئەشرەف ئاللاغا ۋە ماڭا ئازار يەتكۈزۈۋاتىدۇ، ئۇنىڭغا كىم تېتىيدۇ، دېدى. ئەنسارلارنىڭ ئەۋس قەبىلىسىدىن مۇھەممەد ئىبنى مەسلەمە: كەئىبنى ئولتۇرۇشۇمنى خالامسەن؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ھەئە، دەپ جاۋاپ بەردى. ئىبنى مەسلەمە: ئۇنداق بولسا، كەئىبنى جايلىۋېتىشىمگە ئىجازەت قىلغىن ۋە ئۇنى ئىشەندۇرۇش ئۇچۇن مېنىڭ بەزى يالغان سوزلەرنى قىلىشىمغا ئىجازەت قىلغىن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىجازەت قىلدى. ئىبنى مەسلەمە توت كىشىنى ھەمرا قىلىپ كەئىبنىڭ ئالدىغا كېلىپ: بۇ ئادەم (رەسۇلۇللانى دىمەكچى. — ت) بىزدىن تولا ئانە سوراپ پۇللىرىمىز تۇگىدى، سەندىن قەرز سوراپ كەلدۇق، دېدى. كەئىب: ئۇنىڭدىن زېرىككىسلەر دىمىدىممۇ، دېدى. ئىبنى مەسلەمە: ئۇنىڭغا ئەگىشىپتۇق، ھازىرچە تاشلىۋەتمەي تۇرايلى، ئۇنىڭ كېيىنكى ئەھۋالىغا قاراپ بىر ئىش قىلارمىز. بىزگە بىر ياكى ئىككى توگە خورما قەرز بەرگىن، دېدى. كەئىب: بولىدۇ، لېكىن ماڭا بىر نەرسىنى گورەگە قويۇشۇڭلار كېرەك، دېدى. ئىبنى مەسلەمە: نىمىنى گورە قويۇشىمىزنى خالايسەن؟ دېدى. كەئىب: ئاياللىرىڭلارنى قويۇڭلار، دېدى. ئىبنى مەسلەمە: سەن ئەرەپ ئىچىدە ئەڭ چىرايلىق ئادەم تۇرساڭ، قانداقمۇ ئاياللارنى قويغىلى بولىدۇ، دېدى. ئۇنداق بولسا، ئوغۇللىرىڭلارنى قويۇڭلار، دېدى. ئىبنى مەسلەمە: بىر ـ ئىككى توگە خورما ئۇچۇن ئوغۇللىرىنى گورەگە قويدى دەپ، باشقىلار بىزنى تىللايدۇ، بۇ بىز

ئۇچۇن ئەيىپ. ساڭا قورالىلىرىمىزنى گورەگە قويايلى، دىدى. كەئىب بۇنىڭغا ماقۇل بولۇپ، كېچىدە كېلىشكە ۋەدىلەشتى. ئىبنى مەسلەمە كەئىبنىڭ ئىملدەش قېرىندىشى ئەبۇ نائىلە قاتارلىق تۆت كىشى بىلەن كەئىبنىڭ ئۆيىگە باردى. مەسلەمە كەئىبنى تووۋلىدى. كەئىب چىقماقچى بولغاندا، ئايىلى: سەن دۈشمەنلىك ئادەم تۇرساڭ، بۇ چاغدا نەگە بارىسەن؟ دىدى. كەئىب: ئىبنى مەسلەمە مېنىڭ قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى، ئەبۇنائىلە بولسا ئىملدەش قېرىندىشىم بولىدۇ. مەرت ئادەم كېچىدە جەڭگە چاقىرىلسىمۇ باش تارتمايدۇ، دىدى. ئىبنى مەسلەمە ھەمراھلىرىغا: كەئىب چىققاندا، مەن ئۇنى پۇرىغان بولۇپ چېچىدىن تۇتىمەن، بېشىنى ئوبدان تۇتۇۋالغىنىمدىن كېيىن، سىلەر ئۇنىڭغا قىلىچ سېلىڭلار، دىدى. كەئىب قىلىچىنى ئاسقان ھالدا چىقتى، ئۇنىڭ بەدىنىدىن ئىپارنىڭ ھىدى كېلىپ تۇراتتى. مەسلەمە: بۇگۈنكىدەك خۇش بۇيلۇقنى كورمىگەن ئىدىم، بېشىڭنى پۇرۇۋېلىشىمغا رۇخسەت قىلساڭ، دىۋىدى، كەئىب بېشىنى تۇتۇپ بەردى. ئىبنى مەسلەمە ئۇنىڭ بېشىنى پۇرىغان بولۇپ تۇتۇۋالغاندىن كېيىن: ئولتۇرۇڭلار! دەپ تووۋلىدى. شېرىكلىرى كەئىب ئىبنى ئەشرەفنى ئولتۇردى. ئاللا ئۇنىڭ يامانلىقىدىن مۇسۇلمانلارنى قۇتقازدى. كەئىبنىڭ ئولتۇرۇلگەنلىكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يەتكۈزۈلدى. بۇ بەدبەخت شۇ يىلى رەبىئۇل ئەۋۋەلدە ئولتۇرۇلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرەر باشلىقنىڭ سۇيىقەستلىك ھەركىتى ۋە ئۇرۇش قىلىش يامان نىيىتى بارلىقىنى بىلىپ قالسا، ئادەم ئەۋەتىپ ئۇنى ئۇجۇقتۇرۇۋېتەتتى. يەھۇدى ئەبۇ ئەفكى كەئىب ئىبنى ئەشرەفكە ئوخشاش يامان ئادەم بولغاچقا، رەسۇلۇللا تەرىپىدىن ئۇجۇقتۇرۇۋېتىلگەن.

غەتەفان غازىتى

غەتەفان قەبىلىسىدىن بەنى سەئلەبە ۋە مۇھارىب ئۇرۇغلىرىنىڭ دۇئسۇر ئىسىملىك باشلىغىنىڭ يېتەكچىلىكىدە مەدىنىنى تالان ـ تاراج قىلماقچى بولغانلىقى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئاڭلاندى. ئۇلارنىڭ تاجاۋۇزىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رەبىئۇلـ ئەۋۋەلنىڭ 12 ـ كۈنى توت يۈز ئەللىك نەپەر ئادەم بىلەن مەدىنىدىن ئاتلاندى. مەدىنىدە ئورنىغا ئوسمان ئىبنى ئەففاننى قويدى. دۈشمەنلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتلانغانلىقىنى ئاڭلاپ قېچىپ، تاغلارـ نىڭ چوققىلىرىغا چىقىۋالدى. مۇسۇلمانلار يۈرۈش قىلىپ، زائەمرى دىگەن سۇنىڭ بويىغا كېلىپ چۈشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يامغۇردا ھول بولۇپ كەتكەن كىيىملىرىنى سېلىۋېتىپ، بىر تۈپ دەرەخنىڭ ئاستىغا كېلىپ دەم ئېلىۋاتاتتى. مۇسۇلمانلار دەم ئېلىش ئۈچۈن تارىلىپ كەتكەن ئىدى. بۇ چاغدا دۇئسۇر پەيغەمبەر ئەلەيـ ھىسسالامنى كورۇپ قېلىپ تاغدىن چۈشۈپ، قىلىچىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بېشىغا تەڭلەپ: ھەي مۇھەممەد! سېنى مەندىن كىم قۇتقۇزالايدۇ؟ دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئاللا قۇتقۇزىـ دۇ، دىدى. شۇنىڭ بىلەن دۇئسۇرنى سۇر بېسىپ، قولىدىن قىلىچ چۈشۈپ كەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىلىچىنى قولىغا ئېلىپ، دۇئسۇرغا: سېنى مەندىن كىم قۇتقۇزالايدۇ؟ دىۋىدى، دۇئسۇر: ھىچ ئادەم قۇتقۇزالمايدۇ، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى كەچۈردى. شۇنىڭ بىلەن دۇئسۇر مۇسۇلمان بولۇپ، قەۋمىنىمۇ مۇسۇلمان بولۇشقا دەۋەت قىلدى. ئاللا دۇئسۇرنىڭ پەيغەمبەر

ئەلەيھىسسالامنى ئۈچ كورىدىغان ۋە كىشىلەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارشى ئۇرۇشقا قوزغايدىغان دىلىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى سۆيىدىغان ۋە كىشىلەرنى ئىسلامغا ئۈندەيدىغان دىلغا ئۆزگەرتتى. مانا بۇ ئاللانىڭ خالىغان كىشىگە ئاتا قىلىدىغان پەزىلىتىدۇر. ياخشى مۇئامىلە، مۇلايىملىق ۋە رەھىمدىللىكنىڭ نەتىجىسى مۇشۇنداق بولىدۇ. ئاللا قۇرئاندا رەسۇلۇللا توغرىلىق مۇنداق دىگەن: "ئاللانىڭ رەھمىتى بىلەن سەن ئۇلارغا مۇلايىم بولدۇڭ. ئەگەر قوپاللىق، باغرىڭ قاتتىقلىق قىلغان بولساڭ، ئۇلار ئەلۋەتتە چورەڭدىن تارقاپ كىتەتتى. ئۇلارنى ئەپۇ قىل، ئۇلار ئۈچۈن مەغپىرەت تىلىگىن، ئىشتا ئۇلار بىلەن كيڭەشكىن." (سۈرە ئال ئىمران، 169 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى)

بوھران غازىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەنى سۇلەيمدىن بىر توپ كىشىلەرنىڭ مەدىنىنى تالان ـ تاراج قىلىش ئۈچۈن كىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدە ئورنىغا ئىبنى ئۇممۇ مەكتۇمنى قويۇپ، ساھابىلىرىدىن ئۈچ يۈز كىشى بىلەن جۇمادىيەل ئەۋۋەلنىڭ 6 ـ كۈنى ئۇلارغا قارشى ئاتلاندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بوھران دىگەن جايغا يىتىپ بارغاندا، دۈشمەنلەر تارقاپ كەتكەن ئىدى. ئۇرۇش بولماي، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قايتىپ كەلدى.

قوشۇن ئەۋەتىش

قۇرەيش خەلقى مەدىنە ئارقىلىق شامغا بارىدىغان سودا يولىنىڭ

AltunOq

توسقۇنلۇقتا ئۇچرىغانلىغىنى كورۇپ، ئۇزلىرىنىڭ تىرىكچىلىك مەنبە-سى بولغان سوددىدىن قۇرۇق قېلىشقا چىدالماي، بىر كارۋاننى ئىراق ئارقىلىق شامغا يولغا سالدى. بۇ كارۋانغا قۇرەيش قەبىلىسىدىن ئەبۇ سۇفيان ئىبنى ھەرب، سەفۋان ئىبنى ئۇمەييە، ھوۋەيتەب ئىبنى ئابدۇلئۇززالار باشچىلىق قىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنىڭ-دىن خەۋەر تېپىپ، زەيد ئىبنى ھارىسە باشچىلىغىدا يۈز ئادەمنى جۇمادىيەل ئاخىر ئېيىدا ئۇلارنىڭ ئالدىنى توساشقا ئەۋەتتى. قوشۇن ئاتلىنىپ نەجد① تەرەپتىكى قەردە دىگەن سۇ بويىدا كارۋان بىلەن ئۇچرىشىپ، كارۋاندىكى ماللارنى ئولجا ئالدى. كارۋاندىكى كىشىلەر قېچىپ كەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئولجا ئېلىنغان مالنى بەشكە بولۇپ تەقسىم قىلدى.

ئوھۇد غازىتى

قۇرەيش خەلقى بەدرىدە قاتتىق مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغان ۋە سودا يوللىرى توسىلىپ قالغانلىقتىن، قۇرەيشلەرنىڭ قېپقالغان چوڭلى-رى يىغىلىپ، ئۇلارغا مۇسىبەت كەلتۈرگەن كارۋاننىڭ سابىق باشلى-غى ئەبۇسۇفياننىڭ ئالدىغا بېرىپ: مۇھەممەد بىزنى خورلىدى، چوڭلىرىمىزنى ئۆلتۈردى. بىز كارۋاندىكى ماللىرىمىزنىڭ پايدىسىنى مۇھەممەد بىلەن سوقۇشۇشقا ئىشلىتىشكە رازى بولدۇق، كارۋاندا مېلى بارلارنىڭ ھەممىسى بۇنىڭغا رازى، دىدى. كارۋاندىكى ماللار

---

① نەجد — ئەرەپ يېرىم ئارىلىنىڭ ئىگىز قىسمى بولۇپ، تىھامە، يەمەن، ئىراق، سۈرىيەلەر بىلەن تۇتىشىدۇ. — ت

ئىگىلىرىگە تاپشۇرۇلماي، دارۇننەدۋىدە ساقلاپ قويۇلغان ئىدى. ئۇنىڭ پايدىسى ئەللىك مىڭ دىنار ئىدى. شۇنىڭ بىلەن ئەبۇسۇفيان ئۇرۇشقا ئادەم توپلاشقا كىرىشتى،قۇرەيشتىن ئۈچ مىڭ ئادەم توپلاندى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە مۇستەلىق ئۇرۇغىنىڭ ۋە ھەۋنە ئىبنى خۇزەيمە ئۇرۇغىنىڭ ئىتتىپاقدىشى بولغان ئاھابىشلەرمۇ بار ئىدى. ئۇلار بىلەن يەنە رەسۇلۇللانى يامان كورۇپ مەدىنىدىن چىقىپ كەتكەن ئەۋسىلىك ئەبۇ ئامىر راھىب ۋە ئۇنىڭ بىر تۇركۇم ئەگەشكۇچىلىرىمۇ بار ئىدى، ئۇلارغا كىنانە ۋە تىھامەدىكى ئەرابلاردىنمۇ بىر گۇرۇھ ئادەملەر قوشۇلدى. سەفۋان ئىبنى ئۇمەييە شائىر ئەبۇ ئەززەگە: سەن شائىر بولغاندىن كېيىن بىزگە ئاغزىڭ بىلەن ياردەم قىلغىن، دىدى. ئەبۇئەززە بەدرى غازىتىدا ئەسىرگە چۈشكەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى تولەم ئالماي قويۇپ بەرگەن ئىدى. شۇڭا ئۇ، مۇھەممەدگە قارشى باشقىلارغا ياردەم بەرمەيمەن، دەپ ۋەدە قىلغان ئىدى. شۇ سەۋەپتىن، ئىككىنچى قېتىم ئۇنىڭ قولىغا چۈشۈپ قال- سام قۇتۇلالمايمەن، دىدى. سەفۋان گەپ قىلىپ يۇرۇپ ئاخىرى ئۇنى ئۇناتتى. ئۇ بىرىپ كىشىلەرنى مۇسۇلمانلارغا قارشى ئۇرۇشقا قوزغىدى. جۇبەير ئىبنى موتئىم ۋەھشى ئىسىملىك قۇلىنى چاقىرىپ: سەن ھەمزەنى ئولتۇرۇپ، تاغام تۇئەيمىنىڭ ئىنتىقامىنى ئېلىپ بەرسەڭ، سېنى ئازات قىلىمەن، دىدى. ۋەھشى ئوق ئېتىشقا ئۇستا ئىدى. قۇرەيشلەرنىڭ ھەممىسى يىغىلىپ بولغاندىن كېيىن يولغا چىقتى. ئۇلار كىنىزەكلەرنى، داپ ۋە باشقا چالغۇ ئەسۋاپلىرىنى، ھاراق-شاراپلارنى ئېلىۋالدى. قۇرەيشلەرنىڭ چوڭلىرى مەغلۇپ بولماسلىق ئۇچۇن خوتۇنلىرىنىمۇ بىللە ئېلىۋالدى. ئۇلار يۇرۇپ، مەدىنىنىڭ ئۇدۇلىدىكى زۇھۇلەيفە دىگەن يەرگە چۈشتى.

رەسۇلۇللانىڭ تاغىسى ئەبباس ئۇنىڭغا مەكتۇپ يوللاپ، قۇرەيش
قوشۇنىنىڭ ئاتلانغانلىقىنى خەۋەر قىلدى. ئۇ، بەدرى غازىتىدا
كوپ زىيان تارتقانلىقىنى بانا قىلىپ، بۇ قېتىم مۇشرىكلار بىلەن
بىللە چىقمىغان ئىدى. رەسۇلۇللا مۇشرىكلارنىڭ يېقىنلىشىپ كېلى-
ۋاتقانلىقىنى ئۇققاندىن كېيىن ساھابىلىرىگە مەلۇم قىلىپ، ئۇلار
بىلەن كېڭەشتى ۋە ئۇلارغا: بىز مەدىنىدە بېكىنىۋېلىپ سىرتقا چىقماي
تۇرايلى. مۇشرىكلار قەيەرگىلا چۈشسە، ھامان يامان شارائىتتا تۇرى-
دۇ. ئەگەر ئۇلار بىزگە باستۇرۇپ كىرسە، ئۇلار بىلەن جەڭ
قىلايلى، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ پىكرىگە مۇھاجىر
ۋە ئەنسارلارنىڭ پىشقەدەملىرى قوشۇلدى، ئابدۇللا ئىبنى ئۇبەيمۇ
قوشۇلدى. ئەمما ياشلار، بولۇپمۇ بەدرى غازىتىغا قاتناشمىغانلار
سىرتقا چىقىپ ئۇرۇشۇش پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويدى. ھەمزە ئىبنى
ئابدۇلمۇتتەلىبمۇ بۇ پىكىرنى ياقلىدى. بۇ پىكىردىكىلەر سان جەھەت-
تىن كوپ ۋە ئەزىمەت بولغانلىقى ئۈچۈن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام
ئاخىر ئۇلارنىڭ پىكرىگە قوشۇلدى. رەسۇلۇللا شەۋۋال ئېيىنىڭ 10 -
كۈنى جۇمە نامىزىنى ئوتىدى. خۇتبىدە ساھابىلەرنى چىدامىلىق ۋە
سەۋرچان بولۇشقا دەۋەت قىلدى. يەنە: چىدامىلىق بولساڭلار،
غەلىبە سىلەرگە مەنسۇپ، دىدى، ئاندىن ئۆيىگە كىرىپ ئىككى قات
ساۋۇت (زەنجىر كىيىم) كىيىپ، قىلىچىنى ئېسىپ چىقتى، قالقانىنى
دۈمبىسىگە تاشلاپ قويدى. ئەنسارلارنىڭ پىشقەدەملىرى ياشلارنىڭ
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى سىرتقا چىقىپ ئۇرۇش قىلىشقا قىستىغان-
لىقىنى كورۇپ، ئۇلارنى ئەيىپلىدى ۋە: ئىشنى رەسۇلۇللاغا قويۇپ
بېرىڭلار، نىمە دىسە، شۇنى قىلايلى، دىدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەم-
بەر ئەلەيھىسسالامغا: ئى رەسۇلۇللا، سىنىڭ پىكرىڭ بويىچە ئىش

قىلايلى، دېيىشتى. رەسۇلۇللا: پەيغەمبەر دېگەن جەڭ كىيىمىنى كىيگەندىن كېيىن، دۈشمەنلەرى بىلەن ئۇرۇشۇپ، ئاللانىڭ ھوكمى بىلەن كەلگەن نەتىجىنى كورمىگىچە، كىيىمىنى سېلىۋېتىشكە بولمايدۇ، دېدى، ئاندىن ئەلەملەرنى تارقاتتى. مۇھاجىرلارنىڭ ئەلىمىنى مۇسئەب ئىبنى ئۇمەيرگە، خەزرەج قەبىلىسىنىڭ ئەلىمىنى ھەبباب ئىبنى مۇنزىرگە، ئەۋس قەبىلىسىنىڭ ئەلىمىنى ئوسەيد ئىبنى ھۇزەير-گە تۇتقۇزۇپ، مەدىنىدىن مىڭ ئادەم بىلەن ئاتلاندى. تاغ يولىنىڭ بىر چېتىگە يېتىپ بارغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جىق بىر توپ لەشكەرنى ئۇچراتتى ۋە ئۇلارنىڭ كىملىگىنى سورىدى. ئۇلارنىڭ يەھۇدىلاردىن ئابدۇللا ئىبنى ئۇبەيىنىڭ ئىتتىپاقچىلىرى ئىكەنلىگى مەلۇم بولدى. رەسۇلۇللا: مۇشرىكلارغا قارشى تۇرۇشتا كاپىرلاردىن ياردەم تەلەپ قىلمايمىز دەپ، ئۇلارنى قايتىپ كېتىشكە بۇيرۇدى. چۈنكى ئۇلارنىڭ خىيانەت قىلىشىدىن ئەمىن بولغىلى بولمايتتى. رەسۇلۇللا ئوز قوشۇنىنى كوزدىن كەچۈرۈپ، يېشى كىچىكلەرنى قاي-تۇرۇۋەتتى. قايتۇرۇلغانلار قاتارىدا رافى ئىبنى خەدىج بىلەن سەمۇرە ئىبنى جۇندۇبلارمۇ بار ئىدى، رافى ئوق ئېتىشقا ئۇستا بولغاچقا قالدۇرۇلدى. سەمۇرە بۇنى ئاڭلاپ يىغلاپ: رافى قېلىپ مەن قايتىپ كېتەمدىمەن. ۋاھالەنكى، رافى بىلەن چېلىشسام، مەن ئۇنى يىقىتالايمەن، دېدى. بۇ خەۋەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاڭلاپ، ئۇلارنى چېلىشقا سالدى، سەمۇرە يېڭىپ چىققاندىن كېيىن، ئۇنى قايتۇرمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شەنبە كۈنى كېچىسى شۇ يەردە قونىدى. لەشكەرلەرگە مۇھەممەد ئىبنى مەسلەمەنى، ئوزىگە زەكۋان ئىبنى قەيسنى كۈزەتچىلىككە قويدى. لەشكەرلەر ئەتىسى ئەتىگەندە يولغا چىقىپ، ئوھۇد بىلەن مەدىنە ئارىسىدىكى شەۋەت دېگەن باغقا يېتىپ

AltunOq

بارغاندا، ئابدۇللا ئىبنى ئۇبەي: مېنىڭ كېپىمنى ئاڭلىماي (رەسۇلۇللانى دېمەكچى. — ت)، گودەك باللارنىڭ كېپىگە كىرىپ سىرتقا ئۇرۇشقا چىقتى، نىمىشقا ئۆزىمىزنى ئۆلتۈرۈپ بېرىدىكەنمىز؟ دەپ، ئۈچ يۈز ئادىمىنى ئەگەشتۈرۈپ قايتىپ كەتتى. جابىرنىڭ دادىسى ئابدۇللا ئىبنى ئەمر ئۇلارنىڭ كەينىدىن بېرىپ: ھەي قەۋمىم، ئاللانى ئېسىڭلاردا تۇتۇپ، قەۋمىڭلارنى، پەيغەمبىرىڭلارنى تاشلىۋەتمەڭلار! دېسە، ئۇلار: ئۇرۇش بولىدىغانلىغىنى بىلسەك، ئەلۋەتتە سىلەرگە ئەگىشەتتۇق، دېدى. ئابدۇللا: ئاللا سىلەرنى بىزدىن يىراق قىلسۇن، ئاللا پەيغەمبىرىنى سىلەرگە مۇھتاج قىلمايدۇ، دېدى. ئابدۇللا ئىبنى ئۇبەينىڭ يۇقۇرقى ھەركىتىدىن خەزرەج قەبىلىسىنىڭ ھارىسە ئايمىغى بىلەن ئەۋس قەبىلىسىنىڭ سەلەمە ئايمىغى خېلى تەشۋىشكە چۈشۈپ، قايتىپ كېتىش نىيىتىگە كەلگەن بولسىمۇ، لېكىن ئاللا ئۇلارنى بۇ نىيىتىدىن ياندۇردى. ئارقىغا چېكىنىپ قايتقانلارنى قانداق قىلىش توغرىسىدا مۇسۇلمانلار ئىككى گۇرۇھقا بولۇندى. بىر گۇرۇھ ئۇلار بىلەن ئۇرۇشايلى دېسە، يەنە بىر گۇرۇھ ئۇلارنى ئۆز مەيلىگە قويۇپ بېرەيلى، دېدى. بۇ ھەقتە ئاللا قۇرئاندىكى مۇنۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: "سىلەر نىمىشقا مۇناپىقلار توغرىسىدا ئىككى گۇرۇھقا بولۇنۇپ كېتىسىلەر؟ ھالبۇكى، ئاللا مۇناپىقلارنى قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن كوفرىغا قايتۇردى. ئاللا ئۇلارنى گومراھ قىلغان تۇرسا، سىلەر ئۇلارنى ھىدايەت قىلماقچى بولامسىلەر؟ ئاللا كىمنى گومراھ قىلغان بولسا، سەن ئۇنىڭغا ھەرگىز ھىدايەت يولى تېپىپ بېرەلمەيسەن." (سۈرەنىسا، 88-ئايەت) لەشكەرلەر قوزغىلىپ ئوھۇد① تېغىدىكى بىر جىلغىغا كېلىپ چۈشتى. رەسۇلۇللا لەشكەرلەر-

① مەدىنىنىڭ شەرقىي شىمالىدىكى بىر تاغ.

نى ئارقىسىنى تاقىقا، ئالدىنى مەدىنىگە قىلىپ ئورۇنلاشتۇردى.
مۇشرىكلار ئوھۇد تېغىنىڭ ئالدىدىكى ئويمانلىقتا ئورۇنلاشتى. مۇشرىكلار لەشكىرىنىڭ ئوڭ قانىتىغا خالىد ئىبنى ۋەلىد، سول قانىتىغا ئىكرىمە ئىبنى ئەبۇجەھىل، پىيادىلەرگە بولسا سەفۋان ئىبنى ئۇمەييە باشچىلىق قىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زۇبەير ئىبنى ئەۋۋامنىڭ قوماندانلىغىدىكى بىر بولۇك قوشۇننى خالىدنىڭ قارشىسىغا، باشقىلارنى قالغان دۈشمەن ئەسكەرلىرىنىڭ قارشىسىغا ئورۇنلاشتۇردى. مۇسۇلمانلار قوشۇنى ئىچىدە ئەللىك ئوقچى بار ئىدى؛ ئەنسارلاردىن بولغان ئابدۇللا ئىبنى جۇبەيرنى ئۇلارغا قوماندان قىلىپ تەيىنلىدى. بۇ ئوقچىلارنى لەشكەرلەرنىڭ ئارقىسىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئۇلارغا لەشكەرلەرنىڭ ئارقا تەرىپىنى ساقلاشنى، مۇشرىكلار مۇسۇلمان لەشكەرلىرىگە ھۇجۇم قىلغاندا ئۇلارنى ئوق ئېتىپ چېكىندۈرۈشنى ۋە مۇسۇلمان لەشكەرلىرى مەيلى يەڭسۇن، مەيلى يېڭىلسۇن، ھامان ئۆز ئورۇنلىرىدىن قوزغالماسلىقنى بۇيرۇدى. ئاندىن كېيىن لەشكەرلەر سېپىنى تۈزىدى ۋە ئۇلارغا نۇتۇق سوزلەپ، ئۇلارنى ساباتلىق كورسىتىشكە رىغبەتلەندۈردى. بۇ نۇتقىدا يەنە: جىبرىل دىلىمغا سالدىكى، كىشى رىزقى تۈگىمىگىچە ئولمەيدۇ. رىزقىڭلار تۈگىمىگەن بولسا، ئاللادىن قورقۇپ رىزقىڭلارنى ھالال يول بىلەن تەلەپ قىلىڭلار، ھارام يول بىلەن تەلەپ قىلماڭلار. مومىنلەر خۇددى ئىنسان بەدىنىدىكى ئەزالارغا ئوخشايدۇ، ئىنساننىڭ بىرەر ئەزاسى ئاغرىسا، پۈتۈن بەدەن بىارام بولىدۇ، دىدى. ئاندىن سوقۇش يەكمۇ-يەك چۈشۈش ئۇسۇلى بىلەن باشلاندى. مۇشرىكلارنىڭ سېپىدىن بىر ئادەم مۇبارىزىگە چىقىشنى تەلەپ قىلدى. ئۇنىڭغا قارشى زۇبەير چىقىپ ئۇنى ئولتۈردى. مۇشرىكلارنىڭ ئەلەمىنى تەلھە

ئىبنى ئەبۇ تەلھە ئالدى. ئۇنى ئەلى ئۆلتۈرگەندىن كېيىن، ئەلەمنى ئۇنىڭ قېرىندىشى ئوسمان ئالدى. ئوسماننى ھەمزە ئۆلتۈرگەندىن كېيىن، ئەلەمنى ئۇلارنىڭ قېرىندىشى ئەبۇ سەئىد ئالدى. ئۇنى سەئىد ئىبنى ئەبۇ ۋەققاس ئوق بىلەن ئۆلتۈردى. ئۇنىدىن كېيىن ئەلەمنى تەلھەنىڭ ئەۋلادىدىن ئارقىمۇ-ئارقا توت كىشى ئالغان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆلتۈرۈلدى. مۇشرىكلار سېپىدىن ئەبۇبەكرىنىڭ ئوغلى ئابدۇرەھمان مۇبارىزىگە چىقىشنى تەلەپ قىلدى. ئۇنىڭ دادىسى ئۇنىڭغا قارشى چىقماقچى بولغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئى ئەبۇبەكرى، سەن بىزگە لازىم، دەپ ئۇنىمىدى. مۇشرىكلارنىڭ ئاتلىق ئەسكەرلىرى ئۈچ قېتىم ھۇجۇم قىلغان بولسىمۇ، مۇسۇلمانلار ئۇلارنى ئوق ئېتىپ چېكىندۈردى. ئىككى تەرەپنىڭ قوشۇنلىرى بىر بىرى بىلەن گىرەلىشىپ جەڭ تازا قىزىغان چاغدا، مۇشرىكلارنىڭ ئاياللىرى ئەسكەرلىرىنى ئىلھاملاندۇرۇش ئۈچۈن داپلارنى چېلىپ، ناخشىلارنى ئېيتىشقا باشلىدى. رەسۇلۇللانىڭ قۇلىقىغا ناخشا ئاۋازى كىرگەندە: ”ئى ئاللا، ساڭا يۆلىنىپ ھۇجۇم قىلىمەن، سەن ئۈچۈن غازات قىلىمەن. ماڭا ئاللا كۇپايە، ئاللا نىمە دىگەن ياخشى ئىگە“ دەيتتى. ئاڭغىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسى ھەمزە ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىب شەھىت بولدى، شەھىتلەرنىڭ پىرى ھەمزە دۈشمەن سېپىنى ئارىلاپ يۈرۈپ جەڭ قىلىۋاتقاندا، ئۇنى ۋەھشى ئىسىملىك قۇل بىر نەيزە ئۇرۇپ قوسىقىنى يېرىپ تاشلىدى. مۇشرىكلارنىڭ ئەلەمدارلىرى ئارقىمۇ-ئارقا ئۆلتۈرۈلگەندىن كېيىن، مۇشرىكلاردىن ھېچكىم يېقىن كېلەلمەي قېچىشقا باشلىدى. مۇشرىكلارنىڭ ئاياللىرى ھوڭرەپ يىغلىشاتتى. بۇ چاغدا مۇسۇلمانلار مۇشرىكلارنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ غەنىمەت

يىغىشقا كىرىشتى. تاغ ئۈستىدە مۇسۇلمانلارنىڭ ئارقا تەرىپىنى ھىمايە قىلىپ تۇرغان ئوقچىلار قىسمى رەسۇلۇللانىڭ تاپشۇرۇغىنى ئۇنتۇپ، بۇ يەردە تۇرۇشنىڭ نىمە ھاجىتى بار دەپ، ئولجىغا يۈگۈرۈشتى. ئابدۇللا ئىبنى جۇبەيرنىڭ گېپىگە قۇلاق سالمىدى، ئابدۇللا ئىبنى جۇبەير ئازغىنە كىشى بىلەن ئوز مەۋقەسىدە چىڭ تۇردى. مۇشرىكلارنىڭ باشلىغى خالىد ئىبنى ۋەلىد ئەھۋالنى كورگەندىن كېيىن، ئوز مەۋقەسىدە قېلىپ قالغان ئوقچىلارغا ھۇجۇم قىلىپ، ئۇلارنى ئولتۇرۇپ بولۇپ، ئولجا ئېلىش بىلەن بولۇپ كەتكەن مۇسۇلمانلارنىڭ ئارقىسىدىن ھۇجۇم قىلدى. تۇيۇقسىز ھۇجۇمغا ئۇچرىغان مۇسۇلمانلار نىمە قىلارىنى بىلەلمەي ئالاقزادە بولۇپ، ئولجىنىمۇ تاشلاپ قاچتى، سەپلىرى بۇزۇلدى، ھەتتا ئۇقۇشماستىن بىر بىرى بىلەن ئۇرۇشتى. بۇ چاغدا بىر مۇشرىك ئايال ئەلەمنى قولىغا ئېلىپ كوتەرگەن ئىدى، مۇشرىكلار ئۇنىڭ ئەتراپىغا توپلاندى. مۇھاجىرلارنىڭ ئەلەمدارى مۇسئەب ئىبنى ئومەيرنى ئولتۇرگەن ئىبنى قەمئە دىگەن مۇشرىك، مۇھەممەدنى ئولتۇردۇم، دىگەن سوزنى تارقاتتى. بۇنىڭ بىلەن مۇسۇلمانلارغا مەغلۇبىيەت يۈزلەندى. بەزىلەر مۇھەممەد ئولگەن بولسىمۇ، دىنىمىزنى قوغداش ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىشىمىز كېرەك، دەيتتى. بۇ مەغلۇبىيەت نەتىجىسىدە مۇسۇلمانلاردىن ۋەلىد ئىبنى ئۇقبە، خارىجە ئىبنى زەيد، رىفائە ئىبنى مۇئەللا، ئوسمان ئىبنى ئەففان قاتارلىق بىر گۇرۇھ كىشىلەر مەدىنىگە قاراپ چېكىنىشتى، لېكىن ئۇلار دەرھال مەدىنىگە كىرىشتىن ئۇيىلىپ، ئۈچ كۈننى ئوتكۈزۈپ ئاندىن كىرىشتى. رەسۇلۇللا بىر بولۇك مۇسۇلمانلار بىلەن جەڭ مەيدانىدا ساباتلىق بىلەن تۇردى. ئەبۇ تەلھە ئەنسارى پەيغەمبەر

١

ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا تۇرۇپ ئۇنى قالقىنى بىلەن قوغدايتتى، ئۇ ئۇستا مەرگەن ئىدى، ساداق (ئوق خالتىسى)نى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا تاشلاپ قويۇپ: مېنىڭ جېنىم سېنىڭ جېنىڭغا پىدا بولسۇن، دەيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئالدىدىن ئۆتكەنلەرگە، ئوقلىرىنى ئەبۇ تەلھەگە تاشلاپ كېتىڭلار، دەيتتى. رەسۇلۇللا مۇشرىكلارنىڭ ھەركەتلىرىنى كۆزىتىپ تۇراتتى، ئەبۇتەلھە ئۇنىڭغا: ئى رەسۇلۇللا، ماڭا سەن ئاتا-ئانامدىنمۇ چارە. دۈشمەن تەرەپكە قارىما، ئوق تېگىپ كەتمىسۇن، ئوق ساڭا تەككىچە ماڭا تەگسۇن، دەيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مۇھاپىزەت قىلىپ تۇرغان كىشىلەر ئىچىدە يەنە تۈۋەندىكى كىشىلەرمۇ بار ئىدى: سەئىد ئىبنى ئەبۇۋەققاس. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: ھەي سەئىد، ئاتقىن! ساڭا ئاتا-ئانام پىدا بولسۇن، دەيتتى؛ سەھل ئىبنى ھەنىف. ئۇ ئۇستا مەرگەن بولۇپ، دۈشمەنلەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يېقىن كەلتۈرمەيتتى؛ ئەبۇ دەججانە. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قوغداپ ئارقىسىنى مۇشرىكلار تەرەپكە قىلىپ تۇراتتى، دۈمبىسىگە تېگىۋاتقان ئوقلارغا چىداپ، دادىل تۇراتتى؛ زىيادە ئىبنى هارىس. ئۇ رەسۇلۇللانىڭ يېنىدىن مىدىرلىماي ئۇنى قوغدايتتى. زىيادە يارىلانغاندا، رەسۇلۇللا ئۇنىڭغا پۇتىنى تەكى قىلىپ بەردى، ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پۇتىغا بېشىنى قويغان هالدا جان ئۈزدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا زور ئېغىرچىلىقلار يەتكەن بولسىمۇ، ئۇ خۇدا ئىلتىپات قىلغان چىداملىقى بىلەن ھەممىنى كۆتىرىپ كەتتى. ئۇبەي ئىبنى خەلەف پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرمەكچى بولۇپ كېلىۋاتقاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېنىدىكىلەردىن نەيزىنى

ئېلىپ: ئۇنى ماڭا قويۇۋېتىڭلار، دېدى. ئۇبەي يېقىن كەلگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا بىر نەيزە ئۇردى. ئۇبەي ئوھۇد-دىن قايتىپ كېلىۋېتىپ، ئاشۇ نەيزە زەربىدىن يولدا ئۆلدى.
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوھۇد غازىتىدا بولسۇن ياكى باشقا غازاتلار-دا بولسۇن، ئۇبەيدىن باشقا ئادەمنى ئۆز قولى بىلەن ئۆلتۈرمىگەن.
ئەبۇئامىر راھىب مۇسۇلمانلارنى ئورىغا چۈشۈپ كەتسۇن دەپ ئورەك-لەرنى كولاپ، ئۈستىلىرىنى يېپىپ قويغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەي-ھىسسالام شۇ ئورەكلەردىن بىرىگە چۈشۈپ كېتىپ ئايلىنىپ كەتتى ۋە ئىككى تىزى سۈرۈلۈپ كەتتى. ئەلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىدىن تۇتتى، تەلھە ئىبنى ئۇبەيدۇللا كۆتىرىپ تۇرغۇزدى، بۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مۇھاپىزەت قىلىپ تۇرغانلاردىن ئىدى.
ئۇتبە ئىبنى ئەبۇ ۋەققاس پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تاش ئېتىپ، ئۇنىڭ ئۇدۇل چىشىنى تۆكۈۋەتكەن ئىدى، ئۇنى ھاتەب ئىبنى ئەبۇبەلتەئە قوغلاپ بېرىپ ئۆلتۈردى. ئابدۇللا ئىبنى شىھاب زوھرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈزىنى يېرىۋەتتى، لەنەتتى ئىبنى قەمە-ئە ئۇرغانلىقتىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆمۈر ساۋۇتىنىڭ تۆمۈرلىرى ئۇنىڭ ئىككى مەڭزىگە كىرىپ كېتىپ جاراھەتلەندۈردى، پېتىپ كەتكەن تۆمۈرلەرنى ئەبۇ ئۇبەيدە چىشى بىلەن سۇغۇرۇپ ئالدى، ئۇنىڭ ئىككى ئۇتتۇر چىشى سۇنۇپ كەتتى. بۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: پەيغەمبىرىنىڭ يۈزىنى قانغا بويىغان قەۋم قانداق نىجات تاپسۇن!؟ دېدى. ئاللا قۇرئاندىكى مۇنۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: "ھېچ ئىش سېنىڭ ئىختىيارىڭدا ئەمەس، ئاللا يا ئۇلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدۇ، يا ئۇلار زالىم بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارنى ئازاپقا دۇچار قىلىدۇ." (سۈرە ئال ئىمران، 128-

ئايەت) رەسۇلۇللانى ئۇلدى دىگەن گەپ تارقالغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ھايات ئىكەنلىگىنى ئەڭ ئەۋۋەل كەئىب ئىبنى مالىك ئەنسارى بىلىپ، خوشاللىقتىن قاتتىق ئاۋاز بىلەن: ھەي مۇسۇلمانلار، خۇش-خەۋەر! دەپ توۋلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى جىم تۇرۇشقا بۇيرۇدى، ئاندىن سەئىد ئىبنى ئەبۇۋەققاس بىلەن سەئىد ئىبنى ئۇبادەنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرغان ھالدا سەپتىكى ئورنىغا ماڭدى. ئۇنىڭ بىلەن ئەبۇبەكرى، ئومەر، ئەلى، تەلھە زوبەير، ھارىس ئىبنى سەممەلەرمۇ بار ئىدى. ئۇلار كېتىپ بارغاندا، ئوسمان ئىبنى ئابدۇللا ئىبنى مۇغىرە: مۇھەممەد قەيەردە؟ يا ئۇ ئۇلدۇ، يا مەن ئۇلەمەن! دەپ چىقىپ كەلدى. ئۇنىڭ ئىتى مۇدۇرۇپ كېتىپ ئورەككە يىقىلىپ چۈشتى. ھارىس ئىبنى سەممە بېرىپ ئۇنى ئول-تۇردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپتىكى ئورنىغا يېتىپ بارغاندىن كېيىن، فاتىمە ئۇنىڭ جاراھەتلىرىنى يۇيدى، ئەلى سۇ قۇيۇپ بەردى. ئاندىن بىر پارچە بورىنى كويدۇرۇپ، كۇلىنى جاراھەتكە باستى، قان توختىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇ يەردىكى بىر چوڭ تاشنىڭ ئۇستىگە چىقماقچى بولغان ئىدى، قان كوپ ئېقىپ كەتكەنلىكتىن چىقالمىدى، تەلھە ئىبنى ئۇبەيدۇللا يولەپ چىقىرىپ قويدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاغنىڭ ئۇستىدە تۇرغان بىر. تۇركۇم مۇشرىكلارنى كورۇپ: بۇلار بىزدىن يۇقۇرى تۇرماسلىقلىرى كېرەك. ئى ئاللا، سەن بىلەنلا كۇچ-قۇۋۋەتكە ئىگە بولىمىز، دىدى ۋە ئومەر ئىبنى خەتتاب باشچىلىغىدا بىر تۇركۇم ئەسكەر ئەۋەتىپ، مۇشرىكلارنى تاغدىن قوغلاپ چۇشۇرگۇزۇۋەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىس-سالامنى مۇھاپىزەت قىلىپ تۇرغان مۇسۇلمانلارنىڭ بەدەنلىرى نۇرغۇن يارىلاندى. چۇنكى ئۇلار دۇشمەن ئوقلىرىنىڭ پەيغەمبەر

ئەلەيھىسسالامغا تېگىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ، ئۆزلىرىنى ئۇقۇا تۇتۇپ بەرگەن ئىدى. تەلھەنىڭ يەتمىش نەچچە يېرى يارىلىنىپ، قولى تۇتماس بولۇپ قالدى. كەئىب ئىبنى مالىكنىڭ ئون يەتتە يېرى يارىلاندى. بۇ جەڭدە مۇسۇلمانلاردىن يەتمىش نەچچە كىشى شەھىت بولدى. بۇلارنىڭ ئالتىسى مۇھاجىرلاردىن، قالغىنى ئەنسارلاردىن ئىدى. مۇھاجىرلاردىن شەھىت بولغانلارنىڭ ئارىسىدا ھەمزە ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىب ۋە مۇسئەب ئىبنى ئۇمەيرلەر بار ئىدى. ئەنسارلار-دىن شەھىت بولغانلارنىڭ ئارىسىدا ھەنزەلە ئىبنى ئەبۇئامىر، ئەمر ئىبنى جەمۇھ ۋە ئۇنىڭ ئوغلى خەللات ئىبنى ئەمر بىلەن كېلىننىڭ قېرىندىشى جابىر ئىبنى ئابدۇللانىڭ ئاتىسى بار ئىدى. ئەمرنىڭ ئايىلى ھەرامىنىڭ قىزى ھىند كېلىپ ئۇلارنى توگىگە ئارتىپ مەدىنىگە ئاپىرىپ دەپنە قىلماقچى بولۇپ ماڭغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شەھىت بولغانلارنى ئوھۇدنىڭ سىرتىغا ئېلىپ چىقىپ كومۇشنى مەنئى قىلدى، شۇنىڭ بىلەن ھىند قايتىپ كەتتى. شەھىت بولغانلارنىڭ قاتارىدا سەئد ئىبنى رەبىئمۇ بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئىزلىگىلى ئادەم ئەۋەتكەندە، ئۇ ئۆلۈكلەر ئارىسىدا جان ئۈزۈش ئالدىدا تۇراتتى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇنىڭ ئىز-دېرىگىنى قىلغانلىقىنى ئاڭلاپ: قەۋ-مىمگە ئېيتىڭلار، ئەقەبە كېچىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەرگەن ۋەدىسىدە چىڭ تۇرسۇن. ئاللا بىلەن قەسەمكى، ئۇلار بۇنداق قىلمىسا، ئۇ دۇنيادا مېنىڭ يۈزۈمگە قارىيالمايدۇ، دىدى. ئەنەس ئىبنى مالىكنىڭ تاغىسى ئەنەس ئىبنى نەزىرمۇ شەھىت بولغان ئىدى. ئۇ شەھىت بولۇشتىن ئىلگىرى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆلتۈرۈلدى دېگەن خەۋەرنى ئاڭلاپ: ئى قەۋمىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن

AltunOq

كېيىن قىلىپ نىمە قىلىسىلەر؟ قېرىنداشلىرىڭلارغا ئوخشاش، دۈشمەن بىلەن ئېلىشىپ ئۆلۈڭلار! دىدى ـ دە، مۇشرىكلار بىلەن راسا ئۇرۇ- شۇپ شەھىت بولدى. قۇرەيش مۇشرىكلىرى شەھىتلەرنىڭ قۇلاق ـ بۇرۇنلىرىنى كېسىپ، قوساقلىرىنى يېرىپ تاشلىغان ئىدى. ھەتتا ئەبۇ سۇفياننىڭ خوتۇنى ھىند ھەمزەنىڭ قارنىنى يېرىپ، يۈرىگىنى ئېلىپ چايناپ، يۇتالماي تاشلىۋەتتى. ئەبۇسۇفيان تاققا چىقىپ يۇقۇرى ئاۋاز بىلەن: ئوبدان ئۇرۇش بولدى، ئۇرۇش دىگەندە يېڭىش ـ يېڭىلىش بولۇپ تۇرىدۇ، بەدرى غازىتىدىكى ئۆچىمىزنى ئالدۇق. خالىساڭلار، كېلەر يىلى بەدرىدە يەنە ئۇرۇشىمىز. ئۆلۈك- لىرىڭلارنىڭ قۇلاق، بۇرۇنلىرى كېسىپ تاشلىنىپتۇ، مەن بۇنداق قىلىشقا بۇيرۇمىغان ئىدىم، لېكىن بۇنىڭغا خاپا بولۇپمۇ كەتمىدىم، دىدى. ئاندىن كېيىن مۇشرىكلار مەدىنىگە كىرمەستىنلا مەككىگە قاراپ يول ئالدى. بۇنىڭدىن مۇسۇلمانلارنىڭ بۇ ئۇرۇشتا مەغلۇپ بولمىغانلىقى چىقىپ تۇرىدۇ، چۈنكى مۇسۇلمانلار يېڭىلگەن بولسا، مۇشرىكلار چوقۇم ئۇلارنىڭ كەينىدىن قوغلاپ بېرىپ، مەدىنىنى تالان ـ تاراج قىلغان بولاتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شەھىتلەرنى كۆزدىن كەچۈردى، تاغىسى ھەمزىگە قاتتىق قايغۇردى. ئوھۇد جېڭىدە ئۆلگەن شەھىت- لەرنىڭ ھەممىسى كىيىملىرى بىلەن دەپنە قىلىندى. 2 ـ 3 ئادەم بىر قەۋرىگە قويۇلدى، چۈنكى مۇسۇلمانلار چارچىغانلىقتىن، ھەر بىر شەھىت ئۈچۈن ئايرىم گور كولاش ئېغىر كېلەتتى. مۇسۇلمانلار مەدىنىگە قايتىپ بارغاندا، يەھۇدى ۋە مۇناپىقلار مەسخىرە قىلىپ كۆڭلىدىكى دۈشمەنلىكىنى ئاشكارىلاپ، ئۆز ھەمراللىرىغا: جەڭگە چىقماي بىز بىلەن قېلىشقان بولسا، ئۆلتۈرۈلمىگەن بولاتتى،

دىيىشتى.

مۇسۇلمانلارنىڭ ئوھۇد غازىتىدا كوڭۇلسىزلىكلەرگە ئۇچرىشى مۇنداق چوڭ ئىككى ئىشنى تەرك ئەتكەنلىكىدىن بولغان، بۇ ئۇلارغا ئەسلىتىدىغان مۇھىم ساۋاق. بىرىنچى ئىش، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ، مۇسۇلمانلار يەڭسىمۇ، يېڭىلسىمۇ، ئوقچىلار قىسمىنىڭ ئوز ئورۇنلىرىدىن قوزغالماسلىق توغرىسىدىكى تاپشۇرۇغى ئىدى، ئوقچىلار قىسمى بۇنىڭغا خىلاپلىق قىلىپ ماكانلىرىنى تاشلاپ كەتتى؛ ئىككىنچى ئىش، كىشىنىڭ بارلىق ھەركىتى خالىس خۇدالىق ئۇچۇن بولۇشى ۋە چوڭ مۇسىبەتلەرگە سەۋەپ بولىدىغان دۇنيا مەنپەئەتنى كوزدە تۇتماسلىقى كېرەك ئىدى، ئوقچىلار دۇنيا مەنپەئەتنى كوزلەپ، غەنىمەت بىلەن بولۇپ كەتتى، ئاخىرى ئۇنىڭ جازاسىنى تارتتى.

ئاللا قۇرئاندا ئوھۇد جېڭى تەپسىلى بايان قىلىنغان ئال ئىمران سۈرىسىدە مۇنداق دەيدۇ: "ئاللا سىلەرگە قىلغان ۋەدىسىدە تۇردى. ئاللانىڭ ئىزنى بىلەن ئۇلارنى قىرىۋاتاتتىڭلار، ئاللا سىلەر ياقتۇرىدىغان غەلبىنى كورسەتكەندىن كېيىن، زەئىپلىشىپ قالدىڭلار، پەيغەمبەرنىڭ ئەمرى توغرىسىدا جاڭجاللاشتىڭلار، (پەيغەمبەرنىڭ ئەمرىگە) بويسۇنمىدىڭلار؛ بەزىڭلار دۇنيانى كوزلىدىڭلار، بەزىلىرىڭلار ئاخىرەتنى كوزلىدىڭلار، ئاندىن ئاللا سىناش ئۇچۇن سىلەرنى دۇشمەندىن قايتۇردى ۋە سىلەرنى ئەپۇ قىلدى. ئاللا مومىنلەرگە مەرھەمەت قىلغۇچىدۇر." (سۇرە ئال ئىمران، 152 ـ ئايەت) ئوھۇددىكى مۇسىبەتنىڭ سەۋەبى بىر ياقىدىن باش چىقارمىغانلىق، بوشاڭلىق قىلغانلىق، باشلىققا ئىتائەت قىلمىغانلىقتىن ئىبارەت. شۇڭا ئىتتىپاق بولۇش، جاسارەتلىك بولۇش، باشلىققا ئىتائەت قىلىش زورۇر.

ئاللانىڭ تەۋپىق بېرىشىنى سورايمىز.

ھەمرا ئۇلئەسەد غازىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، مۇشرىكلارنىڭ ئاخىرقى غەلىبىنى قولغا كەلتۈرۈش مەقسىدىدە كەيىنگە يېنىپ مەدىنىگە ھۇجۇم قىلىش ئېھتىمالىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، ساھابىلەرگە دۈشمەنىنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاشنى چاقىرىق قىلدى ۋە پەقەت ئوھۇد غازىتىغا قاتناشقانلارنى بۇيرۇدى. ساھابىلەر ئاللانىڭ ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ چاقىرىقىغا ئاۋاز قوشۇپ، جاراھەتلىرىنى تېڭىپ، ئوھۇد غازىتى ئۈچۈن باغلانغان ئەلەمنى يەشمەستىن ئاتلىنىشتى، ئەلەم ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىبقا تۇتقۇزۇلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدە ئۆز ئورنىغا ئابدۇللا ئىبنى ئۇممۇ مەكتۇمنى قويدى. لەشكەرلەر ئاتلىنىپ ھەمرائولئەسەد①گە يېتىپ باردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئويلىغىنى توغرا چىقتى. مۇشرىكلار مەدىنىنى تالان-تاراج قىلىپ ئاخىرقى غەلىبىنى قولغا كەلتۈرمەي، مۇسۇلمانلارنى تاشلاپ قايتىپ كەلگەنلىكلىرى ئۈچۈن ئۆزئارا تاپا-تەنە قىلىشىپ، ئارقىغا قايتىش نىيىتىگە كېلىپ تۇرۇشقان ئىدى. مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قوغلاپ چىققانلىقىنى ئاڭلاپ، ئوھۇد جېڭىگە چىقمىغانلارمۇ قوشۇلۇپ چىققان بولۇشى كېرەك، دەپ ئويلاشتى. ئاللا ئۇلارنىڭ دىلىغا قورقۇنچ سالدى. شۇنىڭ بىلەن مۇشرىكلار مەككىگە قاراپ تىكىۋەتتى. پەيغەم-

---

① مەدىنىدىن 8 مىل يىراقلىقتا، مەككىنىڭ يولىدىكى جاي.

بەر ئەلەيھىسسالام ھەمرا ئولتۇرۇشقا ئەبۇئەززەنى تۇتتۇۋېلىپ ئۆلۈمگە بۇيرۇدى. چۈنكى ئۇ بەدرى غازىتىدا ئەسىرگە چۈشكەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى مۇسۇلمانلارغا قارشى چىقماسلىق شەرتى بىلەن قويۇپ بەرگەن ئىدى. بۇ نۆۋەت ئۇ: ئى مۇھەممەد، مەرھەمەت قىلىپ قىزلىرىم ئۈچۈن قويۇپ بەرسەڭ، ساڭا بۇنىڭدىن كېيىن قارشى چىقماسلىققا ۋەدە بەرسەم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ياق، سېنىڭ مەككىگە سالامەت قايتىپ بېرىپ، مۇھەممەدنى ئىككى قېتىم ئالدىدىم، دېيىشىڭگە يول قويۇلمايدۇ، مومىن ئادەم چايان چاققان توشۇككە ئىككىنچى قېتىم قولىنى سالمايدۇ. ئى زەيد! ئۇنىڭ كاللىسىنى ئال، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئەبۇئەززە ئۆلتۈرۈلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ۋەسىيىتىدىن ئالدىنىشتىن ساقلانمىغان ئادەم ئەقىللىق ھېساپلانمايدىغانلىغى، شۇڭا ھاكىمىيەتنىڭ ئاساسىنى چىڭىتىش ئۈچۈن قەتئى بولۇشنىڭ زۆرۈرلىگى توغرىسىدا زور تەربىيە ئېلىشقا بولىدۇ.

مۇشۇ يىل يۈز بەرگەن ۋەقەلەر

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوسمان ئىبنى ئەففان نىكاھىدىكى رۇقەييە ئىسىملىك قىزى ۋاپات بولغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇممۇ كۇلسۇم دېگەن يەنە بىر قىزىنى ئۇنىڭغا بەردى. شۇڭا ئۇ ئوسمان زۇننۇرەيىن (ئىككى نۇرلۇق) دەپ ئاتالدى.

مۇشۇ يىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئومەر ئىبنى خەتتابنىڭ قىزى ھەفسەنى نىكاھىغا ئالدى. ھەفسەنىڭ ئانىسى ئوسمان

AltunOq

ئىبنى مەزئۇنىنىڭ ھەمشىرىسى ئىدى. ھەفسە بۇرۇن خۇنەيىس ئىبنى ھوزافە سەھەمنىڭ نىكاھىدا ئىدى، خۇنەيىس بەدرى غازىتىدا يارىلىنىپ قازا تاپقان.

مۇشۇ يىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھىلال ئىبنى ئامىر ئەۋلادىدىن خۇزەيىمەنىڭ قىزى زەينەبنى نىكاھىغا ئالدى. زەينەب جاھىلىيەت دەۋرىدە مىسكىنلەرگە قىلغان شەپقىتى ۋە خەير-ساخاۋىتى تۈپەيلىدىن ئۇممۇلماساكىن (مىسكىنلەرنىڭ ئانىسى) دەپ ئاتالغان ئىدى. زەينەب ئابدۇللا ئىبنى جەھشىنىڭ ئەمرىدە بولۇپ، ئابدۇللا ئۇھۇد جىڭىدە شەھىت بولغان ئىدى. زەينەب ھارىسىنىڭ قىزى مەيمۇنەنىڭ ئانا بىر ھەمشىرىسى ئىدى. مۇشۇ يىلى ئەلىنىڭ ئوغلى ھەسەن تۇغۇلدى.

مۇشۇ يىلى ھاراق ھارام قىلىندى. ئەرەپ خەلقى ھاراقنى ناھايىتى ياخشى كورەتتى، شۇڭا ھاراق بىراقلا چەكلەنسە قىيىن بولۇشى كوزدە تۇتۇلۇپ، تەدرىجى چەكلەندى. ھاراقنىڭ ھارام قىلىنىشى كىشىنى ئۇنىڭدىن سەسكەندۈرىدىغان ۋەقەلەر تۈپەيلىدىن كېلىپ چىقتى. چۈنكى بىرەر يامان ئىشنىڭ چەكلىنىشى بىرەر ۋەقە تۈپەيلىدىن بولسا، بۇنداق ۋەقەنى ئەيىپلەشكە ھەممە ئادەم قوشۇلىدۇ. بۇنداق بولغاندا كىشىگە تەسىرى چوڭقۇر بولىدۇ. ھاراق توغرىسىدا دەسلەپتە قۇرئاندىكى مۇنۇ ئايەت نازىل بولدى: ”سەندىن ھاراق ۋە قىمار توغرىسىدا سورىشىدۇ، سەن ئۇلارغا: بۇ ئىككىسىدە چوڭ گۇنا ۋە كىشىلەرگە بەزى پايدا بار، لېكىن ئۇلاردىكى گۇنا پايدىغا قارىغاندا تېخىمۇ چوڭ، دېگىن.“ (سۇرە بەقەرە، 219 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) قىمارنىڭ پايدىسى شۇكى، ئەرەپلەرنىڭ ئادىتى بويىچە، ئۇ، كەمبەغەللەرگە سەدىقە قىلىپ بېرىلەتتى.

ھاراقنىڭ پايدىسى بەدەننى كۈچەيتىشتە ئىدى. بەزى مۇسۇلمانلار ھاراق ئىچىپ نامازدا قىرائەتتىن ئېزىپ كەتكەندە، مەسىلىكتە ناماز ئوقۇش قۇرئاندىكى مۇنۇ ئايەت بىلەن مەنئى قىلىنغان: "ئى مومىنلەر، سىلەر مەس بولساڭلار، نىمە دەۋاتقىنىڭلارنى بىلگىنىڭلارغا قەدەر، نامازغا يېقىنلاشماڭلار." (سۈرە نىسا، 43 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) بەزى مۇسۇلمانلار ھاراق ئىچىپ دىنىي بۇرادەرلىرىگە چېقىلىپ قويغانلىقتىن، قۇرئاندىكى مۇنۇ ئايەت نازىل بولۇپ، ھاراق قەتئىي ھارام قىلىنغان: "ئى مومىنلەر، ھاراق ئىچىش، قىمار ئويناش، بۇتلار (چوقۇنۇش ئۈچۈن تىكلەنگەن تاشلار)، پال ئوقلىرى① ھەقىقەتەن پاسكىنا قىلىق، شەيتاننىڭ ئىشى. نىجات تېپىش ئۈچۈن ئۇلاردىن ساقلىنىڭلار. شەيتان ھاراق، قىمار ئارقىلىق ئاراڭلاردا ئاداۋەت، دۈشمەنلىك تۇغدۇرماقچى، ئاللانىڭ زىكرىدىن ۋە نامازدىن توسماقچى بولىدۇ. بۇ ئىشلاردىن يانمامسىلەر؟" (سۈرە مائىدە، 90 ـ، 91 ـ ئايەتلەر) ئەينى زاماندىكى مۇسۇلمانلار "ياندۇق" دەپ جاۋاپ

---

① پال ئوقلىرى ــ ئىسلام دىنى مەيدانغا كېلىشتىن بۇرۇن، ئەرەپلەر سەپەرگە چىقماقچى، ئۆيلەنمەكچى بولسا، ياكى بىرەر كىشىنىڭ نەسىبىدە ئىختىلاپلىشىپ قالسا، ئۇززا، ھوبەل قاتارلىق مەشھۇر بۇتلىرىنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئىشنىڭ خەيرلىك بولۇش ـ بولماسلىقىنى بىلىش ئۈچۈن ئەزلام دەپ ئاتىلىدىغان مەخسۇس ئوقلار بىلەن پال سالاتتى. مەسىلەن، بىر كىشى سەپەرگە چىقماقچى بولسا، بىرسىگە "رەببىم بۇيرۇدى"، ئىككىنچىسىگە "رەببىم توستى" دىگەن خەتلەر يېزىلغان ئىككى ئوقنى قاچىدەك بىر نەرسىنىڭ ئىچىگە سېلىپ ئارىلاشتۇرۇپ، بىرىنى ئالاتتى. "رەببىم بۇيرۇدى" دىگەن خەت يېزىلغان ئوق چىقسا، سەپەرگە چىقاتتى، "رەببىم توستى" دىگەن خەت چىقسا، سەپەرگە چىقمايتتى. ــ ت

بەرگەن، هازىرقى زامان مۇسۇلمانلىرىمۇ شۇنداق جاۋاپ بەرسۇن.

ھىجرىيىنىڭ 4 ـ يىلى

4 ـ يىلىنىڭ بېشىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خۇۋەيلىدنىڭ ئوغۇللىرى تولەيھە ۋە سەلەمەلەرنىڭ ئۆز قەۋمى بەنى ئەسەدنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارشى ئۇرۇشقا قوزغاتقانلىقىدىن خەۋەر تاپتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇسەلەمە ئىبنى ئەسەد مەخزۇمنى چاقىرىپ، ئەلەمنى ئۇنىڭغا بېرىپ، ئۇنى بەنى ئەسەد قەبىلىسىگە ھۇجۇم قىلىشقا بۇيرۇدى ۋە ئۇنىڭغا بىر تۈركۈم ئادەم قوشۇپ بەردى. ئەبۇسەلەمە مۇھەررەم ئېيىنىڭ بېشىدا ئاتلىنىپ قەتەن[1] دېگەن جايغا يېتىپ كېلىپ، بەنى ئەسەدكە ھۇجۇم قىلدى. بەنى ئەسەد خەلقى ماكانلىرىنى تاشلاپ قاچتى. ئەبۇسەلەمە ئۇرۇشماي، قوي، توگىلەرنى غەنىمەت ئېلىپ، ئون كۈندىن كېيىن قايتىپ كەلدى. مۇشۇ يىلنىڭ بېشىدا ئۇرەنە (مەككىدىكى ئەرافاتقا يېقىن جاي)دە تۇرۇشلۇق سۇفيان ئىبنى خالىد ئىبنى نەبىھۇلھۇزەلىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارشى ئۇرۇشقا ئادەم توپلاۋاتقانلىقىنى ئاڭلاندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئۆلتۈرۈشكە ئابدۇللا ئىبنى ئونەيس جوھەنىنى يالغۇز ئەۋەتتى. ئابدۇللا ۋەزىپىنى ئورۇنلاش ئېھتىياجى ئۈچۈن يالغان ئېيتىشقا رۇخسەت قىلىشنى سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇخسەت قىلغاندىن كېيىن، ئۆزىنى خوزائە

---

[1] قەتەن ــ مەدىنىنىڭ شەرقىدىكى فىد تەرەپكە جايلاشقان بەنى ئەسەد تېغى.

قەبىلىسىدىن قىلىپ كورسەتمەكچى بولغانلىقىنى ئېيتتى. ئابدۇللا مۇھەررەمنىڭ بېشىدا ئاتلىنىپ، سۇفيانىنىڭ قېشىغا باردى. سۇفيان ئۇنىڭ كىملىكىنى سورىدى. ئابدۇللا: مەن خوزائە قەبىلىسىدىن بولىمەن. سېنىڭ مۇھەممەدكە قارشى ئادەم توپلاۋاتقانلىقىڭنى ئاڭلاپ، سەن بىلەن بىللە بولۇش ئۈچۈن كەلدىم، دېدى. سۇفيان ئابدۇللانىڭ دېگىنىدەك ئادەم توپلىغانلىقىنى ئېيتتى. ئابدۇللا سۇفيانغا پاراڭ قىلىپ بېرىپ ماڭدى، سۇفيان ئۇنىڭ سوزىنى قىزىقىپ ئاڭلايتتى. سۇفيانىنىڭ چېدىرىغا يېتىپ بارغاندىن كېيىن، چېدىردىكىلەر چىقىپ كېتىشتى. ئۇ ئىككىسى يالغۇز قالدى ۋە سۇفيان ئۇخلاپ قالدى، بۇ چاغدا ئابدۇللا سۇفياننى ئولتۇرۇۋېتىپ، مەدىنىگە قايتىپ كەلدى. ئۇنىڭ كەينىدىن ھېچكىم قوغلىمىدى. ئاللا مومىنلەرنى كاپىرلارنىڭ ئۇرۇش ئېچىشىدىن ساقلىدى.

قوشۇن ئەۋەتىش

مۇشۇ يىلىنىڭ سەپەر ئېيىدا، ئەزەل، قارە قەبىلىلىرىدىن ئىسلام دىنىدىن تەلىم بېرىشكە ئادەم ئەۋەتىشنى تەلەپ قىلىپ كەلگەن بىر تۇركۇم كىشىلەرگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئون كىشىنى قوشۇپ بەردى، ئاسىم ئىبنى سابىت ئەنسارىنى ئۇلارغا باشلىق قىلىپ تەيىنلىدى. ئۇلار ئاتلىنىپ كېچىسى يول ماڭدى، كۈندۈزى يوشۇرۇندى. رەجىي دېگەن جايغا يېتىپ بارغاندا، بايىقى بىر تۇركۇم كىشى خىيانەت قىلىپ، مۇسۇلمانلارنى ئابدۇللا ئىبنى ئونەيس تەرىپىدىن ئولتۇرۇلگەن سۇفيان ئىبنى خالىد ھۇزەيلىنىڭ قەبىلىسىگە كورسىتىپ قويدى. ھۇزەيل قەبىلىسىدىن ئىككى يۈز نەپەر ئوقچى

ئاتلىنىپ مۇسۇلمانلارنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ يېقىنلاشقاندا، مۇسۇلـ
مانلار تۈيۈپ قېلىپ، شۇ يەردىكى بىر تاققا چىقىۋالدى. دۈشمەنلەر
ئۇلارغا: تاغدىن چۈشۈڭلار، سىلەرنى ئۆلتۈرمەسلىككە ۋەدە بېرىمىز،
دېدى. مۇسۇلمانلاردىن ئۈچ كىشى دۈشمەنلەرنىڭ سۆزىگە ئالدىـ
نىپ تاغدىن چۈشتى. ئاسىم بىلەن قالغانلار مۇشرىكلاردىن پانا
تىلەپ تاغدىن چۈشۈشتىن باش تارتىپ، مۇشرىكلار بىلەن ئۇرۇشتى.
تاغدىن چۈشكەنلەرنىڭ بىرسىنى دۈشمەنلەر ئۆلتۈردى، قالغان
ئىككىسىنى مەككىگە ئېلىپ بېرىپ، مۇسۇلمانلاردا ئۆچى بار مۇشرىكـ
لارغا ساتتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار مەككىدە ئۆلتۈرۈلدى. ئۇلارنىڭ
بىرى بولغان خوبەيب ئىبنى ئەدى ئۆلۈش ئالدىدا مۇنۇ شېئىرنى
ئوقۇدى:

پەقەت ئىمان بىلەن كەتسەملا بولدى يوقكى پەرۋايىم،
شەھىت بولۇپ يىقىلسام سول تەرەپتىن ياكى ئوڭ ياندىن.
خۇدانىڭ يولىدا ئۆلدۈم، ئەگەر ئۇ خالىسا، شەكسىز
ئورۇن ئالغاي بۇ قىينالغان ۋۇجۇدۇم باغى رىزۋاندىن①.

قوشۇن ئەۋەتىش

مۇشۇ يىلنىڭ سەپەر ئېيىدا، بەنى ئامىر قەبىلىسىنىڭ باشلىقلىرىـ
دىن مۇلا ئىبنۇلئەسىننە نامى بىلەن مەشھۇر بولغان ئەبۇئامىر ئىبنى
مالىك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھوزۇرىغا كەلدى. پەيغەمبەر
ئەلەيھىسسالام ئۇنى مۇسۇلمان بولۇشقا دەۋەت قىلدى. ئۇ مۇسۇلمان

① باغى رىزۋان ـــ جەننەت مەنىسىدە. ـــ ت

بولمىدى، لېكىن بىر ئاز يېقىنلىشىپ: مەن سېنىڭ دەۋىتىڭنى گۈزەل، ئېسىل دەپ قارايمەن. ساھابىلىرىڭدىن بىر بولۇم كىشى-لەرنى مەن بىلەن نەجد ئەھلىگە ئەۋەتسەڭ، ئۇلارنى دىنىڭغا دەۋەت قىلساڭ، ئۇلار قوبۇل قىلىشى مۇمكىن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىس-سالام: نەجد ئەھلىنىڭ ئۇلارغا زىيانكەشلىك قىلىپ قويۇشىدىن قورقىمەن، دېدى. ئەبۇ ئامىر: مەن ئۇلارغا باشپانا بولاي، دېدي. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنزىر ئىبنى ئەمرنىڭ باشچىلىقىدا ساھا-بىلىرىدىن 70 كىشىنى ئەۋەتتى، بۇلار ساھابىلەرنىڭ ئىچىدە قۇر-ئاننى كۆپ ئوقۇغانلىقى ئۈچۈن قۇررا (قارىلار) دەپ ئاتىلىغان ئىدى. ئۇلار ئاتلىنىپ بىئرى مەئۇنە① دىگەن يەرگە كېلىپ چۈش-كەندىن كېيىن، بەنى ئامىر قەبىلىسىنىڭ باشلىقى ئامىر ئىبنى تۇفەيلگە ھەرام ئىبنى مىلھاندىن مەكتۇپ يوللىدى. ئامىر مەكتۇپقا ئېتىۋار قىلماي، ھەرام ئىبنى مىلھاننى ئۆلتۈردى. ئاندىن ھەرام ئىبنى مىلھاننىڭ ھەمراھلىرىغا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا بەنى ئامىرلىق-لارنى چاقىرغان بولسىمۇ، ئۇلار مۇلائىبۇلئەسىننەنىڭ باشپاناللى-غىدىكى كىشىلەرگە چېقىلىشقا ئۇنىمىدى. ئامىر بەنى سۇلەيم قەبىلىسىدىن رەئىل، زەكۋان، ئەسىيەلەردىن ياردەم سورىغاندا، ئۇلار قوبۇل قىلدى ۋە ئامىر بىلەن بىللە بېرىپ، ساھابىلەرنى قور-شىۋېلىپ ئۇرۇشتى. ساھابىلەر ناھايىتى قەھرىمانلىق كورسەتكەن بولسىمۇ، سانى ئاز، دۈشمەنلەرنىڭ سانى كۆپ بولغانلىقتىن، قۇتۇ-لۇش ئىمكانىيىتى بولماي، ھەممىسى قىرىلىپ تۈگىدى، پەقەتلا

---

① بىئرى مەئۇنە ــ بەنى ئامىر بىلەن بەنى سەلىم ئارىسىدىكى، مەدىنىنىڭ شەرقىي تەرىپىگە توغرا كېلىدىغان بىر جاي.

كەئىب ئىبنى زەيىد بىلەن ئەمر ئىبىنى ئۇمەيىيە قۇتۇلۇپ قالىدى. كەئىب ئۆلۈكلەرنىڭ ئارىسىدا يېتىۋالغانلىقتىن، ئۆلۈكلەر قاتارىدا سانىلىپ قۇتۇلۇپ قالدى؛ ئەمر ئىبنى ئۇمەيىيە ئىش بىلەن سىرتقا كەتكەن ئىدى، ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بېرىپ، ساھابىلەرنىڭ قىرىلغانلىقىنى يەتكۈزدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىگە نۇتۇق سوزلىدى، نۇتۇقتا: قېرىنداشلىرىڭلار مۇشرىكلار تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلدى. ئۇلار، ئى رەببىمىز، خەلقىمىزگە يەتكۈز-گىنكى، بىز سېنىڭ دەرگاھىڭغا كەتتۇق، بىز سەندىن رازى ۋە سەن بىزدىن رازى، دېگەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھادىسە بىلەن رەجى ھادىسىسىنىڭ خەۋىرىنى بىر كۈندە ئاڭلاپ، قاتتىق قايغۇردى ۋە ئۇلارغا خىيانەت قىلغان مۇشرىكلارغا بىر ئايغىچە نامازدا بەددۇئا قىلدى.

بەنى نەزىر غازىتى

يەڭگىللىكنىڭ ئاقىۋىتى نىمە دېگەن يامان-ھە! خوشال-خورام، خاتىرجەم ياشاۋاتقان بىرەر قەۋمنىڭ باشلىقلىرى ئۆزلىرىگە پايدىلىق دەپ قىلغان بىرەر خىيانەت شۇ قەۋمگە بالايى-ئاپەت، خانىۋەيران-چىلىق ئېلىپ كېلىدۇ. خەزرەج قەبىلىسىنىڭ ئىتتىپاقدىشى، مەدىنىگە خوشنا ئولتۇراقلاشقان بەنى نەزىر يەھۇدىلىرىنىڭ ئەھۋالى ئەنە شۇنداق بولدى. بەنى نەزىر قەبىلىسى بىلەن مۇسۇلمانلارنىڭ ئارى-سىدا ئۆزئارا تېچ ياشاش توختىمى بار ئىدى، لېكىن بەنى نەزىر قەبىلىسى ھەسەتخورلۇق قىلىپ، ھەددىدىن ئېشىپ، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلمىدى. بىر چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزى ساھابىلىرى

بىلەن بەنى نەزىرلەرنىڭ يۇرتىدا بولغان ئىدى. شۇ چاغدا ئۇلار-دىن بىر گۇرۇھ ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا زىيانكەشلىك قىلىشنى پىلانلاپ، بىرسىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈستىگە ئۈگزىدىن تۈگمەن تېشى تاشلاپ ئۆجۈقتۇرۇۋېتىشكە تەيىنلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ سۇيىقەستىنى سېزىپ، ساھابى-لىرىنى ئەگەشتۈرۈپ قايتىپ كەتتى، ئاندىن مۇھەممەد ئىبنى مەس-لەمەنى ئەۋەتىپ، ئۇلارغا خائىنلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن مەدىنىدىن چىقىپ كېتىشنى ئۇقتۇردى. "كىشى خائىنلارغا سەل قارىماي، ئۇلارغا قەتئىي بولۇشى كېرەك." بەنى نەزىر يەھۇدىلىرى چىقىپ كېتىشكە ھازىرلىنىۋاتقاندا، ئۇلارنىڭ بۇرادەرلىرى بولغان مۇناپىقلار ئادەم ئەۋەتىپ: يۇرتۇڭلاردىن چىقىپ كەتمەڭلار، بىز سىلەرگە يار-يۆ-لەكتە بولىمىز، دېيىشتى. ئاللا قۇرئاندا مۇناپىقلارنىڭ تىلىدىن ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: "مۇناپىقلار ئەھلى كىتابتىن (قۇرئاننى ئىنكار قىلغان بۇرادەرلىرىگە: (يۇرتۇڭلاردىن) چىقىرىۋېتىلسەڭلار، بىز چوقۇم سىلەر بىلەن بىللە چىقىپ كېتىمىز، ھەرگىز سىلەرنىڭ زىيىنىڭلار ھېساۋىغا باشقا ئادەمگە ئىتائەت قىلمايمىز، سىلەرگە ئۇرۇش ئېچىلسا، چوقۇم سىلەرگە ياردەم بېرىمىز، دېيىشكەنلىكىنى كورمىدىڭمۇ؟ ئاللا گۇۋالىق بېرىدۇكى، ئۇلار چوقۇم يالغانچىلاردۇر. ئەگەر ئۇلار ھەيدەپ چىقىرىلسا، مۇناپىقلار ئۇلار بىلەن بىللە چىقمايدۇ. ئەگەر ئۇلارغا ئۇرۇش ئېچىلسا، مۇناپىقلار ئۇلارغا ياردەم بەرمەيدۇ، ياردەم بەرگەن تەقدىردىمۇ، يۈز ئۆرۈپ قاچىدۇ، ئەھلى كىتاب ياردەمگە ئېرىشەلمەيدۇ." (سۈرە ھەشر، 11-، 12-ئايەتلەر) لېكىن يەھۇدىلار مۇناپىقلارنىڭ ياردەم بېرىش ۋەدىسىدىن ئۈمىت كۈتۈپ، سۈرگۈن بولۇشنى كېچىكتۈردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام

Altun Oq

ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا ھازىرلىنىپ ئادەم توپلاپ چىقتى، ئورنىغا مەدىنىدە ئىبنى ئۇممۇ مەكتۇمنى قويدى، ئەلەمنى ئەلىگە تۇتقۇزدى. بەنى نەزىر قەبىلىسىدىكى يەھۇدىلار مۇسۇلمانلارنىڭ ھۇجۇمىدىن ئامان قالىمىز دەپ، قورغانلىرىغا بېكىنىۋالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى ئالتە كۈن مۇھاسىرە قىلغاندىن كېيىن، تەسلىم قىلدۇرۇش ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ خورما دەرەخلىرىنى كېسىپ تاشلاشنى بۇيرۇدى. ئاللا يەھۇدىلارنىڭ كۆڭلىگە قورقۇنچ سالدى. مۇناپىقلارنىڭ باشلىقى ئابدۇللا ئىبنى ئۇبەيدىن ياردەم كەلمىدى؛ ئۇلار بۇرۇن بەنى قەينۇقا قەبىلىسىدىن ۋاز كەچكەندەك، بەنى نەزىر قەبىلىسىدىنمۇ ۋاز كەچتى. يەھۇدىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۆزلىرىنى ئۆلتۈرمەسلىكنى، قورالدىن باشقا نەرسىلىرىنى توگىلىرى كۆتەرگىدەك يۈكلەپ سۈرگۈن بولۇپ چىقىپ كېتىشكە ئىجازەت بېرىشنى ئۆتۈندى. يەھۇدىلار ئۆيلىرىنى مۇسۇلمانلارغا قالمىسۇن دەپ ئۆز قوللىرى بىلەن بۇزۇۋېتىپ چىقىپ كەتتى. يەھۇدىلارنىڭ بەزىلىرى خەيبەرگە كېلىپ چۈشتى. بۇلارنىڭ ئىچىدە يەھۇدىلارنىڭ چوڭلىرىدىن ھۇيەي ئىبنى ئەختەب ۋە سەللام ئىبنى ئەبۇ ھۇقەيقلەر بار ئىدى. بەزىلىرى شامدىكى ئەزرىئات دىگەن جايغا بېرىپ چۈشتى. ئۇلاردىن يامىن ئىبنى ئەمىر بىلەن ئەبۇ سەئىد ئىبنى ۋەھىب مۇسۇلمان بولدى. بەنى نەزىردىن غەنىمەت ئېلىنغان ماللارنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام غازىلارغا تەقسىم قىلىپ بەرمىدى، چۈنكى بۇ ئات، توگىلەرگە مىنىپ جەڭ قىلىش ئارقىلىق ئېلىنغان غەنىمەت ئەمەس ئىدى؛ مۇنداق غەنىمەت ئۇرۇش تەييارلىقلىرى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزىگە، ئائىلىسىگە، يېقىنلىرىغا، يېتىم-مىسكىن، غېرىپلارغا ئىشلىتىشكە خاس ئىدى. قۇرئاندا شۇنـ

داق كورستىلگەن: "ئاللا پەيغەمبىرىگە غەنىمەت قىلىپ بەرگەن ئەھلى قۇرانىڭ① ماللىرىنى ئېچىڭلاردىكى بايلار ئارىسىدا قولدىن قولغا ئۆتۈپ يۈرمەسلىكى ئۈچۈن ئاللاغا، پەيغەمبەرگە، پەيغەمبەرنىڭ خىش ـ ئەقرىبالىرىغا، يېتىملارغا، مىسكىنلەرگە، ئىبنى سەبىللەرگە خاس قىلدى." (سۈرە ھەشر، 7 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ غەنىمەتتىن بىر قىسمىنى ئۆز يۇرتىنى تاشلاپ چىقىشقا مەجبۇر بولغان كەمبەغەل مۇھاجىرلارغا بەردى. بۇلار مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ كەلگەن چاغلىرىدا ئەنسارلاردىن ئالغان نەرسىلىرىنى ئىگىلىرىگە قايتۇرۇپ بېرىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى تېرىپ، ئائىلىسىنىڭ بىر يىللىق ئوزۇغىنى ھەل قىلىۋېلىش ئۈچۈن بىر پارچە يەرنى بولۇۋالدى.

زاتۇرىقا غازىتى

مۇشۇ يىلنىڭ رەبىئۇل ئاخىر ئېيىدا، نەجد تەرىپىدە ياشىغۇچى ئەرەپلەردىن بەنى مۇھارىب، بەنى سەئلەبە قەبىلىلىرىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارشى ئۇرۇشقا تەييارلىنىۋاتقانلىقى ئاڭلاندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھازىرلىق كورۇپ، ئۇلارغا يەتتە يۈز نەپەر غازى بىلەن قارشى ئاتلاندى. ئورنىغا مەدىنىدە ئوسمان ئىبنى ئەففانىنى قالدۇردى. ئۇلارنىڭ دىيارىغا بېرىپ قارىسا، ئاياللاردىن باشقا ئادەم كورۈنمىدى، ئەرلىرى قورقۇپ قېچىپ تاغلارنىڭ ئۈستىگە

① مەدىنە ئەتراپىدىكى بەنى قۇزەيزە، بەنى نەزىر، فەدەك، خەيبەر، ئۇرەينە قاتارلىق قەبىلە، يېزىلارنىڭ ئاھالىسى كوزدە تۇتۇلىدۇ. — ت

چىقىۋېلىشقان ئىكەن. كېيىن ئۇلاردىن بىر تۈركۈم ئادەم توپلىنىپ مۇسۇلمانلارغا قارشى چىقتى، مۇسۇلمانلارغا يېقىنلىشىپ كەلگەندە، ئۇلار تاپا-تەنە بىلەن بىر بىرلىرىنى قورقۇتتى. نامازدىگەر ۋاقتى بولۇپ قالغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دۈشمەنلەرنىڭ ھۇجۇم قىلىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، سالاتوخەۋپ① دېدى. ئاللا دۈشمەنلەرنىڭ كۆڭلىگە قورقۇنچ سالدى، ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن قورقۇپ تاراپ كېتىشتى. بۇ غازاتنى ئىمام بۇخارى ھىجرىيىنىڭ 7-يىلى بولغان دەپ قارايدۇ، ئىسلام تارىخچىلىرىنىڭ ھەممىسى 4-يىلى بولغان دەپ قارايدۇ.

كېيىنكى بەدرى غازىتى

مۇشۇ يىل شەئبان ئېيى كىرىش بىلەن، ئەبۇسۇفياننىڭ ۋەدىلەشكەن ۋاقتى يېتىپ كەلدى. ئوھۇد غازىتى ئاياقلاشقاندا، ئەبۇسۇفيان مۇسۇلمانلارغا: كېلەر يىلى بەدرى سودا مەۋسۇمىدە سىلەر بىلەن يەنە سوقۇشىمىز، دىگەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ بۇنىڭغا قوشۇلغان ئىدى. بەدرى ھەر يىلى شەئبان ئېيىدا سودا بازىرى ئېچىلىدىغان جاي ئىدى، سودىگەرلەر ئۇ يەردە سەككىز كۈن تۇراتتى. ۋەدىلەشكەن مەزگىل يېتىپ كەلگەندە، قۇرەيشتە قەھەتچىلىك يۈز بەرگەنلىكتىن، ئەبۇسۇفيان ئۇرۇشقا چىقىشقا پېتىنالمىدى،

① مۇسۇلمانلار دۈشمەنگە قارشى ئۇرۇش ھالىتىدە تۇرغاندا، پەرز ناماز ۋاقتى بولۇپ قالسا، نامازنى ئىككىگە بولۇنۇپ نۆۋەت بىلەن ئوقۇيدۇ، بۇ سالاتوخەۋپ دەپ ئاتىلىدۇ. — ت

ۋەدىسىدە تۇرالمىدى، دىگەن بەدناملىقا قېلىشتىن قورقۇپ، مۇسۇل-مانلارنى ئۇرۇشقا چىقىشتىن ۋاز كەچتۇرمەكچى بولدى. ئەبۇسۇف-يان ئەسكىرىنىڭ كوپلىگى بىلەن مۇسۇلمانلارنى قورقۇتماقچى بولۇپ، نەئىم ئىبنى مەسئۇدنى يالالاپ ئەۋەتتى. ئاللاتائالا نەئىمنىڭ مەدىنىگە كېلىپ مۇسۇلمانلارنى قورقۇتۇش ئۇچۇن قىلغان سوزىنى نەقىل قىلىپ مۇنداق دىدى: "ئۇلارغا كىشىلەر: ھىلىقى ئادەملەر سىلەرگە ھۇجۇم قىلىش ئۇچۇن قوشۇن توپلىدى، ئۇلاردىن قور-قۇڭلار، دىدى. بۇ سوز ئۇلارنىڭ ئىمانىنى كۇچەيتتى. ئۇلار: بىزگە ئاللا كۇپايە، ئاللا نىمە دىگەن ياخشى ھامى! دىدى."

(سۇرە ئال ئىمران، 173 - ئايەت) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نەئىمنىڭ تەھدىت سوزلىرىدىگە پىسەنت قىلماي، ئاللاغا تەۋەككۇل قىلىپ، بىر مىڭ بەش يۇز ساھابە بىلەن ئاتلاندى، مەدىنىدە ئوز ئورنىدا ئابدۇللا ئىبنى ئۇبەينى قويدى. ئۇلار يۇرۇپ بەدرىگە بېرىپ قارىسا، ھىچ ئادەم كورۇنمىدى. چۇنكى ئەبۇسۇفيان نەئىمنىڭ قورقۇتۇشى بىلەن، مۇسۇلمانلار چىقمايدۇ، شۇنىڭ بىلەن مۇسۇلمانلار ۋەدىگە خىلاپلىق قىلغان بولىدۇ، دەپ ئويلاپ، قۇرەيش خەلقىنى بىر - ئىككى كۇن ماڭغاندىن كېيىن قايتىپ كېلىشكە بۇيرۇغان ئىدى. ئەبۇسۇفيان قۇرەيش ئەسكەرلىرىنى ئېلىپ مەجىنە (مەررۇزەھران تەرەپتىكى مەشھۇر بازار) دىگەن يەرگە يېتىپ كەلگەندە، قەۋمىگە: بۇ يىل قەھەتچىلىك يىلى، مەمۇرچىلىق يىلىدا كەلسەك ياخشى بولىدۇ، قايتىپ كېتىڭلار، دىگەن ئىدى، مۇسۇلمانلار بەدرىدە تۇرۇپ سودا ئىشلىرىنى ئوزلىرى مۇستەقىل قىلىشتى. "ئۇلار ئاللانىڭ نېمىتى ۋە پەزلى بىلەن قايتىپ كەلدى، ھىچقانداق زىيان - زەخمەتكە ئۇچرىمىدى، ئۇلار ئاللانىڭ رازىلىقىنى ئىزلىدى. ئاللا ئۇلۇغ

Altun0q

پەزلى ئىگىسىدۇر.“ (سۈرە ئال ئىمران، 174 ـ ئايەت) سەفۋان ئىبنى ئۇمەييە بۇنى ئاڭلاپ ئەبۇ سۇفيانغا: ئەزبىرايى خۇدا، مۇسۇلمانلارغا قىلغان ۋەدەڭدىن سېنى باشتا توسقان ئىدىم. مۇسۇلمانلار بىزنىڭ ۋەدىگە خىلاپلىق قىلغانلىقىمىزنى كورۇپ، بىزگە قارشى ئاتلىنىشقا جۈرئەت قىلدى، دىدى.

يۈز بەرگەن ۋەقەلەر

مۇشۇ يىل پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەۋرىسى ھۈسەين ئىبنى ئەلى تۇغۇلدى؛ خۇزەيمەنىڭ قىزى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايىلى زەينەب ۋاپات بولدى؛ يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتىسىنىڭ ھەمشىرىسى ۋە ئىمىلدەش ھەمشىرىسى، ھەبەشكە بىرىنچى قېتىم ھىجرەت قىلغان ئەبۇسەلەمە ۋاپات بولدى؛ ئىبرى ۋاپات بولۇپ تۇل قالغان ئۇممۇسەلەمەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نىكاھىغا ئالدى.

ھىجرىيىنىڭ 5 ـ يىلى

دۇمەتۇل جەندەل غازىتى

مۇشۇ يىلنىڭ رەبىئول ئەۋۋەل ئېيىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇمەتۇل جەندەلنىڭ① بىر تۈركۈم ئەرابىلىرىنىڭ يولدىن

① دەمەشقتىن بەش كۈنلۈك، مەدىنىدىن 15 كۈنلۈك يىراقلىقتىكى بىر جاي.

ئۆتكەن ـ كەچكەنلەرگە جەۋرى ـ زۇلۇم قىلىۋاتقانلىقى، مەدىنىگە يۈرۈش قىلماقچى بولغانلىقى ئاڭلاندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلار بىلەن ئۇرۇشۇشقا ھازىرلىنىپ، مىڭ نەپەر ساھابە بىلەن ئاتلاندى. مەدىنىدە ئورنىغا سىبا ئىبنى ئەربەتەنى قالدۇردى، كۈندۈزى يوشۇرۇنۇپ، كېچىسى مېڭىپ، ئەرابىلارغا يېقىنلاشقاندا، دۇمەتۇل جەندەل ئاھالىسى ئۇقۇپ قېلىپ تارقىلىپ كەتتى. مۇسۇلمانلار ھۇجۇم قىلىپ ئۇلارنىڭ چارۋىلىرىنى غەنىمەت ئالدى، چارۋىلارغا قارايدىغانلارنىڭ بەزىسى قولغا چۈشتى، بەزىسى قېچىپ كەتتى. ساھابىلەر ئۇلارنىڭ ماكانلىرىغا بېرىپ قارىسا، ھېچ ئادەم ئۇچرىمىدى، ئەتراپقا چارلىغۇچىلارنى چىقىرىپمۇ بىرەر ئادەمنى تاپالمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام غەنىمەتلەرنى ئېلىپ مەدىنىگە قايتىپ كېلىۋېتىپ، يولدا بەزارە قەبىلىسىنىڭ باشلىقى ئۇيەينە ئىبنى ھىسنى بىلەن كېلىشىم تۈزدى. ئۇيەينىگە مىڭ نەيزىلىك ئادەم قارايدىغانلىقى ئۈچۈن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى گالۋاڭ باشلىق دەيتتى. ئۇنىڭ يېرى قاقاسلىققا ئايلىنىپ كەتكەنلىكتىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا چارۋىلىرىنى بېقىش ئۈچۈن مەدىنىدىن 36 مىل يىراقلىقتا يەر بولۇپ بەردى.

بەنى مۇستەلەق غازىتى

مۇشۇ يىلىنىڭ شەئبان ئېيىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوھۇد ئۇرۇشىدا مۇسۇلمانلارغا قارشى قۇرەيشكە ياردەم بەرگەن بەنى مۇستەلەق قەبىلىسىنىڭ باشلىقى ھارىس ئىبنى زىرارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا ئەسكەر توپلاۋاتقانلىقىدىن

خەۋەر تاپتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدە ئورنىغا زەيد ئىبنى ھارىسەنى قالدۇرۇپ، نۇرغۇن قوشۇن بىلەن ئاتلاندى. ئاياللىرىدىن ئائىشە بىلەن ئۇممۇ سەلەمەمۇ بىللە چىقتى. بۇرۇنقى جەڭلەرگە چىقمىغان بىر تۈركۈم مۇناپىقلارمۇ غەنىمەت ئېلىشنى تەمە قىلىپ چىقىشتى. قوشۇن يولدا بەنى مۇستەلەقنىڭ بىر جاسۇسىنى ئۇچرىتىپ، ئۇنىڭدىن دۈشمەن ئەھۋالىنى سورىدى، ئۇ جاۋاپ بەرمىگەنلىكتىن ئۆلتۈرۈلدى. بەنى مۇستەلەقنىڭ ئەسكەر باشلىغى ھارىس مۇسۇلمانلارنىڭ ئۇرۇشۇش ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى ۋە جاسۇسلۇقتا ئەۋەتكەن ئادىمىنىڭ ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى ئاڭلاپ، ئەسكەرلىرى بىلەن قاتتىق ۋەھىمىگە چۈشتى، بەزى ئەسكەرلىرى تارقاپ كەتتى. مۇسۇلمانلار مورەيسكە يېتىپ كېلىپ، ھارىسنىڭ ئادەملىرىنى مۇسۇلمان بولۇشقا دەۋەت قىلدى، ئۇلار ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلمىغاندىن كېيىن، ئىككى تەرەپ سەپ تارتىپ بىر سائەت ئوق ئېتىشتى. ئاندىن مۇسۇلمانلار تەڭ ھۇجۇم قىلىپ، دۈشمەندىن بىردىنمۇ قاچۇرماي ئونچە كىشىنى ئۆلتۈردى، قالغانلىرىنى بالا-چاقىلىرى بىلەن ئەسىر ئالدى، ئىككى مىڭ توگە، بەش يۈز قوي غەنىمەت ئالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماللارنى باشقۇرۇشقا خىزمەتچىسى شەقراننى، ئەسىرلەرنى باشقۇرۇشقا بورەيدەنى قويدى. ئىككى يۈز ئائىلە ئەسىر ئېلىندى. ئەسىر ئېلىنغانلار قاتارىدا بەنى مۇستەلەق قەبىلىسىنىڭ باشلىغىنىڭ قىزى بەررەمۇ بار ئىدى. ئەسىرلەر مۇسۇلمانلارغا تەقسىم قىلىپ بېرىلدى. بۇ يەردە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ گۈزەل سىياستى ۋە ناھايىتى مەرتلىگى گەۋدىلىنىدۇ. بەنى مۇستەلەق قەبىلىسى ئەرەپلەر ئىچىدە ئەڭ كۈچلۈك قەبىلە ئىدى، ئاياللىرىنىڭ مۇنداق ھالەتتە ئەسىرگە چۈشۈشى ئۇلارغا

ناھايىتى ئېغىر كېلەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنى ئاياللارغا مەرھەمەت قىلىپ ئۆزلىگىدىن ئازات قىلدۇرماقچى بولۇپ، ھارىسنىڭ قىزى بەررەنى نىكاھىغا ئېلىپ، جۇۋەيرىيە دەپ ئاتىدى. شۇنىڭ بىلەن مۇسۇلمانلار قول ئاستىدىكى ئەسىرلىرىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇدىلىرى دەپ قاراپ، مەرھەمەت قىلىپ ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئازات قىلىۋەتتى. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئېيتقاندەك، جۇۋەيرىيە ئۆز قەۋمى ئۈچۈن ئەڭ بەرىكەتلىك ئايال بولۇپ قالدى. بۇنداق چوڭ مەرتىلىك ۋە ياخشى مۇئامىلە تۈپەيلىدىن بەنى مۇستەلەق قەبىلىسى دەرھال مۇسۇلمان بولۇپ، بۇرۇن مۇسۇلمانلارنىڭ دۈشمىنى بولغان بولسا، ئەمدى دوستىغا ئايلاندى. رەسۇلۇللانىڭ دانالىغى بولمىغان بولسا، مۇسۇلمانلارنىڭ ئارىسىغا بولگۈنچىلىك سېلىنغان بولاتتى. بۇ غازات جەريانىدا ئىككى ۋەقە يۈز بەردى:

بىرىنچى ۋەقە: ئۆمەر ئىبنى خەتتابنىڭ خىزمەتچىسى بىلەن خەزرەج قەبىلىسىنىڭ ئىتتىپاقچىسى بولغان بىر ئادەم ئۇرۇشۇپ قېلىپ، ئۆمەرنىڭ خىزمەتچىسى ئۇ ئادەمنى بىرنى ئۇرۇپ يارىدار قىلىپ قويىدى، ھەر ئىككىسى ئۆز قەۋمنى ياردەمگە چاقىردى. ھەر ئىككى تەرەپ ئۆز ئادىمىنىڭ تەرىپىنى ئېلىپ جەددەللەشكىلى تۇردى. رەسۇلۇللا چىقمىغان بولسا، قاتتىق ئۇرۇشۇپ قالغىلى ئاز قېلىشقان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: جاھىلىيەت زامانىدىكى تەرەپبازلىقنى يەنە قىلامسىلەر؟ بۇنداق ئەسكى ئىشنى تاشلاڭلار! دىدى. ئاندىن ئۇرغۇچىدىن ئۇرۇلغۇچىنىڭ قىساسىنى ئېلىپ بەردى، شۇنىڭ بىلەن جەدەل بېسىقتى. ئابدۇللا ئىبنى ئۆبەي بۇ ۋەقەنى ئاڭلاپ خاپا بولۇپ، بىر توپ خەزرەجلىك كىشىلەرنىڭ ئالدىدا: بۇگۈنكىدەك خورلۇقنى كورمىگەن ئىدىم. بىز

ئۇلارنى (مۇھاجىرلارنى) يۇرتىمىزغا چۈشۈردۇق، ئۆيلىرىمىزگە ئورۇنلاشتۇردۇق، ئەمدى ئۇلار بىزنى ئۇرامدىكەن؟! ”ۋاپاغا جاپا“ دىگەن شۇ. ئەزىبرايى خۇدا، مەدىنىگە قايتقاندا ئۇلارنى چوقۇم قوغلاپ چىقىرىمىز، دىدى. ئاندىن يېنىدىكىلەرگە: بۇ خورلۇقنىڭ ھەممىسىگە ئۆزەڭلار سەۋەپ بولدۇڭلار، ئۇلارنى يۇرتۇڭلارغا چۈشۈردۇڭلار، ماللىرىڭلارنى ئۇلار بىلەن ئورتاقلاشتىڭلار. ئەزىبرايى خۇدا، ئۇلارغا ھىچنەرسە بەرمىگەن بولساڭلار، باشقا يەرلەرگە كېتەتتى. بۇنىڭ بىلەنلا قالماي، تېخى مۇھەممەد ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىپ، جېنىڭلارنى سېلىپ بەردىڭلار، باللىرىڭلارنى يېتىم قىلدىڭلار. شۇنىڭ بىلەن ئازىيىپ كەتتىڭلار، ئۇلارنىڭ سانى كوپەيدى. بۇندىن كېيىن ئۇلارغا ياردەم قىلماڭلار، كەمبەغەللىشىپ مۇھەممەدنى تاشلاپ كېتىشسۇن، دىدى. بۇ يەردە زەيىد ئىبنى ئەرقەم ئىسىملىك ئىمانى كۈچلۈك بىر يىگىت بار ئىدى، ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئىبنى ئۇبەينىڭ سوزلىرىنى يەتكۈزدى. بۇنى ئاڭلاپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رەڭگى ئوڭدى. ئۇنىڭغا: ئى يىگىت، بەلكىم سېنىڭ ئۇنىڭغا ئاچچىغىڭ باردۇ، شۇڭا شۇنداق سوزلەرنى قىلىدىغانسەن، دىدى. زەيىد: ئى رەسۇلۇللا، ئاللاغا قەسەمكى، ئۇنىڭ سوزلىرىنى قۇلىغىم بىلەن ئاڭلىدىم، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: خاتا ئاڭلاپ قالغان بولۇشۇڭ مۇمكىن، دىدى. ئومەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئىبنى ئۇبەينى ئوزىنىڭ ئولتۇرۇشىگە رۇخسەت قىلىشنى ياكى بىراۋنى بۇيرۇپ ئولتۇرگۈزۈشنى سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئى ئومەر، كىشىلەر مۇھەممەد ساھابىلىرىنى ئولتۇرىدۇ دىسە، ياخشىمۇ؟ دەپ، ئۇنداق قىلىشقا قوشۇلمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى بۇ ئىشتىن باشقا

ياقئا بۇراش مەقسىدىدە، ئادەتتە سەپەرگە چىقمايدىغان، كۈن راسا قىزىغان چاغدا قوشۇننى ئاتلىنىشقا بۇيرۇدى. ئۇسەيد ئىبنى ھوزەير كېلىپ مۇنداق ئىسسىقتا يولغا چىقىشىنىڭ سەۋەبىنى سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: ھەمرىيىڭنىڭ سوزىنى ئاڭلىمىدىڭمۇ؟ ئۇ مەن مەدىنىگە قايتىپ بارغاندىن كېيىن مۇسۇلمانلارنى چوقۇم ھەيدەپ چىقىرىمەن دەپتۇ، دىدى. ئۇسەيد: ئى رەسۇلۇللا، خالىساڭ، سەن ئۇنى مەدىنىدىن ھەيدەپ چىقىرىسەن. ئاللاغا قەسەمكى، ئۇ بولسا خار، سەن بولساڭ ئەزىز، دىدى. كىشىلەر قاتتىق ئىسسىقتا بەك تېز يۇرگەنلىكتىن، مەنزىلگە چۇشۇپلا ئۇيقۇغا كەتتى. ئەنسارلاردىن بىرقانچە كىشى ئابدۇللا ئىبنى ئۇبەيگە رەسۇلۇللادىن ئىستىغفار تەلەپ قىلىش توغرىسىدا سوز قىلغان بولسىمۇ، ئۇ تەكەببۇرلۇق قىلىپ، ئىستىغفار تەلەپ قىلىشتىن باش تارتتى، بۇ يەردە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قۇرئاندىكى مۇنافىقۇن سۇرىسى نازىل بولۇپ، ئابدۇللا ئىبنى ئۇبەي ۋە ئۇنىڭ ھەمرالىرى رەسۋا بولدى. زەيىد ئىبنى ئەرقەمنىڭ سوزى تەستىقلاندى. ئابدۇللا ئىبنى ئۇبەيىنىڭ ئوغلى ئابدۇللا ئەھۋالنى ئۇقۇپ، دادامنى باشقا ئادەم ئولتۇرسە، ئولتۇرگۇچى بىلەن مېنىڭ ئارامدا دۇشمەنلىك پەيدا بولغاندىن كورە، ئوزەم ئولتۇرەي دەپ، رەسۇلۇللادىن رۇخسەت سورىغاندا، رەسۇلۇللا ئۇنىڭغا رۇخسەت قىلمىدى، ئۇنى ئاتىسىغا ياخشى مۇئامىلە قىلىشقا بۇيرۇدى.

ئائىشە توغرىسىدىكى تۆھمەت

ئىككىنچى ۋەقە: بۇ ۋەقە يۇقۇرىدىكى بىرىنچى ۋەقەدىن قەيتە-

رەك ۋە قايغۇلۇقراق بولدى، يەنى رەسۇلۇللانىڭ ئايىلى ئائىشە سىدىقىقا تۇھمەت چاپلىنىپ، ئۇ سەفۋان ئىبنى مۇئەتتەل بىلەن قارىلاندى. ۋەقەنىڭ ئوتمۇشى مۇنداق: مۇسۇلمانلار بەنى مۇستەلەق غازىتىدىن قايتقاندا، مەدىنىگە يېقىن بىر قونالغۇغا چۈشىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېچىسى قوشۇننى ئاتلىنىشقا بۇيرۇيدۇ، ھەزرەت ئائىشە ھاجەت ئۈچۈن قوشۇندىن چەترەك جايغا كېتىدۇ، قوشۇنغا قايتىپ كېلىپ بوينىدىكى مونچاقنىڭ چۈشۈپ قالغانلىقىنى بىلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇنى ئىزلەشكە كېتىدۇ. ھەزرەت ئائىشەنىڭ كاجۇۋىسىنى كوتىرىدىغان كىشىلەر ئائىشەنى كاجۇۋىدا بار دەپ ئويلاپ، كاجۇۋىنى توگىنىڭ ئۇستىگە قويىدۇ- دە، يۇرۇپ كېتىدۇ، كاجۇۋىنىڭ يېنىكلىكىدىن ئائىشەنىڭ يوقلىقى ئۇلارنىڭ خىيالىغىمۇ كەلمەيدۇ. چۈنكى بۇ چاغلاردا ئاياللار بەك ئورۇق ۋە يېنىك ئىدى، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئائىشە كىچىك بىر قىز ئىدى. ئۇلار يۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن، ئائىشە مونچاقنى ئىزلەپ تېپىپ، قوشۇن بار جايغا قايتىپ كەلسە، ھېچ ئادەم كورۇنمەيدۇ، شۇنىڭ بىلەن، ئۇلار مېنى ئىزلەپ كېلىدىغۇ، دەپ ئويلاپ ئولتۇرۇپ، كوزى ئۇيقۇغا كېتىپ قالىدۇ. قوشۇننىڭ ئارقىسىدىن يۇتكەن نەرسىلەرنى ئىزلەپ كېلىۋاتقان سەفۋان ئىبنى مۇئەتتەل ئىسىملىك ساھابە بۇ يەرگە كېلىپ قالىدۇ. ئۇ ئائىشەنى مەستۇرە بولۇشتىن ئىلگىرى كورۇپ يۇرگەچكە، ئۇنى دەرھال تونۇپ: "قالۇ ئىننالىللاھى ۋەئىننا ئىلەيھى راجىئۇن" (بىز ئاللانىڭ ئىلكىدىمىز، يەنە ئاللانىڭ دەرگاھىغا قايتىپ بارىمىز) دەپ توۋلايدۇ. ئائىشە ئويغىنىپ يۇزىنى ياپىدۇ، سەفۋان بىلەن ئىككىسى ھېچ سوز قىلىشمايدۇ، سەفۋان توگىسىنى چوكتۇرىدۇ،

ئائىشە مىندۇ. سەفۋان ئائىشەنىڭ توگىسىنى يېتىلەپ قوشۇنىنىڭ ئارقىسىدىن يېتىپ كەلگەندە، مۇسۇلمانلار مەنزىلگە چۈشۈپ چۈشلۈك دەم ئېلىۋاتاتتى، ئۇلار ئەھۋالنى كوردىۇ. بەدنام چاپلىغۇچىلار ئاللا ـ توۋا كوتىردىشىدۇ، ئائىشە بىلەن سەفۋان توغرىسىدا ئاغزىغا كەلگەننى دېيىشىدۇ. ئابدۇللا ئىبنى ئۇبەي بەدنام چاپلاشتا ھەممىدىن يامانراق ئوت قۇيرۇقلۇق قىلىدۇ. قوشۇن مەدىنىگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئائىشە كېسەل بولۇپ بىر ئاي يېتىپ قالىدۇ. سوز ـ چوچەكلەر كوپىيىۋېرىدۇ، بۇ بەدنامىدىن ھەزرەت ئائىشەنىڭ ھېچ خەۋىرى بولمايدۇ. بۇ قېتىم رەسۇلۇللا ئائىشەگە ئىلگىرى كېسەل بولۇپ قالغان ۋاقىتلىرىدىكىدەك مەرھەممەت كورسەتمەي، پەقەتلا ھوجرىسىنىڭ ئىشىگىگە كېلىپ: ئەھۋالىڭىز قانداق؟ دەپلا قويىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئائىشە زور گۇمانغا چۈشىدۇ. ئائىشە كېسەلدىن تۇزىلىشكە باشلىغاندا، مىستە ئىبنى ئۇساسەنىڭ ئانىسى بىلەن تالاغا ھاجەتكە چىققاندا، مىستەنىڭ ئانىسى ئىتىگىگە پۇتلىشىپ يىقىلىپ چۈشۈپ: مىستە بېشىنى يېسۇن، دەيدۇ. ئائىشە ئۇنىڭغا: ئەجەپ يامان گەپ قىلدىڭغۇ، بەدرى غازىتىغا قاتناشقان ئادەمنى قاغامسەن؟ دەيدۇ. مىستەنىڭ ئانىسى ئائىشەگە: ئۇلارنىڭ قىلىپ يۈرگەن سوزلىرىنى ئاڭلىمىدىڭمۇ؟ دەيدۇ. ئائىشە قانداق سوزلەر ئىكەنلىگىنى سوراپ بىلگەندىن كېيىن، ئاغرىقىغا ئاغرىق قوشۇلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئادىتى بويىچە ئائىشەدىن ئەھۋال سورىغىلى كەلگەندە، ئائىشە ئىجازەت سوراپ، دادىسىنىڭ ئويىدە يېتىشقا كېتىدۇ. ئائىشە ئانىسىدىن كىشىلەرنىڭ گەپ ـ سوزلىرى توغرىلىق سورايدۇ. ئانىسى ئۇنىڭغا: قىزىم، ئوزەڭنى ئۇپراتما، ئېرى ئامراق چىرايلىق ئايالنىڭ كۇندەشلىرى بولىدۇ، ئۇنىڭ توغرىسىدا ھەر قىسما گەپلەر ـ

AltunOq

نى قىلدۇ، دەيدۇ. ئائىشە: سۇبھانەللا (ئاللا پاكتۇر)، خەق شۇنداق گەپلەرنى قىلىشىپتىمۇ؟ دەپ، كىچىچە ئۇخلىماي يىغلاپ چىقىدۇ. رەسۇلۇللا بۇ ئەسنادا ئائىلىسىدىكى چوڭلاردىن بۇ ھەقتە پىكىر ئېلىپ كورىدۇ. ئۇسامە ئىبنى زەيىد ئائىشەنىڭ بىگۇناھلىقىنى بىلىگەنلىكتىن: بىز ئائىشەنىمۇ، سەفۋاننىمۇ ياخشى دەپ قارايمىز، دەيدۇ. ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب: ئاللا سىنى خوتۇندىن قىسقىنى يوق. ئائىشەدىن باشقا خوتۇنلارمۇ جىققۇ، دەيدۇ ۋە ئائىشەنىڭ خىزمەتچىسىدىن ئائىشە توغرىلىق سوراپ بېقىشنى قىستۇرۇپ قويىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئائىشەنىڭ خىزمەتچىسى بەرىرەنى چاقىرىپ: ئائىشەدە گۇمانلىق ئىشنى سەزدىڭمۇ؟ دەپ سورايدۇ. بەرىرە: ئاللاغا قەسەمكى، ئائىشەدىن بىرەر گۇمانلىق ئىشنى سەزگىنىم يوق، ئائىشە خېمىر يۇغۇرۇۋېتىپ ئۇخلاپ قالىدىغان، ئۆي ھايۋانلىرى كېلىپ خېمىرىنى يەۋالىمۇ تۇيمايدىغان كىچىك قىز، دەيدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇ كۈنى مۇسۇلمانلارنى يىغىپ، مۇنبەرگە چىقىپ: ھەي جامائەت، ئەھلىيەم توغرىلىق مېنى رەنجىتكەن ئادەم بار، خاھى ئەھلىيەم ئائىشە بولسۇن، خاھى ئۇنىڭ بىلەن توھمەت قىلىنغان سەفۋان بولسۇن، بۇلاردا ياخشىلىقتىن باشقا بىر نەرسىنى سەزگىنىم يوق. مېنى رەنجىتكەن كىشىلەر ھەققىدە نېمە دەيسىلەر؟ بۇ توغرىدا مېنى كىم مەزۇر تۇتىدۇ؟ دىگەن مەزمۇندا سوز قىلىدى. سەئىد ئىبنى مۇئاز: ئى رەسۇلۇللا، سېنى مەن مەزۇر تۇتىمەن، ئەگەر ئۇ ئادەم ئەۋسلىك بولسا، ئۇنىڭ كاللىسىنى ئالىمەن؛ ئەگەر ئۇ قېرىنداشلىرىمىز خەزرەجلىكلەردىن بولسا، ئۇنى نېمە قىل دىسەڭ، شۇنداق قىلىمىز، دىدى. خەزرەج قەبىلىسىدىن سەئىد ئىبنى ئۇبادە قوپۇپ، سەئىد ئىبنى مۇئازغا: يالغان ئېيتتىڭ،

ئەزىرايى خۇدا، ئۇنى سەن ئۆلتۈرەلمەيسەن. ئەگەر ئۇ ئادەم ئۆز قەۋمىدىن بولىدىغان بولسا، بۇنداق سوزلەرنى قىلمىغان بولاتتىڭ، دىدى. ئۇسەيد ئىبنى ھوزەير قوپۇپ سەئد ئىبنى ئۇبادەگە: سەن يالغان ئىيتتىڭ، ئاللا بىلەن قەسەمكى، ئۇنى چوقۇم ئۆلتۈرىمىز. سەن ئۆزەڭ مۇناپىق بولغاچقا، مۇناپىقلارنىڭ تەرىپىنى ئېلىۋاتىسەن، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنبەردىن چۈشۈپ ئۇلارغا هاي بېرىپ ئىشنى بېسىقتۇرمىغان بولسا، ئەۋس قەبىلىسى بىلەن خەزرەج قەبىلىسى ئارىسىدا ماجرا چىقىپ قالاتتى. ئائىشە ئىككى كېچە يىغلاپ ئۇخلىمىدى. بىر كۈنى ئائىشە ئاتا-ئانىسى بىلەن ئولتۇرغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىرىپ كېلىپ سالام بېرىپ ئولتۇردى، ئاندىن: ئى ئائىشە، سەن توغرىلىق تۈرلۈك سوزلەرنى ئاڭلىدىم، ئەگەر سەن بۇ ئىشتىن پاك بولغان بولساڭ، ئاللا سېنى ئاقلايدۇ، ئەگەر گۇمانلىق بولساڭ، تەۋبە قىلغىن، ئىنسان گۇناھىنى ئىقرار قىلىپ تەۋبە قىلسا، ئاللا ئۇنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدۇ، دىدى. ئائىشە بۇنى ئاڭلاپ ھوكرەپ يىغلاپ كەتتى ۋە ئاتا-ئانىسىنىڭ جاۋاپ بېرىشىنى سورىدى. ئاتا-ئانىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: نىمە دىيىشىمىزنى بىلمەيمىز، دىدى. ئائىشە: بۇ سوزلەرگە سىلەر شۇ قەدەر ئىشەنگەنسىلەركى، ئەگەر مەن پاك دىسەم، سوزۈمگە ئىشەنمەيسىلەر. ئاللا بىلىدۇكى، مەن پاك تۇرۇپ توھمەتنى ئۈستۈمگە ئالسام، چوقۇم ئىشىنىسىلەر. ئاللا بىلەن قەسەمكى، ئۆزەمگە تەسەللى بېرىش ئۈچۈن ياقۇپ ئەلەيھىسسالامنىڭ: "مەن پەقەت چىرايلىقچە سەۋرى قىلىمەن، سىلەرنىڭ سوز-ھەركىتىڭلارغا قارىتا ئاللادىن مەدەت تىلەيمەن"① دىگەن سوزىدىن باشقا سوز تاپالماي-

---

①ياقۇپ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاغزىدىن كەلتۈرۈلگەن بۇ نەقىل قۇرئاندىكى يۈسۈف سۈرىسىنىڭ 18-ئايىتىنىڭ بىر قىسمى.

مەن، دەپ ئورۇلۇپ ئورنىدا ياتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تېخى ئورنىدىن قوزغالمىغان ئىدى. ئاللا قۇرئاندىكى مۇنۇ ئايەتلەرنى نازىل قىلىپ، ھەزرەت ئائىشەنى ئاقلىدى: "سىلەردىن بىر گۇرۇھ ئادەم بوھتان چاپلىدى (ئائىشەگە.—ت) بۇ سىلەر ئۈچۈن يامان ئەمەس، بەلكى ياخشىدۇر. بوھتان چاپلىغۇچىلاردىن كىمنىڭ قانچىلىك گۇناھى بولسا، ئۇنىڭغا شۇنچىلىك جازا بېرىلىدۇ؛ بوھتاننىڭ چوڭ قىسمىنى تارقاتقان ئادەم (ئابدۇللا ئىبنى ئۇبەي.—ت) قاتتىق ئازاپقا دۇچار بولىدۇ، بوھتاننى ئاڭلىغان چاغلىرىڭلاردا، ئەر-ئايال مۆمىنلەر نېمىشقا ئۆزلىرىنى ياخشى دەپ قاراپ، بۇ ئېنىق بوھتان، دېمىدى؟ ئۇلار نېمىشقا تۆت نەپەر گۇۋاھچىنى كەلتۈرمىدى؟ ئۇلار گۇۋاھچىلارنى كەلتۈرەلمىگەن ئىكەن، ئۇلار ئاللانىڭ نەزىرىدە يالغانچى ھېسابلىنىدۇ. سىلەرگە دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئاللانىڭ پەزلى ۋە مەرھەمىتى بولمىسا ئىدى، بوھتان چاپلىغىنىڭلار ئۈچۈن چوڭ ئازاپقا دۇچار بولاتتىڭلار. بوھتاننى تىلىڭلار بىلەن تارقاتتىڭلار، بىلمەيدىغان نەرسەڭلارنى ئاغزىڭلارغا ئالدىڭلار، ئۇنى سەل چاغلىدىڭلار. ھالبۇكى، ئاللانىڭ نەزىرىدە ئۇ چوڭ گۇنادۇر. ئۇنى ئاڭلىغان چېغىڭلاردا، نېمىشقا: مۇنداق سوزلەرنى دېمەسلىكىمىز كېرەك. ئى ئاللا، سەن پاكتۇرسەنكى، بۇ چوڭ بوھتاندۇر، دېمىدىڭلار؟ ئاللا سىلەرگە تەۋسىيە قىلىدۇكى، ئەگەر مۆمىن بولساڭلار، مۇنداق سوزلەرنى ھەرگىز قايتا قىلماڭلار. ئاللا سىلەرگە ئايەتلەرنى بايان قىلىدۇ، ئاللا ھەممىنى بىلگۈچى، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر. مۆمىنلەر ئارىسىدا بىھايالىقنىڭ تارىلىشىنى ياقتۇرىدىغان ئادەملەر دۇنيادا ۋە ئاخىرەتتە قاتتىق ئازاپقا قالىدۇ، ئاللا بىلىدۇ، سىلەر بىلمەيسىلەر. ئاللانىڭ سىلەرگە پەزلى ۋە مەرھەمىتى بولمىسا

ئىدى (سىلەرنى قاتتىق جازالايتتى. — ت). ئاللا شەپقەتلىك ۋە كۆيۈمچاندۇر. ئى مۆمىنلەر، شەيتاننىڭ كەينىگە كىرمەڭلار. كىمكى شەيتاننىڭ كەينىگە كىرىدىكەن، ئۇنى شەيتان بىھايالىققا، يامان ئىشلارغا بۇيرۇيدۇ. ئاللانىڭ سىلەرگە① پەزلى ۋە مەرھەمىتى بولمىسا ئىدى، سىلەردىن ھېچ قايسىڭلار ئەبەدى پاك بولماس ئىدىڭلار. ۋاھالەنكى، ئاللا خالىغان بەندىسىنى پاك قىلىدۇ. ئاللا ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچى، ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر.“ (سۇرە نۇر، 11-ئايەتتىن 21-ئايەتكىچە) مەزكۇر ئايەتلەر نازىل بولۇپ بولغاندىن كېيىن، رەسۇلۇللا كۈلۈپ تۇرۇپ، ھەزرەت ئائىشەنىڭ ساقلىقى بىلەن بىشارەت بەردى. ئائىشەنىڭ ئانىسى ئۇنىڭغا: ئورنۇڭدىن تۇر! رەسۇلۇللاغا رەھمەت ئېيت، دىگەن ئىدى، ئائىشە: ياق، پەقەت مېنى ئاقلاپ بەرگەن ئاللاغىلا رەھمەت ئېيتىمەن، دەپ جاۋاپ بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بوھتان چاپلىغۇچىلارنىڭ ھەر بىرىنى شەرئىيەتتە بوھتان چاپلىغۇچى ئۈچۈن بەلگىلەنگەن سەكسەن دەررە ئۇرۇشقا بۇيرۇدى. بوھتان چاپلىغۇچىلار: جەھشىنىڭ قىزى ھەمنە مىستە ئىبنى ئۇساسە، ھەسسان ئىبنى سابىتلار ئىدى. ھەمنە مىستە ئەبۇبەكرىنىڭ تۇققىنى بولغانلىقى ئۈچۈن، ئەبۇبەكرى ئۇنىڭ تۇرمۇشىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇراتتى. بۇ چاغدا ئەبۇبەكرى ھەمنە مىستە بوھتانغا قاتناشقانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭغا بېرىدۋاتقان نەپىقىسىنى توختىتىپ قويدى. بۇ توغرىلىق ئاللا مۇنۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: ”سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا ئەھلى كەرەم ۋە دولەتمەن بولغانلار خىش-ئەقرىبالىرىغا، مىسكىنلەرگە ۋە دىن يولىدا ھىجرەت قىلغانلارغا

---

① بوھتان چاپلىغۇچىلارغا قارىتىلغان. — ت

Altun Oq

بىر نەرسە بەرمەسلىككە قەسەم قىلمىسۇن، ئۇلارنى ئەپۇ قىلسۇن، كەچۈرسۇن. ئاللانىڭ سىلەرگە مەغپىرەت قىلىشىنى خالىمامسىلەر؟ ئاللا مەغپىرەت قىلغۇچى ۋە ناھايىتى كويۇمچاندۇر.“ (سۇرە نۇر، 22 ـ ئايەت) ئەبۇبەكرى: ئى رەسۇلۇللا، ئاللانىڭ مەغپىرىتى، رەھمىتىنى سويىمىز، دىدى ۋە مىستەگە بىرىدىغان نەپىقىسىنى ئەسلىگە كەلتۈردى. خەلقلەرنىڭ ئارىسىغا كىرىۋېلىپ، كورۇنۇشتە ئۇلارنى سويىگەندەك بولۇۋېلىپ، كوڭلىدە ئوچلۇك ساقلايدىغان، يوچۇق تاپسىلا سۇقۇنۇپ كىرىۋېلىپ پىتنە ـ پاسات تۇغدۇرىدىغان مۇناپىقلارنىڭ زىيىنى ئەنە شۇ. بىزنى ئۇلاردىن ساقلاشنى ئاللادىن تىلەيمىز.

خەندەك غازىتى

بەنى نەزىر قەبىلىسى سۇرگۇن قىلىنىپ، يۇرتلىرى مۇسۇلمانلارغا قالغاندىن كېيىن چوڭلىرى ھىچ تىنجىماي، ھەمىشە مۇسۇلمانلاردىن ئوچ ئېلىش، يۇرتىنى قايتۇرۇۋېلىش كويىدا يۇردى. ئۇلاردىن بىر گۇرۇھ ئادەم مەككىگە بېرىپ قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ باشلىقلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ، ئۇلارنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا كۇشكۇرتتى ۋە قۇرەيشلەرگە ياردەم بېرىدىغانلىقىنى ئېيتتى، قۇرەيش قەبىلىسى ئۇلارنىڭ تەلىۋىنى ماقۇل كوردى. ئاندىن ئۇلار غەتەفان قەبىلىسىگە بېرىپ، بۇ قەبىلىدىكىلەرنى قوزغىدى. غەتەفان قەبىلىسى قۇرەيشلەرنىڭ قوزغالغانلىقىنى ئاڭلاپ خوش بولدى. قۇرەيش قەبىلىسى ۋە ئۇلارنىڭ ئەگەشكۇچىلىرى ئەبۇ سۇفيان باشچىلىقىدا قوزغالدى. قۇرەيشلەرنىڭ ئەلچىسى ئوسمان ئىبنى

تەاھە ئەبدەرى كوتەردى. قۇرەيشلەر توت مىڭ ئادەم بولۇپ، ئۇلاردا ئۈچ يۈز ئات، مىڭ توگە بار ئىدى، رەسۇلۇللانىڭ قىلغان ياخشىلىغىغا يامانلىق قىلغان ئۇيەينە ئىبنى ھىسىنىڭ باشچىلىغىدا غەتەفان قەبىلىسى تەييارلاندى. ئۇيەينىگە چارۋىلىرىنى بېقىش ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يەر بولۇپ بەرگەنلىگىنى يۇقۇرقى باپتا بايان قىلغان ئىدۇق. ئۇنىڭ چارۋىلىرى سەمرىگەندىن كېيىن، ئۇ ئۇزىگە ياخشىلىق قىلغان ئادەم بىلەن جەڭ قىلىش ئۈچۈن مىڭ ئاتلىق ئەسكىرىنى باشلاپ چىقتى. ھارىس ئىبنى ئەۋف موررىنىڭ باشچىلىغىدا بەنى موررە قەبىلىسىدىن توت يۈز ئادەم ئاتلاندى. ئەبۇ مەسئۇد ئىبنى روخەيلە باشچىلىغىدا بەنى ئەشجە قەبىلىسى تەييارلاندى، سۇفيان ئىبنى ئەبد شەمس باشچىلىغىدا بەنى سەلىم قەبى-لىسىدىن يەتتە يۈز ئادەم قوزغالدى. تولەيھە ئىبنى خوۋەيلىد ئەسەدى باشچىلىغىدا بەنى ئەسەد قەبىلىسى قوزغالدى، شۇنىڭ بىلەن مۇسۇل-مانلارغا قارشى ئۇرۇشقا ئاتلانغانلارنىڭ ئومۇمى سانى ئون مىڭ كىشىگە يەتتى. ئۇلارنىڭ باش قوماندانى ئەبۇسۇفيان ئىدى.
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دۈشمەنلەرنىڭ تەييارلىنىپ ئاتلانغانلىغىنى ئاڭلاپ، يا مەدىنىدە تۇرۇپ ئۇرۇشۇش، ياكى زور دۈشمەن قوشۇنىنىڭ ئالدىغا چىقىپ ئۇرۇشۇش توغرىسىدا ساھابىلىرى بىلەن مەسلىھەتلەشتى. سەلمان فارسى خەندەك كولاش مەسلىھەتىنى بەردى، خەندەك ئەرەپلەردە كورۇلۇپ باقمىغان بىر ئىش ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنى خەندەك كولاشقا بۇيرۇدى. مۇسۇلمانلار خەندەكنى مەدىنىنىڭ شىمالىي تەرىپىگە، شەرق تەرىپە-دىكى سايدىن غەرپ تەرىپىدىكى سايغىچە كولاشقا كىرىشتى. دۈشمەن كەلسە مۇشۇ ئوچۇقچىلىق تەرەپتىن كېلەتتى. مەدىنىنىڭ

باشقا تەرەپلىرى ئۆي-ئىمارەت ۋە قويۇق خورما دەرەخلىرى بىلەن ئورالغانلىقتىن، دۈشمەنلەرنىڭ بۇ تەرەپلەردىن كېلىپ ئۇرۇش قىلىش ئىمكانىيىتى يوق ئىدى. يېتەرلىك ئوزۇق ۋە يېتەرلىك سايمان بولمىغانلىقتىن، مۇسۇلمانلار خەندەك كولاشتا زور قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ خەندەك كولىغۇچىلار بىلەن بىللە ئىشلىدى، ئۇ توپا توشۇغاچ ئابدۇللا ئىبنى رەۋاھەنىڭ مۇنۇ شېئىرىنى تەكرار ئېيتاتتى:

رەببىمىز سەن بولمىساڭ، تاپماس ئىدۇق ھىدايەت،
بىلمەس ئىدۇق نېمىدۇر زاكات، ناماز-ئىبادەت.
بېغىشلىغىن بىزلەرگە خاتىرجەملىك، جاسارەت،
ئېلىشقاندا ياۋ بىلەن ئاتا قىلغىن ماتانەت.
زۇلۇم قىلدى مۇشرىكلار تۇتۇپ بىزگە ئاداۋەت،
دىنىمىزدىنياندۇرسا، قىلمايمىز ھېچ ئىتائەت.

مۇسۇلمانلار قوشۇنى سەلئى تېغىغا ئارقىسىنى قىلغان ھالدا شەرق تەرەپكە ئورۇنلاشتى. سەلئى تېغى مەدىنىنىڭ ئالدى تەرىپىگە كېلىدىغان تاغ ئىدى. مۇسۇلمانلار قوشۇنىنىڭ سانى ئۈچ مىڭ بولۇپ، مۇھاجىرلارنىڭ ئەلىمى زەيد ئىبنى ھارىسەنىڭ قولىدا، ئەنسارلارنىڭ ئەلىمى سەئد ئىبنى ئۇبادەنىڭ قولىدا ئىدى. قۇرەيشلەر ۋە ئۇلارنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى مەدىنىنىڭ غەربىي شىمالىدىكى جۇرەب دىگەن يەر بىلەن زەغابە دىگەن يەرنىڭ ئارىسىغا چۈشكەن، غەتافان قەبىلىسى ئوھۇد تەرەپكە چۈشكەن ئىدى. مۇشرىكلار ئۆزلىرى تەرەپكە يوشۇرۇن ھالدا خەندەك قېزىلغانلىقىنى بىلىپ، ھاڭ-تاڭ بولۇپ قالدى ۋە مۇسۇلمانلار بىلەن ئوق ئېتىشىشقا باشلىدى. ۋاقىت ئۇزۇنغا سوزۇلۇپ كەتكەندىن كېيىن، مۇشرىكلاردىن

بىر تۈركۈمى ئاتلىرىنى خەندەككە سەكرىتىشكە مەجبۇر بولدى. ئۇلار ئىكرەمە ئىبنى ئەبۇ جەھىل، ئەمر ئىبنى ۋەد قاتارلىقلار ئىدى. ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب چىقىپ، ئەمر ئىبنى ۋەدنى ئۆلتۈردى، ھەمراھلىرى قېچىپ كەتتى. نەۋفەل ئىبنى ئابدۇللا خەندەككە يىقىلىپ چۈشۈپ بويىنى سۇنۇپ كەتتى. سەئىد ئىبنى مۇئازنىڭ بىلىگىگە ئوق تېگىپ قان تومۇرىنى ئۈزۈۋەتتى. كېچىك توقۇنۇش ۋە ئوق ئېتىشىش تولۇق بىر كۈن داۋاملاشتى. ھەتتا مۇسۇلمانلارنىڭ شۇ كۈنكى نامىزى قازا بولۇپ كېتىپ، كېيىن ئادا قىلىنىۋالدى. مۇشرىكلارنىڭ كېچىسى بېسىپ كىرىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خەندەككە مۇھاپىزەتچىلەرنى قويدى. قاتتىق سوغاقتا قارىماي، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى خەندەكنىڭ بىر يوچۇغىنى ساقلىدى. ئۇ ساھابىلىرىگە نۇسرەت، غەلىبە ۋە ياخشىلىقلارنى ۋەدە قىلاتتى. مۇناپىقلار بۇ قىيىن شارائىتتا دىللىرىدىكىنى ئاشكارىلاپ: ئاللا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىزگە يوق گەپنى ۋەدە قىپتىكەن، دېيىشتى؛ بىزنىڭ ئۆيلىرىمىز ئوچۇق قالغان، دۈشمەننىڭ ھۇجۇم قىلىش خەۋپى بار (ئۆيلىرى ئوچۇق ئەمەس، پەقەت قېچىشنىلا ئويلىغان) دەپ چېكىنىپ كېتىشتى. مۇسۇلمانلارنىڭ ئەھۋالى قىيىنلاشتى. بۇ مۇھاسىرە مەدىنە كەمبەغەللىرىنى قىيىن ئەھۋالدا قويدى. مۇسۇلمانلار بىلەن بىللە مەدىنىدە ياشاۋاتقان بەنى قۇرەيزە يەھۇدىلىرىنىڭ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ كېلىشىمنى بۇزۇپ خىيانەت قىلىشى ئارقىسىدا، ئەھۋال تېخىمۇ قىيىنلاشتى. بۇنىڭغا بەنى نەزىر قەبىلىسىنىڭ باشلىقى ھۇيەي ئىبنى ئەختەب سەۋەب بولدى. چۈنكى ئۇ بەنى قۇرەيزەنىڭ باشلىقى كەئىب ئىبنى ئەسەدنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇنى شەيتانغا ئوخشاش

ئازدۇرۇپ، توختامنى بۇزۇشقا قىزىقتۇرغان ئىدى، كەئىب مۇسۇلمانلار بىلەن ئۇرۇشۇشقا قوشۇلدى. رەسۇلۇللا بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ، مەدىنىدە قالغان ئايال، ئۇششاق بالىلارنى قوغداش ئۈچۈن مۇسلىمە ئىبنى ئەسلەمنى ئىككى يۈز ئادەم بىلەن، زەيد ئىبنى ھارىسەنى ئۈچ يۈز ئادەم بىلەن مەدىنىگە ئەۋەتتى، ئەھۋالنى ئېنىقلاپ كېلىش ئۈچۈن زۇبەير بىرىپ يەھۇدىلارنىڭ پەيلىنىڭ بۇزۇلغانلىغىنى كوردى. يەھۇدىلار زۇبەيرنىڭ ئالدىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ۋە مۇسۇلمانلارنى يامانلىدى، زۇبەير قايتىپ بىرىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەھۋالنى مەلۇم قىلدى. بۇ چاغدا مۇسۇلمانلارنىڭ قورقۇنچىسى تېخىمۇ كۈچەيدى، چۈنكى ئۇلار تەرەپ-تەرەپتىن كەلگەن دۇشمەننىڭ مۇھاسىرىسى ئاستىدا قىلىپ، قورقۇنچىدىن كوزلىرى ئالاق-جالاق بولۇپ، يۈرەكلىرى ئاغزىلىرىغا قاپلىشىپ، ئاللا توغرىلىق تۈرلۈك ئويلاردا بولدى. مۇناپىقلار ئاغزىغا كەلگەننى جويلۇدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام غەتافان قەبىلىسىنى چېكىندۇرۇش مەقسىدىدە، مەدىنە مەھسۇلاتىنىڭ ئۈچتىن بىر قىسمىنى بىرىش شەرتى ئاستىدا ئۇلار بىلەن كېلىشىم تۈزۈشنى ئويلاپ، ئۇبەيدە ئىبنى ھىسنىغا ئادەم ئەۋەتمەكچى بولغان ئىدى، لېكىن ئەنسارلار: بىز تېخى مۇسۇلمان بولمىغان چېغىمىزدا غەتافانلار بىزنىڭ ئازراق مەھسۇلاتىمىزغا ئېرىشەلمىگەن تۇرسا، بىز مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن ئۇلارنى مەھسۇلاتىمىزغا شېرىك قىلامدۇق دەپ، رەسۇلۇللانىڭ پىكرىگە قوشۇلمىدى. ئاللا بىرەر قەۋمنى ئوز ياردىمىگە مۇيەسسەر قىلماقچى بولسا، ئۇلارغا غەلىبە قىلىش سەۋەبىنى ئويلىمىغان يەردىن ھازىرلاپ بىرىدۇ. ئىسلام دىنىدا چىڭ تۇرغان كىشىلەرگە ئاللانىڭ قىلغان مۇنۇ ئىلتىپاتىغا قاراڭ: قۇرەيش،

غەتافان ۋە يەھۇدىلارنىڭ دوستى بولغان نۇئەيىم ئىبنى مەسئۇد ئەشجەئى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئى رەسۇلۇللا، مېنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقىمنى خەلقىم ئۇقمايدۇ. مېنى ساڭا ياردەم قىلالايدىغان بىرەر ئىشقا بۇيرۇساڭ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: سەن بىر ئادەم تۇرساڭ، قولۇڭدىن نىمە ئىش كېلىدۇ؟ سەن دۈشمەنلەرنى چېكىندۈرۈش ئۈچۈن بىرەر ئىلاج قىلىپ باقساڭ قانداق، چۈنكى ئۇرۇش دېگەن ھىلە بىلەن بولىدۇ، دېدى.

ئۇرۇشتا ھىلە ئىشلىتىش

نۇئەيىم ئىبنى مەسئۇد پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدىن چىقىپ، مۇسۇلمانلار بىلەن تۈزگەن كېلىشىمنى بۇزغان بەنى قۇرەيزە يەھۇدىلىرىنىڭ قېشىغا باردى. نۇئەيىمنىڭ يەھۇدىلار بىلەن دوستلۇغى بولغانلىقتىن، يەھۇدىلار ئۇنىڭ ئىززەت-ئىكرامىنى قىلىشتى. نۇئەيىم ئۇلارغا: ئى بەنى قۇرەيزە خەلقى! مېنىڭ سىلەرگە بولغان دوستلۇغۇمنى ۋە ساداقىتىمنى بىلىسىلەر. سىلەرگە بىر ئىش بىلەن كەلدىم، بۇنى ھېچكىمگە دېمەسلىكىڭلار كېرەك، دېدى. يەھۇدىلار باشقىلارغا دېمەيدىغانلىقىنى ئېيتىشقاندىن كېيىن، نۇئەيىم: بەنى قەينۇقا ۋە بەنى نەزىر قەبىلىلىرىنىڭ يۇرتلىرىدىن ھەيدەپ چىقىرىلىپ، مال-مۈلۈك، قورا-جايلىرىنىڭ مۇسادىرە قىلىنغانلىقىنى كوردۇڭلار. قۇرەيش ۋە غەتافان قەبىلىلىرىنىڭ ئەھۋالى سىلەرنىڭكىگە ئوخشىمايدۇ. ئۇلار پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئۇرۇشىدۇ، مەغلۇپ بولسا، يۇرتلىرىغا قايتىپ كېتىدۇ، خالاس. سىلەر بولساڭلار ئۇ ئادەم (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى دېمەكچى. — ت)

بىلەن بىر يەردە ياشايسىلەر، سىلەر ئۇنىڭ بىلەن ئوزەڭلار يالغۇز ئۇرۇش قىلىشقا بەرداشلىق بېرەلمەيسىلەر. مېنىڭچە، سىلەر تاكى قۇرەيش، غەتافان قەبىلىلىرىنىڭ نوپۇزلۇق ئادەملىرىدىن يەتمىش كىشىنى رەنىگە ئېلىپ، ئۇلارنىڭ سىلەرنى تاشلاپ كەتمەيدىغانلىقىغا ئىشەنچە ھاسىل قىلمىغىچە، بۇ ئۇرۇشقا قاتناشماڭلار، دىدى. يەھۇدىلار نۇئەيمنىڭ پىكرىنى ئالقىشلاپ ماقۇل كوردى. نۇئەيم ئاندىن قۇرەيشنىڭ چوڭلىرىغا بېرىپ، مېنىڭ سىلەرگە بولغان دوستلۇغۇمنى ۋە مۇھەببىتىمنى بىلىسىلەر. سىلەرگە بىر ئىش توغرىلىق كەلدىم، بۇنى سىر تۇتۇشۇڭلار كېرەك، دىدى. قۇرەيش باشلىقلىرى سىر ساقلاشقا ۋەدە بەرگەندىن كېيىن، نۇئەيم ئۇلارغا: بەنى قۇرەيزە يەھۇدىلىرى سىلەرنىڭ ئۇلارنى تاشلاپ كېتىشىڭلاردىن قورقۇپ، مۇھەممەد بىلەن قىلىشقان توختامنى بۇزغانلىقىغا پۇشايمان قىلىپ، سىلەرنىڭ بىر قىسىم نوپۇزلۇق ئادەملىرىڭلارنى رەنىگە ئېلىپ مۇھەممەدكە تاپشۇرۇپ بېرىدىغان، مۇھەممەد بەنى نەزىر قەبىلىسىنىڭ يۇرتىغا قايتىشىغا رۇخسەت قىلىدىغان بولۇپ پۇتۇشتى، ئۇلار بۇ توغرىلىق سىلەرگە ئادەم ئەۋەتىدۇ، ئېھتىياتتا بولۇڭلار، دىدى. ئاندىن غەتافان قەبىلىسىگە بېرىپ، قۇرەيشلەرگە قىلغان گەپلەرنى قىلدى. ئەبۇ سۇفيان بەنى قۇرەيزەگە ئەلچى ئەۋەتىپ، ئۇلارنى ئەتىسى ئۇرۇشقا چىقىشقا دەۋەت قىلدى. بەنى قۇرەيزە يەھۇدىلىرى: بىز شەنبە كۈندە ئۇرۇش قىلمايمىز (شەنبە كىرىدىغان كېچىسى ئادەم ئەۋەتىلگەن ئىدى)، بېشىمىزغا كەلگەن كۈنلەر شەنبە كۈندە ئۇرۇش قىلغانلىقىمىزدىن كەلگەن. شۇنىڭ بىلەن بىللە بىزنى تاشلاپ كەتمەيدىغانلىقىڭلارغا كېپىل قىلىپ بىر قىسىم ئادىمىڭلارنى بىزگە رەنىگە قويمىغىچە، ئۇرۇشقا چىقمايمىز، دىدى. شۇنىڭ بىلەن

قۇرەيش، غەتافان قەبىلىلىرى، نۇئەيم ئىبنى مەسئۇدنىڭ سوزى راست ئىكەن، دەپ ئىشەندى. ئۇلارنىڭ ئىتتىپاقى بۇزۇلدى، بىر بىرىدىن چوچۇشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باشپانا ئاللاغا ئىلتىجا قىلىپ مۇنداق دۇئا قىلدى: ”قۇرئاننى نازىل قىلغۇچى، بەندىلىرىدىن تېز ھىساپ ئالغۇچى ئى ئاللا، مۇشرىكلارنى مەغلۇپ قىلغىن! ئى ئاللا، ئۇلارنى مەغلۇپ قىلغىن! بىزنى ئۇلارنىڭ ئۇستىدىن غالىپ قىلغىن!“ ئاللا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىپ، دۇشمەنلەرگە قاراڭغۇ كېچىدە سوغاق بوراننى ئاپىرىدە قىلدى. يەھۇدىلار بىلەن مۇسۇلمانلارنىڭ بىرلىشىپ قاراڭغۇ كېچىدە ھۇجۇم قىلىشىدىن قورققان مۇشرىكلار تاڭ ئېتىشتىن بۇرۇنلا چېكىنىپ كېتىش قارارىغا كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دۇشمەن قوشۇنىدىكى پاتىپاراقچىلىقنى ئاڭلاپ، ساھابىلىرىگە: چوقۇم بىر ۋەقە يۈز بەردى. قايسىڭلار بېرىپ ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ئۇقۇپ كېلىسىلەر؟ دىدى. ھەممىسى جىم تۇرۇپ، جاۋاپ بەرگۇچى بولمىغانلىقتىن، بۇ سوزنى ئۇچ قېتىم تەكرارلىدى، ئاندىن ھۇزەيفە ئىبنى يەمانىغا: كېچىدىن بېرى ئاۋازىمنى ئاڭلاپ تۇرۇپ جاۋاپ بەرمەيسەنغۇ؟ دىدى. ھۇزەيفە: ئى رەسۇلۇللا. سوغاق قاتتىق بولۇۋاتىدۇ، دىدى. رەسۇلۇللا ئۇنىڭغا: پەيغەمبەرنىڭ ئېھتىياجى ئۇچۇن دۇشمەنلەرنىڭ ئەھۋالىنى ئۇقۇپ كەلگىن، دىدى. ھۇزەيفە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېھتىياجى ئۇچۇن ئوزىنىڭ خەتەرگە ئۇچرىشىغا قارىماي بېرىپ، دۇشمەنلەرنىڭ قايتىپ كەتمەكچى بولغانلىقى ھەققىدە ئېنىق خەۋەر ئۇقۇپ كەلدى.

AltunOq

مۇشرىكلارنىڭ مەغلۇپ بولۇشى

مۇشرىكلار شۇ قەدەر قورققان ئىدىكى، ئۇلارنىڭ باشلىقى ئەبۇ-سۇفيان، ئارمىزغا دۈشمەن سوقۇنۇپ كىرىۋالمىسۇن، ھەر ئادەم ئۆز ھەمرىيىنىڭ قولىدىن تۇتۇۋالسۇن، دەيتتى، ئەبۇسۇفيان قايتا-ماقچى بولۇپ توگىسىنىڭ چۇلۋۇرىنى يېشىپ تۇرغاندا، سەفۋان ئىبنى ئۇمەييە ئۇنىڭغا: سەن ھەممىنىڭ باشلىقى تۇرۇپ، باشقىلارنى تاشلاپ ئۆزەڭ تىكىۋەتسەڭ قانداق بولىدۇ؟ دىدى. شۇنىڭ بىلەن ئەبەسۇفيان ھەممىنىڭ قايتىپ كېتىشىگە رۇخسەت قىلدى، مۇسۇل-مانلار ئارقىمىزدىن باستۇرۇپ كەلمىسۇن دەپ، خالىد ئىبنى ۋەلىد باشچىلىقىدا بىر توپ كىشىلەرنى قايتقۇچىلارنىڭ ئارقا تەرىپىنى قوغداشقا قويدى. ئاللاتائالا مۇسۇلمانلارنى ئەرەپ مۇشرىكلىرى بىلەن يەھۇدىلاردىن تەركىپ تاپقان دۈشمەنلەرنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچراش غېمىدىن خالاس قىلدى؛ ئاللانىڭ ئىسلام دىنىغا قىلغان ئىلتىپاتى ۋە مەرھەمىتى بولمىغان بولسا، ئەھۋال يامانلاشقان بولاتتى. مۇشرىكلارنىڭ چېكىنىپ كېتىشى زۇلقەئدە ئېيىدا بولدى. بۇنى ئاللانىڭ قۇرئاندىكى مۇنۇ ئايەتلەردە نېمەت دەپ ئاتىشى ھەقلىق ئىدى: ”ئى مومىنلەر، ئاللانىڭ سىلەرگە بەرگەن نېمىتىنى ئەسلەڭلار. بۇ چاغدا ئۈستۈڭلەرگە (دۈشمەن) قوشۇن كەلگەن ئىدى، بىز ئۇلارغا قارشى بوران ۋە سىلەرگە كورۇنمىگەن قوشۇن (پەرىشتىلەر)نى ئەۋەتتۇق. ئاللا سىلەرنىڭ قىلغان ئىشىڭلارنى كورۇپ تۇردى. شۇ چاغدا ئۇلار يۇقۇرى تەرىپىڭلاردىنمۇ ۋە تۆۋەن تەرىپىڭلاردىنمۇ كەلگەن ئىدى، بۇ چاغدا كوزۈڭلار تورلىشىپ

كەتكەن، يۈرەكلەر ئاغزىڭلارغا قاپلىشىپ قالغان، ئاللا ھەققىدە تۈرلۈك مولچەرلەردە بولغان ئىدىڭلار، بۇ يەردە مومىنلەر سىنالغان ۋە قاتتىق تەۋرىنىشكە ئۇچرىغان ئىدى. بۇ چاغدا مۇناپىقلار ۋە دىللىرىدا كېسەل بارلار ئاللا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىزگە قۇرۇق ۋەدىلەرنى قىلىپتىكەن دېيىشەتتى. بۇ چاغدا ئۇلاردىن بىر گۇرۇھ ئادەم: ئى يەسرىبلىكلەر، بۇ يەردە تۇرماي قايتىڭلار، دېيىشەتتى. ئۇلاردىن يەنە بىر گۇرۇھ ئادەم بىزنىڭ ئۆيلىرىمىز ئوچۇق دېيىشىپ رۇخسەت سورىشاتتى، بۇلارنىڭ ئۆيلىرى ئوچۇق ئەمەس، ئۇلار پەقەت قېچىشنىلا ئويلىغان.“ (سۈرە ئەھزاب، 9 ـ ئايەتتىن 13 ـ ئايەتكىچە)

بەنى قۇرەيزە غازىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرى بىلەن خەندەك غازىتىدىن قايتىپ كېلىپ، ئۇرۇش كىيىمىنى سالاي دەپ تۇرغاندا، ئاللا ئۇنى ئاتلىنىپ، مۇسۇلمانلار قىيىن ئەھۋالدا قالغان چاغدا، ۋەدىسىدە تۇرماي كېلىشىمگە خىلاپلىق قىلىپ مۇسۇلمانلارغا قارشى چىققان بەنى قۇرەيزە يەھۇدىيلىرىنى ئۇجۇقتۇرۇپ، زېمىنىنى ئۇلاردىن تازىلاشقا بۇيرۇدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىگە: ھەممىڭلار نامازدىگەرنى بەنى قۇرەيزە يېرىگە يېتىپ بارغاندا ئوقۇڭلار، دېدى. ساھابىلەر ئاتلىنىپ تېز ماڭدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېشەككە مىنىپ ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن ماڭدى، ئەلەمنى ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىبقا تۇتقۇزدى. ئورنىغا مەدىنىدە ئابدۇللا ئىبنى ئۇممۇ مەكتۇمنى قويدى. مۇسۇلمانلارنىڭ سانى 3 مىڭ كىشى ئىدى.

ساھابىلەرنىڭ بىر قىسمى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ناماز دىگەرنى ئوقۇش ۋاقتى ھەققىدىكى سۆزىنى، پەقەت تېز مېڭىش ئۈچۈن ئېيتىلغان سۆز دەپ قاراپ، ناماز دىگەرنى يولدا ۋاقتىدا ئوقۇۋالدى. بىر قىسىم كىشىلەر بۇ سۆزنى ئەينى مەنىسىدە ئېيتىلغان دەپ قاراپ، ناماز دىگەرنى بەنى قۇرەيزىدە ۋاقتى ئۆتكەندىن كېيىن ئوقۇدى. رەسۇلۇللا بۇلارنىڭ ھېچقايسىسىنى ئەيىپلىمىدى، بەنى قۇرەيزە يەھۇدىلىرى ئىسلام لەشكەرلىرىنى كورۇشى بىلەنلا، ئاللا ئۇلارنىڭ دىللىرىغا قورقۇنچ سالدى، چۈنكى مۇسۇلمانلار باشقا دۈشمەنلەر بىلەن ئۇرۇشۇۋاتقان چاغدا، يەھۇدىلار ۋەدىسىگە خىيانەت قىلغان ئىدى ۋە بۇ قەبىھ ئىشى ئېنىق ئىسپاتلانغاچقا، ئۇنىڭدىن تېنەۋالالمايتتى. مانا ھازىر ئىسلام قوشۇنىنى كورگەن بۇ يەھۇدىلار قورغانلىرىغا كىرىپ بېكىنىۋالدى. مۇسۇلمانلار ئۇلارنى 25 كۈن مۇھاسىرە قىلدى. يەھۇدىلار ئۇرۇشتىن قېچىپ قۇتۇلالمايدىغانلىقىغا، مۇھاسىرە مۇشۇنداق داۋاملىشىۋەرسە ئاچلىقتىن ئولۇپ قالىدىغانلىقىغا كوزى يېتىپ، مۇسۇلمانلاردىن بەنى نەزىرگە ئوخشاش قورالللىرىنى، يۇرتلىرىنى تاشلاپ، ماللىرىنى ئېلىپ چىقىپ كېتىشكە رۇخسەت قىلىشنى تەلەپ قىلدى. رەسۇلۇللا بۇنى قوبۇل قىلمىغاندىن كېيىن، ھېچنەرسە ئالماي ئوزلىرى تەنھا چىقىپ كېتىشىنى تەلەپ قىلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ تەلەپنىمۇ قوبۇل قىلمىدى، ئۇلارنى نىمىگە ھوكۇم قىلسا، شۇنىڭغا رازى بولمىغىچە، مۇھاسىرە قىلىۋېرىدىغانلىقىنى ئېيتتى. يەھۇدىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئەبۇلۇبابەنى ئەۋەتىپ بەرسەڭ، مەسلىھەت قىلساق، دىدى. ئەبۇلۇبابە يەھۇدىلارنىڭ ئىتتىپاقچىسى ئەۋس قەبىلىسىدىن بولۇپ، يەھۇدىلاردا ئۇنىڭ بالا-چاقا، مال-ۋارانلىرى بار ئىدى.

يەھۇدىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھوكمىگە رازى بولۇش توغرىلىق ئەبۇلۇبابەدىن مەسلىھەت سورىدى. ئۇ، پەيغەمبەر ئەلەيـ ھىسسالامنىڭ ھوكمىگە رازى بولساڭلار "مانا" دەپ بوغۇزىنى ئىشارەت قىلدى. بۇ، ئۇلۇمگە ھوكۇم قىلىدۇ، دىگىنى ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ تېخى ئورنىدىن قوزغالماي تۇرۇپلا ئاللاغا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىيانەت قىلغانلىغىنى چۈشەندى. يەھۇدىلارنىڭ يېنىدىن قايتىپ چىققاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يولۇـ قۇشتىن ئۆيىلىپ، مەدىنىگە كېلىپ ئۆزىنى مەسچىتىنىڭ تۈۋرۈكىگە باغلاپ، خاتالىغى توغرىسىدا ئاللانىڭ ھوكمىنى كۈتۈپ تۇردى؛ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۆزىنىڭ قىلمىشىنى خەۋەر قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەبۇلۇبابە دەسلەپتىلا ماڭا كەلگەن بولسا، چوقۇم ئۇنىڭ ئۈچۈن ئىستىغفار ئېيتاتتىم. ئەمدى ئۇ ھازىرقىدەك قىلغان ئىكەن، ئاللا ھوكۇم قىلمىغىچە شۇنىداق تۇرسۇن، دىدى. بەنى قۇرەيزە يەھۇدىلىرى نائىلاج بولۇپ، رەسۇلۇللانىڭ ھوكمىگە رازى بولىدىغانلىقلىرىنى بىلدۇرۇشتى. رەسۇلۇللانىڭ بۇيرۇغى بىلەن يەھۇدىلارنىڭ ئەركىشلىرى باغلاپ كەلتۈرۈلدى، ئەۋس قەبىلىـ سىنىڭ ئادەملىرى كېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بەنى قۇرەيزە يەھۇدىلىرىغىمۇ خەزرەج قەبىلىسىنىڭ ئىتتىپاقچىلىرى بولغان بەنى قەينۇقا يەھۇدىلىرىغا قىلغان مۇئامىلىگە ئوخشاش يۇمشاق مۇئامىلە قىلىشنى ئۆتۈندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلاردىن: ئاراڭلاردىن بىرەر كىشى ھوكۇم چىقارسا، شۇنىڭ ھوكمىگە رازى بولامسىلەر؟ دەپ سورىدى. ئۇلار بۇنىڭغا رازى بولىدىغانلىغىنى بىلدۇرۇشتى ۋە ھوكۇم چىقىرىشقا باشلىغى سەئىد ئىبنى مۇئازنى كورسىتىپ بېرىشتى. سەئىد ئىبنى مۇئاز خەندەك غازىتىدا ئوق تېگىپ يارىلانغان ئىدى.

AltunOq

مەجرۇھلارنى داۋالاش ئۇچۇن تەييارلانغان مەسچىتتىكى بىر چېدىردا تۇراتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئەۋەتكەن ئادەم سەئدنى ئىشىكگە مىندۇرۇپ كەلدى. ئەۋس قەبىلىسىدىن بىر گۇرۇھ ئادەم سەئدنى ئورىۋېلىپ، ئۇنىڭدىن يەھۇدىيلار توغرىلىق قاتتىق ھوكۇم چىقارماسلىقنى ئۆتۈنەتتى. سەئد ئۇلارغا: مەن سەئدگە ئاللانىڭ ھوكمىنى ئىجرا قىلىشتا كىشىلەرنىڭ ئەيىپلەشلىرىدىن قورقماسلىقنىڭ ۋاقتى كەلدى، دەيتتى. سەئد چىقىپ كەلگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ساھابىلىرى بىلەن ئولتۇراتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئۇلارغا: باشلىغىڭلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۇنى ئىشىكىدىن چۈشۈرۈڭلار، دىدى. ئۇلار سەئدنى چۈشۈرۈپ، ئۇنىڭغا: رەسۇلۇللا سېنى ئىتتىپاقچىلىرىڭ ھەققىدە ھوكۇم چىقىرىشقا بەلگىلىدى، دىيىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام سەئدگە: بەنى قۇرەيزە يەھۇدىلىرى ئۈستىدىن سەن ھوكۇم چىقارغىن، دىدى. سەئد ساھابىلەرگە قاراپ ئۇلاردىن: مېنىڭ چىقارغان ھوكمىمنى ئىجرا قىلىشقا ئاللاغا ۋەدە ۋە قەسەم بېرەلەمسىلەر؟ دەپ سورىدى. ئۇلار: ھەئە، دەپ جاۋاپ بېرىشتى. رەسۇلۇللا ماقۇللىغان جاۋاپنى ئالغاندىن كېيىن، سەئد: ئەرلەرنى ئولتۇرۇشكە، ئاياللارنى، بالىلارنى ئەسىر ئېلىشقا ھوكۇم قىلىمەن، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام سەئدگە: ئى سەئد، ئۇلار توغرىلىق ئاللانىڭ ھوكمى بويىچە ھوكۇم چىقاردىڭ، دىدى. چۈنكى سۇيىقەستچى خائىنلارنىڭ جازاسى ئەنە شۇنداق بولاتتى. ئاندىن رەسۇلۇللانىڭ بۇيرۇغى بويىچە ھوكۇم ئىجرا قىلىندى. غەنىمەتلەر توپلاندى. غەنىمەتلەر بىرمىڭ بەش يۈز قىلىچ، ئۈچ يۈز ساۋۇت، ئىككى مىڭ نەيزە، بەش يۈز قالقان ۋە نۇرغۇن ئوي-سايمان، قاچا-قومۇچ، توگە، قويلاردىن ئىبارەت ئىدى. خورما ۋە ئەسىرلەرنىمۇ

يۇقۇرقى غەنىمەتلەرگە قوشۇپ، ھەممىسىنى بەش ئۇلۇشقا بولۇپ تەقسىم قىلىشتى: ئاتلىقلارغا ئۈچ ھەسسە، پىيادىگە بىر ھەسسە بېرىلدى، يارىدارلارغا قارايدىغان ئاياللارغىمۇ غەنىمەت بېرىلدى. غەنىمەت ئىچىدە ھاراق كۆپلىرى بولۇپ، ئىچىدىكى ھاراقلار تۆكۈۋېتىلدى. بۇ ئىش ئاياقلاشقاندىن كېيىن، سەئد ئىبنى مۇئاز يارىسى ساقايماي، ئاخىرى شۇنىڭ بىلەن قازا تاپتى. ئەنسارلار ئىچىدە سەئدنىڭ دەرىجىسى مۇھاجىرلار ئىچىدە ئەبۇبەكرىنىڭ دەرىجىسىگە ئوخشاش ئىدى. ئۇ، خەندەك غازىتىدىن ئىلگىرىكى ھەممە غازاتلاردا زور قەھرىمانلىق كۆرسەتكەن ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى تولىمۇ ياخشى كۆرەتتى، ئۇنىڭ كۆرسەتكەن بۈيۈك خىزمەتلىرى بولغانلىقتىن، ئۇنىڭغا جەننەت بىلەن بىشارەت بەردى.

مۇسۇلمانلار مەدىنىگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئاللا قۇرئاندىكى مۇنۇ ئايەتنى نازىل قىلىپ، ئەبۇلۇبابەنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى: "ياخشى ئىشقا يامان ئىشنى ئارىلاشتۇرۇپ قىلغان يەنە بىر قىسىم كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ گۇناھىنى ئىقرار قىلدى، ئاللا ئۇلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىشى مۇمكىن، ئاللا مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر." (سۈرە تەۋبە، 102 ـ ئايەت) ئەبۇلۇبابە يۇقۇرقىدەك خاتالىق ئۆتكۈزگەن جايىنى ــ بەنى قۇرەيزە دىيارىنى تاشلاپ كېتىشكە ئاللاغا قەسەمياد قىلدى. بۇ غازات ئاياقلاشقاندىن كېيىن، ئاللا مۇسۇلمانلارنى سۇيىقەست ۋە خىيانەت قىلىشقا ئادەتلەنگەن يەھۇدىلارنىڭ يامان خوشنىدارچىلىقىدىن قۇتقازدى. يەھۇدىلارنىڭ چوڭلىرىدىن بىر تۈركۈم قالدۇقلىرى خەيبەردە قالغان بولۇپ، خەندەك غازىتىغا توپلىنىپ، كەلگەن مۇشرىك تائىپىلىرىنى قۇتراتقان ئەنە شۇ يەھۇدىلار ئىدى. ئۇلارنىڭ جاجىسىنى يېڭەنلىكى كېيىنكى

باپلاردا سوزلىنىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ چەھشىنىڭ قىزى زەينەبگە ئۆيلىنىشى

بۇ يىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام چەھشىنىڭ قىزى زەينەبنى نىكاھىغا ئالدى، زەينەبنىڭ ئانىسى ئۇمەيمە پەيغەمبىرىمىزنىڭ دادىسىنىڭ ھەمشىرىسى ئىدى. زەينەبنى بۇرۇن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئازات گەردىسى زەيىد ئىبنى ھارىسە ئالغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زەينەبنى زەيىدگە ئېلىپ بەرگەندە، زەينەبنىڭ ئائىلىسى ئېسىل نەسەپلىك بولغاچقا، ئۇلار بۇنى ئۆزلىرىگە ئار سانىغان ئىدى. ئەرەپلەر قىزلىرىنى قۇللارغا خوتۇنلۇققا بېرىشنى يامان كورەتتى، قۇللارغا لايىق دەپ ھىساپلىمايتتى. زەيىد گەرچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالا قىلىۋالغان ئوغلى بولسىمۇ، بۇنىڭلىق بىلەن ئۇنىڭ دەرىجىسى ئېسىل نەسەپ دەرىجىسىگە كوتىرىلمەيتتى. ئاللا قۇرئاندىكى مۇنۇ ئايەتنى نازىل قىلغاندىن كېيىن، زەينەبنىڭ ئائىلىسى ئۇنى زەيىدگە بېرىشتىن باش تارتىشقا ئىلاجىسىز قالدى: ”ئاللا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىرەر ئىشتا ھوكۇم چىقارغان چاغدا، ئەر-ئايال مومىنلەرنىڭ ئوز ئىشىدا ئىختىيارلىغى بولمايدۇ. كىمكى ئاللاغا ۋە ئاللانىڭ پەيغەمبىرىگە ئاسيىلىق قىلسا، ئوپ-ئوچۇق ئازغان بولىدۇ.“ (سۇرە ئەھزاب، 36-ئايەت) زەيىد زەينەبنى ئالغاندىن كېيىن، ئۇ زەيىدگە يۇغانلىق ۋە تەكەببۇرلۇق قىلغانلىقتىن، زەيىد بۇنىڭغا چىدالماي رەسۇلۇللاغا ئۇنى شىكايەت قىلغاندا، رەسۇلۇللا زەيىدنى چىداشقا ۋە سەۋرى قىلىشقا بۇيرۇدى. زەيىد

ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە ئوتتۇشكە بولمايدىغانلىقىنى بايان قىلىپ، زەينەبنى قويۇپ بەرمەكچى بولغانلىقىنى تەكرار ئېيتتى. مۇنداق ئەر-خوتۇننىڭ بىللە تۇرۇشى مۇمكىن بولمىغانلىقتىن، ئاللا پەيغەمبىرىنى زەينەب قويۇپ بېرىلگەندىن كېيىن ئۇنى ئېلىشقا بۇيرۇدى. مۇنداق قىلىش، بىر تەرەپتىن، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ماجرانى ھەل قىلىش، يەنە بىر تەرەپتىن، زەينەبنىڭ قولىغا نىكاھلىنىش بىلەن زايە بولغان شەرىپىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئىدى. لېكىن رەسۇلۇللا يەھۇدى ۋە ئەرەبلەرنىڭ، بېقىۋالغان ئوغلىنىڭ خوتۇنىنى ئالدى، دەپ ئەيىپلىشىدىن قورقتى. شۇڭا زەيدگە: ئايالىڭنى قويۇۋەتمە، ئاللادىن قورققىن، دېدى. ئاللا ئاشكارا ئېيتقان نەرسىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاغزىدىن چىقىرالمىدى، بېقىۋالغان ئوغلىنىڭ خوتۇننى ئېلىشنى ھارام دەپ قاراش ئادىتىنى ئاللا قۇرئاندىكى مۇنۇ ئايەت بىلەن قەتئىي ھۆكۈم چىقىرىپ ئەمەلدىن قالدۇردى: "موسۇلمانلارغا ئۇلارنىڭ بېقىۋالغان ئوغۇللىرىنىڭ قويۇۋەتكەن خوتۇنلىرىنى نىكاھلاپ ئالسا گۇنا بولماسلىقى ئۈچۈن، زەيد زەينەبنى قويۇۋەتكەندىن كېيىن، ئۇنى ساڭا نىكاھلاپ بەردۇق، ئاللانىڭ ئەمرى ئورۇنلىنىشى كېرەك." (سۇرە ئەھزاب، 37-ئايەتنىڭ بىر قىسمى) ئاندىن ئاللا ئەرەبلەرنىڭ بالا بېقىۋېلىش ئادىتىدىكى زىيانلارنى كوزدە تۇتۇپ، بۇ ئادەتنى قۇرئاندىكى مۇنۇ ئايەتنى نازىل قىلىش بىلەن ھارام قىلدى: "مۇھەممەد سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى ئەر كىشىلەردىن بىرىنىڭ ئاتىسى ئەمەس. لېكىن ئۇ ئاللانىڭ پەيغەمبىرى ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاخىرقىسىدۇر. ئاللا ھەممە نەرسىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر." (سۇرە ئەھزاب، 40-ئايەت) مۇشۇ ۋاقىتتىن باشلاپ، زەيدنىڭ ئىسمى مۇھەممەدنىڭ ئوغلى زەيد دېيىلمەستىن، ھارىسەنىڭ ئوغلى

AltunOq

زەيىد دېيىلىدىغان بولىدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە زەيدنىڭ ئىسمى قۇرئاندا ئەسىرلەر داۋامىدا تىلغا ئېلىنىپ تۇرىدىغان بولدى.

نادان تارىخچىلار ۋە پەس غەرەزلىك كىشىلەر بۇ ۋەقە توغرىسىدا ئەقىلدىن ئازغان ئادەملەردەك بەزى سوزلەرنى قىلدى. ئۇلارنىڭ ئېيتىشىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى زەيدنى يوقلاپ بارغاندا، شامال پەردىنى كوتىرىۋەتكەنمىش، پەيغەمبىرىم زەينەبنى تاسادىپى كورۇپ قېلىپ كوڭلىگە يېقىپ قالغاچقا، سۇبھانئاللا دېگەنمىش. زەيدنىڭ خوتۇنى بۇ ئەھۋالنى ئۇنىڭغا ئېيتقاندىن كېيىن، ئۇ خوتۇننى قويۇۋېتىشنى لازىم تاپقانمىش. شۇنىڭ بىلەن ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بېرىپ نىيىتىنى ئېيتقاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى مۇنداق قىلىشتىن توسقانمىش ۋە هاكازا......

بۇ رىۋايەتنىڭ يالغانلىقىنى شۇنىڭدىن كورۇۋالغىلى بولىدۇكى، ئەرەپ خوتۇنلىرى بۇ چاغدا تېخى يۇزلىرىنى يېپىشنى ئۇقمايتتى؛ زەينەب پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ هاممىسىنىڭ قىزى ۋە رەسۇلۇللا مەككىدىكى چاغدىلا مۇسۇلمان بولغان. شۇنداق تۇرۇغلۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمان بولغان زەينەبنى ئون يىلغىچە كورمەي، شامالنىڭ تاسادىپى هالدا پەردىنى ئېچىۋېتىشى بىلەن كورۇپ قالامدۇ؟ زەينەبنى زەيدگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوزى ئېلىپ بەرگەن، ئەگەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدا زەينەبگە قىزىقىش ياكى ئۇنى ياخشى كورۇپ قېلىش بولىدىغان بولسا، ئۇنىڭ بۇرۇنلا زەينەبنى ئېلىشىغا هېچقانداق توسالغۇ يوق ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوزىنىڭ ئاللا تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى، ئاللانىڭ قۇرئاندىكى: "بىز كاپىرلاردىن بىر جامائەنى پايدىلاندۇرغان دۇنيانىڭ مال-مۇلۇك، زىبۇ-زىننەتلىرىگە كوز

سالمىغىن" دېگەن بۇيرۇغىنى ئۆز ئۇممەتلىرىگە ئەتىگەن ـ ئاخشامدا ئېيتىپ، تىلاۋەت قىلىپ تۇرۇغلۇق، ئۇنىڭ ئۆز كىشىلىرىنىڭ بىرىـ نىڭ ئۆيىگە كىرىپ خوتۇنىغا تاسادىپى كوزى چۈشۈپ قېلىش بىلەنلا، ئۇنى ئېلىشنى ئارزۇ قىلىشىنى تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس. بۇ، كوڭلىمىزگە باشقىچە تۇيۇلىدىغان چوڭ ئىش، ئاددى بىر كىشىـ دىن سادىر بولسىمۇ ئەيىپلىنىدىغان ئىش. بۇنىداق ئىشنىڭ پۈتۈن تارىخچىلار بىردەك ئېتىراپ قىلغان ئەڭ ئەخلاقلىق، پەس ھەۋەسـ لەردىن تولىمۇ خالى، ئەڭ زىرەك ۋە دانا، ھەتتا ئاللا قۇرئانىدا: "سەن ھەقىقەتەن بۈيۈك ئەخلاقتا ئىگىسەن" (سۈرە قەلەم، 4 ـ ئايەت) دەپ ماختىغان زاتتىن سادىر بولۇشى مۇمكىنمۇ؟ شۈبھىسىزكى، بۇ ئەپسانىنىمۇ، خۇددى غەرانىق ئەپسانىسىگە ئوخشاش، ئىسلام دىنىنىڭ دۈشمەنلىرى ئۆز غەرەزلىرىگە يېتىش مەقسىدىدە توقۇپ چىققان. خۇداغا شۈكرىكى، بۇ ئەپسانە تارىخىي ۋە ئەقلىي دەلىللەر بىلەن يىمىرىپ تاشلاندى. شۈبھىسىزكى، ھەقىقىي ئەھۋال يۇقۇرىدا بايان قىلىپ ئۆتكىنىمىزدەك. ئاللانىڭ قۇرئاندىكى مۇنۇ سوزىمۇ شۇنى تەستىقلايدۇ: "سەن شۇ چاغنى ئەسلىگىنكى، ئاللا نېمەت بەرگەن، سەنمۇ ئىنئام قىلغان كىشىگە: خوتۇنۇڭنى نىكاھىڭدا تۇتقىن، ئاللاـ دىن قورققىن، دېدىڭ. ئاللا ئاشكارىلىماقچى بولغان نەرسىنى كوڭلىڭدە يوشۇردۇڭ، كىشىلەرنىڭ تەنە قىلىشىدىن قورقتۇڭ. ھالـ بۇكى، ئاللادىن قورقۇشۇڭ ئەڭ ھەقلىق ئىدى. مومىنلەرگە ئۇلارنىڭ بېقىۋالغان ئوغۇللىرىنىڭ قويۇپ بەرگەن خوتۇنلىرىنى نىكاھلاپ ئالسا گۇنا بولماسلىقى ئۈچۈن، زەينەبنى زەيد قويۇۋەتكەندىن كېيىن ساڭا نىكاھلاپ بەردۇق. ئاللانىڭ ئەمرى ئورۇنلىنىشى كېرەك." (سۈرە ئەھزاب، 37 ـ ئايەت) بۇ يەردە ئاللا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ

زەينەبنى ئېلىشىدىن باشقا نەرسىنى كورسەتكىنى يوق، قۇرئان بۇنىڭغا چوڭ گۇۋا.

يۈزنى يېپىشنىڭ يولغا قويۇلۇشى

مۇشۇ يىلى يۈزنى يېپىش توغرىلىق ئايەت نازىل بولدى. يۈزنى يېپىش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىغا خاس ئىدى. يۈزنى يېپىش ھەققىدە ئايەت نازىل بولۇشتىن ئىلگىرى، ئومەر ئىبنى خەتتاب يۈزنى يېپىشنىڭ يولغا قويۇلۇشىنى خالايتتى ۋە كوپ تىلغا ئالاتتى، بۇ ھەقتە ئايەت نازىل بولۇشىنى ئارزۇ قىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىغا: شۇنداق بولغاندا، سىلەرنى ھېچ كوز كورمەيتتى، دەيتتى. بۇ توغرىلىق قۇرئاندىكى مۇنۇ ئايەت نازىل بولدى: "پەيغەمبەرنىڭ ئاياللىرىدىن بىر نەرسە سورىغان ۋاقتىڭلاردا، پەردە ئارقىسىدا تۇرۇپ سوراڭلار، مۇنداق قىلىش ئىككىلا تەرەپنىڭ كوڭلىنى پاك تۇتىدۇ." (سۇرە ئەھزاب، 53 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) بەزىلەر: ھامىلىرىمىزنىڭ قىزلىرى بىلەن پەردىسىز گەپلىشىشتىن چەكلىنەمدۇق؟ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئولگەندە، چوقۇم ئائىشەنى ئالىمەن، دىگەن گەپلەرنى قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئاللا يۇقۇرقى ئايەتنىڭ ئاخىرىدا مۇنداق دىدى: "رەسۇلۇللانى رەنجىتىپ قويۇدىغان ئىشلارنى قىلىشىڭلارغا ۋە ۋاپاتىدىن كېيىن ئۇنىڭ ئاياللىرىنى ئېلىشىڭلارغا ھەرگىز بولمايدۇ. چۈنكى بۇ، ئاللانىڭ ئالدىدا چوڭ گۇنادۇر." (سۇرە ئەھزاب، 53 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) شۇنىڭ بىلەن بىللە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىدىن باشقا مۇسۇلمان ئاياللىرىمۇ ھايالىق ۋە ئېپپەتلىك بولۇشقا بۇيرۇلدى؛ ئەرلەرمۇ ھايالىق بولۇشقا

بۇيرۇلغان ئىدى؛ ئايالللار يەنە ئىچكى زىننەتلىرىنى نامەھرەمدىن يوشۇرۇشقا بۇيرۇلدى، بارماقتىكى ئۈزۈك، تىرناقلاردىكى خىنە، كوزلەردىكى سۇرمە قاتارلىق تاشقى زىننەتلەر بۇنىڭغا كىرمەيدۇ. قولغا سالىدىغان بىلەيزۈك، پايە ئۈزۈك، بويۇنغا ئاسىدىغان مارجان-مونچاق، باشقا كىيىدىغان تاج، كوكرەككە قادايدىغان بۇلاپكا ۋە قۇلاققا ئاسىدىغان سىرغا-سوكە قاتارلىقلار ئاشكارىلاشقا بولمايدىغان زىننەت بۇيۇملىرى. ئاشكارا زىننەت ۋە يوشۇرۇن زىننەتلەردىن ئۇلارنىڭ جايلاشقان ئورۇنلىرى كوزدە تۇتۇلىدۇ. يەنە ئايالارنىڭ كوكسى ئېچىلىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ياقىلىرىدىكى ئوچۇق جايلارغا لىچەك سېلىش بۇيرۇلدى. چۈنكى ئۇ چاغلاردا ئايالللارنىڭ ياقىلىرى كەڭ بولۇپ، كوكرەكلىرى ئېچىلىپ قالاتتى، لىچەكلىرىنى ئارقىلىرىدىن سېلىۋالاتتى. پاچاقلىرىدا ھالقا بارلىقىنى بىلدۇرۇش ئۈچۈن پۇتلىرىنى يەرگە ئۇرۇش مەنئى قىلىندى، زىننەتنى كورستىشنىڭ مەنئى قىلىنىشىدىن كېيىن، زىننەتنىڭ ئاۋازىنى ئاشكارىلاشمۇ مەنئى قىلىنغانلىقتىن، زىننەت جايلاشقان ئورۇنلارنى يېپىشنىڭ تېخىمۇ زورۇر ئىكەنلىكى ئوز-ئوزىدىن مەلۇملۇق. ئاللا قۇرئاندا مۇنداق دەيدۇ: ”مومىنلەرگە ئېيتقىنكى، (نامەھرەملەرگە) تىكىلىپ قارىماسۇن، ئەۋرەتلىرىنى ياپسۇن. تاشقى زىننەتلىرىدىن باشقا زىننەتلىرىنى ئاشكارىلىمىسۇن، لىچەكلىرىنى ياقىلىرىغا ياپسۇن. ئىچكى زىننەتلىرىنى ئەرلىرىدىن ياكى ئاتىلىرىدىن، ياكى قېينى ئاتىلىرىدىن، ياكى ئوغۇللىرىدىن، ياكى ئەرلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، ياكى خوتۇنلارنىڭ ئوز قېرىنداشلىرىدىن، ياكى قېرىنداشلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، ياكى ھەمشىرىلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، ياكى دىنداش ئايالالاردىن، ياكى قول ئاستىدىكى چورىلەردىن، قۇللاردىن تابى-

لەر① ياكى ئاياللارنىڭ ئۇياتلىق جايلىرىنى ئۇقمايدىغان (بالاغەتكە يەتمىگەن) باللاردىن باشقا كىشىلەرگە كۆرسەتمىسۇن. خوتۇنلار ئىچكى زىننەتلىرىنى كىشىلەرگە بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئاياقلىرىنى يەرگە ئۇرمىسۇن. ئى مۆمىنلەر، بەختكە ئېرىشىش ئۈچۈن ھەممىڭلار ئاللاغا تەۋبە قىلىڭلار.“ (سۈرە نۇر، 31 ـ ئايەت) ئىسلامنىڭ دەسلەپكى چاغلىرىدا، ئاياللار جاھىلىيەت دەۋرىدىكىدەك بىر كوينەك ۋە بىر لىچەك بىلەنلا تالاغا چىقاتتى. ئازات ئايال بىلەن دېدەكنىڭ پەرقى يوق ئىدى. دېدەكلەر كېچىسى تالاغا ھاجەتكە چىققان چاغلىرىدا، ئۇلارغا ياش كىشىلەر ۋە شوخ يىگىتلەر چېقىلىپ قوياتتى، شۇ قاتاردا ئازات ئاياللارغىمۇ دېدەكمىكىن دەپ چېقىلىپ قوياتتى. شۇڭا دېدەك ئاياللاردىن پەرقلەندۈرۈش ئۈچۈن، ئازات ئاياللارغا لىچەك سېلىپ يۈزلىرىنى ۋە ساغرىلىرىنى يېپىپ يۈرۈش بۇيرۇلدى. مۇنداق بولغاندا، ئۇلار سۇرلۇك ۋە سالماق كۆرۈنەتتى ـ دە، ئەرلەر ئۇلارغا كۆز سالمايتتى. ئاللا قۇرئاندا مۇنداق دېگەن: ”ئى پەيغەمبەر، ئاياللىرىڭغا، قىزلىرىڭغا ۋە مۆمىنلەرنىڭ ئاياللىرىغا ئېيتقىنكى، نىمچا بىلەن بەدىنىنى ئورىۋالسۇن. بۇنداق قىلغاندا، ئۇلار ئەڭ ئوڭاي تونۇلىدۇ ـ دە، باشقىلار ئۇلارغا چېقىلمايدۇ. ئاللا بەندىلىرىگە مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىۋاندۇر.“ (سۈرە ئەھزاب، 59 ـ ئايەت) ئاياللارنىڭ تېگىدىغان كىشىلىرىگىمۇ كۆرۈنمەي مەستۇرە بولۇشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا يوق ئىش ئىدى،

---

① تابىلەر ــ قوساق بېقىش ئۈچۈن كىشىلەرنىڭ ئۆيلىرىگە بارىدىغان چاقىرىلمىغان مېھمانلار، ياشانغان ياكى دەلدۈش بولغانلىقى تۈپەيلىدىن خوتۇنلارغا ھاجىتى چۈشمەيدىغانلار. ــ ت

سەلەف-سالىھلارنىڭ زامانلىرىدىمۇ يوق ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خوتۇننى كۆرۈپ ئېلىشنى سۈننەت قىلدى. مۇنداق قىلىش ئەر كىشى ئالماقچى بولغان ئايال بىلەن تونۇشۇشقا، ئىككىسىنىڭ ئىناق بولۇشىغا پايدىلىق، بۇ بولسا ئىسلام دىنى ئالىملىرىنىڭ ئورتاق قارىشى. بۈيۈك ئىسلام ئالىمى ئىمام غەززالى «ئىھيائۇ ئۇلۇمىددىن» ناملىق كىتاۋىدا مۇنداق دەيدۇ: "شەرىئەت ئەر-خوتۇننىڭ ئىناق بولۇشىنى كۆزدە تۇتۇپ، خوتۇن ئېلىشتىن ئىلگىرى ئۇنى كۆرۈشنى ياخشى ئىش ھېساپلايدۇ. شۇڭا بىرەر ئايالنى ئالماقچى بولساڭ، ئۇنى كۆرۈپ ئالغىن، بۇنىڭ ئىناقلىقتا پايدىسى بار. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەنسار ئاياللارنىڭ كۆزلىرىدە قۇسۇرلىرى بار. ئۆيلەنمەكچى بولغانلىرىڭلار ئۇلارنى كۆرۈپ ئېلىڭلار، دېگەن. بەزىلەر ئۇلارنىڭ كۆز نۇرى ئاجىز ئىدى دەيدۇ، بەزىلىرى كۆزلىرى كىچىك ئىدى، دەيدۇ. بەزى دىندارلار ئۆيلەنمەكچى بولسا، ئالدىنىپ قالماسلىقى ئۈچۈن، ئالماقچى بولغان خوتۇننى ئۈزۈن تەكشۈرۈپ قاراپ ئالاتتى." ئەمەش دېگەن ئالىم: "ئالىدىغان ئايالنى كۆرمەستىن قىلىغان توينىڭ ھەممىسى ئاخىر كىشىگە غەم-قايغۇ ئېلىپ كېلىدۇ" دېگەن. زاماننىڭ بۇزۇلغانلىقى ۋە كىشىلەرنى گۈزەل ئەخلاقلىق قىلىپ تەربىيىلەيدىغان توغرا دىنىي تەربىيىنىڭ بولمىغانلىقى ئۈچۈن، دەسلەپكى دەۋرلەردىكى مۇسۇلمانلار ئاممىسى بۇزۇقچىلىقلارنى چەكلەش، پىتنە-پاساتنىڭ ئالدىنى ئېلىش مەقسىدىدە، پۈتۈن ئاياللارنى مەستۇرە قىلىشنى ياخشى ئىش دەپ ھېساپلىغان بولۇشى مۇمكىن.

ھەجنىڭ پەرز قىلىنىشى

كوپچىلىك ئالىملارنىڭ پىكرىچە، مۇشۇ يىلى (5-يىلى) ئاللا مۇسۇلمانلاردىن ھەجگە بېرىش شەرتىنى هازىرلاپ، قادىر بولالىغان ئادەمگە ھەج قىلىشنى پەرز قىلدى. ھەج قىلىشتىن مەقسەت تۇرلۇك جايلاردىن كەلگەن مۇسۇلمانلار يىغىلىپ، ئاللادىن ياردەم بېرىشنى، ئىسلام دىنىغا ئېتىقات قىلغانلىقى ئۇچۇن مەدەت بېرىشنى تىلەپ، ئاللاغا يۈزلىنىش ۋە ئىلتىجا قىلىشتىن ئىبارەت. ھەج مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزئارا ئالاقىسىنى مۇستەھكەملەش ۋە ئىتتىپاقىنى كۈچەيتىش بىلەن مۇسۇلمانلارغا زور پايدا كەلتۈرىدۇ.

ھىجرىيىنىڭ 6-يىلى

قوشۇن ئەۋەتىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇشۇ يىلى مۇھەررەم ئېيىنىڭ 10-كۈنى مۇھەممەد ئىبنى مەسلەمە قوماندانلىقىدا ئوتتۇز نەپەر ئەسكەر چىقىرىپ، ئۇلارنى زەرىيىيە① دىگەن جايدا ئولتۇرۇشلۇق بەنى بەكرى قەبىلىسىدىن بىر تۈركۈم خەلققە ھۇجۇم قىلىشقا بۇيرۇدى. لەشكەرلەر كۈندۈزى يوشۇرۇنۇپ، كېچىسى مېڭىپ ئۇلارغا ھۇجۇم قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئون ئادىمىنى ئولتۇردى، قالغانلىرىنى قاچۇرۇپ قويدى. قوشۇن ئۇلارنىڭ قوي، توگىلىرىنى غەنىمەت ئېلىپ قايتتى. قوشۇن

---

① بەسرىنىڭ يولىدىكى مەدىنىگە يەتتە كۈنلۈك كېلىدىغان جاي.

مەدىنىگە قايتىپ كېلىۋېتىپ يولدا بەنى ھەنىفە قەبىلىسىنىڭ باشلىق-لىرىدىن سۇمامە ئىبنى ئۇسالغا ئۇچراپ قېلىپ، ئۇنى تونۇماي ئەسىر ئېلىپ قايتتى. رەسۇلۇللا سۇمامەنى تونۇپ، ئۇنىڭغا ناھايىتى ياخشى مۇئامىلە قىلدى. سۇمامە مۇسۇلمان بولۇشتىن باش تارتقان بولسىمۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈچ كۈندىن كېيىن ئۇنى ئازات قىلىپ قويۇپ بەردى. سۇمامە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن مۇنداق چوڭ ياخشىلىقنى كۆرگەندىن كېيىن، گۈزەل ئەخلاقلار ئاساسىغا قۇرۇلغان ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلماي ھاۋايى-ھەۋەسكە بېرىلىشىنىڭ بىھۇدە ئىش ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا قايتىپ بېرىپ، ئۆز ئىختىيارى بىلەن ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلدى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئى مۇھەممەد، ئاللا بىلەن قەسەم قىلى-مەنكى، يەر يۈزىدە ئەڭ ئۆچ كۆرىدىغان ئادىمىم سەن ئىدىڭ، ئەمدى سەن ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان ئادىمىم بولۇپ قالدىڭ. ئىسلام دىنى يەر يۈزىدە مەن ئەڭ يامان كۆرىدىغان دىن ئىدى، ئەمدى ئۇ مەن ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان دىنغا ئايلاندى؛ يۇرتۇڭ مەن ئەڭ يامان كۆرىدىغان يۇرت ئىدى، ئەمدى ئۇ مەن ئەڭ ياخشى كۆرىدى-غان يۇرتقا ئايلاندى، دېدى. سۇمامەنىڭ مۇسۇلمان بولۇشىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناھايىتى خۇرسەن بولدى، چۈنكى سۇمامەگە ئۇنىڭ خەلقى ئىتائەت قىلاتتى. سۇمامە يۇرتىغا قايتىشتا بەيتۇللانى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن مەككىگە كىرىپ، مۇسۇلمان بولغانلىقىنى بىلدۈردى. قۇرەيشلەر ئۇنىڭغا زىيان-زەخمەت يەتكۈزمەكچى بولغان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ يەمامەنىڭ ئاشلىقىغا بولغان ئېھتىياجىنى كۆزدە تۇتۇپ، ئۇنىڭغا چېقىلمىدى. سۇمامە قۇرەيشلەر مۇسۇلمان بولمىغىچە، ئۇلارغا يامامەنىڭ ئاشلىقىنى ئەۋەتمەسلىككە قەسەم

AltunOq

قىلدى، بۇنىڭ بىلەن قۇرەيشلەر ئاشلىقتىن قىسلىپ ئېغىر ئەھۋالدا قالدى. ئۇلار ئىلاجسىزلىقتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يېلىنىپ، ئۆزلىرىنىڭ يەمامەدىن ئاشلىق ئېلىشىغا ياردەم قىلىشىنى ئۆتۈندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆز تەبىئىتىدىكى رەھىمدىللىق بويىچە، ئۇلارغا شەپقەت قىلىپ، يەمامەدىن قۇرەيش خەلقىگە كېلىدىغان ئاشلىقنى توسماسلىق توغرىلىق سۇمامەگە خەت يېزىپ ئەۋەتتى. شۇنىڭ بىلەن سۇمامە قۇرەيش خەلقىگە كېلىدىغان ئاشلىقنى توسمىدى. سۇمامە دىگەن بۇ ئېسىل ئادەمنىڭ ئىسلام دىنىغا ئېتىقادى چىڭ ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن، يەمامە خەلقىنىڭ تولىسى ئىسلام دىنىدىن يۈز ئۆرۈپ مۇسەيلىمىگە ئەگىشىپ كەتكەندە، ئۇ خەلقنى توسۇپ: مۇسەيلىمىنىڭ ئىشى زۇلمەتلىك، يالغان ئىش. ئۇنىڭغا ئەگەشكەنلەرنى ئاللا بەدبەخت قىلىدۇ، ئۇنىڭغا ئەگىشىشتىن ساقلىنىڭلار، دىگەن. شۇنىڭ بىلەن يەمامە خەلقىدىن نۇرغۇن ئادەم سۇمامە بىلەن ئىسلام دىنىدا چىڭ تۇرغان. ئاللا ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن!

بەنى لىھيان غازىتى

بەنى لىھيان خەلقى، يۇقۇرقى باپلاردا بايان قىلغىنىمىزدەك، ئاسىم ئىبنى سابىت ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرىنى ئۆلتۈرگەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلاردىن قايغۇرۇپ، دۈشمەنلەردىن قىساس ئېلىش پۇرسىتىنى كۈتۈپ كەلدى. ئۇ مۇشۇ يىلى رەبىئۇل ئەۋۋەل ئېيىدا ساھابىلىرىنى تەييارلىنىشقا بۇيرۇدى؛ ئۇرۇشقا ئاتلانغانلىقىنى دۈشمەنلەردىن يوشۇرۇش مەقسىدىدە، غازاتلىرىنىڭ كوپ

قىسمىدا ئەۋۋەل مەخپىيەتلىكنى يوشۇرغاندەك، بۇ قېتىممۇ قەيەرگە ئاتلىنىشنى مەخپى تۇتتى؛ مەدىنىدە ئىبنى ئۇممۇ مەكتۇمنى قالدۇ- رۇپ، ئىككى يۈز نەپەر ئادەم بىلەن ئاتلاندى؛ بۇلاردىن يىگىرمىسى ئاتلىق ئىدى. ئاسىم ئىبنى سابىت باشچىلىغىدىكى ساھابىلىرنىڭ شەھىت بولغان جايىغا يېتىپ كەلگەندە، ئۇلارغا ئىچى ئاغرىپ دۇئا قىلدى. بۇنىڭدىن خەۋەر تاپقان بەنى لىھيان خەلقى تاغلارغا تار- قاپ كەتتى. بۇلارنىڭ يۇرتىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى كۈن تۇرۇپ، تەرەپ-تەرەپكە چارلىغۇچىلارنى ئەۋەتىپ باققان بولسىمۇ، ھېچكىم ئۇچرىمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككە مۇشرىكلىرىگە ئۆزىنىڭ شەۋكىتىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن، بىر قىسىم ساھابىلىرىنى ئۇسفانىغا① ئەۋەتتى. ئۇلار كورائۇغەمىم② دىگەن يەرگە كېلىپ، مۇشرىكلارنىڭ كوزىگە كورۇنۇپ قايتتى. ئاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە قايتىپ كەلدى. ئۇ يول بويىي بۇ دۇئانى ئوقۇپ كەلدى: "قايتىپ كەلگۈچىلەرمىز، تەۋبە قىلغۇچىلارمىز، رەببىمىزگە ھەمدۇ ئېيتقۇچىلارمىز. يول ئازاۋىدىن، مەنزىل قايغۇ- سىدىن، ئائىلە ۋە مال-مۈلۈكلىرىمىزگە پىشكەللىك يېتىشتىن ئاللا- دىن ئامانلىق تىلەيمىز."

غابە غازىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ غابە③ دىگەن جايىدا بېقىلىۋاتقان

---

① مەككىگە يېقىن بىر جاي.

② ئۇسفاننىڭ جەنۇبىغا 8 مىل يىراق كېلىدىغان بىر جاي.

③ مەدىنىدىن 12 مىل يىراقلىقتا غەتافان تەرەپكە توغرا كېلىدىغان بىر جاي.

يېگىرمە توگىسى بار ئىدى. ئۇيەيىنە ئىبنى ھەس قىرق ئاتلىق ئادەم بىلەن كېلىپ پادىچىنى ئۆلتۈرۈپ، بۇ توگىلەرنى بۇلاپ كەتتى. ئەنسارلاردىن سەلەمە ئىبنى ئەكۋە دىگەن بىر كىشى بۇ خەۋەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يەتكۈزدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى مۇسۇلمانلار يېتىپ بارغىچە، دۈشمەنلەرنىڭ ئارقىسىدىن ئوق ئېتىپ، ئۇلارنى بەنت قىلىپ تۇرۇشقا بۇيرۇدى. ئۇ دۈشمەنىنىڭ ئارقىسىدىن يۈگرەپ يېتىشىۋېلىپ ئوق ئېتىشقا باشلىدى. دۈشمەنلەر قوغلىسا، قېچىپ تۇتۇق بەرمەيتتى، دۈشمەنلەر قاپتالغا كىرگەندە بولسا تاققا چىقىۋېلىپ تاش ئاتاتتى. نەتىجىدە دۈشمەنلەر، مۇسۇلمانلار قوغلاپ يېتىشىۋالمىسۇن دەپ، يۈك-تاقلىرىنى يېنىكلىتىش ئۈچۈن قوللىرىدىكى نۇرغۇن نەيزە ۋە كىيىملەرنى تاشلاپ كەتتى. مۇسۇلمانلار قوشۇنى يېتىپ كەلگىچە، سەلەمە دۈشمەنلەرنى شۇنداق بەنت قىلىپ تۇردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىنى دۈشمەنىنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاشقا چاقىردى. بىرىنچى بولۇپ ئاۋاز قوشۇپ كەلگەن كىشى مىقداد ئىبنى ئەسۋەد بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا ئەلەمنى تۇتقۇزۇپ: دۈشمەننى قوغلاپ ماڭ، ئارقاڭدىن يېتىمەن، دىدى. مىقداد ئاتلىقلارنى ئەگەشتۈرۈپ دۈشمەنىنىڭ ئاخىرقى قىسمىغا يېتىشىۋالدى. ئارىدا ئېتىشىش بولۇپ، مۇسۇلمانلاردىن بىر كىشى شەھىت بولدى، مۇشرىكلاردىن ئىككى كىشى ئۆلدى، مۇسۇلمانلار دۈشمەندىن توگىلەرنىڭ كوپ قىسمىنى قايتۇرۇۋالدى. قالغان توگىلەرنى دۈشمەنىنىڭ ئالدىنقى قىسمى ئېلىپ قېچىپ كەتتى.

قوشۇن ئەۋەتىش

يۇقۇرىدا تىلغا ئېلىنغان بەنى ئەسەد قەبىلىسى ئوتكېن - كەچكەن مۇسۇلمانلارغا ھەمىشە زىيان يەتكۈزۈپ تۇراتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا ھۇجۇم قىلىش ئۇچۇن، ئوكاشە ئىبنى مىھسەن باشچىلىقىدا قىرىق ئادەم ئەۋەتتى، لەشكەرلەر ئۇلارنىڭ يۇرتىغا يېقىن بارغاندا، ئۇلار تۇيۇپ قېلىپ قېچىپ كېتىشتى. لەشكەرلەر بۇ يەردە ئۇخلاۋاتقان بىر ئادەمنى تۇتۇۋېلىپ ئۇنىڭغا: قېچىپ كەتكەنلەرنىڭ چارۋىلىرىنىڭ نەدىلىگىنى ئېيتىپ بەرسەڭ، ساڭا ئامانلىق بېرىمىز، دېۋىدى، ئۇ ئۇلارنىڭ چارۋىلىرىنىڭ نەدىلىگىنى ئېيتىپ بەردى. شۇنىڭ بىلەن لەشكەرلەر يۇز توگىنى غەنىمەت ئېلىپ مەدىنىگە ئامان - ئېسەن قايتىپ كېلىشتى.

قوشۇن ئەۋەتىش

مۇشۇ يىلى رەبىئۇل ئەۋۋەل ئېيىدا، زىلقەسسە① دېگەن يەردىكى ئەرەپلەرنىڭ مۇسۇلمانلارنىڭ ھەيفا② دېگەن يەردە بېقىلىۋاتقان چارۋا - ماللىرىنى بۇلاپ كەتمەكچى بولۇۋاتقانلىقى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئاڭلاندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇھەممەد ئىبنى مەسلەمە باشچىلىقىدا ئون ئادەم ئەۋەتتى. مۇسۇلمانلار دۇشمەن

---

① رەبزەنىڭ يولىدا مەدىنىدىن 24 مىل يىراقلىقتىكى بىر جاي.

② مەدىنىنىڭ يېنىدىكى بىرجاي.

Altun0q

يۇرتىغا كىچىدە يېتىپ باردى. موكۇپ تۇرغان مۇشرىكلار بۇ مۇسۇلمانلار ئۇخلاۋاتقاندا تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىپ، مۇھەممەد ئىبنى مەسلەمەدىن باشقىلىرىنىڭ ھەممىسىنى شەھىت قىلدى. دۈشمەنلەر ئۇنىمۇ ئۆلدى دەپ ئويلاپ، تاشلاپ كەتكەن ئىدى. مۇھەممەد ئىبنى مەسلەمە مەدىنىگە قايتىپ بېرىپ، ئەھۋالنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مەلۇم قىلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دۈشمەندىن قىساس ئېلىش ئۈچۈن، شۇ يىلى رەبىئۇل ئاخىر ئېيىدا ئەبۇ ئۇبەيدە ئامىر ئىبنى جەرراھ باشچىلىقىدا قىرىق ئادەم ئەۋەتتى. بۇلار دۈشمەن يۇرتىغا يېتىپ كەلگەندە، دۈشمەنلەر قېچىپ تارقاپ كەتكەن ئىدى. مۇسۇلمانلار دۈشمەنلەرنىڭ چارۋىلىرىنى غەنىمەت ئېلىپ قايتتى.

قوشۇن ئەۋەتىش

خەندەك غازىتىدا مۇسۇلمانلارغا ھۇجۇم قىلغان مۇشرىكلارغا قوشۇلۇپ كەلگەن بەنى سولەيىم قەبىلىسىنىڭ ئەدىۋىنى بېرىش ئۈچۈن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رەبىئۇل ئاخىر ئېيىدا زەيىد ئىبنى ھارىسە باشچىلىقىدا لەشكەر ئەۋەتتى. لەشكەرلەر دۈشمەن يۇرتىغا يېتىپ بارغاندا، دۈشمەننىڭ قېچىپ كەتكەنلىكىنى ئۇقتى. ئۇلار بۇيەردە موزەينە قەبىلىسىدىن بىر خوتۇننىڭ كۆرسىتىپ قويۇشى بىلەن بەنى سولەيىملەرنىڭ ماكانىغا بېرىپ چارۋىلارنى غەنىمەت ئالدى ۋە بىر تۈركۈم كىشىلەرنى ئەسىر ئېلىپ مەدىنىگە قايتىپ كەلدى. ئەسىرلەرنىڭ ئىچىدە بۇ خوتۇننىڭ ئېرىمۇ بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ خوتۇننىڭ كۆرسەتكەن خىزمىتى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئېرىنىمۇ، ئۆزىنىمۇ قويۇپ بەردى.

قوشۇن ئەۋەتمش

مۇشۇ يىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇرەيشنىڭ بىر كارۋىنىنىڭ شامدىن مەككىگە كېتىپ بارغانلىغىنى ئاڭلاپ، ئۇنى توساش ئۇچۇن زەيد ئىبنى ھارىسە باشچىلىغىدا بىر يۈز يەتمىش كىشىلىك قوشۇن ئەۋەتتى. ئۇلار بېرىپ كارۋاننى مال ۋە ئادەملىرى بىلەن قوشۇپ ئەسىر ئېلىپ كەلدى. ئەسىرلەرنىڭ ئىچىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىزى زەينەبنىڭ ئېرى ئەبۇلئاس ئىبنى رەبىئمۇ بار ئىدى. ئەبۇلئاس ئىقتىسادىي جەھەتتە ۋە ئىناۋەت جەھەتتە مەككىدە كوزگە كورۈنگەن كىشىلەردىن ئىدى. ئەبۇلئاس خوتۇنى زەينەبدىن پانا تىلىدى. زەينەب ئۇنىڭغا پانا بولىدىغانلىغىنى بىلدۈردى ۋە بۇنى قۇرەيشلەرنىڭ ئالدىدا ئىلان قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مۇسۇلمانلار ئوم كېلىدۇ، ئۇلارغا مۇسۇلمانلارنىڭ تۆۋەن دەرىجىدىكىلىرىمۇ باشپانا بولالايدۇ، زەينەب باشپانا بولغانغا بىزمۇ باشپانا بولدۇق، دىدى. بۇ مۇسۇلمانلارنىڭ ئارىسىدىكى باراۋەرلىكنى ئىپادىلەشتە ئېيتىلغان ئەڭ پاساھەتلىك سوزدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇلئاسقا ماللارنىڭ ھەممىسىنى قايتۇرۇپ بەردى. ئەبۇلئاس مەككىگە قايتىپ بېرىپ، ماللارنى ئىگىلىرىگە قايتۇرۇپ بەرگەندىن كېيىن مۇسۇلمان بولۇپ مەدىنىگە قايتىپ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇلئاسقا خوتۇنى زەينەبنى قايتۇرۇپ بەردى.

قوشۇن ئەۋەتمش

مۇشۇ يىلى جۇمادىيەل ئاخىر ئېيىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام

مۇھەمــمەد ئىبــنى مەســلەمەنىڭ ھەمرالىرىــنى شەھىت قىلــغان بەنى سەئلەبە ئەرەپلىرىــگە ھۇجۇم قىلــش ئۈچۈن، زەيىد ئىبنى ھارىسە باشچىــلىقىدا ئون بەش كىشى ئەۋەتــتى. بەنى سەئلەبە ئەرەپــلىرى تەرەفتە① ئولتۇرۇشلۇق ئىدى، ئۇلار ئەسكەرلەرنى كورگەن ھامان، بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قوشۇنىنىڭ ئالدىنقى قىسمى ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ، مال-چارۋىلىرىنى تاشلاپ قېچىپ كەتتى. مۇسۇلمانلار مال-چارۋىلارنى غەنىمەت ئېلىپ، توت كۈندىن كېيىن قايتىپ كەلدى.

قوشۇن ئەۋەتىش

مۇشۇ يىلى رەجەپ ئېيىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەنى فىزارە قەبىلىسىگە ھۇجۇم قىلىشقا زەيىد ئىبنى ھارىسە باشچىلىقىدا ئەسكەر ئەۋەتتى، چۈنكى زەيىد سودا قىلىپ شامدىن قايتىپ كېلىۋاتقانــدا، بەنى فىزارە قەبىلىسىنىڭ كىشىلىرى زەيىدگە چېقىلىپ، ئۇنىڭ قولىدىكى مالنى بۇلىۋالغان ھەمدە ئۇنى ئولتۇرۇشكە تاس قالغان ئىدى. زەيىد مەدىنىگە قايتىپ كېلىپ، ئەھۋالنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خەۋەر قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلاردىن قىــساس ئېلىش ئۈچۈن زەيىدنى بىر تۈركۈم كىشــلەر بىلەن ۋادى قورا② دېــگەن يەردە ئولتۇرۇشلۇق بەنى فىزارە ئەرەپلىرىگە ئەۋەتتى. ئۇلار بېرىپ دۈشمەننى قورشاپ، دۈشمەننىڭ نۇرغۇن ئادىمىنى يوقاتتى، چوڭلىـ

---

① ئىراقنىڭ يولىدا مەدىنىگە 36 مىل كېلىدىــغان يەردىــكى بىر سۇنىڭ ئىسمى.

② ۋادى قورا ــ مەدىنىنىڭ شىمالىدىكى بىر جاي.

ردىن بىرىنىڭ قىزىنى ئەسىر ئېلىپ قايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئايال ئەسىرنى سوردۇپلىپ، ئۇنى مەككە مۇشرىكلىرىنىڭ قولىدىكى بىر ئەسىر بىلەن ئالماشتۇردى.

قوشۇن ئەۋەتىش

مۇشۇ يىلى شەئبان ئېيىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەتتەيۈز ساھابىنى ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋف باشچىلىقىدا دومەتوجەندەل① دىكى بەنى كەلب قەبىلىسىگە ھۇجۇمغا ئەۋەتتى. ئۇلار يولغا چىقىدىغان چاغدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: ھەممىڭلار ئاللا يولىدا غازات قىلىپ، كاپىرلار بىلەن جەڭ قىلىڭلار، ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتمەڭلار؛ خىيانەت قىلماڭلار؛ ئۆلۈكلەرنىڭ ئەزالىرىنى كېسىپ تاشلىماڭلار؛ كىچىك باللارنى ئۆلتۈرمەڭلار. مانا بۇ ئاللانىڭ سىلەردىن ئالىدىغان ۋەدىسى ۋە پەيغەمبىرىنىڭ سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى ئەخلاقى، دىدى. ئەلەم ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋفكە تاپشۇرۇلدى. قوشۇن دۈشمەن يۇرتىغا بېرىپ، ئۇلارنى مۇسۇلمان بولۇشقا ئۈچ كۈن دەۋەت قىلدى. تۆتىنچى كۈنى دۈشمەن باشلىقى ئەسبەغ ئىبنى ئەمر ۋە بىرنەچچە كىشى مۇسۇلمان بولدى. ئەسبەغ خىرىستىيان دىنىدا ئىدى. قالغانلىرى باج-خىراج تولەش شەرتى بىلەن ئۆز دىنىدا قېلىپ قالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇيرۇغى بويىچە، ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋف قەبىلە باشلىقىنىڭ قىزىنى ئالدى. بۇ،

---

① بىر قورغان ۋە بىرقانچە كەنتلەردىن ئىبارەت بولۇپ، دەمەشقتىن 5 كۈنلۈك، مەدىنىدىن 15 كۈنلۈك يىراقلىقتا جايلاشقان.

AltunOq

باشلىقلار ئارىسىدىكى دوستلۇق ئالاقىسىنى مۇستەھكەملەشنىڭ ئەڭ ئۇنۇملۇك ئۇسۇلى ئىدى، چۈنكى بۇنىڭ بىلەن ئۇلار بىر بىرىنىڭ ئىشىغا كوڭۇل بولىدىغان بولاتتى. ئىچىلىق ـ دوستلۇق سىياستى نىمە دىگەن ياخشى ـ ھە!

قوشۇن ئەۋەتىش

مۇشۇ يىلى شەئبان ئېيىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام فەدەك① تىكى بەنى سەئىد قەبىلىسىدىن بىر تۈركۈم خەلققە ھۇجۇم قىلىشقا ئەلى ئىبنى تالىب باشچىلىغىدا يۈز كىشىلىك قوشۇن ماڭدۇردى. چۈنكى ئۇلارنىڭ بەنى سەئىد قەبىلىسى يەھۇدىلاردىن ئالماقچى بولغان خورمىنىڭ بەدىلى ئۈچۈن يەھۇدىلارنىڭ مۇسۇلمانلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا ياردەم بېرىدىغانلىغى پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا ئاڭلانغان ئىدى. قوشۇن يولدا كېتىۋېتىپ، دۈشمەننىڭ يەھۇدىلار بىلەن توختام تۈزۈشكە ئەۋەتكەن جاسۇسىنى تۇتۇۋالدى ۋە ئۇنىڭغا بەنى سەئىد خەلقىنى ئىپىپ بەرسە ئامانلىق بېرىدىغانلىغىنى ئېيتتى. جاسۇس ئۇلارنى بەنى سەئىد خەلقىنىڭ يۇرتىغا باشلاپ باردى. مۇسۇلمانلار ئۇلارنىڭ چارۋا ـ ماللىرىنى غەنىمەت ئالدى، ئۇلارنىڭ پادىچىلىرى قېچىپ بېرىپ قەۋمىنىمۇ قورقۇتۇۋەتتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارمۇ قېچىپ كەتتى. مۇسۇلمانلار بەش يۈز توگە، ئىككى مىڭ قوي غەنىمەت ئېلىپ قايتىپ كەلدى. ئاللا مۇشرىكلارنىڭ سۈيىقەستىنى بەربات قىلدى. مۇشرىكلار يەھۇدىلارغا ھىچنەرسە بىلەن

① مەدىنىگە 6 كۈنلۈك كېلىدىغان خەيبەر تەرەپتىكى بىر يېزا. ـــ ت

ياردەم بېرەلمىدى.

ئەبۇرافىنىڭ ئۆلتۈرۈلۈشى

خەيبەر يەھۇدىلىرىنى مۇسۇلمانلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا كۈش-كۈرتكۈچى ئاشۇ يەھۇدىلارنىڭ باشلىغى ئەبۇرافى ئىدى. ئەبۇرافى سودىغا ئۇستا بولغانلىقتىن، ھىجاز ئاھالىسىنىڭ سودىگىرى دەپ ئاتالغان، قالتىس بېيىغان شەخس ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇرافىنى ئۆلتۈرۈش چاقىرىغىنى ئوتتۇرىغا قويغاندا، خەزرەج قەبىلىسىدىن ئابدۇللا ئىبنى ئەتىك باشچىلىغىدا بەش كىشى بۇ چاقى-رىققا ئاۋاز قوشتى. بۇلارمۇ ئەبۇرافىنى ئۆلتۈرۈش ئارقىلىق ئەۋس قەبىلىسىدىكى قېرىنداشلىرى كەئب ئىبنى ئەشرەفنى ئۆلتۈرۈپ ئېرىشكەن ساۋاپقا ئېرىشمەكچى بولدى. ئەۋس ۋە خەزرەج قەبىلى-لىرىنىڭ رەسۇلۇللانىڭ تەلەپلىرىنى ئورۇنلىغانلىقى بىلەن پەخىرلى-نىشى ئاللانىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەرگەن نېمەتلىرىدىن ئىدى. ئەۋس قەبىلىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇيرۇغان بىرەر ئىشنى ئورۇنلىسا، خەزرەج قەبىلىسىمۇ شۇنداق بىرەر ئىشنى ئورۇن-لاشقا تىرىشاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئىككى قەبىلىنى ئەبۇ-رافىنى ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇغاندىن كېيىن، ئۇلارغا كىچىك بالىلارنى ۋە ئاياللارنى ئۆلتۈرمەسلىكنى تەۋسىيە قىلدى. ئۇلار ئاتلىنىپ خەيبەرگە يېتىپ كەلدى. ئابدۇللا ھەمراھلىرىغا: سىلەر مەشەدە تۇرۇپ تۇرۇڭلار، مەن دەرۋازىۋەننىڭ يېنىغا بېرىپ سىلىق گەپ قىلىپ، ئىچكىرىگە كىرىۋېلىشىم مۇمكىن، دىدى-دە، دەرۋازىغا يېقىن كېلىپ ھاجەت قىلغان بولۇپ، چاپىنىغا چۈمكىنىۋالدى. كىشىلەر

دەرۋازىدىن كىرىپ كېتىپ باراتتى. دەرۋازىۋەن ئۇنىڭغا: ھەي ئابدۇللا، كىرمەكچى بولساڭ، تېزرەك كىرىۋال، دەرۋازىنى تاقاي-مەن، دىدى. ئابدۇللا دەرۋازىدىن كىرىپ يوشۇرۇنۇۋالدى ۋە دەر-ۋازىۋەن ئۇخلىغان چاغدا ئاچقۇچلارنى ئېلىپ قېچىشقا ئاسان بولسۇن ئۈچۈن دەرۋازىنى ئېچىۋەتتى. ئاندىن ئەبۇرافىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ ئىشىكلەرنى ئېچىشقا باشلىدى. ھەربىر ئىشىكنى ئېچىپ بولۇپ، ئىچىدىن ئېتىپ قويىدى. ئەبۇرافى بالا-چاقىلىرىنىڭ ئارىسىدا، قاراڭغۇ ئۆيدە ئۇخلاۋاتاتتى. ئابدۇللا ئەبۇرافىنى تاپالماي توۋلىدى. ئەبۇرافى: كىم؟ دىۋىدى، ئابدۇللا ئاۋاز چىققان تەرەپكە قىلىچ بىلەن ئېتىلدى. قىلىچ ئەبۇرافىغا تەگمەي قالدى. بۇ چاغدا ئەبۇرا-فىنىڭ خوتونى: بۇ ئىبنى ئەبۇ ئەتىكنىڭ ئاۋازىغۇ، دىدى. ئەبۇرافى: ئۇلگۇر، بۇچاغدا بۇيەردە ئىبنى ئەبۇ ئەتىك نىمە ئىش قىلىدۇ؟ دىدى. ئابدۇللا ئاۋازىنى ئۆزگەرتىۋرەك: ئاڭلاۋاتقىنىمىز نىمە ئاۋاز؟ ئەبۇرافى، دەپ قايتا توۋلىدى. ئەبۇرافى: ۋاي بەچچىغەر، ئۆيدە بىرسى ماڭا قىلىچ سالدى، دىدى. ئابدۇللا ئۇنىڭغا ئىككىنچى قېتىم قىلىچ سالغان بولسىمۇ، قىلىچ تەگمەي قالدى. شۇنىڭ بىلەن ئابدۇللا يوشۇرۇنۇۋېلىپ، ئاۋازىنى ئۆزگەرتىپ، ئەبۇرافىنىڭ يېنىغا ئۇنى قوت-قۇزغۇچى قىياپەتتە كىرىپ كەلدى. ئۇ ئەبۇرافىنىڭ ئوڭدىسىغا ياتقانلىقىنى كورۇپ، ئۇنىڭ قوسىقىغا قىلىچىنى كۈچەپ تىقىۋىدى، قىلىچنىڭ قوساقنى يېرىپ سوڭەككە يەتكەن ئاۋازى ئاڭلاندى. ئان-دىن ئۇ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. ئابدۇللانىڭ كوزى ئاجىزراق بولغاچقا، شوتا بالدىغىنى ئېنىق كورەلمەي، شوتىدىن يىقىلىپ چۈشۈپ پۇتى سۇنۇپ كەتتى، پۇتىنى سەللىسى بىلەن تېڭىۋېلىپ، ھەمراھلىرىنىڭ يېنىغا بېرىپ: قېچىڭلار، ئەبۇرافى ئۆلتۈرۈلدى،

دىدى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەھۋالىنى مەلۇم قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئابدۇللانىڭ پۇتىنى سۇنغۇزۇپ تۇرۇپ سىلاپ قويۇۋىدى، ئابدۇللا ھېچقانداق ئاغرىق سەزمەي، بۇرۇنقىدەك ئەسلىگە كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رازىلىقىنى ئالىدىغان ئىشلاردا مۇسۇلمانلارنىڭ ھەر قانداق قىيىنچىلىقتا پىسەنت قىلمىغانلىقىنى كورۇڭ! ئاللا ئۇلاردىن رازى بولسۇن ۋە ئۇلارنى رازى قىلسۇن!

قوشۇن ئەۋەتىش

كەئىب ئولتۇرۇلگەندىن كېيىن، يەھۇدىلار ئۇنىڭ ئورنىغا ئۇسەير ئىبنى رىزامنى باشلىقلىققا سايلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇسەيرنىڭ ئەھۋالىنى بىلىپ كېلىشكە ئادەم ئەۋەتتۇۋىدى، ئۇسەيرنىڭ ئۆز قەۋمىگە: مەن مۇھەممەدكە بۇرۇن ھېچ ئادەم قىلمىغان ئىشنى قىلىمەن، غەتافان قەبىلىسىگە بېرىپ، خەلقىنى مۇھەممەدكە قارشى ئۇرۇشقا توپلايمەن، دېگەنلىكى ۋە قۇتراتقانلىقى مەلۇم بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خەزرەج قەبىلىسىدىن ئابدۇللا ئىبنى رەۋاھەگە ئەنسارلاردىن ئوتتۇز كىشى قوشۇپ، ئۇلارنى ئۇسەيرنى ئىسلام دىنىغا مايىل قىلىشقا ئەۋەتتى. ئۇلار خەيبەرگە بېرىپ ئۇسەير بىلەن ئۇچراشتى ۋە ئۇنىڭدىن ئۆزلىرىنىڭ ئەلچىلىككە كەلگەنلىكلىرى ئۈچۈن چېقىلماسلىقنى سورىدى. ئۇسەيرمۇ ئۇلاردىن ئۆزىگە چېقىلماسلىقنى ئوتۇندى، ئۇلار بىر بىرىگە چېقىلماس بولۇپ پۈتۈشكەندىن كېيىن، ئەلچىلەر ئۇسەيرگە رەسۇلۇللاغا قارشى ئۇرۇش قىلماي، ئۇنىڭ ئالدىغا بارسا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام

AltunOq

ئۇسەيرنى خەيبەرگە باشلىق قىلىپ قويمىدىغانلىقىنى، شۇنىڭ بىلەن خەيبەر خەلقى تېچ ياشايدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇسەير بۇ تەكلىپنى قوبۇل قىلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا بارماقچى بولۇپ، ئوتتۇز نەپەر يەھۇدى بىلەن ئاتلاندى. بىر يەھۇدى بىر مۇسۇلمانغا ھەمرا بولدى. ئۇلار يولدا كېتىپ بارغاندا، ئۇسەير كەلگەنلىكىگە پۇشايمان قىلدى ھەم ۋەدىسىدە تۇرماي سۇيىقەست بىلەن قۇتۇلـ ماقچى بولدى ـ دە، ئابدۇللا ئىبنى رەۋاھەنىڭ قىلىچىغا قولىنى ئۇزاتتى. ئابدۇللا ئىبنى رەۋاھە: ئى ئاللانىڭ دۈشمىنى، ئاسىيلىق قىلماقچىمۇسەن؟ دەپ ئېتىدىن چۈشۈپ، ئۇسەيرنىڭ كاللىسىغا قىلىچ بىلەن بىرنى سېلىۋىدى، ئۇسەير شۇ يەردىلا ھالاك بولدى. مۇسۇلمانلار ھەركەتكە كېلىپ يەھۇدىلارنىڭ ھەممىسىنى قىرىپ تاشلىدى، خىيانەتنىڭ ئاقىۋىتى ئەنە شۇنداق بولىدۇ.

ئوكەل ۋە ئورەينە ۋەقەسى

مۇشۇ يىلى شەۋۋال ئېيىدا ئوكەل، ئورەينە ئەرەپلىرىدىن بىر گۇرۇھ كىشىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىپ مۇسۇلمان بولۇپ، مەدىنىگە يەرلەشتى. ئۇلار مەدىنىنىڭ ھاۋاسى ياقماي چىرايلىرى سارغىيىپ، قوساقلىرى كۆپۈپ ئاغرىپ قېلىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيـ ھىسسالام ئۇلارنى توگىسى ئوتلاۋاتقان ئوتلاقتا بېرىپ، توگىنىڭ سۈتى ۋە سۈيدۈگى بىلەن داۋالىنىشقا بۇيرۇدى. ئۇلار ئوتلاقتا بېرىپ ساقىيىۋېلىپلا تۇزكورلۇق قىلدى، پادىچىنىڭ پۇت ـ قوللىرىنى كېسىپ، كۆزلىرىنى ئويۇپ ئۇنى ئۆلتۈرۈپ تاشلاپ، توگىلەرنى ھەيدەپ كەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنىڭدىن خەۋەر تېپىپ

كورز ئىبنى جابىر باشچىلىقىدا يىگىرمە نەپەر ئاتلىقنى ئەۋەتىپ، ئۇلارنى تۇتقۇزۇپ كېلىپ، ئۇلار پادىچىنى قانداق قىلغان بولسا، ئۇلارنىڭمۇ پۇت-قوللىرىنى كېسىپ، كۆزلىرىنى ئويۇپ، سايغا تاشلاپ ئۆلتۈردى. تۈزەلمەيدىغان سۇيىقەستچىلەرنىڭ جازاسى ئەنە شۇنداق بولىدۇ. بۇ ئەبلەخلەرنىڭ قىلمىشى ئۇلارنىڭ تېگى-تەھتى-نىڭ بۇزۇقلىقىنى، قەبىلىسىنىڭ پەسلىكىنى كۆرسىتىدۇ. مۇشۇ ۋەقە-دىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرنىڭ پۇت-قوللىرىنى كېسىش جازاسىنى مەنئى قىلدى.

قوشۇن ئەۋەتىش

بىر كۈنى ئەبۇ سۇفيان توپلانغان خەلققە: مۇھەممەد بازاردا مېڭىپ يۈرىدۇ، كىم بېرىپ ئۇنى سۇيىقەست بىلەن ئۆلتۈرىدۇ؟ ئۇنىڭدىن قۇتۇلساق، دېدى. بىر كىشى ئوتتۇرىغا چىقىپ ئەبۇ سۇفياننىڭ دېگىنى بويىچە قىلىشقا ۋەدە بەردى. ئەبۇ سۇفيان ئۇنىڭغا ئات-ئۇلاق، خىراجەت بېرىپ ئۇنى جابدۇتتى. بۇ ئادەم ئاتلىنىپ ئالتە كۈندە مەدىنىگە يېتىپ بېرىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىس-سالامنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى سورىدى ۋە ئۇنىڭ بەنى ئەبدۇ ئەشھەل مەسچىتىدە ئىكەنلىكىنى بىلىپ شۇ يەرگە باردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى كۆرۈش بىلەنلا: بۇ ئادەم ماڭا سۇيىقەست قىلماقچى، ئاللا مېنى ئۇنىڭدىن ساقلايدۇ، دېدى. ئۇسەيد ئىبنى ھوزەير بۇ ئادەمنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يېقىنلىشىپ بېرىۋات-قانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ چاپىنىدىن تارتقان ئىدى، ئۇنىڭ كىيىمى ئىچىگە يوشۇرغان خەنجىرى چۈشۈپ كەتتى، بۇ ئادەم قىلمىشىغا

پۈشايمان قىلغانلىقىنى بىلدۈردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئۆلتۈرمەيدىغانلىقىنى ئېيتىپ، نىمىشقا مۇشۇنداق سۈيىقەست قىلىشنىڭ سەۋەبىنى راستلىق بىلەن ئېيتىپ بېرىشنى سورىدى. ئۇ ئادەم: ئاللاغا قەسەمكى، ئى مۇھەممەد، مەن ئادەمدىن قورقمايتتىم، لېكىن سېنى كۆرۈشۈم بىلەنلا ھوشۇمنى يوقىتىپ بوشىشىپ كەتتىم، مېنىڭ نىمە قىلماقچى بولغىنىمنى ھېچ كىشى بىلمىسىمۇ، سەن بىلىۋالدىڭ، ساڭا چېقىلغىلى بولمايدىغانلىقىنى چۈشەندىم. سەن راست پەيغەمبەر ئىكەنسەن، ئەبۇ سۇفيان گۇرۇھى بولسا شەيتاننىڭ گۇرۇھى ئىكەن، دەپ مۇسۇلمان بولدى. بۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇ سۇفياننىڭ جاجىسىنى بېرىش ئۈچۈن ئۇنى يوشۇرۇن ئۆلتۈرۈشكە ئەمر ئىبنى ئۇمەييە زەمرىنى يەنە بىر كىشى بىلەن ئەۋەتتى. ئەمر بولسا جاھىلىيەت زامانىدا يۈرەكلىك، جەسۇر ئادەم ئىدى. ئۇلار مەككىگە كەلدى ۋە ۋەزىپىسىنى ئورۇنلاشتىن بۇرۇن بەيتۇللانى تاۋاپ قىلىشقا كىرىشتى. مەككىلىكلەردىن بىرى ئەمرنى تونۇپ قېلىپ: بۇ ئەمر ئىبنى ئۇمەييە زەمرە بىرەر يامانلىق بىلەن كەلدى، دېدى. مەككىلىكلەر ئۇلارنى بىلىپ قالغانلىقتىن، ئۇلار قېچىشتىن باشقا ئامال تاپالماي، مەدىنىگە قايتىپ كېلىشتى. ئاللا ئەبۇ سۇفياننى ھاياتى قالدۇرۇپ، مۇسۇلمانلارغا مەككىنىڭ ئاچقۇچىنى تاپشۇرۇشنى ۋە ئۇنىڭ ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلىشنى ئىرادە قىلغان ئىكەن.

ھۆددەيبىيە غازىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەسچىتى ھەرامغا كىرىپ، ھەج پائالىيەت-

لىرىنى ئوتەپ چۈش كورگەنىدىن كېيىن، مۇسۇلمانىلارغا ئۆزىنىڭ ئۇمرە① قىلماقچى بولغانلىقىنى ئۇقتۇردى. قۇرەيش تەرىپىدىن توسقۇنلۇققا ئۇچراشتىن ئېھتىيات قىلىپ، مەدىنە ئەتراپىدىكى كوچمەن ئەرەپلەرنى بىللە بېرىشقا چاقىردى، لېكىن ئۇلار: پەيغەمبەر ۋە مۇسۇلمانلار ئۆز ئۆيلىرىگە سالامەت قايتىپ كېلەلمەيدۇ، دەپ ئويلاپ، ئىشنى ئارقىغا سوزدى ۋە ئاخىرى ماللىرىمىز، بالا-چاقىلىرىمىز يالغۇز قالىدىكەن دېگەننى بانا قىلىپ، بىز ئۇچۇن خۇدادىن مەغپىرەت تەلەپ قىلغىن دېيىشىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە چىقىشتىن باش تارتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇھاجىر ۋە ئەنسارلاردىن بولۇپ بىر مىڭ بەش يۈز كىشى بىلەن ئاتلاندى. مەدىنىدە ئىبنى ئۇممۇ مەكتۇم قالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايىلى ئۇممۇ سەلەمەمۇ بىللە چىقتى. ئۇلار كىشلەرگە ئۇرۇش ئۇچۇن چىقمىغانلىقىنى بىلدۇرۇش ئۇچۇن، ھەجدە قۇربانلىق قىلىدىغان ماللارنى ھەيدەپ ماڭدى. ساھابىلەردە قىنىغا سېلىقلىق قىلىچلاردىن باشقا قورال يوق ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇمرەگە قىلىچلارنى يالىڭاچ كوتىرىپ مېڭىشنى ياقتۇرمىغان ئىدى. مۇسۇلمانلار قوزغىلىپ ئۇسفانغا يېتىپ كەلگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككىگە ئەۋەتكەن خەۋەرچىسى قايتىپ كېلىپ، مەككىلىكلەرنىڭ مۇسۇلمانلارنى مەككىگە كىرگۈزمەسلىك قارارىغا كېلىپ، ئۇرۇشقا تەييارلىنىپ تۇرغانلىقىنى، مۇسۇلمانلارنىڭ ئىلگىرلىشىنى توساش ئۇچۇن ئالدىنقى قىسىم سۈپىتىدە خالىد ئىبنى

---

① 3 كۈن قۇربان ھېيتتىن باشقا ۋاقىتتا كەئبىنى تاۋاپ قىلىپ، ھەج پائالىيەتلىرىنى ئېلىپ بېرىش ئۇمرە دېيىلىدۇ. — ت

AltunOq

ۋەلىد قوماندانلىغىدا ئىككى يۈز ئاتلىق ئەسكەر چىقارغانلىغىنى ئېيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: كىم بىزنى باشقا يول بىلەن باشلاپ ماڭىدۇ؟ دەپ سورىدى. ئەسلەم قەبىلىسىدىن بىرسى: مەن باشلاپ ماڭىمەن دەپ، مۇسۇلمانلارنى ئەگرى-توقاي يوللار بىلەن باشلاپ مېڭىپ، ئۇلارنى مەككىگە تۇۋەن تەرەپتىن كىرىدىغان بىر تۈزلەڭلىككە ئېلىپ چىقتى، بۇ ئەھۋالنى خالىد ئىبنى ۋەلىد ئۇقۇپ قېلىپ، قايتىپ بېرىپ مەككىلىكلەرگە مەلۇم قىلدى. مۇسۇلمانلار سەنىيە تۇلمۇرار① دىگەن يەرگە يېتىپ كەلگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ توگىسى چوك بولۇۋېلىپ ماڭغىلى ئۇنىمىدى. ساھابىلەر: توگە توختىۋالدى، دىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: ئۇنىڭ توختىۋېلىش ئادىتى يوق، ئۇنى پىلنى توختاتقان ئاللا توختاتتى. ئاللاغا قەسەمكى، مەككىلىكلەر بەيتۇللانى ئۇلۇغلاش يۈزىسىدىن ھەرقانداق شەرت قويسا قوبۇل قىلىمەن، دىدى. مۇسۇلمانلار مۇنداق پەيتتە دۈشمەنلەر بىلەن ئۇرۇش قىلسا، چوقۇم غەلىبە قىلاتتى. لېكىن ئاللا بەيتۇللانىڭ كېلىچەكتە پۈتۈن جاھان مۇسۇلمانلىرىنىڭ قېرىنداشلىق ئاساسىنى چىڭىتىش ئۈچۈن زىيارەت قىلىدىغان تېنچ ھەرەم بولۇپ قېلىشىنى ئىرادە قىلىپ، مەككە خەلقى بىلەن مۇسۇلمانلار ئارىسىدىكى ئۇرۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىپ، بەيتۇللانىڭ ھورمىتىنى ساقلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام مۇسۇلمانلارنى ھۇدەيبىيە②نىڭ يىراق تەرىپىگە چۈشۈشكە بۇيرۇدى. بۇ يەردە

---

① مەككىگە يېقىن يەردىكى بىر قۇدۇقنىڭ ئىسمى بولۇپ، بۇ يەر شۇ قۇدۇقنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. — ت

② مەككىگە يېقىن يەردىكى قۇدۇق بولۇپ، شۇ يەرنىڭ ئىسمىمۇ شۇنداق ئاتالغان. — ت

بۇدەيل ئىبنى ۋەرقا قۇرەيش تەرەپتىن ۋەكىل بولۇپ كېلىپ، مۇسۇلمانلارنىڭ كېلىش سەۋەبىنى سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېلىش مەقسىدىنى ئېيتتى، بۇدەيل قۇرەيشكە قايتىپ بېرىپ ئەھۋالنى مەلۇم قىلغاندا، ئۇلار بۇدەيلنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىتتىپاقداش خوزائە قەبىلىسىدىن دەپ قاراپ، ئۇنىڭغا ئىشەنمىدى. ئۇلار: مۇھەممەد ئەسكەرلىرى بىلەن ئۇمرە قىلىش ئۇچۇن كىرمەكچىمىكەن؟ ئۇنىڭ بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدا ئۇرۇش ھالىتى مەۋجۇت تۇرسا! ئەرەبلەر بۇنى ئاڭلىسا، مۇھەممەد زورلۇق بىلەن كىرىپتۇ، دېمەمدۇ؟ كوزىمىز ئوچۇقلا بولىدىكەن، مۇسۇلمانلارنى ھەرگىز كىرگۈزمەيمىز، دېيىشتى. مەككە خەلقى ئىشنىڭ تېگى-تەھتىنى ئۇقۇپ كېلىش ئۇچۇن ئەھابىشنىڭ باشلىقى ھۇنەيىن ئىبنى ئەلقەمەنى ئەۋەتتى، ئەھابىش خەلقى قۇرەيشنىڭ ئىتتىپاقدىشى ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھۇنەيىننىڭ كەلگەنلىكىنى كورۇپ: بۇ ئادەم قۇربانلىق ماللىرىنى چوڭ بىلىدىغان خەلقتىن بولىدۇ، ئۇنىڭ ئالدىغا توگىلىرىڭلارنى ئەۋەتىڭلار، كورسۇن، دېدى. توگىلەر ھۇنەيىننىڭ ئالدىغا ئەۋەتىلدى، كىشىلەر ھۇنەيىننى تەلبىيە① ئېيتىپ قارشى ئالدى. ھۇنەيىن بۇنى كورۇپ: ئاللا پاكتۇر، ئۇلارنى ھەج قىلىشتىن توساش لايىق ئەمەس، بۇلار پەقەتلا ئۇمرە قىلىش ئۇچۇن كەلگەن، لەخەم، جوزام، ھىميەر قەبىلىلىرى بەيتۇللانى زىيارەت قىلىۋاتقان يەردە، ئابدۇلمۇتتەلىب ئوغلى مۇھەممەدنى توسامدۇق؟ قۇرەيش ھالاك بولسۇن، دېدى. قۇرەيش خەلقى ئۇنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا: جىم ئولتۇر، سەن ھىلە-مىكرىنى بىلمەيدىغان سەرالقسەن،

---

① ھەج قىلغاندا ئوقۇلىدىغان دۇئا. — ت

دىدى. ئاندىن ئۇلار تائىپ خەلقىنىڭ باشلىغى ئورۋە ئىبنى مەسئۇد-نى ئەۋەتتى. ئورۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بېرىپ: ئى مۇھەممەد، سەن ساياق ئادەملەرنى يىغىپ، ئۆز قەۋمى-قېرىنداشلىرىڭ بولغان قۇرەيش خەلقىنى مەغلۇپ قىلىش ئۈچۈن كەلدىڭمۇ؟ قۇرەيش خەلقى سېنىڭ زورلۇق بىلەن كىرىشىڭگە يول قويماسلىققا ئاللا بىلەن قەسەم قىلدى. ئاللا بىلەن قەسەمكى، مېنىڭچە، سېنىڭ ئەگەش-كۈچىلىرىڭ سېنى تاشلاپ كېتىدۇ، دېدى. ئەبۇبەكرى خاپا بولۇپ، ئورۋەگە: ۋاي زاۋال تاپقۇر! بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى تاشلاپ كېتەمدۇق؟ دېدى. ئورۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساقىلىغا قول تەككۈزۈپ تۇرۇپ گەپ قىلغان ئىدى، مۇغىرە ئىبنى شۇئبە ئورۋە-نىڭ قولىنى سىلكىۋەتتى. ئورۋە ساھابىلەرنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىس-سالام تاھارەت ئالسا، تاھارەت ئالغان سۈيىنى تالىشىپ كېتىدىغانلى-غىنى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىدا پەس ئاۋاز بىلەن گەپ قىلىدىغانلىغىنى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تىكىلىپ قارىمايدىغانلى-غىنى كۆرۈپ، قايتقاندىن كېيىن قۇرەيش خەلقىغە: مەن كىسرا (ئىران پادىشاسى)، قەيسەر (رۇم پادىشاسى)، نەجاشى (ھەبەشىستان پادىشاسى)لارنىڭ ھوزۇرىدا بولدۇم، لېكىن مۇھەممەدنىڭ ساھابى-لىرىنىڭ ئۇنىڭغا قىلغان ھۆرمەت-ئېتىۋارىنى بۇ پادىشالارنىڭ ھېچ-بىرىدە كۆرمىدىم، مۇھەممەدنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى ئۇنى ھەرگىز تاشلاپ كەتمەيدۇ. ئويلاپ بېقىڭلار، مۇھەممەدنىڭ قويغان تەكلىۋى توغرا، ئۇنى قوبۇل قىلىڭلار، مەن سىلەرگە كويۇنىمەن، مۇھەممەد-نىڭ ئۈستىدىن غەلىبە قىلىشىڭلارغا كۆزۈم يەتمەيدۇ، دېدى. قۇرەيش خەلقى: مۇنداق گەپلەرنى قىلما. مۇھەممەدنى بۇ يىل قايتۇرۇۋېتەيلى، كېلەر يىلى كەلسۇن، دېيىشتى. پەيغەمبەر ئەلەي-

ھىسسالام قۇرەيش خەلقىغە مەقسىدىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئوسمان ئىبنى ئەففاننى ئەلچىلىككە ئەۋەتتى. تۇققان يوقلاپ كېلىشكە رۇخسەت سورىغان ئون كىشىمۇ ئوسمان بىلەن بىللە باردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوسماننى مەككىدە قالغان ئاجىز مۇسۇلمانلارغا غەلىبىنىڭ يېقىنلىغى ۋە ئاللانىڭ دىننى غالىپ قىلىدىغانلىغى توغرىسىدا خوش خەۋەر يەتكۈزۈشكە تەۋسىيە قىلدى، ئوسمان مەككىگە ئىببان ئىبنى سەئىد ئەمەۋىنىڭ ھىمايىسى ئاستىدا كىرىپ، مۇشرىكلارغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزىنى يەتكۈزدى. مۇشرىكلار: مەككىگە مۇھەممەدنىڭ زورلۇق بىلەن كىرىشى ھەرگىز مۇمكىن ئەمەس، دېيىشتى. ئاندىن ئوسماندىن بەيتۇللانى تاۋاپ قىلىشىنى تەلەپ قىلىشتى. ئوسمان: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام چەكلەنگەن تۇرۇقلۇق مەن تاۋاپ قىلمايمەن، دېدى. مۇشرىكلار ئوسماننى سولاپ قويدى. مۇسۇلمانلارنىڭ ئارىسىدا ئوسمان ئۆلتۈرۈلۈپتۇ، دېگەن سۆز تارالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى ئاڭلاپ: مۇشرىكلار بىلەن ئېلىشمىغىچە قايتمايمىز، دېدى.

رىزۋان بەيئىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرنى مۇشرىكلار بىلەن ئۇرۇش قىلىش ئۈچۈن بەيئەت قىلىشقا چاقىردى. ساھابىلەر بۇ يەردىكى بىر دەرەخ①نىڭ سايىسىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۆلۈمدىن قاچ-

① ئومەر ئۆزىنىڭ خەلىپىلىك دەۋرىدە كىشىلەرنىڭ بۇ دەرەخنى تەۋەرۈك قىلىشقا باشلىغانلىغىنى كۆرۈپ، ئۇنى كېسىپ تاشلىغان (بۇنى ئويلاپ بېقىڭلار).

AltunOq

ماسلىقتا بەيئەت قىلدى (كېيىن بۇ دەرەخ رىزۋان دەرىخى دەپ ئاتالغان). بۇ بەيئەتنىڭ خەۋىرى قۇرەيشلەرگە تارقىلىپ، ئۇلارنى قاتتىق قورقۇنچقا سېلىپ قويدى. قۇرەيش مۇشرىكلىرى مۇسۇلمان ئەسكەرلىرىگە تۇيۇقسىز قورشاپ ھۇجۇم قىلىش ئۈچۈن، مىكرەز ئىبنى ھەفس باشچىلىقىدا ئەللىك ئادەم ئەۋەتكەن ئىدى، ئىسلام قوشۇنىنىڭ گۈزەتچىسى مۇھەممەد ئىبنى مەسلەمە ئۇلارنى ئەسىرگە ئالدى. ئەمما باشلىقىنى قاچۇرۇپ قويدى. قۇرەيش مۇشرىكلىرى بۇنى ئاڭلاپ، بىر توپ ئادەم ئەۋەتىپ مۇسۇلمانلار بىلەن ئۇرۇشقان بولسىمۇ، ئۇلاردىن ئون ئىككى ئادەم ئەسىر چۈشتى، مۇسۇلمانلاردىن بىر ئادەم شەھىت بولدى.

ھۇدەيبىيە سۈلھىسى

بۇ چاغدا قۇرەيش خەلقى قورقۇپ، سۇھەيل ئىبنى ئەمرنى مۇسۇلمانلار بىلەن سۈلھ تۈزۈش توغرىلىق سۆزلىشىشكە ئەۋەتتى. سۇھەيل ئىبنى ئەمر مۇسۇلمانلار قېشىغا كېلىپ: ئى مۇھەممەد، يۈز بەرگەن ۋەقەلەر بىزنىڭ ئەقىللىق كىشىلىرىمىزنىڭ پىكرى بىلەن بولغان ئەمەس، بۇ بىر قىسىم نادان كىشىلىرىمىزنىڭ قىلغان ئىشى. ئەسىر ئېلىنغانلارنى قويۇپ بەرسەڭلار، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئالدى بىلەن بىزنىڭ كىشىلىرىمىزنى قويۇپ بەرسەڭلار، ئاندىن بىزمۇ قويۇپ بېرىمىز، دېدى. مۇشرىكلار ئوسماننى ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىللە بارغان ئون ئادەمنى قويۇپ بەردى. ئاندىن سۇھەيل قۇرەيش خەلقى مۇسۇلمانلار بىلەن تۈزمەكچى بولغان سۈلھىنىڭ ماددىلىرىنى ئوتتۇرىغا قويدى:

1) ئىككى تەرەپ ئون يىلغىچە ئۇرۇش قىلماسلىق؛

2) قۇرەيش تەرىپىدىن قېچىپ كەلگەنلەرنى مۇسۇلمانلار قايتۇرۇپ بېرىش، مۇسۇلمانلار تەرىپىدىن قېچىپ كەلگەنلەرنى قۇرەيش قايتۇرۇپ بەرمەسلىك؛

3) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ يىل بەيتۇللانى تاۋاپ قىلماي قايتىپ كېتىپ، كېلەر يىلى قۇرەيش خەلقى مەككىدىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ساھابىلىرى بىلەن مەككىگە كىرىپ ئۈچ كۈن تۇرۇش ۋە مەككىگە قىنىغا سېلىنغان قىلىچ ۋە ئوق-يالاردىن باشقا قوراللارنى ئېلىپ كىرمەسلىك؛

4) ئەرەپ قەبىلىلىرىنىڭ مۇسۇلمانلارنىڭ ھىمايىسىگە كىرىشى ياكى قۇرەيشلەرنىڭ ھىمايىسىگە كىرىشى ئۆزلىرىنىڭ ئىختىيارىدا بولۇش.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەزكۇر ماددىلارنىڭ ھەممىسىنى قوبۇل قىلدى. ئەمما مۇسۇلمانلارغا ئېغىر تۇيۇلۇپ، ئۇلار: سۇبھانالللا، ئۇلاردىن بىزگە مۇسۇلمان بولۇپ كەلگەنلەرنى قايتۇرۇپ بېرىدىكەنمىزۇ، ئۇلار بىزدىن مۇرتەد بولۇپ بارغانلارنى قايتۇرۇپ بەرمەيدىكەن، بۇ قانداق بولغىنى؟! دېيىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بىزدىن ئۇلارغا قېچىپ بارغانلارنى ئاللا بىزدىن يىراقلاشتۇرسۇن. ئۇلاردىن بىزگە قېچىپ كەلگەنلەرنى قايتۇرۇپ بەرسەك، ئاللا ئۇلارغا ئاسانلىق ۋە چىقىش يولى بېرىدۇ، دېدى. مۇسۇلمانلارنىڭ بۇ يىل بەيتۇللانى تاۋاپ قىلماي قايتىپ كېتىشى توغرىسىدىكى 3-ماددا بولسا، مۇسۇلمانلارغا تېخىمۇ ئېغىر كەلدى. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى بەيتۇللاغا ئامان-ئېسەن كىرىپ چۈشەپ قالغانلىقىنى ئېيتقان ئىدى. ئۇلار بۇنى ئومەر، ئەبۇبەكرىدىن سورىۋىدى،

ئەبۇبەكرى ئۇلارغا: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇشۇ يىلى شۇنداق بولىدۇ دېگەنمىدى؟ دەپ جاۋاپ بەردى. ئاندىن ئىككى تەرەپ ئارىسىدا تۈزۈلگەن سۈلھىنىڭ ماددىلىرى يېزىلدى. سۈلھىنامىنى ئەلى ئىبنى تالىب يازدى. ئۇ بىسمىللاھىررەھمانىررەھىم، دەپ يېزىۋىدى، سۇھەيل: بىسمىكەللا ھوممە (ئى ئاللا، سېنىڭ ئىسمىڭ بىلەن باشلايمەن) دەپ ياز، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەلىنى سۇھەيلنىڭ دېگىنىدەك يېزىشقا بۇيرۇدى. ئاندىن ئەلى: ئاللانىڭ ئەلچىسى مۇھەممەد شۇنىڭغا سۈلھى قىلىدۇكى، دەپ يېزىۋىدى، سۇھەيل: بىز سېنىڭ ئاللانىڭ ئەلچىسى ئىكەنلىكىڭنى بىلىدىغان بولساق، ساڭا قارشى چىقمىغان بولاتتۇق. مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇللا دەپ ياز، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەلىنى خەتنى ئۆچۈرۈپ، سۇھەيل دېگەندەك يېزىشقا بۇيرۇۋىدى، ئەلى ئۆچۈرۈشكە ئۇنىمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئۆز قولى بىلەن ئۆچۈردى، سۈلھىنامە ئىككى نۇسخا يېزىلىپ، بىرى مۇسۇلمانلارغا، يەنە بىرى قۇرەيشلەرگە تاپشۇرۇلدى. سۈلھىنامە يېزىلىپ بولغاندا، ئەبۇجەندەل ئىبنى سۇھەيل پۇتىدىكى ئىشكەل بىلەن سەكرەپ كىرىپ كەلدى، ئۇ مۇسۇلمان بولغانلىقتىن، ئاتىسى ئۇنى سولاپ قويۇپ مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشتىن توسقان. شۇنىڭ بىلەن ئۇ مۇسۇلمانلاردىن پانا تىلەپ قېچىپ كەلگەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: سەۋرى قىلغىن، نارازى بولمىغىن. ئاللا ساڭا ۋە ساڭا ئوخشاش ئاجىز مۇسۇلمانلارغا ئامانلىق ۋە چىقىش يولى بېرىدۇ. بىز قۇرەيش بىلەن سۈلھى تۈزۈپ ۋەدىلەشتۇق. ئۇلارغا خىيانەت قىلمايمىز، دەپ، ئۇنى قۇرەيشلەرگە قايتۇرۇپ بەردى. خۇزائە قەبىلىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھىمايىسىگە، بەنۇبەكرى قەبىلىسى قۇرەيشلەرنىڭ

ھىمايىسىگە كىردى.

سۇلھىنامە تۈزۈلۈپ بولغانلىقتىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىنى چاچلىرىنى چۈشۈرۈپ، قۇربانلىق قىلىپ، ئۇمرەدىن چىقىشقا ئەمرى قىلدى. مۇسۇلمانلار سۇلھىنامىدىن زور قايغۇغا چۆمۈپ، رەسۇلۇللانىڭ ئەمرىنى ئورۇنلاشقا ئالدىراشمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ، خوتۇنى ئۇممۇ سەلەمەنىڭ يېنىغا كىرىپ، مۇسۇلمانلارنىڭ گەپ ئاڭلىمىغانلىقىدىن شىكايەت قىلدى. ئۇممۇ سەلەمە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئېغىر شەرتلەر بىلەن سۇلھى تۈزدۈڭ، مۇسۇلمانلار مەككىنى ئالماي قايتىشتىن قاتتىق قايغۇرىدۇ، ئۇلارنى كەچۈرگىن. سەن ئالدى بىلەن ئېھرامدىن چىققىن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن رەسۇلۇللا چىقىپ قۇربانلىق قىلدى، چېچىنى ئالدۇردى، مۇسۇلمانلارمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىپ شۇنداق قىلىشتى. ئاندىن مۇسۇلمانلار مەدىنىگە قايتىپ كېلىشتى. ئىككى تەرەپ بىر بىرىدىن ئەمىن بولۇشتى. مۇسۇلمانلار مەدىنىگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن ئۇقبە ئىبنى ئەبۇ مۇئەيتنىڭ قىزى، ئوسماننىڭ ئانا بىر ھەمشىرىسى ئۇممۇ كۇلسۇم ھىجرەت قىلىپ مەدىنىگە كەلدى. مۇشرىكلار مۇسۇلمانلاردىن ئۇممۇ كۇلسۇمنى قايتۇرۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلغاندا، ئۇممۇ كۇلسۇم: ئى رەسۇلۇللا، مەن بولسام ئايال كىشى، مېنى ئۇلارغا قايتۇرۇپ بەرسەڭ، ئۇلار مېنى دىنىمدىن چىقىرىدۇ، دېدى. بۇ توغرىدا ئاللا مۇنۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: ”ئى مومىنلەر، سىلەرگە مومىنە ئاياللار ھىجرەت قىلىپ كەلسە، ئۇلارنى سىناپ كۆرۈڭلار. ئۇلارنىڭ ئىمانىنى ئاللا ئوبدان بىلىدۇ. ئەگەر ئۇلارنى مومىن دەپ بىلسەڭلار، ئۇلارنى كاپىرلارغا قايتۇرۇپ بەرمەڭلار. ئۇلار كاپىرلارغا ھالال

AltunOq

ئەمەس، كاپىرلارمۇ ئۇلارغا ھالال ئەمەس. كاپىر ئەرلىرىنىڭ ئۇلارغا بەرگەن مەھرىنى قايتۇرۇپ بېرىڭلار. ئەرلىرىنىڭ مەھرىلىرىنى بېرىپ ئۇلارنى نىكايىڭلارغا ئالساڭلار، سىلەردە ھېچ گۇنا يوق. كاپىر ئاياللارنى ئەمرىڭلاردا ساقلىماڭلار، ئۇلارغا بەرگەن مەھرىڭلارنى تەلەپ قىلىڭلار، كاپىرلارمۇ (ھىجرەت قىلىپ كەلگەن مومىن ئاياللىرىغا بەرگەن) مەھرىلىرىنى تەلەپ قىلسۇن، ئاللانىڭ ھوكمى ئەنە شۇ. ئاللا ئاراڭلاردا ھوكۇم چىقىرىدۇ. ئاللا ھەممىنى بىلگۈچى، ھىكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر." (سۈرە مۇمتەھىنە، 10 ـ ئايەت)

ھىجرەت قىلىپ كەلگەن مومىن ئاياللار ئۆز يۇرتلىرىدىن باشقا يۇرتقا قىزىققانلىقتىن ياكى بىرەر مۇسۇلمان ئەرگە قىزىققانلىقتىن ھىجرەت قىلغان بولماي، پەقەتلا ئاللانى ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنى دوست تۇتقانلىقتىن ھىجرەت قىلغانلا بولسا، مۇشرىكلارغا قايتۇرۇپ بېرىلمەيتتى، مۇشرىك ئەرلىرىگە مەھرى قايتۇرۇپ بېرىلەتتى، شۇندىن كېيىن بىرەر مۇسۇلماننىڭ ئۇنى ئەمرىگە ئېلىشى دۇرۇس بولاتتى. مەزكۇر ئايەتتە مۇسۇلمان بولمىغان خوتۇننى خوتۇن قىلىۋېرىشنىڭ ھاراملىقى ۋە ئۇنىڭغا بەرگەن مەھرىنى قايتۇرۇۋېلىپ، ئۇ خوتۇننى ئائىلىسىگە قايتۇرۇۋېتىشنىڭ لازىملىقى بايان قىلىنىدۇ.

ئەبۇ بەسىر ئۇتبە ئىبنى ئۇسەيد سەقەفى مۇسۇلمان بولۇپ رەسۇلۇللانىڭ يېنىغا قېچىپ كەلدى. قۇرەيشلەر ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئىككى ئادەم ئەۋەتىپ، رەسۇلۇللادىن ئۇنى تەلەپ قىلدى، رەسۇلۇللا ئەبۇ بەسىرنى ئۇلار بىلەن قايتىشقا بۇيرۇدى. ئەبۇ بەسىر: ئى رەسۇلۇللا، مېنى ئاللا كاپىرلاردىن قۇتقۇزغان تۇرسا، سەن مېنى دىنىمدىن چىقىرىدىغان كاپىرلارغا قايتۇرۇپ بېرەمسەن؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: ئاللا ساڭا ۋە قېرىنداشلىرىڭغا

قۇتۇلۇش يولى بېرەر، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ نائىلاجلىقتىن قۇرەيش-نىڭ ئىككى ئەلچىسى بىلەن قايتىپ كېتىشكە يولغا چىقتى. زەلھۇ-لەيفە دېگەن يەرگە كەلگەندە، ئەبۇ بەسىر ئۇلارنىڭ بىرىنى ئۆلتۈر-دى، يەنە بىرىنى قاچۇرۇپ قويدى. ئەبۇ بەسىر مەدىنىگە قايتىپ كېلىپ: ئى رەسۇلۇللا، سەن ۋەدەڭگە ۋاپا قىلدىڭ، مەن قۇتۇلدۇم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: خالىغان جايىڭغا كەت، مەدىنىدە تۇرما، دېدى. ئەبۇ بەسىر شام يولىدا قۇرەيشنىڭ سودا كارۋىنى ئۆتىدىغان بىر يەرگە بېرىپ ئورۇنلاشتى. مەككىدىن قېچىپ كەلگەن بىر تۈركۈم مۇسۇلمانلار ئۇنىڭ يېنىغا يىغىلدى. ئەبۇ جەندەل ئىبنى سۇھەيلمۇ ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى. سەھرا ئەرەپلىرىدىن بىرتوپ كىشىلەر بۇلارغا قوشۇلدى. بۇلارنىڭ ھەممىسى بىر بولۇپ قۇرەيش-نىڭ يولدىن ئۆتكەن سودا كارۋانلىرىنى بۇلاشقا باشلىدى. چارىسىز قالغان قۇرەيش خەلقى رەسۇلۇللادىن سۈلھنامىنىڭ 2 ـ ماددىسىنى بىكار قىلىپ، قېچىپ كەلگەن مۇسۇلمانلارنى ئۆز يېنىدا تۇرغۇزۇشنى ئۆتۈندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ بۇ ئۆتۈنۈشىنى قوبۇل قىلدى. ھۇدەيبىيەدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇ جەندەلنى مۇش-رىكلارغا قايتۇرۇپ بەرگەندە، ئاللا مۇسۇلمانلارنى ئۇلارغا ئېغىر تۇيۇلغان بۇ غەمدىن خالاس قىلدى. بۇنىڭ بىلەن ساھابىلەر پەي-غەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پىكرى ئۆزلىرىنىڭ پىكرىدىن ئۈستۈن ۋە گۈزەل ئىكەنلىكىنى بىلىشتى. چۈنكى مۇسۇلمانلارنىڭ كاپىرلارغا ئارىلىشىپ تۇرۇشى نەتىجىسىدە ئىسلام دىنى كاپىرلارغا ئۆز تەسىرى-نى كۆرسەتتى. ھەتتا ھەزرىتى ئەبۇبەكرى: ئىسلامدا ھۇدەيبىيە غەلبىسىدىن چوڭراق غەلبە بولغان ئەمەس، دېگەن. لېكىن مۇھەم-مەد ئەلەيھىسسالام بىلەن پەرۋەردىگارى ئوتتۇرىسىدىكى ئالاقىغا

كىشىلەرنىڭ ئەقلى يەتمىگەن. بەندىلەر ئالدىراپ كېتىدۇ، ئاللا بولسا ئالدىرىمايدۇ، ئىشلارنى ئۆز خاھىشىچە ئورۇنلايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھۇدەيبىيەدىن قايتقاندا، قۇرئاندىكى فەتھ سۈرىسى نازىل بولدى. پاك ئاللا سۈرىنىڭ بېشىدا مۇنداق دەيدۇ: "ساڭا بىز بىر روشەن غەلىبىنى ئاتا قىلدۇق." (سۈرە فەتھ، 1 ـ ئايەت) ھۇدەيبىيە غازىتىنىڭ روشەن غەلىبە دەپ ئاتىلىشى ئەبۇ بەكرى سىددىقنىڭ يۇقۇرىدىكى سۆزىنى تەستىقلايدۇ.

پادىشالارغا مەكتۇپ يوللاش

ھىجرىيە 6 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىدا مۇسۇلمانلار ھۇدەيبىيەدىن قايتىپ كەلدى. يوللار قۇرەيشلەردىن ئەمىن بولدى. بۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر ئىقلىم پادىشالىرىغا ئەلچىلەر ئارقىلىق مەكتۇپ يوللىدى. مەكتۇپلارغا بېسىش ئۈچۈن كۈمۈشتىن موھۇر ياسىتىپ، ئۇنىڭغا: "مۇھەممەدۇن رەسۇلۇللا" دىگەن سۆزنى ئويدۇردى. رۇم پادىشاسى قەيسەرگە دىھيەتۇ كەلبە دىگەن كىشىدىن بىر پارچە مەكتۇپ ئەۋەتىپ، ئۇنى مەكتۇپنى بۇسرانىڭ ۋالىسى ئارقىلىق پادىشاغا يەتكۈزۈشكە بۇيرۇدى.

قەيسەرگە مەكتۇپ يوللاش

مەكتۇپ مۇنداق يېزىلغان: "بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم. مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇللادىن رۇمنىڭ چوڭى ھىرەقلىگە:
توغرا يولغا ئەگەشكەنلەرگە سالام. مەن سېنى ئىسلام دىنىغا

دەۋەت قىلىمەن. مۇسۇلمان بولساڭ، ئامان بولىسەن، ئاللا ساڭا ئىككى ھەسسە ساۋاپ بېرىدۇ (بىرسى ئىيسا ئەلەيھىسسالامغا، ئىككىنچىسى مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتقانلىقى ئۈچۈن. ــ ت)، ئەگەر ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلمىساڭ، پۇقرالىرىڭنىڭ گۇناھىمۇ ساڭا يۈكلىنىدۇ. 'ئى ئەھلى كىتاب! پەقەت ئاللاغىلا ئىبادەت قىلىش، ئاللاغا ھېچنەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەسلىك، ئاللانى قويۇپ بىر بىرىمىزنى خۇدا قىلىۋالماسلىقتەك ھەممىمىزگە ئورتاق بولغان بىر خىل ئەقىدىگە ھۆرمەت قىلايلى، دېگىن. ئەگەر ئۇلار بۇنى قوبۇل قىلمىسا، سىزنىڭ مۇسۇلمان ئىكەنلىكىمىزگە گۇۋا بولۇڭلار، دەڭلار.'' (سۈرە ئال ئىمران، 64 ـ ئايەت)

ئەبۇ سۇفياننىڭ ئېيتقانلىرى

قەيسەر بۇ مەكتۇپنى ئالغاندىن كېيىن: مۇھەممەدنىڭ قەۋمىدىن بىرەر ئادەمنى تېپىپ كېلىڭلار، مۇھەممەد توغرىلىق گەپ سورايمىز، دېدى. بۇ چاغدا ئەبۇ سۇفيان بىرقانچە قۇرەيش بىلەن بىللە شامدا سودا قىلىۋاتاتتى. قەيسەرنىڭ ئەلچىلىرى ئەبۇ سۇفياننى پادىشا بىلەن ئۇچرىشىشقا چاقىردى. ئەبۇ سۇفيان ھەمراھلىرى بىلەن قۇدۇسقا كېلىپ پادىشاغا يولۇقتى، قەيسەر تەرجىمان ئارقىلىق ئۇلارنىڭ قايسىسىنىڭ نەسەبى پەيغەمبەرگە يېقىن ئىكەنلىكىنى سورىدى. بۇلارنىڭ ئىچىدە پەقەت ئەبۇ سۇفيانلا ئەبدۇماناف جەمەتىدىن بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ: مېنىڭ نەسەبىم يېقىن، دەپ جاۋاپ بەردى. قەيسەر ئۇنى ئۆزىگە يېقىن تۇرغۇزۇپ، قالغانلارنى كەينىدە تۇرغۇزدى. ئاندىن تەرجىمان ئارقىلىق ئەبۇ سۇفياننىڭ ھەمراھلىرىغا:

AltunOq

مەن ئۆزىنى پەيغەمبەر ھېساپلىغان مۇھەممەد توغرىلىق گەپ سوراش ئۈچۈن، ئەبۇسۇفىيانىنى ئالدىڭلاردا تۇرغۇزدۇم. ئەگەر ئۇ يالغان ئېيتسا، ئۇنىڭ ئالدىدا خىجالەت بولۇپ قالماسلىقىڭلار ئۈچۈن، سىلەرنى ئۇنىڭ كەينىدە تۇرغۇزدۇم، دېدى. ئاندىن قەيسەر بىلەن ئەبۇسۇفىياننىڭ ئارىسىدا مۇنداق سوئال-جاۋاپلار بولدى:

— ئىچىڭلاردا مۇھەممەدنىڭ نەسەبى قانداق؟

— نەسەبى ئېسىل.

— مۇھەممەددىن بۇرۇن ئاراڭلاردا پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلغان كىشى بولغانمۇ؟

— ياق.

— ئۇ پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلىشتىن ئىلگىرى، ئۇنى يالغانچىلىق بىلەن قارىلىغىنىڭلار بارمۇ؟

— ياق.

— ئۇنىڭ ئاتا-بوۋىلىرىنىڭ ئىچىدە پادىشا بولغان كىشى بارمۇ؟

— ياق.

— ئۇنىڭغا ئەگەشكەنلەر يۇقۇرى تەبىقىدىنمۇ، تۆۋەن تەبىقىدىنمۇ؟

— تۆۋەن تەبىقىدىن.

— ئۇنىڭغا ئەگەشكەنلەرنىڭ سانى كۆپىيىۋاتامدۇ، ئازىيىۋاتامدۇ؟

— كۆپىيىۋاتىدۇ.

— ئۇنىڭ دىنىغا ئەگەشكەنلەرنىڭ ئىچىدە دىنىنى ياقتۇرماي يېنىۋالغانلار بارمۇ؟

— يوق.

— مۇھەممەدنىڭ ۋەدىگە خىيانەت قىلغان يېرى بارمۇ؟

— يوق. هازىر ئۇنىڭ بىلەن ئارىمىزدا كېلىشىم بار، بۇنى بۇزامدۇ، يوقمۇ بىلمەيمەن.
— ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇش قىلدىڭلارمۇ؟
— قىلدۇق.
— قايسىڭلار غالىپ كەلدىڭلار؟
— بەزىدە ئۇ غالىپ كەلدى، بەزىدە بىز غالىپ كەلدۇق.
— ئۇ سىلەرنى نىمىلەرنى قىلىشقا بۇيرۇيدۇ؟
— يالغۇز بىر ئاللاغا ئىبادەت قىلىشقا، ئاللاغا ھېچ كىمنى شېرىك كەلتۈرمەسلىككە، ئاتا-بوۋىلىرىمىزنىڭ دىنىنى تاشلاشقا، ناماز ئوقۇشقا، سەدىقە بېرىشكە، ئىپپەتلىك بولۇشقا، ۋەدىگە ۋاپا قىلىشقا، ئامانەتكە خىيانەت قىلماسلىققا بۇيرۇيدۇ.

قەيسەر ئەبۇسۇفيانغا مۇنداق دېدى: مۇھەممەدنى ئېسىل نەسەپلىك دېدىڭ، پەيغەمبەر شۇنداق ئېسىل نەسەپلىك بولىدۇ. ئۇنىڭدىن ئىلگىرى ئىچىڭلاردا ھېچكىم پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلمىغانلىقىنى ئېيتتىڭ، ئەگەر پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلغان بىرەر كىشى بولغان بولسا، مۇھەممەدنى ئۇنى دوراپ پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلغان دەيتتىم. ئۇ بۇرۇن يالغانچىلىق بىلەن قارىلانمىغان دېدىڭ، ئۇ كىشىلەرگە يالغانچىلىق قىلمىغان ئىكەن، ئاللاغا يالغانچىلىق قىلمايدۇ. ئۇنىڭ ئاتا-بوۋىلىرىدىن پادىشا بولغان كىشى يوق دېدىڭ، بولغان بولسا، ئۇ ئاتىسىنىڭ پادىشالىقىنى تەلەپ قىپتۇ، دەيتتىم. ئۇنىڭغا ئەگەشكەنلەرنى توۋەن تەبىقىدىكىلەر دېدىڭ، پەيغەمبەرلەرگە توۋەن تەبىقىدىكىلەر ئەگىشىدۇ. ئەگەشكۈچىلىرىنى كۆپىيىۋاتىدۇ دېدىڭ، ئەھلى ئىمان شۇنداق كۆپىيىپ بارىدۇ. ئەگەشكۈچىلىرى ئىچىدە ئىمانىدىن يېنىۋالغانلار يوق دېدىڭ، ئىمان كىشىلەر-

نىڭ قەلبىگە سىڭىپ كەتكەندە شۇنداق بولىدۇ. ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇشقانلىقىڭلارنى، گاھى ئۇنىڭ، گاھى سىلەرنىڭ غەلىبە قىلغانلىقىڭلارنى ئېيتتىڭ، پەيغەمبەرلەر شۇنداق سىنىلىدۇ، ئاخىر ئۇلار ئۇتۇپ چىقىدۇ. ئۇنىڭ نامازغا، سەدىقە بېرىشكە، ئىپپەتلىك بولۇشقا، ۋەدىگە ۋاپا قىلىشقا، ئامانەتكە خىيانەت قىلماسلىققا بۇيرۇيدىغانلىقىنى ۋە خىيانەت قىلمىغانلىقىنى ئېيتتىڭ، پەيغەمبەرلەر شۇنداق بولىدۇ. مۇھەممەدنىڭ ھەقىقى پەيغەمبەرلىكىنى بىلدىم. ئۇ مەيدانغا كېلىدۇ، ئۇنى سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن چىقىدۇ دەپ ئويلىمىغان ئىدىم. سېنىڭ ئېيتقانلىرىڭ راست بولىدىغان بولسا، مۇھەممەد رۇم زېمىنىنىمۇ ئىشغال قىلىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ قېشىغا بارالايدىغان بولسام، بېرىشقا ئەلۋەتتە ئۇرۇنۇپ باققان بولاتتىم، دېدى. (ئەبۇسۇفيان: بۇ چاغدا قەيسەرنىڭ يېنىدىكى ئادەملىرى چۇقان سېلىشىپ كەتتى، ئۇلارنىڭ سوزلىرىنى چۈشەنمىدىم، شۇنىڭ بىلەن بىزنى چىقىپ كېتىشكە بۇيرۇدى، دەيدۇ.) ئەبۇسۇفيان ھەمراھلىرى بىلەن چىقىپ كېتىۋېتىپ: مۇھەممەدنىڭ ئىشى رۇم پادىشاسىنى قورقۇتقىدەك دەرىجىگە يېتىپتۇ، دېدى.

قەيسەر ھىمس شەھىرىگە قايتىپ كېلىپ، رۇمنىڭ چوڭ ئەرباپلىرىنى يىغىپ، ئوردىنىڭ دەرۋازىسىنى تاقىتىپ قويۇپ: ئى رۇملۇقلار، توغرا يولنى ۋە پادىشالىقىڭلارنىڭ داۋاملىشىشىنى خالىساڭلار، مۇھەممەد پەيغەمبەرنى ئېتىراپ قىلىڭلار، دېدى. ئۇلار بۇنى ئاڭلاپ، ياۋايى ئېشەكلەردەك دەرۋازا تەرەپكە قاراپ قېچىشتى. قارىسا، دەرۋازىلار تاقاقلىق تۇرغان. قەيسەر ئۇلارنىڭ نەپرەتلەنگەنلىكىنى كورۇپ، ئۇلارنى چاقىرىپ كېلىپ: يۇقۇرقى سوزنى سىلەرنىڭ دىنىڭلاردا مۇستەھكەم ياكى مۇستەھكەم ئەمەسلىكىڭلارنى سىناش ئۈچۈن

دىگەن ئىدىم، دىدى. ئۇلار قەيسەرگە ئىگىلىپ تازىم قىلىشتى ۋە ئۇنىڭدىن مەمنۇن بولۇشتى. قەيسەر پادىشالىقنى ئىسلام دىنىدىن ئارتۇق كوردى. خۇددى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېيتقاندەك، ئوزىنىڭ ۋە پۇقرالىرىنىڭ گۇنايىمنى ئۇستىگە يۇكلىۋالدى، لېكىن ئۇ ئەلچى دىھيەتۇ كەلبەنى چىرايلىق مۇئامىلە بىلەن قايتۇردى.

بۇسرا ۋالىيسىغا مەكتۇپ يوللاش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھارىس ئىبنى ئومەير ئەزدىدىن بۇسرانىڭ ۋالىيسىغا بىر پارچە مەكتۇپ يوللىدى. ھارىس موئتە دىگەن كەنتكە يېتىپ بارغاندا، شۇرەھبىل ئىبنى ئەمر غەسسانى ئۇچراپ قېلىپ، ھارىستىن قەيەرگە بارىدىغانلىقىنى سورىۋىدى، ھارىس شامغا بارىدىغانلىقىنى ئېيتتى. شۇرەھبىل ئۇنىڭغا: سەن مۇھەممەدنىڭ ئەلچىسى بولساڭ كېرەك؟ دىدى. ھارىس: ھەئە، دىدى ۋە شۇ ئان ئولتۇرۇلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنىڭدىن قاتتىق قايغۇردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇنىڭدىن باشقا ئەلچىلىرى ئولتۇرۇلمەگەن ئىدى.

ھارىس ئىبنى ئەبى شىمىرگە مەكتۇپ يوللاش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھىرەقىل تەرىپىدىن قويۇلغان دەمەشق ۋالىيسى ھارىس ئىبنى ئەبى شىمىرگە شۇجا ئىبنى ۋەھبىدىن بىرپارچە مەكتۇپ يوللىدى. ھارىس شەھەر چېتىدە تۇراتتى، مەكتۇپ تىۋەندىكىچە ئىدى:

AltunOq

"بىسمىللاھىررەھمانىررەھىم. ئاللانىڭ ئەلچىسى مۇھەممەددىن ھارىس ئىبنى ئەبى شىمىرگە:
توغرا يولغا ئەگەشكەن، ئاللاغا ئىمان ئېيتقان ۋە ئاللانى ئېتىراپ قىلغانلارغا سالام. مەن سېنى ھىچ شىرىكى يوق تەنھا بىر ئاللاغا ئىشىنىشكە دەۋەت قىلىمەن. شۇنداق قىلساڭ، ۋالىيلىغىڭ داۋاملىشىۋېرىدۇ."
ھارىس مەكتۇپنى ئوقۇغاندىن كېيىن، ئۇنى چۆرۈۋېتىپ: مېنىڭ ۋالىيلىغىمنى كىم تارتىۋالىدىكەن؟! دىدى ۋە مۇسۇلمانلار بىلەن ئۇرۇشۇش ئۈچۈن ئەسكەر ئەۋەتمەكچى بولدى. ئۇ ئەلچىگە: قايتىپ بېرىپ، كۆرگەنلىرىڭنى مۇھەممەدكە ئېيت، دىدى. ئاندىن بۇ توغرىلىق قەيسەردىن يولىيورۇق سوراش ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئادەم ئەۋەتتى. بۇ ئادەم قەيسەرنىڭ ھوزۇرىغا كىرگەندە، قەيسەرنىڭ ئالدىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەلچىسى دىھيە بار ئىدى. قەيسەر ھارىسقا خەت يېزىپ، ئۇنى مەزكۇر نىيىتىدىن قايتىشقا ۋە قەيسەرنىڭ ئىلىيانى زىيارەت قىلىشى ئۈچۈن ھازىرلىق كۆرۈپ قويۇشقا بۇيرۇدى. قەيسەر ئىراننى بويسۇندۇرغاندىن كېيىن ئىلىيانى زىيارەت قىلىشقا ۋەدە بەرگەن ئىدى. ھارىس قەيسەرنىڭ خېتىنى كۆرۈپ، شۇجا ئىبنى ۋەھبىگە ياخشى مۇئامىلە قىلىپ، ئۇنى يول راسخودى ۋە كىيىم-كېچەك بىلەن يولغا سېلىپ قويدى.

مۇقەۋقىسقا مەكتۇپ يوللاش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قەيسەر تەرىپىدىن قويۇلغان مىسىر ۋالىيسى مۇقەۋقىسقا ھاتەب ئىبنى ئەبى بەلتەئەدىن مەكتۇپ يول-

لىدى. مەكتۇپ تۇۋەندىكىچە ئىدى:
"بىسمىللاھىررەھمانىررەھىم. ئاللانىڭ ئەلچىسى مۇھەممەددىن قىبتىنىڭ① چوڭى مۇقەۋقىسقا:
توغرا يولغا ئەگەشكەنلەرگە سالام. مەن سىنى مۇسۇلمان بولۇشقا دەۋەت قىلىمەن. مۇسۇلمان بولساڭ، ئامان بولىسەن، ئاللا ساڭا ئىككى ھەسسە ساۋاپ بېرىدۇ؛ ئەگەر يۈز ئۆرۈسەڭ، قىبتىلەرنىڭ گۇناھى ساڭا يۈكلىنىدۇ. 'ئى ئەھلى كىتاپ پەقەت ئاللاغىلا ئىبادەت قىلىش، ئۇنىڭغا ھىچنەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەسلىك، ئاللانى قويۇپ بىر بىرىمىزنى خۇدا قىلىۋالماسلىقتىن ئىبارەت ئىككى تەرەپكە ئورتاق بولغان ئەقىدىگە ھۆرمەت قىلايلى، دېگىن. ئەگەر ئۇلار بۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈسە، بىزنىڭ مۇسۇلمان ئىكەنلىكىمىزگە گۇۋا بولۇڭلار، دەڭلار.'" (سۈرە ئال ئىمران، 64 ـ ئايەت)
ھاتەب ئىسكەندەرىيىگە بېرىپ، مەكتۇپنى مۇقەۋقىسقا تاپشۇردى. مۇقەۋقىس مەكتۇپنى ئوقۇپ: ئەگەر مۇھەممەد راست پەيغەمبەر بولىدىغان بولسا، ئۇنىڭغا ئاسىيلىق قىلغان ۋە ئۇنى يۇرتىدىن ھەيدەپ چىقارغانلارغا بەددۇئا قىلسا بولمامدۇ؟ دېدى. ھاتەب ئۇنىڭغا: سەن مەريەمنىڭ ئوغلى ئىيسانى ئاللانىڭ ئەلچىسى دەپ ئىشىنەمسەن؟ ئىيسانى خەلقى تۇتۇۋېلىپ ئۆلتۈرمەكچى بولغاندا، ئاللا ئۇنى ئۆز دەرگاھىغا ئېلىپ چىقىپ كەتكەن. ئىيسا نېمىشقا ئۆز خەلقىنىڭ ھالاك بولۇشى ئۈچۈن بەددۇئا قىلمىغان؟ دېدى. مۇقەۋقىس: توغرا ئېيتتىڭ، سەن دانىشمەن تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن دانىشمەن ئىكەن-

---

① قىبتى ــ مىسىردىكى قەدىمقى بىر مىللەتنىڭ نامى. بۇ يەردە مىسىر كۆزدە تۇتۇلغان. ــ ت

سەن. مەن مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ ئىشلىرىغا قارىسام، ئۇ كىشى-لەرنى يامان ئىشلارغا بۇيرۇمايدىكەن، ياخشى ئىشلاردىن توسمايدى-كەن. ئۇ ئازغان سېھىرگەرمۇ ئەمەس، كاززاپ پالچىمۇ ئەمەس ئىكەن. ئۇنىڭدا يوشۇرۇن، غايىپ ئىشلارنى بىلىش، مەخپى سىرلار-نى بىلىشتەك پەيغەمبەرلىك پەزىلىتى بارلىقىنى بىلدىم. قاراپ باقاي-لى، دىدى ۋە جاۋاپ ئۈچۈن مۇنداق مەكتۇپ يازدى:

"بىسمىللاھىر رەھمانىررەھىم. قىبتىلەرنىڭ چوڭى موقەۋقىستىن مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇللاغا سالام:

مەكتۇبىڭنى ئوقۇدۇم. ئۇنىڭدا ئېيتقانلىرىڭنى ۋە نىمىگە دەۋەت قىلىدىغانلىقىڭنى بىلدىم. مەن پەيغەمبەر كېلىدىغانلىقىنى بىلەتتىم، ئۇنى شامدىن چىقىدۇ دەپ ئويلايتتىم. سېنىڭ ئەلچىڭنى ھورمەت-لىدىم، ساڭا قىبتىلەر ئىچىدە زور ئورۇنغا ئىگە ئىككى كېنىزەك ئەۋەتتىم ھەمدە كىيىم-كېچەك، مىنىشىڭگە بىر خېچىر سوغا قىلدىم، ۋەسسالام."

مەزكۇر كېنىزەكلەرنىڭ بىرى بولغان مارىيەنى پەيغەمبەر ئەلەي-ھىسسالام ئەمرىگە ئالدى، بۇنىڭدىن بالىسى ئىبراھىم تورەلدى؛ يەنە بىر كېنىزەكنى ھەسسان ئىبنى سابىتقا بەردى. مۇقەۋقىس بولسا مۇسۇلمان بولماي قېلىۋەردى.

نەجاشىغا مەكتۇپ يوللاش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەبەشىستان پادىشاسى نەجاشىغا ئەمر ئىبنى ئۇمەييە زىمرىدىن تۇۋەندىكىچە مەكتۇپ يوللىدى:

"بىسمىللاھىر رەھمانىررەھىم. ئاللانىڭ ئەلچىسى مۇھەممەددىن

ھەبەشىستاننىڭ چوڭى نەجاشىغا سالام:
ئاللانى شۇنداق ماختايمەنكى، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق. ئاللا پۈتكۈل كائىناتنىڭ پادىشاسى، ئەيىپ-نۇقسانلاردىن پاك، مۆمىنلەرگە سالامەتلىك بېغىشلىغۇچى، مۆمىنلەرنى ئازاپتىن ساقلىغۇچى، شەيئىلەرنى باشقۇرغۇچى. شۇنىڭغا گۇۋالىق بېرىمەنكى، ئىيسا مەريەمنىڭ ئوغلى، ئاللاغا مەنسۇپ روھ ۋە ئاللانىڭ مەريەمگە ئىلقا قىلغان سۆزىدۇر. ئاللا ئىيسانى پاك، ئىپپەتلىك، دۇنيادىن ئالاقىسنى ئۈزگەن مەريەمگە ئىلقا (تاشلاش) قىلدى، شۇنىڭ بىلەن مەريەم ھامىلدار بولدى. ئاللا، قۇدرەت قولى بىلەن ئادەمنى ياراتقاندەك، ئىيسانى ياراتتى. مەن سېنى شېرىگى يوق بىر ئاللاغا ئىشىنىشكە، ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىشقا، ماڭا ئەگىشىشكە، ماڭا كەلگەن ۋەھيىلەرگە ئىمان ئېيتىشقا دەۋەت قىلىمەن. مەن ئاللانىڭ ئەلچىسى. مەن سېنى ۋە خەلقىڭنى ئاللاغا ئىتائەت قىلىشقا دەۋەت قىلىمەن. مەن سىلەرگە ئاللانىڭ ئەمرىنى يەتكۈزدۇم ۋە نەسىھەت قىلدىم، نەسىھىتىمنى قوبۇل قىلىڭلار، توغرا يولغا ئەگەشكەنلەرگە سالام.»

نەجاشى مەكتۇپنى ئېلىپ، ئەلچىنى ناھايىتى ھۆرمەتلىدى ۋە ئەلچىگە: ئاللا بىلەن قەسەمكى، مەن ئىيسانىڭ مۇھەممەددىن بىشارەت بەرگەنلىكىنى بىلىمەن. لېكىن مېنىڭ ھەبەشىستاندا ياردەمچىلىرىم ئاز، ياردەمچىلىرىمنى كۆپەيتىپ، ئۇلارنىڭ دىللىرىنى يۇمشاتقىچە كۈتكىن، دېدى. ئەمىر ئىلگىرى ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلىپ كېلىپ مۇشۇ يەردە تۇرۇپ قالغان مۇسۇلمانلارنى مەدىنىگە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھوزۇرىغا قايتىشقا تەكلىپ قىلدى. مۇھاجىرلارنىڭ قاتارىدا ئەبۇ سۇفيانىنىڭ قىزى، ئۇبەيدۇللا ئىبنى جەھشىنىڭ

ئايالى ئۇممۇ ھەببەمۇ بار ئىدى، ئېرى ئۇنىڭ بىلەن بۇرۇن مۇسۇلمان بولۇپ ھەبەشىستانىغا ھىجرەت قىلغان ئىدى، لېكىن ئۇبەيدۇللا گۇمراھلىشىپ خىرىستىيان دىنىغا كىرىپ كەتكەن ۋە كېيىن ئۆلگەن. ئۇممۇ ھەببە ھەبەشىستاندىكى ۋاقتىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نەجاشىنى ۋەكىل قىلىپ ئۇنى ئەمرىگە ئالدى.

كىسراغا مەكتۇپ يوللاش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىران پادىشاسى كىسراغا ئابدۇللا ئىبنى ھوزافە سەھمىدىن توۋەندىكىچە مەكتۇپ يوللىدى:

"بىسمىللاھىررەھمانىررەھىم. ئاللانىڭ ئەلچىسى مۇھەممەددىن ئىراننىڭ چوڭى كىسراغا:

توغرا يولغا ئەگىشىپ ئاللاغا ۋە ئاللانىڭ ئەلچىسىگە ئىمان ئېيتقان، ئاللادىن باشقا ھېچ خۇدا يوق، ئاللانىڭ شېرىكى يوق، مۇھەممەد ئاللانىڭ بەندىسى ۋە ئەلچىسى دەپ شاھادەت ئېيتقان كىشىلەرگە سالام. مەن سېنى مۇسۇلمان بولۇشقا دەۋەت قىلىمەن. مەن ئاللا تەرىپىدىن پۈتۈن ئىنسانلارغا ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەر. مەن تىرىك ئىنسانلارنى ئاگاھلاندۇرىمەن، سوزۇمنى ئىنكار قىلغانلارنى ئاللانىڭ ئازاۋىغا قالىسەن دەپ قورقۇتىمەن. مۇسۇلمان بولساڭ، ئامان بولىسەن. ئەگەر بۇنىڭدىن باش تارتساڭ، پۈتۈن مەجۇسىلارنىڭ① گۇناھى ساڭا يۈكلىنىدۇ."

كىسرا مەكتۇپنى ئوقۇپ، ھاكاۋۇرلۇق قىلىپ ئۇنى يىرتىپ

---

① مەجۇسىلار — ئوتقا چوقۇنغۇچىلار. — ت

تاشلىدى. بۇ خەۋەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يەتكەندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئاللا ئۇنىڭ پادىشالىغىنى ۋەيران قىلغۇەتسۇن! دىدى. ھەقىقەتەنمۇ ئىران دولىتى ئەڭ بۇرۇن يىمىرىلىپ تاشلاندى. بۇ بەدبەخت تاجاۋۇزچىلىقنى باشلاپ، يەمەندىكى ۋالىسىغا ئادەم ئەۋەتىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇدى. ئاللا كىسرانى ئۇزۇن ئوتمەيلا ئۇنىڭ ئوغلى شىرۋەينى ئۆز ئاتىسىغا قارشى چىقىرىش يولى بىلەن ئولتۇرگۈزدى. شىرۋەي يەمەن ۋالىسىغا ئادەم ئەۋەتىپ، ئۇنى ئاتىسى بۇيرۇغان ئىشنى قىلىشتىن توستى.

مۇنزىر ئىبنى ساۋىغا مەكتۇپ يوللاش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەھرەيىنىڭ ۋالىسىغا ئەلائىبنى ھەزرەمىدىن مەكتۇپ يوللاپ، ئۇنى مۇسۇلمان بولۇشقا دەۋەت قىلدى. مەكتۇپ مۇنداق يېزىلغان:

”بىسمىللاھىر رەھمانىررەھىم. مەن ئاللانى ماختايمەنكى، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق. بىزنىڭ نامىزىمىز (بەش ۋاقىت ناماز)نى ئوقۇغان، قىبلىمىزگە قارىغان، بوغۇزلاپ ئولتۇرۇلگەن مالىلىرىمىزنى يىگەنلەر مۇسۇلمان ھىساپلىنىدۇ. ئاللانىڭ ۋە پەيغەمبەرنىڭ ھىمايىسىدە بولىدۇ. مەجۇسلاردىن شۇنداق قىلىشنى ياقتۇرغانلار مومىن سانىلىدۇ، باش تارتقانلاردىن باج-خىراج ئېلىنىدۇ.“

بەھرەيىن ۋالىسى مۇنزىر ئىبنى ساۋى ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلىپ، مۇنداق مەكتۇپ يازدى:

”ئى رەسۇلۇللا، سىزنىڭ مەكتۇبىڭىزنى بەھرەيىن خەلقىغە ئوقۇپ

بەردىم. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئىسلام دىنىنى ياقتۇرۇپ مۇسۇلمان بولىدى، بەزىلىرى ياقتۇرمىدى. مېنىڭ يېرىمدە مەجۇسىلار ۋە يەھۇدىلار بار، بۇلار ھەققىدە نىمە قىلىشىمنى بۇيرۇيسەن؟“

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا مۇنداق مەكتۇپ يازدى:

”بىسمىللاھىر رەھمانىررەھىم، ئاللانىڭ ئەلچىسى مۇھەممەددىن مۇنزىر ئىبنى ساۋىگە سالام.

مەن ئاللانى مەدھىيىلەيمەنكى، ئۇ تەنھادۇر. شۇنىڭغا گۇۋالىق بېرىمەنكى، ئاللادىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق، مۇھەممەد بولسا ئاللانىڭ بەندىسى ۋە ئەلچىسىدۇر. مەن ساڭا ئاللانىڭ مۇنۇ سوزىنى ئەسلىتىمەن: ’كىمكى ماڭا سادىق بولىدىكەن، ئۇ ئوزىگە پايدىلىق ئىش قىلغان بولىدۇ؛ كىمكى مېنىڭ پەيغەمبەرلىرىمگە ئىتائەت قىلىدىكەن ۋە ئۇلارنىڭ بۇيرۇغىنىنى بىجا كەلتۈرىدىكەن، ئۇ ماڭا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ؛ كىمكى ئۇلارغا سادىق بولىدىكەن، ئۇ ماڭا سادىق بولغان بولىدۇ.‘ مېنىڭ ئەلچىلىرىم سېنىڭ ياخشى تەرىپىلىرىڭنى قىلدى. سېنىڭ خەلقىڭ ئۈچۈن ئارا تۇرۇشۇڭنى قوبۇل قىلدىم. مۇسۇلمان بولغانلارغا چېقىلما، مەن گۇناكارلارنى كەچۈردۈم، سەنمۇ كەچۈرگىن. سەن ئايىنىپ كەتمىسەڭلا، سېنى مەنسۇپىڭدىن ئېلىپ تاشلىمايمىز. يەھۇدى ۋە مەجۇسىلارنىڭ ئۆز دىنىدا قالغانلىرىدىن خىراج ئېلىنسا بولىدۇ.“

ئومانىنىڭ ئىككى ۋالىسىغا مەكتۇپ يوللاش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەمر ئىبنى ئاستىن ئومانىنىڭ ئىككى ۋالىسىغا يەنى جۇلەندىنىڭ ئوغۇللىرى جەيفەر بىلەن ئەبدىگە مەكتۇپ

يولىدى. مەكتۇپ مۇنداق يېزىلغان:

"بىسمىللاھىر رەھمانىررەھىم. ئاللانىڭ ئەلچىسى مۇھەممەددىن جۇلەندىنىڭ ئوغۇللىرى جەيفەر بىلەن ئەبدىگە:

توغرا يولغا ماڭغانلارغا سالام. مەن سىلەرنى ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلىمەن. مۇسۇلمان بولىساڭلار، ئامان بولىسىلەر، مەن تىرىك ئىنسانلارنى ئاگاھلاندۇرۇش ۋە كاپىرلارغا ئاللانىڭ ئازاۋىنىڭ ھەق ئىكەنلىگىنى ئىسپاتلاش ئۇچۇن ئاللانىڭ پۈتۈن ئىنسانلارغا ئەۋەتكەن ئەلچىسىمەن، مۇسۇلمان بولساڭلار، سىلەرنى مەنسۇپلىرىڭلاردا قالدۇرىمەن، مۇسۇلمان بولمىساڭلار، مەنسۇپلار قولۇڭلاردىن كېتىدۇ. لەشكىرىم زىمىنىڭلارنى ئىشغال قىلىپ، پەيغەمبەرلىگىمنى ئاشكارا قىلىدۇ، ۋەسسالام."

ئىبنى ئاس ئۇلارغا يېتىپ بارغاندىن كېيىن، ئەبدى ئىبنى جۇلەندى ئۇنىڭدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نىمىلەرگە بۇيرۇيدىغانلىغى ۋە نىمىلەرنى مەنئى قىلىدىغانلىغىنى سورىدى. ئىبنى ئاس: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرنى ئاللاغا ئىتائەت قىلىشقا بۇيرۇيدۇ، ئاللاغا ئاسىيلىق قىلىشتىن توسىدۇ. ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا، سىلە-رەھىم قىلىشقا بۇيرۇيدۇ. زۇلۇم قىلىشنى، باشقىلارنىڭ ھەققىگە تاجاۋۇز قىلىشنى، زىنا قىلىشنى، ھاراق ئىچىشنى، تاشلارغا، بۇتلارغا، سەلىب (كىرست) كە چوقۇنۇشنى مەنئى قىلىدۇ، دىدى. ئەبدى ئىبنى جۇلەندى: ئۇنىڭ دەۋەت قىلغان نەرسىلىرى نىمە دىگەن ياخشى! مېنىڭ قېرىندىشىم ئۇنىسلا، مۇھەممەدنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۇنى ئېتىراپ قىلىپ مۇسۇلمان بولاتتۇق، لېكىن قېرىندىشىمنىڭ مۇھەممەدگە تەۋە بولۇپ، ھوقۇقىدىن ئايرىلىپ قېلىشقا كوزى قىيمايدۇ، دىدى. ئەمر ئىبنى ئاس ئۇنىڭغا: قېرىندىشىڭ مۇسۇلمان بولىدىغان

AltunOq

بولسا، مەنسۇىدە قالـدۇرىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بايلاردىن زاكات ئېلىپ ئۇنى كەمبەغەللەرگە تەقسىم قىلىپ بېرىشكە بۇيرۇيدۇ، دىدى. ئەبدى ئىبنى جۇلەندى: بۇ ياخشى ئەخلاقتۇ! زاكات دىگەن نىمە؟ دەپ سورىدى. ئەمر ئىبنى ئاس ئاللانىڭ زاكات توغرىسىدىكى كۆرسەتكەن بەلـگىلىمىسىنى بايان قىلىپ چارۋىـلار ئۇستىدە توختالـغاندا، ئەبـدى ئىبنى جۇلەندى: ئوتلاقـلاردا بېقىلىۋاتـقان چارۋىـلىردىمىزدىنمۇ زاكات ئېلىنامـدۇ؟ دەپ سورىدى. ئەمر ئىبنى ئاس: ھەئە، ئېلىـنىدۇ، دەپ جاۋاپ بەردى. ئەبـدى ئىبـنى جۇلەنـدى: ئاللاغا قەسەمكى، قەۋمىم يۇرتلىرى يىراق، چارۋىلىرى كوپ بولغانـلىقتىن بۇنىڭـغا رازى بولمايـدۇ، دىـدى. ئانـدىن ئەبـدى ئىبنى جۇلەندى ئەمر ئىبنى ئاسنى قېرىندىشى جەيفەرگە ئەۋەتتى. جەيفەر ئەمر ئىبنى ئاس بىلەن سوزلەشـكەنـدىن كېيىن كوڭـلى يۇمشاپ، قېرىندىشى بىلەن ئىككىسى مۇسۇلـمان بولـدى، ئەمر ئىبنى ئاسنى زاكات يىغىـشقا قويدى.

ھەۋزە ئىبنى ئەلىگە مەكتۇپ يوللاش

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام سەلىت ئىبنى ئەمردىن يەمامەنىڭ ۋالىسى ھەۋزە ئىبنى ئەلىگە توۋەندىكىچە مەكتۇپ يوللىدى:

"بىسمىللاھىررەھـمانىررەھىم. ئالـلانىڭ ئەلچىسى مۇھەممەددىن ھەۋزە ئىبنى ئەلـگە:

توغرا يولغا ئەگەشـكەنـلەرگە سالام. بىلـگىنـكى، مېـنىڭ دىنىم ھەممە يەردە باش كوتىرىدۇ. مۇسۇلـمان بولـساڭ، ئامان بولىسەن، سېنى ۋالىلىقىڭدا قالـدۇرىمەن."

ھەۋزە مەكتۇپنى ئېلىپ مۇنىداق جاۋاپ يازدى:

"سېنىڭ دەۋەت قىلغان ئىشلىرىڭ نىمە دىگەن ياخشى ۋە گۈزەل! مەن بولسام قەۋمىمنىڭ شائىرى ۋە ناتىغى، پۈتۈن ئەرەپ خەلقى مەندىن تەپ تارتىدۇ. مېنى ئىشىڭغا شىرىك قىلساڭ، ساڭا ئەگىشىمەن."

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ مەكتۇبىنى كورگەندىن كېيىن: ئەگەر مەندىن بىر پارچە يەر سورىسىمۇ بەرمەس ئىدىم. ئۇنىڭ ئوزىمۇ، ھاكىمىيىتىمۇ ھالاك بولىدۇ، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىنى فەتھى قىلىپ قايتقاندا، ھەۋزە ئىبنى ئەلى ئولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلغان ھەربىر قەۋمگە ئۇلارنىڭ چوڭىنى باشلىق قىلىپ قوياتتى.

ھىجرىيىنىڭ 7 - يىلى

خەيبەر غازىتى

ھىجرىيىنىڭ 7 - يىلى مۇھەررەم ئېيىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىنى خەيبەر يەھۇدىلىرىغا ھۇجۇم قىلىشقا ھازىرلىق كورۇشكە بۇيرۇدى. خەيبەر يەھۇدىلىرى خەندەك غازىتى ۋاقتىدا ئەرەپ قەبىلىلىرىنى ھەدەپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارشى تۇرۇشقا قۇتراتقان ئىدى. يۇقۇرىدا كەئب ئىبنى ئەشرەف ۋەقەسىدە بايان قىلىنغىنىمىزدەك، ئۇلار ھىلىمۇ قىر ئەرەپلىرى بىلەن تىرىشىپ ئىتتىپاق تۈزۈپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارشى تۇرماقتا ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھۇدەيبىيەدە ئوزى بىلەن بىللە بولغان سەھرا ئەرەپلىرىنى سەپەرۋەرلىككە چاقىردى. ھۇدەيـ

بىيە غازىتىغا چىقىمىغانلار كېلىپ، بۇ قېتىمقى جەڭگە چىقىش ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئىجازەت سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەي-ھىسسالام: غەنىمەت ئۈچۈن ئەمەس، پەقەت جىھادقا قىزىقىدىغىنىڭلار چىقىڭلار، غەنىمەتتىن ھېچنەرسە بەرمەيمەن، دېدى ۋە بۇنى جاكاچى ئارقىلىق ئېلان قىلدۇردى. ئاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدە ئۆز ئورنىغا سىبا ئىبنى ئۇرفەتەنى قالدۇ-رۇپ ئاتلاندى. بۇ سەپەرگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرى-دىن ئۇممۇ سەلەمە بىللە چىقتى. مۇسۇلمانلار قوشۇنى مەدىنىنىڭ غەربىي شىمالىدىكى يۈزمىلچە كېلىدىغان خەيبەرگە يېتىپ كەلگەندە ئۈنلۈك تەكبىر ۋە دۇئا ئوقۇدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئاستا تۈۋلاڭلار! سىلەر گاسقا، يوق نەرسىگە ئەمەس، بەلكى ھەممىشە سىلەردىن ئايرىلمايدىغان، سۆزۈڭلارنى ئاڭلاپ تۇرغۇچى ئاللاغا دۇئا قىلىۋاتىسىلەر، دېدى. خەيبەر قورغانلىرى بىر بىرىدىن ئايرىم ئۈچ ئىدى. ئۇلار نەتات، كەسىبە، شەق دېگەن قورغانلار بولۇپ، نەتات قورغىنى يەنە نائىم، سەئىب، قۇللە قورغانلىرىغا، كەسىبە قورغىنى يەنە ئۇبەي، بەرى قورغانلىرىغا، شەق قورغىنى يەنە قەمۇس، ۋەتىھ، سولالىم قورغانلىرىغا بولۇنەتتى. پەيغەمبەر ئەلەي-ھىسسالام ئىشنى نەتات قورغانلىرىدىن باشلىدى؛ قوشۇننى قورغان-نىڭ شەرقىدىكى ئوق يەتمەيدىغان جايغا ئورۇنلاشتۇردى. دۈشمەننى ھەيۋە بىلەن مۇسۇلمان قىلىش ئۈچۈن، قوشۇننى ئۇلارنىڭ خورما دەرەخلىرىنى كېسىپ تاشلاشقا بۇيرۇدى، مۇسۇلمانلار توت يۈز تۈپچە خورما دەرىخىنى كېسىپ تاشلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەھۇدىيلارنىڭ ئۆرۈشۈشقا بەل باغلىغانلىقىنى بىلىپ، خورما دەرەخ-لىرىنى كېسىشنى توختاتتى. ئاندىن نائىم قورغىنىغا ئوق ئېتىش

بىلەن ئۇرۇشنى باشلىدى. مۇسۇلمانلارنىڭ ئەلمى مۇھاجىرلاردىن بىرىنىڭ قولىدا ئىدى. بۇگۈنكى ئۇرۇشتىن ھېچ نەتىجە چىقمىدى. مۇھەممەد ئىبنى مەسلەمەنىڭ قېرىندىشى مەھمۇد ئىبنى مەسلەمە مۇشۇ كۈنى شەھىت بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر كۈنى بىر قىسىم ئەسكەرلىرىنى ئېلىپ چىقىپ دۈشمەن بىلەن كىچىك ئۇرۇش قىلىپ تۇراتتى. ھەركېچىسى بىر مۇسۇلماننى قوشۇنىنىڭ كۆزەتچىلىكىگە قوياتتى. 7-كېچىسى ئۆمەر ئىبنى خەتتاب كۆزەتچىلىك قىلغان ئىدى. ئۇ يېرىم كېچىدە سىرتقا چىققان بىر يەھۇدىنى تۇتۇۋېلىپ، ئۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھوزۇرىغا ئېلىپ كەلدى، يەھۇدى قورقۇپ كېتىپ: ماڭا ئامانلىق بەرسەڭلار، سىلەرگە پايدىلىق بىر سىرنى ئېيتىپ بېرىمەن، دېدى. يەھۇدىغا ئامانلىق بېرىلگەندىن كېيىن، ئۇ: قورغاندىكىلەر زېرىكتى، چارچىدى، بالىلىرىنى شەق قورغىنىغا ئاپىرىپ قويدى. ئۇلار ئەتە چىقىپ سىلەر بىلەن ئۇرۇشماقچى. ئەتە قورغاننىڭ دەرۋازىسى ئېچىلغاندا، سىلەرگە مەنجەنىق (ئىستىھكاملارغا تاش ئاتىدىغان قورال)، دەبابە،① نەيزە ۋە قىلىچلار بار ئۆينى كۆرسىتىپ قويىمەن، سىلەر مۇشۇ قوراللارنى ئىشلىتىپ، باشقا قورغانلارنى ئاسان ئىشغال قىلالايسىلەر. مەنجەنىقنى بەللەپ قويۇپ، دەبابىلەرنىڭ ئىچىگە كىرىۋېلىپ قورغاننى تەشسەڭلار، ئۇنى شۇ كۈنىلا ئىشغال قىلىسىلەر، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇھەممەد ئىبنى مەسلەمەگە: ئەتە ئەلەمنى شۇنداق بىر ئادەمگە تۇتقۇزىمەنكى، ئۇ ئاللانى ۋە پەيغەمبەرنى سۆيىدۇ، ئاللاھ ۋە

① دەبابە — بىرخىل ئۇرۇش قورالى، ئەسكەرلەر ئۇنى قورغان تۈۋىگە ئاپىرىپ، ئىچىگە كىرىۋېلىپ قورغاننى تېشىدۇ.

AltunOq

پەيغەمبەرمۇ ئۇنى سويىدۇ، دىدى. مۇھاجىر ۋە ئەنسارلارنىڭ
ھەممىسى ئۆزلىرىنىڭ شۇ كىشى بولۇپ قېلىشىنى ئارزۇ قىلىپ يۈتىپ
قېلىشتى، ھەتتا ئۆمەر ئىبنى خەتتاب: مەنسەپنى پەقەت مۇشۇ
كېچىدىلا ئارزۇ قىلدىم، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەتىسى ئەلى
ئىبنى ئەبۇ تالىبنى سورىدى. بىرسى ئۇنىڭ كوزى ئاغرىپ قالغاند-
لىغىنى ئېيتقاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەلىنى چاقىرتىپ كېلىپ
ئۇنىڭ كوزىگە تۈكۈرۈپ قويۇۋىدى، كوزى سەللىمازا ساقىيىپ
كەتتى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەلىگە ئەلەمنى تۇتقۇزۇپ،
قوشۇن بىلەن ئۇرۇشقا ماڭدى. بۇ چاغدا يەھۇدىلارمۇ ئۇرۇشقا
راسلىنىپ تۇرۇشقان ئىدى. بىر يەھۇدى يەكمۇ-يەك چۇشۇشنى
تەلەپ قىلىپ چىقتى، ئەلى ئۇنى ئولتۇردى، ئاندىن دۇشمەنلەرنىڭ
ئەڭ باتۇرى ھىساپلانغان مەرھەب يەكمۇ-يەك چىقىشنى تەلەپ
قىلىپ چىقىۋىدى، ئۇنى مۇھەممەد ئىبنى مەسلەمە ئولتۇردى. ئاندىن
مەرھەبنىڭ قېرىندىشى ياسىر چىقتى، ئۇنى زۇبەير ئىبنى ئەۋۋام
ئولتۇردى، مۇسۇلمانلارنىڭ قاتتىق ھۇجۇم قىلىشى نەتىجىسىدە
يەھۇدىلار قاچتى، مۇسۇلمانلار ئۇلارنى سۈرۈپ قورغانغا بېسىپ
كىردى. دۇشمەنلەر يېنىدىكى سەئىب قورغىنىغا چېكىندى. مۇسۇل-
مانلار نائىم قورغىنىدىن نۇرغۇن نان ۋە خورما غەنىمەت ئالدى.
ئاندىن يەھۇدىلارنى قوغلاپ سەئىب قورغىنىغا كىردى. يەھۇدىلار
بۇ يەردە قاتتىق ئۇرۇشۇپ مۇسۇلمانلارنى چېكىندۈرۈۋىدى، ھەباب
ئىبنى مۇنزىر ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى مەۋقەسىدە چىڭ تۇرۇپ قاتتىق
ئۇرۇشۇپ يەھۇدىلارنى مەغلۇپ قىلىپ، قورغانغا بېسىپ كىردى.
ئۇلار بۇ قورغاندىن نۇرغۇن ئاش-ئوزۇق غەنىمەت ئالدى.
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام غەنىمەتلەرنى غازىلارنىڭ ئۆزلىرى يېيىشكە

ۋە ئۇلاقلىرىغا بېرىشكە بولىدىغانلىقىنى، ئېلىپ كېتىشكە بولمايدىغان-لىقىنى جاكاچى ئارقىلىق ئۇقتۇردى. بۇ قورغانىدا مەغلۇپ بولغان يەھۇدىلار قۇللە قورغىنىغا كىرىۋېلىشتى، مۇسۇلمانلار ئۇلارنى سۈرۈپ يۈرۈپ بۇ يەردە ئۈچ كۈن مۇھاسىرە قىلدى. بۇ قورغاننى ئىشغال قىلىش قىيىن بولدى. تۆتىنچى كۈنى، ئەسىرگە چۈشكەن بىر يەھۇدىنىڭ كۆرسىتىشى ئارقىسىدا، قورغاندىكى يەھۇ-دىلار چىقىپ قاتتىق ئۇرۇشقان بولسىمۇ، ئاخىرى مەغلۇپ بولۇپ شەق قورغىنىغا كىرىۋالدى، مۇسۇلمانلار ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن سۈرۈپ كىرىپ، ئۇبەي قورغىنىنى مۇھاسىرە قىلىشقا باشلىدى. يەھۇ-دىلار چىقىپ قاتتىق ئۇرۇشتى. ئەبۇدۇ جانە ئەنسارى ناھايىتى قەھرىمانلىق كۆرسىتىپ، مەردانىلىق بىلەن قورغانغا بېسىپ كىردى. مۇسۇلمانلار بۇ قورغاندا نۇرغۇن ئوي جاھازلىرىنى، قوي ۋە ئۇزۇق-تۈلۈكلەرنى غەنىمەت ئالدى. مەغلۇپ بولغان يەھۇدىلار بەرى قورغىنىغا قېچىپ كىرىپ قاتتىق قارشىلىق كۆرسەتتى. بۇ يەر-دىكى يەھۇدىلار ئوق ۋە تاش ئېتىشقا ئۇستا ئىدى، ئۇلار ئاتقان ئوق ۋە تاشلارنىڭ بەزىسى رەسۇلۇللاغىمۇ تەگدى. مۇسۇلمانلار ئۇلارغا قارىتىپ مەنجەنىقنى تىكلەپ قويۇۋىدى، بۇنىڭدىن يەھۇدىلار قورقۇپ كېتىپ، قارشىلىق كۆرسەتمەيلا قېچىپ كېتىشتى. بۇ يەردە مۇسۇلمانلار يەھۇدىلارنىڭ مىس ۋە ساپال قاچا-قومۇچلىرىنى ئۇچ-راتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بۇلارنى يۇيۇۋېتىپ تاماق ئەتسەڭ-لار بولىدۇ، دېدى. مۇسۇلمانلار قالغان دۈشمەنلەرنى كەسىبە قورغىنىغا قوغلىۋەتتى، قەمۇس قورغىنىنى يىگىرمە كۈن مۇھاسىرە قىلدى، ئاندىن بۇ قورغاننى ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب ئىشغال قىلدى. بۇ قورغاندا ھۇبەي ئىبنى ئەختەبنىڭ قىزى سەفىييە ئەسىر ئېلىندى.

ئاندىن مۇسۇلمانلار ۋەتىھ بىلەن سولالىم قورغانلىرىنى مۇھاسىرە قىلىشقا ماڭدى. بۇ قورغانلاردىكى يەھۇدىلار بالا-چاقىلىرىنى ئېلىپ، ئۈچىسىدىكى كىيىملىرى بىلەن خەيبەردىن سالامەت چىقىپ كېتىشكە يول قويۇلۇش شەرتى ئاستىدا تەسلىم بولىدىغانلىقلىرىنى بىلدۈردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ بۇ تەلىۋىنى قوبۇل قىلدى. مۇسۇلمانلار بۇ قورغاندىن يۈز ساۋۇت، توت يۈز قىلىچ، مىڭ نەيزە، بەش يۈز ئەرەپ ئوق-ياسىنى غەنىمەت ئالدى. ئۇلار بۇ يەردە تەۋرات پارچىلىرىنى ئۇچراتقان بولسىمۇ، بۇ نەرسىلەرنى تەلەپ قىلغۇچىلارغا بېرىۋەتتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەنانە ئىبنى ھوقەيقنى ئۆلۈمگە بۇيرۇدى، چۈنكى ئۇ ھۇبەي ئىبنى ئەختەبدىن قالغان قىممەتلىك زىننەت بۇيۇملىرىنى تىقىپ قويۇپ تانغان ئىدى. بۇ زىننەت بۇيۇملىرىنى مۇسۇلمانلار تېپىۋالغان بولۇپ، بۇلارنىڭ ئارىسىدا بىلەيزۈك، پايە ئۈزۈك، سىرغا، ئالتۇن ئۈزۈك، مەرۋايىت ۋە زۇمرەت كوزلۇك مونچاق ۋە باشقىلار بار ئىدى.

خەيبەر غازىتىدا مۇسۇلمانلاردىن ئون بەش كىشى شەھىت بولدى، يەھۇدىلاردىن توقسان ئۈچ كىشى ئۆلدى. بۇ غازات ۋاقتىدا بىر يەھۇدى خوتۇن بىر قوينىڭ سىننىنى پىشۇرۇپ زەھەر قوشۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەرگەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ گوشتىن بىر چىشلەم ئاغزىغا سېلىپلا، ئۇنىڭغا زەھەر قوشۇلغانلىقىنى سېزىپ تۈكۈرۈۋەتتى، بىشر ئىبنى بەرا گوشتىن يەپ، شۇ زامات ئۆلدى. يەھۇدى خوتۇن چاقىرىلىپ، ئۇنىڭدىن بۇنىڭ سەۋەبى سورالغاندا، ئۇ: ئەگەر مۇھەممەد راست پەيغەمبەر بولسا، ئۇنىڭغا زەھەر كار قىلمايدۇ، راست پەيغەمبەر بولمىسا، زەھەرنى يەپ ئۆلسۇن، ئۇنىڭدىن قۇتۇلايلى دەپ شۇنداق قىلدىم، دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى كەچۈرۈم قىلدى.

رەسۇلۇللانىڭ سەفىيىگە ئۆيلىنىشى

خەيبەرغازىتى غەلىبىلىك ئاياقلاشقاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەنى نەزىر قەبىلىسىنىڭ باشلىقى ھۇيەيىنىڭ قىزى سەفىيىنى ئەمرىگە ئالدى، سەفىيىنى ئازات قىلىش ئۇنىڭ مەھرى قىلىپ ھېسابلاندى. سەفىيە ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلدى ۋە مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى بولۇش شەرىپىگە ئېرىشتى.

ۋاقىت بەلگىلەپ ئۆيلىنىشنىڭ چەكلىنىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خەيبەردىكى چېغىدا نىكاھىمۇتئەنى چەكلىدى. نىكاھىمۇتئە مۇددەت بەلگىلەپ ئۆيلىنىش دېمەكتۇر. مۇنداق ئۆيلىنىش جاھىلىيەت دەۋرىدە ۋە ئىسلامنىڭ دەسلەپكى چاغلىرىدا دۇرۇس دەپ قارىلاتتى. لېكىن بۇ ئادەت مۇشۇ يىلى شەرىئەت تەرىپىدىن چەكلەندى؛ شۇنىڭدەك خەيبەردە ئېشەك گۆشىنى يېيىش ھارام قىلىندى. خەيبەردە مۇسۇلمانلار قازانلاردىكى پىشقان ئېشەك گۆشلىرىنى يىمەي تۆكۈۋەتتى.

ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلغانلارنىڭ قايتىپ كېلىشى

مۇسۇلمانلار خەيبەردىن قايتقاندىن كېيىن، جەفەر ئىبنى ئەبۇ تالىپ، ئەبۇ مۇسا ئەشئەرى ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى ھەبەشىستاندىن

AltunOq

قايتىپ كەلدى. بۇلار ھەبەشىستاندا ئون يىلچە تىچ، خاتىرجەم ياشىغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ قايتىپ كېلىشىدىن ناھايىتى خۇرسەن بولۇپ، ئۇلارغا خەيبەردە ئېلىنغان غەنىمەتلەردىن بەردى. جەفەر بىلەن بىللە ئەبۇ سۇفيانىنىڭ قىزى، مومىنلەرنىڭ ئانىسى ئۇممۇ ھەبىبەمۇ بىللە كەلگەن ئىدى. بۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا دەۋس قەبىلىسى خەلقلىرى كەلدى. ئەبۇ ھۇرەيرەمۇ ئۇلار بىلەن بىللە كەلگەن ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغىمۇ غەنىمەتلەردىن بەردى.

فەدەكنىڭ فەتھى قىلىنىشى

خەيبەر فەتھى قىلىنغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئادەم ئەۋەتىپ، فەدەك① يەھۇدىلىرىنىڭ بويسۇنۇشى ۋە ئىتائەت قىلىشىنى تەلەپ قىلدى. يەھۇدىلار ئۆزلىرىنى ئۆلتۈرمەسلىك، مال-مۈلۈك ۋە زېمىنلىرىنى رەسۇلۇللاغا بېرىش شەرتى ئاستىدا ئۇنىڭ بىلەن سۈلھ تۈزدى. فەدەكنىڭ يەرلىرى رەسۇلۇللانىڭ ئۆزىگە خاس بولۇپ، رەسۇلۇللا يەرنىڭ كىرىمىنى ئۆزىگە ۋە ھاشىم جەمەتىنىڭ تۇل خوتۇن، يېتىم ئوغۇللىرىغا سەرپ قىلاتتى.

تەيما سۈلھىسى

تەيما② يەھۇدىلىرى مۇسۇلمانلارنىڭ خەيبەر يەھۇدىلىرى بىلەن

① فەدەك — مەدىنىدىن ئالتە كۈنلۈك نېرىدىكى خەيبەرگە يېقىن بىر قورغان.

② تەيما — مەدىنىدىن سەككىز كۈنلۈك نېرىدىكى بىر كەنت.

قىلغان ئىشلىرىنى ئاڭلاپ، يۇرتلىرىدا تىنچ، خاتىرجەم ياشاش ئۈچۈن، باج-خىراج تۆلەش شەرتى ئاستىدا، مۇسۇلمانلار بىلەن سۈلھى تۈزدى.

ۋادى قورانىڭ فەتھى قىلىنىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋادى قورا يەھۇدىلىرىنى تەسلىم بولۇشقا دەۋەت قىلغان بولسىمۇ، ئۇلار رەت قىلىپ مۇسۇلمانلار بىلەن ئۇرۇشتى، يەھۇدىلاردىن ئون بىر كىشى ئۆلدى، مۇسۇلمانلار نۇرغۇن غەنىمەتلەرگە ئىگە بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام غەنىمەتلەرنى بەشكە بولۇپ تەقسىم قىلدى؛ خوسۇلىنىڭ يېرىمىنى مۇسۇلمانلارغا تاپشۇرۇش شەرتى بىلەن يەرلەرنى ئۆز ئىگىلىرىنىڭ قوللىرىدا قالدۇردى. خەيبەر يەھۇدىلىرى بىلەنمۇ شۇنداق قىلغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋادى قورا يەھۇدىلىرىنىڭ مەھسۇ-لاتىنى باھالاشقا ئابدۇللا ئىبنى رەۋاھەنى ئەۋەتتى. رەۋاھەنىڭ باھالىشى يەھۇدىلارغا ئېغىر كەلدى. ئۇلار رەۋاھەگە پارە بەرمەكچى بولغاندا، رەۋاھە: ئى ئاللانىڭ دۈشمەنلىرى! ماڭا هارامنى بەرمەك-چىمۇ سىلەر؟ مەن ئۆزەم ئۈچۈن ئەڭ سۆيۈملۈك كىشىنىڭ قېشىدىن كەلدىم. مەن سىلەرنى مايمۇن ۋە توڭگۇزدىنمۇ بەتتەر ئۆچ كۆرىمەن! مەن سىلەرگە بولغان ئۆچلىكىم ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسا-لامغا بولغان مۇھەببىتىم بىلەن ئادىل بولماي قالمايمەن! دېدى.

مۇسۇلمانلار مەدىنىگە خوشنا بولغان بارلىق يەھۇدىلارنىڭ بويسۇنۇشىدىن ۋە ئوتتۇرىدا ھەرقانداق ۋەدە-قەسەملەرنىڭ بولۇشى-دىن قەتئىينەزەر، ھامان خىيانەت قىلىپ تۇرغان دۈشمەنلەرنىڭ

يامانلىغىدىن قۇتۇلۇپ، ۋادى قورادىن غەلىبە بىلەن قايتتى.

خالىد ۋە ئۇنىڭ ئىككى ھەمرىيىنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى

يۇقۇرقى غەلىبىدىن كېيىنلا، مۇسۇلمانلارغا قارشى ئۇرۇشقا قوماندانلىق قىلغان ئۈچ نەپەر ئاتاقلىق شەخس مۇسۇلمان بولدى. بۇلار خالىد ئىبنى ۋەلىد مەخزۇمى، ئەمر ئىبنى ئاس سەھمى، ئوسمان ئىبنى ئەبى تەلھە ئەبدەرىلەر ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇلارنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقىدىن ناھايىتى خوشال بولدى. ئۇ خالىدقا: سېنى ھىدايەت قىلغان ئاللاغا شۈكرى، سېنى ئەقىللىق ھېساپلايتتىم، ئەقلىڭنىڭ سېنى ھىدايەتكە يېتەكلىشىنى ئۈمىت قىلاتتىم، دېدى. خالىد: ئى رەسۇلۇللا، ساڭا قارشى نۇرغۇن جەڭلەردە بولدۇم. دۇئا قىلساڭ، ئاللا گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلسا، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئىسلام دىنىدا مۇسۇلمان بولۇشتىن بۇرۇنقى گۇنالار سۈرۈشتۈرۈلمەيدۇ، دېدى.

قوشۇن ئەۋەتىش

مۇشۇ يىلى شەئبان ئېيىدا تۇرەبە① دېگەن يەردىكى ھاۋازىن ئەرەپلىرىنىڭ مۇسۇلمانلارغا دۈشمەنلىك ھەركەتلەردە بولۇۋاتقانلىقى ئاڭلاندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆمەر ئىبنى خەتتاب باشچىلىقىدا ئۇلارغا قارشى ئوتتۇز كىشىلىك قوشۇن ئەۋەتتى، بۇنى ئاڭلىغان

---

① تۇرەبە — سەنئا بىلەن مەككە ئارىسىدىكى جاي.

ھاۋازىن ئەرەپلىرى تارقاپ كېتىشتى. ئۇمەر ئۇلارنىڭ زېمىنىدا بىرەر ئادەمنى ئۇچراتمىغانلىقتىن قايتىپ كەلدى.

قوشۇن ئەۋەتىش

مۇشۇ يىلى شەئبان ئېيىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام فەدەك ئەرەپتىكى بەنى مۇررە ئەرەپلىرى بىلەن ئۇرۇشۇشقا بەشىر ئىبنى سەئد ئەنسارى باشچىلىقىدا قوشۇن ئەۋەتتى. قوشۇن دۈشمەن يېرىدە ھېچ ئادەمنى ئۇچراتمىغانلىقتىن، ئۇلارنىڭ ماللىرىنى ھەيدەپ ماڭدى. بەنى مۇررە ئەرەپلىرى ئويمانلىقتا ئىدى، ئۇلار ئەھۋالنى ئۇققاندىن كېيىن، قوشۇننى قوغلاپ، ئۇلارغا كېچىسى يېتىشىۋالدى ۋە ئارىدا قاتتىق ئۇرۇش بولدى. مۇسۇلمانلار قوشۇننىڭ كوپچىلىكى قىرىلىپ تۈگىدى. قوشۇن باشلىقى بەشىر قاتتىق يارىلانغاچقا، دۈشمەنلەر ئۇنى ئۆلدى دەپ گۇمان قىلغان ئىدى. دۈشمەنلەر قايتىپ كەتكەندىن كېيىن، بەشىر ئورنىدىن تۇردى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ ئەھۋالنى مەلۇم قىلدى.

مۇشۇ يىلى رامىزان ئېيىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەيفەئە خەلقىغە غالىب ئىبنى ئۇبەيدۇللا لەيسى باشچىلىقىدا بىر يۈز كىشىلىك قوشۇن ئەۋەتتى. ئۇلار بېرىپ دۈشمەنگە ھۇجۇم قىلىپ، دۈشمەننىڭ بەزىسىنى ئۆلتۈردى، بەزىسىنى ئەسىر ئالدى. ئۇرۇش داۋامىدا ئۇسامە ئىبنى زەيد بىر مۇشرىكنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ يېتىشىۋېلىپ ئۇنى ئۆلتۈرمەكچى بولغاندا، مۇشرىك كەلىمە شاھادەت ئېيتقان بولسىمۇ، بۇنىڭغا قارىماي ئۇنى ئۆلتۈردى.

AltunOq

ئۇسامە بۇ مۇشرىكنى ئۆلۈمدىن قورقۇپ شاھادەت ئېيتتى دەپ گۇمان قىلغان ئىدى. مۇسۇلمانلار مەدىنىگە قايتىپ بارغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئەھۋالنى ئاڭلاپ، ئۇسامەگە: لائىلاھە ئىللەللا دېگەن تۇرسىمۇ ئۆلتۈردۈڭمۇ؟ لائىلاھە ئىللەللا دېگەن سۆزنى قانداق قىلماقچىسەن؟ دېدى. ئۇسامە: ئى رەسۇلۇللا، ئۇ ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ئىمان ئېيتتى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇنىڭ يۈرىكىنى يېرىپ كۆرۈپ سۆزىنىڭ راست-يالغانلىقىنى بىلگەندىڭمۇ؟ دېدى. ئۇسامە: ئى رەسۇلۇللا، مېنىڭ ئۈچۈن ئىستىغفار ئېيت، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇ لائىلاھە ئىللەللا دېگەن تۇرسا، ئۇنى قانداقمۇ ئۆلتۈردۈڭ؟ دېگەن سۆزنى تەكرارلايتتى. ھەتتا ئۇسامە شۇ كۈنىلا مۇسۇلمان بولسامچۇ دەپ ئارزۇ قىلغان. ئاللا بۇ توغرىلىق قۇرئاندىكى مۇنۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: "سىلەرگە مۇسۇلمان بولغانلىقىنى بىلدۈرگەن ئادەمنى، دۇنيانىڭ مال-مۈلكىنى كۆزلەپ، سەن مومىن ئەمەس، دېمەڭلار. ئاللانىڭ دەرگاھىدا نۇرغۇن غەنىمەتلەر بار." (سۈرە نىسا، 94-ئايەتنىڭ بىر قىسمى) ئۇسامە بىر مۇسۇلماننى خاتا ئۆلتۈرۈپ قويغانلىقتىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى بىر قۇل ئازات قىلىشقا بۇيرۇدى.

قوشۇن ئەۋەتىش

مۇشۇ يىلى شەۋۋال ئېيىدا، ئۇيەينە ئىبنى ھىسنىنىڭ غەتەفان قەبىلىسىدىن خەيبەرنىڭ يېنىدىكى يۇمن، جۇبار دېگەن جايلاردا تۇرىدىغان بىر جامائەنى مەدىنىگە ھۇجۇم قىلىشقا يىققانلىقى پەيغەم-

بەر ئەلەيھىسسالامغا ئاڭلاندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا بەشر ئىبنى سەئد باشچىلىغىدا ئۈچ يۈز كىشىلىك قوشۇن ئەۋەتتى. قوشۇن كېچىسى مېڭىپ، كۈندۈزى يوشۇرۇنۇپ، دۈشمەننىڭ يۇرتىغا يېتىپ كەلدى ۋە نۇرغۇن چارۋا غەنىمەت ئالدى. پادىچىلار قېچىپ بېرىپ قەۋمىگە خەۋەر قىلدى. ئۇلار قورقۇپ يۇرتلىرىنىڭ ئېگىز جايلىرىغا چىقىۋالدى. مۇسۇلمانلار ئىككى ئادەمنى تۇتۇۋالدى. بۇ ئىككىسى كېيىن مۇسۇلمان بولدى. مۇسۇلمانلار غەنىمەتلەرنى ئېلىپ مەدىنىگە قايتىپ كەلدى.

ئۆمرەنىڭ قازاسى

ھۇدەيبىيە كېلىشىمىگە بىر يىل تولغاچقا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆتكەن يىلقى ئۆمرەنىڭ قازاسىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن ساھابىلىرىنى ئېلىپ مەككىگە ئاتلاندى؛ مەدىنىدە ئۆز ئورنىدا ئەبازەر غىفارىنى قالدۇردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇربانلىق قىلىش ئۈچۈن ئاتمىش تۆگە ئالدى ۋە قۇرەيشنىڭ خىيانەت قىلىشىدىن ئېھتىيات قىلىپ، قوراللارنىمۇ ئېلىۋالدى. بەشر ئىبنى سەئد باشچىلىغىدىكى يۈز ئاتلىق ئەسكەرمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە چىقتى. ئۇلار مەدىنە مەسچىدىدىن ئېھرام باغلاپ چىقتى. ئۇلار زۇلھۇلەيفە دىگەن يەرگە يېتىپ بارغاندا، ئاتلىقلارنى ئالدىدا ماڭغۇزدى. بەزىلەر: ئى رەسۇلۇللا، سۇلھىدە قورال ئالماسلىق شەرت قىلىنغان ئىدى، قورال ئېلىپ ماڭدىڭىزغۇ؟ دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ھەرەمگە قورال بىلەن كىرمەيمىز، قوراللارنى يېقىن جايدا قويۇپ قويۇپ، مەككىلىكلەر ھۇجۇم قىلىپ

قالسا ئىشلىتىمىز، دېدى. مۇسۇلمانلار مەررۇ زەھران دېگەن جايغا يېتىپ بارغاندا، قۇرەيش قەبىلىسىدىن بىرقانچە ئادەم ئۇلارنىڭ قورالىلىرىنى كۆرۈپ چوچۇپ كېتىپ، قۇرەيش خەلقىغە بېرىپ خەۋەر قىلدى. قۇرەيشلەردىن بىر تۈركۈم ياشلار كېلىپ: ئى مۇھەممەد، ئاللاغا قەسەمكى، سەن كىچىككىدىنلا خىيانەت دېگەننى بىلمەيتتىڭ. بىزدىن ھېچقانداق ئىش سادىر بولغىنى يوققۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: بىز ھەرەمگە قورال بىلەن كىرمەيمىز، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىگە كىرىش ئالدىدا، مەككىلىكلەر مۇسۇلمانلارنىڭ بەيتۇللانى تاۋاپ قىلىشىنى كۆرگۈسى كەلمەي، مەككىنىڭ سىرتىغا چىقىپ تۇرۇشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ساھابىلەر قىلىچلىرىنى ئاسقان ھالدا كەدا تۆپىلىكىدىن مەككىگە كىرىپ كېلىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىدا ئابدۇللا ئىبنى رەۋاھە مۇنداق دەپ ماكاتتى: "يالغۇز بىر ئاللادىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر. ئاللا ۋەدىسىدە تۇرۇپ پەيغەمبىرىگە ياردەم قىلدى، ئەھلى ئىسلامنى غالىپ ۋە ئۈستۈن قىلدى، مۇشرىكلارنى مەغلۇپ قىلدى." پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۆگىسى ئۈستىدە تۇرۇپ بەيتۇللانى تاۋاپ قىلدى، قولىدىكى ئۇچى ئەگرى تاياق ئارقىلىق ھەجەر ئەسۋەدنى ئىستىلام ئەتتى (تۇتتى). مۇشرىكلارغا كۈچلۈك كۆرۈنۈش ئۈچۈن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىنى بەيتۇللانى تېزلىك بىلەن ئۈچ قېتىم تاۋاپ قىلىشقا بۇيرۇدى. چۈنكى مۇشرىكلار ساھابىلەرگە قارىتىپ: مەدىنىنىڭ ناچار ھاۋاسىدا ئاجىزلاشقانلار بۇگۈن كەئبىنى تاۋاپ قىلىدۇ، دېيىشەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مۇشرىكلارغا ئۆزىنى كۈچلۈك كۆرسەتكەن ئادەمگە ئاللا رەھمەت قىلسۇن، دەيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەردانىلىك ئىزھار قىلىپ،

رىداسىنىڭ ئوڭ يېڭىنى ساپمىغان ئىدى. مۇسۇلمانلارمۇ شۇنداق قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ چۈشىدە ئايان بولغىنىدەك، مۇسۇلمانلار بەيتۇللانى تاۋاپ قىلىش ئىشىنى تولۇق تاماملىدى.

رەسۇلۇللانىڭ مەيمۇنىگە ئۆيلىنىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىدە تۇرۇپ ھارىس ھىلالنىڭ قىزى مەيمۇنىگە ئۆيلەندى. مەيمۇنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوھۇد ئۇرۇشىدا شەھىت بولغان تاغىسى ھەمزىنىڭ خوتۇنى، ئابدۇللا ئىبنى ئابباسنىڭ ھامىسى ئىدى. مەيمۇنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئايالى ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىدىن چىقىپ سەرف دېگەن جايغا بارغاندا مەيمۇنە بىلەن بىرتەكىگە باش قويدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىدىن چىقىپ، سىرتتا ئاتلارنى ساقلاشقا قالغانلارنى كەئبىنى تاۋاپ قىلىپ كېلىشكە بۇيرۇدى، ئۇلار بىرىپ تاۋاپ قىلىپ چىقتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام چۈشنى ئاللانىڭ ئىشقا ئاشۇرغانلىقىغا خوشال بولۇپ مەدىنىگە قايتىپ كەلدى.

ھىجرىيىنىڭ 8 - يىلى

قوشۇن ئەۋەتىش

بۇ يىل سەپەر ئېيىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۇدەيد دېگەن

AltunOq

جايدا تۇرۇشلۇق بەنى مولەۋۋىھ ئەرەپلىرىگە غالىب ئىبنى ئابدۇللا لەيسى باشچىلىقىدا بىر تۇركۇم ئەسكەر ئەۋەتتى. ئەسكەرلەر كۇدەيد دىگەن يەرگە بارغاندا، "ئىبنى بەرسا"نامى بىلەن مەشھۇر هارىس ئىبنى مالىك لەيسىنى ئۇچرىتىپ قېلىپ ئۇنى ئەسىر ئالدى. هارىس مۇسۇلمانلارغا قاتتىق دۈشمەن ئىدى. هارىس: مەن مۇسۇلمان بولۇش ئۇچۇن كېلىۋاتاتتىم، دىدى. مۇسۇلمانلار ئۇنىڭغا: مۇسۇلمان بولماقچى بولساڭ، بىرەر كېچە تۇرۇپ تۇرساڭ كېچىكمەيسەن. بولمىسا، سېنى ئېنىقلايمىز، دىدى. ئۇلار بەنى مولەۋۋىھ يېرىگە يېتىپ بېرىپ، چارۋىلارنى ھەيدەپ ماڭغان ئىدى، مۇشرىكلار بۇنى تۇيۇپ قېلىپ، نۇرغۇن ئەسكەر بىلەن ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ كەلدى. لېكىن ئاللا مۇسۇلمانلارغا ئىلتىپات قىلىپ يامغۇر ياغدۇرۇۋەتتى، قاتتىق كەلكۈن كېلىپ، مۇسۇلمانلار بىلەن مۇشرىكلارنىڭ ئارىسىنى ئايرىپ تاشلىدى. مۇشرىكلار چارۋىلىرىنى مۇسۇلمانلارنىڭ ھەيدەپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇرسىمۇ، قايتۇرۇۋېلىشقا قادىر بولالمىدى.

قوشۇن ئەۋەتىش

غالىب مەدىنىگە غەلىبە بىلەن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئىككى يۈز كىشىلىك قوشۇن بىلەن فەدەكتىكى بەنى مورره ئەرەپلىرىگە ئەۋەتتى. بەنى مورره ئەرەپلىرى بەشىر ئىبنى سەئىد باشچىلىقىدا ئەۋەتىلگەن قوشۇننى شەھىت قىلغان ئىدى. قوشۇن دۈشمەنگە يېقىن بارغاندا، غالىب ئۆز ئەسكەرلىرىگە نۇتۇق سۆزلەپ، ھەمدۇ-سانا ئېيتقاندىن كېيىن: مەن

سلەرنىڭ شىرىگى يوق بىر ئاللادىن قورقۇشۇڭلارنى، ماڭا ئىتائەت قىلىشىڭلارنى، بۇيرۇغۇمغا خىلاپلىق قىلماسلىقىڭلارنى تەۋسىيە قىلىمەن، دېدى. باشقىلار: ساڭا بويسۇنىمىغان ئادەمنىڭ گېپى ئۆتمەيدۇ، دېدى. ئاندىن غالىب قوشۇندىكىلەرنى ئىسمىنى ئاتاپ تۇرۇپ ئىككىدىن ـ ئىككىدىن قىلىپ بىر بىردىن ئايرىلمايدىغان يولداش قىلىپ بېكىتتى ۋە: سىلەردىن ھېچكىم ھەمرىيىنى يوقىتىپ تەنھا قايتىپ كەلگۈچى بولمىسۇن. مەن تەكبىر ئېيتسام، ھەممىڭلار قوشۇلۇپ تەكبىر ئېيتىڭلار، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار دۈشمەننى قورشىۋېلىپ، بىردەك تەكبىر ئېيتىپ، دۈشمەنگە قىلىچ بىلەن ھۇجۇم قىلدى، نەتىجىدە بىر دۈشمەننىمۇ قاچۇرۇپ قويماي قىرىپ تاشلىدى. دۈشمەننىڭ چارۋىلىرىنى غەنىمەت ئېلىپ قايتتى، ھەربىر ئادەمگە ئوندىن توگە تەگدى.

قوشۇن ئەۋەتىش

مۇشۇ يىل رەبىئۇل ئەۋۋەل ئېيىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شامدىكى زاتۇ ئەتلا دېگەن جايغا كەئىب ئىبنى ئۇمەير باشچىلىقىدا ئون بەش كىشىلىك قوشۇن ئەۋەتتى. ئۇلار بېرىپ بۇ يەردىكى ئاھالىنى مۇسۇلمان بولۇشقا دەۋەت قىلدى، لېكىن بۇلار ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلىشتىن باش تارتىپ ئۇرۇشتى، ئۇلار سان جەھەتتىن كوپ بولغاچقا، مۇسۇلمانلارنىڭ ھەممىسىنى شەھىت قىلدى، مۇسۇلمانلارنىڭ باشلىقى كەئىب ئىبنى ئۇمەير قۇتۇلۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بېرىپ ئەھۋالنى خەۋەر قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ۋەقەدىن قايغۇردى، ئۇ ئۇلاردىن قىساس ئېلىش ئۈچۈن

قوشۇن ئەۋەتىش نىيىتىگە كەلگەن بولسىمۇ، دۈشمەنلەرنىڭ كوچۇپ كەتكەنلىكىنى ئاڭلاپ نىيىتىدىن قايتتى.

موئتە غازىتى

مۇشۇ يىلى جۇمادىيەل ئەۋۋەل ئېيىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر قوشۇن تەييارلاپ، بۇسرا ۋالىسى تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن ھارىس ئىبنى ئۇمەير ئەزدىنىڭ قىساسىنى ئېلىش ئۈچۈن ئەۋەتمەكچى بولدى. قوشۇنغا زەيىد ئىبنى ھارىسەنى باشلىق قىلىپ تەيىنلەپ: زەيىد شەھىت بولسا، جەفەر ئىبنى ئەبۇ تالىپ باشلىق بولسۇن؛ ئۇ شەھىت بولسا، ئابدۇللا ئىبنى رەۋاھە باشلىق بولسۇن، دېدى. قوشۇن ئۈچ مىڭ كىشىدىن تەركىب تاپقان ئىدى. قوشۇن يولغا چىقىش ئالدىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: ئاللانىڭ ياردىمىگە تايىنىپ شامدىكى دۈشمەنلەر بىلەن غازات قىلىڭلار. چېركاۋلاردا ئىبادەت بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتقان كىشىلەرگە چېقىلماڭلار؛ ئاياللارنى، بالىلارنى، قېرى-چورىلەرنى ئۆلتۈرمەڭلار؛ دەرەخلەرنى كەسمەڭلار، ئوي-ئىمارەتلەرنى بۇزماڭلار، دەپ تاپىلىدى.

قوشۇن ئاتلىنىپ، ھارىس ئىبنى ئۇمەير شەھىت بولغان موئتە دېگەن جايغا يېتىپ كەلدى. بۇ يەرگە رۇملۇقلاردىن ۋە خىرىستىيان دىنىغا كىرگەن ئەرەپلەردىن بولۇپ زور قوشۇن توپلانغان ئىدى. بۇنى كورگەن غازىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئادەم ئەۋەتىپ ياردەم تەلەپ قىلىش ياكى ئۇرۇش قىلىۋېرىش توغرىلىق مۇزاكىرىلەشتى. ئابدۇللا ئىبنى رەۋاھە قوپۇپ: ھەي خالايىق، غازات ئۈچۈن

چىقتىڭلار، شەھىت بولۇشنى تەلەپ قىلىپ چىقتىڭلار. بىز كۆچكە ياكى ئادەم سانىنىڭ كۆپلىگىگە تايىنىپ ئۇرۇش قىلمايمىز، پەقەت ئاللا بىزنى ئەزىز قىلغان ئىسلام دىنىغا تايىنىپ ئۇرۇش قىلىمىز. بىز ئۇرۇشۇپ غەلىبە قىلىش ياكى شەھىت بولۇشتىن ئىبارەت مۇنداق ئىككى ياخشىلىقنىڭ بىرىگە ئىگە بولىمىز، دېدى. كىشىلەر ئابدۇللا ئىبنى رەۋاھەنىڭ سۆزىنى خۇشاللىق بىلەن ماقۇللاپ، مۇنداق زور قوشۇنغا قارشى ئۇرۇشقا ئاتلاندى، دۈشمەن بىلەن ئۇچرىشىپ جەڭگە كىرىشتى. زەيد ئىبنى ھارىسە جەڭدە شەھىت بولدى. بۇ چاغدا ئەلەمنى جەفەر ئىبنى ئەبۇ تالىپ ئېلىپ:

جەننەت ئەجەپ بەلەندۇر ئاڭا كىرگەن ئىنسانغا،
شاراپلىرى سوغاق ھەم شىرىن شۇنداق ماكانغا.
يات ئىرقلىق رۇملۇقلار شۇم نىيەتلىك يامانغا،
دەۋزەخ تەييار ئۇلاردەك دىننى ئىنكار قىلغانغا؛
نوچا بولساڭ بىز تەييار، چۈشكىن مانا مەيدانغا.

دېدى-دە، دۈشمەن بىلەن ئېلىشىپ، ئاخىر شەھىت بولدى. جەفەر شەھىت بولغاندىن كېيىن، ئەلەمنى ئابدۇللا ئىبنى رەۋاھە ئېلىپ ئالغا چامداپ، بىرئاز ئىككىلەنگەندەك تۇرۇۋالدى-دە، ئۆزىگە مۇنداق دەپ مۇراجىەت قىلدى:

قەسەم قىلدىم ئابدۇللا! ئېتىل دۈشمەن تامانغا!
مەيلى خالا-خالىما، چۈشكىن چوقۇم مەيدانغا.
ياۋلار تۇرسا ئالدىڭدا چۇقان سېلىپ جاھانغا،
شەھىت بولۇپ كىرمەمسەن جەننەت دېگەن بوستانغا.
خاتىرجەملىك ئاز بولغان بۇ دۇنيادا سەن جانغا،
بەدەن ئىچرە گويا سەن سولانغانتىڭ زىندانغا.

AltunOq

ئاندىن ئۇ ئاتلىق جەڭگە كىرىپ، دۈشمەن بىلەن ئېلىشىپ شەھىت بولدى. بۇ چاغدا بەزى مۇسۇلمانلار چېكىنىشنى ئويلىشىۋىدى، ئۇقبە ئىبنى ئامىر ئۇلارغا: خالايىق! ئالغا بېسىپ ئۆلۈش چېكىنىپ ئۆلۈشتىن ياخشى! دېدى. شۇنىڭ بىلەن مۇسۇل-مانلار چېكىنمىدى ۋە مەسلىھەتلىشىپ، ھەممىسى باتۇر خالىد ئىبنى ۋەلىدنى باشلىق قىلىپ سايلىدى. بۇ قوشۇن خالىد ئىبنى ۋەلىدنىڭ غەيرىتى ۋە ئۇرۇشتىكى ماھارىتى بىلەن ساقلىنىپ قالدى. بولمىسا، بۇ ئۈچ مىڭ كىشىلىك قوشۇن يۈز ئەللىك مىڭ كىشىلىك دۈشمەن قوشۇنىغا قانداق تەڭ كېلەلەيتتى دەيسىز. خالىد ئىبنى ۋەلىد ئەلەمنى چىڭ تۇتقىنىچە، شۇ كۈنى كەچكىچە قاتتىق جەڭ قىلدى. ئەتىسى ئۇ قوشۇنىنىڭ سەپ تەرتىۋىنى ئۆزگەرتىپ، ئالدىدىكى-لەرنى ئارقىغا، ئارقىدىكىلەرنى ئالدىغا، ئوڭدىكىلەرنى سولغا، سولدىكىلەرنى ئوڭغا ئالماشتۇردى. بۇنىڭ بىلەن رۇملۇقلار مۇسۇلمانلارغا ياردەم كەپتۇ دەپ ئويلاپ قورقۇشتى. ئاندىن خالىد قوشۇننى باشلاپ ئارقىغا چېكىنىپ، مۇئتەگە كېلىۋالدى. بۇ قوشۇن بۇ يەردە دۈشمەن بىلەن يەتتە كۈن كىچىك جەڭلەرنى ئېلىپ باردى، ئاندىن ئىككى تەرەپ بىر بىرىدىن يىراقلاشتى. چۈنكى كاپىرلار مۇسۇلمانلارغا ئارقا-ئارقىدىن ياردەم كېلىۋاتىدۇ دەپ ئويلاپ، مۇسۇلمانلارنىڭ ئارقىسىدىن مېڭىۋەرگەندە، چۆلنىڭ ئوتتۇ-رىسىغا كىرىپ قېلىپ ھالاك بولۇشتىن قورقتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇرۇش توختىدى. ئۇلارنىڭ شەھىت بولغانلىق خەۋىرى كېلىشتىن بۇرۇن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرگە زەيد، جەفەر ۋە ئىبنى رەۋاھەلەرنىڭ شەھىت بولغانلىقىنى يەتكۈزۈپ: ئەلەمنى زەيد تۇتقان ئىدى، شەھىت بولدى. ئاندىن جەفەر تۇتۇپ، ئۇمۇ شەھىت

بولدى، ئانـدىن ئابدۇللا ئىبنى رەۋاھە تۇتقان ئىدى، ئۇمۇ شەھىت بولدى، دەپ ئىككى كوزىدىن تاراملاپ ياش توكۇلـدى. ئاندىن: ئەلەمنى ئاللانىڭ قىلىچلىرىدىن بىر قىلىچ (خالىد ئىبنى ۋەلىدنى دىمەكچى. ـ ت) ئالـدى، شۇنىڭ بىلەن ئاللا ئۇلارغا غەلىبە ئاتا قىلدى، دىـدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بىر كىشى كېلىپ: ئى رەسۇلۇللا، جەفەرنىڭ ئائىلىسىدىكى ئاياللار ئۇن سېلىپ يىغلاۋاتىدۇ دىـگەنـدە، پەيـغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى يىغىدىن توساشقا بۇيرۇدى. ئۇ كىشى: توسسام ئۇنىمىدى، دەپ ئىككىنچى قېتىم كەلـگەندە، رەسۇلۇللا: يەنە توسقىن، دىدى. ئۇ كىشى ئۇچىنچى قېتىم كېلىپ: توسسام ئۇنىمىدى، دىدى. رەسۇلۇلـلا: يىغىدىن توختىمىسا، ئۇلارنىڭ ئاغزىغا توپا چاچ، دىدى.

قوشۇن مەدىنىگە قايتىپ كەلگەندە، ئالدىغا چىققان ساھابىلەر ئۇلارنى قاچقۇنلار دەپ ئەيىپلىگەندە، پەيـغەمبەر ئەلەيـھىسسالام: ئۇنـداق ئەمەس، ئۇلار غالىپلار، دىـدى. مەدىنىلىكلەر خالىدنىڭ قوشۇن بىلەن قايـتىپ كەلگەنلىـگىنى مەغلۇبىيەت دەپ ئويـلىدى، لېكىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنىڭ ئۇرۇش تاكتىكىسىغا كىرىدىـ غانلىقىنى ئېيتىپ، خالىدنىڭ ماھارىتىنى ماختىدى.

قوشۇن ئەۋەتىش

مۇشۇ يىلى جۇمادىيەل ئاخىر ئېيىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قوزائە قەبىلىسى كىشىلىرىنىڭ مەدىنىگە ھۇجۇم قىلىش ئۇچۇن ۋادى قورانىڭ ئارقىسىغا توپلىنىۋاتقانلىقى ئاڭلاندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسـ سالام ئۇلارغا قارشى ئەمر ئىبـنى ئاس باشچىلىقىدا مۇھاجىرلارنىڭ

چوڭلىرىدىن تەركىپ تاپقان ئۈچ يۈز كىشىلىك قوشۇن ئەۋەتتى؛ ئۇلارغا ياردەم ئۈچۈن يەنە ئەبۇ ئۇبەيدە ئىبنى جەرراھ باشچىلىقىدا مۇھاجىرلاردىن ئىككى يۈز كىشىنى ئەۋەتتى. بۇلارنىڭ ئىچىدە ئەبۇ بەكرى، ئۇمەرلەرمۇ بار ئىدى. ئالدىنقى قوشۇن دۈشمەن يېرىگە بارغىچە، كېيىنكى قوشۇن ئۇنىڭغا يېتىشىۋالدى. قوشۇندىكى بەزى كىشىلەر ئوت ياقماقچى بولغاندا، ئەمر ئىبنى ئاس ئۇلارنى توستى، بۇنىڭغا ئۇمەر قارشى چىقتى. ئەبۇبەكرى: بىزگە قارىغاندا، ئەمر ئىبنى ئاس جەڭ قائىدىسىنى ياخشىراق بىلگەچكە، رەسۇلۇللا ئۇنى بىزگە باشلىق قىلغان، بۇنىڭغا خىلاپلىق قىلما، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇمەر ئىبنى خەتتاب بويسۇندى. قوشۇن يېتىپ بېرىپ ھۇجۇم قىلىشىدى، بىر سائەت ئۆتمەيلا دۈشمەنلەر مەغلۇپ بولۇپ پىتىراپ كەتتى. مۇسۇلمانلار غەنىمەتلەرنى يىغدى. غازىلار دۈشمەن ئارقىسىدىن قوغلىماقچى بولغان بولسىمۇ، قوماندانى ئەمر ئىبنى ئاس ئۇنىمىدى. مۇسۇلمانلار غەلىبە بىلەن مەدىنىگە قايتتى. قايتىپ كېلىشىۋېتىپ، ئەمر ئىبنى ئاس سوغاق بىر كېچىدە جۇنۇپ بولۇپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن ئەتىگەندە ئۇ: غۇسل قىلاي دېسەم، سوغاقتىن ھالاك بولىمەن. ئاللا قۇرئاندا: "ئۆزەڭلارنى ئۆزەڭلار ھالاك قىلماڭلار" (سۈرە بەقەرە، 195 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) دېگەن دەپ تەيەممۇم قىلىپ، قوشۇنغا ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇدى. مۇسۇلمانلار مەدىنىگە يېتىپ بارغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيـ ھىسسالام ئادىتى بويىچە ئۇلاردىن بۇ قېتىمقى سەپەردىكى ئىشلارنى سورىدى، ساھابىلەر ئەمر ئىبنى ئاستىن ئاغرىنىپ، ئۇنىڭ ئوت قالاشنى توسقانلىقىدىن، دۈشمەننىڭ ئارقىسىدىن قوغلاشنى توسقانـ لىقىدىن ۋە جۇنۇپ تۇرۇپ ناماز ئوقۇغانلىقىدىن شىكايەت قىلدى.

رەسۇلۇللا مەزكۇر ئىشلارنىڭ سەۋەبىنى سورىغانـدا، ئەمر ئىبنى ئاس: دۈشمەن ئىزنىڭ سانىمىزنىڭ ئازلىغىنى بىلىپ قېلىپ ئۈمىتۋار بولۇپ كەتمىسۇن دەپ، ئوت قالاشقا رۇخسەت قىلمىدىم؛ دۈشمەنىنىڭ بوكتۈرمە قوشۇنى بولۇشتىن قورقۇپ، ئارقىسىدىن قوغلاشقا رۇخسەت قىلمىدىم؛ ئاللانىڭ قۇرئاندا "ئۆزەڭلارنى ئۆزەڭلار ھالاك قىلماڭلار" دىگەن سوزى بولغانلىقتىن، غۇسىل قىلسام سوغاقتا ھالاك بولۇشتىن قورقۇپ، جۇنۇپ تۇرۇپ ناماز ئوقۇدۇم، دەپ جاۋاپ بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۈلۈمسىرەپ قويۇپ، ئەمر ئىبنى ئاسنى ماختىدى.

قوشۇن ئەۋەتىش

شۇ يىلى رەجەپ ئېيىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇ ئۇبەيدە ئامىر ئىبنى جەرراھ باشچىلىغىدا ئۈچ يۈز ئاتلىق قوشۇن ھازىرلاپ، ئۇلارنى قىزىل دىڭىز بويىدا تۇرۇشلۇق جوھەينە قەبىلىسىگە ھۇجۇم قىلىشقا ئەۋەتتى. بۇ يىل قەھەتچىلىك بولغانلىقتىن، قوشۇننىڭ ئوزۇغى ئۈچۈن مەلۇم مىقداردا خورما بېرىلدى. ئۇلار قىزىل دېڭىز بويىغا بېرىپ، دۈشمەننى كۈتۈپ يېرىم ئايچە تۇردى. قوشۇننىڭ ئوزۇغى تۈگەپ كېتىپ، دەرەخنىڭ ياپراقلىرىنى سۇ بىلەن ھوللەپ يېدى. قوۋۇزلىرى تىتىلىپ كەتتى. قوشۇننىڭ ئىچىدە مەرت ئادەمنىڭ ئوغلى مەرت قەيس ئىبنى سەئىد ئىبنى ئۇبادە بولۇپ، ئۇ ئۈچ كۈن ئىچىدە قوشۇنغا بىردىن ئۈچ توگە سويۇپ بەردى. 4 ـ كۈنى يەنە سويماقچى بولغاندا، قوشۇننىڭ باشلىغى ئەبۇ ئۇبەيدە سويغىلى قويمىدى، چۈنكى قەيس بۇ توگىلەرنى ئاتىسىنىڭ نامىدا باشقى-

Altunoq

لاردىن قەرز ئېلىپ سويۇۋاتاتتى. ئەبۇ ئۇبەيدە قەيسنىڭ ئاتىسىنىڭ بۇ قەرزىنى ئېتىراپ قىلماسلىقتىن قورقتى. قەيس: دادام كىشىلەرنىڭ قەرزىنى تولەپ قويۇۋاتسا، ئاچ قالغانلارغا تاماق بېرىۋاتسا، ئاللا يولىدا غازات قىلىۋاتقانلار ئۈچۈن ئالغان قەرزىمنى بەرمەمدۇ؟ دىدى. دۈشمەن بىلەن ئۇچرىشىشتىن ئۈمىت بولمىغانلىقتىن، قوشۇن ئاخىرى مەدىنىگە قايتىپ كەتتى. قەيس ئاتىسىغا: قوشۇندا بولغان كۈنلىرىمدە ئاچارچىلىق يۈز بەردى، دىۋىدى، ئاتىسى: مال سويۇپ بەرمىدىڭمۇ؟ دىدى. قەيس: سويۇپ بەردىم، يەنە ئاچارچىلىق يۈز بەردى، دىدى. ئاتىسى: يەنە سويۇپ بەرمىدىڭمۇ؟ دىدى. سويۇپ بەردىم، يەنە ئاچارچىلىق يۈز بەردى، دىدى. ئاتىسى: يەنە سويۇپ بەرمىدىڭمۇ؟ دىدى. قەيس يەنە سويۇپ بېرىشىمگە رۇخسەت قىلىنمىدى، دىدى.

مەككىنىڭ فەتھى قىلىنىشى

ئاللا بىرەر ئىشنىڭ ۋۇجۇتقا چىقىشىنى ئىرادە قىلسا، ئۇنىڭ سەۋەپلىرىنى ھازىرلاپ، توسالغۇلارنى تۈگىتىپ بېرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇرەيش خەلقى بويسۇنمىغىچە، ئەرەپلەرنىڭ بويسۇنمايدىغانلىقىنى، مەككە ئىتائەت قىلمىغىچە، باشقا جايلارنىڭ ئىتائەت قىلمايدىغانلىقىنى بىلەتتى، شۇڭا ئۇ مەككىنى فەتھى قىلىشنى ئارزۇ قىلاتتى. لېكىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋەدىسىگە ناھايىتى ۋاپا قىلىدىغان ئادەم بولغاچقا، ھۇدەيبىيەدە قۇرەيش بىلەن تۈزۈلگەن سۈلھى ئۇنىڭ بۇ ئارزۇسىنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا توسقۇنلۇق قىلاتتى. لېكىن، ئاللا بىرەر ئىشنى ۋۇجۇتقا چىقارماقچى بولسا، ئۇنىڭ

سەۋەبلىرىنى ھازىرلاپ بېرىدۇ. خۇزائە قەبىلىسىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھىمايىسىگە، بەكرى قەبىلىسىنىڭ بولسا قۇرەيشلەرنىڭ ھىمايىسىگە كىرگەنلىكىنى يۇقۇرقى باپلاردا سۆزلەپ ئۆتكەن ئىدۇق. جاھىلىيەتتە خۇزائە قەبىلىسى بىلەن بەكرى قەبىلىسىنىڭ ئارىسىدا ئاداۋەت بولۇپ، بىر بىرى بىلەن ئۇرۇشۇپ تۇراتتى. ئىسلام دىنى مەيدانغا كېلىش بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى دۈشمەنلىك بېسىلىپ قالغان ئىدى، ھۇدەيبىيە سۇلھىسىدىن كېيىن، بەكرى قەبىلىسىدىن بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ھەجۋى قىلىپ ناخشا ئېيتتى، بۇنى خۇزائە قەبىلىسىدىن بىر كىشى ئاڭلاپ قېلىپ، ناخشا ئېيتقان ئادەمنى ئۇردى. بۇنىڭ بىلەن يوشۇرۇن ئاداۋەت قوزغالدى. بەنى بەكرى قەبىلىسى بۇرۇنقى ئۆچمەنلىكىنى ئەسلەپ دۈشمەنلىرى بىلەن ئۇرۇشۇشقا بەل باغلاپ، ئىتتىپاقدىشى بولغان قۇرەيش خەلقىدىن ياردەم سورىدى. قۇرەيش خەلقى ئۇلارغا مەخپى رەۋىشتە ئادەم ۋە قورال ياردەم بەردى. شۇنىڭ بىلەن بەكرى قەبىلىسى خوزائە قەبى-لىسىگە ھۇجۇم قىلىپ، تىنچ ئاھالىدىن يىگىرمىدىن ئارتۇق كىشىنى ئۆلتۈردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىتتىپاقدىشى بولغان خۇزائە قەبىلىسى بۇنى كۆرۈپ، ئەمر ئىبنى سالىم يېتەكچىلىكىدە ئەلچىلەر ھەيئىتى ئەۋەتىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەنى بەكرى بىلەن قۇرەيشنىڭ قىلمىشلىرىنى خەۋەر قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى ئاڭلاپ، ئۇلارغا: سىلەرنى ئۆزەمنى قوغدىغاندەك قوغدايمەن، دىدى. قۇرەيش خەلقى بۇ ھەركىتى بىلەن سۇلھىنى بۇزغانلىقىنى ئويلاپ، قىلمىشىغا پۇشايمان قىلدى. ئۇلار سۇلھىنى پۇختىلاپ، ئۇنىڭ مۇددىتىنى ئۇزارتىپ ئىشىنى رۇسلاپ كېلىش مەقسىدىدە، باشلىقى ئەبۇ سۇفيان ئىبنى ھەربىنى مەدىنىگە ئەۋەتمەكچى بولدى.

ئەبۇ سۇفيان ئاتلىنىپ، يۇقۇرقى ۋەقەدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسا-
لامنىڭ خەۋىرى يوق دەپ ئويلاپ، مەدىنىگە كەلدى ۋە قىزى،
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايىلى ئۇمىمۇھەبىبەنىڭ ئويىگە
چۈشتى. ئەبۇ سۇفيان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پالىزىدا ئولتۇر-
ماقچى بولۇۋىدى، ئۇممۇ ھەبىبە پالازنى تارتىۋالدى. ئەبۇسۇفيان:
قىزىم! بۇ، پالازنى ئەتىۋالغىنىڭمۇ ياكى مېنى ئەتىۋالغىنىڭمۇ؟
دەپ سورىدى. ئۇمموۇھەبىبە: سەن مۇشرىك نىجىس تۇرساڭ،
سېنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئولتۇرىدىغان پالازدا ئولتۇرۇشۇڭغا
بولمايدۇ! دېدى. ئەبۇسۇفيان ئۇنىڭغا: قىزىم، مەندىن ئايرىلغاندىن
كېيىن بۇزۇلغان ئىكەنسەن دەپ، قىزىنىڭ يېنىدىن چىقىپ كەتتى.
مەسچىتكە — پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بېرىپ، كېلىش
مەقسىدىنى ئېيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇسۇفياندىن
بىرەر ئىش بولدىمۇ؟ دەپ سورىۋىدى، ئۇ: ياق، دەپ جاۋاپ
بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇنداق بولسا، بۇرۇنقى سۇلھى
ۋە بەلگىلەنگەن مۇددەت بويىچە ئىش قىلىمىز دەپ، ئارتۇقچە گەپ
قىلمىدى. ئەبۇسۇفيان مۇھاجىرلارنىڭ چوڭلىرىنىڭ يېنىغا بېرىپ،
ئۇلاردىن ئۆز مەقسىدىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن ياردەم بېرىشنى
سورىسىمۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسىدىن، رەسۇلۇللا نىمە دېسە شۇ، دېگەن
جاۋاپنى ئالدى. شۇنىڭ بىلەن ئەبۇسۇفيان ھىچ نەتىجىگە ئېرىشەل-
مەي مەككىگە قايتىپ كەتتى. مەككىلىكلەر ئەبۇسۇفيانغا: سەن
ئاينىپ، ئىسلام دىنىغا ئەگىشىپ كەتتىڭ، دەپ توھمەت قىلدى.
ئەبۇسۇفيان ئۆزىنى ئاقلاش ئۈچۈن بۇتلارنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ
چوقۇندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بولسا ساھابىلىرىنى سەپەرگە
ھازىرلىق كورۇشكە بۇيرۇدى ۋە ئۆزىنىڭ مەككىگە ئاتلىنىدىغانلىقىنى

ئەبۇبەكـرىگە ئېيتىۋىدى، ئەبۇ بەكرى: ئـى رەسۇلۇلـلا، قۇرەيـش بىلەن سىنىڭ ئاراڭدا توختام بار ئەمەسمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەي- ھىسسالام: شۇنداق. بىراق مەككىلىكلەر خىيانەت قىلىپ توخـتامنى بۇزدى، دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىنىڭ ئەترا- پىدىكى قىرئەرەپلىرىنى سەپەرۋەرلىككە چاقىرىپ: كىمـكى ئالـلاغا ۋە ئاخىرەت كۈنـگە ئىشىنىدىكەن، رامىزان ئېيىدا مەدىنىـگە ھـازىر بولسۇن! دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئەسلەم، غىفار، مۇزەينە، ئەشـجە، جۇھەينە قەبىلىلىرىدىن توپلانغان كىشىلەر مەدىنىگە كەلدى. رەسۇ- لۇللا خەۋەر تارقىلىپ كېتىپ، قۇرەيش خەلـقى ئۇرۇشقا تەييارلىنىپ قالمىسۇن دەپ، مەككىگە ئاتلىنىدىغانلىقىنى قوشۇنىدىن مەخپى تۇتتى. ئۇنىڭ مەقسىدى مەككىدە ئۇرۇش قىلىش ئەمەس، بەلكى مەككىنىڭ ھۆرمىتىـنى ساقـلىغان ھالـدا مەكـكە خەلـقىنى تېـچ ئۇسۇل بىلەن بويسۇندۇرۇش ئىدى. ئۇ ئاللاغا ئىلتىـجا قىلـىپ: ئى ئالـلا، مەن مەكـكىدە پەيـدا بولغـىچە، جاسۇسـلارنىڭ مەكـكىلىكـلەرگە خەۋەر يەتكۈزۈپ قويۇشىدىن ساقلىغىن، دەپ دۇئا قىلدى. بەدرى غازىتىغا قاتناشقان ساھابە ھاتەب ئىبنى ئەبى بەلتەئە پەيـغەمـبەر ئەلەيھىس- سالامنىڭ مەككىنى فەتھى قىلىش ئۈچۈن زور قوشۇن بىلەن ئاتـلان- غانلىقى توغرىـلىق خەت يېزىـپ، ئۇنى بىر ئايالـدىن يوشۇرۇنـچە قۇرەيش خەلـقىغە ئەۋەتتى. پەيغەمـبەر ئەلەيھىسـسالام بۇنىڭـدىن ۋەھيى ئارقىلىق خەۋەردار بولۇپ، ئۇ خوتۇننىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ بېرىپ خەتنى ئېلىپ كېلىشكە ئەلى، زوبەير ۋە مىقدادلارنى ئەۋەتتى. ئۇلار رەۋزەخـاخ دېگەن يەردە ئۇ خوتۇنغا يېتىۋېلىـپ، ئۇنىڭـدىن خەتنى سورىۋىدى، ئۇ خوتۇن يوق دەپ، خەتنى چىـقارغىلى ئۇنـ- مىدى، ئۇلار خەتنى تاپشۇرمىسا، ئۇنىڭ كىيىمىـنى سالدۇرىـدىغان-

AltunOq

لىغىنى ئېيتقاندىلا، ئۇ خوتۇن ئاندىن خەتنى چىچىنىڭ ئارىسىدىن چىقىرىپ بەردى. ئۇلار خەتنى ئاپىرىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تاپشۇردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھاتەبنى چاقىرىپ بۇنى سورىغاندا، ھاتەب: ئى رەسۇلۇللا، مەن قۇرەيش قەبىلىسىدىن ئەمەس، مۇھاجىرلار قۇرەيش قەبىلىسىدىن، ئۇلارنىڭ قۇرەيشتىكى بالا-چاقىلىرىنى قوغدايدىغان يېقىنلىرى بار. مېنىڭ قۇرەيشتە يېقىنلىرىم بولمىغاچقا، ئۇلار مېنىڭ ياخشىلىغىمنى ئېتىۋارغا ئېلىپ، قۇرەيشتە قالغان خوتۇن، بالا-چاقىلىرىمنى قوغدىسۇن دىگەن مەقسەتتە خەت يېزىپ ئەۋەتكەن ئىدىم. مېنىڭ مۇرتەد بولۇپ كەتكىنىم يوق، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام :ئۇ راستىنى ئېيتتى، دىدى. ئۇمەر قوپۇپ: ئى رەسۇلۇللا، مېنى قويۇۋەت، بۇ مۇناپىقنىڭ كاللىسىنى ئالاي، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ھاتەب بەدرى غازىتىغا قاتناشقان. شۇنى بىلمەيسەنكى، ئاللا بەدرى غازىتىغا قاتناشقانلارنىڭ ئەھۋالىنى بىلىپ، ئۇلارغا خالىغىنىڭلارنى قىلىڭلار. سىلەرنى مەغپىرەت قىلدىم دىگەندۇ، دىدى. ئاللا بۇ توغرىلىق قۇرئاندىكى مۇنۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: "ئى مومىنلەر، مېنىڭ دۈشمىنىمنى ۋە ئۆز دۈشمىنىڭلارنى دوست تۇتماڭلار. ئۇلار سىلەرگە كەلگەن ھەقدەتنى ئىنكار قىلغان تۇرسا، ئۇلارغا دوستلۇق ئىزھار قىلساڭلار، ئۇلار پەرۋەردىگارىڭلار ئاللاغا ئىمان ئېيتقىنىڭلار ئۈچۈن پەيغەمبەرنى ۋە سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن ھەيدەپ چىقىرىدۇ. ئەگەر سىلەر مېنىڭ يولۇمدا كۈرەش قىلىش ۋە مېنىڭ رازىلىغىمنى تىلەش يۈزىسىدىن چىققان بولساڭلار، ئۇلارغا قانداقمۇ دوستلۇق كورسىتىسىلەر؟ مەن سىلەر يوشۇرغان ۋە ئاشكارىلىغان نەرسىلەرنى بىلىمەن. سىلەردىن كىمكى ئۇلارغا دوستلۇق كورسىتىدىكەن، ئۇ توغرا

يولـدىن ئازغان بولـدۇ.“ (سۈرە مۆمىنۇن، 1 ـ ئايەت) پـەيـغەمـبەر ئەلەيھىسسالام رامىزان ئېيىنىڭ ئوتتۇرىسىدا زور قوشۇن بىلەن ئاتلاندى. مەدىنىدە ئۆز ئورنىغا ئابدۇللا ئىبنى ئۇممۇ مەكتۇمنى قالدۇردى. قوشۇن ئون مىڭ غازىدىن تەركىب تاپقان ئىدى. قوشۇن ئەبۋا دىگەن يەرگە يېتىپ كەلگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەڭ ئەشەددى دۈشمەنلىرىدىن ئىككى كىشى ئۇچراپ قالدى. ئۇلارنىڭ بىرى بەدرى غازىتىغا قاتناشقان ئۇبەيدە ئىبنى ھارىسنىڭ قېرىندىشى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسىنىڭ ئوغلى ئەبۇ ـ سۇفيان ئىبنى ھارىس ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىب ئىدى؛ يەنە بىرسى ئايىلى ئۇممۇ سەلەمەنىڭ قېرىندىشى ئابدۇللا ئىبنى ئۇمەييە ئىبنى مۇغىرە ئىدى؛ ئۇلار مۇسۇلمان بولۇش ئۈچۈن كېلىۋاتاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى قوبۇل قىلىپ ۋە ناھايىتى خوشال بولۇپ: ”سىلەر بۈگۈن ئەيىپلەشكە ئۇچرىمايسىلەر. ئاللا سىلەرنى مەغپىرەت قىلسۇن. ئاللا ئەڭ مەرھەمەتلىك زاتتۇر“① دىدى (سۈرە يۈسۈف، 92 ـ ئايەت). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۇدەيد دىگەن جايغا كەلگەندە، مۇسۇلمانلارنىڭ روزا تۇتۇپ قىينىلىپ كەتكەنلىـ گىنى كورۇپ، ئۇلارنى ئېغىز ئېچىشقا بۇيرۇدى، ئۆزىمۇ ئېغىز ئېچىۋەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يولدا بالا ـ چاقىلىرىنى ئېلىپ مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ چىققان تاغىسى ئاbbاس ئىبنى ئابدۇلـ مۇتتەلىب ئۇچرىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا بالا ـ چاقىسىنى مەدىنىگە يولغا سېلىۋېتىپ، ئۆزىنىڭ مەككىگە بىللە بېرىشىنى ئېيتتى.

---

① يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرى ئۆزرى ئېيتقاندا، يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارغا بەرگەن جاۋابى. — ت

قوشۇن مەررۇزەھران دېگەن جايغا يېتىپ بارغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇن مىڭ يەرگە ئوت قالاشنى بۇيرۇدى. قۇرەيش مۇشرىكلىرى مۇھەممەد چېكى يوق زور قوشۇن بىلەن كېلىۋېتىپتۇ دەپ ئاڭلاپ، ئەھۋالنى ئۇقۇپ كېلىش ئۈچۈن ئەبۇ سۇفيان ئىبنى ھەرب، ھەكىم ئىبنى ھىزام، بۇدەيل ئىبنى ۋەرقالارنى ئەۋەتتى. ئۇلار مەررۇ زەھرانغا كېلىپ قاراپ، گويا ئەرافاتنىڭ① ئوتلىرىغا ئوخشايدىغان ئوتلارنى كوردى. ئەبۇسۇفيان: بۇ ئوتلار ئەرافاتنىڭ ئوتلىرىغا ئوخشايدىغۇ؟ دېدى. بۇدەيل ئىبنى ۋەرقا: ئەمر ئايمىغىنىڭ ئوتلىرى، دېدى. ئەبۇسۇفيان: بەنى ئەمر ئايمىغىنىڭ ئوتلىرى مۇنداق كوپ بولمايتتى، دېدى. رەسۇلۇللانىڭ كۈزەتچىلىرى بۇلارنى كورۇپ قېلىپ تۇتۇپ رەسۇلۇللانىڭ ئالدىغا ئېلىپ باردى. ئەبۇسۇفيان مۇسۇلمان بولدى. ئەبۇسۇفيان كېتەي دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاباسقا: ئەبۇسۇفياننى تاغنىڭ ئېغىزىدا تۇتۇپ تۇرغىن، ئۇ مۇسۇلمانلارنى كورسۇن، دېدى. ئاباس ئەبۇسۇفياننى تاغنىڭ ئاغزىدا تۇتۇپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا قەبىلەلەرنىڭ توپ - توپ بولۇپ ئوتۈۋاتقانلىقىنى كورسەتتى. ئەبۇسۇفيان ھەر بىر توپنىڭ قايسى قەبىلىدىن ئىكەنلىكىنى سورايتتى. ئەنسارلارنىڭ قەبىلىسى ئوتكەندە، بۇ قەبىلىنىڭ ئەلەمدارى سەئد ئىبنى ئۇبادە: ئى ئەبۇسۇفيان، بۈگۈن قانلىق ئۇرۇش بولىدىغان كۈن، كەئبىدە ئۇرۇش قىلىش دۇرۇس بولىدىغان كۈن، دېدى. ئەبۇسۇفيان: ئى ئاباس، كەئبىدە ئۇرۇش قىلىش چەكلەنگەن كۈن نىمە دېگەن

---

① ئەرافات — مەككىدىن 22 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى كەڭ ۋادا. ھەج مەۋسۇمىدە بۇ يەردە تۇرۇش ھەج قىلىشنىڭ مۇھىم پەرزلىرىدىن سانىلىدۇ. — ت

ياخشى، دىــدى. رەسۇلۇلــلا بار توپ كىچىگىــرەك توپ ئىــدى، بۇ توپنىڭ ئەلەمدارى زوبەير ئىبــنى ئەۋۋام ئىدى. ئەبۇسۇفيان رەسۇ- لۇللاغا سەئىدنىڭ سوزىــنى يەتــكۈزدى. رەسۇلۇلــلا: سەئىــد يالــغان ئېيتىپتۇ، بۈگۈن ئاللانىڭ كەئبىسى ئۇلۇغلىنىدىغان، كەئبىگە يوپۇق يېپىلىدىغان كۈن، دىــدى. ئانــدىن پەيغەمــبەر ئەلەيھىســسالام ئوز توپىنىڭ ئەلىمىنى ھەجۇن①غا قاداشــنى، خالىــد ئىبــنى ۋەلىــدنىڭ مەككىــنىڭ توۋەن تەرىــپى كۇدادىــن كىرىــشىنى بۇيــرۇدى. ئوزى مەككىنىڭ يۇقۇرىسى كەدادىن كىردى. جارچى چىقىرىپ، ھەركىــشى ئوزىنىڭ ھويلىسىغا كىرىۋالسا ئامان قالىدۇ، مەسچىتــكە كىرىۋالــغان ئادەم ئامان قالىدۇ، ئەبۇسۇفيانــىنىڭ ھويلىســغا كىــرىۋالــغان ئادەم ئامان قالىدۇ، دەپ جاكالاتتى. بۇنداق ئامانلىق بېرىش رەسۇلۇللانىڭ ئەڭ زور خىسلىتى ئىدى. مۇسۇلمانلارغا زور زىيان-زەخمەت يەتكۈز- گەن، گۇناھى چــوڭ بىر گۇرۇھ كىشــلەر بۇنىڭ سىرتىــدا ئىــدى. ئۇلارنىڭ ئولتۇرۇلۇشى جاكالاندى. ئابدۇللا ئىبــنى سەئىــد ئىبــنى ئەبى سەرھى شۇلارنىڭ جۈملىسىدىن بولۇپ، بۇرۇن مۇسۇلمان ئىدى ۋە رەسۇلۇللاغا ۋەھيى يازىدىغان كاتىپ بولغان ئىدى، كېيىن مۇرتەد بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بوھتانــلارنى چاپلاپ: مۇھەممەد ئەلىمون ھەكىم دەپ ياز دىسە، غەفۇرۇن رەھىم دەپ يازسام، بۇمۇ بولىدۇ، دەيتتى، دىــگەن ئىــدى. ئىكرىــمە ئىبــنى ئەبۇ جەھىــل، سەفۋان ئىبنى ئۇمەييە، ھوبار ئىبنى ئەسۋەد، ھارىس ئىبنى ھىشام، زۇھەير ئىبنى ئۇمەييە، كەئىب ئىبــنى زۇھەيــر، ھەمزەنىڭ قاتىــلى ۋەھشى، ئەبۇسۇفيانىنىڭ خوتۇنى ئۇتبەنىڭ قىزى ھىنــد ۋە بۇنــدىن

① ھەجۇن ــ مەككىنىڭ توۋىنىدىكى بىر تاغ.

Altun0q

باشقا ئازغىنە كىشىلەرمۇ شۇلارنىڭ جۈملىسىدىن ئىدى. رەسۇلۇللا تىغ كوتىرىپ قارشى تۇرمىغان ھەر قانداق كىشىنى ئۆلتۈرۈشنى مەنئى قىلدى.

قۇرەيش مۇشرىكلىرى خالىد ئىبنى ۋەلىد قوماندانلىغىدىكى قوشۇندىن چوچۇپ، بۇ قوشۇننى چېكىندۈرۈش ئۈچۈن ئۇلار بىلەن ئۇرۇشتى. نەتىجىدە مۇشرىكلاردىن يىگىرمە توت كىشى ئۆلدى، مۇسۇلمانلاردىن ئىككى كىشى شەھىت بولدى. خالىد ئىبنى ۋەلىد مەككىنىڭ تۆۋەن تەرىپىدىن ھۇجۇم قىلىپ كىردى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قوماندانلىغىدىكى قوشۇن ھېچقانداق قارشىلىققا ئۇچرىمىدى. رەسۇلۇللا ئاللاغا تاۋازۇ قىلىپ، ئاللانىڭ بۇ نىمىتىگە شۇكرى قىلىپ، توگىسى ئۈستىدە بېشىنى بەكمۇ تۆۋەن سىلىپ ماڭاتتى، ھەتتا ئۇنىڭ پىشانىسى توگىسىنىڭ چومىغا تېگىپ قالاي دىگەن ئىدى، ئوسامە ئىبنى زەيىد ئۇنىڭ ئارقىسىغا مىنگەشكەن ئىدى. مانا بۇ رامىزاننىڭ يىگىرمىسى بولۇپ، جۈمە كۈنى سەھەر ۋاقتى ئىدى. رەسۇلۇللا ھەجۇن دىگەن جايغا يېتىپ بېرىپ، شۇ يەرگە ئەلەم قاداتتى، بارگاھ تىكتۈردى. ئۇممۇ سەلەمە ۋە مەيمۇنەلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ئىدى. مۇسۇلمانلار بۇ يەردە ئازراق دەم ئالغاندىن كېيىن، رەسۇلۇللا ئەبۇ بەكرى بىلەن سۆزلەشكەچ ۋە سۈرە فەتھىنى ئوقۇغاچ مېڭىپ بەيتۇللاغا يېتىپ باردى ۋە توگە ئۈستىدە تۇرۇپ بەيتۇللانى يەتتە قېتىم تاۋاپ قىلدى. تايىغى بىلەن ھەجەر ئەسۋەدىن ئىستىلام قىلدى. بۇ چاغدا بەيتۇللانىڭ چۆرىسىدە ئۈچ يۈز ئاتمىش بۇت بار ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قولىدىكى تاياق بىلەن بۇتلارنى نوقۇپ: ئىسلام دىنى مەيدانغا كەلدى، بۇتپەرەسلىك بەربات بولدى، بۇتپەرەسلىك قايتا

باش كوتەرمەيدۇ، دەيتتى. ئاندىن بۇيرۇق قىلىپ بۇتلارنى ئېلىپ تاشلاتقۇزدى. بۇتلارنىڭ قاتارىدا ئىسمائىل ۋە ئىبراھىم پەيغەمبەر-لەرنىڭ قوللىرىدا تەقسىم ئوقلىرى① تۇتۇپ تۇرغان بۇتلىرى بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئاللا مۇشرىكلارنى ھالاك قىلسۇن! ئۇلار ئىسمائىل بىلەن ئىبراھىمنىڭ تەقسىم ئوقلىرىنى ئەسلا ئىشلەت-مىگەنلىكىنى بىلىدۇ، دىدى. مانا بۇ كەئبىنىڭ مەزكۇر بۇتلاردىن تۇنجى قېتىم تازىلانغان كۈنى ئىدى. سەھرالىق ۋە شەھەرلىك پۈتۈن ئەرەپلەر تەرىپىدىن ئۇلۇغلىنىدىغان مۇقەددەس كەئبە بۇ بۇتلاردىن تازىلىنىپ، ئازغىنىسىنى ھىساپقا ئالمىغاندا، پۈتۈن ئەرەپ زىمىنىدا بۇتپەرەسلىك تۈگىتىلدى. ئەرەپ زىمىنىدا بۇتپەرەسلىكنىڭ پۈتۈنلەي تۈگىتىلىپ، ئىزلىرىنىڭ يوقىتىلغانلىقى ئۈستىدە كېيىن توختىلىمىز.

رەسۇلۇللانىڭ ئۈچ ئېلىشقا قادىر تۇرۇقلۇق كەچۈرۈم قىلىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەئبىنىڭ ئىچىگە كىرىپ تەكبىر ئېيتتى. ئاندىن ماقام ئىبراھىم (ئىبراھىم پەيغەمبەر كەئبىنى بىنا قىلغاندا دەسسەپ تۇرغان تاش)غا بېرىپ ناماز ئوقۇغاندىن كېيىن، ئاب زەمزەمدىن ئىچتى ۋە مەسچىتتە ئولتۇردى. كىشىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىغا يىغىلىپ، ئۇنىڭ ئۆزىگە ئەزىيەتلەرنى يەتكۈزگەن، ئۆزىنى يۇرتىدىن ھەيدەپ چىقارغان ۋە ئۆزى بىلەن ئۇرۇشقان قۇرەيش مۇشرىكلىرىنى قانداق قىلىدىغانلىقىغا كۆز تىكىپ تۇرۇشقان

① تەقسىم ئوقلىرى — مەخسۇس پال سېلىشقا ئىشلىتىدىغان ئوقلار. — ت

ئىدى. بۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شۇنداق گۈزەل ئەخلاقى كورۇلدىكى، بۇنىڭدىن مۇسۇلمان كىشىنىڭ بىروغا بولغان مۇھەببىتى ياكى نەپرىتى ئۆز مەقسىدى ئۈچۈن ئەمەس، ئاللا ئۈچۈن بولۇشى لازىملىقىنى ئۈگىنىش كېرەك. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئى قۇرەيش جامائەسى، مېنى سىلەرنى قانداق قىلىدۇ دەپ ئويلاۋاتىسىلەر؟ دىدى. ئۇلار: سەن بولساڭ مەرت قېرىنداشىمىزنىڭ ئوغلى، مەرت قېرىنداشىمىز بىزگە ياخشىلىق قىلىدۇ، دەپ ئويلايمىز، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: بېرىڭلار، ھەممىڭلار ئازات، دەۋەتتى.

ئىمام بۇ سەيردىكە خۇدا رەھمەت قىلسۇنكى، ئۇنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەققىدە يازغان «ھەمزىيە» قەسىدىسىدە مۇنداق مىسرالار بار:

مۇھەببەت، نەپرىتى تەگرى يولىدا بولسا ئىنساننىڭ،
ئۇنىڭ ئالدىدا ئوخشاشتۇر ھوكۇم قىلغاندا يات-تۇققان.
ئۈچۈپ كەتمەس ئىدى ماختالسا پەيغەمبەر بولۇپ مەغرۇر،
بولۇپ كەتمەيتى ھەم خاپا ئەگەر تىللىسا بىر نادان.
ئەگەر شەخسى ئۈچۈن ئوچ ئالسا، ئاڭا زۇلمى قىلغانلار
جازاغا تارتىلاتتى، توكۇلەتتى بىگۇمان كوپ قان.
جىمى ئىشلاردا ئاللانىڭ رىزاسىنى تۇتۇپ كوزدە،
ۋاپا قىلسۇن، جاپا قىلسۇن، ئادالەتنى شوئار قىلغان.
يارالغاچ ئەسلىدە ئالىجاناپ يۈكسەك پەزىلەتلىك،
ئىدى ھەربىر ئىشى ياخشى، چىرايلىق قىلچە يوق نۇقسان.

ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نۇتۇق سوزلەپ، ئىسلام دىنىنىڭ بىرمۇنچە مەسىلىلىرىنى بايان قىلدى، جۈملىدىن مۇنداق دىدى:

”كاپىرنىڭ بەدىلىگە مۇسۇلمان ئۆلتۈرۈلمەيدۇ. دىنى ئوخشىمىغان كىشىلەر بىر بىرىگە مىراسخور بولمايدۇ. ھەر قانداق كىشى ئاتىسىنىڭ ياكى ئانىسىنىڭ ھەمشىرىسىنى ئېلىشقا بولمايدۇ. دەۋاگەر پاكىت كۆرسىتىدۇ، جاۋاپكارغا قەسەم كېلىدۇ. ئايال كىشى مەھرەمسىز ئۈچ كۈنلۈك سەپەرگە چىقىشقا بولمايدۇ. بامداتتىن كېيىن كۈن چىققىچە، ئەسىر نامىزىدىن كېيىن كۈن پاتقىچە ناماز ئوقۇشقا بولمايدۇ. قۇربان ھېيت، روزا ھېيت كۈنلىرى روزا تۇتۇشقا بولمايدۇ.“ ئاندىن مۇنداق دېدى: ”ئى قۇرەيش جامائەسى، ئاللا سىلەردىن جاھىلىيەت ۋاقتىدىكى غۇرۇرنى كەتكۈزدى. ئاتىلار بىلەن پەخىرلىنىشنى تۈگەتتى. سىلەر ھەممىڭلار ئادەم بالىلىرى؛ ئادەم تۇپراقتىن يارىتىلدى.“ ئاندىن بۇ ئايەتنى ئوقۇدى: ”ئى ئىنسانلار سىلەرنى بىز بىر ئەر، بىر ئايالدىن ياراتتۇق. ئۆزئارا تونۇشۇشۇڭلار ئۈچۈن، سىلەرنى نۇرغۇن مىللەت ۋە ئۇرۇق قىلدۇق. ئەڭ تەقۋادار بولغانلىرىڭلار ئاللانىڭ دەرگاھىدا ئەڭ ھۆرمەتلىك ھىساپلىنىسىلەر. ئاللا بولسا ھەممىنى بىلگۈچى، ھەممىدىن خەۋەردار زاتتۇر.“ (سۈرە ھوجۇرات، 13 ـ ئايەت) ئاندىن كىشىلەر مۇسۇلمان بولۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەيئەت قىلىشقا باشلىدى. مۇئاۋىيە ئىبنى ئەبۇ سۇفيان ۋە ئەبۇ بەكرى سىددىقنىڭ ئاتىسى ئەبۇ قوھافمۇ شۇ كۈنى مۇسۇلمان بولدى. ئۇنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناھايىتى خوشال بولدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەيئەت ئۈچۈن كەلگەن بىر ئادەمنىڭ قورقۇپ تىترەپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ: قورقما، مەن پادىشا ئەمەس. قاقلانغان گوش يەيدىغان بىر قۇرەيش خوتۇننىڭ بالىسىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆلۈمگە بۇيرۇغان كىشىلەرگە كەڭ

AltunOq

زىمىن تارلىق قىلدى، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ھەقلىق رەۋىشتە ئولتۇ-رۇلدى. بەزىلىرى خۇدانىڭ ئىلتىپاتىغا ئېرىشىپ مۇسۇلمان بولدى. ئابدۇللا ئىبنى سەئد ئىبنى ئەبى سەرھى بولسا ئېملدەش قېرىن-دىشى ئوسمان ئىبنى ئەففانغا ئىلتىجا قىلىپ، پەيغەمبەردىن ئامانلىق ئېلىپ بېرىشىنى سورىدى. مەككىدە تېچلىق ئورنىتىلغانىغا قەدەر، ئوسمان ئۇنى يېنىدا يوشۇرۇن ساقلىدى. ئاندىن ئۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھوزۇرىغا باشلاپ بېرىپ: ئى رەسۇلۇللا، ئۇنىڭغا ئامانلىق بەردىم، سەن ئۇنىڭ بەيئىتىنى قوبۇل قىلغىن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا بىرقانچە قېتىم تەتۈر قارىۋالغان بولسىمۇ، ئاخىر ئۇنىڭ بەيئىتىنى قوبۇل قىلدى. ئوسمان بىلەن ئابدۇللا چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىگە: بايا بىرىڭلارنى ئابدۇللانىڭ كاللىسىنى ئالسۇن دەپ، ئۇنىڭغا تەتۈر قارىۋالغان ئىدىم، دېدى. ساھابىلەر: بىزگە ئىشارەت قىلىپ قويساڭ بولماسمىدى؟ دېيىشتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: پەيغەمبەر دېگەن كوزخىيانەتلىك قىلسا بولمايدۇ، دېدى.

ئىكرىمە ئىبنى ئەبۇ جەھىل بولسا مەككە فەتھى قىلىنغاندا قېچىپ كەتكەن ئىدى. ئۇنىڭ خوتۇنى ئۇممۇ ھەكىم تاغىسى ھارىس ئىبنى ھىشامنىڭ قىزى بولۇپ، بۇ خوتۇن مەككىنىڭ فەتھى قىلىنىشى-دىن ئىلگىرى مۇسۇلمان بولغان ئىدى. ئۇممۇ ھەكىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئېرى ئۈچۈن ئامانلىق ئېلىپ، ئۇنى قايتۇرۇپ كېلىشكە بارسا، ئېرى كېمىگە چىقاي دەپ تۇرغان ئىكەن، خوتۇنى ئۇنىڭغا: مەن ئەڭ ياخشى ئادەم پەيغەمبەردىن ساڭا ئامانلىق ئېلىپ كەلدىم. ئۆزەڭنى ھالاك قىلماي، مەن بىلەن قايتقىن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئىكرىمە قايتىپ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام

ئۇنى كورۇپ خوشاللىقتىن ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ: بىزگە ھىجرەت قىلىپ مۇسۇلمان بولۇپ كەلگەن ئادەمنى قارشى ئالىمىز، دېدى. ئىكرىمە مۇسۇلمان بولدى. بۇرۇنقى دۈشمەنلىكى ئۇچۇن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۆزىگە ئىستىغفار ئېيتىشنى سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ ئۇچۇن ئىستىغفار ئېيتتى. ئىكرىمە شۇنىڭدىن كېيىن ئىسلام ئۇچۇن جان كويدۇرىدىغان ياخشى مۇسۇلمانلاردىن بولۇپ قالدى.

ھوبار ئىبنى ئەسۋەد بولسا قېچىپ بېرىپ يوشۇرۇنۇۋالغان ئىدى، ئۇ رەسۇلۇللانىڭ جىئىررانە①دىكى ۋاقتىدا مۇسۇلمان بولۇپ كېلىپ: ئى رەسۇلۇللا، مەن ئىرانغا قېچىپ كەتمەكچى بولغان ئىدىم، لېكىن سېنىڭ سىلە-رەھىمىڭنى، ئۆزەڭنى رەنجىتكەنلەرنى كەچۈرۈم قىلىدىغانلىقىڭنى ئەسلەپ قايتىپ كەلدىم. بىز بۇتپەرەس ئىدۇق، ئاللا بىزنى سەن ئارقىلىق ھىدايەت قىلدى، ھالاكەتتىن قۇتقازدى. كەچۈرلۈك قىلساڭ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: سېنى كەچۈردۈم، دېدى.

ھارىس ئىبنى ھىشام بىلەن زۇھەير ئىبنى ئەبۇ ئۇمەييە مەخزۇملەرنى ئەبۇ تالىبنىڭ قىزى ئۇممۇ ھانى ھىمايىسىگە ئالغان ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇچراشقاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: سېنى ھىدايەت قىلغان خۇداغا شۈكرى، سەندەك ئادەم ئىسلامنىڭ ھەقىقىتىنى چۈشەنمەي قالمايتتى، دېدى. شۇنىڭدىن كېيىن، ھارىس ئىبنى ھىشام ئالدىنقى قاتاردىكى ساھابىلەردىن بولۇپ قالدى.

---

① جىئىررانە ـ مەككە بىلەن تائىفنىڭ ئارىسىدىكى جاي.

سەفۋان ئىبنى ئۇمەييە يوشۇرۇنۇۋالغان ۋە ئۆزىنى دېڭىزغا تاشلىماقچى بولغان ئىدى. ئۇنىڭ تاغىسىنىڭ ئوغلى ئۇمەير ئىبنى ۋەھب جۇمەھى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئى ئاللانىڭ پەيغەمبىرى، سەفۋان ئۆز قەۋمىنىڭ باشلىقى. ئۇ قېچىپ ئۆزىنى دېڭىزغا تاشلىماقچى بولۇۋاتىدۇ، سەن ھەممە ئادەمگە ئامانلىق بەرگەن ئىدىڭ، ئۇنىڭغىمۇ ئامانلىق بەرسەڭ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: تاغاڭنىڭ ئوغلىغا بېرىپ ئېيتقىن، ئۇنىڭغا ئامانلىق بەردىم، دېدى. ئۇمەير: بۇنىڭ ئۈچۈن بىر بەلگە بەرسەڭ، دېۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەللىسىنى بەردى. ئۇمەير سەللىنى ئېلىپ سەفۋانغا بېرىپ: ئاتا-ئانام پىدايىڭ بولسۇنكى، مەن ئەڭ ئەۋزەل، ئەڭ غەمخور، ئەڭ مۇلايىم، ئەڭ ياخشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدىن كەلدىم. ئۇ سېنىڭ تاغاڭنىڭ ئوغلى بولىدۇ، ئۇنىڭ ئىززىتى سېنىڭ ئىززىتىڭ؛ ئۇنىڭ شەرىپى سېنىڭ شەرىپىڭ؛ ئۇنىڭ ھاكىمىيىتى سېنىڭ ھاكىمىيىتىڭدۇر، دېدى. سەفۋان ئۇنىڭدىن قورقىمەن، دېۋىدى، ئۇمەير: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەك مۇلايىم ۋە بەك كەڭ قوساق ئادەم، دەپ ئامانلىقنىڭ بەلگىسى بولغان سەللىنى كورسەتتى. سەفۋان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئۇمەير ماڭا سېنى ئامانلىق بەردى دەيدىغۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: راست، شۇنداق، دەپ جاۋاپ بەردى. سەفۋان: ئۇنداق بولسا، ماڭا ئىككى ئايلىق سۇرۇك بەرسەڭ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۆت ئايلىق سۇرۇك بېرەي، دېدى. سەفۋان تۆت ئايدىن كېيىن ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلىپ سادىق مۇسۇلمان بولدى.

ئۇتبىنىڭ قىزى ھىندىمۇ يوشۇرۇنۇۋالغان ئىدى، ئۇمۇ كېيىن

كېلىپ مۇسۇلمان بولـدى؛ پەيغەمـبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى قارشى ئالدى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئى رەسۇلۇللا، بۇرۇن مەن يەر يۈزىدىكى خەلقلەر ئىچىدە سېنىڭ خەلقىڭنىڭ مەغلۇپ بولۇشىنى تولىمۇ ئارزۇ قىلاتتىم، ئەمدى سېنىڭ خەلقىڭنىڭ غەلىبە قىلىشىنى ناھايىتى خالايدىغان بولدۇم، دىدى.

كەئىب ئىبنى زۇھەيرنىڭ كېلىشى

كەئىب ئىبنى زۇھەير ناھايىتى قىسلـدى ۋە ھېـچ ھىمايىـچى تاپالمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىـدىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، مەدىنىگە كېلىـپ مۇسۇلـمان بولـدى ۋە پەيغەمـبەر ئەلەيھىسـسالامـنىڭ ھوزۇرىـدا «قەسـىدە بۇردە» دەپ ئاتالـغان مەشـھۇر قەسىدىـنى ئوقۇدى. تۆۋەندىـكى مىسـرالار شۇ قەسىدىنىڭ بىر قىسمى:

دەيدۇ ئۇمىت باغلاپ كەلگەن دوستلىرىم:
قىلالمايمىز ساڭا ياردەم ـ شاپائەت.
دىدىم: كورەي ئۆز يولۇمغا قويۇڭلار،
پىشانەمگە پۈتۈلگەننى نىھايەت.
ئاخىر بىر كۈن ئولەر ئادەم بالىسى،
ئۇزۇن يىللار ياشىسىمۇ سالامەت.
رەسۇلۇللا ماڭا ئولۇم بۇيرۇپتۇ،
ئۇمىدىم بار، كەچۇرەر قىپ ئىنايەت.
بەردى ئاللا ساڭا روشەن قۇرئاننى،
ھەق دىنغا قىلىپ سېنى ھىدايەت.

AltunOq

كەئىب ئىبنى زۇھەير قەسىدىنى ئوقۇپ:

رەسۇلۇللا دۈشمەن ئۈچۈن ئالىلانىڭ
ئوتكۈر، نۇرلۇق قىلىچىدۇر ئالامەت،

دىگەن يەرگە كەلگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئۈنىڭغا ئۈستىدىكى تونىنى كىيدۈرۈپ قويدى.

ھەمزىنى ئولتۈرگەن ۋەھشىمۇ ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلىپ ياخشى مۇسۇلمانلاردىن بولۇپ قالدى؛ پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئۇنى قوبۇل قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا يەنە ئەبۇ لەھەبنىڭ ئىككى ئوغلى ئوتبە بىلەن مۇئەتەب كېلىپ مۇسۇلمان بولدى؛ پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئۇلارنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقىدىن خوشال بولدى. سۇھەيل ئىبنى ئەمرمۇ يوشۇرۇنۇۋالغان ئىدى، ئۈنىڭغا ئوغلى ئابدۇللا پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامدىن ئامانلىق ئېلىپ بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: سۇ ھەيل ئەقىللىق ۋە ئېسىل ئادەم. بۇنداق ئادەم ئىسلام دىنىنىڭ ھەقىقىتىنى بىلمەي قالمايدۇ، دىدى. سۇھەيل بۇنى ئاڭلاپ: ئاللاغا قەسەمكى، پەيغەمبەر چوڭ-كىچىك ياخشىلىقلارنىڭ ھەممىسىنى قىلدى، دىدى ۋە ئۇمۇ مۇسۇلمان بولدى.

ئاياللارنىڭ بەيئەت قىلىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا ئەرلەر بەيئەت قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئاياللار بەيئەت قىلىشقا باشلىدى. ئاياللار ئاللاغا ھىچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەسلىككە، ئوغرىلىق قىلماسلىققا، زىنا قىلماسلىققا، بالىلىرىنى ئولتۈرمەسلىككە، باشقىلاردىن بولغان بالىنى

ئەلىرىگە تاڭماسلىقتا، ياخشى ئىشلاردا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئاسلىق قىلماسلىقتا بەيئەت قىلىشتى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلالنى كەئبىنىڭ ئۈستىدە ئەزان ئېيتىشقا بۇيرۇدى. بۇ، بەيتۇللانىڭ ئۈستىدە ئىسلام دىنىنىڭ ئاشكارا جاكالىنىشقا باشلىنىشى ئىدى. مۇسۇلمانلارنىڭ بۇ كۈننى ئاللانىڭ بەرگەن چوڭ نېمىتىگە ۋە ئۇلۇغ غەلىبىسىگە شۈكرى قىلىش يۈزىسىدىن ھېيت قىلىۋالسا ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس. مەككە فەتھى قىلىنغاندىن كېيىن، ئۇلار مەككىدە توققۇز كۈن تۇردى. بۇ جەرياندا نامازنى قەسر[1] قىلىپ ئوقۇدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىگە ئەتتاب ئۇسەيدنى ۋالى قىلىپ تەيىنلەپ، ئۇنىڭغا كۈنىگە بىر دەرھەم مائاش بەلگىلىدى. ئەتتاب بىر دەرھەمنى كوپ كورۇپ: كۈنىگە بىر دەرھەمگە تويمىغان قوساقنى ئاللا تويغۇزمىسۇن، دېدى.

ئۇززا بۇتىنىڭ چېقىۋېتىلىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىگە داخىل بولۇپ، بەشىنچى كۈنى خالىد ئىبنى ۋەلىد باشچىلىقىدا ئوتتۇز نەپەر ئاتلىق ئەسكەرنى ئۇززا دېگەن بۇتنى چېقىشقا ئەۋەتتى. ئۇززا قۇرەيشىنىڭ ئەڭ چوڭ بۇتى بولۇپ، بەتىن نەخلە دېگەن يەردە ئىدى؛ خالىد يېتەكچىلىگەندىكى قوشۇن بېرىپ ئۇنى چېقىۋەتتى.

[1] قەسر — 3 كۈنلۈك يولغا سەپەرگە چىققان ئادەمنىڭ توت رەكئەت نامازنى ئىككى رەكئەت قىلىپ قىسقارتىپ ئوقۇشى. ھازىرقى زامان ئۆلىمالىرى ھەرقانداق قاتناش قورالى بىلەن 80 كىلومېتىر يولغا سەپەرگە چىققان كىشىنى مۇساپىر ھېساپلىماقتا. — ت

سوۋا بۇتىنىڭ چېقىۋېتىلىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەمر ئىبنى ئاسنى سوۋا بۇتىنى چېقىشقا ئەۋەتتى. بۇ ھۇزەيل قەبىلىسىنىڭ ئەڭ چوڭ بۇتى بولۇپ، مەككىدىن ئۈچ مىل يىراقلىقتا جايلاشقان ئىدى. ئەمر ئىبنى ئاس بېرىپ ئۇنى چېقىۋەتتى.

مانات بۇتىنىڭ چېقىۋېتىلىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەئد ئىبنى زەيد ئەشھەلىي باشچىلىقىدا يىگىرمە نەپەر ئاتلىق ئەسكەرنى مانات دېگەن بۇتنى چېقىشقا ئەۋەتتى. مانات بولسا كەلب، خوزائە قەبىلىلىرىنىڭ بۇتى بولۇپ، مۇشەللەلدە ئىدى. مۇشەللەل دېڭىز ياقىسىغا جايلاشقان بىر تاغ بولۇپ، بۇنىڭدىن قۇدەيدگە چۈشكىلى بولاتتى. ئۇلار بېرىپ ماناتنى چېقىۋەتتى.

ھۇنەين غازىتى

مەككىنىڭ فەتھى قىلىنىشى ۋە بۇتپەرەسلىكنىڭ تۈگىتىلىشىدەك چوڭ غەلىبىدىن كېيىن، پۈتۈن ئەرەب خەلقى توپ-توپ بولۇپ ئىسلام دىنىغا كىردى. ھاۋازىن قەبىلىسى بىلەن سەقىف قەبىلىسىنىڭ جاھىلىيەت دەۋرىدىكى تەكەببۇرلۇق غەيرىتى قوزغىلىپ، چوڭلىرى يىغىلىپ مەسلىھەتلەشتى. ئۇلار، مۇھەممەد ئۆز قەۋمى بىلەن بولغان

ئۇرۇشتىن فارىغ بولدى، ئەمدى بىزگە ھۇجۇم قىلىدۇ. ئۇ ھۇجۇم قىلىشتىن بۇرۇن بىز ھۇجۇم قىلايلى، دېگەن قارارغا كېلىشتى ۋە مالىك ئىبنى ئەۋف نەسرىنى ئۇزلىرىگە يېتەكچى قىلىپ تەيىنلىدى. ئۇنىڭ باشچىلىقىدا قەبىلىلەردىن نۇرغۇن ئادەم توپلاندى. بۇلارنىڭ ئىچىدە رەسۇلۇللانىڭ ئىنىگانىسىنىڭ قەۋمى بەنى سەئىد ئايىمىغمۇ بار ئىدى. ئەقىل-پاراستى ۋە ئۇرۇشتىكى قەھرىمانلىقى بىلەن مەشھۇر بولغان دورەيد ئىبنى سىممەمۇ ئۇلار بىلەن بىللە چىققان ئىدى. بىراق ئۇ ياشىنىپ قالغاچقا، پىكىر قاتناشتۇرۇشتىن باشقا ئىش قىلالمايتتى. مالىك ئىبنى ئەۋف نەسرى كىشىلەرنى خوتۇن، بالا-چاقىلىرىنى ۋە چارۋا-ماللىرىنى بىللە ئېلىپ چىقىشقا بۇيرۇدى. دورەيد بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىۋىدى، مالىك: كىشىلەر ئۆز يانلىرىدا بالا-چاقا، مال-ۋارانلىرى بولسا، ئۇلارنى قوغداش ئۈچۈن جان تىكىپ ئۇرۇش قىلىدۇ، دېدى. دورەيد: مەغلۇپ بولغانلارنى قېچىشتىن ھېچنەرسە توسالمايدۇ. ئەگەر غەلىبە ساڭا يۈزلەنسە، پەقەت قوراللىق ئەرلەرلا ئەسقاتىدۇ؛ مەغلۇپ بولساڭ، بالا-چاقىلىرىڭ سېنى ئاھانەتكە قويىدۇ، دېدى. مالىك ئۇنىڭ مەسلىھەتىنى قوبۇل قىلماي، ئەسكەر-لەرنىڭ ئارقىسىغا ئاياللارنى سەپ قىلىپ تىزدى. ئۇلارنىڭ ئارقى-سىغا توگىلەرنى، ئاندىن كالىلارنى، قويلارنى تىزدى. مالىك ئەسكەرلەرنىڭ قاچماسلىقىنى كۆزلەپ شۇنداق قىلغان ئىدى. پەي-غەمبەر ئەلەيھىسسالام ھاۋازىن ۋە سەقىف قەبىلىلىرىنىڭ ئۇرۇشقا تەييارلىنىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ، ئۇلارغا قارشى ئاتلىنىش قارارىغا كېلىپ، ئون ئىككى مىڭ غازى بىلەن ئاتلاندى. ئۇلارنىڭ ئىككى مىڭى مەككىلىكلەر، قالغانلىرى مەدىنىدىن كەلگەن ساھابىلەر ئىدى. مەككىلىكلەر ئولجا-غەنىمەت تاماسىدا غەيرەتكە كېلىپ، ئۇلاقلىق

AltunOq

ۋە پىيادە بولۇپ چىقىشتى. ھەتتا ئاياللارمۇ چىققان ئىدى. ئۇلار-نىڭ ئىچىدە مۇشرىكلاردىن سەفۋان ئىبنى ئۇمەييە، سوھەيل ئىبنى ئەمر قاتارلىق سەكسەن كىشى بار ئىدى. ئەسكەرلەر دۈشمەن لا-گىرىغا يېقىنلاشقاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام غازىلارنى سەپكە تىزدى. مۇھاجىرلارنىڭ ئەلەمىنى ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىبقا، خەزرەج قەبىلىسىنىڭ ئەلەمىنى ھوباب ئىبنى مۇنزىرگە، ئەۋس قەبىلىسىنىڭ ئەلەمىنى ئۇسەيد ئىبنى ھوزەيرگە تۇتقۇزدى، شۇنىڭدەك باشقا ئەرەپ قەبىلىلىرىگىمۇ ئايرىم ئەلەملەرنى تۇتقۇزدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇچىسىغا ئىككى قات ساۋۇت، بېشىغا دۇبۇلغا كىيىپ، خېچىرىغا مىنىپ ئاتلاندى. مۇسۇلمانلار ئۆزلىرىنىڭ كۆپلۈ-كىدىن مەغرۇرلانغان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ كۆپ بولۇشى ھېچنەرسىگە ئەسقاتمىدى. مۇسۇلمانلار قوشۇنىنىڭ ئالدىنقى قىسمى دۈشمەنگە يېقىنلىشىش بىلەن تەڭ، ۋادىنىڭ جىلغا يوللىرى ۋە تار جايلىرىغا يوشۇرۇنغان دۈشمەننىڭ بوكتۇرمە ئەسكەرلىرى مۇسۇلمانلارغا يام-غۇردەك ئوق ياغدۇردى. بۇنىڭ بىلەن ئالدىنقى قىسىمدىكىلەر ئاتلىرىنىڭ تىزگىنلىرىنى بۇراپ ئارقىغا قاراپ قېچىشقا باشلىدى. ئارقىدىكى ئەسكەرلەر ئالدىدىكىلەرنىڭ قاچقىنىنى كۆرۈپ ھاڭ-تاڭ بولۇپ، ئۇلارغا ئەگىشىپ قاچقىلى تۇردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسا-لام خېچىرىدىن چۈشمەي جەڭ مەيدانىدا تەۋرەنمەي تۇردى. مۇھا-جىر ۋە ئەنسارلاردىن بىر تۇركۇم كىشىلەرمۇ جەڭ مەيدانىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە دادىل تۇردى. ئۇلار: ئەبۇ-بەكرى، ئۇمەر، ئەلى، ئابباس ۋە ئۇنىڭ ئوغلى فەزلى، ئەبۇسۇفيان ئىبنى ھارىس ۋە ئۇنىڭ قېرىندىشى رەبىي ئىبنى ھارىس، مۇئتەب ئىبنى ئەبى لەھەبلەر ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خېچىرى-

نىڭ تىزگىنىنى ئابباس، ئىكرىمنى ئەبۇسۇفيان تۇتۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مۇھاپىزەت قىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرنى قاچماسلىققا چاقىرسىمۇ، ھېچكىمنىڭ قۇلىقىغا گەپ كىر-مەيتتى، قاچقانلارغا كەڭ زېمىن تارلىق قىلاتتى. تېخىچە بۇتپەرەس-لىكتىن قول ئۈزمىگەن، يېڭىدىن مۇسۇلمان بولغان مەككىلىكلەرنىڭ بەزىلىرى بۇ مەغلۇبىيەتتىن خوشال بولاتتى، بەزىلىرى بولسا خاپا بولاتتى. ئەبۇسۇفيان ئىبنى ھەرب: ئۇلار دېڭىزغا بارمىغىچە توختىمايدۇ، دەيتتى. سەفۋان ئىبنى ئۇمەييەنىڭ قېرىندىشى: ئەمدى مۇھەممەدنىڭ سېھرى بەربات بولدى، دېۋىدى، سەفۋان مۇشرىك تۇرۇقلۇق ئۇنىڭغا: ئاغزىڭنى يۇم! زۇۋانىڭ تۇتۇلغاي! ئەزبىرايى خۇدا، ماڭا ھاۋازىن قەبىلىسىدىن بىر ئادەمنىڭ باشلىق بولغىنىدىن كورە قۇرەيش قەبىلىسىدىن بىرئادەمنىڭ باشلىق بولغىنى تۈزۈك، دېدى. يەنە قۇرەيشلەردىن بىر ئادەم ئوتتۇپ كېتىۋېتىپ: خوش خەۋەر! مۇھەممەد ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرى مەغلۇپ بولدى! ئۇلار مەغلۇبىيەتتىن ھەرگىز قۇتۇلالمايدۇ، دېدى. سەفۋان ئۇنىڭغا غەزەپلىنىپ: تېخى سەن بەدەۋىلەرنىڭ غەلىبىسىدىن خوش خەۋەر يەتكۈزۈۋاتامسەن؟! دېدى. ئىكرىمە ئىبنى ئەبۇ جەھىل ئۇ ئادەمگە: مۇسۇلمانلارنى مەغلۇبىيەتتىن ھەرگىزمۇ قۇتۇلالمايدۇ، دەمسەن؟ ئىش سېنىڭ ئىلكىڭدە ئەمەس، ئاللانىڭ ئىلكىدە، بۇ مۇھەممەدنىڭ ئىختىيارىدا ئەمەس. ئۇ بۈگۈن مەغلۇپ بولغان بولسا، ئەتە غەلىبە قىلىدۇ، دېدى. سۇھەيل ئىبنى ئەمر ئىكرىمىگە: ئۇ ئادەمنىڭ سوزىگە سېنىڭ قارشى چىقىشىڭغا تېخى بالدۇر، دېدى. ئىكرىمە ئۇنىڭغا: ئى ئەبۇزەيد، بىز بۇرۇن ناتوغرا يولدا ئىدۇق، ئەقلىمىز-دىن ئاداشقان ئىدۇق. پايدا-زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان بۇتقا چوقۇ-

ناتتۇق، دىدى. قاچقانلارنىڭ مەغلۇبىيەت خەۋىرى مەككىگە يېتىپ باردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تېخىچە ئۇز جايىدا تەۋرەنمەي تۇرۇپ: مەن پەيغەمبەرمەن، يالغانچى ئەمەسمەن. ئابدۇلمۇتتەلىب-نىڭ ئوغلىمەن، دەيتتى. ئابباسنىڭ ئاۋازى جاراڭلىق ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: ئەنسارلارنى توۋلا، دىدى. ئابباس: ئى ئەنسارلار گۇرۇھى! ئى رىزۋان بەيئىتىگە قاتناشقانلار! دەپ توۋلىدى. بۇنى ۋادىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئاڭلىدى. ئەنسار-لار: مانا بىز! مانا بىز! دىيىشىپ توگىلىرىنىڭ چۇلۋۇرىنى بۇراشتى. قاچقۇچى ئەرابىلارنىڭ كوپلۇگى بۇنىڭغا توسقۇنلۇق قىلاتتى. ئەنسار-لار ساۋۇتلىرىنى ئۇشنىسىگە تاشلاپ قويۇپ، قىلىچ-نەيزىلىرىنى ئېلىپ توگىلىرىدىن چۇشتى-دە، ئاۋاز چىققان تەرەپكە يۇزلەندى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىغا نۇرغۇن ئادەم توپلاندى. ئاللا رەسۇلۇللاغا ۋە مۇسۇلمانلارغا غەيرەت-شىجائەت بېغىشلىدى. كوزگە كورۇنمەيدىغان ئەسكەرلىرىنى ياردەمگە چۇشۇر-دى. مۇسۇلمانلار دۇشمەنىگە بىردەك ھۇجۇم قىلىپ، دۇشمەنىنىڭ سېپىنى بۇزۇپ تاشلىدى. دۇشمەنلەر بالا-چاقا، مال-ۋارانلىرىغا قارىماي، توغرا كەلگەن تەرەپكە قاراپ قېچىشتى. مۇسۇلمانلار ئۇلارنى قوغلاپ يۇرۇپ ئولتۇردى ۋە ئەسىر ئالدى. ئۇلارنىڭ خوتۇن، بالا-چاقىلىرىنى ۋە جەڭگە قاتناشقان نۇرغۇن ئەرلەرنى ئەسىر ئالدى، دۇشمەنلەرنىڭ قاچقانلىرى قېچىپ كەتتى. بۇ غازاتتا خالىد ئىبنى ۋەلىد ئېغىر يارىلاندى. ئاللانىڭ مۇسۇلمانلارغا قىلغان ئىلتىپاتىنى كورۇپ، مەككە مۇشرىكلىرىدىن نۇرغۇن كىشىلەر مۇسۇلمان بولدى.

بۇ غازاتتا مۇنداق بىر مۇھىم ھەربى ساۋاق قولغا كەلدى: بۇ قوشۇن مۇشرىكلار، ئەرابىلەر ۋە يېڭىدىن مۇسۇلمان بولغانلاردىن

تەركىپ تاپقان ئارىلاشما قوشۇن بولغاچقا، ئىسلامنىڭ غەلىبە قىلىشى ياكى مەغلۇپ بولۇشى بۇ قوشۇندىكى ئادەملەر ئۈچۈن بەرىبىر ئوخشاش ئىدى. شۇڭا ئۇلار بىرىنچى زەربىگە ئۇچراش بىلەنلا مەغلۇبىيەتكە يۈز تۇتتى. ئاللانىڭ مەرھەمىتى بولمىغان بولسا، مۇسۇلمانلارنىڭ ئىشى بەربات بولۇشقا تاس قالغان ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن، قوشۇن ساداقەت بىلەن غازات قىلىپ دىنىنى ھەقىقى رەۋىشتە قوغدايدىغان ۋە ئاللانىڭ قاتتىق ئازاۋىدىن قورقۇپ، قېچىشنى راۋا كورمەيدىغان كىشىلەردىن تەركىپ تېپىشى لازىم.

ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسىرلەر ۋە غەنىمەتلەرنى يىغىشقا بۇيرۇدى. غەنىمەتلەر يىگىرمە تۆت مىڭچە توگە، قىرىق مىڭدىن ئارتۇق قوي، تۆت مىڭ ئۇقىييە (بىر ئۇقىييە 37.4 گرام) كۈمۈش بولۇپ، بۇلارنىڭ ھەممىسى جىئىررانە دىگەن يەرگە توپلاندى. ھونەيندە مەغلۇپ بولغان مۇشرىكلار ئۈچ گۇرۇھقا بولۇنۇپ، بىر گۇرۇھى تائىفقا قاچتى، بىر گۇرۇھى نەخلەگە قاچتى، يەنە بىر گۇرۇھى ئەۋتاسقا قېچىپ بېرىپ توپلاندى.

قوشۇن ئەۋەتىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەۋتاسقا قاچقان مۇشرىكلارنىڭ ئارقىسىدىن ئەبۇ ئامىر ئەشئەرى باشچىلىقىدا بىر تۈركۈم ئەسكەر ئەۋەتتى. بۇلار بېرىپ دۈشمەنلەرنى تارمار قىلىپ، غەنىمەت ئېلىپ، غەلىبە بىلەن قايتىپ كەلدى. بۇ جەڭدە ئەبۇ ئامىر شەھىت بولۇپ، ئۇنىڭ ئورنىغا قېرىندىشىنىڭ ئوغلى ئەبۇ مۇسا قوماندانلىق قىلدى.

AltunOq

تائىف غازىتى

سەقىف ۋە ھاۋازىن قەبىلىلىرىدىن قاچقان مۇشرىكلار تائىفقا بېرىۋالغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خالىد ئىبنى ۋەلىدنى سەركەردە قىلىپ، ساھابىلەرنى باشلاپ تائىفقا ئاتلاندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەۋف ئىبنى مالىك نەسرىنىڭ قەلئەسىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، ساھابىلىرىنى بۇ قەلئەنى بۇزۇپ تاشلاشقا بۇيرۇدى. سەقىفلىق بىر كىشىنىڭ بېغى يېنىدىن ئۆتكەندە، باغ ئىگىسىنىڭ ئىتائەت قىلىشتىن باش تارتىپ، باققا موكۇۋالغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ بېغىغا ئوت قويۇۋېتىلدى. مۇسۇلمانلار تائىفقا بېرىپ، دۈشمەنلەرنىڭ بىر يىللىق ئوزۇق راسلاپ قورغانغا پۇختا جايلىشىۋالغانلىقىنى بىلدى-دە، قورغانغا يېقىن بېرىپ، بىر جايغا ئورۇنلاشتى. مۇشرىك-لار مۇسۇلمانلارنى قاتتىق ئوققا تۇتتى، مۇسۇلمانلاردىن نۇرغۇن كىشى يارىلاندى. ئابدۇللا ئىبنى ئەبۇبەكرىنىڭ يارىسى ساقايماي ئۇزۇنغا سوزۇلۇپ، ئاخىرى ئۇ ئاتىسىنىڭ خەلىپىلىك دەۋرىدە قازا تاپتى. ئەبۇ سۇفيان ئىبنى ھەربىنىڭ بىر كوزى قۇيۇلۇپ كەتتى. مۇسۇلمانلاردىن ئىككى كىشى يارىلىنىپ شەھىت بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دۈشمەنلەرنىڭ داۋاملىق ئوق ئېتىۋاتقانلىقىنى كورۇپ، تائىفتىكى ھازىرقى مەسچىتنىڭ ئورنىغا چىقتى، بۇ يەردە ئۇممۇسەلە-مە بىلەن زەينەب ئۈچۈن ئىككى چېدىر تىكتۇردى. مۇھاسىرە ئون سەككىز كۈن داۋام قىلدى. بۇ جەرياندا خالىد ئىبنى ۋەلىد دۈش-مەنلەرنى مەيدانغا چۇشۇشكە چاقىراتتى، ئۇنىڭغا ھېچكىم جاۋاپ قايتۇرمايتتى. سەقىف قەبىلىسىنىڭ باشلىقى ئابدۇيالىل خالىدنى

تۆۋلاپ: سىنىڭ ئالدىڭغا ھىچقايسىمىز چۈشمەيمىز، قورغىنىمىزدا تۇرۇۋېرىمىز. بىرقانچە يىللىق ئوزۇغىمىزنى توپلىۋالدۇق، بۇ ئوزۇقلار تۈگىگىچە مۇھاسىرە قىلىنىدىغان بولساڭ، شۇ چاغدا چىقىپ، بىرىمىز قالماي ئۆلۈپ تۈگىگىچە قىلىچۋازلىق قىلىمىز، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇيرۇغى بويىچە، ئۇلارغا قارشى مەنجەنىق تىكلەندى؛ ئىستىھكامنى پارتلىتىش ئۈچۈن بىر تۈركۈم ساھابىلەر ئىككى دەببابە ئىچىگە كىردى. دۈشمەنلەر ئۇلارغا ئوت بىلەن قىزىتىلغان تۆمۈرلەرنى ئېتىپ، ئۇلارنى ئارقىغا چېكىندۈردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دۈشمەنلەرنىڭ تاللىرى ۋە خورما دەرەخلىرىنى كېسىپ تاشلاشقا بۇيرۇغان ئىدى، مۇسۇلمانلار ئۇلارنى كېسىشكە باشلىدى. قورغاندىكىلەر: ئاللانىڭ ۋە ئۇرۇق-تۇققانچىلىقنىڭ ھەققى-ھۆرمىتى ئۈچۈن كەستۈرمىسەڭ ،دېۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ماقۇل، ئاللانىڭ ۋە ئۇرۇق-تۇققانچىلىقنىڭ ھەققى-ھۆرمىتى ئۈچۈن كەستۈرمەي، دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، قورغاننى تاشلاپ چۈشكەنلەرگە ئامانلىق بېرىلىدۇ، دەپ جاكالاتتى. بۇنىڭ بىلەن قورغاندىن ئون نەچچە كىشى چۈشتى. دۈشمەننىڭ قاتتىق قارشىلىق كۆرسىتىۋاتقانلىقى ۋە تائىفنى فەتھى قىلىشنىڭ ئۇزۇنغا سوزۇلۇپ كېتىدىغانلىقى ئۈچۈن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام داۋاملىق مۇھاسىرە قىلىش ياكى كېتىش توغرىسىدا نەۋفەل ئىبنى مۇئاۋىيە دەيلىگە مەسلىھەت سالدى. نەۋفەل: ئى رەسۇلۇللا، ئۇۋۇسىغا كىرىۋالغان تۈلكىنى قاماپ تۇرۇۋەرسەڭ، ئاخىر ئۇنى تۇتۇۋالىسەن؛ ئەگەر ئۇنى تاشلاپ كەتسەڭ، ئۇ ساڭا ھىچ زىيان يەتكۈزمەيدۇ، دېدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قوشۇننى قايتىپ كېتىشكە بۇيرۇدى. بەزى ساھابىلەر پەيغەمبەر

ئەلەيھىسسالامدىن سەقىقلىكلەرگە بەددۇئا قىلىشنى سورىغان بولسىمۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: ئى ئاللا، سەقىف خەلقىنى ھىدا- يەت قىلغىن، ئۇلار مۇسۇلمان بولۇپ كەلسۇن! دەپ خەيرلىك دۇئا قىلدى.

غەنىمەتلەرنىڭ تەقسىم قىلىنىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام غەنىمەتلەر توپلانغان جىئىررانە دىگەن يەرگە قايتىپ بېرىپ، غەنىمەتلەرنى ھېساپلاپ كورۇپ، ئۇلارنى بەشكە بولدى. ئىسلام دىنى تېخىچە كوڭلىدە تازا قارارلاشمىغان كەتمىگەن كىشىلەرنىڭ كوڭلىنى ئېلىش ئۇچۇن، ئۇلارغا غەنىمەتتىن خېلى كوپ نەرسە بەردى. مۇسۇلمان بولمىغان بىر قىسىم كىشىلەر- نى ئىسلام دىنىغا مايىل قىلىش ئۇچۇن، ئۇلارغىمۇ غەنىمەت بېرىل- دى. بىرىنچى تۇركۇمدىكىلەردىن بولغان ئەبۇسۇفيانغا قىرق ئوقىيە ئالتۇن ۋە يۈز توگە بېرىلدى. ئەبۇسۇفياننىڭ ئىككى ئوغلى مۇئاۋىيە بىلەن يەزىدقىمۇ شۇنداق بېرىلدى. ئەبۇسۇفيان پەيغەمبەر ئەلەي- ھىسسالامغا: ئاتا-ئانام ساڭا پىدا بولسۇنكى، سەن تېچلىق شارا- ئىتىدىمۇ، ئۇرۇش شارائىتىدىمۇ مەرت ئىكەنسەن، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇسۇفيانغا قانچىلىك بەرگەن بولسا، ھەكىم ئىبنى ھىزامغىمۇ شۇنچىلىك بەردى. ھەكىم يەنە بېرىشنى سورىۋىدى، ئۇنىڭغا يەنە شۇنچىلىك بەردى. ئۇ يەنە بېرىشنى سورىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا يەنە شۇنچىلىك بەرگەندىن كېيىن: ئى ھەكىم، مال دىگەن چىرايلىق، شىرىن نەرسە. توقۇبىسىق بىلەن ئالسا، ئۇنىڭ بەركىتى بولىدۇ، ئاچكوزلۇك بىلەن ئالسا، ئۇنىڭ

بەركىتى بولمايدۇ. مۇنداق ئادەم خۇددى يەپ تويمايدىغان ئادەمگە ئوخشايدۇ. بەرگەن قول تىلىگەن قولدىن ياخشى، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ھەكىم دەسلەپ بېرىلگەن يۈز توگىنى ئېلىپ، قالغىنىنى ئال-مىدى ۋە: سېنى ھەق پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن ئاللاغا قەسەمكى، سەندىن كېيىن تاكى دۇنيادىن ئۆتكىچە ھېچكىمدىن بىر نەرسە ئالمايمەن، دېدى. رەسۇلۇللادىن كېيىن خەلىپىلەر ھەكىمگە غەز-نىدىن تېگىشلىك مال بەرسىمۇ، ئۇ ئالمايتتى. يەنە ئىبنى ھىسنىگە يۈز توگە بېرىلدى، ئەقرە ئىبنى ھابىس، ئاببباس ئىبنى مەرداسلار-غىمۇ يۈزدىن توگە بېرىلدى. سەفۋان ئىبنى ئۇمەييەگە بىر جىرا كەلگىدەك چارۋا بېرىلدى. ئەسلىدە سەفۋاننىڭ بۇ چارۋىلارغا كوزى چۈشكەن ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا چارۋىلارنى كور-سىتىپ: بۇ چارۋىلار سېنى قىزىقتۇرۇۋاتامدۇ؟ دېدى. سەفۋان: ھەئە، دېۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئالغىن، ئۇلارنىڭ ھەممە-سى سېنىڭ بولسۇن، دېدى. سەفۋان كېيىن: شۇ چاغدا ھېچكىم مەندەك خوش بولغان ئەمەس، دېگەن. سەفۋاننىڭ مۇسۇلمان بولۇ-شىنىڭ سەۋەبىمۇ شۇ ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق سوغىلار بېرىشتىن مەقسىدى كىشىلەرنىڭ كوڭلىنى مايىل قىلىش ۋە ئۇلارغا ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلدۇرۇش بولۇپ، بۇ بىر خىل دىنىي سىياسەت ئىدى. زاكاتنىڭ بىر قىسمىمۇ ئىسلام دىنىغا مايىل قىلى-نىدىغانلار ئۈچۈن بەلگىلەنگەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۇقۇرقى سوغىلىرى چوڭ پايدا كەلتۈردى. شۇ كۈنى سوغا بېرىلگەنلەرنىڭ دىللىرىغا بۇرۇن ئىسلام دىنى تازا ئورۇنلىشىپ كەت-مىگەن ئىدى، كېيىن سەفۋان ئىبنى ئۇمەييە، مۇئاۋىيە ئىبنى ئەبى سۇفيان، ھارىس ئىبنى ھىشام ۋە باشقىلارغا ئوخشاش كىشىلەر

Altun0q

مۇسۇلمانلارنىڭ ئىسلام دىنى ئۈچۈن پايدىسى زور چوڭلىرىدىن بولۇپ قالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زەيىد ئىبنى سابىتنى قالغان غەنىمەتلەرنى ھىساپلاپ چىقىپ، غازىلارغا تەقسىم قىلىپ بېرىشكە بۇيرۇدى. ئەرابىلار توپلۇشۇۋېلىپ: غەنىمەتنى بولۇپ بەرگىن، دەپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى بىر دەرەخكە قىستاپ بارغان ئىدى، دەرەخ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رىدا (يەكتەك)سىنى ئىلىۋالدى. بۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەرابىلارغا: ئى جامائەت، رىدايىمنى بېرىڭلار. ئاللا بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، قولۇمدا تەھامە①نىڭ دەرەخلىرىدەك كۆپ مال بولسىمۇ ئۇزەمگە قالدۇرماي ھەممىسىنى سىلەرگە بولۇپ بېرىمەن. مەن بېخىل، قورقۇنچاق، كوزى كىچىك ئادەم ئەمەسمەن، دىدى. ئاندىن بىرىپ توگىسىنىڭ بىر تال يۇڭىنى ئېلىپ: ئى جامائەت، ماڭا غەنىمەتنىڭ بەشتىن بىرىدىن باشقا مۇشۇنچىلىكمۇ نەرسە تەگمەيدۇ، تەككەن بەشتىن بىرىمۇ سىلەرگە قايتۇرۇلىدۇ، سىلەرنىڭ ئېھتىياجىڭلار ئۈچۈن ئىشلەتىلىدۇ. غەنىمەتتىن يىڭنە چاغلىق نەرسىنىمۇ ئېلىپ قالماي، ھەممىسىنى ئوتتۇرىغا تاشلاڭلار! غەنىمەتكە خىيانەت قىلغانلار قىيامەت كۈنى رەسۋا بولۇپ، ئازاپقا قالىدۇ، دىدى. شۇنىڭ بىلەن غەنىمەتتىن ئوغرىلىقچە ئالغانلار بىرئازمۇ قالدۇرماستىن قايتۇرۇپ بەردى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام غەنىمەتنى تەقسىم قىلىشقا كىرىدشىپ، پىيادىلەرگە توتتىن توگە، قىرىقتىن قوي بەردى، ئاتلىقلارغا بۇنىڭدىن ئۈچ ھەسسە ئارتۇق بەردى. مۇناپىقلاردىن بىرى قوپۇپ: بۇ تەقسىماتتا ئاللانىڭ رازىلىقى كوزدە تۇتۇلمىدى، دىۋىدى، پەي-

---

① تەھامە — يەر ئىسمى. — ت

غەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ ئاچچىغى كېلىپ قىزىرىپ كەتتى ـ دە، ئۇنىڭغا: قارا سېنى، مەن ئادىل بولمىسام، كىم بولىدۇ؟ دېدى. لېكىن ئاچچىغىغا بېرىلىپ شەخسى ئۇچ ئالمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيـ ھىسسالام مۇنداق قىلىشتىن خالى ئىدى. شۇڭا پەقەت نەسىھەت قىلىش ۋە ئاگاھلاندۇرۇش بىلەنلا چەكلەندى. ئومەر بىلەن خالىد ئىبنى ۋەلىد: ئى رەسۇلۇللا، ئۇنىڭ كاللىسىنى ئالايلى، دېيىشتى. رەسۇلۇللا: ياق. ئۇ ناماز ئوقۇشى مۇمكىن، دېدى. خالىد: تىلى باشقا، دىلى باشقا ناماز ئوقۇيدىغانلار كوپىقۇ؟ دېۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: مەن كىشىلەرنىڭ قوسىقىنى يېرىپ كو- رۇشكە بۇيرۇلغىنىم يوق، دېدى. غەنىمەتتىن قۇرەيشلەرگە ۋە باشقا قەبىلىلەرگە بېرىلىپ، ئەنسارلارغا ھېچنەرسە بېرىلمىگەن ئىدى، ئەنسارلاردىن بەزىلىرى خاپا بولۇپ: قىزىق ئىشقۇ! غەنىمەتتىن قۇرەيشلەرگە بېرىلدى ـ يۇ، قىلىچلىرىمىز قانغا بويالغان بىز قۇرۇق قالامدۇق؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بۇنى ئاڭلاپ، ئەنسار- لارنى يالغۇز بىر يەرگە يىغىپ دېدىكى: "ئى ئەنسارلار جامائىتى! سىلەر مۇنداق سوزلەرنى قىلىپسىلەر. مەن كېلىشتىن ئىلگىرى سىلەر گومراھ ئىدىڭلار، ئاللا سىلەرنى مەن ئارقىلىق ھىدايەت قىلدى؛ كەمبەغەل ئىدىڭلار، ئاللا سىلەرنى مەن ئارقىلىق باي قىلدى؛ بىر بىرىڭلارغا دۈشمەن ئىدىڭلار، ئاللا سىلەرنى مەن ئارقىلىق دوست- لاشتۇردى. قۇرەيش خەلقى بولسا كۇفرىدىن ئەمدىلا خالاس بولغان، يېشىغا مۇسىبەت كەلگەن خەلق. مەن ئۇلارغا مال بېرىپ، ئۇلارنىڭ كوڭۇللىرىنى ئالماقچى بولدۇم. ئى ئەنسارلار جامائىتى! ئۇلارنىڭ كوڭلىنى ئېلىپ، ئۇلارنى مۇسۇلمان قىلىش ئۈچۈن بېرىلگەن ئازغىنا مال ئۈچۈن خاپا بولدۇڭلارمۇ؟ مەن سىلەرنىڭ تەۋرەنمەس، مۇستەھـ

كەم ئىمانىڭلارغا ئىشىنىپ، سىلەرگە غەنىيمەتتىن بەرمىدىم. ئى ئەنسارلار جامائىتى! كىشىلەر قوي، توگىلەرنى ئېلىپ قايتسا، سىلەر رەسۇلۇللانى ئېلىپ قايتىشقا رازى بولمامسىلەر؟ ئاللا بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ھىجرەت بولمىغان بولسا، مەن ئەنسار بولاتتىم، ئەگەر پۈتۈن خەلق بىر يولغا كىرىپ، ئەنسارلار ئىككىنچى يولغا كىرىدىغان بولسا، مەن چوقۇم ئەنسارلارنىڭ يولىغا كىرگەن بولاتتىم. ئى رەببىم، ئەنسارلارغا رەھمەت قىل، ئەنسارلارنىڭ بالىلىرىغا رەھمەت قىل.» بۇ سوزلەرنى ئاڭلاپ، ئەنسارلارنىڭ كوڭلى ئېرىپ يىغلىشىپ، ساقاللىرى ھول بولۇپ كەتتى. ئۇلار، نېسىۋىمىزنىڭ رەسۇلۇللا بولۇشىغا رازىمىز، دېيىشىپ تارقاشتى.

ھاۋازىن قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى

ئون نەچچە كۈندىن كېيىن، رەسۇلۇللانىڭ قېشىغا زوھەير ئىبنى سەرد باشچىلىغىدا ھاۋازىن قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى كەلدى. ئۇلار ئەسىر ئېلىنغان ئاياللارنىڭ قويۇپ بېرىلىشىنى، بولمىسا نومۇسقا قالىدىغانلىقلىرىنى ئېيتىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىلتىماس قىلدى. زوھەير رەسۇلۇللاغا: ئۇلارنىڭ ئىچىدە سېنىڭ ئىنىكانىلىرىڭ، ھامىلىرىڭ ۋە سېنى باققان تەربىيىچىلىرىڭمۇ بار، دېدى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يالۋۇرۇپ مۇنۇ شېئىرنى ئوقۇدى:

كەچۈرگىن ئى رەسۇلۇللا، قىلىپ سەن مەرھەمەت بىزگە،
كۈتەرمىز ئىلتىپاتىڭنى ئۈمىتۋارلىق بىلەن ھەردەم.
كەچۈرگىن سېنى ئەمگۈزگەن ئاياللارغا قىلىپ شەپقەت،
ئۇلارنىڭ مول سۈتى بىلەن ئىدى ئاغزىڭ ھەمىشە نەم.

قىلارمىز كوپ تەشەككۇرلەر سىنىڭ بۇ ئىلتىپاتىڭغا،
قالۇر مەڭگۈگە ئۇنتۇلماي كوڭۇللەر ئىچرە نامىڭ ھەم.
ئۇمەت شۇكى ئېرىشكەيمىز ئاجايىپ كاتتا ئەپۇڭگە،
كەچۈرسەڭ قانچە كوپ، شۇنچە ساڭا نۇسرەت بولۇر ھەمدەم.
سېنى ئاق سۈت بېرىپ باققان ئاياللارنى كەچۈرگەيسەن،
بۇرۇندىن مەرتلىگىڭ مەشھۇر بىلەر بۇنى جىمى ئالەم.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مەن ئەڭ راست سوزنى ياخشى كورىمەن. سىلەر ئىككىنىڭ بىرىگە تۇرۇڭلار، يەنى يا بالا-چاقاڭلارغا تۇرۇڭلار، يا مېلىڭلارغا. سىلەرنى كۈتۈۋېرىپ، كەلمەسمىكىن دەپ ئويلىغان ئىدىم، دېدى. ئەلچىلەر: نەسلىمىزگە ھېچنەرسىنى تەڭ قىلمايمىز. خوتۇن-بالىلىرىمىزنى قايتۇرۇپ بەرگىن، ئۇلار بىز ئۈچۈن ئەڭ سويۇملۇكتۇر. قوي، توگە توغرىلىق ئېغىز ئاچمايمىز، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئوز قولۇمدىكى ۋە ئابدۇلمۇتتەلىب جەمەتىنىڭ قولىدىكى ئەسىرلەرنى قايتۇرۇمەن. پېشىن نامىزىدىن كېيىن، سىلەر خەلققە مۇسۇلمان بولغانلىقىڭلارنى بىلدۇرگەندىن كېيىن، رەسۇلۇللا ئارقىلىق مۇسۇلمانلاردىن، مۇسۇلمانلار ئارقىلىق رەسۇلۇللادىن شاپائەت تىلەيمىز دەپ، ئوزەڭلارنىڭ دىنىي قېرىنداش ئىكەنلىكىڭلارنى ئېيتىڭلار، دېدى. ئەلچىلەر شۇنداق قىلىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىگە: سىلەرنىڭ دىنىي قېرىندىشىڭلار تەۋبە قىلىپ كەپتۇ، مەن ئۇلارنىڭ خوتۇن-بالىلىرىنى قايتۇرۇپ بەرمەكچى بولدۇم. ياقتۇرغانلار شۇنداق قىلسۇن، ياقتۇرمىغانلار ئەسىرلەرنى قايتۇرۇپ بېرىپ، ئۇنىڭ بەدىلىگە غەنىمەت ئالسۇن، دېدى. مۇھاجىرلار ۋە ئەنسارلار: قولىمىزدىكى ئەسىرلەرنىڭ ھەممىسى رەسۇلۇللاغا مەنسۇپ، دېيىشتى. ئەرابىلەردىن ئەقرە ئىبنى ھابىس،

AltunOq

ئۇيەينە ئىبنى ھىسنى، ئابباس ئىبنى مەرداس قاتارلىق بىر گۇرۇھ كىشىلەر ئەسىرلەرنى قايتۇرۇشتىن باش تارتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسىرلەرنى ئۇلاردىن قەرز ھىساۋىدا ئېلىپ ئەلچىلەرگە قايتۇردى. رەسۇلۇللا ھاۋازىن بىلەن بولغان ئۇرۇشنىڭ باشچىسى مالىك ئىبنى ئەۋف نەسىردىنىڭ ئائىلىسىنى ئۇلارنىڭ مەككىدىكى ھاممىسى ئۇممۇ ئابدۇللا ئىبنى ئەبۇ ئۇمەييەنىڭ يېنىدا قاماپ قويۇشقا بۇيرۇدى. ئەلچىلەر: ئۇلار بىزنىڭ چوڭلىرىمىز ئىدى، دېيىشتى. رەسۇلۇللا: ئۇلارغا مەن يامانلىق قىلمايمەن، دېدى. رەسۇلۇللا مالىكنى سورىۋىدى: سەقىف بىلەن قېچىپ كەتتى، دېيىشتى. رەسۇلۇللا: مالىكقا ئېيتىڭلار، ئەگەر ئۇ مېنىڭ قېشىمغا مۇسۇلمان بولۇپ كېلىدىغان بولسا، ئۇنىڭغا خوتۇن-بالىلىرىنى، ماللىرىنى قايتۇرۇپ بېرىشتىن تاشقىرى، يەنە يۈز توگە بېرىمەن، دېدى. مالىك بۇنى ئاڭلاپ قورغاندىن يوشۇرۇن چۈشۈپ، جىئىررانەگە كېلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئالدىدا مۇسۇلمان بولدى، مېلىنى ۋە بالا-چاقىلىرىنى قايتۇرۇپ ئالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مالىكنى ھاۋازىن قەبىلىسىدىن مۇسۇلمان بولغانلارغا باشلىق قىلىپ قويدى.

جىئىررانە ئۆمرەسى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆمرە قىلماقچى بولۇپ جىئىررانەدىن ئېھرام① باغلاپ، كېچىسى مەككىگە كىرىپ بەيتۇللانى تاۋاپ قىلدى،

① ئېھرام — ھەجگە بارىدىغانلارنىڭ ھەرەمگە كىرىشتىن ئىلگىرى ھەجنى نىيەت قىلىپ ئۈستىگە ئورىۋالىدىغان، يىڭنە بىلەن تىكىلمىگەن كىيىمى. — ت

ھەجەر ئەسۋەد①نى سويدى ۋە شۇ كېچىسى مەككىدىن قايتىپ چىقىپ، جىئىررانەدە ئون ئۈچ كۈن تۇردى، ئاندىن قوشۇننى ئاتلىنىشقا بۇيرۇپ، زۇلقەئدە ئېيىنىڭ 27 ـ كۈنى مەدىنىگە ئامان ـ ئېسەن كىردى.

ھۇنەين غازىتىدا ئاللا مۇشرىكلارنى پارچىلىۋەتتى، ئۇلارنىڭ شان ـ شەۋكىتىنى توكتى، ئاھالىسىنى ۋەيران قىلىۋەتتى. ھاۋازىن قەبىلىسى ئۇرۇش قىلالايدىغان ئادەملىرىنىڭ ھەممىسىنى ۋە توگە، قويلىرىنىمۇ بىللە ئېلىپ چىققان ئىدى. ئاللا دۇشمەنلەرنى مەغلۇپ قىلىپ، ئۇلارنىڭ ماللىرىنى مۇسۇلمانلارغا غەنىمەت قىلىپ بېرىپ، ئىسلام دىنىنى كۈچەيتىش ئارقىلىق مۇشرىكلارنىڭ ھەيۋىسىنى سۇندۇردى. شۇنىڭ بىلەن مۇشرىكلاردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارشىلىق كورستىدىغانلار قالمىدى، شۇڭا ھاۋازىن قەبىلىسى تارمار قىلىنغان ھۇنەيىن غازىتىنى مۇشرىك ئەرەپلەر بىلەن بولغان ئۇرۇشلارنىڭ ئاخىرقىسى دىيىشكە بولاتتى. شۇنىڭدىن كېيىن، ئەرەپلەرنىڭ ئىچىدە ئەقلىسىزلىق بىلەن قورالىلىق قارشى چىقىدىغان ئەمما ئۇزۇن ئوتمەيلا پارلاق ھەقىقەتنىڭ كۈچىنى كورۇپ قورال تاشلايدىغان ئازغىنە جامائەلەر قالغان ئىدى.

قوشۇن ئەۋەتىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە قايتىپ كېلىپ، سۇدا (يەمەندە تۇرۇشلۇق بىر قەبىلە)نى ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلىش ئۈچۈن،

① ھەجەر ئەسۋەد ــ بەيتۇللادىكى قارا تاش. ــ ت

سۇداغا قەيس ئىبنى سەئد باشچىلىقىدا توت يۈز كىشىلىك قوشۇن ئەۋەتتى. سۇدا قەبىلىسىدىن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ قېشىغا بىر ئادەم كېلىپ: ئى رەسۇلۇللا، مەن قەۋمىمدىن ئەلچى بولۇپ كەلدىم. ئەسكىرىڭ قايتسۇن، مەن قەۋمىمنى ئېلىپ كېلەي، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئەسكەرلىرىنى قايتىشقا بۇيرۇدى.

سۇدا قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى

بۇ ئادەم قەۋمىگە بېرىپ ئون بەش ئادەم بىلەن ئەلچى بولۇپ كېلىپ، سەئد ئىبنى ئۇبادە ئۆيىگە مېهمان بولۇپ چۈشتى. ئاندىن ئۇلار ئىسلام دىنىغا كىرگەنلىكىنى بىلدۈرۈپ، رەسۇلۇللاغا بەيئەت قىلدى. ئاندىن: بۇ يەرگە كېلەلمىگەن خەلقلىرىمىز ئۈچۈنمۇ بەيئەت قىلىمىز، دېيىشتى. ئۇلار قەۋمىگە قايتىپ بارغاندىن كېيىن، ئىسلام دىنى ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئومۇملاشتى. ھەججەتۇلۋەدادا (خوشلىشىش ھەججى)دا ئۇلاردىن يۈز ئادەم كېلىپ رەسۇلۇللا بىلەن بىرلىكتە ھەج قىلدى.

قوشۇن ئەۋەتىش

ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بىشر ئىبنى سۇفيان ئەدۋىنى خۇزائە قەبىلىسىگە مەنسۇپ بەنى كەئب ئەرەپلىرىدىن زاكات ئېلىش ئۈچۈن ئەۋەتتى. بەنى كەئب ئەرەپلىرىنىڭ خوشنىسى بەنى تەمىم قەبىلىسى ئۇلارنى زاكات بېرىشتىن توستى. بۇ خەۋەر رەسۇلۇللاغا يەتكەندىن كېيىن، رەسۇلۇللا ئۇيەينە ئىبنى ھىسنى باشچى-

لىغىدا ئەرابىلاردىن تەركىپ تاپقان ئەللىك ئاتلىق ئەسكەر ئەۋەتتى. بۇلار بېرىپ بەنى تەمىم قەبىلىسى بىلەن ئۇرۇشۇپ ئون بىر ئەر، يىگىرمە بىر ئايال ۋە ئوتتۇز بالىنى ئەسىر ئېلىپ مەدىنىگە قايتىپ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسىرلەرنى ھارىسىنىڭ قىزى رەملەنىڭ قوراسىدا ساقلاشقا بۇيرۇدى.

تەمىم قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى

مەزكۇر ۋەقەدىن كېيىن، ئەسىرلەرنى قايتۇرۇۋېلىش ئۈچۈن بەنى تەمىمنىڭ چوڭلىرىدىن تەركىپ تاپقان ئەلچىلەر ھەيئىتى رەسۇلۇللانىڭ ئالدىغا كەلدى. بۇلارنىڭ ئىچىدە ئوتارىد ئىبنى ھاجىب، زەبرىقان ئىبنى بەدرە ۋە ئەمر ئىبنى ئەھتەملەر بار ئىدى. ئۇلار رەسۇلۇللانى كۈتۈپ تۇرۇشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېچىككەندىن كېيىن، ئۇلار ئۇنىڭ ھوجرىسىغا بېرىپ، قاتتىق ئاۋاز بىلەن: ھەي مۇھەممەد، بىزنىڭ ئالدىمىزغا چىققىن! سەن بىلەن پەخىرلىنىش ئۈچۈن كەلدۇق. بىز ماقتىغان كىشىمىزنى كۆككە كۆتىرىۋېتىمىز، ھەجۋى قىلغان كىشىمىزنىڭ يۈزىنى چۈشۈرىۋېتىمىز! دەپ توۋلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئاۋازىدىن نارازى بولغان ھالدا چىقتى. قۇرئاندىكى مۇنۇ ئايەتلەر شۇلار توغرىسىدا نازىل بولدى: " ھوجراڭنىڭ ئارقىسىدىن سېنى توۋلىغانلارنىڭ كۆپچىلىكى ئەقىلسىز ئادەملەردۇر. ئۇلار سەن چىققىچە سەۋرى قىلىپ تۇرغان بولسا، ئۇلار ئۈچۈن ئەلۋەتتە ياخشى بولاتتى. ئاللا مەغپىرەت قىلغۇچى، ناھايىتى مېھرىۋاندۇر." (سۈرە ھوجۇرات، 4 ـ، 5 ـ ئايەتلەر) بۇ چاغ پېشىن نامىزىنىڭ ۋاقتى بولۇپ، بىلال ئەزان

Altun Oq

ئېيتتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازغا چىقتى. ئەلچىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يېپىشىۋېلىپ: بىز بەنى تەمىم قەبىلىسىدىن بولىمىز. شائىردىمىزنى، ناتىقىمىزنى ئېلىپ كەلدۇق، سەن بىلەن مۇشائىرلىشىمىز، پەخىرلىشىمىز، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: مەن ئاللا تەرىپىدىن شېئىر ئېيتىشقا ئەۋەتىلمىگەن، پەخىرلىنىشكە بۇيرۇلمىغان، دەپ جاۋاپ بېرىپ، پېشىن نامىزىنى ئوقۇدى. ئەلچىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ چۆرىسىگە يىغىلىپ، ئۆزلىرىنىڭ ۋە ئاتا-بوۋىلىرىنىڭ شان-شەرىپى بىلەن پەخىرلىنىشكە باشلىدى. ئەمر ئىبنى ئەھتەم زەبىرقان ئىبنى بەدرنى ماقتاپ: ئۇنىڭ سورۇنلاردا گېپى ئوتىدۇ، ئۇ ئۆز قەبىلىسىنىڭ خوجىسى، دېدى. زەبىرقان قوپۇپ: ئى رەسۇلۇللا، ئەمر مېنىڭ شەرىپىمنى كورەلمەي، يۇقۇرقىلاردىن ئۇستۇن تۇرىدىغان ئارتۇقچىلىقلىرىمنى بىلىپ تۇرۇپ ئېيتمىدى، دېدى. ئەمر: زەبىرقان ئادەمگەرچىلىگى كەم، پېخسىق، تېگى پەس ئادەم، دېدى. ئەمر ئىككى خىل گەپ قىلغانلىقتىن رەسۇلۇللانىڭ قوشۇمىسى تۇرۇلدى. ئەمر: ئى رەسۇلۇللا، ئالدىنقى سوزۇم راست، كېيىنكى سوزۇمۇ يالغان ئەمەس، چۇنكى ئالدىدا ئۇنىڭدىن مەن رازى بولغان، ئۇنىڭ توغرىسىدا بىلىدىغان ئەڭ ياخشى سوزۇمنى قىلدىم. كېيىن ئۇنىڭدىن رەنجىگەن، ئۇنىڭ ھەققىدە بىلىدىغان ئەڭ يامان سوزۇمنى قىلدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: پاساھەتلىك سوز كىشىگە سېھىردەك تەسىر قىلىدۇ، دېدى. ئاندىن ئۇلار مۇسۇلمان بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا ئەسىرلەرنى قايتۇرۇپ بەردى ۋە ئوبدان مۇكاپاتلارنى بەردى. ئۇلار مەدىنىدە بىر مەزگىل تۇرۇپ، قۇرئان ۋە دىنىي ئەھكاملارنى ئۇگەندى.

قوشۇن ئەۋەتىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەنى مۇستەلىق ئەرەپلىرىدىن زاكات ئېلىش ئۈچۈن، ئۇلارغا ۋەلىد ئىبنى ئۇقبە ئىبنى ئەبى مۇئەيتنى ئەۋەتتى. مۇستەلىق ئەرەپلىرى ۋەلىدنىڭ كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ، ئۇنى قارشى ئېلىش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئالدىغا قوراللىق ئادەم چىقاردى. ئۇلار زاكاتقا بېرىدىغان توگىلەرنىمۇ بىللە ئېلىپ چىققان ئىدى. جاھىلىيەت زامانىدا ۋەلىد بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئاداۋەت بولغانلىقتىن، ۋەلىد ئۇلارنى ئۇرۇشقىلى چىقتى دەپ ئويلاپ، دەرھال قايتىپ بېرىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئۇلار مۇرتەد بولۇپتۇ، زاكات بېرىشتىن باش تارتتى، دەپ مەلۇم قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ئۇقۇپ كېلىش ئۈچۈن خالىد ئىبنى ۋەلىد باشچىلىقىدا قوشۇن ئەۋەتتى. خالىد يوشۇرۇنچە بېرىپ، ئۇلارنىڭ ناماز بامداتقا ئېيتقان ئەزىنىنى ئاڭلاپ، ئۇلارنىڭ مۇرتەد بولۇپ كەتمىگەنلىكىنى بىلدى ۋە قايتىپ بېرىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەھۋالنى مەلۇم قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلاردىن زاكات ئېلىشقا ۋەلىددىن باشقا ئادەمنى ئەۋەتتى. ۋەلىد توغرىسىدا قۇرئاندا مۇنۇ ئايەت نازىل بولدى: "ئى مومىنلەر، ئەگەر سىلەرگە بىر فاسىق ئادەم بىرەر خەۋەرنى يەتكۈزسە، سىلەر بىرەر خەلقنى بىلمەستىن رەنجىتىپ قويماسلىق ئۈچۈن ئېنىقلاپ بېقىڭلار. ئۇنداق قىلمىساڭلار، قىلمىشىڭلارغا پۇشايمان قىلىپ قالىسىلەر." (سۇرە ھوجۇرات، 6 ـ ئايەت)

قوشۇن ئەۋەتىش

ھەبەشىستانلىقلاردىن بىر توپ ئادەمنىڭ جىددە ئاھالىسىگە ھۇجۇم قىلماقچى بولغانلىقى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئاڭلاندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا ئەلقەمە ئىبنى موجەززىز باشچىلىقىدا ئۈچ يۈز كىشىلىك قوشۇن ئەۋەتتى. بۇلار جىددىگە يېتىپ بېرىپ، دۈشمەننى تۇتۇش ئۈچۈن كېمىگە چۈشتى. ھەبەشلەر بۇ يەردە بىر ئارالغا توپلانغان ئىدى. ئۇلار مۇسۇلمانلار قوشۇنىنى كورۇپ قاچتى، ئاردا ئۇرۇش بولمىدى، ئەلقەمە قوشۇننى ئېلىپ قايتتى. ئۇ يولدا كېلىۋېتىپ، ئەسكەرلەر ئىچىدىكى يۈگرۈكلەرنى ئالدىدا تېزراق كېتىۋېرىشكە بۇيرۇدى. ئۇلارغا ئابدۇللا ئىبنى ھوزا فەسەھەمىنى باشلىق قىلىپ تەيىنلىدى. ئابدۇللا چاخچاقچى ئادەم ئىدى، ئۇ يولدا كېتىۋېتىپ بىر يەرگە ئوت ياقتى ۋە ئەسكەرلەرگە: سىلەر ماڭا بويسۇنۇشقا بۇيرۇلغان ئەمەسمۇ؟ دېدى. ئۇلار: ھەئە، دېۋىدى، ئابدۇللا: ئۇنداق بولسا، مۇشۇ ئوتقا سەكرەڭلار، دېدى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى: بىز ئوتتىن قورقۇپ مۇسۇلمان بولغان تۇرساق، دېيىشتى. بەزىلىرى سەكرىمەكچى بولۇشتى. ئابدۇللا ئۇلارنى توساپ: چاخچاق قىلغان ئىدىم، دېدى. بۇ ۋەقەنى رەسۇلۇللا ئاڭلاپ: ئاللا ئالدىدا گۇنا بولىدىغان ئىشلاردا مەخلۇققا ئىتائەت قىلىشقا بولمايدۇ، دېدى.

ھىجرىيىنىڭ 9 - يىلى

قوشۇن ئەۋەتىش

بۇ يىلى رەبىئۇل ئەۋۋەل ئېيىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەلى

ئىبنى ئەبۇتالىب باشچىلىقىدا ئەللىك نەپەر ئاتلىق ئەسكەرنى تەي قەبىلىسىنىڭ فۇلس دىگەن بۇتىنى چېقىپ تاشلاشقا ئەۋەتتى. ئۇلار بېرىپ فۇلسنى چېقىپ كويدۇرۇۋەتتى. تەي قەبىلىسىنىڭ ئاھالىسى قارشى چىققانلىقتىن، ئۇلارنى مەغلۇپ قىلىپ چارۋىلىرىنى غەنىمەت ئالدى ۋە بىر قىسىم كىشىلىرىنى ئەسىر ئالدى. ئەسىر ئېلىنغانلار ئىچىدە ھاتەم①نىڭ قىزى سەففانەمۇ بار ئىدى. مەدىنىگە قايتىپ بارغاندىن كېيىن، سەففانە رەسۇلۇللادىن ئېتىۋار بېرىشنى ئۆتۈنگەن ئىدى، رەسۇلۇللا ئۇنى ئازات قىلىۋەتتى، چۈنكى قولى كەڭ ئادەملەرنى ھورمەتلەش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئادىتى ئىدى. سەففانە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇئا قىلىپ: ئىلاھىم، بايلىقتىن كەمبەغەللىشىپ قالغانلار ساڭا رەھمەت ئوقۇسۇن؛ كەمبەغەللىكتىن بېيىغانلارنىڭ قولىغا سېنى قاراتمىسۇن؛ سېنىڭ ياخشىلىقلىرىڭنى ئۆز جايىغا تەككۈزسۇن؛ سېنى بېخىل ئادەمگە مۇھتاج قىلمىسۇن؛ خار بولۇپ قالغان ئەزىز ئادەمنى سېنىڭ سەۋەبىڭ بىلەن قايتا ئەزىز قىلسۇن، دىدى. رەسۇلۇللانىڭ ياخشى مۇئامىلىسى سەففانىنىڭ قېرىندىشى ئەدى ئىبنى ھاتەمنىڭ مۇسۇلمان بولۇشىغا سەۋەپ بولدى. ئەدى ئىسلام قوشۇنىنىڭ ئەلەملىرىنى كۆرۈپ شامغا قېچىپ كەتكەن ئىدى. سەففانە شامغا بېرىپ، قېرىندىشىغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزىگە ياخشى مۇئامىلە قىلغانلىقىنى ئېيتىپ بەردى. ئەدى سەففانىدىن قانداق قىلىش توغرىلىق مەسلىھەت سورىۋىدى، سەففانە ئەدىغا: مېنىڭچە، تېزدىن رەسۇلۇللانىڭ ئالدىغا بارغىن. ئۇ راست پەيغەمبەر بولسا، بۇرۇنراق بېرىپ مۇسۇلمان بولغانلىقىڭ سېنىڭ

---

① ھاتەم — ئەرەپلەر ئىچىدە سېخىلىق بىلەن ئاتىغى چىققان ئادەم. — ت

AltunOq

ئارتۇقچىلىغىڭ بولىدۇ. ئەگەر ئۇ پادىشا بولسا، سەن يەنىلا ئەدى پىتنىچە قىلىۋېرىسەن، دىدى. بۇنى ئاڭلاپ، ئەدى: ئەزىبرايى خۇدا، توغرا مەسلىھەت بەردىڭ، دىدى.

ئەدى ئىبنى ھاتەمنىڭ كېلىشى

ئەدى مەدىنىگە كېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن كورۇشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەدىنى ئۆيىگە باشلاپ ماڭدى. ئۇلار كېتىۋاتقاندا بىر ئاجىز موماي ئۇچراپ رەسۇلۇللانى توختىتىپ، ئۆزىنىڭ ھاجەتلىرى توغرىلىق ئۇنىڭ بىلەن ئۇزۇن سوزلەشتى. ئەدى ئىچىدە: ئەزىبرايى خۇدا، بۇ كىشى پادىشا ئەمەس ئىكەن، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەدىنى باشلاپ ئۆيىگە كىرگەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا ئىچىگە خورمىنىڭ قوۋزىغى قاچىلانغان تېرە ياستۇقنى قويۇپ بېرىپ، ئۇنى ئۇنىمىغىنىغا قويماي ياستۇق ئۇستىدە ئولتۇرغۇزدى. ئوزى بولسا داق يەردە ئولتۇردى. ئاندىن: ئى ئەدى، مۇسۇلمان بولساڭ ئامان بولىسەن، دەپ ئۈچ قېتىم ئېيتتى. ئەدى مېنىڭ دىنىم بار، دىدى (ئۇ خىرىستىيان دىنىدا ئىدى). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: دىنىڭنى سېنىڭدىن ياخشىراق بىلىمەن، دىدى. ئەدى: دىنىمنى مېنىڭدىن ياخشىراق بىلەمسەن؟ دېۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ھەئە، دىدى ۋە خىرىستىيان دىنىدىكى باشلىقلارنىڭ ئەرەپلەرنى دوراپ، غەنىمەتنىڭ توتتىن بىرىنى ئالىدىغان، ئەسلىدە خىرىستىيان دىنىدا يوق بىرقانچە ئىشلارنى ساناپ بەردى، ئاندىن: ئى ئەدى، ماڭا ئەگەشكەنلەرنىڭ كەمبەغەللىگىنى ۋە ئاجىزلىغىنى كورۇپ، ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلمايۋاتىدىغانسەن؟ مەن ئاللاغا شۇنداق قەسەم

بىر ەلەيمەن: مۇسۇلمانلاردا مال كوپ بولىدىغان شۇنداق كۈنلەر كېلىدۇكى، ئۇنى ئالغىلى ئادەم چىقماي قالىدۇ. ئېھتىمال بىزنىڭ دۈشمەنلىرىمىزنىڭ كوپلۈگىنى كورۇپ، ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلمايۋاتىدىغانسەن؟ ھىرەگە بارغانمىدىڭ؟ دېدى. ئەدى: ھىرەنى كورگىنىم يوق، ئاڭلىغان ئىدىم، دېدى. رەسۇلۇللا: ئاللاغا قەسەمكى، ئىسلام دىنىنىڭ قانات يېيىشى بىلەن شۇنداق ئەمىنلىك بولىدۇكى، خوتۇن كىشى ئوزى يالغۇز ھىرەدىن چىقىپ بەيتۇللانى تاۋاپ قىلىپ قايتىپ كېلەلەيدۇ. ئېھتىمال، پادىشالىق، ھاكىمىيەت بىزنىڭ قولىمىزدا بولمىغانلىغى ئۈچۈن ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلمايۋاتىدىغانسەن؟ ئاللاغا قەسەمكى، ئۇزاق ئوتمەي، بابىلنىڭ ئاق سارايلىرىنىڭ ئىشغال قىلىنغانلىغىنى ئاڭلايسەن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئەدى مۇسۇلمان بولدى ۋە كېيىن رەسۇلۇللا ئېيتقان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى كوردى.

تەبۇك غازىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇم① لۇقىلارنىڭ مۇسۇلمانلار بىلەن ئۇرۇشۇش ئۈچۈن تەييارلىنىۋاتقانلىغىنى ئاڭلىدى. بۇ چاغ قەھەتچىلىك ۋە قاتتىق ئىسسىق بولۇۋاتقان، مېۋىلەر پىشاي دەپ قالغان مەزگىل ئىدى، كىشىلەر باغلاردا سايىداپ ئولتۇرۇشنى خالايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنى ھازىرلىق قىلىشقا بۇيرۇدى. ئۇ، بۇ قېتىمقى غازاتتىن ئىلگىرىكى غازاتلاردا، دۈشمەنگە تۇيغۇز-

---

① رۇم — شەرقىي رىم ئىمپېرىيىسى. — ت

ماسلىق ئۈچۈن، غازاتقا چىقىشنى ئاشكارا جاكالىمايتتى، لېكىن يول ئۇزۇن، دۈشمەن كوپ بولغانلىقتىن، كىشىلەرنىڭ ياخشى تەييارلىق قىلىۋېلىشىنى كوزدە تۇتۇپ، بۇ قېتىم ئاشكارا جاكالىدى. مەككىگە ۋە ئەرەپ قەبىلىلىرىگە كىشى ئەۋەتىپ، ئۇلارنى سەپەرۋەرلىككە چاقىردى. بايلارنى كەمبەغەللەرگە ياردەم بېرىپ، ئۇلارنى جابدۇ-تۇشقا بۇيرۇدى. شۇنىڭ بىلەن ئوسمان ئىبنى ئەففان ئون مىڭ دىنار، يەنە ھەممە جابدۇقلىرى بىلەن ئۈچ يۈز توگە ۋە ئەللىك ئات ئىئانە قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئى ئاللا، ئوسماندىن رازى بولغىن! مەن ئۇنىڭدىن رازى، دىدى. ئەبۇبەكرى توت مىڭ دەرھەمگە تەڭ بارلىق مېلىنى ئىئانە قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىس-سالام ئۇنىڭغا: بالا-چاقىلىرىڭغا بىرەر نەرسە قالدۇردۇڭمۇ؟ دىۋىدى، ئەبۇبەكرى: ئۇلارغا ئاللانى ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنى قالدۇردۇم، دەپ جاۋاپ بەردى. ئومەر ئىبنى خەتتاب مېلىنىڭ يېرىمىنى ئىئانە قىلدى. ئابدۇرەھمان ئىبنى ئەۋف يۈز ئۇقىيە ئالتۇن ئىئانە قىلدى. ئاباس بىلەن تەلھەمۇ نۇرغۇن مال ئىئانە قىلدى. ئاسىم ئىبنى ئەدى يەتمىش توگە خورما ئىئانە قىلدى. ئاياللارمۇ پۈتۈن زىننەت بۇيۇملىرىنى ئىئانە قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ساھابىلەرنىڭ فەقىھلىرىدىن① يەتتە كىشى كېلىپ ئوزلىرىنى جابدۇ-تۇشنى سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى جابدۇتۇشقا قادىر ئەمەسلىكىنى ئېيتقاندا، ئۇلار جابدۇنۇش خىراجىتى تاپالمىغانلىقتىن قايغۇرۇپ، كوزلىرى ياش ھالدا قايتىپ كېتىشتى. ئۇلاردىن ئۈچ كىشىنى ئوسمان جابدۇتتى، ئىككى كىشىنى ئاباس جابدۇتتى،

---

① فەقىھ — شەرىئەت ئەھكاملىرىنى پىششىق بىلىدىغان كىشى. — ت

ئىككى كىشىنى يامىن ئىبنى ئەمىر جابدۇتتى. كىشىلەر توپلىنىپ بولغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇتتۇز مىڭ كىشىلىك قوشۇن بىلەن ئاتلاندى. ئۇرنىغا مەدىنىدە مۇھەممەد ئىبنى مەسلە-مەنى، ئائىلىسىگە قاراشقا ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىبنى قويدى. ئابدۇللا ئىبنى ئۇبەي باشچىلىغىدىكى نۇرغۇن مۇناپىقلار ئاتلانماي قېلىپ قالدى. ئۇلار: مۇھەممەد ئىسسىقتا جاپا چېكىپ يىراق يەرگە بېرىپ، رۇملۇقلار بىلەن ئۇرۇش قىلماقچى بولۇۋاتىدۇ، رۇملۇقلار بىلەن جەڭ قىلىشنى ئويۇن چاغلاۋاتىدۇ. ئۇ ئۇزۇنغا قالماي ساھابىلىرى بىلەن ئارقانلارغا باغلىنىپ ئەسىر بولىدۇ، دېيىشەتتى. مۇناپىقلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرى توغرىسىدا ئاغزىغا كەلگەننى دېيىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ سوزلىرىنى ئاڭلاپ، بۇ سوزلەرنى سۇرۇشتۇرۇشكە ئەممار ئىبنى ياسىرنى ئەۋەتتى. ئۇلار: بىز چاخچاقلىشىپ ۋە ئوينىشىپ تۇرلۇك پاراڭلارنى سېلىشقان ئىدۇق، دەپ جاۋاپ بېرىشتى. جەد ئىبنى قەيسىتەك بىر گۇرۇھ كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ قوشۇندىن قېلىپ قالماقچى بولۇۋاتقانلىغى ئۇچۇن پەي-غەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئوزرە ئېيتماقچى بولدى. ئۇلار كېلىپ: ئى رەسۇلۇللا: بىزگە قېلىشقا رۇخسەت بەرگىن، چۇنكى بىز رۇملۇقلار-نىڭ ئاياللىرىنى كورسەك، سەۋرى قىلالماي گۇنا قىلىپ قويىمىز، دېدى. ئەرابىلاردىن بىر قىسىم كىشىلەرمۇ ئاجىزلىقلىرىنى ياكى خىراجەتتىن قىسىلىدىغانلىقلىرىنى ئېيتىپ، چىقماسلىققا رۇخسەت سورىغان ئىدى، ئۇلارغا رۇخسەت بېرىلدى. شۇنىڭدەك رۇخسەت سورىغان نۇرغۇن مۇناپىقلارغىمۇ رۇخسەت بېرىلدى. ئاللا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق رۇخسەت بەرگەنلىگىگە كايىپ، قۇرئاندىكى مۇنۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: "ئاللا سېنى كەچۇردى. سوزى راستلار

AltunOq

بىلەن سوزى يالغانلار ساڭا ئېنىق بولمىغىچە، نىمىشقا رۇخسەت بەردىڭ؟" (سۇرە تەۋبە، 43 ـ ئايەت) ئاندىن مەزكۇر مۇناپىقلار ھەققىدە ئاللا مۇنداق دىدى: "سەندىن پەقەت ئاللاغا، ئاخىرەت كۈنىگە ئىشەنمەيدىغان ۋە دىللىرىدا گۇمان بارلارلا رۇخسەت سورايدۇ، ئۇلار ئۆز گۇمانىدا ئارىسالدا بولۇپ تۇرىدۇ." (سۇرە تەۋبە، 46 ـ ئايەت) ئاندىن ئاللا مۇناپىقلارنىڭ ئۆزرىسىنىڭ يالغانلىغىنى بايان قىلىپ مۇنداق دىدى: "ئەگەر ئۇلارنىڭ غازاتقا چىقىش نىيىتى بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنىڭغا تەييارلىق قىلاتتى، لېكىن ئاللا ئۇلارنىڭ بۇ سەپەردە بولۇشىنى ياقتۇرماي، ئۇلارنى توستى، ئۇلارغا ئاجىزلار بىلەن بىللە قېلىڭلار، دىيىلدى." (سۇرە تەۋبە، 46 ـ ئايەت) ئاندىن مۇناپىقلارنىڭ قېلىپ قالغانلىغىدىن مۇسۇلمانلارنىڭ قايغۇرماسلىغى ئۈچۈن ئاللا مۇنداق دىدى: "ئەگەر ئۇلار سىلەر بىلەن بىرگە چىققان بولسا، ئاراڭلاردا پەقەت قالايمىقانچىلىق پەيدا قىلاتتى، ئاراڭلارغا پىتنە ـ پاسات تۇغدۇرۇشقا ئۇرۇناتتى. ئاراڭلاردا ئۇلارنىڭ تىڭ ـ تىڭلايدىغانلىرى بار، ئاللا زالىملارنى ئوبدان بىلىدۇ." (سۇرە تەۋبە، 47 ـ ئايەت) ئىماندا شەك يوق بىر گۇرۇھ مۇسۇلمانلارمۇ قالدۇرۇلدى. كەئىب ئىبنى مالىك، ھىلال ئىبنى ئۇمەييە، مىرارە ئىبنى رەبى ۋە ئەبۇخەيسەمەلەر شۇلارنىڭ جۈملىسىدىن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەلىنى قالدۇرغاندا، مۇناپىقلار، ئەلى سورەلمە بولغانلىقتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى تاشلاپ كەتتى، دىگەندەك گەپلەرنى قىلىشتى. ئەلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بېرىپ، مۇناپىقلارنىڭ سوزىدىن شىكايەت قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەلىگە: ھارۇن پەيغەمبەر مۇسا پەيغەمبەرگە قانداق يېقىن بولسا، سەن ماڭا شۇنداق يېقىن بولغانلىغىڭدىن مەمنۇن

بولامسەن؟ دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قوشۇن بىلەن ئاتلاندى. قوشۇننىڭ چوڭ ئەلەمىنى ئەبۇ بەكرى سىددىققا تۇتقۇزدى. رەسۇلۇللانىڭ ئەڭ ئاخىرقى غازاتتا ئەلەمنى ئەبۇ بەكرىگە تۇتقۇزۇشىدا ۋە ئائىلىسىگە قاراشقا ئەلىنى قالدۇرۇشىدا چوڭقۇر دانالىق بار ئىدىكى، بۇ كىتاپخانغا چۈشىنىشلىكتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەلەملەرنى تەقسىم قىلدى، مۇھاجىرلارنىڭ ئەلەمىنى زۇبەيرگە، ئەۋسىنىڭ ئەلەمىنى ئۇسەيد ئىبنى ھۇزەيرگە، خەزرەجنىڭ ئەلەمىنى ھوباب ئىبنى مۇنزىرگە تۇتقۇزدى. قوشۇن سەمۇد قەۋمىنىڭ يۇرتى ھىجىر دېگەن يەردىن ئۆتكەندە، رەسۇلۇللا ساھابىلىرىنىڭ ئاللانىڭ بۈيۈك قۇدرىتىدىن قورقۇپ تەسىرلىنىشلىرى ئۈچۈن، ئۇلارغا: ھالاك بولغان كاپىرلارنىڭ ماكانلىرىغا يىغا-زارە بىلەن كىرىڭلار! دېدى. ئەبباد ئىبنى بىشىر قوشۇننىڭ كۆزەتچىلىكىگە قويۇلدى. ئەبۇ بەكرى قوشۇنغا ئىماملىققا تەيىنلەندى. قوشۇن تەبۇكقا يېتىپ باردى. بۇ چاغدا تەبۇكتا ئاۋاتلىقتىن ئەسەر يوق ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇئاز ئىبنى جەبەلگە: ئۆمرۈڭ بولسا، بۇ يەرلەرنىڭ باغۇبوستانلىق بولۇپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈسەن، دېدى. كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دېگىنىدەك بولدى. قوشۇن بۇ يەردە ئارام ئېلىپ تۇرغاندا، ئەبۇ خەيسەمە يېتىپ كەلدى. ئۇنىڭ بۇ يەرگە كېلىشىنىڭ جەريانى مۇنداق بولدى: ئەبۇ خەيسەمە ئىسسىق بىر كۈنى ئائىلىسىگە كىرگەن ئىدى. ئىككى خوتۇنى باغچىسىدا ئۇنىڭغا ئىككى ساتما تەييارلاپ قويغان ۋە سوغاق سۇ، تاماقلارنى ھازىرلاپ قويغان ئىدى. كۈن تولىمۇ ئىسسىق ئىدى. ئەبۇخەيسەمە بۇلارغا قاراپ، رەسۇلۇللا مۇنداق ئىسسىقتا جاپا چېكىۋاتسا، مېنىڭ دەرەخ سايىسىدە

گۈزەل خوتۇنلار قۇچىقىدا سۇ ئىچىپ يېتىشىم مۇناسىپ ئەمەس، دەپ ئويلاپ، ئىككى خوتۇنىغا: ئاللاغا قەسەمكى، ھېچ بىرىڭلارنىڭ ساتمىسىغا كىرمەي، رەسۇلۇللانىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ يېتىمەن. ماڭا ئوزۇق ھازىرلاپ بېرىڭلار! دېدى. ئۇلار ئوزۇق ھازىرلاپ بەرگەندىن كېيىن، ئەبۇخەيسەمە قىلىچ-نەيزىلىرىنى ئېلىپ، توگىسىگە مىنىپ يولغا چىقتى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تەبۇكتا يېتىشىۋالدى.

ئەيلە ھاكىمىنىڭ كېلىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇملۇقلارنىڭ ئۇرۇشقا ھازىرلىنىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىغان بولسىمۇ، لېكىن تەبۇكتا دۈشمەن قوشۇنىنى كورمىدى، بۇ يەردە بىرقانچە كۈن تۇردى. بۇ ئەسنادا ئەيلەنىڭ ھاكىمى يۇھەننا ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە جەربا، ئەزرۇھ، مىنا ئاھالىسىمۇ كەلدى. يۇھەننا ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلماي، باج-خىراج تۆلەشكە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن سۈلھى تۈزدى. رەسۇلۇللا ئۇنىڭغا تۆۋەندىكىچە ئەھدىنامە يېزىپ بەردى:

"بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم. بۇ ئاللادىن ۋە ئۇنىڭ ئەلچىسى مۇھەممەد پەيغەمبەردىن يۇھەننانىغا ۋە ئەيلە ئاھالىسىگە، مەيلى ئۇلار قۇرۇقلۇقتا ياكى دېڭىزدا بولسۇن، ئامانلىق بېرىلگەن ئەھدىنامىدۇر. ئۇلار ۋە ئۇلارنىڭ تەرەپدارلىرى بولغان شام خەلقى، يەمەن خەلقى، دېڭىز خەلقى ئاللانىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى مۇھەممەدنىڭ ھىمايىسىدە بولىدۇ. ئۇلاردىن كىمكى ئەھدىنامىگە خىلاپلىق قىلىدىكەن، ئۇنىڭ مېلى، جېنى ھىمايە قىلىنمايدۇ، بۇنداق كىشىلەرنىڭ مېلى تارتىپ

ئالغۇچىلارغا ھالال ھېساپلىنىدۇ. مۇئاھىدە بويىچە ئىش قىلغانلار قەيەردە بولسا، مەيلى دېڭىزدا ياكى قۇرۇقلۇقتا بولسۇن، ئۇلارغا دەخلى-تەرۇز قىلىنمايدۇ.“

رەسۇلۇللانىڭ ئەزروھ ۋە جەربا ئاھالىسىگە ئەھدىنامە يېزىپ بېرىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەزروھ ۋە جەربا ئاھالىسىگە مۇنداق ئەھدىنامە يېزىپ بەردى: ”بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم. بۇ، مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ ئەزروھ ۋە جەربا ئاھالىسىگە بەرگەن ئەھدىنامىسىدۇركى، ئۇلار ئاللانىڭ ۋە مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ ھىمايىسىدە تىنچ ياشايدۇ. ئۇلار ھەر يىلى رەجەپ ئېيىدا تولۇق يۈز دىنار خىراج تۆلەيدۇ. مۇسۇلمانلارغا نەسىھەت قىلىشقا ۋە مەرھەمەت قىلىشقا ئاللا كېپىلدۇر.“

مىنا ئاھالىسى ئۆز مەھسۇلاتلىرىنىڭ تۆتتىن بىرىنى مۇسۇلمانلارغا بېرىش شەرتى ئاستىدا ئۇلار بىلەن سۈلھى تۈزۈلدى.

ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەبۇكتىن ئۆتۈپ شام تەرەپلىرىگە بېرىش توغرىلىق ساھابىلىرى بىلەن مەسلىھەتلەشتى. ئۆمەر ئۇنىڭغا: ئەگەر ئاللا مېڭىشقا بۇيرۇلغان بولساڭ، ماڭغىن، دېدى. رەسۇلۇللا: ئەگەر مېڭىشقا بۇيرۇلغان بولسام، مەسلىھەت سالمايتتىم، دېدى. ئۆمەر: ئى رەسۇلۇللا، رۇملۇقلارنىڭ سانى كۆپ، شامدا بىرەرمۇ مۇسۇلمان يوق. دۈشمەن بىزنىڭ بۇ يەرگە كەلگەنلىكىمىزدىن قورقتى. بۇ يىل قايتىپ كەتسەك، كېيىنچە ئەھۋالغا قاراپ باقارمىز ياكى ئاللا بىرەر ياخشى ئىشنى مەيدانغا كەلتۈرەر، دېدى. پەي-

AltunOq

غەمبەر ئەلەيھسسالام ئۇمەرنىڭ مەسلىھىتىنى قوبۇل قىلىپ، قوشۇننى قايتىشقا بۇيرۇدى؛ قوشۇن مەدىنىگە قايتىپ كەلدى.

زىرار مەسچىدى

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام مەدىنىگە يېقىنلاشقاندا زىرار مەسچىدى توغرىلىق خەۋەر ئاڭلىدى. مۇناپىقلاردىن بىر گۇرۇھ كىشىلەر مۇسۇلمانلار جامائىتىنى پارچىلاش ئۈچۈن زىرار مەسچىدىنى قۇبا مەسچىدىگە تاقابىل سالغان ئىدى. مۇناپىقلاردىن بىر گۇرۇھ ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامدىن مۇشۇ مەسچىتتە ناماز ئوقۇپ بېرىشىنى تەلەپ قىلىپ كەلدى. رەسۇلۇللا ئۇنى سىپلىشىنىڭ سەۋەبىنى سورىغاندا، ئۇلار بىز ياخشى نىيەت بىلەن سالدۇق، دەپ ئاللانى تىلغا ئېلىپ قەسەم قىلىشتى. ئاللا گۇۋالىق بېرىدۇكى، ئۇلار چوقۇم يالغانچىلار دۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ساھابىلىرىدىن بىر توپ ئادەمنى بۇ مەسچىتنى بۇزۇۋېتىشكە ئەۋەتتى؛ ئۇلار بېرىپ مەسچىتنى بۇزۇپ تاشلىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام مەدىنىگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، غازاتقا چىقماي قالغانلاردىن بىر تۈركۈم ئادەم يالغان ئۆزرىلەر ئېيتىپ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئۇلارنىڭ سىرتىغا قاراپ ئۆزرىلىرىنى قوبۇل قىلدى، ئىچكى ئەھۋالىنى ئاللاغا تاپشۇردى ۋە ئۇلار ئۈچۈن ئىستىغپار ئېيتتى.

تەبۇك غازىتىغا چىقمىغان ئۈچ كىشى ھەققىدە ھىكايە

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا كەئىب ئىبنى مالىك خەزرەجى، مرارە

ئىبنى رەبى ئەۋسى ۋە ھىلال ئىبنى ئۇمەييە ئەۋسلەر كېلىپ خاتالىق-
لىرىنى ئىقرار قىلدى. كەئىب رەسۇلۇللانىڭ ئالدىغا كىرگەندە،
رەسۇلۇللا سوغاققىنا كۈلۈمسىرەپ: نېمىشقا قېلىپ قالدىڭ؟ دەپ
سورىدى. كەئىب: ئى رەسۇلۇللا، سەندىن باشقا ئادەمنىڭ ئالدىدا
بولىدىغان بولسام، گەپدانلىقىم بىلەن بىرەر ئۆزرە ئېيتىپ ئۇنىڭ
غەزىپىدىن قۇتۇلاتتىم، لېكىن ئاللا بىلەن قەسەمكى، بۈگۈن مەن
ساڭا يالغان گەپ قىلىپ رازىلىقىڭنى ئالغىنىم بىلەن، ئاللانىڭ غەزى-
پىگە ئۇچرىشىم مۇمكىن. راستىمنى ئېيتسام، ماڭا خاپا بولسەن.
ئاللانىڭ ئەپۇ قىلىشىنى ئۈمىت قىلىمەنكى، غازاتقا چىقماسلىقتا
ھېچقانداق ئاساسىم يوق ئىدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام
ئۇنىڭغا: راستىنى دېدىڭ. تۇر، ئاللانىڭ ھۆكمىنى كۈتكىن، دېدى.
كەئىبنىڭ ئىككى ھەمرىيىمۇ كەئىبكە ئوخشاش راستىنى ئېيتتى.
رەسۇلۇللا ئۇلارغىمۇ كەئىبكە قىلغان سوزنى قىلدى. ئۇلارنى مۇسۇل-
مانلار بىلەن سوزلىشىشتىن ۋە ئارىلىشىشتىن چەكلىدى. ئۇلارغا
خوتۇنلىرى بىلەنمۇ ئارىلاشماسلىقنى بۇيرۇدى. ھىلال ئىبنى ئۇمەي-
يەنىڭ ئايىلى ئۆز ئېرىنىڭ خىزمەتچىسى يوق قېرى ئىكەنلىكىنى
كوزدە تۇتۇپ، ئۇنىڭ خىزمىتىدە بولۇشقا رۇخسەت سورىغان ئىدى،
ئۇنىڭغا رۇخسەت بېرىلدى. ئۇلار مۇشۇ ئەھۋالدا قالغانلىقتىن ئۇزلى-
رىگە كەڭ زىمىن تار تۇيۇلدى، يۈرەكلىرى سىقىلدى، پەقەت ئاللا-
دىن باشقا پانا يوقلۇقىنى بىلىشتى. ئاللا ئۇلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل
قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا ئادەم ئەۋەتىپ، ئاللانىڭ
بۇ چوڭ نېمىتى بىلەن بىشارەت بەردى. توپ-توپ كىشىلەر ئۇلار-
نىڭكىگە بېرىپ، ئۇلارنىڭ تەۋبىسىنى ئاللانىڭ قوبۇل قىلغانلىقى
ئۈچۈن ئۇلارنى تەبرىكلىدى. كەئىب مەسچىتكە كىرگەن چاغدا،

رەسۇلۇللا ئۇنى خوشاللىق بىلەن قارشى ئېلىپ: ئى كەئىب، ساڭا ئۇتكەن ئۆمرۈڭدىكى ئەڭ ياخشى كۈن بىلەن بىشارەت بېرىمەن، دېدى. كەئىب: بۇ بىشارەت سەن تەرەپتىنمۇ، ئاللا تەرەپتىنمۇ؟ دەپ سورىدى. رەسۇلۇللا: ئاللا تەرەپتىن، دەپ جاۋاپ بەردى. كەئىب: ئى رەسۇلۇللا، مېنىڭ تەۋبەمنىڭ قوبۇل قىلىنغانلىقى ئۈچۈن، پۈتۈن مېلىمنى ئاللا ۋە رەسۇلۇللاغا سەدىقە قىلدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بىر قىسىم مېلىڭنى ئېلىپ قالغىن، ئۆزەڭگە لازىم بولىدۇ، دېدى. ئاندىن رەسۇلۇللا ئۇلارنىڭ تەۋبىسى توغرىلىق نازىل بولغان مۇنۇ ئايەتنى ئوقۇپ بەردى: ”ئاللا غازاتتىن قېلىپ قالغان ئۈچ كىشىنىڭ تەۋبە قىلىشىغىمۇ رۇخسەت قىلدى. چۈنكى كەڭ زېمىن ئۇلارغا تار بىلىنگەن، ئۇلارنىڭ يۈرەكلىرى سىقىلغان، ئۇلار ئاللادىن باشقا سېغىنىدىغان ھېچكىم يوقلىقىنى بىلگەن ئىدى. تەۋبە قىلغانلىقى ئۈچۈن، ئاللا ئۇلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى. ئاللا تەۋبىنى بەك قوبۇل قىلغۇچى، ناھايىتى مېھرىۋاندۇر.“ (سۈرە تەۋبە، 118 ـ ئايەت)

سەقىپ قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەبۇك غازىتىدىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا سەقىپ قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى كەلدى. بۇ ئەلچىلەرنىڭ كېلىشى مۇنداق بولغان: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەقىپ قەبىلىسىگە قىلغان مۇھاسىرىسىدىن قايتىپ كېلىۋاتقاندا، سەقىپ قەبىلىسىدىن ئورۋە ئىبنى مەسئۇد ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يېتىشىپ كېلىپ مۇسۇلمان بولغان ۋە ئۇنىڭغا خەلقىنى ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلماقچى

ئىكەنلىكىنى ئېيتقان. رەسۇلۇللا ئۇنىڭغا: ئۇلار سېنى ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ، دېگەندە، ئۇ: ئى رەسۇلۇللا، مەن ئۇلار ئۈچۈن قىزلىرىدىنىمۇ سۆيۈملۈك، دېگەن ۋە ئۆزىنىڭ مەرتىۋىلىك ئادەم ئىكەنلىكىگە قاراپ، خەلقىم ماڭا ئىتائەت قىلىدۇ دېگەن ئۈمىتتە يولغا چىققان. چۈنكى ئۇ قەۋمى ئىچىدە ھەممىسى ياخشى كۆرىدىغان نوپۇزلۇق ئادەم ئىدى. ئورۋە تائىفقا كېلىپ مەقسىدىنى ئوتتۇرىغا قويۇشى بىلەنلا، قەۋمى ئۇنى ئېتىپ تاشلىغان. ئۇ ئۆلۈپ بىر ئايدىن كېيىن، سەقىف قەبىلىسىدىكىلەر ئۆزئارا مەسلىھەتلىشىپ، ئۆزلىرىنىڭ ئەتراپىتىكى پۈتۈن ئەرەب خەلقى بىلەن ئۇرۇشۇشقا قادىر ئەمەسلىكىنى بايان قىلىشقان ۋە بۇ توغرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن سۆزلىشىپ بېقىش ئۈچۈن بىر ئادەمنى ئەۋەتىش قارارىغا كېلىشكەن. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئابدۇ يالىل ئىبنى ئەمرىنىڭ بېرىشىنى تەلەپ قىلىشقان بولسىمۇ، ئابدۇ يالىل باش تارتىپ: ماڭا بىرقانچە ئادەم قوشمىساڭلار بارمايمەن، دېگەن. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا چوڭلاردىن بەش ئادەمنى قوشۇپ ئەۋەتكەن. ئۇلار ئەلچى بولۇپ، رەسۇلۇللا بىلەن كۆرۈشۈش ئۈچۈن مەدىنىگە كەلگەن.

رەسۇلۇللا بۇ ئەلچىلەرنىڭ قۇرئان تىڭشىشى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ ناماز ئوقۇشىنى كۆرۈپ تۇرۇشى ئۈچۈن مەسچىتنىڭ بىر تەرىپىدە ئۇلارغا بىرچېدىر تىكىپ بەردى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ھەر كۈنى رەسۇلۇللانىڭ يېنىغا كېلىپ تۇردى، يۈك-تاقلىرىنىڭ قېشىدا ئۆزلىرىنىڭ ئىچىدە يېشى ئەڭ كىچىك بولغان ئوسمان ئىبنى ئەبۇ ئاسنى قالدۇردى. ئۇلار قايتىپ كەلگەندە، ئوسمان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بېرىپ قۇرئان ئۆگىنەتتى، رەسۇلۇللا ئۇخلاپ قالغان بولسا، ئەبۇبەكرىدىن ئۆگىنەتتى. شۇنداق قىلىپ، ئۇ قۇرئاندىن

AltunOq

كوپ نەرسىلەرنى يادلىۋالدى. ئوسمان بۇنى ھەمراھلىرىدىن يوشۇردى. مەزكۇر ئەلچىلەر ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلىپ، رەسۇلۇللادىن ئۆزلىرىگە بىرسىنى باشلىق قىلىپ بېرىشىنى تەلەپ قىلدى. ئوسمان ئىبنى ئەبۇ ئاس ئىسلام دىنىغا، قۇرئان ئوقۇشقا ۋە دىني ئەھكاملارنى ئۆگىنىشكە ھېرىس بولغانلىقتىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئۇلارغا باشلىق قىلىپ تەيىنلەپ بەردى.

تائىف ئاھالىسىگە يېزىلغان مەكتۇپ

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئەلچىلەرگە تائىف ئاھالىسىگە قارىتىپ مەكتۇپ يېزىپ بەردى. مەكتۇپ تۆۋەندىكىچە ئىدى:

"بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم. ئاللانىڭ ئەلچىسى مۇھەممەد پەيغەمبەردىن مومىنلەرگە: ۋەج (تائىفتىكى بىر جىلغا. — ت) نىڭ دەرەخلىرىنى كېسىش، ھايۋانلىرىنى ئوۋلاش ھارامدۇر. بۇنىڭغا خىلاپلىق قىلغان كىشىنىڭ كىيىمى سالدۇرۇلۇپ، ئۇنىڭغا دەررە ئۇرۇلىدۇ."

ئەلچىلەر ئىسلام دىنى قەۋمىمىزنىڭ قەلبىگە سىڭمىۋالسۇن ۋە نادان خوتۇنلار چوچۇپ كەتمىسۇن دەپ، رەسۇلۇللادىن سەقىفلىكلەرنىڭ بۇتىنى بىر ئاي كېچىكتۈرۈپ چېقىشنى سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى ماقۇل كوردى. ئەلچىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدىن ئۇزاپ چىققاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ باشلىقى: مەن سەقىفلىكلەرنىڭ ئەھۋالىنى ئوبدان بىلىمەن، شۇڭا سىلەر مۇسۇلمان بولغانلىقىڭلارنى ئۇلاردىن يوشۇرۇڭلار، ئۇلارنى ئۇرۇشتىن قورقىتىڭلار. ئۇلارغا: مۇھەممەد بىزنى قىيىن ئىشلارغا دەۋەت قىلغان ئىدى، بىز ئۇلارنى ئورۇنلاشتىن باش تارتتۇق، ئۇ بىزدىن بۇتلارنى

چىقىشنى، زىنا قىلماسلىقنى، ھاراق ئىچمەسلىكنى، جازانىخورلۇق قىلماسلىقنى تەلەپ قىلىدى دەڭلار، دىدى. ئەلچىلەر يۇرتىغا يېنىپ بارغاندىن كېيىن، سەقىف ئاھالىسىگە: بىز قورال بىلەن مەيدانغا چىققان كىشىلەر بويسۇنغان قوپال ئادەمنىڭ يېنىدىن كەلدۇق. ئۇ بىزنى قىيىن ئىشلارغا دەۋەت قىلدى دەپ، يۇقۇرىدىكى سوزلەرنى ئېيتتى. سەقىف ئاھالىسى: مۇھەممەدگە ھەرگىز ئىتائەت قىلمايمىز، دېيىشتى. ئەلچىلەر: ئۇنداق بولسا، قوراللىرىڭلارنى تۈزەپ، قورغانلىرىڭلارنى پۇختىلاپ ئۇرۇشقا تەييارلىق قىلىڭلار، دىدى. ئۇلار شۇنداق قىلماقچى بولدى. ئەمما ئىككى، ئۈچ كۈن ئۆتكەندە، ئاللا ئۇلارنىڭ دىللىرىغا قورقۇنچ سېلىپ قويىدى. ئۇلار ئەلچىلەرگە: مۇھەممەد بىلەن ئۇرۇشۇشقا كۈچىمىز يەتمەيدىكەن. سىلەر قايتىپ بېرىپ، ئۇ دەۋەت قىلغان ئىشلارنى قوبۇل قىلىڭلار، دىدى. ئەلچىلەر: شۇنىڭ بىلەن بىز كېلىشكەن ۋە مۇسۇلمان بولغان ئىدۇق، دېيىشتى. ئۇلار: نىمىشقا بۇنى بۇرۇن بىزدىن يوشۇردۇڭلار؟ دەپ سورىغاندا، ئەلچىلەر: سىلەردىن شەيتان كىبىردىكى تۈگمىچە يوشۇرايلى دىگەن ئىدۇق، دەپ جاۋاپ بەردى. شۇنىڭ بىلەن سەقىف ئاھالىسى مۇسۇلمان بولدى.

لات بۇتىنىڭ چېقىۋېتىلىشى

رەسۇلۇللا سەقىف ئاھالىسىنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئەبۇسۇفيان بىلەن مۇغىرە ئىبنى شۇئبە سەقەفىنى سەقىف قەبىلىسىنىڭ تائىفتىكى لات دىگەن بۇتىنى چېقىپ تاشلاشقا ئەۋەتتى. ئۇلار بېرىپ، لات بۇتىنى چېقىپ تۇپ-تۈز قىلىۋەتتى.

ئەبۇبەكرىنىڭ ھەج قىلىشى

ھىجرىيىنىڭ 9 ـ يىلى زۇلقەئدە ئېيىنىڭ ئاخىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيـ
ھىسسالام ھەجگە بارىدىغان كىشىلەرگە ئەبۇبەكرىنى باشلىق قىلىپ
ئەۋەتتى. ئەبۇبەكرى مەدىنىدىن ئۈچ يۈز كىشى بىلەن ئاتلاندى.
قۇربانلىق قىلىش ئۈچۈن رەسۇلۇللا بەرگەن يىگىرمە توگىنى، ئۆزى
ئۈچۈن بەش توگىنى ئېلىپ ماڭدى. ئەبۇبەكرى ئاتلىنىپ كەتكەنـ
دىن كېيىن، رەسۇلۇللاغا قۇرئاندىكى بارائەت سۈرىسىنىڭ باش
تەرىپى نازىل بولدى. رەسۇلۇللا ھەججى ئەكبەر (چوڭ ھەج)
كۈنىدە بۇ سۈرىنى كىشىلەرگە يەتكۈزۈش ئۈچۈن: بۇنى ماڭا ۋاكالەـ
تەن مېنىڭ ئائىلەمگە مەنسۇپ ئادەم يەتكۈزىدۇ دەپ، ئەلىنى
ئەۋەتتى. ئەلى يولدا ئەبۇبەكرىگە يېتىشىۋالدى. ئەبۇبەكرى
ئەلىدىن رەسۇلۇللا ھەجگە سېنى يېتەكچى قىلىپ ئەۋەتتىمۇ؟ دەپ
سورىۋىدى، ئەلى: ياق، مېنى كىشىلەرگە بارائەت سۈرىسىنى
يەتكۈزۈش ئۈچۈن ئەۋەتتى، دېدى. كىشىلەر قۇربان ھېيت كۈنى
مىنادا يىغىلغان چاغدا، ئەلى ئۇلارغا بارائەت سۈرىسىنىڭ باش
تەرىپىدىكى ئون ئۈچ ئايەتنى ئوقۇپ بەردى. بۇ ئايەتلەردە ۋەدىـ
سىدە تۇرمىغان مۇشرىكلار بىلەن تۈزۈلگەن كېلىشىملەرنىڭ كۈچكە
ئىگە ئەمەسلىكى، ئۇلارغا توت ئاي موھلەت بېرىلىدىغانلىقى، ئۇلارـ
نىڭ بۇ موھلەت ئىچىدە خالىغان يەرلىرىگە بارالايدىغانلىقى، مۇسۇلـ
مانلارغا قارشى چىقمىغان ۋە خىيانەت قىلمىغان مۇشرىكلار بىلەن
تۈزۈلگەن كېلىشىملەرنىڭ مۇددىتى توشقىچە كۈچكە ئىگە ئىكەنلىكى
بايان قىلىنغان. ئەلى مەزكۇر ئايەتلەرنى ئوقۇپ بولۇپ، بۇ يىلدىن

باشلاپ بەيتۇللانى مۇشرىكلارنىڭ ۋە يالىڭاچ ئادەملەرنىڭ تاۋاپ قىلىشىغا بولمايدىغانلىقىنى جاكالىدى. ئەلى بۇ سەپەردە ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇدى.

ئىبنى ئۇبەيىنىڭ ۋاپاتى

بۇ يىلى زۇلقەئدە ئېيىدا ئابدۇللا ئىبنى ئۇبەي ئۆلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ جىنازا نامىزىنى ئۆزى ئوقۇدى. دەپنە قىلىنغان چاغدا ئۇنىڭ قەۋرىسى ئۈستىدىمۇ بولدى. رەسۇلۇللانىڭ مۇنداق قىلىشى ئابدۇللا ئىبنى ئۇبەيىنىڭ ئوغلى ئابدۇللانىڭ كۆڭلىنى ئېلىش ھەمدە خەزرەج قەبىلىسىدە ئابدۇللا ئىبنى ئۇبەيىنىڭ مەرتىۋىسى چوڭ بولغانلىقتىن، بۇ قەبىلە قەۋمىنىڭ دىللىرىنى مايىل قىلىش ئۈچۈن ئىدى. كۆڭلى-كۆكسى كەڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئابدۇللا ئىبنى ئۇبەيىنىڭ ئۆلۈمىگە قىلغان ياخشى مۇئامىلىسىنى كۆرگەن نۇرغۇن مۇناپىقلار مۇشۇ كۈندىن باشلاپ مۇناپىقلىقنى تاشلىدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئاللا پەيغەمبىرىنى مۇناپىقلارنىڭ نامىزىنى چۈشۈرۈشتىن مەنئى قىلىپ، قۇرئاندىكى مۇنۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: "ئۇلاردىن ئۆلگەنلەرنىڭ ھەرگىز نامىزىنى چۈشۈرمە ۋە قەۋرىسى ئۈستىدىمۇ تۇرما." (سۈرە تەۋبە، 84-ئايەت)

ئۇممۇ كۇلسۇمنىڭ ۋاپاتى

بۇ يىل رەسۇلۇللانىڭ قىزى، ھەزرىتى ئوسماننىڭ ئايىلى ئۇممۇ كۇلسۇم ۋاپات بولدى.

ھىجرىيىنىڭ 10 ـ يىلى

قوشۇن ئەۋەتىش

مۇشۇ يىلى رەبىئۇل ئاخىر ئېيىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەمەننىڭ نەجران دىگەن يېرىدىكى ئابدۇ مەدان ئايمىغىغا خالىد ئىبنى ۋەلىد باشچىلىقىدا قوشۇن ئەۋەتىپ، ئۇلارنى ئىسلام دىنىغا ئۈچ قېتىم دەۋەت قىلىشقا، باش تارتسا، ئۇلار بىلەن ئۇرۇشۇشقا بۇيرۇدى. قوشۇن يېتىپ بېرىپ ئاتلىقلارنى تەرەپ ـ تەرەپكە ئەۋەتىپ: مۇسۇلمان بولساڭلار ئامان بولىسىلەر، دەپ ئۇلارنى ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئابدۇ مەدان ئايمىغىنىڭ كىشىلىرى توپ ـ توپ بولۇپ ئىسلام دىنىغا كىردى. خالىد ئۇلارغا ئىسلام دىنىدىن ۋە قۇرئاندىن تەلىم بەردى. شۇنىڭدەك رەسۇلۇللاغا ئەھۋالنى مەلۇم قىلىپ خەت يازدى. رەسۇلۇللا ئابدۇ مەدان قەۋمىگە ئەلچى تەلەپ قىلىپ ئادەم ئەۋەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلاردىن كەلگەن ئەلچىلەر بىلەن كورۇشۇپ: جاھىلىيەت دەۋرىدە سىلەر بىلەن ئۇرۇشقانلار ئۈستىدىن نىمە بىلەن غەلىبە قىلاتتىڭلار؟ دەپ سورىدى. ئەلچىلەر: ھەممىمىز ئىوم ئىدۇق، بىر ياقىدىن باش چىقىراتتۇق، كىشىلەرگە تاجاۋۇز قىلمايتتۇق، دەپ جاۋاپ بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: راست ئېيتتىڭلار، دىدى ۋە ئۇلارغا زەيىد ئىبنى ھۇسەيىننى باشلىق قىلىپ تەيىنلىدى.

قوشۇن ئەۋەتىش

شۇ يىلى رامىزان ئېيىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەنى مەزھىج

ئايمغى (يامانىيدىكى بىر قەبىلە)غا ئەۋەتىش ئۈچۈن ئەلى باشچى-لىغىدا قوشۇن ئۇيۇشتۇردى. رەسۇلۇللا ئەلىگە ئۇز قولى بىلەن سەللە يوگەپ: ئۇلارنىڭ جايىغا بارغاندىن كېيىن ئۇلارنى ”بىر ئاللادىن باشقا ئىلاھ يوق“ دېيىشكە دەۋەت قىلغىن. بۇنى قوبۇل قىلسا، ئۇلارنى پەرز نامازنى ئوتەشكە بۇيرۇغىن. سەن ئارقىلىق ئاللا بىرەر ئادەمنى ھىدايەت قىلسا، بۇ سەن ئۈچۈن دۇنيادىكى ھەممە نەرسىدىن ياخشى. ئۇلار ئالدى بىلەن ساڭا ئۇرۇش باشلى-مىغىچە، سەن ئۇلار بىلەن ئۇرۇشما، دېدى. ئەلى يېتىپ بېرىپ، ئۇلارنى ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلغان ئىدى، ئۇلار بۇنىڭدىن باش تارتىپ، مۇسۇلمانلارغا ئوق ئاتتى. ئەلى قوشۇننى سەپراس بولۇپ جەڭ قىلىشقا بۇيرۇدى. دۇشمەن مەغلۇپ بولغاندىن كېيىن، ئەلى ئۇرۇشنى توختىتىپ، ئۇلارنى ئىسلام دىنىغا قايتا دەۋەت قىلدى. ئۇلار بۇ قېتىم ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلدى، باشلىقلىرى رەسۇلۇللاغا بەيئەت قىلدى ۋە ماللىرىنىڭ زاكىتىنى بەردى. ئەلى رەسۇلۇللا مەككىدىكى چاغدا قايتىپ كېلىپ، رەسۇلۇللا بىلەن بىرلىكتە ھەج قىلدى.

يەمەنگە ۋالىلارنى تەيىنلەش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەمەنگە ئۇز تەرىپىدىن ۋالىلارنى قويدى: يەمەننىڭ ئەدەن تەرەپتىكى يۇقۇرى رايونىغا مۇئاز ئىبنى جەبەلنى، تۇۋەنكى رايونغا ئەبۇ مۇسا ئەشئەرىنى ئەۋەتتى. رەسۇ-لۇللا ئۇلارغا مۇنداق تەۋسىيە قىلدى: ”دىنىي ئىشلارنى ئاسانلاش-تۇرۇڭلاركى، قىيىنلاشتۇرماڭلار. كىشىلەرگە بىشارەت بېرىڭلار،

ئۇلارنى ھۇركتىپ قويماڭلار.» مۇئازغا يەنە مۇنداق دېدى: «سەن ئەھلى كىتاپ بولغان خەلقنىڭ يېنىغا كېتىۋاتىسەن. ئۇلارنىڭ يېنىغا بارغاندىن كېيىن، ئۇلارنى لائىلاھە ئىللەللاھۇ مۇھەممەدۇن رەسۇلۇللا دەپ ئېيتىشقا دەۋەت قىلغىن. ئۇلار بۇنى قوبۇل قىلسا، ئاللانىڭ مۇسۇلمانلارغا بىركېچە-كۈندۈزدە بەش ۋاقىت نامازنى پەرز قىلغانلىقىنى ئېيتقىن. بۇنى قوبۇل قىلسا، بايلىرنىڭ ماللىرىدىن زاكات ئېلىنىپ كەمبەغەللىرىگە بېرىلىدىغانلىقىنى ئېيتقىن. بۇنىمۇ قوبۇل قىلسا، زاكاتنى ئۇلارنىڭ ياخشى ماللىرىدىن ئالمىغىن. مەزلۇملارنىڭ بەددۇئاسىدىن ساقلانغىن، مۇنداق دۇئا بىلەن ئاللانىڭ ئارىسىدا پەردە يوقتۇر.» مۇئاز رەسۇلۇللا ۋاپات بولغىچە يەمەندە تۇردى. ئەبۇمۇسا بولسا رەسۇلۇللا ۋىدالىشىش ھەججىنى قىلىۋاتقاندا مەككىگە قايتىپ كەلدى.

ۋىدالىشىش ھەججى

ھىجرىيىنىڭ 10-يىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەر بىلەن بىرلىكتە مۇسۇلمانلار بىلەن خوشلىشىش ھەججىنى قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنىڭدىن باشقا ھەج قىلمىغان ئىدى. ئۇ زۇلقەئدە ئېيىنىڭ 25-كۈنى يەنى شەنبە كۈنى ئاتلاندى، مەدىنىدە ئورنىغا ئەبۇ دۇجانە ئەنسارىنى قالدۇردى. ھەجگە رەسۇلۇللا بىلەن نۇرغۇن ئادەم چىققان بولۇپ، ئۇلارنىڭ سانى توقسان مىڭغا يېتەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەجگە مىنگەن تۆگىسى قوزغالغان يەردە ئېھرام باغلىدى، ئاندىن: «لەببەيكە ئەللاھۇممە لەببەيكە لاشەرىكەلەكە لەببەيكە ئىننەلھەمدە ۋەننىئمەتە لەكە ۋەلمۇلكە لاشەرىكەلەكە»

(ئى ئاللا، مەن سېنىڭ ئىنائىتىڭدىمەن، سېنىڭ ئىنائىتىڭدىمەن. سېنىڭ شېرىگىڭ يوق، سېنىڭ ئىنائىتىڭدىمەن. پۈتۈن ھەمدۇ-سانا، مەخلۇقلارنىڭ ئىشىنى باشقۇرۇش ۋە نىمەت ساڭا خاس. سېنىڭ شېرىگىڭ يوق) دەپ تەلبىيە ئېيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يولنى داۋاملاشتۇرۇپ، قۇياش كوتىرىلگەن چاغدا ئۇستۇنكى توپىلىكتىن يەنى كەدا توپىلىگىدىن مەككىگە كىردى. ئۇ بەيتۇللانى كورگەندە: ئى ئاللا، ئۇنى تېخىمۇ شاراپەتلىك، تېخىمۇ ئۇلۇغ، تېخىمۇ ھەيۋەتلىك ۋە تېخىمۇ بەلەن قىلغىن، دىگەندىن كېيىن، بەيتۇللانى يەتتە قېتىم تاۋاپ قىلدى، ھەجەر ئەسۋەدنى ئىستىلام قىلدى، ماقام ئىبراھىمدا ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى، ئابى زەمزەمنى ئىچتى. ئاندىن كېيىن سافا بىلەن مەرۋە ئارىسىدا ئۇلاقلىق يەتتە قېتىم ماڭدى. ئۇ سافا تېغىغا چىققان چاغدا مۇنداق دەيتتى: "بىر ئاللادىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق، ئاللا ئۇلۇغ، تەنھا، بىر ئاللادىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق. ئاللا ۋەدىسىنى ئىشقا ئاشۇردى، بەندىسىگە (پەيغەمبىرىگە) ياردەم بەردى، تەنھا ئاللا مۇشرىكلار توپىنى مەغلۇپ قىلدى." پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زۇلھەججە ئېيىنىڭ 8-كۈنى مىناغا كېلىپ شۇ يەردە قونىدى.

ۋىدالىشىش نۇتقى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زۇلھەججە ئېيىنىڭ 9-كۈنى ئەرەفاتقا چىقتى ۋە بۇ يەردە ئىسلام دىنىنىڭ توپ يىلتىزى ۋە شاخچىلىرى بايان قىلىنغان ئۇلۇغ نۇتقنى سوزلىدى. نۇتۇقنىڭ تېكىستى توۋەندىكىچە: "ھەممە مەدھىيە ئاللاغا خاس، ئاللانى مەدھىيىلەيمىز،

AltunOq

ئاللادىن كەچۈرۈم سورايمىز، ئاللاغا تەۋبە قىلىمىز. ئاللاغا سېغىنىپ، نەپسىمىزنىڭ يامانلىقىدىن ۋە يامان ئىشلاردىن پانا تىلەيمىز. ئاللا ھىدايەت قىلغان ئادەمنى ھېچكىم ئازدۇرالمايدۇ، ئاللا ئازدۇرغان ئادەمنى ھېچكىم ھىدايەت قىلالمايدۇ. شۇنىڭغا گۇۋالىق بېرىمەنكى، يالغۇز بىر ئاللادىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق، ئاللانىڭ شېرىگى يوق. شۇنىڭغا گۇۋالىق بېرىمەنكى، مۇھەممەد ئاللانىڭ بەندىسى ۋە ئەلچىسىدۇر. سىلەر ئاللانىڭ بەندىلىرى، سىلەرنى ئاللاغا تەقۋادارلىق قىلىشقا تەۋسىيە قىلىمەن، ئاللاغا ئىتائەت قىلىشقىلارنى تەرغىب قىلىمەن. سوزۇمنى خەيرلىك ئىشلاردىن باشلايمەن. ئى خالايىق، سوزۇمگە قۇلاق سېلىڭلار! بۇ يىلدىن كېيىن مۇشۇ جايىمدا سىلەر بىلەن ئۇچراشماسلىقىم مۇمكىن دەپ ئويلايمەن. ئى خالايىق! تاكى رەببىڭلارنىڭ دەرگاھىغا بارغىنىڭلارغا قەدەر، بىر بىرىڭلارنىڭ جېنىغا، مېلىغا چېقىلىش خۇددى مۇشۇ ئاينىڭ، مۇشۇ كۈننىڭ، مۇشۇ جاينىڭ ھورمىتىنى ساقلىماسلىققا ئوخشاشلا ھارامدۇر. سىلەرگە شۇنى يەتكۈزىمەنكى، ئى ئاللا، گۇۋا بولغىن، قولىدا كىشىلەرنىڭ ئامانەتلىرى بار ئادەملەر ئامانەتنى ئوز ئىگىلىرىگە قايتۇرسۇن؛ جاھىلىيەت دەۋرىدە قىلىنغان جازانىخورلۇق بىكار قىلىندۇ، ئالدى بىلەن تاغام ئابباس ئىبنى مۇتتەلىبنىڭ جازانىخورلۇغىنى بىكار قىلىشتىن باشلايمەن. جاھىلىيەت دەۋرىدىكى قان قەرز بىكار قىلىندۇ، ئالدى بىلەن ئامىر ئىبنى رەبىئە ئىبنى ھارىسنىڭ قان قەرزىنى بىكار قىلىشتىن باشلايمەن. جاھىلىيەت دەۋرىدىكى ئادەتلەردىن كەئبىنى، ئاب زەمزەمنى باشقۇرۇشتىن باشقىلىرى بىكار قىلىندۇ. قەستەن ئادەم ئولتۇرگەن قاتىل ئولتۇرۇلىدۇ. ئەگەر ئۇ بىر كىشىنى تاياق بىلەن ياكى تاش بىلەن ئۇرۇپ

ئۇلتۇرسە، قىسمەن قەستەنلىك ھىساپلىنىپ، قىساسغا يۈز توگە تۆلە-
تىۋېلىنىدۇ، بۇنىڭدىن ئارتۇق تۆلىتىش جاھىلىيەت كىشىلىرىنىڭ
ئىشى. ئى خالايىق! شەيتان سىلەرنىڭ زېمىنىڭلاردا خۇدا بولۇشتىن
ئۈمىدىنى ئۈزدى. لېكىن ئۇ سىلەر كىچىك سانايدىغان ئىشىڭلاردا
سىلەرنى ئۆزىگە بويسۇندۇرماقچى بولىدۇ. ئى خالايىق! نەسى①
دىگەننى قوللىنىش كۇفرىنى تېخىمۇ ئاشۇرىدۇ، كاپىرلارنى ئازدۇ-
رىدۇ، ئاللا ھارام قىلغان ئاينى ئۆزلىرىچە ھالال قىلىش ئۈچۈن
ئۇنى بىر يىل ھالال قىلسا، يەنە بىر يىلى ھارام قىلىشىدۇ، ئاللا
ئاسمان-زېمىننى ياراتقان ۋاقىتتىن تارتىپ، زامان ئۆز پېتىچە دەۋر
قىلىپ كەلدى. قۇرئاندا ئاللانىڭ ھۆكمىدە ئاسمان-زېمىن يارىتىل-
غاندىن تارتىپ، ئايلارنىڭ سانى ئون ئىككى، بۇلارنىڭ ئىچىدە
تۆت ئاينىڭ ھۆرمىتىنى ساقلىماسلىق ھارام قىلىنغان، بۇ ئايلارنىڭ
ئۈچى — زۇلقەئىدە، زۇلھەججە، مۇھەررەم بىر بىرىگە ئۇلىنىپ
كېلىدۇ. جۇمادىييەل ئاخىر ئېيى بىلەن شەئبان ئېيىنىڭ ئوتتۇرىسى-
دىكى رەجەپ ئېيى بولسا يالغۇز كېلىدۇ. سىلەرگە تەبلىغ قىلدىممۇ؟

① نەسى — ئەرەپلەر يىل-ئاي ھىساۋىدا قەمەرىيە ئايلىرىنى قوللىناتتى.
قان توكۇش ھارام قىلىنغان ھەج ئايلىرىنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاشتەك ئىشلار
ئىبراھىم، ئىسمايىل پەيغەمبەرلەرنىڭ زامانىدىن تارتىپ شۇ ئايلار (شەۋۋال،
زۇلقەئىدە، زۇلھەججە، مۇھەررەم)غا قاراپ بەلگىلىنەتتى. شۇ قائىدە بويىچە
كېتىۋېرىشنى ئۇلارنىڭ سودا قىلىش مەنپەئەتلىرىگە زىيانلىق دەپ قارىدى.
چۈنكى ھەج بەزى چاغلاردا ئۇلارغا نامۇۋاپىق پەسىلدە كېلەتتى، بەزىدە
ھارام قىلىنغان ئايلار ئۇلارنىڭ سودا ئىشلىرىغا مۇناسىپ پەسىلدە كەلمەيتتى.
شۇڭا ئۇلارنىڭ قىلغان ئىشلىرى مۇناسىپ كېلىدىغان پەسىلدە تۇراقلىق بولۇش
ئۈچۈن شەمسىيە يىلغا ئۇيغۇنلاشتۇرماقچى بولۇپ قەمەرىيە يىلىنىڭ ئاخىرىغا

(ئاللانىڭ ھوكمىنى يەتكۈزدۈمۇ) ئى ئاللا، گۇۋا بولغىن. ئى خالا-يىق! زېمىنلاردا ئاياللىرىڭلارنىڭ سىلەر رىئايە قىلىشقا تېگىشلىك ھەققى بار، ئاياللىرىڭلارنىڭ زېمىنىسىدىمۇ ئۇلار رىئايە قىلىشقا تېگىشلىك سىلەرنىڭ ھەققىڭلار بار. سىلەرنىڭ ھەققىڭلار شۇكى، ئاياللىرىڭلار توشەكلىرىڭگە سىلەردىن غەيرى ئادەملەرنى يولاتماسلىقى، سىلەر خوپ كورمەيدىغان ئادەملەرنى سىلەردىن رۇخسەتسىز ئۆيگە كىرگۈزمەسلىكى ۋە پاھىشە قىلماسلىقى لازىم. ئەگەر ئۇلار شۇنداق قىلسا، ئاللا سىلەرنىڭ ئۇلارنى چىلىق تۇتۇشۇڭلارغا، ئۇلارنى ئۆيدىن چىقارماسلىقىڭلارغا، ئۇلار بىلەن بىر توشەكتە ياتماسلىقىڭلارغا، ئۇلارنى ئاستىراق ئۇرۇشۇڭلارغا رۇخسەت بېرىدۇ. ئەگەر ئۇلار چەكلىنىپ سىلەرگە ئىتائەت قىلسا، ئۇلارنى چىرايلىقچە ئاش-نان، كىيىم-كېچەك بىلەن تەمىنلەڭلار. سىلەرنىڭ ئەمرىڭلاردىكى ئاياللار ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى ئىگە ئەمەس. ئۇلارنى ئاللانىڭ ئامانىتى قىلىپ ئالدىڭلار، ئۇلارنى نىكا ئارقىلىق ئۆزەڭلارغا ھالال قىلدىڭلار. ئاياللار توغرىسىدا ئاللادىن قورقۇڭلار، ئاياللارغا ياخشى مۇئامىلىدە

مەلۇم كۈنلەرنى قوشۇپ نەسى (كېچىكتۈرۈلگەن) كۈنلىرى دەپ ئاتىدى، بۇ كۈنلەرنى جەملەپ بىرەر ئاي قىلىپ تولدۇراتتى. بۇنىڭ بىلەن بەزى يىللار 12 ئاي، بەزى يىللار 13 ئاي كېلىدىغان بولۇپ قالدى. شۇنداق قىلىپ، ھەج بەزىدە زۇلھەججە ئېيىدا كەلسە، بەزىدە زۇلقەئدە ئېيىدا كېلەتتى. مۇشۇنداق ئايلىنىپ 2-قېتىم يەنە زۇلھەججە ئېيىدا كېلەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەججە تولۋىدا دائاللانىڭ ئەمرى بويىچە بۇ قائىدىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇشقا، قەمەرىيە ئايلىرى بويىچە ئىش قىلىشقا بۇيرۇدى. زامان ئايلىنىپ ھەج يەنە ئۆز ئېيىدا كېلىدىغان بولدى. شۇڭا ئۇچۇن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: "زامان ئايلىنىپ كەلدى" دېدى.

بولۇش توغرىسىدىكى ۋەسىيەتلەرنى قوبۇل قىلىڭلار. سىلەرگە تەبلىغ قىلدىممۇ؟ ئى ئاللا، گۇۋا بولغىن. ئى خالايىق! مۆمىنلەر بىر بىرىگە قېرىنداش، قېرىنداشلىرىنىڭ ئۆز ئىختىيارى بىلەن بەرمىگەن مېلى ھېچكىمگە ھالال ئەمەس. سىلەرگە تەبلىغ قىلدىممۇ؟ ئى ئاللا، گۇۋا بولغىن، مەندىن كېيىن مۇرتەد بولۇپ بىر بىرىڭلارنى قىرىدىغان كاپىر بولماڭلار! سىلەرگە مەن ئاللانىڭ كىتاۋى بولغان قۇرئاننى قويۇپ كەتتىم. قۇرئاننى مەھكەم تۇتساڭلار، ئازمايسىلەر. تەبلىغ قىلدىممۇ؟ ئى ئاللا، گۇۋا بولغىن. ئى خالايىق! سىلەرنىڭ رەببىڭلار بىر، ئاتاڭلار بىر، ھەممىڭلار ئادەم ئاتىدىن بولغان، ئادەم ئاتا تۇپراقتىن يارىتىلغان. كىم ئەڭ مۇتتەقى (ئاللانىڭ بۇيرۇغانلىرىنى قىلىپ، ئۇنىڭ توسقان ئىشلىرىدىن چەكلەنگەن ئادەم) بولسا، شۇ ئادەم ئاللانىڭ نەزىرىدە ئەڭ ھۆرمەتلىكتۇر. ئەرەپ بولغان ئادەم بىلەن غەيرى ئەرەپ بولغان ئادەمنىڭ قايسىسى تەقۋادار بولسا، شۇ ئەۋزەل. تەبلىغ قىلدىممۇ؟ ئى ئاللا، گۇۋا بولغىن. سۆزۈمنى بۇ يەرگە ھازىر بولغانلار ھازىر بولمىغانلارغا يەتكۈزسۇن. ئى خالايىق! ئاللا ھەربىر ۋارىسقا مىراس نېسىۋىسىنى بەلگىلىدى. مىراسنى بىرلا ۋارىسقا ۋەسىيەت قىلىش دۇرۇس ئەمەس؛ مىراسنىڭ ئۈچتىن بىرىدىن كۆپرەكىنى ۋەسىيەت قىلىش دۇرۇس ئەمەس. بالا ئەرنىڭ بولىدۇ، زىنا قىلغۇچىنىڭ بولمايدۇ. كىمكى ئاتىسىدىن باشقا بىرىنى ئاتا دەپ، خوجىسىدىن باشقا بىرىنى خوجا دەپ دەۋا قىلسا، ئۇ ئاللانىڭ، پەرىشتىلەرنىڭ ۋە ھەممە كىشىلەرنىڭ لەنىتىگە ئۇچرايدۇ، ئۇنىڭ بەرگەن نەرسىسى ۋە گۇۋالىقى قوبۇل قىلىنمايدۇ. سىلەرگە ئامانلىق ۋە ئاللانىڭ رەھمىتى بولسۇن.“

مۇشۇ كۈنى ئاللا مۆمىنلەرگە بەرگەن نېمىتىنى قۇرئاندىكى مۇنۇ

AltunOq

سوزى بىلەن بايان قىلدى: ”بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى كامالەتكە يەتكۈزدۈم، سىلەرگە بەرگەن نېمەتنى تاماملىدىم ۋە دىنىڭلارغا ئىسلامنى تاللىدىم.“ (سۈرە مائىدە، 3 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) ئەگەر مۇسۇلمانلار مۇشۇ كۈننى ئاللانىڭ بۇ چوڭ نېمىتىگە شۈكرى ئىزهار قىلىدىغان بايرام ۋە بەختلىك كۈن قىلىۋالسا، ھېچ ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس. ئاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاش ئېتىش، قۇربانلىق قىلىش، چېچىنى ئالدۇرۇش، تاۋاپ قىلىش قاتارلىق ھەج پائالىيەتلىرىنى ئۆتەپ، مەككىدە ئون كۈن تۇرغاندىن كېيىن مەدىنىگە قايتتى. مەدىنىنى كۆرگەندە ئۈچ قېتىم تەكبىر ئېيتىپ: ”تەنھا بىر ئاللادىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق، ئاللانىڭ شېرىگى يوق، ئاللا پۈتۈن مەخلۇقاتنىڭ ئىشلىرىنى باشقۇرىدۇ. جىمى مەدھىيە ئاللاغا خاس، ئاللا ھەممە نەرسىگە قادىر، بىز رەببىمىزنىڭ دەرگاھىغا قايتقۇچىلارمىز، تەۋبە قىلغۇچىلارمىز؛ ئىبادەت قىلغۇچىلارمىز، سەجدە قىلغۇچىلارمىز، ھەمدۇ ئېيتقۇچىلارمىز. ئاللا ۋەدىسىنى ئىشقا ئاشۇردى، پەيغەمبىرىگە ياردەم بەردى، مۇشرىكلار توپىنى يالغۇز ئۆزى مەغلۇپ قىلدى“ دېدى.

ئەلچىلەر

شۇ يىلى ۋە ئۇنىڭدىن بۇرۇن ئەرەپلەرنىڭ ئەلچىلىرى رەسۇلۇللاغا توپ ـ توپ بولۇپ كېلىپ ئىسلام دىنىغا بەيئەت قىلىشقان ئىدى. بۇ ئەلچىلەرنىڭ خەۋەرلىرىدە تەربىيە كۆرگەن ئادەمنىڭ چۈشىنىۋېلىشىغا تېگىشلىك گۈزەل تەلىماتلار بولۇپ، بۇلارنىڭ ئىشەنچىسىنى كۈچەيتىدىغان ۋە كۆز نۇرىنى روشەنلەشتۈرىدىغانلىرىنى بايان

قىلىپ ئۆتىمىز.

نەجران ئەلچىلىرى

نەجران خىرىستىيانلىرىنىڭ ئەلچىلەر ھەيئىتى ئاتمىش ئادەمدىن تەركىپ تاپقان ئىدى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھوزۇرىغا كەلگەن چاغدا ئۈچىلىرىدا ناھايىتى قىممەتلىك يىپەك كىيىملەر، قوللىرىدا ئالتۇن ئۈزۈكلەر بار ئىدى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھەدىيە ئۈچۈن رەسىملىك گىلەملەرنى ۋە يۇڭ كىيىملەرنى ئېلىپ كېلىشكەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رەسىملىك گىلەملەرنى قوبۇل قىلماي، يۇڭ كىيىملەرنى قوبۇل قىلدى. ئۇلارنىڭ ئىبادەت قىلىش ۋاقتى بولغاندا مەسچىتتە بەيتۇل مۇقەددەسكە قاراپ ئىبادەت قىلىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلىۋىدى، ئۇلار: بىز سىلەردىن بۇرۇن دىنغا ئىشەنگەن دېيىشىپ، مۇسۇلمان بولۇشنى باش تارتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سىلەرنىڭ مۇسۇلمان بولۇشۇڭلارغا، بىرىنچىدىن، سەلبىگە (كىرىست بەلگىسىگە) چوقۇنۇشۇڭلار، ئىككىنچىدىن، توڭگۇز گۆشى يېيىشىڭلار، ئۈچىنچىدىن، ئاللانىڭ بالىسى بار دەپ ئېتىقات قىلىشىڭلار توسالغۇ بولىدۇ، دېدى. ئۇلار: كىم ئىيساغا ئوخشاش ئاتىسىز يارىتىلغان؟ دېدى. بۇ توغرىدا ئاللا قۇرئاندىكى مۇنۇ ئايەتنى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئايەتلەرنى نازىل قىلدى: "ئاللانىڭ قارىشىچە، ئىيسا ئادەم ئەلەيھىسسالامغا ئوخشايدۇ. ئاللا ئادەم ئەلەيھىسسالامنى تۇپراقتىن ياراتتى، ئاندىن ئۇنىڭغا بول دېۋىدى، ئۇ بولدى." (سۈرە ئال ئىمران، 59 - ئايەت) ئاللا خىرىستىيانلار-

نىڭ ئۆز ئېتىقادىدىن شەكلىنىدىغانلىقىنى ئاشكارىلاش ئۈچۈن مۇنۇ ئايەتىنى نازىل قىلدى: "سەن ئىيسا توغرىسىدىكى ھەقىقى مەلۇماتقا ئىگە بولغىنىڭدىن كېيىن، كىمكى سەن بىلەن مۇنازىرىلەشسە، سەن ئۇلارغا: كېلىڭلار، ئوغۇللىرىمىزنى ۋە ئوغۇللىرىڭلارنى، ئاياللىرىمىزنى ۋە ئاياللىرىڭلارنى، ئۆزلىرىمىزنى ۋە ئۆزلىرىڭلارنى يىغىپ، ئاللانىڭ لەنىتى يالغانچىلارغا بولسۇن دەپ ئاللاغا يالۋۇرۇپ دۇئا قىلايلى، دېگىن." (سۈرە ئال ئىمران، 61 ـ ئايەت) رەسۇلۇللا ئۇلارنى مۇشۇنداق قىلىشقا تەكلىپ قىلغاندا، ئۇلار بۇنىڭدىن باش تارتىپ، ھەر يىلى سەپەر ئېيىدا مىڭ قۇر كىيىم، رەجەپ ئېيىدا مىڭ قۇر كىيىمگە بىر ئۇقىيە ئالتۇن قوشۇپ خىراج تۆلەشكە رازى بولۇشتى ۋە مەزكۇر خىراجنى تاپشۇرۇپ ئېلىشقا ئىشەنچلىك بىر ئادەمنى قوشۇپ ئەۋەتىشنى ئېيتىشتى. رەسۇلۇللا ئۇلارغا ئەبۇ ئۇبەيدە ئامىر ئىبنى جەرراھنى ئەۋەتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەبۇ ئۇبەيدە ئىسلام ئۇممىتىنىڭ ئىشەنچلىك ئادىمى دەپ ئاتالدى.

زىمام ئىبنى سەئلەبىنىڭ كېلىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەسچىتتە ساھابىلىرى بىلەن ئولتۇراتتى. سەھرا ئەرەپلىرىدىن چېچى چۇۋۇق، ئاۋازىنى ئاڭلىغىلى بولىدىغان ئەمما نىمە دېگەنلىكىنى ئۇققىلى بولمايدىغان بىر ئادەم كىرىپ كېلىپ، تۆگىسىنى مەسچىتكە ئەكىرىپ چوكتۇردى. ئاندىن ئۇ: قايسىڭلار ئابدۇلمۇتەللىبنىڭ ئوغلى؟ دەپ سورىدى. ساھابىلەر رەسۇلۇللانى كورسىتىپ قويدى. ئۇ رەسۇلۇللاغا: مەن سەندىن قوپاللىق بىلەن سوئال سورايمەن، خاپا بولمىغىن، دېدى. پەيغەمبەر

ئەلەيھىسسالام: خالىغان نەرسىلىرىڭنى سوراۋەرگىن، دېدى. ئۇ: ئاللاغا قەسەم بىرىش بىلەن سورايمەنكى، ئاللا سېنى پۈتۈن ئىنسانلارغا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتىمۇ؟ دېدى. رەسۇلۇللا: شۇنداق، دېدى. ئۇ: ئاللا سېنى بىر كېچە-كۈندۈزدە بەش ۋاقىت ناماز ئوقۇشىمىزغا بۇيرۇدىمۇ؟ دەپ سورىدى. رەسۇلۇللا: ئەلۋەتتە شۇنداق، دېدى. ئۇ: بايلىرىمىزنىڭ ماللىرىنى ئېلىپ كەمبەغەللەرگە بېرىشكە بۇيرۇدىمۇ؟ دەپ سورىدى. رەسۇلۇللا: شۇنداق، دېدى. ئۇ: ھەرىيىلى رامىزان ئېيىدا بىر ئاي روزا تۇتۇشىمىزغا بۇيرۇدىمۇ؟ دېدى. رەسۇلۇللا: ئەلۋەتتە شۇنداق، دېدى. ئۇ: قادىر بولغانلىرىمىزنى ئۆمرىمىزدە بىر قېتىم بەيتۇللانى تاۋاپ قىلىشقا بۇيرۇدىمۇ؟ دېدى. رەسۇلۇللا: ئەلۋەتتە شۇنداق، دېدى. ئۇ: مەنكى زىمام ئىبنى سەئىلەبە مەزكۇر ئىشلارنىڭ ھەممىسىگە ئىمان ئېيتتىم ۋە تەستىق قىلدىم، دېدى. ئۇ كەتكەندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بۇ ئادەم دىنىي ئىشلارغا ئالىم بولدى، دېدى. زىمام قەۋمىگە قايتىپ بېرىپ، قەۋمىنى بۇتلارغا چوقۇنۇشنى تاشلاپ، ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلىشقا دەۋەت قىلغان ئىدى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى مۇسۇلمان بولدى.

ئەبدۇلقەيس ئايمىقىنىڭ ئەلچىلىرى

بىر كۈنى رەسۇلۇللا ساھابىلىرى بىلەن ئولتۇرۇپ: بۇ يەرگە شەرق ئەھلىنىڭ ياخشىسى بولغان بىر جامائە يولنىڭ يىراقلىقىغا ۋە ئوزۇق-تۈلۈكنىڭ يېتىشمەسلىكىگە قارىماي، ئىختىيارىي يوسۇندا ئىسلامنى قوبۇل قىلىش ئۈچۈن كېلىدۇ. ئى ئاللا! ئەبدۇلقەيس

AltunOq

ئايمغىغا مەغپىرەت قىلغىن، دېدى. ئەبدۇلقەيس ئايمىغىنىڭ ئەلچە-
لىرى يېتىپ كېلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كورۇپلا ئوزلىرىنى
ئۇلاقلىرىنىڭ ئۇستىدىن مەسچىتنىڭ ئىشىگىگە ئېتىپ، پەيغەمبەر
ئەلەيھىسسالامغا سالام بېرىشكە ئالدىراشتى. ئەلچىلەر ئىچىدە
ئابدۇللا ئىبنى ئەۋف ئەشەج ئىسىملىك بىرسى بولۇپ، ئۇ بۇلارنىڭ
ئىچىدە يېشى ئەڭ كىچىگى ئىدى. ئۇ توگىلەرنىڭ يېنىدا قېلىپ،
توگىلەرنى چوكتۇرۇپ يۇك-تاقلىرىنى يىغىشتۇردى ۋە ئۇلارنىڭ
ئارىسىدىن ئىككى ئاق كىيىمنى چىقىرىپ كىيىپ، ئاستا بېرىپ رەسۇ-
لۇللاغا سالام بەردى. ئابدۇللا كورۇمسىز ئادەم ئىدى. ئۇ رەسۇلۇل-
لانىڭ ئوزىنىڭ چىرايىغا قاراۋاتقانلىقىنى كورۇپ: ئى رەسۇلۇللا،
كىشىنىڭ چىرايىغا سۇ قۇيۇپ ئىچكىلى بولمايدۇ، ئادەم دېگەن
دىلى ۋە تىلى بىلەن ئادەم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام
ئۇنىڭغا: سەندە ئاللا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى ياخشى كورىدىغان
مۇلايىملىق ۋە تەمكىنلىكتىن ئىبارەت ئىككى خىسلەت بار ئىكەن،
دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئەلچىلەر ھەيئىتىگە: خورلۇقتا
قالماي ۋە نادامەتتە چەكمەي كەلگەن قەۋمنى قارشى ئالىمىز،
دېدى. ئەلچىلەر: ئى رەسۇلۇللا، بىز ساڭا يىراق جايدىن① كېلى-
ۋاتىمىز. بىزنىڭ يۇرتىمىز بىلەن بۇ يەرنىڭ ئارىلىغىدا مۇزەر
كاپىرلىرىنىڭ قەبىلىسى بار، سېنىڭ يېنىڭغا پەقەت قان توكۇش
ھارام قىلىنغان ئايلاردىلا كېلەلەيمىز، بىزگە قىلىشقا تېگىشلىك
ئىشلارنى ئوچۇق بايان قىلغىن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:
سىلەرنى ئاللاغا ئىمان ئېيتىشقا بۇيرۇيمەن، بۇنى بىلەمسىلەر؟ ئاللاغا

---

① ئۇلارنىڭ يۇرتى فارس قولتۇغىنىڭ بويىدا ئىدى.

ئىمان ئېيتىش دېگەن "لائىلاھە ئىللەللاھۇ مۇھەممەدۇن رەسۇلۇللا" دەپ گۇۋالىق بېرىش، ناماز ئوقۇش، زاكات بېرىش، رامىزان ئېيىدا روزا تۇتۇش ۋە غەنىمەتنىڭ تۆتتىن بىرىنى تاپشۇرۇشتىن ئىبارەت. سىلەرنىڭ قاپاق، ھەنتەم (مەخسۇس ماي بىلەن مايلانغان قاچا)، نەقىر (خورما ياغىچىنىڭ يىلتىزىدىن ياسالغان سوغا) لەردە شاراپ ئىچىشكىلارنى مەنئى قىلىمەن، دېدى. ئەشەج: ئى رەسۇلۇللا، يۇرتىمىزنىڭ ھاۋاسى شالاڭ، هاراق ئىچمىسەك، قوسىقىمىز كوپۇپ ئاغرىپ قالىمىز، بىزگە ئازراق هاراق ئىچىشكە رۇخسەت قىلساڭ، دېۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ياق، ئازغا رۇخسەت قىلسام، كوپىنىمۇ ئىچىسلەر، ئاندىن بىر بىرىڭلارغا ھۇجۇم قىلىپ ئۇرۇشىسلەر، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەزكۇر قاچىلارنى مەنئى قىلغانلىقى ئۇلارنىڭ تولاراق شۇ قاچىلاردا هاراق ئىچىدىغانلىقىدىن ئىدى.

بەنى ھەنىفە ئايمىقىنىڭ ئەلچىلىرى

بەنى ھەنىفە ئايمىقىنىڭ ئەلچىلىرى كەلدى، ئۇلارنىڭ ئىچىدە كەززاب مۇسەيلىمىمۇ بار ئىدى. مۇسەيلىمە: مۇھەممەد ئۆزىدىن كېيىن ئورنىغا مېنى خەلىپە قىلسا، ئۇنىڭغا ئەگىشەتتىم، دەيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قەيس ئىبنى شەمماس بىلەن چىقتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قولىدا خورما شېخىنى تۇتقان ھالدا مۇسەيلىمىنىڭ ئالدىغا كېلىپ: سەن مەندىن مۇشۇ شاخنى سورىساڭمۇ بەرمەيمەن. مەن سېنى چۈشۈمدە كورگەنىدەك قىلىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قولىدا ئىككى ئالتۇن بىلەيزۈك بولۇپ،

ۋەھيى بويىچە ئۇلارنى پۈۋدىسە، ئۇلار ئۇچۇپ كېتىپ چۈش كورگەن ئىدى. رەسۇلۇللا بۇ چۈشكە ئوزىدىن كېيىن پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلىپ مەيدانغا چىقىدىغان ئىككى يالغانچى بار دەپ تەبىر بەرگەن ئىدى. مۇسەيلىمە شۇ ئىككى يالغانچىنىڭ بىرى ئىدى؛ يەنە بىرى بولسا سەنئانىڭ ھاكىمى تولەيھە ئەنسى ئىدى. بەنى ھەنىفە ئايمىغى ئاخىر مۇسۇلمان بولدى.

تەي قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تەي قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى كەلدى؛ ئۇلارنىڭ باشلىغى زەيىد خەيلى ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ توغرىسىدا: ئەرەپ خەلقى ئىچىدە زەيىدنى ئەڭ ياخشى ئادەم ھىساپلىدىم، دىدى ۋە ئۇنىڭغا زەيىد خەير (ياخشى زەيىد) دەپ نام بەردى.

كەندە قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كەندە قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى كەلدى؛ ئۇلارنىڭ باشلىغى ئەشئەس ئىبنى قەيس ئىدى. ئەشئەس خەلقى ئىچىدە گېپى ئوتىدىغان نوپۇزلۇق ئادەم ئىدى. ئۇلار رەسۇلۇللانىڭ ئالدىغا كىرگەندە، رەسۇلۇللانى سىناش ئۇچۇن: بىز بىر نەرسىنى يوشۇرۇپ قويدۇق. پەيغەمبەر بولساڭ، شۇنى تاپ، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سوبھانا للا! مەن كاھىن ئەمەسمەن، كاھىنلار دەۋزەققە كىرىدۇ. ئاللا مېنى ھەق دىن بىلەن ئەۋەتتى، ھەرگىز

ئۇزگەرمەيدىغان ۋە خاتاسى يوق قۇرئاننى نازىل قىلدى، دېدى. ئۇلار: قۇرئاننى ئاڭلاساق، دېيىشتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا مۇنۇ ئايەتلەرنى ئوقۇپ بەردى: "سەپ-سەپ بولۇپ تۇرغان، دۈشمەنلەرگە قارشى ئات سېلىپ تۇرغان ۋە كالامۇللانى تىلاۋەت قىلىپ تۇرغان قوشۇنلار بىلەن قەسەمكى، سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار ھەقىقەتەن بىردۇر. ئۇ ئاسمان، زېمىننىڭ، ئۇلار ئارىسىدىكى نەرسىلەرنىڭ ۋە مەشرىقلەرنىڭ رەببىدۇر." (سۈرە سافغات، 1-ئايەتتىن 5-ئايەتكىچە) رەسۇلۇللا تىلاۋەتتىن توختىدى، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن تۆكۈلگەن ياشلىرى ساقىلىغا ئېقىپ چۈشۈۋاتاتتى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: خۇدادىن قورقۇپ يىغلاۋاتامسەن؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ھەئە، ئاللادىن قورقۇپ يىغلاۋاتىمەن. مېنى ئاللا قىلىچنىڭ بىسىدەك نازۇك توغرا يول بىلەن ئەۋەتتى، ئۇنىڭدىن تېيىلسام ھالاك بولىمەن، دەپ مۇنۇ ئايەتنى ئوقۇدى: "ئەگەر بىز خالىساق، ساڭا ۋەھيى قىلغان قۇرئاننى دىللاردىن، مۇسھەفلەردىن چوقۇم كۆتۈرىۋېتەتتۇق، ئاندىن بىزگە قارشى ھامى تاپالماس ئىدىڭ، لېكىن بىز ساڭا رەھمەت قىلىش يۈزىسىدىن ئۇنداق قىلمىدۇق. ساڭا ھەقىقەتەن ئاللانىڭ پەزلى چوڭدۇر." (سۈرە ئىسرا، 86-، 87-ئايەتلەر) ئاندىن ئۇلارغا: مۇسۇلمان بولامسىلەر؟ دېدى. ئەلچىلەر مۇسۇلمان بولدى. رەسۇلۇللا ئۇلارغا: بوينۇڭلاردىكى نېمە قىلىدىغان تاۋار ئۇ؟ دېۋىدى، ئۇلار بويۇنلىرىدىكى تاۋارنى ئېلىپ تاشلاشتى.

ئەزدىشەنۇئە قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى

ئەزدىشەنۇئە قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى كەلدى. ئۇلارنىڭ باشلىقى

AltunOq

سورەد ئىبنى ئابدۇللا ئەزدى ئىدى. ئۇلارمۇ مۇسۇلمان بولدى. رەسۇلۇللا سورەد ئىبنى ئابدۇللانى ئۇلارغا باشلىق قىلىپ تەيىنلىدى ۋە ئۇنى ئەتراپىدىكى مۇشرىكلارنى ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلىشقا بۇيرۇدى.

ھىميەر پادىشالىرى ئەلچىلىرىنىڭ كېلىشى

ھىميەر پادىشالىرى ھارىس ئىبنى ئابدۇ كۇلال، نوئىمان، مۇئافىر ۋە ھەمدانىلار مۇسۇلمان بولدى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەلچى ئەۋەتىپ مۇسۇلمان بولغانلىقلىرىنى بىلدۈرۈشتى، رەسۇلۇللا ئۇلارغا مەكتۇپ يازدى.

ھىميەر پادىشالىرىغا يېزىلغان مەكتۇپ

"بىسمىللاھىر رەھمانىررەھىم. ئاللانىڭ ئەلچىسى مۇھەممەددىن ھارىس ئىبنى ئابدۇكۇلال، نوئىمان، موئافىر ۋە ھەمدانىلارغا:

مەن سىلەرنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقىڭلار ئۈچۈن بىر ئاللاغا ھەمدۇ ئېيتىمەنكى، ئۇنىڭدىن باشقا ھىچ ئىلاھ يوقتۇر. ئەۋەتكەن ئەلچىڭلار بىز رۇمدىن قايتىپ كېلىۋاتقاندا كەلگەن ئىكەن، ئۇلار بىلەن مەدىنىگە كېلىپ ئۇچراشتۇق. ئۇلار ماڭا سىلەرنىڭ ئەھۋالىڭلارنى، مۇسۇلمان بولغانلىقىڭلارنى ۋە مۇشرىكلارنى ئۆلتۈرگەنلىكىڭلارنى يەتكۈزدى. سىلەر تۈزگۈچىلەردىن بولۇپ، ئاللاغا، پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلساڭلار، پەرز نامازنى ئوتىسەڭلار، زاكات بەرسەڭلار، غەنىمەتنىڭ بەشتىن بىرىنى ئاللانىڭ يولىدا بەرسەڭلار

ۋە پەيغەمبەرنىڭ ھەسسىسىنىمۇ بەرسەڭلار، مومىنلەرگە ۋاجىپ
بولغان سەدىقىنى بەرسەڭلار، بۇ ئاللانىڭ سىلەرنى توغرا يولغا
ھىدايەت قىلغانلىقىدۇر. مەن زەرئە ئىبنى سەيف زىيە زەنگە ئەلچى-
لىرىمنى ئەۋەتتىم. بارغان ئەلچىلىرىمگە ياخشى مۇئامىلە قىلىشىڭ-
لارنى تەۋسىيە قىلىمەن. ئۇلار مۇئاز ئىبنى جەبەل، ئابدۇللا ئىبنى
زەيد، مالىك ئىبنى ئۇ بادە، ئوقبە ئىبنى ئەمىر، مالىك ئىبنى
مراره ۋە ئۇلارنىڭ ھەمراھلىرىدۇر. سىلەر بەرگەن زاكاتنى
ۋە غەيرى دىندىكىلەردىن ئېلىنغان خىراجنى شۇلارغا تاپشۇرساڭلار
بولىدۇ. ئۇلارنىڭ باشلىقى مۇئاز ئىبنى جەبەلدۇر. ئۇلار سىلەردىن
رازى بولۇپ قايتسۇن. مۇھەممەد شۇنىڭغا گۇۋالىق بېرىدۇكى، بىر
ئاللادىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق، مۇھەممەد ئاللانىڭ بەندىسى ۋە
ئەلچىسىدۇر. مالىك ئىبنى كەئىب ئىبنى مراره سىنىڭ ھىميەرلىكلەر
ئىچىدە بىرىنچى بولۇپ ئىمان ئېيتقانلىقىڭنى ۋە مۇشرىكلارنى
ئۆلتۈرگەنلىكىڭنى يەتكۈزدى، ساڭا خەيرلىك بىشارەت بېرىمەن،
سىنى ھىميەر خەلقىغە ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇيمەن؛ ئۆز ئارا
خىيانەتتە بولماسلىقىڭلارنى، ئۆز ئارا ياردەمدە بولۇشۇڭلارنى
بۇيرۇيمەن. مۇھەممەد سىلەرنىڭ باي، كەمبەغەل ھەممىڭلارنىڭ
باشچىسى، مۇھەممەد ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسى ئۇچۇن سەدىقە ئېلىش
دۇرۇس ئەمەس. سىلەرنىڭ زاكىتىڭلار كەمبەغەل مۇسۇلمانلارغا،
مۇھتاج مۇساپىرلارغا بېرىلىدۇ. مالىك ئەھۋالنى ساداقەتلىك بىلەن
تولۇق يەتكۈزدى. سىلەرنى ئۇنىڭغا ياخشى مۇئامىلە قىلىشقا بۇيرۇي-
مەن. سىلەرگە سالام. ئاللا سىلەرگە رەھمەت ياغدۇرسۇن ۋە بەرى-
كەت بەرسۇن.»

ھەمدانىنىڭ ئەلچىلىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھەمدانىنىڭ ئەلچىلىرى كەلدى. ئۇلار-نىڭ ئىچىدە ئۇستا شائىر مالىك ئىبنى نەمەتىمۇ بار ئىدى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەبۇكتىن قايتىپ كېلىۋاتقاندا ئۇچراشتى. ئۇلارنىڭ ئۇچىسىدا يەمەنىنىڭ يوللۇق ماتاسىدىن تىكىلگەن كونا تونلار ۋە باشلىرىدا ئەدەنىنىڭ سەللىلىرى بار ئىدى. مالىك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ماختاپ مۇنۇ شېئىرنى ئوقۇدى:

قەسەم تەگردىگە، خەلق ئېتىپ توگىلەرنى باياۋانغا،
ئاسانلىق تۇغدۇرۇپ بەرگەن سەپەر ئۇستىدە كارۋانغا.
رەسۇلۇللاغا ئەگەشتۇق سوزىگە بىز قىلىپ تەستىق،
ئىبەرمىشتۇر خۇدا بىزگە ئۇنى ئۇندەشكە ئىمانغا.
مۇھەممەددىنمۇ باتۇر دۇشمىنىگە يوق بەنى ئادەم،
تېپىلماس تەڭ كېلەر ئىنسان بۇ يەكلىغ شاھى مەردانغا.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مالىك ئىبنى نەمەتنى ئۇنىڭ قەۋمىدىن مۇسۇلمان بولغانلارغا باشلىق قىلىپ تەيىنلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەمدانىلار ھەققىدە: ھەمدان نىمە دېگەن ياخشى قەبىلە، ھەمدانىلارنىڭ ياردىمى تولىمۇ تېز بولىدى، ئۇلار جاپاغا تولىمۇ چىدامىلىق، ئۇلارنىڭ ئىچىدە مەرت ئادەملەر ۋە ئەرباپلار بار، دېدى.

تۇجىبنىڭ ئەلچىلىرى

كەندە ئەرەپلىرىدىن تۇجىب قەبىلىسىنىڭ ئون ئۇچ كىشىلىك

ئەلچىلەر ھەيئىتى پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ ئالدىغا كەلدى. بۇلار زاكات ماللىرىنى بىللە ئېلىپ كەلگەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئۇلارنىڭ كەلگەنلىكىدىن شادلاندى ۋە ئۇلارنى ھۆرمەتلىدى. ئۇلار: ئى رەسۇلۇللا، بىز ساڭاماللىرىمىزدىكى ئاللانىڭ ھەققىنى (زاكاتنى دېمەكچى) ئېلىپ كەلدۇق، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: ئۇنى قايتۇرۇپ كېتىپ كەمبەغەللىرىڭلەرگە ئۈلەشتۈرۈپ بېرىڭلار، دېدى. ئۇلار: ئى رەسۇلۇللا، بىز ساڭا كەمبەغەللىرىمىزدىن ئاشقاننى ئېلىپ كەلدۇق، دېدى. ئەبۇ بەكرى پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا: مۇنداق ياخشى ئەلچىلەرنى كۆرمىگەن ئىدۇق، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: ھىدايەت ئاللانىڭ ئىلكىدىكى ئىش. ئاللا بىرەر ئادەمگە ياخشىلىقنى ئىرادە قىلسا، ئۇنىڭ دىلىنى ئىمان بىلەن خوش قىلىدۇ، دېدى. ئۇلار رەسۇلۇللا ئارقىلىق قۇرئاندىن تەلىم ئالدى، بۇنىڭ بىلەن رەسۇلۇللاغا بولغان مايىللىقى تېخىمۇ ئاشتى. ئۇلار يۇرتىغا قايتماقچى بولدى. رەسۇلۇللا ئۇلاردىن: نېمىشقا ئالدىرايسىلەر؟ دەپ سورىغان ئىدى، ئۇلار: يۇرتىمىزدا قالغانلارغا رەسۇلۇللا بىلەن ئۇچراشقانلىقىمىزنى ۋە ئۆگەنگەنلىرىمىزنى ئېيتىپ بېرىشكە ئالدىراۋاتىمىز، دېدى، ئاندىن ئۇلار رەسۇلۇللا بىلەن خوشلاشتى. رەسۇلۇللا ئۇلارغا ئەڭ ياخشى مۇكاپاتلارنى بەردى ۋە ئۇلاردىن: سىلەردىن بىرەر ئادەم قېلىپ قالدىمۇ؟ دەپ سورىۋىدى، ئۇلار: ئارىمىزدا يېشى كىچىك بىر بالا يۈك-تاقلىرىمىزغا قاراشقا قالدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: ئۇ بالىنى ئەۋەتىڭلار، دېدى. بالا كېلىپ: ئى رەسۇلۇللا، مەن ساڭا كەلگەن ئەلچىلەردىن بولىمەن. ئۇلارنىڭ ھاجىتىنى راۋا قىلدىڭ، مېنىڭمۇ ھاجىتىمنى راۋا قىلساڭ، دېدى. پەيغەمبەر

AltunOq

ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭدىن: نىمە ھاجىتىڭ بار؟ دەپ سورىدى. بالا: ئاللادىن مەغپىرەت قىلىشنى، شەپـقەت قىلىشـنى ۋە دىلىمـنى باي قىلىشنى سورىساڭ، دىدى. پەيغەمـبەر ئەلەيھىسـسالام: ئـى ئاللا، ئۇنىڭغا مەغپىرەت قىلغىن، شەپقەت قىلغىن ۋە ئۇنىڭ قەلبىـنى باي قىلغىن، دىدى. ئاندىن ئۇزىنىڭ ساھابىلىرىـگە نىمـنى بۇيـرۇغان بولسا، ئۇنىڭغىمۇ شۇنى بۇيرۇدى.

سەئلەبە ئەرەپلىرىنىڭ ئەلچىلىرى

سەئـلەبە ئەرەپلىرىـدىن ئۇلارنىڭ مۇسۇلـمان بولغانـلىقلىرىـنى بىلدۇرۇپ تۆت ئەلـچى كەلـدى. ئۇلار رەسۇلۇلـلاغا سالام بىرىـپ كىرىپ: ئى رەسۇلۇللا، خەلقىمىزنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقىـنى ساڭـا بىلدۇرۇشكە ئەلچى بولۇپ كەلدۇق. ئاڭلىشىمىزچە، ھىجرەت قىلمىـغانلار مۇسۇلمان ھىساپلانمايـدۇ دىگەن ئىكەنسەن، دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: قەيەردە بولساڭـلارمۇ تەقـۋا مۇسۇلـمان بولساڭـلار بولۇۋېرىدۇ، دىدى. ئاندىن ئۇلاردىـن: يۇرتۇڭـلار قانـداق؟ دەپ سورىـۋىـدى، ئۇلار: يۇرتـىمىز مولـچىـلىق، دەپ جاۋاپ بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: خۇداغا شۇكرى، دىدى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھوزۇرىدا بىر قانچە كۈن مىھـمان بولۇپ تۇردى. قايتىش ۋاقتىدا پەيغەمـبەر ئەلەيھىسـسالام ئۇلارنىڭ ھەر بىرسـگە بەش ئۇقىييەدىن كۈمۈش بەردى.

بەنى سەئد ئىبنى ھۇزەيىم ئەرەپلىرىنىڭ ئەلچىلىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىشـقا قۇزائە قەبىلىـسىدىن بەنى

سەئىد ئىبنى ھۇزەيىم ئەرەپلىرنىڭ ئەلچىلىرى كەلدى. ئەلچىلەر ئىچىدىكى نوئىمان دېگەن ئادەم مۇنداق دېدى: بىز رەسۇلۇللاغا ئەلچى بولۇپ كەلگەن ۋاقىت يۇرتلار ۋە ئەرەپلەر ئۇنىڭغا بويسۇنۇپ بولغان ۋاقىت ئىدى. بويسۇنغانلار ئىككى تۈرلۈك بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىر قىسمى ئىسلام دىنىغا ئىختىيارىي بويسۇنغانلار، يەنە بىر قىسمى قىلىچتىن قورقۇپ بويسۇنغانلار ئىدى. بىز كېلىپ مەدىنىنىڭ بىر تەرىپىگە چۈشتۇق، ئاندىن مەسچىتكە قاراپ ماڭدۇق. مەسچىتنىڭ ئىشىگىگە بارساق، رەسۇلۇللا مەسچىتتە بىر جىنازىغا ناماز ئوقۇۋاتىدىكەن، بىز كىشىلەر بىلەن بىللە جىنازا نامىزىنى ئوقۇماستىن، رەسۇلۇللا ئوقۇپ بولغاندا بەيئەت قىلىمىز دەپ، بىر تەرەپتە كۈتۈپ تۇردۇق. رەسۇلۇللا نامازدىن فارىغ بولۇپ بىزنى چاقىرىپ، كىملىگىمىزنى سورىدى. بىز بەنى سەئىد ئىبنى ھۇزەيىم ئەرەپلىرى ئىكەنلىگىمىزنى ئېيتتۇق. ئۇ: مۇسۇلمانمۇ سىلەر؟ دەپ سورىدى. بىز: ھەئە، دەپ جاۋاپ بەردۇق. رەسۇلۇللا: بايىقى قېرىنداشىڭلارنىڭ جىنازا نامىزىنى نىمىشقا ئوقۇمىدىڭلار؟ دىدى. بىز: مۇسۇلمانلىغىمىزنى بىلدۈرۈپ ساڭا بەيئەت قىلىشتىن بۇرۇن ناماز ئوقۇساق دۇرۇس بولمامدىكىن دەپتۇق، دىدۇق. رەسۇلۇللا: ئىسلام دىنىنى قەيەردە قوبۇل قىلساڭلارمۇ ھامان مۇسۇلمان ھىساپلىنىۋېرىسىلەر، دېدى. مۇسۇلمان بولغانلىغىمىزنى بىلدۈرۈپ، رەسۇلۇللاغا قول بېرىپ بەيئەت قىلدۇق، ئاندىن يۇك-تاقلىرىمىزنىڭ يېنىغا قايتىپ كەتتۇق. ئاردىمىزدىكى يېشى كىچىك بىرسىنى يۈك-تاقلىرىمىزغا قاراشقا قويۇپ كەتكەن ئىدۇق، رەسۇلۇللا ئۇنى چاقىرتىپتۇ، بىز ئۇنى باشلاپ باردۇق. ئۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھوزۇرىدا ئالدىمىزغا ئۆتۈپ، مۇسۇلمان بولغانلىقىنى بىلدۈرۈپ رەسۇلۇللاغا قول بەردى.

بىز: ئى رەسۇلۇللا، ئۇ بىزنىڭ كىچىكىمىز ۋە خىزمەتچىمىز بولىدۇ، دېدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: قەۋمنىڭ خىزمەتچىسى قەۋمنىڭ خوجىسى ھېساپلىنىدۇ. ئاللا ئۇنى بەرىكەتلىك قىلسۇن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى سەۋەبىدىن بىزنىڭ ئىچىمىزدىكى ئەڭ ياخشى ۋە قۇرئاننى ئەڭ ئوبدان ئوقۇيدىغان كىشى بولۇپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن ئەلچىلەر مۇكاپات ئېلىپ قايتىپ كەتتى.

فۇزارە قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى

بەنى فۇزارە قەبىلىسىنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن، رەسۇلۇللانىڭ يېنىغا ئۇلاردىن ئەلچىلەر كەلدى. بۇ قەبىلە قەھەتچىلىكتە ئىدى. رەسۇلۇللا ئەلچىلەردىن يۇرتىنىڭ ئەھۋالىنى سورىۋىدى، ئۇلارنىڭ بىرى قوپۇپ: ئى رەسۇلۇللا، يۇرتىمىزدا قەھەتچىلىك بولۇپ، چارۋىلىرىمىز ھالاك بولدى، بالا-چاقىلىرىمىز ئاچ قالدى. رەببىڭگە دۇئا قىلساڭ، يامغۇر بەرسە. رەببىڭ ئالدىدا بىزگە شاپائەت قىلساڭ، رەببىڭ بىزگە قىلغان شاپائىتىڭنى قوبۇل قىلسۇن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئاللا پاكتۇر. قارا سېنى! مەن رەببىمنىڭ ئالدىدا شاپائەت قىلامدىمەن؟ رەببىمىز ئالدىدا كىممۇ شاپائەت قىلالىسۇن؟ ئۇنىڭدىن بولەك ھېچ ئىلاھ يوقتۇر. ئۇ، ئالى ئۇلۇغ زات، ئۇنىڭ ئەرشى ئاسمان-زېمىندىنمۇ چوڭ؛ ئاللا-نىڭ كاتتىلىقى ۋە ئەزىمەتىدىن ئاسمان-زېمىن توگىنىڭ يېڭى چومىدەك غىچىرلايدۇ (يۈكنىڭ ئېغىرلىقىدىن)، دېدى. ئاندىن مۇنبەرگە چىقىپ ئاللاغا دۇئا قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئاللا چوڭ رەھمەت قىلىپ،

ئۇلارنىڭ يۇرتىغا مول يامغۇر ياغدۇرۇپ بەردى.

بەنى ئەسەد قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا بەنى ئەسەد قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى كەلدى، بۇلارنىڭ ئىچىدە زىرار ئىبنى ئەزۋەر ۋە كېيىن پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلغان تولەيھە ئىبنى ئابدۇللالار بار ئىدى. ئۇلار مۇسۇلمان بولۇپ: ئى رەسۇلۇللا، بىز بۇ قەھەتچىلىك يىلىدا قاراڭغۇ كېچىلەردە يول يۈرۈپ كەلدۇق، بىزگە كىشى ئەۋەتمىدىڭ، دېدى. ئاللا بۇ توغرىدا قۇرئاندىكى مۇنۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: "ئۇلار مۇسۇلمان بولغانلىقى بىلەن ساڭا مىننەت قىلىدۇ. سەن ئۇلارغا: سىلەر مۇسۇلمان بولغانلىقىڭلارنى ماڭا مىننەت قىلماڭلار، بولمىسا، ئاللا سىلەرنى ئىمانغا ھىدايەت قىلغانلىقى ئۈچۈن سىلەرگە مىننەت قىلىدۇ، ئەگەر سىلەر راستچىل بولساڭلار، دېگىن." (سۈرە ھوجۇرات، 17 ـ ئايەت) ئۇلار رەسۇلۇللادىن جاھىلىيەت زامانىدا ئۇزلىرىنىڭ قۇشلارنىڭ ئۇچۇشىغا قاراپ پال بېقىش، كاھىنلىق قىلىش، شېغىل تاشلار بىلەن پال سېلىش ئىشلىرىنىڭ ھوكمىنى سورىۋىدى، رەسۇلۇللا بۇلارنىڭ ھەممىسىنى مەنئى قىلدى. ئاندىن ئۇلار پال بېقىش ھەققىدە سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇنى بىر پەيغەمبەر بىلەتتى، ئۇنى شۇ پەيغەمبەرنىڭ ئىلمىدەك ئىلمى بار ئادەملا بىلىدۇ، باشقىلىرى بىلمەيدۇ، دېدى. ئۇلار بىرقانچە كۈن تۇرۇپ دىنىي مەسىلىلەرنى ئۆگەنگەندىن كېيىن مۇكاپات ئېلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن خوشلىشىپ يۇرتىغا قايتىشتى.

AltunOq

بەنى ئۇزرە ئەلچىلىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بەنى ئۇزرە، بەنى ئەلى، بەنى مورره ۋە يەمەندىكى خەۋلان قەبىلىسىنىڭ ئەلچىلىرى كەلدى. رەسۇلۇللا ئۇلارنى ۋەدىگە ۋاپا قىلىشقا، ئامانەتكە خىيانەت قىلماسلىققا، ھەقەمسايىلەرگە ياخشى خوشنىدارچىلىق قىلىشقا بۇيرۇدى ۋە زۇلۇم قىلغان كىشىنىڭ زۇلمى قىيامەت كۈنى ئۇنىڭغا قاراڭغۇ زۇلمەت بولىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، زۇلۇم قىلماسلىققا بۇيرۇدى.

بەنى مۇھارىب ئەلچىلىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بەنى مۇھارىب ئەلچىلىرى كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوكازدا قەبىلىلەرنى ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلغان چاغدا، ئۇلار قاتتىق رەت قىلغان ئىدى. مۇسۇلمانلارنىڭ ئەشەددى دۈشمىنى بولغان بەنى مۇھارىب ئەرەپلىرىگە ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلدۇرۇپ، ئۇلارنى رەسۇلۇللانىڭ ئالدىغا بويسۇنغان ھالدا كەلتۈرگەن ئاللانىڭ مەرھەمىتى نېمە دېگەن چوڭ ـ ھە!

غەسسان ئەلچىلىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا غەسسان، سەلامان، بەنى ئەبس، نەخە ئەرەپلىرىنىڭ ئەلچىلىرى كەلدى. رەسۇلۇللا بۇ ئەلچىلەرنى ئاللا ئۇنىڭغا بەخش ئەتكەن تەبىي خۇشخۇيلۇق ۋە گۈزەل

ئەخلاق بىلەن قارشى ئالدى. ئۇلارغا ئۇلار رازى بولغىدەك مۇكاپاتلارنى بەردى. قايتىپ بىرىپ خەلقلىرىگە ئۇگەتسۇن دەپ، ئۇلارغا ئىماندىن ۋە شەرىئەت ئەھكاملىرىدىن تەلىم بەردى. بۇ ئەلچىلەر قىر ئەرەپلىرىنىڭ ئارىسىدا ئىسلام دىنىنىڭ تارقىلىشىدا چوڭ ۋاستە بولدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ئىبراھىمنىڭ ۋاپات بولۇشى

مۇشۇ يىلى (10 ـ يىلى) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ئىبراھىم ۋاپات بولدى. مەرھۇم ئاسترونوم مەھمۇد پاشانىڭ ئېنىقلىشىچە، ئىبراھىم ھىجرىيىنىڭ 10 ـ يىلى شەۋۋال ئېيىنىڭ 29 ـ كۇنى (مىلادىنىڭ 632 ـ يىلى 1 ـ ئاينىڭ 27 ـ كۇنى) ۋاپات بولغان.

ھىجرىيىنىڭ 11 ـ يىلى

قوشۇن ئەۋەتىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇشۇ يىلى سەپەر ئېيىنىڭ ئاخىرىدا بىر بولۇم قوشۇن ئۇيۇشتۇرۇپ، ئۇنى ئۇسامە ئىبنى زەيدنىڭ باشچىلىقىدا رۇملۇقلار بىلەن ئۇرۇشۇش ئۇچۇن ئوبنا دىگەن يەرگە ئەۋەتتى. ئىلگىرى ئۇسامەنىڭ ئاتىسى زەيىد مۇشۇ يەردە شەھىت بولغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇسامەگە: سەن ئاتاڭ شەھىت قىلىنغان جايغا ئاتلىنىپ بىرىپ دۇشمەننى تارمار قىلغىن! سىنى بۇ قوشۇنغا سەردار قىلىپ تەيىنلىدىم. ئوبنا ئاھالىسىگە سەھەردە ھۇجۇم قىل، ئۇلارنىڭ ماكانلىرىنى كويدۇرۇپ تاشلا! دۇشمەن خەۋەردار

بولۇپ قالماسلىغى ئۇچۇن تېز ماڭ. ئاللا ساڭا غەلىبە ئاتا قىلسا، دۈشمەن يېرىدە كوپ تۇرما، يول باشلىغۇچىلارنى ھەمرا قىلىۋال، چارلىغۇچىلارنى، چاپاۋۇللارنى ئالدىدا ماڭغۇز، دىدى. بۇ قوشۇندا ئەبۇبەكرى، ئومەر، ئەبۇ ئۇبەيدە ۋە سەئىدگە ئوخشاش مۇھاجىر ۋە ئەنسارلارنىڭ چوڭلىرىمۇ بار ئىدى. رەسۇلۇللا ئەلەمنى ئۇسامەگە تۇتقۇزۇپ: بىسمىللا دەپ، ئاللانىڭ يولىدا غازات قىلغىن، ئاللانى ئىنكار قىلغانلار بىلەن ئۇرۇشقىن، دىدى. مۇھاجىرلارنىڭ چوڭلىرى بار بىر قوشۇنغا ئون يەتتە ياشلىق ئۇسامەدەك بىر يىگىتنى سەردار قىلىپ تەيىنلىگەنلىگىگە بىر قىسىم كىشىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئەيىپلىدى. رەسۇلۇللا ئۇلارنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ، ناھايىتى خاپا بولۇپ چىقىپ مۇنداق دىدى: ئى جامائەت، مېنىڭ ئۇسامەنى سەردار قىلىپ تەيىنلىگەنلىگىمگە بەزىلىرىڭلارنىڭ نارازى بولغانلىغى مەلۇم. ئۇسامە توغرىلىق ماڭا تەنە قىلىپسىلەر، ئۇنىڭ ئاتىسىنى سەردار قىلىپ تەيىنلىگەن ۋاقتىمدىمۇ ماڭا تەنە قىلغان ئىدىڭلار. ئاللاغا قەسەمكى، ئۇسامەنىڭ ئاتىسىنىڭ سەردارلىققا لايىق بولغىنىدەك، ئۇسامەمۇ سەردارلىققا لايىق. ئۇسامە بىلەن ئۇنىڭ ئاتىسى ماڭا ئەڭ سويۇملۇك كىشىلەر، ئۇلارنى ئەڭ ياخشى دەپ ئويلايمەن. ئۇسامەگە ياخشى مۇناسىۋەتتە بولۇش توغرىسىدىكى ۋەسىيىتىمنى قوبۇل قىلىڭلار. ئۇ سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى ياخشى ئادەملەرنىڭ بىرى، دىدى. بۇ قوشۇن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھايات ۋاقتىدا ئاتلىنىشقا مۇۋەپپەق بولالمىدى، چۈنكى رەسۇلۇللانىڭ كېسەل بولۇشى بىلەنلا ئاللا ئۇنى ئوز دەرگاھىغا ئىختىيار قىلدى. خۇدا خالىسا، بۇ قوشۇننىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن ئاتلانغانلىغىنى «سىيرەتۇلخۇلەفا» («خەلىپىلەرنىڭ تەرجىمىھالى») نامىلىق

كىتاۋىمىزدا بايان قىلىمىز.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كېسەل بولۇشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرنى ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلىشتىن ئىبارەت ئاللا تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئادا قىلغان ۋە بۇ ئارقىلىق ئاللا ئۇنىڭ ئۇممىتىنى ھىدايەت قىلغاندىن كېيىن، ئاللا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆز دەرگاھىدا بولۇشقا ئىختىيار قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر قېتىم مۇنبەردە ئولتۇرۇپ: ئاللا بىر بەندىسىگە بۇ دۇنيادا قېلىش ياكى ئۇ دۇنياغا كېتىشنىڭ بىرىنى خالاش ئىختىيارىنى بەردى، بۇ بەندە ئۇ دۇنياغا كېتىشنى ئىختىيار قىلدى، دېدى. ئەبۇبەكرى بۇ سۆزنى ئاڭلاپ يىغلاپ كېتىپ: ئى رەسۇلۇللا، ئاتا - ئانىمىز ساڭا پىدا بولسۇن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مەن ئەبۇبەكرىنىڭ سوھبىتىگە ئوخشاش ھېچ سوھبەت كۆرمىدىم، مەن ئۇنىڭدىن كۆپ خۇرسەن. ئەگەر مەن دوست تۇتىدىغان بولسام، ئەبۇبەكرىنى دوست تۇتاتتىم. لېكىن ئىسلام قېرىنداشلىقى كۆپايە قىلىدۇ. مەسچىتكە ئېچىلغان ئىشىكلەر①دىن ئەبۇبەكرىنىڭ ئىشىكىدىن باشقىسىنىڭ ھەممىسى تاقىۋېتىلسۇن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كېسىلى ھىجرىيىنىڭ 11 - يىلى سەپەر ئېيىنىڭ باشلىرىدا مەيمۇنەنىڭ ئۆيىدە باشلىنىپ، ئون ئۈچ كۈن سوزۇلدى. بۇ جەرياندا رەسۇلۇللا ئاياللىرىنىڭ ئۆيلىرىگە يۆتكىلىپ تۇردى ۋە كېسىلى ئېغىر-

---

① بەزى ساھابىلەرنىڭ ئۆيلىرى مەسچىتكە تۇتىشىپ كەتكەچكە، ئۇلار ئۇدۇل مەسچىتكە چىقىدىغان ئىشىك ئېچىۋېلىشقان ئىدى.

AltunOq

لاشقاندا، ئائىشە سىددىقنىڭ ئۆيىدە بولۇشقا ئاياللىرىدىن رۇخسەت سورىدى، ئائىشەنىڭ ئۆيىگە يوتكەلگەندە ئاغرىق كۈچەيدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۈستۈمگە ئاغزى ئېچىلمىغان يەتتە تۇلۇمدىن سۇ قۇيۇڭلار، كىشىلەرگە ۋەسىيەت قىلاي، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەشتەكتە ئولتۇرغۇزۇلۇپ، بەدىنىگە بولدى دەپ قولى بىلەن ئىشارەت قىلغانغا قەدەر سۇ قۇيۇلدى؛ كېيىمىنىڭ ئۈستىدىن تۇتسا قولغا بىلىنىپ تۇرىدىغان قىزىتمىنى پەسەيتىش ئۈچۈن سۇ قۇيۇلغان ئىدى.

ئەبۇبەكرىنىڭ نامازدا ئىمام بولۇشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا نامازغا چىقىش قىيىن بولغاچقا، ئۇ ئەبۇبەكرىنى جامائەتكە ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇدى. بۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەبۇبەكرىنى ئۆزىنىڭ خەلىپىسى (ئورۇنباسارى) قىلىشنى ماقۇل كورگەنلىكى ئىدى. ئەنسارلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاغرىقى كۈچەيگەنلىكىنى بىلىپ، مەسچىتنىڭ ئەتراپىنى ئايلىنىپ يۈرۈشتى. ئابباس پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كىرىپ، ئەنسارلارنىڭ ئەندىشىسىنى بىلدۈردى. ئەلى بىلەن فەزلى رەسۇلۇللانى قولتۇقلاپ ماڭدى. ئابباس ئۇلارنىڭ ئالدىدا ماڭدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بېشى تېڭىلغان ئىدى. ئۇ مېڭىپ بېرىپ مۇنبەرنىڭ تۆۋەنكى باسقۇچىدا ئولتۇردى. كىشىلەر ئۇنىڭغا ھورمەت بىلدۈرۈپ ئورۇنلىرىدىن قوزغالدى. ئۇ ئاللاغا ھەمدۇ ـ سانا ئېيتقاندىن كېيىن مۇنداق دېدى: ”ئى خالايىق! سىلەر پەيغەمبىرىڭلارنىڭ ۋاپات بولۇشىدىن قورقۇۋاتىسىلەر. بۇرۇنقى پەي-

غەمبەرلەر مەڭگۈ ياشىغان ئەمەس، مەنمۇ مەڭگۈ ياشىمايمەن. مەن رەببىمنىڭ دەرگاھىغا بارىمەن، سىلەرمۇ كەينىمدىن بارىسىلەر. مەندىن كېيىن سىلەرنىڭ دەسلەپكى مۇھاجىرلارغا ياخشى مۇئامىلىدە بولۇشۇڭلارنى تەۋسىيە قىلىمەن، مۇھاجىرلارنىڭمۇ ئۆزئارا بىر بىرىگە ياخشى مۇئامىلىدە بولۇشىنى تەۋسىيە قىلىمەن. ئاللا قۇرئاندىكى ۋەلئەسىر سۈرىسىدە مۇنداق دەيدۇ: ’زامان بىلەن قەسەمكى، پۈتكۈل ئىنسان زىيان ئىچىدىدۇر، پەقەت ئىمان ئېيتقان، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان، بىر بىرىگە ھەقنى تەۋسىيە قىلىشقان، بىر بىرىگە سەۋرىلىك بولۇشنى تەۋسىيە قىلىشقان كىشىلەرلا بۇنىڭدىن مۇستەسنادۇر.‘ ھەممە ئىش ئاللانىڭ ئىزنى بىلەن بولىدۇ. ھېچ ئىشقا ئالدىراقسانلىق قىلماڭلار، ئاللا ئىنسانلاردەك ئالدىراڭغۇ ئەمەس. ئاللاغا ئۇرۇش ئاچقان ئادەم مەغلۇپ بولىدۇ، ئاللانى ئالدىماقچى بولغان ئادەم ئۆزى ئالدىنىپ قالىدۇ. ’ئەگەر سىلەر ھاكىمىيەت يۈرگۈزسەڭلار، زېمىندا يامان ئىش قىلامسىلەر ۋە تۇغقانچىلىق مۇناسىۋىتىڭلارنى ئۈزۈپ قويامسىلەر؟‘ (سۈرە مۇھەممەد، 22 ـ ئايەت) سىلەر مۇھاجىر ئەنسارلارغا ياخشى مۇئامىلىدە بولۇڭلار، چۈنكى ئەنسارلار سىلەر مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ كېلىشتىن بۇرۇن مەدىنىگە ماكانلىشىپ ئولتۇراقلاشقان ۋە سەمىمىلىك بىلەن ئىمان ئېيتقان. ئەنسارلارغا ياخشىلىق قىلىڭلار، ئەنسارلار سىلەرنى مەھسۇلاتلىرىغا شېرىك قىلدى، ئۆيلىرىگە قوبۇل قىلدى، ئۆزلىرى مۇھتاج تۇرۇقلۇق، ئۆز نەپسىلىرىدىن كېچىپ، سىلەرگە كېرەكلىك نەرسىلەرنى بەردى. مۇھاجىرلاردىن بىر كىشى ئەنسارلارغا ۋالى بولىدىغان بولسا، ئەنسارلارنىڭ كەمچىلىك ۋە خاتالىقلىرىنى كەچۈرسۇن، ئۇلاردىن ئۈستۈن بولۇۋالمىسۇن. مەن سىلەر-

دىن بۇرۇن كېتمەن، سىلەرمۇ مېنىڭ ئارقامدىن بارسىلەر، سىلەر بىلەن جەننەتتە كورۇشىمىز. كىمكى ئاخىرەتتە جەننەتكە كىرىشنى خالايدىكەن، ئۇ تىلىنى ۋە قولىنى يامانلىقتىن تارتسۇن.» رەبىئۇل ئەۋۋەل ئېيىنىڭ 13 ـ كۈنى (دۈشەنبە كۈنى) ئەبۇبەكرى مۇسۇلمانلارغا ئىمام بولۇپ بامدات نامىزىنى ئوقۇۋاتقاندا، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئائىشەنىڭ هوجرىسىدىكى پەردىنى ئېچىپ، ئۇلارغا قاراپ تەبەسسۇم قىلدى. ئەبۇبەكرى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنى نامازغا چىقتى دەپ ئويلاپ، ئارقىسىدىكى سەپكە چېكىندى. مۇسۇلمانلار نامازدا تۇرۇپ پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنى كورۇپ، خوشاللىقتىن پاتىپاراق بولۇش ئالدىدا تۇرغاندا، رەسۇلۇللا قولى بىلەن ئۇلارغا نامىزنى ئوتەۋېرىشكە ئىشارەت قىلدى، ئاندىن هوجرىسىغا كىرىپ پەردىنى يېپىۋەتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ ۋاپات بولۇشى

شۇ كۈنى تېخى چۈش بولماي تۇرۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بۇ دۇنيا بىلەن خوشلىشىپ، ئاللانىڭ دەرگاهىغا سەپەر قىلدى. بۇ هىجرىيىنىڭ 11 ـ يىلى رەبىئۇل ئەۋۋەل ئېيىنىڭ 13 ـ كۈنى دۈشەنبە ئىدى (مىلادىنىڭ 632 ـ يىلى 6 ـ ئاينىڭ 8 ـ كۈنىگە توغرا كېلىدۇ). پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ يېشى قەمەرىيە يىلى هېساۋىدا تولۇق 63 ياش 3 كۈن، شەمسىيە يىلى هېساۋىدا 61 ياش 84 كۈن ئىدى.

بۇ چاغدا ئەبۇبەكرى يوق ئىدى، ئۇ بەنى هارىس ئىبنى خەزرەج جەمەتىنىڭ جايلىرى بولغان سۇنهى دىگەن مەهەللىدە ئولتۇرۇشلۇق خوتۇنى، خارىجە ئىبنى زەيدنىڭ قىزى هەبىبەنى يوقلاشقا كەتكەن

ئىدى. ئۆمەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلدى دىگەنلەرگە قىلىچىنى سۇغۇرۇپ تەھدىت سېلىپ: مۇسا پەيغەمبەر ئاللانىڭ ھوزۇرىغا بېرىپ، خەلقىدىن قىرق كۈن ئايرىلىپ تۇرغاندەك، رەسۇلۇللامۇ ئاللانىڭ دەرگاھىغا كەتتى. ئەزبىرايى خۇدا، چوقۇم ئۈمىت قىلىمەنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قايتىپ كېلىپ، شۇنداق سوز-چوچەكلەرنى تارقاتقانلارنىڭ پۇت-قوللىرىنى كېسىپ تاشلايدۇ، دىدى. ئەبۇبەكرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن خەۋەر تېپىپ كېلىپ، ئائىشەنىڭ ئويىگە كىردى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈزىنى ئېچىپ تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ سويدى ۋە يىغلىدى ھەمدە: ئاللا بىلەن قەسەمكى، ساڭا ئاللانىڭ رەھمىتى بولسۇن. ئى رەسۇلۇللا، ئاتا-ئانام ساڭا پىدا بولسۇن. سەن ھايات ۋاقتىڭدىمۇ، ئولگەندىمۇ نىمە دىگەن خۇشبۇي. ئاللا ساڭا ئىككىنچى قېتىم ئولۇم بەرمىسۇن، دىدى. ئاندىن تاشقىرى چىقىپ ئاللاغا ھەمدۇ-سانا ئېيتقاندىن كېيىن: كىمكى مۇھەممەدگە ئىبادەت قىلىمەن دەيدىكەن، مۇھەممەد ئۇلدى، كىمكى ئاللاغا ئىبادەت قىلىمەن دەيدىكەن، ئاللا تىرىكتۇر، ئۇ ھەرگىز ئولمەيدۇ دەپ، ئاللانىڭ قۇرئاندىكى مۇنۇ سوزلىرىنى ئوقىدى: ”سەنمۇ (رەسۇلۇللانى دىمەكچى. — ت) چوقۇم ئولىسەن، ئۇلارمۇ ئولىدۇ.“ (سۇرە زۇمەر، 30-ئايەت) ”مۇھەممەد بولسا بىر پەيغەمبەر، ئۇنىڭدىن ئىلگىرىمۇ كوپ پەيغەمبەرلەر كېلىپ كەتتى. ئەگەر ئۇ ئولسە ياكى ئولتۈرۈلسە، ئارقاڭلارغا يېنىۋالامسىلەر؟ ئارقىغا يېنىۋالغانلارنىڭ ئاللاغا ھىچ زىيىنى يوق. شۇكرى قىلغۇچىلارنى ئاللا مۇكاپاتلايدۇ.“ (سۇرە ئال ئىمران، 143-ئايەت) ئۆمەر: بۇ ئايەتنى گويا بۇرۇن ئاڭلىمىغاندەك ۋە ئەبۇبەكرىدىن يېڭىلا ئاڭلىغاندەك بولدۇم، دىدى. تاكى مۇسۇلمانلار خەلىپە تەيىنلەپ چىققانغا قەدەر، پەيغەمبەر ئەلەي-

ھەسسالام دۈشەنبە، سەيشەنبە كۈنلىرى ۋە چارشەنبە كېچىسى دەپنە قىلىنماي ئۆيىدە تۇردى، ئاندىن كېيىن يۇيۇلۇپ دەپنە قىلىندى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب يۇدى، ئۇنىڭغا ئاbbاس، ئاببا سنىڭ ئىككى ئوغلى فەزلى ۋە قۇسەملەر، ئۇسامە ئىبنى زەيد، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئازات گەردىسى شۇقران ياردەملەشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈچ قەۋەت كىيىم بىلەن كېپەنلەندى، بۇ كېپەنلىكلەر ئىچىدە كوينەك ۋە سەللە يوق ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يۇيۇلۇپ ۋە كېپەنلىنىپ بولۇنغاندىن كېيىن، ئۆيىدىكى كارۋىتىنىڭ ئۈستىدە ياتقۇزۇپ قويۇلدى. كىشىلەر ئارقىمۇ-ئارقا كىرىپ جىنازە نامىزىنى ئوقىدى، ئۇلارغا ھېچكىم ئىمام بولمىدى. ئاندىن ئائىشەنىڭ ھوجرىسىدا رەسۇلۇللا ۋاپات بولغان جايغا لەھەد قېزىلدى. ئەلى، ئەبباس، ئەبباسنىڭ ئوغۇللىرى فەزلى، قۇسەملەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى لەھەتكە قويدى، قەۋرىگە بىلال سۇ سەپتى. قەۋرە زېمىندىن بىر غېرىچچە كۆتىرىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولدى، لېكىن ئۇ مۇسۇلمانلارغا ھەممىنىڭ مەدھىيىسىگە سازاۋەر ھېكمەتلىك ئاللا تەرىپىدىن نازىل بولغان، چېك تۇتسا ھېچ نەرسە زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان، ھېچقاچانداق يالغان، توھمەتلەر تەسىر قىلمايدىغان قۇرئاننى قويۇپ كەتتى؛ ئاللا ئىسلام دىنىنى كامالەتكە يەتكۈزۈپ ۋەدىسىنى ئىشقا ئاشۇرغاندا قەدەر، ئىسلام دىنىنى يېشىپ بېرىدىغان، مەملىكەتلەرنى فەتھى قىلىشنى داۋاملاشتۇرىدىغان ۋە ھەققانىي ئىسلام دىنىنىڭ قۇياشىنى ئاشكارىلايدىغان ھۆرمەتلىك ياخشى ساھابىلىرىنى قويۇپ كەتتى. ئاللا ۋەدىسىنى ئىشقا ئاشۇردى. ئاللادىن بىزنى ئۇزىنىڭ بۇ چوڭ مەرھەمىتى ۋە ئۇلۇغ نېمىتىنىڭ شۈكرانىسىنى ئادا قىلىشقا مۇۋەپپەق

قىلىشنى تىلەيمىز.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈپەتلىرى ۋە گۈزەل ئەخلاقلىرى

ئاللا پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئۇنىڭدىن بۇرۇنمۇ ۋە كېيىنمۇ ھېچكىمگە بەرمىگەن دۇنيانىڭ ۋە ئاخىرەتنىڭ كامالەتلىرىنى ئاتا قىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىزىدىن مېڭىپ، دۇنيادا ماختىلىشقا ۋە ئاخىرەتتە ساۋاپقا ئىگە بولۇشىمىز ئۈچۈن، بۇ باپتا① پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ چىرايلىق سۈپەتلىرى ۋە گۈزەل ئەخلاقلىرىدىن بىر قىسمىنى نەمۇنە سۈپىتىدە بايان قىلىپ ئوتتۇرىغا قويۇشنى زۆرۈر ھېساپلايمىز.

ئاللا ماڭا ۋە ساڭا ھىدايەت ئاتا قىلىپ، بىزنى توغرا يولغا باشلىسۇن. ئىنساندا بولىدىغان ئۇلۇغلۇق ۋە كامالەت خىسلەتلىرى ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: بىرىنچىسى، دۇنيالىق خىسلەتتى زەرۇرىيە بولۇپ، ئۇ ئىنساننىڭ تەبىئىتى ۋە ياشاش زۆرۈرىيىتىنىڭ تەقەززاسىدىن كېلىپ چىقىدۇ؛ ئىككىنچىسى بولسا دىنىي خىسلەتتى كەسبىيە بولۇپ، بۇنىڭغا ئىگە بولغانلار ماختاشقا سازاۋەر بولىدۇ ۋە ئاللاغا يېقىن بولىدۇ. دۇنيالىق خىسلەتتى زورۇرىيە كەسبىي بولمايدۇ، ئۇ ئىنساننىڭ ئىختىيارىغىمۇ باغلىق ئەمەس. مەسىلەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يارىتىلىشتىكى تەبىي كامالىتى، چىرايىدىكى گۈزەللىكى،

---

① بۇ باپنىڭ كۆپىنچە مەزمۇنى قازى ئىيازنىڭ «شىفا» ناملىق كىتاۋىدىن قىسقارتىپ ئېلىندى.

ئەقلىي قۇۋۋىتى، چۈشەنچىسىنىڭ دۇرۇسلۇغى، تىلىنىڭ پاساھەتلىك-لىگى، تۇيغۇ-سېزىم ۋە ئەزالىرىنىڭ كۈچلۈكلىگى. ھەركىتىنىڭ موتىدىللىگى، نەسىبىنىڭ ئېسىللىگى، قەۋمى ۋە يۇرتىنىڭ ئۈستۈن-لۈگى قاتارلىق خىسلەتلەر بولۇپ، ياشاش زورۇرىيىتى تەقەززا قىلىدىغان غىزا، ئۇيقۇ، كىيىم-كېچەك، تۇرالغۇ جاي، مال-مۈلۈك ۋە ئابروي قاتارلىق خىسلەتلەرمۇ شۇنىڭغا ياتىدۇ؛ دىن، ئىلىم، مۇلايىملىق، سەۋرى، شۈكۈر، ئادالەت، ھەقىقانىلىق، تاماسىزلىق، كەمتەرلىك، ئەپۇچانلىق، ئىپپەت، سېخىلىق، شىجائەت، ھايا، ئادەم-گەرچىلىك، كەم سوزلۈك، تەمكىنلىك، ئېغىر-بېسىقلىق، مېھرى-شەپ-قەت، چىرايلىق خۇلىق، گۈزەل مۇئامىلە قاتارلىق يۈكسەك ئەخلاق-ئەدەپلەرنىڭ ھەممىسى ئاخىرەتلىك خىسلىتى كەسبىيە دائىرىسىگە كىرىدۇ، ئۇلار گۈزەل ئەخلاق دەپ ئاتىلىدۇ. تەبىي بولىدىغان غەيرى كەسبىي كامالەت خىسلەتلىرىگە نەزەر تاشلايدىغان بولساڭ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋۇجۇدىدا ئۇلارنىڭ ھەممىسى تولۇق تېپىلىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ چىراي-شەكلىنىڭ گۈزەللىگى، بەدەن قۇرۇلۇشى ۋە ئەزالىرىنىڭ راۋرۇسلۇغى ھەقىقىدىكى راۋايەت-لەردە مۇنداق تەسۋىرلىنىدۇ:

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رەڭگى ئاق، نۇرانە؛ كوزلىرى چوڭ، قارىچۇقلىرى قاپ-قارا، ئېقى قىزغۇچراق، كىرپىكلىرى قويۇق، قاشلىرى ئۇزۇن، ئىنچىكە؛ بۇرنى ئۇزۇنچاقراق ۋە قاڭشالىقراق، ئۇچى سەل ئېگىلگەن؛ چىشى ئاق ۋە ئاراشراق؛ كەڭ پېشانىلىك، يۇمۇلاق يۈزلۈك، قويۇق ساقاللىق، كەڭ كوكرەكلىك، غوللۇق، ئۇستىخانلىق، بىلەكلىرى ئۇزۇن، پۇت-قوللىرىنىڭ ئالقانلىرى كەڭ؛

ئوتتۇرا بويى، بەدىنى چىڭ ۋە تۈكلۈكرەك ئىدى، مەيدىسىدە تۆۋەنگە سوزۇلغان يۇمران تۈكلەر بار ئىدى؛ كۈلسە چىشلىرى چاقماقتەك ۋە مولدۇردەك پاقىراپ كېتەتتى؛ سۆزلىسە چىشلىرىنىڭ ئارىسىدىن نۇر چىقىۋاتقاندەك بىلىنەتتى؛ بويىنى كېلىشكەن ئىدى. بەرا ئىبنى ئازىب: قارا چېچى قۇلىقىنى يېپىپ تۇرغان، قىزىل تونلۇق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن چىرايلىقراق ئادەمنى كۆرگىنىم يوق، دېگەن. ئەبۇھۇرەيرە: رەسۇلۇللادىن چىرايلىقراق ئادەمنى كۆرگىنىم يوق، قۇياش گويا ئۇنىڭ يۈزىدە ئاققاندەك بىلىنەتتى، كۈلگەن چېغىدا يۈزىنىڭ شولىسى تاملارغا چۈشۈپ تۇراتتى، دېگەن. ئەبۇھالەنىڭ ھەدىسىدە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈزى ئون تۆت كۈنلۈك تولۇن ئايدەك نۇرلىنىپ تۇراتتى، دېيىلگەن. ئەلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئاخىرقى سۈپەتلىشىدە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەسلەپ قارىغان ئادەمگە سۈرلۈك كۆرۈنەتتى، ئۇنىڭ بىلەن ئارىلىشىپ تونۇشقاندىن كېيىن سۆيۈملۈك تۇيۇلاتتى، دېگەن. ئەلى يەنە سۈپەتلەپ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدەك ئادەمنى بۇرۇنمۇ ۋە كېيىنمۇ كۆرمىدىم، دېگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پاكىزلىكى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى پاكىزلىكتە، خۇشبۇيلۇقتا، پاسكىنىچىلىقتىن ۋە نىجاسەتلەردىن يىراقلىقتا ئالاھىدە خۇسۇسىيەتلەرگە ئىگە قىلىنغان ئىدىكى، بۇ خۇسۇسىيەتلەر ئۇنىڭدىن باشقا كىشىدە تېپىلمايتتى. ئاللا يەنە ئۇنى شەرىئەتنىڭ پاكىزلىكى بىلەن تېخىمۇ مۇكەممەللەشتۈرگەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئىسلام دىنى پاكىزلىك ئاساسىغا قۇرۇلغان، دېگەن. ئەنەس: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىكى خۇشبۇيلۇق مەن پۇرىغان ئەنبەرنىڭ، ئىپارنىڭ ۋە باشقا نەرسىلەرنىڭ پۇراقلىرىدىنمۇ ئارتۇق ئىدى، دېگەن. جابىر: پەيغەمبەر ئەلەيھىس-

سالام مەگزىمنى سىلاپ قويۇۋېدى، ئۇنىڭ قولىنى گويا ئەتتار (ئەتىر ساتقۇچى)نىڭ قۇتىسىدىن چىققاندەك سوغاق ۋە خۇشبۇي ھىس قىلدىم، دىگەن. باشقىلارنىڭ ئېيتىشىغا قارىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەيلى خۇشبۇي نەرسىلەرنى ئىستىمال قىلسۇن ياكى ئىستىمال قىلمىسۇن، ئۇنىڭ بىلەن قول ئېلىشىپ كورۇشكەنلا ئادەمنىڭ قولىدىن كەچكىچە خۇشبۇيلۇق كەتمەيتتى. ئۇ بىرەر كىچىك بالىنىڭ بېشىنى سىلاپ قويىغان بولسا، ئۇ بالا خۇشبۇيلۇغى بىلەن باشقا بالىلاردىن پەرقلىنىپ تۇراتتى. ئىمام بۇخارى چوڭ تارىخىدا جابىردىن رىۋايەت قىلىشىچە، بىرەر ئادەم رەسۇلۇللانىڭ ئارقىسىدىن ماڭسا، ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خۇشبۇيلۇغىدىن بۇ يولدا رەسۇلۇللانىڭ ماڭغانلىغىنى بىلەتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەقلىنىڭ كاملىلىغى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەقلىنىڭ كاملىلىغى، زېھنىنىڭ ئۆتكۈرلۈگى، سېزىملىرىنىڭ كۈچلۈكلۈگى، تىلىنىڭ ئۆتكۈرلۈگى، ھەركەتلىرىنىڭ نورماللىغى ۋە ئەخلاقىنىڭ گۈزەللىگىگە قارىغاندا، ئۇنىڭ ئەڭ ئەقىللىق، ئەڭ ھوشيار ئادەم ئىكەنلىگىدە شەك يوق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇرۇن ئوقۇمىغان، مەشق قىلمىغان، كىتاپلارنى كور-مىگەن تۇرۇقلۇق، خەلققە شۇنچە ئىلىملەرنى ئۆگىتىش ۋە شەرىئەتنى بەرپا قىلىشتىن تاشقىرى، ئۇنىڭ خەلقنىڭ ئىچكى-تاشقى ئىشلىرىنى باشقۇرۇشى، ئامىمىغا قوللانغان سىياستى، ئاجايىپ ئەخلاقى ۋە گۈزەل تۇرمۇش ئۇسۇللىرىغا قارىغاندىمۇ، ئۇنىڭ ئەقلىنىڭ كامىللى-غىنى، چۈشەنچىسىنىڭ چوڭقۇرلۇغىنى ئاسانلا بىلىۋالغىلى بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدىكى چېغىدا، خۇددى ئالدىدىكى نەرسىنى كورگەندەك، ئارقىسىدىكى نەرسىنىمۇ كورەتتى. ئالىلانىڭ

قۇرئاندىكى "ئاللا نامازغا تۇرغان ۋاقتىڭدىكى ھەركەتلىرىڭنىمۇ كورۇپ تۇرىدۇ" (سۈرە شۇئەرا، 219 ـ ئايەت) دىگەن سوزى شۇ مەنىدە چۈشەندۈرۈلگەن. ئائىشە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كوزى قاراڭغۇدىمۇ خۇددى يورۇقتا كورگەندەك كورەتتى. ھۆكەردىكى ئۇن بىر يۇلتۇزنى سانىيالايتتى، دىگەن. رىۋايەتلەردە ئېيتىلىشىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوز زامانىنىڭ پەھلىۋانى ھىساپلانغان رەكانەنى يىقىتقان ۋە ئۇنى ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلغان. ئەبۇھۇ- رەيرە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن تىز ماڭىدىغان ئادەمنى كور- مىدىم. ئۇ ماڭسا، كىشىگە ئۇنىڭغا يەر قاتلىنىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى، بىز مۇشەققەت بىلەن ماڭساق، ئۇ پەسەنت قىلماي ماڭاتتى؛ كۇلسە تەبەسسۇم بىلەن كۇلەتتى، ماڭسا گويا ئىگىزدىن چۈشۈۋاتقاندەك سالماقلىق بىلەن ماڭاتتى، دىگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلىنىڭ پاساھەتلىكلىگى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلى يۇكسەك دەرىجىدە پاساھەتلىك ۋە چوڭقۇر مەنىلىك ئىدى. سوزى تەبىي، راۋان، ئۇسلۇبى گۈزەل، ئىخچام، جۈملىلىرى ئېنىق، چۈشىنىشلىك ۋە تولۇق، توغرا، مەزمۇنلۇق، تەكەللۇپسىز، قىسقا، مەنىلىك ئىدى. رەسۇلۇللا ھىكمەتلىك سوزلەرنى ۋە ئەرەپ تىلى لەھجىلىرىنى بىلىش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە ئىدى. ھەربىر خەلققە شۇ خەلقنىڭ تىلى، شىۋىسى، ئۇسلۇبى ۋە سوزىنىڭ پاساھىتى بويىچە سوزلەيتتى، ھەتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىس- سالامنىڭ نۇرغۇن ساھابىلىرى تۇرلۇك جايلاردا ئۇنىڭدىن ئوز سوزىنىڭ مەنىسىنى شەرھىلەپ بىرىشىنى ۋە يىشىپ بىرىشىنى سورايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىنى ۋە تارىخىنى مۇلاھىزە قىلغان ئادەم بۇ نۇقتىنى ئېنىق چۈشىنىدۇ. ئۇنىڭ قۇرەيش

خەلقىغە قىلغان سوزلىرى ھەزرى مەۋت ۋە يەمەننىڭ پادىشالىرىغا، نەجدنىڭ چوڭلىرىغا قىلغان سوزلىرىدىن پەرقلىق ئىدى، ھەتتا ھەربىر قەبىلىگە سوز قىلغاندا، شۇ قەبىلە ياقتۇرىدىغان ئاتالغۇلارنى ۋە سوز ئۇسلۇبىنى قوللىناتتى. ئۇنىڭ مۇنداق قىلىشتىكى مەقسىدى ئىسلام دىنىنىڭ تەلىماتلىرىنى كىشىلەرگە چۈشىنىشلىك قىلىپ بايان قىلىشتىن ئىبارەت ئىدى.

كىشىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئادەتتىكى سوزلىرىنىڭ ئىخچاملىقى، چوڭقۇر مەنىلىكلىكى ۋە پاساھەتلىكلىكى توغرىسىدا كىتاپلارنى، دىۋانلارنى تۈزۈپ چىقتىشتى، رەسۇلۇللانىڭ ئىبارىلىرى ۋە ئۇلارنىڭ مەنىلىرى شەرھىلەنگەن كىتاپلارنى يېزىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پاساھەت جەھەتتە كامالەتكە يەتكەن سوز-ئىبارىلىرى ئۈچۈن تۆۋەندىكى ئىبارىلەر مىسال بولالايدۇ: "مۇسۇلمانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ جېنى باراۋەردۇر. ئۇلارنىڭ ئەڭ تۆۋىنىمۇ باشقىلىرىنى قوغداش كويىدا بولىدۇ، دۈشمەنلەرگە قارشى ئوزئارا ئوم بولىدۇ." "ئىنسانلارنىڭ ھەممىسى تاغاقنىڭ چىشىدەك باراۋەر." "كىشى سويگەن ئادىمى بىلەن بىللە." "سەن بىرسىگە راۋا كورگەننى ئۇ ساڭا راۋا كورمىسە، ئۇنىڭ بىلەن ھەمسوھبەتتە بولساڭ خەيرىيەت يوق." "كىشىلەر مەدەن كانلىرىغا ئوخشايدۇ." "ئوز قەدىر-قىممىتىنى چۈشەنگەن ئادەم ھالاك بولمايدۇ." "مەسلىھەتكە چاقىرىلغان ئادەم ئىشەنچلىك ئادەم." "سوز قىلىپ ياخشىلىقتا ئىرىشكەن ياكى سۈكۈت قىلىپ ئامان قالغان بەندىگە ئاللا رەھمەت قىلسۇن." "مۇسۇلمان بولساڭ، سالامەت بولىسەن، مۇسۇلمان بولساڭ، ئاللا ئەجرىڭنى ئىككى ھەسسە بېرىدۇ. سىلەرنىڭ ئەڭ ئەخلاقلىق، كەمتەر، دوستلاشتۇرغۇچى ۋە دوستلاشقۇچى بولغانلىرىڭلار قىيامەت

كۈنى ماڭا ئەڭ سۆيۈملۈك ۋە ئەڭ يېقىن بولىدىغانلىرىڭلاردۇر.“ ”ئۇ بىھۇدە سۆزلەيدىغان ياكى ئەرزىمەس نەرسىلەرگە بېخىللىق قىلىدىغان بولۇشى مۇمكىن.“ ”ئىككى يۈزلىمچى ئادەم ئاللانىڭ دەرگاھىدا مەقبۇل ئەمەس.“ شۇنىڭدەك رەسۇلۇللانىڭ بەسمۇنازىرىنى، كۆپ سوئال سوراشنى، مالنى ئىسراپ قىلىشنى، ئانىلارنى قاخشىتىشنى، قىز بالىلارنى تىرىك كۆمۈشنى مەنئى قىلغان سۆزلىرىمۇ ئەڭ پاساھەتلىك، ئەڭ مەنىلىكتۇر. ئۇنىڭ: ”ھەر قانداق يەردە ئاللاغا تەقۋادارلىق قىل. يامانلىق قىلىپ سالساڭ، ئۇنى ياخشىلىق بىلەن يۇيغىن. كىشىلەرگە سىلىق مۇئامىلە قىلغىن. ئىشلارنىڭ ياخشىسى ئوتتۇرا ھال بولغىنىدۇر“، ”دوستۇڭغا تولا يېقىنلىشىپ كەتمە، بولمىسا بىر كۈنى ئۇ سېنىڭ دۈشمىنىڭگە ئايلىنىپ قېلىشى مۇمكىن“، ”زۇلۇم قىلغانلارغا ئۇلارنىڭ قىلغان زۇلمى قىيامەت كۈنى ئۇلارغا قاراڭغۇ زۇلمەت بولىدۇ“ دىگەن سۆزلىرى ۋە ئۇنىڭ بەزى دۇئاسىدىكى: ”ئى ئاللا، شۇنى سورايمەنكى، سەن رەھمىتىڭ بىلەن قەلبىمنى ھىدايەت قىلغايسەن؛ ئىشىمنى تىرىپسىز قىلمىغايسەن؛ تارقاق ئىشلىرىمنى جەملىگەيسەن؛ ئۈمىت قىلغان ئىشلىرىمنى ئەپلەشتۈرگەيسەن؛ ئەمەلىمنى پاك قىلغايسەن؛ ئىشلىرىمنى توغرا يولغا سالغايسەن؛ دوستلۇغۇمنى قايتۇرغايسەن؛ مېنى ھەممە يامانلىقلاردىن ساقلىغايسەن. ئى ئاللا، مەن مۇۋەپپەقىيەتلىك ئۆلۈمنى، شەھىتلەرچە ئۆلۈشنى، بەختىيار ياشاشنى، دۈشمەنلەر ئۈستىدىن غەلىبە قىلىشنى تىلەيمەن“ دىگەن سۆزلىرىمۇ ئەڭ پاساھەتلىك ۋە چوڭقۇر مەنىلىكتۇر.

يۇقۇرقىلاردىن باشقا يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نۇرغۇن كىشىلەر تەرىپىدىن رىۋايەت قىلىنغان سۆزلىرى، نۇتۇقلىرى، خۇتبى-

AltunOq

لىرى، دۇئالىرى ۋە سۇلھىنامىلىرىمۇ پاساھەتلىكتە ئەڭ يۇقۇرى دەرىجىدە تۇرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى ئۇنىڭغا: سەندىنمۇ پاساھەتلىكرەك سوز قىلىدىغان ئادەمنى كورمىدۇق، دىگەندە، ئۇ: قۇرئان مېنىڭ تىلىم يەنى روشەن ئەرەبى تىل بىلەن نازىل بولغان تۇرسا، شۇنداق بولىماي قانىداق بولاتتى؟ دەپ جاۋاپ بەرگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىر قېتىم: مەن قۇرەيش قەبىلىسىدىن كېلىپ چىقتىم، بەنى سەئد ئايمىقىدا ئوستۇم، دىگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سوز-ئىبارىلىرىدە سەھرا سوزىدىكى كۈچلۈكلۈك بىلەن سالماقلىق ۋە شەھەر سوزىدىكى گۈزەللىك بىلەن نەپىسلىك جەم بولغان. ئۇنىڭ ئۇستىگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشلەرنىڭ بىلىش ئىقتىدارى ئاجىزلىق قىلىدىغان ۋەھيى ئارقىلىق ئاللانىڭ مەددىتىگە ۋە قوللىشىغا ئىگە بولغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسىبىنىڭ ئېسىللىكى، يۇرتىنىڭ ئۇلۇغلۇقى ھەممىگە ئايان، ھېچقانىداق دەلىل-پاكىت تەلەپ قىلمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەققى قۇرەيشلەردىن بولۇپ، قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ، ھاشىم جەمەتىنىڭ كوزى، ئەرەپلەرنىڭ ئەڭ ئېسلى، ئاتا-ئانا تەرەپتىن ئەڭ ھورمەتلىكى ئىدى: ئاللا ئۇچۇنمۇ، پەيغەمبەر ئۇچۇنمۇ ئېزىز يۇرت بولغان مەككىلىك ئىدى. بۇ نۇقتىلارنى كىتاپنىڭ باش قىسمىدا يېتەرلىك بايان قىلىپ ئوتتۇق.

ئىنسانىنىڭ ھاياتىغا زورۇر بولغان بەزى نەرسىلەرنىڭ ئاز بولۇشى پەزىلەت ھىساپلىنىدۇ. مەسىلەن، غىزالىنىش ۋە ئۇخلاشنىڭ ئاز بولۇشى شۇ جۈملىگە كىرىدۇ. ئەرەپلەر ۋە ھوكۇمالار ئەزەلدىنلا ئاز غىزالىنىش ۋە ئاز ئۇخلاشنى ماختاپ كەلگەن، كوپ يېيىش ۋە كوپ ئۇخلاشنى ئەيىپلىگەن. چۈنكى كوپ يېيىش، كوپ ئىچىش

ئاچكوزلۇكنى، ھىرىسلىقنى، شەھۋەتپەرەستلىكنى كورستىدۇ، كىشىگە بۇ دۇنيادىمۇ، ئۇ دۇنيادىمۇ زىيان ۋە تۇرلۇك كىسەللەرنى كەلتۇرىدۇ، كىشىنى خامۇش قىلىپ قويىدۇ، ئەقلىنى سۇسلاشتۇرىدۇ؛ ئاز يىيىش بولسا قانائەتچانلىقنى، نەپسكە ئىگە بولۇشنى، شەھۋەتنى يىڭىشنى كورستىدۇ، بەدەننى ساغلاملاشتۇرىدۇ، زىھىننى ئوتكۇرلەشتۇرىدۇ؛ كوپ ئۇخلاش كىشنى ئەزمە، زەئىپ، گومۇش، ھورۇن قىلىپ قويىدۇ، ئىنساننىڭ ئومۇرىنى پايدىسىز زايا قىلىدۇ، دىلنى قاساۋەتلەشتۇرىدۇ (قاتتىقلاشتۇرىدۇ)، غەپلەتتە قالدۇرىدۇ، دىلنى ئولتۇرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاز يەيتتى ۋە ئاز ئۇخلايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاز يىيىشنى تەرغىپ قىلىپ: "ئادەم بالىسى قوساقتىنمۇ يامان قاچىنى تولدۇرغىنى يوق. تويۇش ئۇچۇن بىرقانچە لوقما كۇپايە قىلىدۇ. يىيىش زورۇر بولغاندا، ئۇ ئاشقازاننىڭ ئۇچتىن بىرىنى تاماق ئۇچۇن، ئۇچتىن بىرىنى سۇ ئۇچۇن، ئۇچتىن بىرىنى نەپەسى ئۇچۇن قويۇپ قويسۇن (بوش قالدۇرسۇن دىگەن مەنىدە. — ت)" دىگەن. كوپ يىيىش بىلەن كوپ ئىچىش كوپ ئۇخلاشقا سەۋەپ بولىدۇ. ھەزرىتى ئائىشە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قوسىغى تاماققا تويۇپ باققان ئەمەس، ئۇ ئائىلىسىدىن ئالاھىدىرەك تاماق سورىمايتتى، بەرگەننى يەيتتى، بەرگەننى ئىچەتتى، دىگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سەھىھ ھەدىسىدە "مەن يولىنىپ ئولتۇرۇپ تاماق يىمەيمەن" دىگەن سوزى بار. كىشى چازا قۇرۇپ بىخىرامان يولىنىپ ئولتۇرۇپ تاماق يىگەندە تاماقنى كوپرەك يىگۇسى كىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەپ زوكزىيىپ ئولتۇرغاندەك ئولتۇرۇپ تاماق يەيتتى ۋە: مەن بىر قۇل، تاماقنى قۇلدەك ئولتۇرۇپ يەيمەن، دەيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇيقۇسىمۇ

ئاز ئىدى. شۇنىداقتىمۇ، ئىككى كوزۇم ئۇخلىغان بىلەن قەلبىم ئۇخلىمايدۇ، دەيتتى.

ئىنساندا قانچە كوپ ۋە قانچە يۇقۇرى بولسا، شۇنچە پەزىلەت ھىساپلىنىدىغان نەرسىلەر بار، ئابروي شۇنىڭ جۇملىسىدىندۇر. ئادەتتە، دانالارنىڭ نەزىرىدە، كىشىنىڭ ئابرويى قانچىلىك بولسا، كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭغا بولغان ھورمىتىمۇ شۇنچىلىك بولىدۇ. ئاللا ئىيسا ئەلەيھىسسالامنى "دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئابرويلۇق" دەپ سۈپەتلىگەن. رەسۇلۇللا بولسا پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرىمۇ ۋە كېيىنمۇ كىشىلەرنىڭ ھورمىتىگە ئىگە ئىدى. مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرىگە ئازار-كۈلپەت ۋە سۈيىقەست قىلىش نىيىتىدە بولسىمۇ، ئەمما ئالدىدا ئۇنىڭدىن تەپتارتاتتى، ئۇنىڭ ھاجىتىدىن چىقاتتى. بۇ جەھەتتىكى مىساللارنى يۇقۇرىدا سوزلەپ ئۆتتۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى يېڭى كورگەن ئادەم ئۇنىڭدىن ئەيمىنەتتى. قىيلە دىگەن خوتۇننىڭ رىۋايەت قىلىشىچە، ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كورۇپ قورقىنىدىن تىترەپ كەتكەندە، رەسۇلۇللا ئۇنىڭغا: ئى مىسكىن، قورقما، ئوزەڭنى بېسىۋال، دىگەن. ئىبنى مەسئۇدنىڭ رىۋايەت قىلغان ھەدىسىدە، بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىپ تىترەپ تۇرغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: قورقما، مەن پادىشا ئەمەس، دىگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەدىر-قىممىتىنىڭ چوڭلۇغى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىك قەدىر-قىممىتىنىڭ چوڭلىغىغا ۋە ئاللانىڭ ئۇنى پەيغەمبەرلىككە تاللىغانلىغىغا كەلسەك، بۇ، بۇ دۇنيادا ئۇنىڭ ئۇچۇن ئەڭ يۇقۇرى مەرتىۋىدۇر. ئاخىرەتتە ئۇ،

پۈتۈن ئادەم باللىرىنىڭ سەيىدىدۇر. كىشىلەر پۇل ـ مالىنىڭ كوپ بولۇشى بىلەن پەخىرلىنىدۇ، ماختىنىدۇ، مېلى كوپ ئادەمنى نۇرغۇن كىشىلەر ھاجىتىمىزدىن چىقارمىكىن، ئەسقاتارمىكىن دىگەن ئوي بىلەن چوڭ بىلىدۇ. مېلى كوپ بولۇشنىڭ ئوزى پەزىلەت ئەمەس، مېلى كوپ ئادەم پۇل ـ مېلىنى ئوزىنىڭ ئېھتىياجى ۋە باشقىلارنىڭ ئېھتىياجى ئۇچۇن سەرپ قىلىپ، ياخشى نامغا ۋە كىشىلەرنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولسا، بۇ ئەھلى دۇنيا نەزىرىدە ئاندىن پەزىلەت ھىساپلىنىدۇ؛ ئەگەر ئاخىرەتنى كوزلەپ، مېلىنى ياخشىلىق يوللىرىغا، پايدىلىق ئىشلارغا سەرپ قىلسا، بۇ ئاندىن ھەممە ئادەمنىڭ نەزىرىدە پەزىلەت ھىساپلىنىدۇ. مېلى كوپ ئادەم بېخىل بولۇپ، مېلىنى ياخشى ئىشلارغا سەرپ قىلماي، مال يىغىشقا ھىرىس بولىدىغان بولسا، بۇنداق مالنىڭ ھىچقانداق ئەھمىيىتى بولمايدۇ، ئۇ ئادەم بېخىل دىگەن بەدنامغا، پەسكەش دىگەن ئەيىپكە قالىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىغا زىمىننىڭ غەزىنىلىرى، مەملىكەتلەرنىڭ ئاچقۇچلىرى تاپشۇرۇلغان، غەنىمەتلەر ئۇنىڭغا ھالال قىلىنغان ئىدى. رەسۇلۇللا ھايات ۋاقتىدىلا ھىجاز، يەمەن، پۈتۈن ئەرەپ يېرىم ئارىلى ۋە شام، ئىراقلارنىڭ يېقىن جايلىرى فەتھى قىلىنىپ نۇرغۇنلىغان غەنىمەت، خىراج ۋە زاكات ماللىرى كەلتۇرۇلگەن ئىدى، ئەتراپنىڭ پادىشالىرى ئۇنىڭغا سوغىلارنى يوللىغان ئىدى. لېكىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلاردىن ھىچنەرسىنى شەخسى ئىگەللىۋالمىدى، بىرەر تەڭگىلىك نەرسىنىمۇ ئېلىپ قالماي، ھەممىنى تېگىشلىك ئورۇنلىرىغا سەرپ قىلدى؛ باشقىلارنى باي قىلىۋەتتى ۋە مۇسۇلمانلارنى كۈچەيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: "ئوھۇد تېغىدەك ئالتۇنۇم بولسا، ئۇنىڭدىن ئاللا يولىدا سەرپ قىلىشقا ئېلىپ قالغىنىمدىن

AltunOq

باشقا بىر دىنارنىمۇ يېنىمىدا قالدۇرۇش مېنى خوشال قىلمايدۇ" دېگەن. بىر قېتىم رەسۇلۇللانىڭ قولىغا نۇرغۇن دىنار چۈشۈپ قالغاندا، رەسۇلۇللا ئۇنىڭ ھەممىسىنى باشقىلارغا ئۈلەشتۈرۈپ بېرىپ، ئازغىنىسىنىلا يېنىدا ئېلىپ قالغان ۋە ئۇنىمۇ بىر ئايالىغا بەرگەن ئىدى، ياتقاندا ئۇخلىيالماي ئورنىدىن تۇرۇپ، ھېلىقى قالدۇق دىنارلارنى باشقىلارغا ئۈلەشتۈرۈۋېتىپ: ئەمدى ئارام تاپتىم، دېگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغان چاغدا، ئۇنىڭ تومۇر كىيىمى ئائىلىسىنىڭ خىراجىتى ئۈچۈن رەنىگە قويۇقلۇق ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خىراجەت، كىيىم-كېچەك ۋە تۇرالغۇ جاي جەھەتتىن پەقەت ئەڭ ئېھتىياجلىقلىرى بىلەنلا كۇپايىلەنگەن، ئۇنىڭدىن ئۇشۇقتا قىزىقمىغان. ئۇ كىيىم تاللىمايتتى، تولاراق قوپال توقۇلمىدىن تىكىلگەن تون ۋە باشقا كىيىملەرنى كىيەتتى. ۋاھالەنكى، ھوزۇرىغا كەلگەنلەرگە ئالتۇن ھەل بېرىلگەن شايى تونلارنى ھەدىيە قىلاتتى، كەلمىگەنلەرگە ئەۋەتىپ بېرەتتى. يۇقۇرقىلاردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پۇل-مالغا بېرىلمەيدىغان پەزىلەتكە ۋە مالنى مۇستەھىق (زاكات ئېلىشقا تېگىشلىك كىشىلەر)لەرگە سەرپ قىلىش پەزىلىتىگە ئىگە ئىكەنلىكىنى كورىمىز. گۈزەل ئەخلاق-ئەدەپلەردىن شەكىللەنگەن خىسلەتلەر ھوسۇن-خۇلق دېيىلىدۇ. رەسۇلۇللادا مۇنداق خىسلەتلەرنىڭ ھەممىسى تېپىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھوسۇن-خۇلقى كامالەتكە يەتكەن ئىدى. ھەتتا ئاللا قۇرئاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ماختاپ: "سەن ھەقىقەتەن بۈيۈك ئەخلاقتا ئىگىسەن" دېگەن (سۈرە نۇن، 4-ئايەت). ئائىشە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پۈتۈن ئەخلاقى قۇرئاندىكى بايان قىلىنغان ئەخلاقتۇر. ئۇ ئاللا مەمنۇن بولغانغا مەمنۇن بولاتتى،

غەزەپلەنگەنگە غەزەپلىنەتتى، دىگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مەن گۈزەل ئەخلاقلارنى ئومۇملاشتۇرۇش ئۈچۈن ئەۋەتىلدىم، دىگەن. ئەنەس: رەسۇلۇللا ئەڭ گۈزەل ئەخلاقلىق ئىدى، دىگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باشقا پەيغەمبەرلەرگە ئوخشاشلا تەبىي ئەخلاقلىق ئىدى. ئۇلار پەيغەمبەر بولۇپ، ئاللانىڭ نۇرى دىللىرىنى يورۇتۇشى بىلەن ئەخلاقتا يۇقۇرى كامالەتكە يەتكەن. ئاللا ئۇلارنى پەيغەمبەرلىككە تالللىشى بىلەنلا، ئۇلار ھىچقانداق تىرىشىش ۋە مەشق قىلىش جەريانلىرىنى ئوتكۈزمەيلا ئىسىل خىسلەتلەرگە ئىگە بولغان. مۇنداق گۈزەل ئەخلاقلار ۋە ئىسىل خىسلەتلەر كوپ. بىز بۇيەردە ئۇلارنىڭ توپ ئاساسلىرىنى بايان قىلىپ، تارماقلىرىنى ئىشارەت قىلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈپەتلىرىنى سوزلەپ ئوتمەكچىمىز.

ئەدەپ-ئەخلاقنىڭ توپ مەنبەسى ۋە مەركىزي نۇقتىسى — ئەقىل. ئىلىم-مەرىپەت ئەقىلدىن تارقىلىدۇ. دانالىق، چوڭقۇر پىكىرلىك، راستلىق، توغرا ئوي-پىكىر، يىراقنى كورۇش، نەپسىنىڭ كەينىگە كىرمەسلىك، نەپسى بىلەن كۈرەش قىلىش، شەھۋەت بىلەن كۈرەش قىلىش، توغرا سىياسەت، توغرا تەدبىر ۋە پەزىلەتلەرنى ھاسىل قىلىش، پەس ئارزۇ-ھەۋەسلەردىن خالى بولۇش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى ئەقىل ئارقىلىق مەيدانغا كىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەقىل ۋە ئىلىم جەھەتتىن ھىچكىم يىتەلمىگەن يۇكسەك دەرىجىگە يەتكەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەھۋالىنى ۋە تارىخىنى ئۈگەنگەن، ئۇنىڭ ئىچىچام، مەنىلىك سوزلىرىنى، گۈزەل ئەخلاقلىرىنى ۋە ھەدىسلىرىنى تەتقىق قىلغان ئادەملەر، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەۋرات، ئىنجىل ۋە باشقا

مۇقەددەس كىتاپلار توغرىسىدىكى بىلىمنى تەتقىق قىلغان ئادەملەر، ئۇنىڭ پەيلاسوپلارنىڭ پەلسەپىسى ۋە ئۆتكەن ئۇممەتلىرىنىڭ تارىخى توغرىسىدىكى بىلىمنى تەتقىق قىلغان ئادەملەر، ئۇنىڭ ماقال-تەمسىللەر، كىشىلەر ئۈستىدە يۈرگۈزۈلگەن سىياسەتلەر، يولغا قويۇلغان شەرىئەتلەر توغرىسىدىكى بىلىمنى مۇھاكىمە قىلغان ئادەملەر، ئۇنىڭ تىببابەتچىلىك، ماتېماتىكا، ئېتنوگرافىيە پەنلىرىنىڭ ئالىملىرى نەمۇنە قىلىشقان سوزلىرىنى تەتقىق قىلغان ئادەملەر بۇنى چۈشىنىدۇ. ئۇ ئۇممى پەيغەمبەر بولۇپ، ئوقۇغان ئەمەس، بۇرۇنقى كىتاپلارنى كورگەن ئەمەس، بىرەرسىگە شاگىرت بولۇپ باققان ئەمەس، ئۇنىڭ بىلىمنى پەقەت ئاللا ئۇنىڭ دىلىغا سېلىپ ئۇنىڭغا بىلدۈرگەن. ئاللانىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۈگەتكەن ئىلىملىرى، كېيىن بولىدىغان ئىشلار توغرىسىدا، ئاللانىڭ ئاجايىپ قۇدرىتى ۋە مۇلكى ئەزىمى توغرىسىدا بىلدۈرگەنلىرىدىن تاشقىرىمۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز ئەقلىگە يارىشا مەلۇماتى بار ئىدى. ئاللا قۇرئاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ”ئاللا ساڭا سەن بىلمەيدىغان نەرسىلەرنى بىلدۈردى، ئاللانىڭ پەزلى ساڭا چوڭدۇر“ دىگەن (سۈرە نىسا، 112-ئايەتنىڭ بىر قىسمى).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇلايىملىقى، ئەپۇچانلىقى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇلايىملىقى، كەڭ قوساقلىقى، ئۆچ ئېلىشقا قادىر تۇرۇقلۇق كەچۈرۈم قىلىشى، كوڭۈلسىزلىكلەرگە دۇچ كەلگەن چاغدىكى سەۋرچانلىقى، چىدامىلىقلىقى ئۇنىڭغا ئاللا سىڭدۈرگەن ئەخلاق ئىدى. ئاللا قۇرئاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دىگەن: ”ئەپۇنى دوست تۇتقىن، ئەمرى-مەرۇپ قىلغىن ۋە نادانلار بىلەن تەڭ بولمىغىن.“ (سۈرە ئەئراف، 99-ئايەت) پەيغەمبەر

ئەلەيھسسالام جىبرىلدىن بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىشنى سورىغاندا، جىبرىل: "ئى مۇھەممەد، ئاللا سېنى سېنى تاشلىۋەتكەنلەرگە يېقىنچىلىق قىلىشقا، ساڭا بەرمىگەنلەرگە بېرىشكە، ساڭا زۇلۇم قىلغانلارنى ئەپۇ قىلىشقا بۇيرۇيدۇ" دېگەن. ئاللا تائالا قۇرئاندا يەنە مۇنداق دېگەن: "ساڭا يەتكەن ئەزىيەتلەرگە سەۋرى قىلغىن، بۇ ئۇلۇغ ئىشتۇر." ئاللا قۇرئاندا يەنە مۇنداق دېگەن: "كىمكى سەۋرى قىلسا (زالىمدىن ئۆچ ئېلىشقا قادىر تۇرۇقلۇق ئۆچ ئالمىسا.-ت) ۋە ئۇنى ئەپۇ قىلسا، بۇ ئۇلۇغ ئىشتۇر." (سۈرە شۇرا، 42-ئايەت) "ئەپۇ قىلسۇن، كەڭ قوساق بولسۇن. ئاللانىڭ سىلەرگە مەغپىرەت قىلىشىنى ياقتۇرامسىلەر؟ ئاللا مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىۋاندۇر." (سۈرە نۇر، 22-ئايەتنىڭ بىر قىسمى) پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام توغرىسىدىكى رىۋايەتلەردىن ئۇنىڭ مەزكۇر سۈپەتلەردە ئەڭ مۇكەممەللىكىنى كۆرگىلى بولىدۇ، ھەرقانداق مۇلايىم ئادەم ھەممىشە مۇلايىم بولىۋەرمەيدۇ. پەيغەمبىرىمىز ئۆزى ئۇچرىغان شۇنچە كوپ كوڭۇلسىزلىكلەرنىڭ ھەممىسىگە چىدىغان، ئۆزىگە ئازار-كۈلپەت قىلغان جاھىللارغا مۇلايىملىقىنى ئۆزگەرتمىگەن. ھەزرىتى ئائىشە: پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئىككى ئىشنىڭ بىرىنى ئىختىيار قىلىشقا توغرا كەلگەندە، گۇنا بولمايدىغانلا بولسا، ئۇلارنىڭ ئاسانراقىنى ئىختىيار قىلاتتى. ئەگەر گۇنا بولىدىغان بولسا، ئۇنىڭدىن ئەڭ يىراق بولاتتى. ئۇ ئۆزى ئۈچۈن ئۆچ ئالمايتتى، پەقەت ئاللانىڭ ھۆرمىتى دەپسەندە قىلىنغاندىلا، ئاللا ئۈچۈن ئۆچ ئالاتتى، دېگەن. ئوھۇد غازىتىدا مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ بېشىغا شۇنچە زور كۈلپەتلەرنى سالغاندا، بەزىلەر ئۇنىڭ بەددۇئا قىلىشىنى سورىغان ئىدى، لېكىن ئۇ: "ئى ئاللا،

AltunOq

قەۋمىگە مەغپىرەت قىلغىن، چۈنكى ئۇلار ئۇقمايدۇ“ دەپ دۇئا قىلغان. رەسۇلۇللانىڭ مۇلايىملىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىشتە، ئۇنىڭ ئۆزىگە ئازار-كۈلپەت قىلغان، ئۆزىنى مەسخىرە قىلغان، ئۆزىنى ۋە ئۆزىنىڭ ساھابىلىرىنى يۇرتىدىن ھەيدەپ چىقارغان، ئاندىن ئۆزىگە قارشى ئۇرۇش ئاچقان ۋە باشقا ئەرەپ مۇشرىكلىرىنى كۈشكۈرتۈپ توپلاپ كېلىپ ئۆزىگە قارشى تۇرغۇزغان قۇرەيش مۇشرىكلىرىنى مەككىنىڭ فەتھى قىلىنغان كۈنى ئومۇمى كەچۈرۈم قىلغانلىقىنى تىلغا ئېلىش يېتەرلىكتۇر. رەسۇلۇللا شۇ كۈنى ئۇلاردىن: مېنى قانداق قىلىدۇ دەپ ئويلايسىلەر؟ دەپ سورىغاندا، ئۇلار: سەن مەرت قېرىندىشىمىز ۋە مەرت قېرىندىشىمىزنىڭ ئوغلى، سېنى ياخشى مۇئامىلە قىلىدۇ دەپ ئويلايمىز، دېگەن. بۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: كېتىڭلار، ھەممىڭلار ئازات، دېگەن. ئەنەس مۇنداق دەيدۇ: مەن رەسۇلۇللانىڭ يېنىدا تۇراتتىم، رەسۇلۇللانىڭ ئۈچىسىدا قوپال رەختتىن پەۋاز تۇتۇلغان تون بار ئىدى، بىر ئەرابى كېلىپ ئۇنىڭ تونىدىن سىلكىپ تارتقان ئىدى، تونىنىڭ ياقىسى رەسۇلۇللانىڭ بويىنىنى سۈرۈۋەتتى، بايىقى ئەرابى: ئى مۇھەممەد، يېنىڭدىكى ئاللا مېلىدىن بۇ ئىككى تۆگەمگە يۈكلەپ بەر، بەرسەڭ ئۆز مېلىڭدىن ياكى ئاتاڭنىڭ مېلىدىن بەرمەيسەن، دېدى. رەسۇلۇللا بىرئاز جىم تۇرۇۋالغاندىن كېيىن: مال ئاللانىڭ مېلى، مەن بولسام ئاللانىڭ بەندىسى، سېنىڭ قىلمىشىڭدىن قىساس ئالىمەن، دېۋىدى، ئەرابى: ياق، دېدى. رەسۇلۇللا: نىمىشقا ياق دەيسەن؟ دېگەندە، ئەرابى: چۈنكى سەن يامانلىققا يامانلىق قىلمايسەن، دېدى. رەسۇلۇللا كۈلۈپ كېتىپ، ئەرابىنىڭ بىر تۆگىسىگە ئارپا، يەنە بىر تۆگىسىگە خورما يۈكلەپ بېرىشنى بۇيرۇدى. ئائىشە: مادامىكى، ئاللانىڭ ھۆرمىتى

دەپسەندە قىلىنمايدىكەن، رەسۇلۇللانىڭ ئۆزىگە زۇلۇم قىلغانلاردىن ئۆچ ئالغانلىقىنى ۋە شىكايەت قىلغانلىقىنى كۆرمىدىم. رەسۇلۇللا ئاللا يولىدىكى جەڭدىن باشقا چاغدا بىرەرسىنى ئۇرمىغان؛ خىزمەتچىسى ياكى ئايىلىنى ئۇرغان ئەمەس، دېگەن. ئاللا رەسۇلۇللاغا رەھمەت قىلسۇن! سۈننىتىگە مۇسۇلمانلارنىڭ ئەگىشىشى بىلەن ئۇنى رازى قىلسۇن!

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سېخىيلىقى سېخىيلىق، مەرتلىك سۈپە-تى جەھەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۇنى تونۇيدىغانلارنىڭ ھېچ-قايسىسى تەڭ كېلەلمەيتتى. جابىر: رەسۇلۇللا ھەرقانداق نەرسىنى سورىغان كىشىگە يوق دېمەيتتى، دېگەن. ئىبنى ئابباس: رەسۇلۇل-لانىڭ ياخشىلىق ئۈچۈن قولى بەك ئوچۇق ئىدى. رامىزان ئېيىدا تېخىمۇ سېخى بولۇپ كېتەتتى؛ جىبرىئىل بىلەن ئۇچراشقان چاغلىرىدا بولسا ياخشىلىق ئۈچۈن شامالدىنمۇ تېز ھەركەت قىلاتتى، دېگەن. خەدىچە رەسۇلۇللانىڭ سۈپەتلىرىنى بايان قىلىپ، ئۇنىڭغا: سەن ئاجىزلارنىڭ بېشىنى سىلايسەن، غېرىپلارغا ياردەم قىلىسەن، دېگەن. رەسۇلۇللانىڭ ھاۋازىن قەبىلىسى ئەسىرلىرىنى قايتۇرۇپ بېرىشتىكى قىلغان ئىشلىرى؛ غەنىمەتلەرنى بولگەندە دىللىرى ئىسلام دىنىغا مايىل بولغانلارغا نۇرغۇن ماللارنى بەرگەنلىكى ئۇنىڭ سېخىيلىقىنى كۆرسىتىشكە يېتەرلىك دەلىل بولالايدۇ. ئۇلارنى يۇقۇرىدا تولۇق بايان قىلىپ ئۆتتۇق. رەسۇلۇللا بىر قېتىم قولىغا چۈشكەن 90 مىڭ دىنارنى بورىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، ھەممىسىنى شۇ يەردىلا ساھابىلەرگە ئۈلەشتۈرۈپ بەرگەن. بىر ئادەم كېلىپ رەسۇلۇللادىن نەرسە سورى-غاندا، رەسۇلۇللا: يېنىمدا ھېچنەرسە يوق، لېكىن سېنىڭ سورىغى-نىڭ ئۈستۈمدە قەرز بولۇپ تۇرسۇن، قولۇمغا بىرەر نەرسە چۈشكەندە

بېرەي، دېگەن. بۇ چاغدا ئۆمەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئاللانىڭ سېنى ئورۇنلىيالمايدىغان ئىشقا تەكلىپ قىلغىنى يوققۇ؟ دېگەندە، رەسۇلۇللا بۇ سوزنى ياقتۇرمىغان. ئەنسارلاردىن بىر كىشى: ئى رەسۇلۇللا، بېرىۋەرگىن، خۇدا بار، كەمبەغەل بولۇپ قېلىشتىن قورقما، دېگەن. رەسۇلۇللا بۇ سوزنى ئاڭلاپ كۈلۈمسىرەپ: مەن شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇلدۇم، دېگەن. رەسۇلۇللانىڭ سېخىيلىقىغا دائىر مىساللار كوپ بولۇپ، بۇنى سىلەرگە بىلدۇرۇش ئۈچۈن يۇقۇرقىلار بىلەنلا كۇپايىلىنىمىز.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باتۇرلۇغى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇ دەرىجىدە قەيسەر ۋە باتۇر ئىدىكى، باتۇرلۇق بىلەن شوھرەت قازانغان كىشىلەر ئەڭ مۇشكۇل پەيتلەردە قاچقان چاغدىمۇ، رەسۇ-لۇللا ئوز مەۋقەسىدە تەۋرەنمەي تۇراتتى، ئالغا ئىلگىرىلەيتتى، ھەر-گىز ئارقىغا چېكىنمەيتتى. ئۇنىڭ ھۇنەيىن ۋە ئوھۇد غازاتلىرىدىكى قەھرىمانلىغىنى يۇقۇرىدا بايان قىلىپ ئوتتۇق. ئىبنى ئۆمەر: رەسۇ-لۇللادىنمۇ باتۇر، سېخى، قانائەتچان كىشىنى كورمىدىم، دېگەن. ئەلى: بىز ئەڭ مۇشكۇل پەيتلەردە رەسۇلۇللاغا ئىلتىجا قىلاتتۇق. جەڭ مەيدانلىرىدا رەسۇلۇللا دۈشمەنگە ئەڭ يېقىن ئورۇندا تۇراتتى، بەدرى غازىتىدا رەسۇلۇللاغا ئىلتىجا قىلغان ئىدۇق، ئۇ دۈشمەنگە ئەڭ يېقىن جايدا تۇرۇپ، ناھايىتى قەھرىمانلىق كورسەتتى، دېگەن. ئەنەس: رەسۇلۇللا ئەڭ قەھرىمان، ئەڭ چىرايلىق، ئەڭ سېخى ئىدى. بىر كۈنى كېچىسى مەدىنە خەلقى تەشۋىشلىك ئاۋازنى ئاڭلاپ، دۈشمەن ھۇجۇم قىلدى دەپ چوچۇپ قوراللىنىپ، ئاۋاز چىققان تەرەپكە ئاتلاندى. ھالبۇكى، رەسۇلۇللا ئۇلاردىن ئىلگىرى چىققان، ئەبۇتەلھەنىڭ يالىڭاچ ئېتىغا مىنگەن، قىلىچىنى ئاسقان ھالدا

ئاللىقاچان ئەھۋالنى ئېنىقلاپ: قورقماڭلار! دەپ كېلىۋاتاتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەڭ ھايالىق ئىدى، ئۇ كىشلەرنىڭ ئەيىپلىرىنى كورمەسكە سالاتتى. ئەبۇ سەئىد خۇدرى: رەسۇلۇللا يۇزى ئېچىلمىغان قىزدىنمۇ ھايالىق ئىدى. ئۇنىڭ بىرەر ئىشنى ياقتۇرمىغانلىقىنى چىرايىدىن بىلگىلى بولاتتى، ئۇنىڭ ئوكى سۇزۇك ۋە نېپىز ئىدى. رەسۇلۇللا ئالىجاناپ، ھايالىق بولغانلىقتىن، كىشلەر ياقتۇرمايدىغان ئىشنى ئۇلارغا يۇزمۇ-يۇز تۇرۇپ ئېيتمايتتى، دىگەن. ئائىشە: رەسۇلۇللا باشقىلارنىڭ بىرەر يامان گېپىنى ئاڭلىسا، پالانى مۇنداق قىپتۇ دەپ ئېيتمىنى ئاتىماي، مۇنداق قىلغانلار بار ئىكەن دەپ، شۇ ئىشنى چەكلەيتتى، دىگەن. يەنە ئائىشە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەدەپ-ئەخلاقتا يات سوز-ھەركەتلەردىن يىراق ئىدى. بازارلاردا سۇرەن سالمايتتى، يامانلىققا يامانلىق قىلمايتتى، يامانلىق قىلغانلارنى كەچۇرەتتى، دىگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خۇش مۇئامىلىسى ھەزرىتى ئەلى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەڭ كەڭ قوساق، ئەڭ راستچىل، ئەڭ مۇلايىم ۋە ئەڭ خۇش مۇئامىلە ئىدى، دىگەن. رەسۇلۇللا كىشلەرنى ئوزىگە جەلىپ قىلاتتىكى، يىراقلاشتۇرمايتتى. ھەر بىر قەۋمنىڭ ياخشى ئادىمىنى ھورمەتلەيتتى ۋە ئۇنى شۇلارغا باشلىق قىلىپ قوياتتى. كىشلەرنى تەرىنى تۇرمەي ۋە مىجەزىنى ئوزگەرتمەي تۇرۇپ ئاگالاندۇراتتى. ئۇ ناھايىتى ئېھتىياتچان ئىدى. ساھابىلىرىنى ئىزلەپ تۇراتتى، ھەر بىر سوھبەتدىشىغا ئوزىگە لايىق ئورۇن بېرەتتى، ئۇنىڭ سوھبەتداشلىرىنىڭ ھەر بىرى ھەممىدىن مېنى ھورمەتلىدى، دىگەن ھىسسىياتتا بولاتتى. ئۇ ھاجەتمەن بولۇپ كەلگەن ئادەمنى سەۋرد-

AltunOq

چانلىق بىلەن قوبۇل قىلاتتى ۋە ئۇنىڭ سوزىنى ئاڭلايتتى، ھاجەتـ
مەنلەرنىڭ ھاجىتىدىن چىقاتتى ياكى ئۇلارنى سىيلىق گەپ بىلەن
قايتۇراتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خۇلقى ـ مىجەزى شۇنچىلىك
يېقىملىق ئىدىكى، ئۇ كىشىلەرگە ئاتىدەك تۇيۇلاتتى. رەسۇلۇللاغا
ھەقىقەت ئالدىدا كىشىلەرنىڭ ھەممىسى باراۋەر ئىدى. ئىبنى ئەبۇھالە
ئۇنى مۇنداق سۈپەتلىگەن: رەسۇلۇللا ھەمىشە ئوچۇق چىراي، يېقىمـ
لىق، مۇلايىم ئىدى. ئۇ توڭ، قوپال، سۇرەن سالىدىغان، ئەدەپسىز،
ھەددىدىن زىيادە ئەيىپلىگۈچى ۋە مەدھىيىلىگۈچى ئەمەس ئىدى. ئاللا
قۇرئاندا رەسۇلۇللاغا مۇنداق دىگەن: "سەن ئاللانىڭ رەھمىتى بىلەن
ئۇلارغا مۇلايىم بولدۇڭ. ئەگەر قوپال، باغرىڭ قاتتىق بولغان بولساڭ،
ئۇلار چورەڭدىن تارقاپ كېتەتتى. ئۇلارنى ئەپۇ قىل، ئۇلار ئۇچۇن
ئىستىغفار ئېيت، ھەممە ئىشتا ئۇلار بىلەن كېڭەش." (سۈرە ئال
ئىمران، 159 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) ئاللا قۇرئاندا يەنە مۇنداق دىگەن:
"يامانلىققا ياخشىلىق قىلغىن. شۇنداق قىلساڭ، سەن بىلەن ئاداۋەتتە
بولغان ئادەم دوستۇڭغا ئايلىنىدۇ." (سۈرە فۇسسىلەت، 34 ـ ئايەتنىڭ بىر
قىسمى) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام چاقىرغان يەرگە باراتتى، بېرىلگەن
سوغىنى ئاز بولسىمۇ رەت قىلماي قوبۇل قىلاتتى ۋە لايىغىدا سوغا
قايتۇراتتى؛ ساھابىلىرى بىلەن چاخچاقلىشاتتى، ئۇلار بىلەن ئارىلىـ
شاتتى، مۇڭدىشاتتى، ئۇلارنىڭ بالىلىرىنى ئەكىلىتەتتى ۋە ئۇز
ھوجرىسىدا ئولتۇرغۇزاتتى؛ مەيلى ئازات ئادەم بولسۇن ياكى قۇل
بولسۇن، دىدەك بولسۇن، غېرىپ ـ بىچارە بولسۇن، چاقىرغانلا
ئادەمنىڭكىگە رەت قىلماي باراتتى؛ مەدىنىنىڭ ئەڭ يىراق جايىدىكى
كېسەللەرنىمۇ يوقلاپ تۇراتتى؛ ئۇزرە بايان قىلغۇچىلارنىڭ ئۇزرىسىنى
قوبۇل قىلاتتى؛ بىرەر كىشى رەسۇلۇللانىڭ قۇلىغىغا گەپ قىلسا،

ئۇنىڭ گېپى تۈگىمىگىچە بېشىنى نېرى ئېلىپ كەتمەيتتى؛ قول ئېلىشىپ كۆرۈشكەندە، باشقىلار قولىنى قويۇۋەتمىگىچە قولىنى قويۇۋەتمەيتتى؛ ئۇچرىغانلارغا ئەۋۋەل سالام بېرەتتى، ساھابىلىرىگىمۇ ئەۋۋەل قول بېرەتتى؛ باشقىلارنى قىستاپ قويماسلىق ئۈچۈن، ساھابىلىرىنىڭ ئارىسىدا ئىككى پۇتىنى سۇنۇپ ئولتۇرمايتتى؛ يېنىغا كىرگەنلەرنى ھۆرمەتلەيتتى، ئۇلارنىڭ ئاستىغا چاپىنىنى ياكى تۆشىكىنى سېلىپ بېرەتتى، ئۇلارنى ئۇنىمىغىنىغا قويماي ئۇنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلاتتى؛ ساھابىلىرىنى پەملىسى بىلەن ئاتايتتى، ئۇلارنى ھۆرمەتلەپ، ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان ئىسىملىرى بىلەن چاقىراتتى؛ ھېچكىمنىڭ گېپىنى بولۇۋەتمەيتتى؛ قۇرئان نازىل بولۇۋاتمىغان ياكى ئۆزى ۋەز-نەسىھەت سۆزلەۋاتمىغانلا بولسا، خۇش تەبەسسۇم ۋە خۇش كۆڭۈل يۈرەتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مېھرى-شەپقىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەممە ئادەمگە مېھرىۋان، مەرھەمەتلىك ئىدى. ئاللا قۇرئاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى سۈپەتلەپ مۇنداق دېگەن: "سىلەرگە كۆلپەت يەتسە، بۇ ئۇنىڭغا ئېغىر تۇيۇلىدۇ، ئۇ سىلەرگە ھېرىس، مۆمىنلەرگە مېھرىۋان، مەرھەمەتلىكتۇر." (سۈرە تەۋبە، 128-ئايەت) "سېنى بىز پۈتۈن جاھانغا رەھمەت قىلىپ ئەۋەتتۇق." (سۈرە ئەنبىيا، 109-ئايەت)

رىۋايەت قىلىنىشىچە، بىر ئەرابىي رەسۇلۇللادىن نەرسە تەلەپ قىلىپ كەلگەن، رەسۇلۇللا ئۇنىڭغا بىر نەرسە بېرىپ: رازى بولدۇڭمۇ؟ دەپ سورىغان. ئەرابىي: ياق، مېنى رازى قىلالمىدىڭ، دەپ جاۋاب بەرگەن. بۇنى ئاڭلاپ، ساھابىلەر ئەرابىغا قارشى قوپۇشقاندا، رەسۇلۇللا ئىشارەت قىلىپ ئۇلارنى توختىتىپ قويغان ۋە ئەرابىنى ئۆيىگە باشلاپ ئاپىرىپ، ئۇنىڭغا خېلى كۆپ نەرسە بېرىپ: رازى

بولدۇڭمۇ؟ دېگەن. ئەرابى: ھەئە، ئەمدى رازى بولدۇم، ئاللا ساڭا ئائىلەڭدىن ۋە خىش-ئەقرىبالىرىڭدىن ياخشىلىق ئاتا قىلسۇن! دېگەن. رەسۇلۇللا ئەرابىغا: ئەگەر ياقتۇرساڭ، بۇ گېپىڭنى ساھابىلىرىمنىڭ ئالدىدىمۇ قىلغىن، ئۇلارنىڭ كوڭلى ئېچىلسۇن، چۈنكى بايا قىلغان سوزۇڭدىن ئۇلارنىڭ كوڭلى غەش بولۇپ قالدى، دېگەندە، ئەرابى: بولىدۇ، دەپ ئەتىسى كەلگەن. رەسۇلۇللا ساھابىلىرىگە: بۇ ئەرابى تۈنۈگۈن ھىلىقى گەپنى قىلغان ئىدى، ئۇنىڭغا يەنە بەرگىنىمدىن كېيىن رازى بولغانلىقىنى ئېيتتى، راستمۇ؟ دەپ ئەرابىدىن سورىغان، ئەرابى: راست، ئاللا ساڭا ئائىلەڭدىن ۋە خىش-ئەقرىبالىرىڭدىن ياخشىلىق ئاتا قىلسۇن! دېگەن. رەسۇلۇللا ساھابىلىرىگە: بۇ ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدىكى ئىش مۇنداق بىر ئادەمنىڭ ئىشىغا ئوخشايدۇ: بىر ئادەمنىڭ بىر توگىسى قېچىپ كەتكەن، كىشىلەر ئۇنى ئارقىسىدىن قوغلىغان، قوغلىغانسېرى توگە تېخىمۇ قاچقان. توگىنىڭ ئىگىسى ئۇلارغا: بولدى قويۇڭلار! توگىنى ئاستا ئوزەم تۇتۇۋالاي، دەپ توگىنىڭ ئالدىغا بېرىپ، يەردىن ئازراق چاۋا-چاتقالنى ئېلىپ توگىگە تەڭلەپ توگىنى تۇتۇۋالغان، ئاندىن ئۇنى چوكتۇرۇپ، ئۇنىڭغا يۇك-تاقلىرىنى ئارتىپ مىنىۋالغان. ئەگەر مەن ئەرابىنىڭ ھىلىقى سوزى ئۈچۈن ئۇنى سىلەرگە قويۇپ بەرگەن بولسام، ئولتۇرۇپ تاشلايتتىڭلار، ئۇ دەۋزەققە كىرگەن بولاتتى. ساھابىلىرىم ئۈستىدە ماڭا سۇخەنچىلىك قىلماڭلار! سىلەرنىڭ ئالدىڭلارغا دىلىم ساغلام چىقىشنى ياقتۇرىمەن، دېگەن. رەسۇلۇللا نامازدىكى چېغىدا كىچىك بالىنىڭ يىغىسىنى ئاڭلىسا، نامازنى قىسقارتاتتى. ئىبنى مەسئۇد: رەسۇلۇللا بىزگە مالال كەلمىسۇن دەپ، ۋەزنى قىسقارتاتتى، دېگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپادارلىقى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسا-لام ۋاپادار، ۋەدىسىدە تۇرىدىغان، سىلە-رەھىملىك زات ئىدى. ئابدۇللا ئىبنى ئەبۇ خەمسا مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: رەسۇلۇللا پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى، ئۇنىڭدىن بىر نەرسە سېتىۋالغان ئىدىم، ئۇنىڭ مەندە بىرئاز پۇلى قالغان ئىدى، پۇلنى شۇ يەرگە ئېلىپ كېلىپ بېرىشنى ۋەدە قىلىپ كېتىپ، ئۇنتۇپ قاپتىمەن، ئۈچ كۈندىن كېيىن يادىمغا يېتىپ كەلسەم، ئۇ شۇ يەردە تېخىچە كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. ئۇ مېنى كورۇپ: يىگىت، تازىمۇ ساقلاتتىڭ! ئۈچ كۈندىن بېرى سېنى كۈتۈپ تۇرىمەن، دېگەن. رەسۇلۇللا بىر يەردىن سوغا كېلىپ قالسا، بۇنى پالانى خانىغا ئاپىرىپ بېرىڭلار، ئۇ خەدىچىنىڭ دوستى ئىدى، خەدىچىنى ياخشى كورەتتى، دەيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خىش-ئەقرىبالىرىغا ئۇلارنىڭ دەرىجىسىگە قاراپ سىلە-رەھىم قىلىپ تۇراتتى. ئۇ ئالدىغا كەلگەن بىر ئەلچىلەر ھەيئىتىنى ئۆزى خىزمەت قىلىپ كۈتكەندە، ساھابىلىرى ئۇنىڭغا: بۇ خىزمەتنى بىز قىلايلى، دېگەن. ئۇ: ئۇلار ساھابىلىرىمنى ھور-مەت قىلغان، شۇڭا ئۇلارنى مۇكاپاتلاشنى خالايمەن، دېگەن. رەسۇلۇللاغا پەيغەمبەرلىك كەلگەن چاغدا، خەدىچە ئۇنىڭغا ئېيتقان گەپلىرى ئارىسىدا: بېشارەت شۇكى، ئاللا سېنى ھەرگىز رەسۋا قىلمايدۇ. سەن سىلە-رەھىم قىلىسەن، ئاجىزلارغا ياردەم قىلى-سەن، غېرىپلارنى يوقلايسەن، مېھماننى ياخشى كۈتىسەن، ھەقنى ئۆز جايىغا قارار تاپتۇرۇشقا يار-يولەك بولىسەن، دېگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كەمتەرلىكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسا-لامنىڭ ئورنى يۇقىرى، مەرتىۋىسى ئۈستۈن بولغىنى بىلەن ئۆزى ناھايىتىمۇ كەمتەر ئىدى. ئۇنىڭ كەمتەرلىكى شۇ دەرىجىدە ئىدىكى،

AltunOq

ئۇ پادىشا پەيغەمبەر بولۇش بىلەن بەندە پەيغەمبەر بولۇشىنىڭ بىرىنى تاللاشقا تەكلىپ قىلىنغاندا، بەندە پەيغەمبەر بولۇشنى ئىختىيار قىلغان. رەسۇلۇللا بىر قېتىم ھاسىسىغا تايىنىپ ساھابىلەرنىڭ ئالدىغا چىققاندا، ساھابىلەر ئۇنىڭغا ھۆرمەت بىلدۈرۈپ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشقان. رەسۇلۇللا ئۇلارغا: ئەجەم (ئىرانلىق)لەر بىر بىرىنى ئۇلۇغلاپ ئورۇنلىرىدىن تۇرغاندەك تۇرماڭلار. مەنمۇ بىر بەندە، يېمەك-ئىچمەكتە، ئولتۇرۇپ-قوپۇشتا سىلەر بىلەن ئوخشاشمەن، دىگەن. رەسۇلۇللا ئېشەككە مىنەتتى ۋە ئارقىسىغا باشقىلارنى مىنگەشتۈرەتتى؛ مىسكىنلەرنى يوقلايتتى، غېرىپ-غۇرۋالار بىلەن ئولتۇراتتى، قول چىللىسىمۇ باراتتى، قەيەر توغرا كەلسە، شۇ يەردە ساھابىلىرى بىلەن ئارىلىشىپ ئولتۇراتتى. ئۇ دائىم: مېنى ناسارالار ئىيسانى ئۇچۇرغاندەك ئۇچۇرماڭلار. مەنمۇ بىر بەندە، مېنى ئاللانىڭ بەندىسى ۋە ئەلچىسى دەڭلار، دەيتتى. رەسۇلۇللا ھەج قىلغاندا مىنگەن تۆگىسىنىڭ ئۈستىدە ئەسكى چوم، ئۆزىنىڭ ئۇچىسىدا تۆت دەرھەمگىمۇ ئەرزىمەيدىغان تىۋىت پالاس بار ئىدى. رەسۇلۇللا: ئى ئاللا، بۇ ھەججىمنى رىياسىز ۋە شوھرەتسىز قىلغىن، دەيتتى. ۋاھالەنكى، بۇ چاغدا ئەرەپ زېمىنى فەتھى قىلىنغان بولۇپ، رەسۇلۇللا بۇ ھەجدە يۈز تۆگە قۇربانلىق قىلغان ئىدى. مەككە فەتھى قىلىنىپ، رەسۇلۇللا ئىسلام قوشۇنى بىلەن مەككىگە كىرگەندە، كەمتەرلىكتىن بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، پېشانىسى تۆگىنىڭ چومىغا تېگەي دەپ قالغان. ئەبۇھۇرەيرە مۇنداق دەيدۇ: بىر چاغدا رەسۇلۇللا بىلەن بازارغا چىقىپ ئۇنىڭغا كىيىملىك سېتىۋالغان ئىدۇق، رەسۇلۇللا كىيىمگە پۇلنى ئوشۇقراق بەردى. ساتقۇچى خوشاللىقىدىن رەسۇلۇللانىڭ قولىنى سۆيۈشكە تەمشىلىۋىدى، رەسۇلۇللا قولىنى سىلكىپ

تارتىۋېلىپ: بۇ مەجۇسلارنىڭ ئىشى. ئۇلار پادىشالىرىنىڭ قولىنى شۇنىداق سويىدۇ. مەن پادىشا ئەمەس، سىلەرگە ئوخشاش ئاددى بىر ئادەم، دىدى. كىيىملىكىنى مەن كوتەرمەكچى بولۇۋىدىم، ئۇ بەرمەي: كىشى ئوز نەرسىسنى ئوزى كوتىرىشكە تېگىشلىك، دىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئادىللىغى ئاددى-ساددىلىغى، لەۋزىدە تۇرۇشى، ئېپپەتلىكلىگى ۋە راستچىللىغى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇرۇندىنلا ئەڭ ئىشەنچلىك، ئەڭ راستچىل ئىدى. بۇنى ئۇنىڭ دۇشمەنلىرىمۇ ئېتىراپ قىلىدۇ. ئۇ پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى، كىشلەر ئۇنى ئەمىن دەپ ئاتىشاتتى، بۇنى كىتاۋىمىزنىڭ باش قىسمىدا بايان قىلىپ ئوتتۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: نىكايىمدا بولمىغان ئايالنىڭ قولىنى تۇتقىنىم يوق، دىگەن. ئەبۇل ئابباس مۇنداق دەيدۇ: كىسرا كۇنلىرىنى تەقسىم قىلىپ، بوران چىققان كۇنى ئۇخلىغان ياخشى، هاۋا تۇتۇق كۇنى ئوۋغا چىققان ياخشى، يامغۇر ياققان كۇنى نەغمە-ناۋا بىلەن شاراپ ئىچكەن ياخشى، هاۋا ئوچۇق كۇنى ئىشلىگەن ياخشى، دىگەن. پەيغەمبىرىمىز كۇندۇزنى ئۇچكە تەقسىم قىلىپ ئۇنىڭ بىر بولىگىنى ئاللا ئۇچۇن، بىر بولىگىنى ئائىلىسى ئۇچۇن، بىر بولىگىنى ئوزى ئۇچۇن بولگەن. ئاندىن ئوزى ئۇچۇن بولگەن قىسمىنى كىشلەرنىڭ هاجىتى ئۇچۇن سەرپ قىلغان. يېنىدىكى كىشلەرگە ئومۇمنىڭ هاجىتىدىن چىقىشنى تەرغىپ قىلىپ: مەن هاجىتىدىن چىقالمىغان كىشلەرنىڭ هاجىتىنى راۋا قىلىڭلار. هاجەتمەنىنىڭ هاجىتىدىن چىققان ئادەمنى ئاللا قىيامەت كۇنىنىڭ قورقۇنچىسىدىن ئەمىن قىلىدۇ، دىگەن. رەسۇلۇللا بىراۋنىڭ گۇنايى ئۇچۇن باشقا بىراۋنى جازاغا تارتمايتتى، بىراۋنىڭ ئۇستىدىن چېقىمچىلىق قىلغانلارنىڭ سوزىگە چۇمپۇتمەيتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېغىر-بېسىقلىغى، تەمكىنلىگى، سۆزلەش ۋە سۈكۈت قىلىشتىكى بەزى پەزىلەتلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەڭ ۋەزمىن ۋە تەرتىپلىك، تولاراق يۈكۈنۈپ سۈكۈت قىلىپ ئولتۇراتتى، زۆرۈر بولغاندا سۆزلەيتتى، سۆزى دەل جايىدا ۋە تەلەپكە لايىق ئىدى؛ ياخشى سۆز قىلمىغانلارنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالمايتتى؛ كۈلسە تەبەسسۇم بىلەن كۈلەتتى، ساھابىلەر رەسۇلۇللانى ھۆرمەتلەپ ۋە ئۇنىڭغا ئەگىشىپ تەبەسسۇم بىلەن كۈلەتتى؛ رەسۇ-لۇللانىڭ سوھبىتى مۇلايىم، ھايالىق، ياخشى ۋە ئەمىن كەيپىياتتا ئۆتەتتى، ئۇنىڭ سوھبىتىدە ۋاراڭ-چۇرۇڭ ۋە يامان گەپلەر بول-مايتتى؛ رەسۇلۇللا سۆز قىلغاندا ئۇنىڭ سوھبەتداشلىرى باشلىرىغا قۇش قونغاندەك جىم تۇرۇشاتتى. ئىبنى ئەبۇھالە: رەسۇلۇللانىڭ سۈكۈتى مۇلايىملىق، ئېھتىياتچانلىق ۋە تەپەككۇر ئىچىدە ئۆتەتتى، دىگەن. ھەزرىتى ئائىشە: رەسۇلۇللانىڭ سۆزى شۇنداق ئوچۇق، دانە-دانە ئىدىكى، ئۇنى سانىغىلى بولاتتى. رەسۇلۇللا خۇشبۇي نەرسىلەرنى ياخشى كۆرەتتى ۋە كۆپ ئىستىمال قىلاتتى ھەم شۇ نەرسىلەرنى تەرغىپ قىلاتتى، دىگەن. رەسۇلۇللا تاماقنى ۋە ئىچى-دىغان نەرسىلەرنى پۇدەپ يىيىش ۋە پۇدەپ ئىچىشنى مەنئى قىلاتتى، كىشىلەرنى تاماقنى ئۆز ئالدىدىن يىيىشكە، مىسۋاك ئىشلىتىشكە، پۇت، قول بارماقلىرىنىڭ ئارىسىنى تازىلاپ تۇرۇشقا بۇيرۇيتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاماسىزلىقى بۇ توغرىدا يۇقۇرىدا يېتەرلىك سۆزلىدۇق. رەسۇلۇللا دۇنياغا بېرىلمەيتتى، نۇرغۇن جايلار فەتھى قىلىنىپ مال-مۈلۈك يېتىپ-ئېشىپ تۇرسىمۇ ئۇنىڭغا كۆز قىرىنى سالمايتتى. رەسۇلۇللا ۋاپات بولغاندا، ئۇنىڭ ساۋۇتى ئائىلە-سىنىڭ نەپىقىسى ئۈچۈن بىر يەھۇدىغا رەنىگە قويۇلغان. ئۇ: ئى

ئاللا، مۇھەممەد ئائىلىسىنىڭ رىزقىنى كۈن ئۆتكىدەك بەرسەڭ كۇپا-
يە، دەپ دۇئا قىلاتتى. ئائىشە: رەسۇلۇللا ھاياتىدا ئۇدا ئۈچ كۈن
توق ئۆتمەي ۋاپات بولدى. ئۆزىدىن كېيىن ئالتۇن، كۈمۈش،
قوي، تۆگىدەك بىر نەرسىمۇ قالدۇرمىدى. ئۇ ۋاپات بولغاندا،
مېنىڭ ئۆيۈمدە تاختىۋېشىغا ئېلىپ قويغان توت قوش چاڭگال ئار-
پىدىن باشقا يەيدىغان نەرسە يوق ئىدى، دىگەن. رەسۇلۇللا: ئاللا
ماڭا مەككىنىڭ سايلىرىنى ئالتۇن قىلىپ بېرىشىنى ئېيتقان ئىدى،
مەن: ياق رەببىم، بىر كۈن ئاچ، بىر كۈن توق ئۆتسەم بولىدۇ.
ئاچ ئۆتكەن كۈنۈمدە ساڭا ئىلتىجا قىلىپ دۇئا قىلىمەن، توق
ئۆتكەن كۈنۈمدە ساڭا شۈكرى قىلىمەن ۋە سانا ئېيتىمەن دىدىم،
دىگەن. ئائىشە: بىز مۇھەممەد ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ ئايلاپ قازان
ئاسالماي، خورما، سۇ بىلەنلا كۈن ئۆتكۈزگەن ۋاقىتلىرىمىزمۇ
بولغان، دىگەن. ئەنەس: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شىرەدە ۋە
لىگەندە تاماق يىمىگەن (بۇلارنى دولەتمەن ئادەملەر ئىشلىتەتتى).
قايتا-قايتا تاسقالغان يۇمشاق ئۇننىڭ نېنىنى يىمىگەن، قايناقسۇغا
بېسىپ ئولتۇرۇلگەن قوينىڭ گوشىنىمۇ يىمىگەن، دىگەن (باي
ئادەملەر قوينى قايناقسۇغا بېسىپ يۇڭدىۋېتىپ، تېرىسى بىلەن پىشۇرۇپ
يەيتتى). يەنە: رەسۇلۇللانىڭ ياتىدىغان تۇشىگى ئىچىگە خورما
دەرىخىنىڭ قوۋزىغى قاپلانغان تېرە ئىدى، دىگەن. ھەفسە:
رەسۇلۇللانىڭ ئۆيىدىكى تۇشىگى بىرلا پالاس بولۇپ، ئۇنى ئىككى
قاتلاپ سېلىپ بېرەتتۇق، ئۇ شۇنىڭ ئۈستىدە ئۇخلايتتى. بىر كېچىسى
پالاسنى توت قاتلاپ سېلىپ بەرگەن ئىدۇق، ئەتىگىنى ئۇ بىزدىن
پالاسنى قانداق سېلىپ بەرگەنلىگىمىزنى سورىدى، بىز توت قاتلاپ
سېلىپ بەرگەنلىگىمىزنى ئېيتىۋىدۇق، ئۇ، بۇرۇنقىدەك ئىككى

قاتلاپ سىلىگىلار، بۇ كىچىچە ئۇنىڭ يۇمشاقلىقى مېنى نامازدىن قويدى دىدى، دىگەن. ئائىشە: رەسۇلۇللا تويغىدەك تاماق يېمەيتتى، لېكىن يوقسۇزلۇقتىن ھېچ كىشىگە زارلانمايتتى. بايلىققا قارىغاندا يوقسۇزلۇقنى ياخشى كورەتتى، ئاچلىقتىن تۈن بويى قوسىقى ئاغرىپ چىقاتتى، شۇنداق تۇرۇقلۇق يەنە كۈندۈزى روزا تۇتاتتى، ئەگەر ئۇ رەببىدىن پۈتۈن زېمىننىڭ غەزىنىلىرىنى، مەھسۇلاتلىرىنى ھەمدە پاراۋان تۇرمۇشنى سورىسا، رەببى بېرەتتى، لېكىن ئۇ سورىمايتتى. رەسۇلۇللانىڭ بۇ ھالىنى كورۇپ، ئىچىم ئاغرىپ يىغلايتتىم، ئاچلىقتىن ئاغرىۋاتقان قوسىقىنى ئىككى قولۇم بىلەن سىلايتتىم. ساڭا جېنىم پىدا بولسۇن، مال-دۇنيادىن ئوزۇغۇڭغا يەتكىدەك نەرسە تۇتساڭ بولماسمىدى؟ دىگىنىمدە، ئۇ: ئى ئائىشە، ماڭا مال-دۇنيانىڭ نىمە كېرىكى بار؟ مېنىڭ ئىرادىلىك پەيغەمبەر دوستلىرىم بۇنىڭدىن قاتتىقراق كۈنگىمۇ چىدىغان، ئۇلار ئاللانىڭ دەرگاھىغا بېرىپ، ھورمەتكە، ساۋاپقا ئىگە بولدى. مەن باياشات تۇرمۇش كەچۇرسەم، ئاللانىڭ دەرگاھىدا مەرتىۋەمنىڭ ئۇلارنىڭكىدىن تۆۋەن بولۇپ قېلىشىدىن قورقىمەن. ھالبۇكى، ماڭا پەيغەمبەر قېرىنداشلىرىم بىلەن بىرگە بولۇشتىن ئەلا نەرسە يوق دەيتتى، دىگەن. ئائىشەنىڭ ئېيتىشىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇشۇ سوزلىرىنى قىلىپلا بىرنەچچە ئايدىن كېيىن ۋاپات بولغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تائەت-ئىبادىتى رەسۇلۇللانىڭ ئاللادىن قورقۇشى ۋە تائەت-ئىبادىتى ئۇنىڭ ئىلمىگە لايىق ئىدى. شۇڭا ئۇ: مەن بىلگەننى بىلىدىغان بولساڭلار، ئاز كۈلەتتىڭلار، كوپ يىغلايتتىڭلار. مەن سىلەر كورمىگەننى كورۇپ، تۇرىمەن، سىلەر ئاڭلىمىغاننى ئاڭلاپ تۇرىمەن. ئاسمان تووۋلايدۇ، ئۇنىڭ

تووۇلشى ھەقـلىق، ئاسـماندا ھەر تۇت بارماقـچىلىك ئورۇنـدا بىر پەرىشـتە ئاللاغا سەجـدە قىلىپ تۇرىدۇ. ئاللاغا قەسەمكى، مېـنىڭ بىلگەنـلىرىمـنى بىلىدىـغان بولـساڭـلار، ئەلـۋەتـتە، ئاز كۈلۈپ، كوپ يىغلايتتىڭلار؛ تۆشەكلىرىڭلاردا ئاياللىرىـڭلار بىلەن بىللە يېـتىپ لەززەتلەنمەيتتىڭلار، ئاللاغا ئىـلتىـجا قىلـىپ دوڭ-چوقـلارغا چىقىپ كېتەتتىڭلار. كاشكى مەن كېسىپ تاشلىنىدىغان دەرەخ بولۇپ كەتسەمچۇ، دىگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى كوپ ئوقۇپ پۇتلىرى ئىششىپ كەتكەندە، بەزىلەر ئۇنىڭغا: ئاللا سېنىڭ پۇتكۈل گۇنالىرىڭنى مەغپىرەت قىلغان تۇرسا، يەنە شۇنـچە مۇشەققەت چېـكەمسەن؟ دىگەندە، ئۇ: مەن شۈكرى قىلغۇچى بەندە بولمامدىمەن؟ دىگەن. ئائىشە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامـنىڭ ئىبادىـتى توختىماي يىغىپ تۇرىدىغان يامغۇرغا ئوخشايتتى. قايسىڭلار رەسۇلۇللادەك تاقەت قىلالايسىلەر؟ رەسۇلۇللا روزا تۇتقاندا، ئېغىز ئاچمامدىكى دەيتتۇق، ئېغىز ئاچقاندا، روزا تۇتمامدىـكى دەيتتۇق، دىـگەن. ئەۋف ئىبنى مالىك: رەسۇلۇللا بىلەن بىر كېچە بىـللە بولغان ئىدىم، ئۇ مىسۋاك بىلەن ئاغزىنى يۇيدى، ئاندىن تەرەت ئېلىپ نامازغا تۇردى، مەنمۇ بىـللە تۇردۇم. ئۇ، سۇرە بەقەرەنى ئوقۇشـقا باشـلـىدى، ئاللانىڭ رەھمىتىگە ئائىت ئايەتلەرنى ئوقۇغاندا توختاپ، ئاللانىڭ رەھمىتىنى ئىلتىجا قىلاتتى؛ ئاللانىڭ ئازاۋىغا ئائىت ئايەتلەرنى ئوقۇغاندا توخـتاپ، ئاللانىڭ ئازاۋىدىن پانا تىـلەيتـتى. ئانـدىن رۇكۇ قىـلاتتى، قىيامدا قانچىلىك تۇرغان بولسا، رۇكۇدىـمۇ شۇنچىـلـىك تۇراتتى. رۇكۇدا: "قۇدرەتنىڭ، سەلتەنەتنىڭ ۋە بۇيۇكلۇكنىڭ ساھىبى بولغان ئاللا پاكتۇر" دەيتتى، ئاندىن سەجدە قىلاتتى، سەجدىدىمۇ رۇكۇدا دىگەننى دەيتتى، ئانـدىن سۇرە ئال ئىـمرانىنى ئوقۇيتـتى، ئاندىن

كېيىن كەينىدىكى سۈرىلەرنى ئوقۇپ يۇقۇرىدىكى ئىشلارنى تەكرار-لايتتى، دىگەن. يەنە بىرسى: رەسۇلۇللانىڭ ئالدىغا كەلسەم، ئۇ ناماز ئوقۇۋاتىدىكەن، ئىچىدىن قازاننىڭ قاينىغان ئاۋازىدەك ئاۋاز چىقىپ تۇراتتى، دىگەن. ئىبنى ئەبۇھالە رەسۇلۇللانى ھەمىشە غەمكىن، ئويچان ئىدى، ئارام ئالمايتتى، دەپ سۈپەتلىگەن. ھەزرىتى ئەلى ئېيتىدۇكى: مەن رەسۇلۇللادىن ئۇنىڭ سۈننىتىنى سورىسام، ئۇ مۇنداق دىگەن: ”مەرىپەت — مېنىڭ دەسمايەم؛ ئەقىل — دىنىمنىڭ نىگىزى؛ ئاللانى دوست تۇتۇش — ئاساسىم؛ ئاللاغا بولغان ئىشتىياقىم — ئۇلىغىم؛ ئاللانىڭ زىكرى — ئۇلپىتىم؛ ئاللاغا بولغان ئىشەنچىم — غەزىنەم؛ قايغۇ — ھەمرىيىم؛ ئىلىم — قورالىم؛ سەۋرى — چاپىنىم؛ ئاللانىڭ قىسمىتىگە رازى بولۇش — غەنىمىتىم؛ ئاجىزلىق — پەخرىم؛ تاماسىزلىق — ھۈنىرىم؛ ئىمان — قۇۋۋىتىم؛ راستچىللىق — شاپائەتچىم؛ تائەت - ئىبادەت — مېنى قاندۇرىدىغان نەرسەم؛ جىھاد — مېنىڭ ئەخلاقىم؛ ناماز — خوشاللىقىم؛ ئاللانىڭ زىكرى — قەلبىمنىڭ مۇۋىسى؛ غېمىم ئۇممىتىمدە؛ ئىشتىياقىم رەببىمگە.“

ئاللا رەسۇلۇللانى ئۇممىتىدىن خەيرىيەتلەرگە ئىگە قىلسۇن! قىيامەت كۈنى ئاللانىڭ رازىلىقىغا، رەسۇلۇللانىڭ شاپائىتىگە ئېرىشىش ئۈچۈن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ گۈزەل، ئېسىل ئەخلاقلىرىنى، گۈزەل خىسلەتلىرىنى مۇلاھىزە قىلىپ، ئۇنىڭغا ئەگەشكەن ۋە مەھكەم ئېسىلغان بەندىگە ئاللا رەھمەت قىلسۇن! ئى ئەڭ مېھرىۋان ئاللا، مەرھەمەت قىلىپ، بىزنى ياخشى ئىشلارغا مۇۋەپپەق قىلغايسەن!

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ موجىزىلىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۇقۇردا بايان قىلىنغان ئۇلۇغ ئىشلىرىنى، گۈزەل سىرەتى (تەرجىمىھالى، تارىخى، تۇرمۇش ئۇسۇلى)، ئاجايىپ ئىلمىنى، كۈچلۈك ئەقلىنى، مۇلايىملىغىنى، پۈتۈن كامالەتلىرىنى، بارلىق خىسلەتلىرىنى ۋە راستچىللىغىنى مۇلاھىزە قىلغان ئادەم ئۇنىڭ راست پەيغەمبەرلىگىگە ۋە دەۋىتىنىڭ توغرىلىغىغا شەك قىلمايدۇ، مۇشۇ جەھەتلەرنى مۇلاھىزە قىلغان نۇرغۇن ئادەملەر باشقا موجىزە تەلەپ قىلمايلا مۇسۇلمان بولغان. ئابدۇللا ئىبنى سالام ئاشۇنداق كىشىلەردىن ئىدى. ئۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە كەلگەندە مەن ئۇنى كورۇپ، ئۇنىڭ ھالىنى بىلمەك بولۇپ كەلگەن ئىدىم. ئۇنىڭ يۈزىگە قاراپ، يالغانچى ئەمەسلىگىنى بىلدىم، دىگەن. ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلدۇكى، زىماد ئاتلىق ئادەم رەسۇلۇللانىڭ قېشىغا كەلگەندە، رەسۇلۇللا: بارچە مەدھىيە ئاللاغا خاس، ئاللانى مەدھىيىلەيمىز، ئاللادىن مەدەت تىلەيمىز، ئاللا ھىدايەت قىلغان ئادەمنى ئازدۇرغىلى بولمايدۇ، ئاللا ئازدۇرغان ئادەمنى ھىدايەت قىلغىلى بولمايدۇ. شۇنىڭغا گۇۋالىق بېرىمەنكى، يالغۇز بىر ئاللادىن باشقا ھىچ ئىلاھ يوق، ئاللانىڭ شېرىگى يوق، مۇھەممەد ئاللانىڭ بەندىسى ۋە ئەلچىسىدۇر، دىگەندە، زىماد رەسۇلۇللاغا: بۇ سوزلىرىڭنى تەكرارلىساڭ ئىكەن، بۇ سوزلىرىڭ ۋايىغا يەتتى، قولۇڭنى بەرگىن، مەن بەيئەت قىلىمەن، دىگەن. رەسۇلۇللا ئۇممانىنىڭ پادىشاسىنى دىنىغا دەۋەت قىلغاندا، ئۇممانىنىڭ پادىشاسى: ئاللاغا قەسەمكى، مېنى ئۇممى پەيغەمبەرگە

AltunOq

ئىشىنىشكە شۇ نەرسە يېتەكلىدىكى، ئۇ كىشىلەرنى قانداق ياخشى ئىشقا بۇيرۇسا، شۇ ئىشنى ئالدى بىلەن ئۆزى قىلىدۇ؛ قانداق يامان ئىشنى مەنئى قىلسا، شۇ ئىشنى ئالدى بىلەن ئۆزى قىلمايدۇ. غەلىبە قىلسا خوش بولۇپ كەتمەيدۇ، مەغلۇپ بولسا ئۈمىدسىزلىنىپ كەتمەيدۇ؛ ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىدۇ، پەقەت خىلاپلىق قىلماي ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ. شۇڭا ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە شاھىدمەن، دىگەن. ئىبنى رەۋاھە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام توغرىسىدا مۇنۇ شېئىرنى ئېيتقان:

بولمىغان تەقدىردىمۇ ئۇنىڭ روشەن دەلىلى،

چىقىپ تۇرار چېھرىدىن چوقۇم پەيغەمبەرلىكى.

ئاللا ئىسلام دىنىنىڭ راستلىقىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن، رەسۇلۇللانى سان-ساناقسىز موجىزىلەرگە مۇيەسسەر قىلغان. رەسۇلۇللا پەيغەمبەرلەر ئىچىدە موجىزىلىرى ئەڭ كۆپ ۋە دەلىللىرى ئەڭ روشەن پەيغەمبەردۇر. سىزنى خۇرسەن قىلىش ۋە ئېتىقادىڭىزنى كۈچەيتىش ئۈچۈن رەسۇلۇللانىڭ نۇرغۇن ساھابىلەر رىۋايەت قىلغان ۋە مۇھەددىسلەر ئىشەنچلىك كىتاپلىرىدا يازغان بىر قىسىم موجىزىلىرىنى تۆۋەندە بايان قىلىپ ئۆتىمىز. سۆزىمىزنى ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ كاتتا ۋە ئەڭ روشەن موجىزە بولغان قۇرئان كەرىمدىن باشلايمىز.

قۇرئاننىڭ موجىزىلىرى كۆپ. ئۇلارنى مۇنداق تۆت نۇقتىغا يىغىنچاقلاشقا بولىدۇ:

1-نۇقتا: قۇرئاننىڭ چىرايلىق تۈزۈلۈشى، سۆزلىرىنىڭ جىپسىلىقى، پاساھىتى، ئىخچاملىقى، ئەرەپلەرنىڭ سۆز ئادىتىدىن يۇقۇرى تۇرىدىغانلىقىدۇر. ئەرەپلەر تىل سەنئىتىدە ئالغا كەتكەن بولۇپ، ئۇلارنىڭ تىلى باشقا مىللەتلەرنىڭ تىلىدا تېپىلمايدىغان ھېكمەتلەرگە ئىگە ئىدى، تىلى كىشىنى ھەيران قالدۇرارلىق دەرىجىدە

ئوتكۇر ۋە ئېنىق ئىدى. ئاللا يۇقۇرقىدەك سۈپەتلەرنى ئەرەپلەردە تەبىي بار قىلغان ئىدى. ئۇلار تاسادىپى سوزلىگەندىمۇ شۇنداق ئۇستىلىق بىلەن سوزلەيتتى، تۇرلۇك ئورۇنلاردا تىل ۋاستىسى بىلەن مەقسەتلىرىگە يېتەتتى، قىيىن ئەھۋاللارغا دۇچ كەلگەندىمۇ، جەڭ مەيدانلىرىدىمۇ تاسادىپى نۇتۇقلارنى سوزلىيەلەيتتى؛ تىل ئارقىلىق ھەجۋى قىلىشمۇ، ماختىشمۇ، دوستلۇق ئىزھار قىلىشمۇ باشقىلاردا سېھىردەك تەسىر پەيدا قىلاتتى؛ سوز دۇردانىلىرى ئارقىلىق كىشىلەرنى ھەيران قالدۇراتتى، قىيىنچىلىقلارنى يېڭەتتى، ئاغرىق-ئاداۋەتلەرنى كەتكۇزەتتى ۋە قوزغايتتى، قورقۇنچاقلارنى يۇرەكلىك قىلاتتى، نامسىز ئادەملەرنى نامدار قىلىۋېتەتتى، داڭلىقلارنى نامسىز قىلىپ قوياتتى. سەھرا ئەرەپلىرىنىڭ تىلى ساپ، ئېنىق، كەسكىن، تەنتەنىلىك بولۇپ، ئۇلار ساپ تەبىەتلىك، جەزىبىلىك سوزلەش ئىقتىدارىغا ئىگە ئىدى. شەھەر ئەرەپلىرىنىڭ تىلى گۇزەل ۋە ئىخچام بولۇپ، ئۇلار يېنىك تەبىەتلىك، تەكەللۇپسىز ئىدى. مەيلى سەھرالىق، مەيلى شەھەرلىك بولسۇن، ئەرەپلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ تىلى تولىمۇ يۇكسەك ۋە تەنتەنىلىك ئىدى. سوزلەشتە مەقسىدىنى كوڭلىدىكىدەك راۋان ئۇقتۇرۇش ئىقتىدارىغا ئىگە ئىدى؛ تىلنىڭ تۇرلۇك ئۇسلۇپ ۋە ئۇسۇللىرىنى ناھايىتى ياخشى بىلەتتى، ئۇلارنى بەكمۇ ماھىرلىق بىلەن قوللىناتتى، چوڭ-كىچىك ئىشلارنىڭ ھەممىسىدە تىل سەنئىتىنى جارى قىلدۇراتتى، نەسر، نەزمە شەكىللىرىدىن ئوخشاشلا پايدىلىنىۋېرەتتى. شۇنداق تۇرۇقلۇق، ئۇلار دانا، ماختاشقا لايىق ئاللا تەرىپىدىن نازىل بولغان، ھىچقانداق تەرەپتىن باتىل تەسىر قىلمايدىغان غالىپ قۇرئانغا تاقابىل تۇرۇشقا ئاجىزلىق قىلدى. قۇرئاننىڭ ئايەتلىرى پۇختا، سوزلىرى كەسكىن

بولۇپ، ئۇنىڭ يۈكسەكلىكى ئەقىللەرنى ھەيرەتتە قالدۇردى، پاسا-
ھىتى ھەرقانداق تىلنى بىسىپ چۈشتى. ئۇ تىل سەنئىتىدىكى بارلىق
تاكامۇلـلۇق، ئارتۇقچىلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئىدى. ئاللا تىل
سەنئىتىنىڭ تۈرلۈك ساھەسىدە يۈكسەك دەرىجىگە ئېرىشكەن ئەرەب
جامائەتچىلىكىگە قۇرئاندا يىگىرمە نەچچە يىل جەريانىـدا ئاشـكارا
مۇراجىئەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: "ئۇلار قۇرئاننى ئۆزى (مۇھەممەد)
توقۇغان دېيىشەمدۇ؟ سەن ئۇلارغا: ئاللادىن بولەك چاقىرالايدىغان-
لىكى ياردەمچىـلەرنى چاقىرىـپ، قۇرئانغا ئوخـشاش بىرەر سۈرىنى
تۈزۈپ بېقىڭلار، ئەگەر راستچىل بولساڭلار، دېگىن." (سۈرە يۇنۇس،
39 - ئايەت) "بىز بەندىمىزگە نازىل قىلغان قۇرئاندىن شەكلەنسەڭلار،
ئاللادىن بولەك ياردەمچىلىرىڭلارنى چاقىـرىپ، قۇرئانـغا ئوخـشاش
بىرەر سۈرىنى تۈزۈپ بېقىڭلار، ئەگەر راستـچىل بولساڭـلار." (سۈرە
بەقەرە، 23 - ئايەت) "ئىنسانلار، جىنلار قۇرئاننىڭ تەڭدىشىنى مەيدانغا
كەلتۈرۈش ئۈچۈن يىغىلىپ، بىر بىرىـگە ياردەملەشـسىمۇ مەيدانـغا
كەلتۈرەلمەيدۇ." (سۈرە ئىسرا، 88 - ئايەت) "قۇرئانغا ئوخشاش تۈزۈل-
گەن ئون سۈرىنى كەلـتۈرۈپ بېقىڭلار، دېگىن." (سۈرە ھـود، 13 -
ئايەتنىڭ بىر قىسمى) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسـالام ئۇلارنى قاتـتىق ئەيىپ-
لەيتتى، ئۇلارنىڭ ئەقىلسىزلىكىنى، تۈزۈمىنىڭ ناچارلىقىنى مالامەت
قىلاتتى. بۇتلىرىنى، ئاتا - بوۋىلىرىنى سوكەتـتى، ئۇلارنىڭ زېمىن-
لىرىنى، دىيارلىرىنى، ماللىرىنى مۇسادىرە قىلىشنى يولـلۇق ھىساپ-
لايتتى. ئۇلار ھامان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن مۇنازىرىلىشىپ
ئۇنىڭغا تاقابىل تۇرۇشتىن قاچاتتى، قۇرئاننىڭ مىسلىنى كەلتۈرۈشكە
ئاجىز ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا چۆمپۈتمەسـلىك ۋە بوھتان
چاپلاش ئارقىلىق ئۇنىڭ بىلەن جىدەللىشىپ ئۆزلىرىنى ئالدايتـتى.

ئۇلار مۇنداق دىيىشەتتى: "قۇرئان دىگەن تەسىر كورسىتىدىغان سېھىر، داۋاملىشىدىغان سېھىر، توقۇلغان بوھتان، قەدىمقىلاردىن قالغان ھىكايىلەر." ئۇلار يەنە ئۇزلىرىنىڭ تېگىشىپ قالغانلىقىنى بىلدۇرىدىغان "بىزنىڭ دىلىمىز چۈشەنمەيدۇ، ئۇ پەردىلەنگەن، قۇلاقلىرىمىز ئېغىر، بىز بىلەن سېنىڭ ئاراڭدا پەردە بار، بۇ قۇرئانغا قۇلاق سالماڭلار، ئۇنى ئېلىشتۇرۇۋېتىڭلار (ئوقۇۋاتقان چاغدا)" دىگەندەك سوزلەرنى قىلاتتى. ئۇلار ئۇزلىرىنىڭ ئاجىزلىقىغا تەن بەرمەي چوڭ سوزلەپ: "ئەگەر خالىساق، قۇرئانغا ئوخشاش سوزلەرنى بىزمۇ چوقۇم تۇزەلەيتتۇق" دەيتتى. ئاللا ئۇلارغا: "قۇرئاندەك سوزلەرنى ھەرگىزمۇ تۇزەلمەيسلەر" دىگەن. ئەمەلدە، ئۇلار قۇرئاننىڭ تەگدىشىنى مەيدانغا كەلتۇرۇشكە قادىر بولالمىدى. مۇسەيلىمەدەك بەزى ئەخمەقلەر شۇنداق قىلىشقا ئۇرۇنۇپ باققان بولسىمۇ، رەسۋا بولدى. ئاللا ئۇلارنى قۇرئانغا تەئەررۇز قىلالايدىغان قۇۋۋەتتىن مەھرۇم قىلدى. ئۇلار قۇرئاننىڭ تىل ئۇسلۇبىنىڭ ئۇزلىرىنىڭ تىل ئۇسلۇبىغا ئوخشىمايدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ موجىزە ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ، ئۇنىڭدىن يۇز ئورىدى. قۇرئاندىكى "قىساس ئېلىنسا، سىلەر ھايات قالىسلەر (قاتىل ئولتۇرۇلسە، قاتىللىق قىلىشقا جۇرئەت قىلغۇچىلار قالمايدۇ، باشقىلار ھايات قالىدۇ مەنىسىدە. — ت)." (سۇرە بەقەرە، 179 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى) "ئۇلارنى دەھشەت باسقان، كورسەڭكى، ئۇلار قاچىدىغان جاي تاپالمايدۇ، ئۇلار دەۋزەققە يېقىن جايدا تۇتۇلىدۇ." (سۇرە سەبە، 51 - ئايەت) "يامانلىققا ياخشىلىق بىلەن تاقابىل تۇرغىن، شۇنداق قىلساڭ، سەن بىلەن ئاداۋەتتە بولغان ئادەم دوستۇڭغا ئايلىنىدۇ." (سۇرە فۇسسىلەت، 34 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى)

AltunOq

"زېمىنغا: سۈيۈڭنى يۇت! ئاسمانغا: سۈيۈڭنى توختات!① دېيىلدى.
سۇ سوغۇلدى، ئاللانىڭ ھۆكمى ئىجرا قىلىندى. كېمە جودى
تېغىنىڭ ئۈستىدە توختىدى. زۇلۇم قىلغان قەۋم ھالاك بولسۇن
دېيىلدى." (سۈرە ھود، 44-ئايەت) "ھەربىر قەۋمنى ئۇنىڭ قىلمىش
گۇناھى سەۋەبىدىن ھالاك قىلدۇق، بەزىسىگە تاش ياغدۇردۇق،
بەزىسىنى قاتتىق ئاۋاز بىلەن ھالاك قىلدۇق، بەزىسىنى يەرگە يۇتقۇز-
دۇق، بەزىسىنى سۇدا غەرق قىلدۇق؛ ئاللا ئۇلارغا زۇلۇم قىلمىدى،
ئۇلار ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى زۇلۇم قىلدى." (سۈرە ئەنكەبۇت، 40-
ئايەت) قاتارلىق ئايەتلەرنى ھەتتا قۇرئاننىڭ نۇرغۇن ئايەتلىرىنى
چوڭقۇر مۇلاھىزە قىلساق، قۇرئاننىڭ ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى، ئىبارى-
لىرىنىڭ قىسقا، مەنىسىنىڭ مول ئىكەنلىكىنى، ھەرپلىرىنىڭ چىرايى-
لىق تۈزۈلگەنلىكىنى، سۆزلىرىنىڭ مۇناسىپلىقىنى، ھەر بىر ئىبارىنىڭ
ئاستىدا نۇرغۇن جۈملىلەر ۋە مول ئىلىملەرنىڭ ياتقانلىقىنى،
ئۇلاردىن پايدىلىنىپ نۇرغۇن كىتاپلارنىڭ يېزىلغانلىقىنى، تۈرلۈك
مەنىلەرنىڭ چىقىرىلغانلىقىنى بىلىۋالىمەن. ناتىقلار ئادەتتە ئاجىزلىق
قىلىدىغان، باياننىڭ گۈزەللىكى سۇسلىشىپ كېتىدىغان ئۇزۇن
قىسسىلەردە، مەسىلەن، ئۆتكەنكى ئۇممەتلەرنىڭ ئەھۋالى بايان
قىلىنغان يۇسۇپ قىسسىسىدەك ئۇزۇن قىسسىلەردە سۆز-ئىبارىلەر،
بايانلار شۇنداق جىپسىلىشىپ كەتكەنكى، بۇ جەھەتلەرنى چوڭقۇر
مۇلاھىزە قىلغان ئادەمگە قۇرئاننىڭ قانچىلىك موجىزە ئىكەنلىكى
تېخىمۇ ئايان بولىدۇ. قۇرئاندىكى بەزى قىسسىلەر كۆپ تەكرارلانغان
بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئىبارىلىرى تۈرلۈك بولغاچقا، سۆز-ئىبارىلەرنىڭ

① توپان بالاسىنىڭ توختىشىنى كۆرسىتىدۇ. — ت

جىپسىلىغى ۋە گۈزەللىكى بۇزۇلمىغان، ئۇلارنىڭ تەكرارلىنىشىدىن كىشى زېرىكىش ھېس قىلمايدۇ.

2 ـ نۇقتا: قۇرئاننىڭ ئاجايىپ چىرايلىق شەكىلدە تۈزۈلگەنلىكى، ئەرەب تىلىنىڭ ئۇسلۇبىغا ئوخشىمايدىغان باشقىچە بىر ئۇسلۇپتا مەيدانغا كەلگەنلىكىدۇر. ئىسلام دىنىدىن بۇرۇنمۇ، كېيىنمۇ مۇنداق ئۇسلۇپ مەيدانغا كەلگەن ئەمەس. ئۇنىڭ تەقلىدىنى ئىجات قىلىشقا ھېچكىم قادىر بولالمىغان، قۇرئاننىڭ ئۇسلۇبى ئالدىدا ئەرەپلەر ھاڭ ـ تاڭ قېلىشقان. ئەرەپلەر مەيلى نەسردە بولسۇن، نەزمىدە بولسۇن، قاپىيىداش سوزدە بولسۇن ياكى شېئىردا بولسۇن، ھېچقاچان قۇرئاننىڭ ئۇسلۇبىدەك ئۇسلۇپنى تاپالىغان ئەمەس. قۇرئان پاساھەتتە جەھەتتىمۇ، ئۇسلۇپ جەھەتتىمۇ موجىزە بولۇپ، ئەرەپلەر ئۇنىڭغا ھەر ئىككى تەرەپتىن تاقابىل تۇرۇشقا ئاجىزلىق قىلغان.

3 ـ نۇقتا: قۇرئاننىڭ بولغۇسى ئىشلار توغرىسىدىكى خەۋەرلىرىدۇر. قۇرئاندا ئالدىن خەۋەر بېرىلگەن ئىشلار كېيىن ئەينەن مەيدانغا كەلگەن. مەسىلەن، قۇرئاندا: "ئىنشائاللا، چوقۇم مەسچىدى ھەرامغا تېچ ـ ئامان كىرىسىلەر" (سۈرە فەتھ، 27 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) دېيىلگەن. يەنە قۇرئاندا رۇملۇقلار توغرىسىدا مۇنداق دېيىلگەن: "ئۇلار مەغلۇپ بولغاندىن كېيىن بىرقانچە يىل ئىچىدە غالىپ بولىدۇ." (سۈرە رۇم، 3 ـ ، 4 ـ ئايەتلەرنىڭ بىر قىسمى) قۇرئاندا يەنە: "ئاللا ئىسلام دىنىنى بارلىق دىنلاردىن ئۈستۈن قىلىدۇ" (سۈرە سەف، 10 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) دېيىلگەن. قۇرئاندا يەنە: "ئاللا ئاراڭلاردىكى ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئىش قىلغان كىشىلەرنىمۇ، ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنى زېمىندا ھوكۇمران قىلغاندەك، چوقۇم ھوكۇمران قىلىشنى، ئۇلار تاللىغان دىننى چوقۇم مۇستەھ-

كەم قىلىشنى ۋە ئۇلارنىڭ قورقۇنچىسىنى ئامانلىققا ئايلاندۇرۇپ بېرىشنى ۋەدە قىلدى" (سۇرە نۇر، 55 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) دېيىلگەن. قۇرئاننىڭ نەسر سۇرىسىدە يەنە: "ئاللانىڭ ياردىمى ۋە غەلىبە يېتىپ كەلگەن چاغدا، كىشىلەرنىڭ توپ ـ توپ بولۇپ ئىسلام دىنىغا كىرگەنلىكىنى كورىسەن" (سۇرە نەسر، 1 ـ ، 2 ـ ئايەت) دېيىلگەن. ئۇنىڭدا قانداق خەۋەر بېرىلگەن بولسا، ئىشلارنىڭ ھەممىسى شۇنداق يۈز بەرگەن. دىمەك رۇملۇقلار فارىس (ئىرانلىق)لار ئۈستىدىن غەلىبە قىلغان؛ كىشىلەر ئىسلام دىنىغا توپ ـ توپ بولۇپ كىرگەن؛ مۇسۇلمانلارنىڭ مەملىكىتى كېڭىيىپ بارغان. ھەتتا كېيىنكى كۈنلەردە مۇسۇلمانلارنىڭ فەتھى قىلغان زىمىنى غەرپ تەرەپتە ئەندەلۇس (ئىسپانىيە) مەملىكىتىنىڭ يىراق جايلىرىغىچە، شەرق تەرەپتە ھىندىستاننىڭ يىراق جايلىرىغىچە، شىمال تەرەپتە تۈرك مەملىكىتىگىچە، جەنۇپ تەرەپتە سۇدانىنىڭ يىراق جايلىرىغىچە يېتىپ بارغان. قۇرئاندا يەنە: "بىز ھەقىقەتەن قۇرئاننى نازىل قىلدۇق ۋە ئۇنى چوقۇم قوغدايمىز" (سۇرە ھىجىر، 10 ـ ئايەت) دېيىلگەن. خۇداغا شۈكرى، ھازىرغىچە شۇنداق بولۇپ كەلدى. قۇرئاندا يەنە: "مۇشرىكلار جامائەسى مەغلۇپ بولۇپ ئارقىغا چېكىنىدۇ" (سۇرە قەمەر، 45 ـ ئايەت) دېيىلگەن. بۇ ئايەت مەككىدە نازىل بولغان بولۇپ، كېيىن يۈز بەرگەن بەدرى غازىتىدا خۇددى شۇنداق بولغان. قۇرئاندا يەنە: "مۇشرىكلار بىلەن ئۇرۇشۇڭلار، ئاللا سىلەرنىڭ قولۇڭلار ئارقىلىق ئۇلارنى ئازاپلايدۇ" (سۇرە تەۋبە، 14 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) دېيىلگەن. مۇناپىقلارنىڭ ۋە يەھۇدىلارنىڭ سىرلىرىنىڭ پاش قىلىنىشى ۋە يالغانچىلىقلىرى ھەققىدە بۇ كىتاپتا يېزىلغان خەۋەرلەرمۇ بۇ نۇقتىنى ئىسپاتلايدۇ. مەسىلەن، قۇرئاندا ئۇلار

توغرىلىق مۇنداق دېيىلگەن: ”ئۇلار ئۆز ئىچىدە: بۇ سۆزىمىز سەۋەپلىك ئاللا نېمىشقا بىزگە ئازاپ قىلمايدۇ، دېيىشىدۇ.“ (سۈرە مۇجادەلە، 8 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) قۇرئاندا يەنە: ”ساڭا ئاشكارا قىلالمايدىغان سۆزلىرىنى كۆڭلىدە يوشۇرىدۇ“ (سۈرە ئال ئىمران، 154 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) دېيىلگەن. قۇرئاندا يەنە: ”يەھۇدىلاردىن سۆزلەرنىڭ ئورۇنلىرىنى ئۆزگەرتىۋېتىدىغانلارمۇ بار. ئۇلار: ئاڭلىدۇق، لېكىن بويسۇنمىدۇق، (سەن بىزگە) قۇلاق سال، (بىز ساڭا) قۇلاق سالمايمىز، دەيدۇ. دىنغا تەنە قىلىش ئۈچۈن، رائىنا سۆزىنى تىللىرىنى ئەگرى قىلىپ ئېيتىدۇ“ (سۈرە نىسا، 46 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) دېيىلگەن.

4 ـ نۇقتا: قۇرئاندا ئۆتكەنكى نام ـ نىشانى قالمىغان ئۇممەتلەرنىڭ، ئىز قالمىغان شەرىئەتلەرنىڭ ئەھۋاللىرى بايان قىلىنغان. بۇنىڭدىن ئىلگىرى بىرەر قىسسىنى ئەھلى كىتاپلارنىڭ ئومۇربويى ئىلىم بىلەن شۇغۇللانغان كاتتا ئالىملىرى بىلەتتى، بۇنداق قىسسىلەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەم ـ كوتىسىز ھالدا ئەسلى بويىچە بايان قىلاتتى، ناسارا ۋە يەھۇدىلارنىڭ ئالىملىرى بۇنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ مەلۇماتلارغا ئۆگىنىش ئارقىلىق ئېرىشكەن ئەمەس. ناسارا ۋە يەھۇدىلارغا مەلۇم ئىدىكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇممىي بولۇپ، يېزىشنى ۋە ئوقۇشنى ئۆگەنمىگەن، مەكتەپ كورمىگەن، ئىلىم ـ بىلىم بىلەن مەشغۇل بولمىغان. رەسۇلۇللانىڭ بۇ جەھەتتىكى ئەھۋالى ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسىغا مەخپى ئەمەس ئىدى. ئەھلى كىتاپلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۆتكەنكى پەيغەمبەرلەرنىڭ قىسسىلىرى، كائىناتنىڭ يارىتىلىشى ۋە ئىلگىرىكى مۇقەددەس كىتاپلاردا يېزىلغان نەرسىلەر توغرىلىق

AltunOq

نۇرغۇن سوئاللارنى سورايتتى، قۇرئانـدا مەزكۇر سوئالـلارغا جاۋاپ بېرىلەتتى، ئۇلار ئۇلارنىڭ ئالىملىرى قايىل بولاتتى، بېرىلگەن جاۋاپلارنى يالغان دېيىشكە ئاساسسىز قالاتتى. شۇنداقـلا مۇقەددەس كىتاپلارغا خىلاپ كېلىدىغان بىرەرمۇ يېرى بارلىقىنى ھـېچ كىشى ئېيتمىـغان. ۋاھالەنكى، ئۇلار قۇرئاندا ئەيىپلىنىپ: ”ئەگەر راستچىل بولساڭلار، تەۋراتنى ئەكېلىپ ئوقۇپ بېقىڭلار، دىگىن“ (سۇرە ئال ئىمـران، 93 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) دېيىلگەن. ئاللانىڭ ئەھلى كىتاپقا قارىتا ئېيتقان قۇرئاندىـكى مۇنۇ سوزى ئۇلارنىڭ پەيغەمـبەر ئەلەيھىسـسالامـنىڭ سوزىنىڭ راستلىقىنى بىلىدىغانلىقىنى كورسىتىـدۇ: ”جەننـەت باشقا كىشىلەرگە ئەمەس، پەقەت سىلەرگىلا خاس بولىدىغان بولسا، ئولۇمنى ئارزۇ قىلىپ بېقىڭـلار، ئەگەر راستـچىل بولساڭلار.“ (سۇرە بەقەرە، 94 ـ ئايەت) ئاندىن ئۇلارنىڭ ئولۇمنى ئارزۇ قىلمايدىغانلىقى جەزمـلەشتۇرۇلۇپ، قۇرئاندا مۇنداق دېيىلىدۇ: ”ئۇلار قىلغان ـ ئەتكەنلىرى سەۋەپلىك ھەرگىز ئولۇمـنى ئارزۇ قىلمايـدۇ.“ (سۇرە بەقەرە، 95 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسىنىڭ ئاغزىنىڭ ئۇچىدا بولسىمۇ ئولۇمنى ئارزۇ قىلغانلىقى ئاڭلانغىنى يوق. ۋاھالەنـكى، ئۇلار پەيـغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى يالغانچى قىلىشـنى تولىمۇ ئۇمـىت قىلاتتى. رەسۇلۇللا نەجران ناسارالىرىنى ئۇزلىرىنىڭكىنى توغـرا دەپ قەسەم ئىچىشكە چاقىرغاندىمۇ، ئۇلار خۇددى مۇشۇنداق باش تارتىشـقان. ئۇلاردىن كەلگەن ئەلچىلەر بايان قىلىنغان باپتا بۇ ھەقتە توختىلىپ ئوتتۇق. قۇرئاننىڭ ئىنسان سوزى ئەمەسلىكىنى كورسىتىدىـغان يەنە بىر دەلىل شۇكى، قۇرئاننى ئاڭلىغۇچىلارنى سۇر باساتتى؛ مۇشرىكـلارغا قۇرئاننى ئاڭلاش ئېغىر تۇيۇلاتتى، ئۇلار ئاڭلاشتىن قورقاتتى. شۇڭا پەيغەمـبەر ئەلەيھىسسالام: قۇرئان ئۇنى ياقـتۇرمايدىغانـلارغا

قـىيىن تۇيۇلـىدۇ، دېـگەن. بۇ توغـرا ھوكۇمـدۇر. مومىـن ئادەم قۇرئان ئوقۇغاندا ئۇنى سۆز بىرىشى ئۇنىڭ قۇرئانغا تىپخىمۇ ئىشتىيا-قىنى ئاشۇرىدۇ، ئىمانىنى كۈچەيتىدۇ. ئاللا قۇرئاندا مۇنداق دەيدۇ: "قۇرئاننى ئاڭلىغاندا، ئاللادىن قورققانلارنىڭ بەدىنىگە تىترەك ئولد-شىدۇ، ئۇلار ئاللانىڭ رەھمەت-مەغپىرىتىنى ئەسلىگەندە تىترىگى بېسىقىپ، خاتىرجەم بولـىدۇ." (سۈرە زۇمەر، 23-ئايەتنىڭ بىر قىسمى) ئاللا قۇرئاندا يەنە مۇنداق دەيدۇ: "ئەگەر بۇ قۇرئانـنى بىر تاغـقا نازىل قىلغان بولساق، ئەلۋەتتە ئۇ تاغـنىڭ ئاللادىن قورققىنىـدىن باش ئېگىپ يېرىلىپ كەتكەنلىگىنى كورەتتىڭ." (سۈرە ھەشـر، 21-ئايەتنىڭ بىر قىسمى) قۇرئاننىڭ قىيامەتـكىچە باقـى بولۇشـمۇ ئۇنىڭ بىر موجىزىسىدۇر. ئاللا ئۇنى مۇھاپىزەت قىلىشقا كېپىللىك قىلىپ: "بىز ھەقىقەتەن قۇرئاننى نازىل قىلدۇق ۋە ئۇنى چوقۇم قوغدايمىز" دېگەن ۋە يەنە: "قۇرئانغا ھېچقايسى تەرەپتىن باتىل يۈزلەنمەيدۇ" دېگەن.

باشقا پەيغەمـبەرلەرنىڭ موجىزىـلىرى بولـسا ئۆز زامانىسـدىلا تۈگەپ، ئۇلارنىڭ پەقەت خەۋەرلىرىلا قېلىپ قالغان. قۇرئان تاكى ھازىرقى ۋاقتىمىزغا قەدەر قۇدرەتلىـك يېڭىلـمەس موجـىزە بولۇپ كەلدى. ھەربىر ئەسىردە نۇرغۇنلىغان تىلشۇناسلار، ئالىملار، ئاتاق-لىق ناتىقلار، مەشھۇر يازغۇچىلار ئوتـكەن بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئىچىدە دەھرىلەر ۋە ئىسلامغا دۈشمەنلىـك بىلەن قارايدىغانـلار ئاز ئەمەس ئىدى. ئۇلاردىن بىرەرسىنىڭ قۇرئانغا تاقابىل تۇرۇش يۈزىسىدىن ئېغىزغا ئالغۇدەك بىرەر نەرسە ئىجات قىلغىنى ياكى ئىككى ئېغىز سوز تۈزەلىگىنى يوق ۋە ئۇنىڭغا دەل جايىدا زەربە بېرـەلىگىنىمۇ يوق. بۇنىڭغا كۈچەپ ئۇرۇنغۇچىلارمۇ، قولىدىن كەلمەي، ئاخىر مەغـلۇپ

بولغان. قۇرئان توغرىسىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ ھەدىسىنى نەقىل كەلتۈرۈش بىلەن بۇ باپنى ئاياقلاشتۇرىمىز:

"ئاللا نازىل قىلغان بۇ قۇرئان ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇغۇچى، يامان ئىشلاردىن توسقۇچىدۇر، ئۆتكەنكى پەيغەمبەرلەرنىڭ يولى ۋە ئورنىگىدۇر. قۇرئاندا سىلەر توغرىلىق، ئۆتكەنكى ئۈممەتلەر توغرىلىق ۋە كەلگۈسىدىكى ئىشلار توغرىلىق خەۋەرلەر بار، سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى ئىشلارنى ھەل قىلغۇچى ھۆكۈملەر بار. قۇرئان كوپ تەكرارلاش ۋە كوپ ئىشلىتىش بىلەن كونىراپ كەتمەيدۇ، قۇرئاننىڭ موجىزىلىرى تۈگىمەيدۇ. قۇرئان چاخچاق ئەمەس، ھەق. قۇرئان بىلەن ھوكۇم قىلغان ئادەم ئادىل ھوكۇم قىلغان بولىدۇ؛ قۇرئانغا يولىنىپ ئۇرۇشقان ئادەم غەلىبە قىلىدۇ؛ قۇرئان بىلەن ھوكۇم چىقارغان ئادەم توغرا قىلغان بولىدۇ؛ قۇرئانغا ئەمەل قىلغان ئادەم ساۋاپ تاپىدۇ؛ قۇرئاننى تۇتقا قىلغان ئادەم توغرا يول تاپىدۇ؛ قۇرئاندىن باشقا نەرسىدىن ھىدايەت تەلەپ قىلغان ئادەمنى ئاللا ئازدۇرىدۇ؛ قۇرئاندىن باشقا نەرسە بىلەن ھوكۇم قىلغان ئادەمنى ئاللا ھالاك قىلىدۇ؛ قۇرئان ھىكمەتلىك زىكرىدۇر، روشەن نۇردۇر، توغرا يولدۇر، ئاللانىڭ مەھكەم رىشتىسىدۇر، پايدىلىق دورىدۇر. قۇرئاننىڭ ھوكمىنى تۇتقا قىلغان ئادەمنى ئۇ ساقلايدۇ، ئۇنىڭغا ئەگەشكەن ئادەم نىجات تاپىدۇ. قۇرئاندا رۇسلاشقا تېگىشلىك ئەگرىلىك يوقتۇر؛ قۇرئان ھەقىقەتتىن چەتنەپ كەتمەيدۇ، شۇڭلاشقا ئەيىپلەشكە، كايىشقا ئۇچرىمايدۇ."

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ موجىزىلىرىدىن يەنە بىرى ئاينىڭ يېرىلىشى ئىدى، بۇ ۋەقەنى يۇقۇرىدا تولۇق بايان قىلىپ ئوتتۇق.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يەنە بىر موجىزىسى ئۇنىڭ بارماق-

لىرىنىڭ ئارىسىدىن سۇ چىققانلىغى ۋە ئۇنىڭ بەرىكىتىدىن سۇنىڭ كۆپەيگەنلىكى ئىدى. بۇ ۋەقەنى ئەنەس، جابىر ۋە ئىبنى مەسئۇد قاتارلىق نۇرغۇن ساھابىلەر رىۋايەت قىلغان. ئەنەس: ئەسىر نامىزى-نىڭ ۋاقتى ئاز قالغان چاغدا رەسۇلۇللانى كۆردۈم. كىشىلەر تاھارەت ئالىدىغان سۇ ئىزلەپ تاپالمايۋاتاتتى، رەسۇلۇللا تاھارەت ئالىدىغان بىر قاچىنى ئېلىپ كېلىپ، قولىنى قاچىنىڭ ئىچىگە قويۇۋىدى، بارماق-لىرىنىڭ ئارىسىدىن سۇ چىقىۋاتقانلىغىنى كۆردۈم. رەسۇلۇللا كىشى-لەرنى شۇ قاچىدىكى سۇ بىلەن تاھارەت ئېلىشقا بۇيرۇدى. شۇنىڭ بىلەن كىشىلەرنىڭ ھەممىسى تاھارەت ئالدى، دېگەن. ئۇنىڭدىن تاھارەت ئالغانلارنىڭ سانى توغرىلىق سورالغاندا، ئۇ ئۈچ يۈزچە ئادەم ئىدۇق، دېگەن. ئىبنى مەسئۇد: بىز رەسۇلۇللا بىلەن بىللە ئىدۇق، بىزدە سۇ يوق ئىدى. رەسۇلۇللا ئېشىپ قالغان سۇدىن بىر-ئاز تېپىپ كېلىشىمىزنى تەلەپ قىلدى. ئۇ تېپىپ كەلگەن سۇيىمىزنى بىر قاچىغا قۇيۇپ، قولىنى قاچىغا سېلىۋىدى، بارماقلىرىنىڭ ئارىسىدىن سۇ چىقىشقا تۇردى، دېگەن. جابىر: ھۇدەيبىيە غازىتىدا كىشىلەر ئۇسساپ كەتكەن ئىدى، رەسۇلۇللانىڭ ئالدىدا بىر كىچىك تۇلۇم بولۇپ، رەسۇلۇللا ئۇنىڭدا تاھارەت ئالغان ئىدى. كىشىلەر رەسۇلۇللاغا: بىزدە سىزنىڭ تۇلۇمىڭىزدىكىدىن باشقا سۇ قالمىدى، دېدى. رەسۇلۇللا تۇلۇمغا قولىنى قويۇۋىدى، بارماقلىرىنىڭ ئارىسىدىن بۇلاق ئېتىلغان-دەك سۇ چىقىشقا تۇردى، دېگەن. جابىردىن: ئۇ چاغدا سىلەر قانچىلىك كىشى ئىدىڭلار؟ دەپ سورالغاندا، بىز بىر مىڭ بەش يۈز كىشى ئىدۇق، ئۇ سۇ يۈز مىڭ كىشىگىمۇ يېتەتتى، دېگەن. بۇ ۋەقەنى ساھابىلەردىن نۇرغۇن كىشى رىۋايەت قىلغان. مۇنداق نۇرغۇن ئادەم بار يەردە بىرەر كىشىنىڭ يالغاننى توقۇپ چىقىرىشى

Altun0q

مۇمكىن ئەمەس، توقۇپ چىققان تەقدىردىمۇ، ۋۇجۇدىغا ھەققانىيەت سىڭگەن مۇنداق كوپ ساھابىلەر بۇنىڭ يالغانلىغىنى پاش قىلاتتى، سۈكۈت قىلىپ تۇرمايتتى. بۇ ۋەقەنى رىۋايەت قىلغۇچىلار بۇنى نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ كورگەنلىگىنى ئېيتقان، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھېچكىم ئۇلارنىڭ بۇ سوزىنى ئىنكار قىلمىغان. بۇ ئۇلارنىڭ دىلدىن تەستىقلىغانلىغى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ.

رەسۇلۇللانىڭ بەركىتى بىلەن سۇنىڭ ئېتىلىپ چىققانلىغى، ئۇنىڭ تۇتۇپ قويۇشى ۋە دۇئا قىلىشى بىلەن سۇنىڭ كوپەيگەنلىگىمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش موجىزە. مەسىلەن، مۇئاز ئىبنى جەبەل تەبۇك غازىتىدا بولغان مۇنداق بىر ۋەقەنى رىۋايەت قىلىدۇ: تەبۇك غازىتىغا قاتناشقانلار بىر بۇلاققا كەلگەن، بۇلاقتىكى سۇ ناھايىتى ئاز بولۇپ يالتىراپ تۇرىدىكەن. ئۇلار سۇنى قولىدا ئوچۇملاپ ئالغاندىن كېيىن، يەنە بىرئاز سۇ يىغىلغان. رەسۇلۇللانىڭ ئۇنىڭدا يۇزىنى ۋە قولىنى يۇيۇشى بىلەنلا بۇلاقنىڭ سۈيى كوپىيىپ ئېقىشقا باشلىغان، كىشىلەر بۇ سۇدىن ئىچكەن. ئىبنى ئىسھاقنىڭ رىۋايىتىدە ئېيتىلىشىچە، سۇدىن خۇددى چاقماق چېقىلغاندەك ئاۋاز چىققان. ئاندىن رەسۇلۇللا: ئى مۇئاز، ئومرۇڭ بولسا، بۇ يەرنىڭ باغۇ-بوستان بولۇپ كەتكەنلىگىنى كورىسەن، دىگەن. بۇ ھەقتە تەبۇك غازىتى بابىدا توختالدۇق. رەسۇلۇللانىڭ دۇئاسى بىلەن ھۇدەيبىيەدىكى بۇلاق سۈيىنىڭ كوپەيگەنلىگى بەرا بىلەن سەلەمە ئىبنى ئەكۋەلەردىن رىۋايەت قىلىنىدۇ. ئەبۇ قەتادەمۇ رىۋايەت قىلىپ: مەلۇم بىر سەپەر ئۈستىدە كىشىلەر رەسۇلۇللاغا ئۇسسۇزلۇقتىن شىكايەت قىلىشتى. رەسۇلۇللا بىر ئۆرىق سورىدى، مەن ئۆرىق ئەكىلىپ بەردىم. رەسۇلۇللا ئۆرىقنى قولتۇقلاپ تۇرۇپ، جوغىسىنى ئاغزىغا

ئالدى، بۇنىڭغا دەم سالدىمۇ، يوقمۇ، بۇنى ئاللا بىلىدۇ. كىشىلەر-نىڭ ھەممىسى ئۇنىڭدىكى سۇنى ئىچىپ ئۇسسۇزلۇغىنى قاندۇردى، قاچىلىرىنىمۇ تولدۇرۇۋالدى. بايقىشىمچە، ئۇرۇق مەنىدىن ئىلىنغان چاغدىكىدەكلا تۇراتتى. بۇ سەپەردىكى كىشىلەر يەتمىش ئىككى ئىدى، دىگەن.

مۇشۇنىڭغا ئوخشاش ۋەقەلەرنىڭ تۈرلۈك ئورۇنلاردا بولغانلىغىنى نۇرغۇن ساھابىلەر رىۋايەت قىلغان. ئىشەنچلىك ئادەملەر رىۋايەت قىلغانلىقتىن، بۇ ئىشلارنىڭ راستلىغىغا ئادەم شەك قىلمايدۇ.

رەسۇلۇللانىڭ ھەركىتى ۋە دۇئاسى بىلەن ئوزۇقلۇقنىڭ كۆپەيـ-گەنلىگىمۇ رەسۇلۇللانىڭ موجىزىسى ئىدى. تەلھەنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە، رەسۇلۇللا ئەنەس قولتۇغىغا قىسىپ كەلگەن بىرقانچە ئارپا نىنى بىلەن يەتمىش-سەكسەن ئادەمنى ئوزۇقلاندۇرغان. رەسۇلۇللا بۇ نانلارنى ئۇششاق ئۇشتۇپ، ئۇنىڭغا ئاللا خالىغان دۇئا-لارنى ئوقۇغان.

جابىرنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە، خەندەك غازىتى كۈنى رەسۇلۇللا بىرسا① ئارپا ۋە بىر چىشى ئوغلاق بىلەن مىڭ ئادەمنى غىزالاندۇر-غان. جابىر بۇ رىۋايەتتە: ئاللاغا قەسەمكى، ئۇ كۈنى ھەممە ئادەم تويدى، ئاش ئېشىپ قالدى، ئاش قازاندا قايناۋاتاتتى، ئېشىپ قالغان خېمىردا نان يېقىلىۋاتاتتى. رەسۇلۇللانىڭ خېمىرغا ۋە قازانغا سۇ دەپ قويۇشى بىلەنلا، خېمىر بەركەتلىك بولۇپ كەتتى، دىگەن. ئەبۇ ئەييۇبنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە، ئۇ رەسۇلۇللا بىلەن ئەبۇبەك-رىگە ئىككى كىشىلىك تاماق ئەتكەن. رەسۇلۇللا تاماقنى يۈز سەكسەن

---

① بىر سا — 2 كىلو 812 گىرام. — ت

ئادەمگە يەتكۈزگەن. مۇنىداق ۋەقەلەرنى ئابدۇراھمان ئىبنى ئەبۇ- بەكرى، سەلەمە ئىبنى ئەكۋە، ئەبۇھۇرەيرە، ئۇمەر ئىبنى خەتتاب، ئەنەس ئىبنى مالىك قاتارلىق نۇرغۇن ساھابىلەر رىۋايەت قىلىدۇ.

ياغاچنىڭ رەسۇلۇللانى سېغىنىپ نالە قىلغانلىقىمۇ رەسۇلۇللانىڭ موجىزىسى ئىدى. جابىر ئىبنى ئابدۇللا رىۋايەت قىلىپ: مەسچىتنىڭ خورما ياغاچلىرىدىن قىلىنغان تۈۋرۈكلىرى بار ئىدى، رەسۇلۇللا خۇتبە ئوقۇغان چاغدا شۇ تۈۋرۈكلەرنىڭ بىرىگە يۆلىنىپ تۇرۇپ ئوقۇيتتى. مۇنبەر ياسىلىپ، رەسۇلۇللا خۇتبىنى مۇنبەردە ئوقۇيدىغان بولغاندىن كېيىن، تۈۋرۈكنىڭ بوغاز ھايۋاندەك نالە قىلغان ئاۋازىنى ئاڭلايتتۇق، دېگەن. ئەنەسنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە، تۈۋرۈكنىڭ ئاۋازىدىن مەسچىت تىترەپ كەتكەن. سەھلىنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە، كىشىلەر تۈۋرۈكنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ يىغلاپ كەتكەن. مۇتتەلىبنىڭ رىۋايىتىدە، تۈۋرۈك يېرىلىپ كەتكەن، رەسۇلۇللا كېلىپ ئۇنىڭغا قولىنى قويۇشى بىلەن جىم بولغان. بەزىلەر بۇ رىۋايەتكە مۇنۇ رىۋايەتنى قوشقان: رەسۇلۇ- للا: بۇ تۈۋرۈك ئاللانىڭ زىكرىدىن ئايرىلىپ قالغانلىقى ئۈچۈن نالە قىلدى. ئاللا بىلەن قەسەمكى، ئۇنى تۇتۇۋالمىسام، بۇ تۈۋرۈك قىيامەتكىچە نالە قىلغان بولاتتى، دېگەن. رەسۇلۇللادىن ئايرىلىپ قالغانلىقىغا قايغۇرۇپ شۇنداق قىلغان ۋە رەسۇلۇللانىڭ بۇيرۇقى بويىچە مۇنبەرنىڭ ئاستىغا كومۇلگەن. بۇ ھەدىسنى ئىشەنچلىك كىشىلەر رىۋايەت قىلغان. ساھابىلەردىن ۋە تابىئىنلار① دىنمۇ نۇرغۇنلىرى رىۋايەت قىلغان.

كېسەللەرنى ۋە مېيىپلارنى ساقايتىشمۇ رەسۇلۇللانىڭ موجىزىلىرى-

---

① ساھابىلەرنىڭ سوھبىتىدە بولغان مۇسۇلمانلار تابىئىن دېيىلىدۇ. — ت

دىن بىرى ئىدى. ئۇھۇد غازىتىدا قەتادە ئىبنى نوئماننىڭ كوزى مەڭزىگە ساڭگىلاپ قالغان ئىدى، رەسۇلۇللانىڭ ئۇنى ئوز جايىغا سېلىپ قويۇشى بىلەن ساقىيىپ، ئەڭ چىرايلىق كوز بولۇپ قالغان. زىنقەرەد غازىتىدا ئەبۇ قەتادىنىڭ يۈزى ئوق تېگىپ يارىلانغاندا، رەسۇلۇللا ئوق تەككەن يەرگە دەم سېلىپ قويغان، شۇنىڭ بىلەن بۇ يارا يىرىڭدىمىغان. ئىبنى مۇلائىب ئەسىننە ئىستىقا كېسىلى بىلەن ئاغرىپ قالغاندا، ئەلچىسىنى رەسۇلۇللاغا ئەۋەتكەن. رەسۇلۇللا يەردىن بىر چىمدىم توپىنى ئېلىپ سۇق دەپ ئەلچىگە بەرگەن، ئەلچى مەسخىرە قىلىۋاتىدۇ دەپ ئويلاپ، توپىنى ئېلىپ كېلىپ ئىبنى مۇلائىب ئەسىننەگە بەرگەن. بۇ چاغدا ئىبنى مۇلائىب ئەسىننەنىڭ كېسىلى ئېغىر بولۇپ، ئۇ توپىنى كاپ ئېتىپلا ساقىيىپ كەتكەن. خەيبەر غازىتىدا ئەلىنىڭ كوزى ئاغرىپ، رەسۇلۇللانىڭ ئۇنى ساقايتقانلىقى توغرىسىدىكى ۋەقە يۇقۇرىدا بايان قىلىندى. رەسۇلۇللانىڭ موجىزىدىلىرى يۇقۇرقىلاردىن باشقا يەنە ساناپ تۈگەتكۈسىز كوپ. ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئىشەنچلىك مۇسۇلمان ئالىملىرى رىۋايەت قىلغان.

رەسۇلۇللانىڭ قىلغان دۇئالىرىنىڭ ئىجاۋەت بولۇشىمۇ ئۇنىڭ موجىزىلىرىدىن ئىدى. ئەنەس ئىبنى مالىك: مېنىڭ ئانام ئۇممۇ سۇلەيىم، ئى رەسۇلۇللا، خىزمەتچىڭ ئەنەسكە دۇئا قىلساڭ دىگەندە، رەسۇلۇللا، ئى ئاللا، ئەنەسنىڭ مېلىنى ۋە بالىلىرىنى كوپ ۋە بەركەتلىك قىلغىن دەپ دۇئا قىلغان. شۇنىڭ ئۈچۈن مېنىڭ (ئەنەسنىڭ) مېلىم ۋە بالىلىرىم كوپ. ھازىر مېنىڭ بالىلىرىم ۋە نەۋرىلىرىم بولۇپ يۈزگە يېقىن ئەۋلادىم بار، دىگەن. رەسۇلۇللا ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋفكە مېلىنىڭ بەركەتلىك بولۇشى ھەققىدە دۇئا قىلغان. ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋف قازا قىلغاندا، ئۇنىڭ توت خوتۇنىنىڭ

ھەربىرىگە سەكسەن مىڭ دىناردىن مىراس تەككەن. ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋف بىر قېتىم يەتتە يۈز توگىدىن تەركىپ تاپقان بىر سودا كارۋىنىنى توگىلىرى، جابدۇقلىرى ۋە ماللىرى بىلەن قوشۇپ سەدىقە قىلىپ بېرىۋەتكەن.

رەسۇلۇللا مۇئاۋىيىگە زىمىندا قۇدرەتلىك بولۇشقا دۇئا قىلغان ئىدى، كېيىن مۇئاۋىيە زىمىندا خەلىپە بولدى. رەسۇلۇللا سەئدگە دۇئاسى ئىجاۋەت بولۇشقا دۇئا قىلغاچقا، سەئدنىڭ ھەركىم ئۇچۇن قىلغان دۇئاسى ئىجاۋەت بولاتتى. رەسۇلۇللانىڭ ئومەر ئىبنى خەتتابقا ئۇ ئارقىلىق ئىسلامنى قۇۋۋەت تاپقۇزۇش ھەققىدە قىلغان دۇئاسىنى يۇقۇرىدا بايان قىلىپ ئوتتۇق. ئۇ ئەبۇقەتادەگە: ئاللا ساڭا نىجاتلىق بەرسۇن، بەدىنىڭدىكى چاچ ۋە تۇكلەرنى بەركەتلىك قىلسۇن، دەپ دۇئا قىلغان. شۇنىڭ بىلەن ئەبۇقاتادە يەتمىش يىل ئومۇر كورگەن. بۇ چاغدا ئۇنىڭ چىرايى ئون بەش ياشلىق بالىنىڭكىدەك ئىدى.

بۇلاردىن باشقا، رەسۇلۇللانىڭ ئىجاۋەت بولغان دۇئالىرى ناھايىتى كوپ. بۇ، كىتاۋىمىزنى ئوقۇپ چىققان ئادەمگە ئايان. ئاللانىڭ رەسۇلۇللاغا كېلىچەكتە بولىدىغان ئىشلارنى بىلدۇرگەنلىكى موجىزىسى ناھايىتى ئاشكارىدۇر. ھۇزەيفە رىۋايەت قىلىپ: رەسۇلۇللا مەلۇم بىرجايدا تۇرۇپ قىيامەتكىچە بولىدىغان ئىشلارنى قويماي سوزلەپ بەرگەن. بۇ سوزلەرنى ئېسىگە ئېلىۋالغانلارمۇ، ئۇنتۇپ كەتكەنلەرمۇ بار. مېنىڭ بۇ ھەمرالىرىم ئۇنى بىلىدۇ، شۇ ئىشلاردىن بىرەرسى يۇز بەرسە، خۇددى بىر كىشى ئوزىنىڭ تونۇش ئادىمىنى ئۇزۇن زامان كورمەي، ئاندىن كورگەندە ئەسلەپ تونۇغاندەك، ئۇ ئىشنى ئەسلەپ بىلىمەن. مېنىڭ ھەمرالىرىم بۇنى

ئۇنتۇدىمۇ ياكى ئۇنتۇغان بولىۋالدىمۇ ئۇقمايمەن. ئاللاغا قەسەمكى، قىيامەتكىچە مەيدانغا كېلىدىغان پىتنە-پاساتقا قوماندانلىق قىلغۇچىلاردىن ئۈچ يۈزدىن ئارتۇق ئادەمنىڭ ئىسمىنى، پەملىسىنى ۋە قەبىلىسىنى رەسۇلۇللا بىزنىڭ ئالدىمىزدا تىلغا ئېلىپ ئۆتكەن، دېگەن. رەسۇلۇللا ساھابىلىرىگە ئېيتىپ بەرگەن ئۇنىڭ دۈشمەنلەر ئۈستىدىن غەلىبە قىلىشى، مەككە، بەيتۇلمۇقەددەس، يەمەن، شام ۋە ئىراقلارنىڭ فەتھى قىلىنىشى، تېچلىقنىڭ ئۈستۈنلۈك قازىنىشى ئارقىسىدا، ئاياللارنىڭ ئالادىن باشقىدىن خەۋپلەنمەي ھىرەدىن مەككىگىچە يالغۇز سەپەر قىلالىشى، مەدىنىنىڭ ھۇجۇمغا ئۇچرىشى، ئەلىنىڭ قوماندانلىقى ئاستىدا خەيبەرنىڭ ئەتىسلا فەتھى قىلىنىدىغانلىقى، ئۈممىتىنىڭ ئالانىڭ ياردىمى بىلەن دۇنيانىڭ باشقا جايلىرىنى فەتھى قىلىپ، مال-مۈلۈكلەرگە ئىگە بولىدىغانلىقى ۋە كىسرا، قەيسەرلەرنىڭ غەزىنىلىرىنى بولۇشىدىغانلىقىغا ئائىت ھەدىسلەرنى ئىشەنچلىك ھەدىس كىتاپلىرىنىڭ مۇئەللىپلىرى ۋە ھەدىس ئىلمىنىڭ پېشۋالىرى رىۋايەت قىلغان. مەزكۇر ئىشلارنىڭ نۇرغۇنلىرىنى ۋە قۇرئاندا بايان قىلىنغانلىرىنى بۇ كىتاۋىمىزدا بايان قىلدۇق، بۇ جەھەتتە كوپ توختالمايمىز، يۇقۇرقىلار كۇپايە.

ئاللانىڭ رەسۇلۇللاغا كىشىلەرنىڭ سۇيىقەست، زىيان-زەخمەتلىرىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن قىلغان ئىلتىپاتىمۇ رەسۇلۇللانىڭ موجىزىسى ئىدى. ئاللا قۇرئاندا رەسۇلۇللاغا قارىتا: "ئاللا سېنى كىشىلەرنىڭ زىيانكەشلىكىدىن ساقلايدۇ." (سۇرە مائىدە، 67-ئايەتنىڭ بىر قىسمى) "رەببىڭنىڭ ھوكمىگە سەۋر قىل، سەن بىزنىڭ ھىمايىمىزدە." (سۇرە تۇر، 48-ئايەتنىڭ بىر قىسمى) "ئاللا بەندىسىگە كۇپايە ئەمەسمۇ؟" (سۇرە زۇمەر، 36-ئايەتنىڭ بىر قىسمى) "بىز سېنى

مەسخىرە قىلغۇچىلارغا چوقۇم تېتىيمىز.“ (سۈرە ھىجىر، 95 ـ ئايەت) دىگەن. ”ئاللا سېنى ساقلايدۇ“ دىگەن ئايەت نازىل بولغاندىن كېيىن، رەسۇلۇللا مۇھاپىزەتچىلىرىگە: كېتىڭلار، ئاللا مېنى ساقلايدۇ، دىگەن. دۇسۇر پەيغەمبىرىمىزنى ئۆلتۈرمەكچى بولغاندا، ئاللانىڭ ئۇنى ساقلىغانلىقىنى، ئاللانىڭ رەسۇلۇللانى ئەبۇجەھىلنىڭ نۇرغۇن سۇيىقەستلىرىدىن ساقلىغانلىقىنى، مەدىنىگە ھىجرەت قىلغان كېچىسى ئاللانىڭ رەسۇلۇللاغا قىلغان ئىلتىپاتىنى ۋە يولدا سوراقە بىلەن بولغان ۋەقەنى يۇقۇرىدا بايان قىلدۇق.

قىسقىسى، بۇ جەھەتتە شۇ نەرسە يېتەرلىككى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەشەددى دۇشمەنلىرىنىڭ ئارىسىدا مەككىدە ئون ئۈچ يىل تۇردى. مەدىنىدە مۇناپىق ۋە يەھۇدىلار ئارىسىدا ئون يىل تۇردى. بۇ جەرياندا، دۇشمەنلىرىدىن ھېچ بىرسى رەسۇلۇللاغا زىيانكەشلىك قىلالمىدى. تاكى ئىسلام دىنى غەلىبە قىلىپ تاكاممۇلاشقانغا قەدەر، ئىگىسى ئاللا رەسۇلۇللانى دۇشمەنلەرنىڭ زىيانكەشلىكىدىن ساقلىدى. ئاللاغا ھەمدۇ ئېيتىمىزكى، بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ نېمىتىگە ئېرىشكەيمىز. ئاللا كوپ ھەمدۇ ئېيتقۇچىلارنى مۇكاپاتلايدۇ؛ ئاللادىن بۇ تەرجىمھالنى ئوقۇغانلارنى رەسۇلۇللاغا ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرىگە ئەگىشىشكە مۇۋەپپەق قىلىشىنى تىلەيمىز!

خۇداغا شۇكرى، سەييىدىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلىسىگە، ساھابىلىرىگە، دوستلىرىغا ئاللا رەھمەت قىلسۇن!

بۇ كىتاپ 1908 ـ يىلى (ھىجرىيىنىڭ 1327 ـ يىلى) قازاندا نەشر قىلىنغان ئەرەپچە نۇسخىسىغا ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.
本书根据喀山 1908 年（伊斯兰教历1327年）阿拉伯文版翻译出版。

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمھالى

تۈزگۈچى: مۇھەممەد خۇزەرى (مىسىرلىق)
ئەرەپچىدىن تەرجىمە قىلغۇچى: مۇھەممەد سالىھ
مەسئۇل مۇھەررىرى: مامۇت سابىت

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
مىللەتلەر باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 850×1168 م.م باسما تاۋىقى: 15
قىستۇرما ۋارىقى: 4
1983 ـ يىلى 1 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
1983 ـ يىلى 4 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
كىتاب نومۇرى: M11098.107
تىراژى: 1 — 150,000
قاتتىق مۇقاۋىلىغىنىڭ باھاسى: 3.00 يۈەن
ئاددى مۇقاۋىلىغىنىڭ باھاسى: 2.00 يۈەن

Altunoq

穆罕穆德传（维吾尔文）

（埃及）穆罕穆德·胡泽里编

买买提·赛来译

马木提·沙比提校订

新疆人民出版社出版

（乌鲁木齐市解放路306号）

新疆新华书店发行　民族印刷厂印刷

850×1168毫米32开本　15印张4插页

1983年 1月 第1版　1983年 4月 第1次 印刷

印数：1——150,000

统一书号：　M11098·107

精装本　　定价：3.00元

平装本　　定价：2.00元

书号：M 11098.107
定价：　2.00元